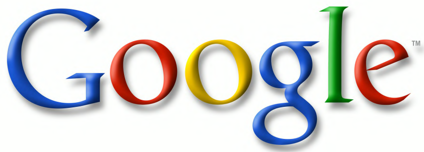
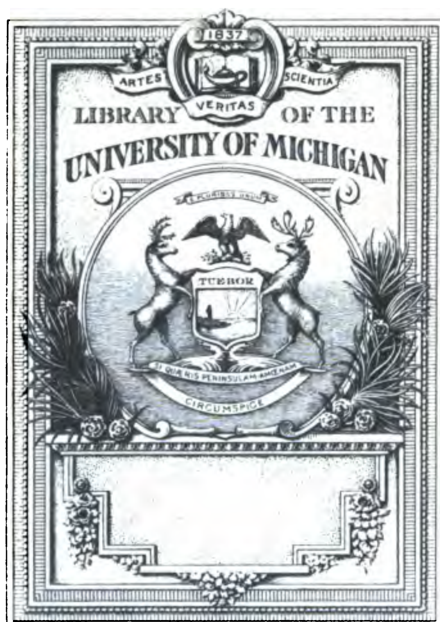
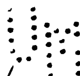

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR

1818.

II. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 31. *Vrijdag den 3den Julij.*

BERIGTEN.

PORTSMOUTH. De Russische Zeekapitein VON KOTZEBUE, onder wiens bevel de Brik *Rurick* staat, en die voor drie jaren uit Kroonstadt tot eene Ontdekkingsreis uitzeilde, is dezer dagen, van de Kaap de Goede Hoop komende, hier binnengevallen, om water en voorraad intenemen. Men verwacht naauwkeurige berigten omtrent de landen, welke hij bezocht heeft.

PARYS. De nagelaten Schriften van den vermaarden Schrijver DIDEROT zien thans hier het licht, en zijn voor de Nederlanders bijzonder van gewigt, als bijna de helft bestaande uit Aanteekeningen op eene *Reis naar Holland* en gedurende zijn verblijf aldaar in 1773. Deze Aanteekeningen gaan over allerhande onderwerpen, maar vormen te zamen, naar men wil, een volledig Tafereel van den Zedelijken, Staatkundigen en Natuurlijken toestand van dat Land, ten tijde, dat DIDEROT hetzelve bezocht.

HARDERWYK *den 26 Junij.* Het Athenaeum binnen deze stad, is, bij Besluit van Z. M. van den 13den dezer opgeheven. De oudste Hoogleeraren NIEU-

HOF, ARNTZENIUS en LOTZE zijn op penfioen gefteld, terwijl de jongere Hoogleeraren bij de Hoogefcholen als buitengewone Hoogleeraren geplaatst zijn; te weten de Heer VOSMAER bij de Faculteit der Geneeskunde te Utrecht, de Heer LIDTH DE JEUDE bij die der Wis- en Natuurkundige Wetenfchappen aldaar, en de Heer REUVENS bij de Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren te Leyden, zijnde bijzonder belast met het vak der Archaeologie. De Heer AMERSFOORDT is, gelijk men weet, reeds vroeger naar Franeker beroepen. Over het grootfte deel der Boekerij is door Z. M. befchikt, ten gebruike van de ftad Deventer voor haar Athenaeum, en over een kleiner gedeelte als een gefchenk aan de ftad Arnhem. De verzameling Natuurkundige Werktuigen, door den Admiraal VAN KINSBERGEN voorheen aan de Harderwijker Akademie gefchonken, is met diens goedvinden ook aan Deventer afgeftaan. De overige Verzamelingen en Werktuigen ten dienfte van het onderwijs in de Heel- en Verloskunde, gelijk ook in de Kruidkunde en Natuurlijke Gefchiedenis zijn, bij voorraad, aan de ftad gelaten, terwijl alle de Akademifche gebouwen aan dezelve zijn afgeftaan. Van de mindere Ambtenaren is de Hortulânus, tot dat hij eene andere beftemming zal ontvangen, met behoud van zijne jaarwedde, met de voortdurende zorg voor den Hortus belast geworden.

UTRECHT *den* 17 *Junij.* Heden werd alhier tot *Doctor Juris Romani et hodierni* bevorderd, de Heer HARMEN HIDDINGA, van het Heerenveen in Vriesland, na, met lof, in het openbaar te hebben verdedigd zijne *Disfertatio juridica inauguralis, de vi legis novae in ultimas voluntates, ante conditas, post eam morte confirmatas.*

——— *den* 19 *Junij.* Heden verkreeg alhier de Weleerwaardige Heer HENRICUS EGBERTUS VINKE, van Amfterdam, onlangs zijne ftudien aan onze Akademie volbragt hebbende, thans Predikant aan de Vuurfche, de waardigheid van *Theologiae Doctor*, na, in het openbaar zeer loffelijk te hebben verdedigd zijn *Specimen Hermeneutico Theologicum, quo vaticinationes Jefu Chrifti, de perpesfionibus fuis, morte et in vitam reditu, illuftrantur et vindicantur.*

'S GRAVENHAGE *den* 27 *Junij.* Gisteren avond overleed de Heer WARD BINGLEY, Directeur van den Koninklijken Hollandſchen Schouwburg, alhier, aan verval van krachten, in den ouderdom van 63 jaren. De dood van dezen hoogstverdienſtelijken Tooneelkunſtenaar, die zoowel in het Treur-, Tooneel- als Blijſpel, zoovele jaren lang, de ſchitterendſte rollen met den besten uitſlag vervulde, (men herinnere zich ſlechts, om enkele te noemen, zijne uitvoering van Koning *Lear*, in het ſtuk van dien naam, van *Nero*, in *Epicharis* en *Nero*, van *Talland den Vader*, in het *Geweten*, van den *Ritmeester*, in den *Snijder en zijn zoon* enz. enz.), is voor allen, die de Tooneelkunst beminnen, een groot en onherſtelbaar verlies (*).

EENIGE AANMERKINGEN
OMTRENT DE
INENTING DER KOEPOKKEN,
DOOR
D. HEILBRON Cz.
Med. Doctor te Amſterdam.

Dat de inenting met de Koepokſtof als beveiligend middel tegen de ware Kinderpokken, in den eerſten beginne hier te lande en elders, eenen aanmerkelijken tegenſtand vond, lag allezins in den aard der zake; want zonder de anderzins der kunſten en wetenſchappen zoo dikwerf in den weg ſtaande vooroordeelen of andere ſoortgelijke hinderpalen in aanmerking te ne-

(*) Wij hopen in ſtaat geſteld te worden een Levensberigt in dit Weekblad van dezen grooten man in zijn vak medetedeelen; onderſcheiden malen werd hij afgebeeld, onder andere in het karakter van *Nero*, en ook als *Ritmeester* in gemeld Blijſpel, welk laatſte Portrait bij de Uitgeefſter van dit Weekblad in den jare 1791 werd uitgegeven.

nemen, gaf de zoo moeijelijk schijnende *a priorische* verklaring van de voorbehoedende eigenschap eener zoo gering schijnende ongesteldheid tegen eene daartegen over staande zoo ernstige als gevaarvolle ziekte, zelfs bij den meer doorzienden genoegzame aanleiding, om de waarde dier ontdekking in twijfel te stellen; ten minste zoo overijlend, en onverantwoordelijk zelfs, het zou geweest zijn, om, onverminderd de bekend gewordene proeven en ondervindingen in het naburige Engeland, dit aangewezen middel geheel te verwerpen en onbeproefd te laten; zoo ware het toch van den onzijdigen Arts, zoo dikwerf het aanmerkelijk onderscheid tusschen de aanprijzing en de uitkomst van nieuwe geneeswijzen ondervindende, niet te vergen, om in dit geval, zonder nader onderzoek, alles voor goede munt aantenemen.

In dien geest heb ik dan ook 17 jaren geleden, eenige meest populaire bedenkingen omtrent de Vaccine in een der publieke papieren doen plaatsen, en bij die gelegenheid de waarde der ondervinding als de eenigste onfeilbare beslister in dezen getracht aante toonen (*); terwijl ik eenigen tijd later, in de zaak meer vastigheid schijnende te krijgen, eenen stap verder ben gegaan, met aan het toenmalig Committé van algemeen welzijn hier ter stede eene Memorie d. d. 28 Mei 1802 overteleggen, in welke ik, na de redenen ontwikkeld te hebben, van het groote belang in velerlei opzigten, in het algemeen maken der vaccine onder de minvermogende klasse der inwoners, mij had aangeboden bij dezelve het vaccineren gratis te willen verrigten, mits (waarvan de redenen ook waren opgegeven) het Stedelijk Bestuur een van stadswege daartoe bestemd Lokaal geliefde aantewijzen.

Of nu mijne drangredenen niet overtuigend genoeg geweest zijn, dan of 'er andere hinderpalen in den weg gestaan hebben; deze voordragt werd niet aangenomen en het opstel mij teruggegeven. (†)

Ge-

(*) In een der Rotterdamsche Couranten, uit welke het is overgenomen in den *Nieuwen Europischen Staats-Secretaris* voor de maand Februarij 1801.

(†) Deze Memorie werd toen door mij aan den WEd. Heer

Gelukkig intusschen dat zoovele waardige Kunstoefenaren zoowel hier, als door geheel Europa, men mag zeggen, bijna in alle werelddeelen, zich deze voor het menschdom zoo belangrijk gewordene ontdekking, toen reeds met zoodanigen onvermoeiden ijver hadden aangetrokken, dat men over het algemeen begonnen heeft dezelve meerder vertrouwen te schenken, en van haar groot gewigt meer overtuigd te worden.

Trouwens heeft de vaccinatie in de jaren 1804 tot 1806, juist in Engeland, bij gelegenheid dat zich bij eenige gevaccineerden eene koortsige uitslag - ziekte vertoonde, hevige bestrijders gevonden. Doch moet men zeggen, dat deze wedstrijd juist zeerveel heeft bijgedragen, ter bevestiging van het groote nut dier kunstbewerking; daar niet alleen de resultaten der ingewonnen berigten overtuigend hebben aangetoond, hoe gering de proportie was geweest van die weinigen, welke vooronderfteld werden, na de vaccinatie de echte Kinderpokken gekregen te hebben, in vergelijking van het getal der vrij geblevenen, (*) maar ook doordien dit twistgeding tot vele allerbelangrijkste geschriften ter verdediging der vaccine aanleiding heeft gegeven, en onder welke het zoo doorwrocht Werk van den Heer Willan in alle opzigten op den voorgrond moet geplaatst worden, (†) betoogende deze Schrij-

Heer Doctor Themmen alhier, als bekend voorstander en beoefenaar van de inenting der ware Kinderpokken, ter lectuur gegeven, van wien ik dezelve na eenigen tijd terug ontving; of ik mij mag vleijen, dat hij eenigen invloed gehad heeft, op het naderhand hier ter stede opgerigt Koepokken - Genootschap kan ik niet beoordeelen, naardien ik dienaangaande nimmer aangesproken of onderhouden ben.

(*) Onder anderen is uit het officieel berigt van het Koninklijk Heelkundig Collegie te Londen, uit 426 ingekomen Rapporten opgemaakt, gebleken, dat van een getal van 164,381 Gevaccineerden slechts 56 alzoo van circa drieduizend één gezegd werd van de echte Kinderpokken aangerand geweest te zijn.

(†) *A Treatise on Vaccine inoculation, to which is added an account of the Chicken pox* etc. Lond. 1806, naderhand door

Schrijver, op grond van zijne veelvuldige genomen proeven en gedane waarnemingen, dat zoo al in enkelde gevallen na de vaccinatie eene uitslag-ziekte bestond, die men vermeende onder de klasse van echte Kinderpokken te kunnen rangschikken, deze nimmer in eenen kwaadaardigen aard is waargenomen, maar altijd bevonden is, zoo in vorm als in karakter op eene veel zachtere wijze gewijzigd en ook veel spoediger afgeloopen te zijn, dan bij de gewone Kinderpokken over het algemeen plaats heeft.

Dit gevoelen van den Heer WILLAN is eenige jaren later op eene niet minder gegronde en uitvoerige wijze door den Heer Geheimraad HEIM te Berlijn in zooverre tegengesproken, dat de laatstgemelde, na in het breede uitgeweid te hebben, over de moeijelijkheid, om altijd de ware Kinderpokken van eene zekere soort valsche (*varicella*) wel te onderscheiden, na wijders de afzonderlijke *diagnostiek* beide dier uitslag-ziekten te hebben ontwikkeld, en na eindelijk door voorbeelden aangetoond te hebben, hoedanig men zich in dezen kan bedriegen, en hoe dat de geaccrediteerdste Artsen daaromtrent bedrogen zijn, stellig beweert, dat nimmer een en hetzelfde voorwerp tweemalen door de echte pokken wordt aangetast, maar dat eene der twee ongesteldheden, niet voor eene zoogenoemde gewijzigde echte Kinderpok, maar voor de genoemde *varicella* gehouden moet worden, zoo als ook in alle gevallen, in welke na eene behoorlijke vaccinatie een pokaardige uitslag ontstaat, deze onder de *cathegorie* van evengenoemde valsche pokken moet begrepen worden; (*) sedert kan men zeggen, is de vac-

door den Heer Hofraad MUHRY te Hanover met aanmerkingen in het Hoogduitsch vertaald.

(*) *Archiv fur Medicinische erfahrung* van Dr. E. HORN, Jahrgang 1809, ueber die diagnostiek der falsche Blattern u. s. w. waarvan een uitvoerig uittreksel gevonden wordt in het *Letterkundig Magazijn van Wetenschappen &c.* 1815 N°. III en IV., Omtrent dit gevoelen van den Hr. HEIM, zijn naderhand door den voorn. Vertaler van WILLAN, onderscheidene tegenwerpingen gemaakt; de plaats hier intusschen niet zijnde, om deze, buitendien door den druk gemeen gemaakte, stukken, nader te ontwikkelen, zij het ge-

vaccine niet alleen onaangevochten gebleven, maar heeft in tegendeel zoodanig wortel gevat, dat alle de geciviliſeerde Gouvernementen dezelve in hunne beſcherming genomen hebben en met allen grond zich geregtigd achtten, om doelmatige en gepaste dwangmiddelen bij de hand te nemen, ten einde deze kunstbewerking meer en meer algemeen te doen worden.

Tot ſchande van het menschdom, moet men echter erkennen, dat tot nog toe aan het zoo evengemeld billijk verlangen niet in den volſten zin is voldaan. In alle landen bevindt zich nog altijd een aanzienlijk getal ongevaccineerden, hetwelk allerbijzonderst blijkt uit de jaarlijkſche Sterflijsten, die, hoezeer in vergelijking van vroegere jaren een zeer verminderd, echter voor den tegenwoordigen tijd een veel te groot getal ſlagtoffers der ware Kinderziekte opleveren; het blijft mitsdien als nog eene dringende noodzakelijkheid, om het algemeen in dezen meer en meer intelichten en de onſchatbare waarde dier ontdekking van meer nabij te leeren kennen; en dit wel vooral, wanneer het als nog beſtaand mistrouwen, door allarmerende geruchten ten nadeele der vaccine wordt aangewakkerd en nieuw voedſel verkrijgt, zoo als op ſommige plaatſen binnen dit rijk en bijzonder in de ſtad alhier het geval geweest is, dat namelijk gedurende het ontſtaan der ware Kinderpokken bij ongevaccineerden, ook bij die, welke gevaccineerd waren, eene uitſlag-ziekte is waargenomen, die met de echte pokken gelijk ſtond, en hetwelk ten gevolge het bekende *fama crescit eundo* eenen zoo nadeeligen indruk maakte, dat ouders, wier kinderen gevaccineerd waren, voor het toekomende ſidderden, terwijl die genen, welke misſchien niet ongunſtig over de vaccine dachten, thans huiverig waren (of misſchien nog zijn) om dit, als twijfelachtig of reeds geheel onvoldoend veroordeelde, beveiligend middel te laten bewerkſtelligen. Deze zoo ge-

genoeg aantemerken, dat, aan welk dier twee denkbeelden men de voorkeur wilde geven, de ſlotſom toch altijd ten voordeele der vaccine zal ſtrekken; terwijl ik voorloopig moet aanmerken, dat ingevolge hetgeen ik ondervonden heb, 'er misſchien meerder grond beſtaat, althans in ſoortgelijke gevallen als het door mij bedoelde, om het gevoelen van den Heer Heim te omhelzen, waarvan zoo even meer.

geheel onverwachte als in hare gevolgen zoo allernadeeligste gebeurtenis, is intusschen der aandacht der Geneeskundigen niet ontglipt, zoo als bijzonder gebleken is uit de zoo loffelijke pogingen door de Stedelijke Kommissie van Geneeskundig Toevoorzigt, alhier, door den geleerden Geneesheer VAN DEN BOSCH te Rotterdam en door meerdere anderen aangewend, om het Publiek ten aanzien der plaats gehad hebbende uitslagziekte bij gevaccineerde voorwerpen gerust te stellen, en waaromtrent men met grond mag vooronderstellen, dat zij geslaagd zullen zijn.

Intusschen schijnt het mij niet onvoegzaam en misschien pligtmatig, om geene gelegenheid te laten voorbijgaan, om zoowel den ongewijden in de kunst, als sommige in hun binnenste nog twijfelachtige kunstoefenaars ten aanzien van het binnen deze stad plaats gehad hebbende door daadzaken, van het wezenlijke der zake eenigzins nader te overtuigen; en ik kon mij dus niet wederhouden, om, onverminderd de reeds gegevene ophelderingen door zoovele bekwame mannen, een, in dezen, zeer aanmerkelijk geval bekend te maken, waartoe ik, na nog eene algemeene bemerking deze stof betreffende eenigzins te hebben ontwikkeld, zal overgaan.

Eene koortsige uitslag-ziekte, bij een gevaccineerd voorwerp ontmoetende, welke hetzij uit hoofde van den vorm van het *exanthema*, van eene tegelijk heerschende epidemie van ware Kinderpokken, of uit andere redenen eenig vermoeden of eene meer gegronde aanleiding geeft, om dezelve voor de ware Kinderziekte te houden, behooren allezins de volgende vragen in ernstige overweging genomen te worden; als:

1°. Was dit voorwerp wezenlijk gevaccineerd? waaronder bij eene nadere analyse moet verstaan worden, had de inenting bij hetzelve gevat? heeft deze eene ware of valsche Koepok voortgebragt en zijn de perioden der koepok geregeld afgeloopen? en

2°. Is de thans plaatshebbende uitslag-ziekte voor de ware Kinderpokken aantezien?

Wat nu de eerste of de drie, ligt een te smelten vragen betreft, zal ik, daar dezelve door anderen reeds meermalen ter sprake gebragt zijn, alleen aanmerken, dat zij meer opmerking verdienen, dan haar gemeenlijk wordt

wordt toegekend; te meer daar zij op verre na niet in alle gevallen met even volle zekerheid kunnen beslist worden.

Wie bijvoorb. zal ons onfeilbare berigten leveren van het vatten of van het beloop eener vaccine bij eenigzins in jaren gevorderde voorwerpen, op het oogenblik beschouwd wordende, als door de ware Pokken te zijn aangetast, die in hunnen vroegsten levenstijd, soms jaren geleden, in andere plaatsen, ja zelfs in andere landen, gevaccineerd zijn en van welke de inenter, zoowel als ouders, afwezig of reeds lang gestorven zijn; terwijl het bovendien niet zelden gebeurt, en hetwelk zelfs in de publieke Instituten soms het geval is, dat kinderen, na het oogenblik der kunstbewerking, nimmer meer ten voorschijn komen en men dus buiten de mogelijkheid gesteld wordt, niet alleen het beloop dier vaccine nategaan, maar zelfs niet eens te weten, of deze inenting eenig gevolg gehad heeft, schoon zoodanige voorwerpen of derzelver ouders (in eenen zekeren zin met eenig regt) altijd staande zullen houden, dat 'er eene vaccinatie plaats gehad heeft. Behalve deze onzekerheid omtrent het vatten der vaccine, komt in de tweede plaats eene nog veel gewigtigere in aanmerking, of namelijk de welgevatte Koepok eene ware of valsche geweest is? En deze twijfel kan niet alleen ontstaan uit de afwezigheid der gevaccineerden, maar ook bij het dagelijks zien van denzelven, kan de minste onoplettendheid of mindere ervaring aanleiding tot dwaling geven, terwijl 'er bovendien omstandigheden bij de vaccine plaats kunnen hebben, (waarschijnlijk van de individuele gesteldheid des ingeënten afhangende) waardoor het op verre na niet zeer gemakkelijk valt, om zich voor de echtheid der Koepok stellig te verklaren; ik kan ten minste verzekeren, dat ik, schoon sedert het jaar 1800 de vaccinatie uitoefenende, in het verloopen jaar op het punt gestaan heb, om door eene valsche Koepok bedrogen te worden en van welker bestaan de reïnoculatie mij nader overtuigde; zoo als ik nog maar zeer kort geleden, in een twijfelachtig geval, genoodzaakt was, mij door de reïnoculatie van de echtheid der eerste Koepok te verzekeren. (*)

Van

(*) Men gelieve zich te herinneren aan het voor een aan-

Van geen minder belang is het eindelijk, om van den volkomen geregelden afloop der vaccine verzekerd te zijn. Intusschen zoo zeer het, als boven vermeld, soms gebeurt, dat de ingeënte na de kunstbewerking niet meer ten voorschijn komt, zooveel te gewoonlijker is het, dat het onderzoek der Koepok zich bepaalt tot het opkomend blaasje en de vorming van de *areola*, zonder dat wijders gadegeslagen wordt, (of gelegenheid is zulks te doen) op den verderen voortgang dier pok, die zoo dikwerf door het op- en afkrabben, door het stukken wrijven of door andere omstandigheden in haar' geregelden afloop gestoord wordt, en waardoor het beveiligend vermogen derzelve zeer onzeker gemaakt wordt; zoo herinner ik mij over 10 à 12 jaren bij eenen jongeling, welke men verzekerde eenige jaren te voren door een geaccrediteerd Medicus met het best gevolg gevaccineerd geweest te zijn, de buiten alle bedenking staande echte Kinderpokken gezien te hebben; het geval was in den eersten opslag duister en scheen onverklaarbaar; doch mij met meerdere Kunstgenooten aldaar bevindende; was het, zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, de Hooggeleerde Heer VROLIK, die de moeder des lijders nogmaals ernstig naar den afloop der vaccinatie ondervraagde, waarop dezelve, zelfs met eene zekere innerlijke tevredenheid, antwoordde: *best Mijn Heer! de Koepokken hebben wel 14 dagen lang nagedragen* (geëtterd); alzoo waren deze Koepokken in [illegible] onen zweer overgegaan, waardoor deze lijder dan ook niet als gepreserveerd konde beschouwd worden.

Deze drie punten, die, uit een meer wetenschappelijk oogpunt beschouwd, voor eene aanmerkelijke uitbreiding vatbaar zouden zijn, en welke waarschijnlijk ook de meeste aanleiding gegeven hebben tot de daargestelde verordeningen, van sommige Gouvernementen, om de uitoefening der vaccinatie aan niemand dan aan wettiglijk daartoe bevoegden toetelaten; moeten dus, zoo als men zegt, allernaauwkeurigst gewikt en gewogen worden, bevorens men in het geval als boven vermeld eenig in het minst gegrond besluit kan opmaken,

en

aantal jaren van Wijlen Dr. PEARSON te Londen gedaan voorstel, om namelijk alle gevaccineerden na eenigen tijd reïnoculeren.

en dan eerst, wanneer men in den volsten zin overtuigd is, dat 'er geen twijfel hoegenaamd omtrent de plaats gehad hebbende vaccine bestaat; kan het onderzoek in aanmerking komen, of *namelijk de uitslagziekte bij den gevaccineerden als eenzelvig met de echte Kinderpokken kan beschouwd worden.*

Daaromtrent, om herhalingen van de door anderen reeds gemaakte aanmerkingen, alsmede om eene al te groote uitbreiding te vermijden, mij alleen tot de laatste gebeurtenissen hier ter stede willende bepalen, moet ik aanmerken, dat, hoezeer de algemeene en soms ernstige ongesteldheid, die bij sommige der gevaccineerden voorafging en het daarop onmiddellijk volgend met de echte Koepok zoo analogisch schijnend exanthema in de allereerste oogenblikken allezins tot weifelende gedachten aanleiding gaf, en dat het ook jongere Kunstoefenaren, die, sedert de vaccine is ingevoerd, misschien nooit in de gelegenheid geweest zijn eene epidemie dier ziekte in hare volle woede bijtewonen en een genoegzaam aantal lijders van dien aard te zien, zeer wel toetegeven is, wanneer zij in dezen mistastten, het echter eene onmogelijkheid schijnt te zijn, dat Geneesheeren, die meermalen in het geval geweest zijn, de echte Kinderpokken in alle hare nuances, in alle hare ijsselijke en soms walgelijke omstandigheden te zien en te behandelen, de plaats gehad hebbende uitslagziekte, bij de gevaccineerden over het geheel, in den gevorderden staat der ziekte, met de echte Kinderpokken hebben kunnen verwisselen. Zonder immers in het verschil te treden, hetwelk volgens den Heer Heim, in de eerste dagen tusschen den vorm van den uitslag plaats heeft, en hetwelk ook niet altijd even gemakkelijk kan waargenomen worden, behoeft men zich slechts eene schets van den karakteriserenden loop der echte pokken voor oogen te stellen, om deze twee ziekten niet te verwisselen. Wie toch zal zich bijvoorb. niet herinneren aan de toenemende en met de extremiteiten afwisselende zwelling des aangezigts, aan de etterkoorts, aan den eigenaardigen en soortelijken reuk der gevulde pokken, aan den loop bij jongere en de kwijling bij oudere lijders, aan de kleurverandering en het openbarsten der met etter opgevulde pokken, zelfs in de goedaardigste zoogenoemde *variola discreta* plaats hebbende en aan zooveele meerdere verschijnsels in deze ziekte voorkomende, van al

het

hetwelke, althans zoo als alle berigten luiden, in de voormelde uitslag-ziekten der gevaccineerden niets hoegenaamd werd aangetroffen. Hoe hemelsbreed verschillend was ook het beloop der tijdperken beide dezer ziekten, daar de evengemelde uitslag-ziekte met den 8sten tot den 10den dag bijna geheel was afgeloopen, terwijl in de echte pokken op die dagen gemeenlijk het grootste gevaar een' aanvang neemt; en moest het boven dit alles niet allerbijzonderst in het oog loopen, dat onder alle die voorgewende poklijders, niet een eenige met zamenvloeijende of ook kwaadaardige pokken werd overvallen, zoo als bij de ware pokken, bijzonder omtrent de zoogenoemde zamenloopende, voor het grootste gedeelte plaats heeft?

(Het Vervolg en Slot in het volgend N°.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

BEBOUWING VAN HEIJVELDEN. (*)

De Koning heeft het reglement goedgekeurd van de Maetschappij van Landbouw, Manufactuere en Weldadigheijd, om de heijden der provincie van Antwerpen te beploegen en tot een vrugtbaer land te brengen. Zijne Majesteijt zegt met veel genoegen dat reglement gelezen te hebben, en zijne goedkeuring te geven aen eene onderneming, die groote voordeelen moet te wege brengen voor den Landbouw in het algemeen, en voor de werkende klasse des volks in het bezonder. —— Wij zullen de lezers hier eenige uijttrekken van dit reglement mededeelen, zijnde van den volgenden inhoud;

Maetschappij tot het ontginnen en bebouwen van Heijvelden in de Provincie Antwerpen.

De grondleggers van deze Maetschappij zijn de Heeren Jan

(*) Wij nemen dit stuk uit een der Zuid-Hollandsche Nieuwspapieren *woordelijk* over, vertrouwende, dat het ook voor onze Noordelijke provincien, waar de aandacht op het vormen van kolonien thans zoo zeer gevestigd is, van belang mag gerekend worden. *Red.*

JAN BAPTISTE CHARLES ENTHEAUME DELLAFAILLE, oud Adjoint-Maire der ftad Antwerpen, en CHRISOSTOMUS JOSEPH LEFEBVRE, opfteilend eijgenaar van het *Journal* voor den Akkerbouw, Landhuijshoudkunde en de Manufacturen van het Koningrijk der Nederlanden, Lid Correspondent van de Koninglijke Maetfchappij van Landbouw en Plantkunde te Gent.

Het reglement hetwelk ten grondflag dienen moet voor deze Maetfchappij, bevat tweeëndertig artikelen, waervan wij de voornaemfte bepaelingen zullen opgeven; zie hier eenige uijttrekfelen van de inleijding:

„ De belangrijkfte, de nuttigfte en te gelijkertijd de aengenaemfte loopbaen welke voor den mensch openftaet, is om zich overtegeven aen de beftudering van den voortgang in de wetenfchappen die tot den Landbouw betrekking hebben. Welk een ftreelend genoegen belooft deze wetenfchap niet in deszelfs doel? Zij opent den weg tot alle foorten van nijverheid; doet de openbaere welvaert bloeijen, en doet alles onafhanglijk zijn van alle de zagte gevoelen waer van zij de bron is, voor het natuerlijk en zedenlijk-beftaen van allen die zich aen dezelve toewijden."

„ Wij konnen niet anders als waeren rijkdom befchouwen, als den arbeijd, en de meest voortbrengende is diedewelke zich met den Landbouw bezig houd, in een gewest, hetwelk in den grond den Landbouw tot deszelfs beftaen heeft; dezelve geeft aen vijfmael meer armen werk als de fabrijken te faemen; dezelve is in het bezit van de noodzaekelijke behoeften te fcheppen voor het leven van menfchen en huijslijke dieren, en de eerfte grondftoffen voor alle de fabrijken."

De opftellers doen vervolgens eene uijtnoodiging tegen de huijszittende ledigheijd, en haelen bij die gelegenheijd een fchoon vers uijt eenen brief van VOLTAIRE over den Landbouw aen, en gaen vervolgens voort:

„ Zonder iets vooruijt te willen loopen op een meer uitgebreijd plan, hetwelk aen Zijne Majefteit voorgedraegen is, en welkers te werkftelling mooglijk t'eeniger tijd nuttig zal bevonden worden, hebben wij gedagt in dezen oogenblik, dat alle beftieren wedijveren in verlichting en werkzaemheid voor het gemeen *Geluk*; in dit oogenblik, waerin zich in verfcheijde provincien vaderlandfche Maetfchappijen vormen tot voorfpoed van den Koophandel en de Manufacturen, hebben wij gedagt, zeggen wij, dat de vastftelling van nu af aen, van eene Maatfchappij tot bebouwing van 3 of 400 hectaren van die zelve onbebouwd liggende landen, zoude konnen ftrekken tot het bijzonder en te gelijk tot het algemeen belang, en de mooglijkheijd aentoonen, om deze wildernisfen vrugtbaer te maeken, en te doen dienen tot eene toevlugtplaets voor de be-

behoeftige maer werkzaeme klasse van het landvolk; en waer dezelve een schuijlplaets en bescherming zouden vinden."

Om het bestaen dezer Maetschappij te vestigen op vaste grondslagen, hebben de opregters geschikte grondeijgendommen voor deze onderneming aengekogt, hetwelk reeds eene ruijme zekerheijd geeft voor het grootste deel van het kapitael der Maetschappij.

De oogmerken der grondleggers bepaelen zich niet tot het bebouwen van 3 of 400 hectaren; zij zullen tragten de bebouwing over diergelijke gronden uijttebreijden, ten eijnde, indien zulk mooglijk is, hun eerste doel te bereijken.

Oogmerk der Maetschappij.

„ Het oogmerk dezer onderneming is, 1°. om het voordeel der deelnemers en te gelijkertijd dat van het algemeen te bewerken, door groote velden onder den landbouw te brengen, die tegenwoordig niets voortbrengen en slechts wagten op menschen die gewapend zijn met geduld, werkzaemheijd, bekwaemheijd en weldaedigheijd, en doordrongen van liefde voor het algemeen welzijn, om eerlang eene volkomene gedaenteverwisseling opteleveren en een lachend en vrugtbaer landprodukt van allerleijen aerd te vertoonen."

„ 2°. Om aen de arme, maer ijverige klasse nieuwe middelen tot werkzaemheijd, en verdiende hulp te verschaffen."

„ 3°. Om een nieuw licht over den Landbouw te verspreijden door eene tot nog toe onbekende wijze van bebouwen te doen kennen, waervan de ondervinding de zekerste uijtkomsten belooft."

„ 4°. Om mannen tot de arbeijdzaemheijd opteleijden en landbouwers te vormen, door eene eenvoudige theorie, en door eene voortduerende ondervinding in de beoefening."

„ 5°. Om den rijkdom van onzen grond te vermeerderen."

„ 6°. Eijndelijk om een stelsel vasttestellen, te gelijk van landbouw, manufacturen en koophandel."

„ Om tot dit groot oogmerk te geraeken hebben de ondergeteekende, eerste grondleggers van deze Maetschappij, besloten een Genootschap van lasgeving (en commun dite) opterigten."

Wij zullen niet ondernemen een agtervolgend uijttreksel van het reglement te geven, want wij zouden alle de artikelen moeten overschrijven, wij zullen alleen zeggen dat het geheel van deszelfs schikkingen met wijsheijd en duijdelijkheijd is ontworpen, en dat, indien dit schoon plan ten uijtvoer word gelegd, het een der meest vereeren-

eerende gedenkteekenen zal zijn der regering van WILLEM I.

„ De som van iedere actie is honderd Nederlandsche guldens, en de inteekening kan geschieden bij de volgende Heeren Notarissen: te Antwerpen, GLEIZES; te Brussel, BASTIN; te Gent, FAGON; te Bergen in Henegouw, TOMMERET; te Namen, BUYDENS; te Maestricht, BATTA; te Luyk, PARMENTIER; te Luxembourg, HUBERTY; te Doornik, HENRY HAGUES; te Brugge, VAN CAILLE."

Behalven het welberekend vooruijtzigt op eenen goeden intrest op het inteleggen kapitael, opent deze onderneming nog andere voordeelen voor de deelnemers. Ieder derzelve bekomt bij de inschrijving de geheele verzaemeling van het *Journal d'Agriculture d'économie rurale et des manufactures*, van hetwelk reeds 36 numeros het licht zien, als ook alle de volgende numeros *gratis*, en onder zekere bepaelingen, hebben de actiehouders het recht, om eenen jongeling tot den veldarbeijd geschikt, te benoemen, die dadelijk tot den landbouw en landhuijshoudkunde als kweekeling word aengenomen, en vervolgens bij een goed en werkzaem gedrag en naer de noödige kundigheden te hebben verkregen, in de gelegenheijd word gesteld, om zich in zijnen stand te plaetsen: zoo dat deze onderneming voor de deelnemers te gelijk en voordeelig en eenen middel is, om den grond te leggen tot eenen welgevestigden stand in de Maetschappij, voor den eenen of den anderen jongeling dien zij hunne weldaedigheijd weërdig keuren.

O U D H E D E N.

Gekken.

Met de Gekken handelden de Geldersche steden wonderlijk in den ouden tijd. In 1432 werd te Arnhem, volgens Stads rekening, LOELEN *den Wijnboeve gegeven, dat hi den roependen Geck, die hier op der straten ginck ende voel onbesteurs dreeff, tot Nymegen brocht, dat* LOELE *dade, mar die van Nymegen sonden den Geck hier weder.* XII. bl. En toen werd *eenen Schipman gegeven, geheiten Gijsken, die den selven Geck, doe hij weder van Nymegen quam in Hollant vuerde.* XX. bl. — De Wijnkoopersknechts werden in die Eeuw gemeenlijk *Boeven* genoemd. — Van *Boeven*, in een' kwaden zin genomen, maakte men *Overboeven*. HEWICK VAN SALSBORCH schreef in 1522 een brief aan Hertog KAREL, welke thans ter Charterkamere in lade N. berust, en dat *He wolde liever overheret, dan overboeft wezen* daar in.

G. v. H.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Junij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
24	29. 9 30. 0 30. 1	62 66 58	W. N. W. —— W.	bewolkt; 's morgens een regenbui.
25	30. 1 30 1¼ 30 0	62 67 61	W. W. Z. W. Z. W. t. Z.	omtrent betrokken: voormidd. windrig; verder harde wind.
26	30. 0¼ 30. 1¼ 30. 1¼	65 67 62½	W. N. W. —— ——	bewolkt 's morgens harde wind.
27	30. 1 30. 0½ 29. 9	67 71¼ 68	Z. t. O. Z. Z. t. O.	omtrent helder.
28	29. 8 29. 9 30. 0	65 67 60	W. W. t. Z. W. Z. W.	bewolkt; voormiddags harde wind.
29	30. 1¼ 30. 2 30. 3	64½ 67 55	W. N. W. W. t. N. W. N. W.	wolken; windrig
30	30 3 30. 2½ 30. 2	67 69 59	W. W. N. W. W.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

NB. *Bij dit* N°. *wordt uitgegeven het Register, Titel enz. van het Eerste Deel des Jaars* 1818.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 32. *Vrijdag den 10den Julij.*

BERIGTEN.

GENT *den 29sten Junij.* Gisteren heeft de Maatschappij van Landbouw en Plantkunde, ter gelegenheid van de Zomer-Tentoonstelling der Planten, eene openbare Vergadering gehouden. Van den bekenden Engelschen Landbouwkundige JOHN SINCLAIR werd 'er een belangrijke Brief voorgelezen, waarin drie aanzienlijke prijzen worden uitgeloofd, voor Verhandelingen over den Vlaamschen Landbouw. Heden gaf de Maatschappij eenen grooten maaltijd, waaraan zich de eerste Overheidspersonen van de Provincie en deze stad gezamenlijk met eene menigte eenvoudige Landbouwers vergastten. In het midden van de tafel was een groote ruiker bloemen ter eere van de Haarlemsche Maatschappij geplaatst. Onder verschillende toasten, werden die, aan Z. M. en het Koninklijke Huis gewijd, met geestdrift gedronken.

'S GRAVENHAGE. Bij Koninklijk besluit zijn tot Leden der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt te Haarlem, in plaats van den Hr. Dr. A. BERRANGÉ, naar buitenslands vertrokken, en van Wijlen den Hr. D. H. VAN GEER; benoemd de Heeren J P. DE WILDE Med. Dr. en M. N. BEETS Apotheker aldaar.

HAARLEM. Aan onderstaanden Brief verleenen wij gaarne eene plaats, vertrouwende zoowel den geleerden Schrijver van denzelven, als het publiek daarmede geen' ondienst te doen.

Mijn Heer!

Eerlang stel ik mij voor eenen aanvang te maken van de uitgave van een Werk, welks onderwerp mij van algemeen belang voorkomt, en hetwelk, om nut te kunnen stichten, niet alleen aan de beoordeeling van mijn Vaderland, maar ook van andere deelen van Europa behoort te worden onderworpen, en derhalve in eene taal moet zijn, die overal verstaan wordt. Ongaarne ga ik onze zoo schoone, rijke en krachtige moedertaal voorbij, om eene andere te gebruiken, dewelke mij echter door de bedoeling van mijn werk en den toestand van Europa wordt voorgeschreven. Gij zoudt mij verpligten, Mijn Heer! deze mijne letteren eene plaats in uw geacht Weekblad te willen inruimen, ten einde ik alzoo de gelegenheid hebbe, mijnen Landgenooten vooraf die opheldering te geven, die ik mij als Nederlander verpligt rekene, en die wel aan ieder lezer bij rijper nadenken zoude opvallen, doch in het eerste oogenblik welligt konde worden over het hoofd gezien.

Geschiedkundig de regterlijke instellingen der voornaamste rijken nategaan, dezelve in haren eersten oorsprong optesporen, en de verschillende wijzigingen daarvan te ontwikkelen, ten einde daaruit zoowel haren echten zin in een helder daglicht te plaatsen, als nuttige gevolgen voor de wetenschap der wetgeving afteleiden, is mijne bedoeling. Hoe onderscheiden zich thans die instellingen in Europa voordoen, heb ik mij overtuigd, dat alle eenen gezamenlijken oorsprong hebben in de zeden, wetten en instellingen der oud Duitsche Volken, die het Roomsche Rijk hebben vermeesterd; en dat de opvolging der Duitsche wetten, het leenstelsel op gelijken voet over geheel Europa daaruit voortgevloeid, en de wijzigingen, die het vroegere eenvormige regt in de onderscheidene rijken zoo zeer hebben doen verschillen, zich geschiedkundig laten verklaren. Mijn oogmerk is geene geschiedenis van het regt (*historia juris*) te geven, maar een geheel van het maatschappelijk stelsel van den voortijd te schetsen en uit hetgeen tot de inrigting der maatschappij is gedaan, dat is uit het wetenschappelijk deel der geschiedenis, afteleiden, wat tot eene goede inrigting derzelve te doen zij, dat is de wetenschap der wetgeving.

Ik heb mijn werk in drie afdeelingen gesplitst. In het oudheidkundige deel, dat binnen weinige weken het licht zal zien, heb ik na een algemeen overzigt des geheelen werks,

werks, de staatkundige en regterlijke instellingen der oude Duitschers doen kennen van de vroegste tijden af, tot dat dezelve ophouden één algemeen stelsel uittemaken. In het nieuwere deel heb ik de instellingen, behalve der Nederlanden, ook van Engeland, Frankrijk, zoo in deszelfs ouden als hedendaagschen vorm, en Duitschland ter toetse gebragt, derzelver juiste en oorspronkelijke strekking opgespoord, en de aanleiding der verschillen in de geschiedenis getracht aantewijzen. Eindelijk in de derde afdeeling heb ik de gevolgen voor de wetenschap der wetgeving te zamen gesteld, die uit de ondervinding van alle die Volken konden worden opgemaakt.

Ik gevoel de ontoereikendheid mijner krachten tot dergelijk eene onderneming, dewelke evenwel overwaardig is de algemeene aandacht te vestigen, en ik heb gemeend op mij te mogen nemen, het ijs als het ware te breken. Maar de proeve is voor geheel Europa belangrijk; zij behoort overal te kunnen worden beoordeeld, aangevuld, verbeterd; ik moest mij dus van die taal bedienen, die thans de algemeene taal van Europa is. Ik wil mijne gevoelens niet miskend hebben. Zonder mijner moedertaal te kort te doen, of haar minder achting toetedragen, dan hare waarde verdient, moest ik eene andere gebruiken: zonder de verwaandheid te hebben, dat ik geheel Europa zoude bezig houden, moest ik mij evenwel naar hen inschikken, die mij in mijne dwalingen zouden kunnen te regt wijzen.

Voorheen was de Latijnsche taal de algemeene taal der geleerdheid: welk verlies de kennis door het minder gebruik derzelve geleden hebbe, zal ik mij niet vermeten afteschilderen, na de voldingende verhandeling van mijnen zeer verdienstelijken en door mij nimmer genoeg te vereeren Leermeester, den Heer CRAS, die eerlang in het eerste deel der Latijnsche Gedenkschriften van het Koninklijk Instituut algemeen bekend zal worden. Welligt daagt eenmaal in het meer beoefenen der Latijnsche taal voor de geleerde wereld een heldere morgen op; thans zoude het gebruik derzelve, voor mijn oogmerk, om overal en algemeen te kunnen worden gelezen en verstaan, ongeschikt zijn. Ook durve ik mij niet rangschikken onder die onzer geleerde en kundige landgenooten, dewelke met eenige vreemden, die met hen wedijveren, het alleen passen zoude tot het wederinvoeren der Latijnsche taal werkzaam te zijn.

Op uwe welwillendheid rekenende, heb ik de eer u reeds vooraf mijne erkentelijkheid te betuigen en tevens te verzekeren, dat ik steeds ben,

Amsterdam den | Uw Dienstv. Dienaar,
16 *Junij* 1818. | J. D. MEIJER.

EENIGE AANMERKINGEN

OMTRENT DE

INENTING DER KOEPOKKEN,

DOOR

D. HEILBRON Cz.

Med. Doctor te Amsterdam.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 12.)

Intusschen hadden toch, onverminderd alle deze overtuigende drangredenen, onbegrijpelijke mistastingen plaats, zoo als blijkt uit de onderscheiden bovenvermelde, toen ter tijd bekend gemaakte, berigten en welke ik moet erkennen ook eenige malen bijgewoond te hebben; zoo zag ik eenen aankomenden jongeling (die gezegd werd, na gevaccineerd geweest te zijn, door de ware Kinderpokken te zijn aangetast, zoo als men ook het woord *Kinderziekte* op de Huisdeur had aangeplakt) den zevenden dag zijner ziekte, en vond mij zoodanig overtuigd, dat hier geene echte Kinderpokken plaats hadden, dat in weêrwil de twee Kunstoefenaren, een jong Geneesheer en een van zeer rijpe jaren deze ziekte voor ware pokken hadden verklaard, ik het tegendeel stellig beweerde; hetgeen echter zoo euvel werd opgenomen, dat ik eenige dagen daarna nogmaals verlangende, dien lijder te zien, mij zulks door deszelfs moeder, niet veel minder dan geweigerd werd, op grond NB., dat zij (de moeder) wel wist, wat Kinderpokken waren en haar zoon die wel degelijk gehad heeft. Ik verzocht intusschen een' zoo ervarenen als bejaarden arts, om dezen lijder te zien, die dan ook, volgens mij berigt is, deze ziekte verklaarde, geene ware Kinderpokken te zijn.

En zoodanig zijn ook nog eenige lijders door mij gezien, bij alle welke geen de minste grond bestond, om den uitslag voor ware pokken te begroeten,

ten; één eenig geval uitgenomen, daar de wezenlijke echte Kinderziekte plaats had, bij een kind, van het welk de ouders wel verklaarden, dat het gevaccineerd was, doch zoo weinig zich daarvan wisten te herinneren, hoezeer die vaccinatie maar korte jaren te voren geschied was, dat daaromtrent geene opelderingen waren te krijgen, en dus op die zoogenaamde inenting hoegenaamd geen staat was te maken.

Zoo zeer het nu op grond van het voorgaande ligt was, optemaken, dat 'er geen *identiteit* omtrent de twee meermaals gemelde ziekten plaats had, zoo bleef deze uitslagziekte, van welke de *analogie* met de echte Kinderpokken toch niet konde geloochend worden, een zeer opmerkzaam verschijnsel, bij hetwelk het ook *van geen* gering belang was, de twee voornoemde eenigzins strijdende gevoelens van de Heeren WILLAN en HEIM te toetsen; ik wenschte dan ook zeer eene gelegenheid te vinden, om deze uitslagziekte bij eenen gevaccineerden van den eersten beginne af in haar geheel beloop te kunnen bijwonen; en, om onbewimpeld te spreken, koesterde ik het (in zekeren zin misschien ongeoorloofd) verlangen, dat zulks bij een van mij zelven gevaccineerd voorwerp mogt gebeuren. Het volgend geval, mij tot dit opstel hoofdzakelijk aangespoord hebbende, voldeed intusschen zoodanig aan mijn oogmerk, dat het mij meer inlichting gaf, dan ik van hetzelve *a priori* konde verwachten.

Bij eene jonge jufvrouw circa 14 jaren oud gevraagd, bevond ik dezelve algemeen ongesteld; zeer ernstige koortsige bewegingen, benaauwdheden, misselijkheid, opgezetheid en roodheid van het aangezigt en zeer gevoelige lendenpijnen waren de hoofdverschijnselen, die gedurende eenige dagen meer en meer toenamen; hetwelk mij dan deed vermoeden, schoon de ouders dit alles als een gevolg van eene allergeweldigste gemoedsaandoening beschouwden, dat deze lijderes met eene aanhoudende koortsige ziekte bedreigd werd, zonder echter in het minst aan eene uitslag-ziekte te denken.

Intusschen den vierden dag, nadat ik dezelve had gezien, haar vroegtijdig willende visiteren, riep de vader mij reeds, bij het inkomen in het huis, met gewrongen handen toe: *mijn kind heeft de pokken*; mij tegelijk

 her-

herinnerende, dat ik 13 jaren geleden deze zijne dochter benevens zijn zoontje had gevaccineerd, en dat de vaccinatie bij het meisje toen den eersten keer niet gevat hebbende, ik dezelve had herhaald met zoodanig goed gevolg, dat ik stof van haar genomen had, om bij anderen gebruik daarvan te maken. Mij vervolgens naar de lijderes begevende, kan ik verzekeren, zeer verbaasd geweest te zijn: want hoezeer ik reeds meerdere soortgelijke gevallen (schoon alleen in den gevorderden staat der ziekte) had gezien, en ook door de aanmerkingen van voorname Geneeskundigen was voorgelicht, zoo kwam het mij in dit oogenblik zoo moeijelijk voor, omtrent deze eruptie eenige afwijking van die der ware pokken te kunnen vinden, die buitendien, zoo als bekend is, niet altijd op denzelfden voet geschiedt, dat, zoo ik mij stellig had moeten verklaren, ik voor het bestaan van de echte Kinderpokken zou gestemd hebben; inmiddels trachtte ik de ouders gerust te stellen, hoezeer ik het voor mij zelven niet was en het bleek mij ook, dat noch de ouders noch de omstanders, waaronder, zoo ik mij niet bedriege, een semi-kunstoefenaar behoorde, voldoende overtuigd waren, naardien ik veel moeite had, hen te wederhouden, om volgens de wet het aanwezen der Kinderziekte op de straatdeur aantekondigen. Bij eene nadere visitatie en wel bij de derde des anderendaags, begon de zaak zich echter eenigzins optehelderen, ten minste ondervond ik met genoegen, dat de uitbotting der pokjes, behalve het aangezigt, zich eensklaps over het geheele ligchaam tot de voetzolen toe had verspreid, en dat zelfs de inwendige deelen van den mond, het verhemelte, het keelgat enz. met puistjes bezet waren, en dit laatste wel zoo, dat de lijderes met moeite konde spreken of slikken; dit verschijnsel door den Heer Heim, (wien ik toen, tusschen beide gezegd, nogmaals ernstig consuleerde) als karakteriserend van de varicella beschouwd en bij de ware Kinderpokken op verre na niet in dien graad aangetroffen wordende, deed een gunstiger vooruitzigt ontstaan; zoo als ook zich deze ziekte zoodanig ontwikkelde, dat drie of vier dagen later, geen twijfel meer overbleef, om dezen uitslag als geheel verschillend van de echte pokken aantezien; de koortsige bewegingen hielden nog eenige dagen aan; de puisten zet-

ten zich meer uit en kregen deuken; doch behalve dat gedurende deze uitzetting dier puisten, dagelijks nieuwe daarbij voor den dag kwamen, en de lijderes als met puisten bezaaid was, zonder dat 'er echter eenige zamenlooping derzelve plaats had, miste men met den zesden of zevenden dag alle voorzegde, de echte pokken zoo kenschetsende, verschijnselen in dit tijdperk; geene toenemende zwelling, geen bewijs van koorts, van beginnende ettering der meestal met een dun vocht gevulde puisten, met één woord, de algemeene ongesteldheid zoowel als de uitslag verdwenen zoo ongevoelig, dat, behalve de hier en daar staande opgezette of opgedroogde, en ten deele afgevallen puisten en eenige vlakken, die zich naderhand echter duidelijker vertoonden, men om de geheele ziekte, die zich in den aanvang zoo duister vertoonde, niet meer zou gedacht hebben.

Het spreekt van zelve, dat ik door dit geval nader overtuigd werd van het ongegronde gerucht omtrent de Kinderziekte bij gevaccineerden, zoo als het ook aantoonde, hoe ligtelijk men, bij de minste overhaasting, in dezen tot eene dwaling kan komen; terwijl het nog mij bovendien ook eenige aanleiding gaf, om omtrent den aard van dien uitslag, het voorz. gevoelen van den Heer Heim te naderen. — Immers heeft de ondervinding geleerd, dat bij de ware Kinderpokken de voorafgaande ongesteldheid ons als het ware de mindere of meerdere sterkte aanwijst van den vijand, dien wij in het vervolg te bestrijden hebben; zoodat, hoe heviger de koorts en de andere ziekelijke verschijnselen vóór de uitbotting zijn hoe slechtere en kwaadaardigere pokken men te wachten heeft; daarentegen dat bij goedaardige pokken deze voorloopige toevallen gemeenlijk zeer gering zijn (uitgenomen misschien de stuiptrekkingen, die bij jonge kinderen somtijds in een' ergen graad vorafgaan, en op welke evenwel zeer goedaardige pokken en zelfs zoogenoemde *discretae* volgen); dien ten gevolge zou het zeer moeijelijk zijn te verklaren, bijaldien wij dezen uitslag, volgens den Heer Willan, als tot de ware Kinderpokken behoorende wilden beschouwen, die thans op eene bijzonder voordeelige wijze gemodificeerd is, waarom deze zoo aanmerkelijke wijziging zich niet over het geheele beloop der ziekte uitstrekte, en dat 'er inte-

gendeel een zoo hemelsbreed verschil tusschen het eerste en de volgende tijdperken wordt waargenomen; hetgeen echter, met bij deze poksoorten geene zoodanige wijziging te vooronderstellen, maar dezelve als eene op zich zelve staande soort te beschouwen, die misschien uit deszelfs aard, schoon bij den eersten indruk eene buitengewone reactie veroorzakende, in de gevolgen echter eene min hevige ziekte voortbrengt, veel minder onoplosbaar schijnt. Trouwens konde in dit geval de voorafgegane hevige gemoedsaandoening een aanmerkelijk deel hebben aan die met het gevolg zoo ongeëvenredigde, ernstige, voorloopende ongesteldheid; doch het een en ander zal zich dadelijk nader ontwikkelen, door het nu medetedeelen vervolg dezer waarneming.

Den 9den dag der ziekte, verlangde deze lijderes met geweld van slaapplaats te veranderen, en geene redenen bestaande dit te weigeren, werd zij dezen nacht verplaatst bij eene, in hetzelfde huis wonende bejaarde jufvrouw, welke de kennelijkste blijken draagt van de ware Kinderpokken, die zij, misschien voor 25 jaren of langer, te gelijk met hare overige zusters en broeders had doorgestaan. Twee of drie dagen daarna, gevoelde deze jufvrouw zich ongesteld; haar bezoekende, had zij een zeer opgezet aangezigt, was zeer koortsig, benaauwd, klaagde over hoofdpijn, walging, doch allerbijzonderst over eene, zoo als zij zich uitdrukte, onuitstaanbare pijn in den rug en lendenen, waarop even zoo onvoorzien als bij de vorige lijderes, twee dagen daarna hetzelfde *exanthema* in denzelfden vorm ten voorschijn kwam; de innerlijke deelen van den mond, keel enz. bezette, en in alle opzigten even als bij de vorige jonge jufvrouw denzelfden loop hield, uitgezonderd, dat deze lijderes niet zoo als de eerste konde gezegd worden, met die puisten als bezaaid geweest te zijn, en dat de ziekte over het geheel iets vroeger, dan in het vorige geval is begonnen te verminderen en ongevoelig te verdwijnen, zonder dat 'er echter wijders in het minst eenig onderscheid van het voormelde geval plaats gehad heeft.

Deze de omstanders zoo verbazende, en mij niet weinig treffende gebeurtenis, was intusschen niet alleen geschikt, om zelfs ook bij den ongewijden alle

de mogelijke denkbeelden te doen verdwijnen, om deze soort van uitslag-ziekte voor ware Kinderpokken te houden, maar schijnt ook een bewijs te meer op te leveren, dat in dezen ook geene zoogenoemde gewijzigde Kinderpokken plaats hadden, daar, behalve het in dezen wederom zoo aanzienlijk verschil tusschen de voorloopige ongesteldheid en de ziekte zelve, en waaromtrent geene bijzondere gemoedsaandoening in aanmerking kwam, het voorzeker onder de verstgezochte zeldzaamheden zou moeten gerangschikt worden, dat twee voorwerpen; van welke de eene behoorlijk was gevaccineerd en de andere vóór een aantal jaren de echte Kinderpokken had doorgestaan, beiden en wel de een door de andere besmet, nu wederom door dezelfde ziekte, alleen op eene *gunstigere* wijze gewijzigd, zouden aangetast zijn; terwijl dit zich in tegendeel beter laat verklaren, door dit exanthema, hetwelk de meergemelde Heer Heim tevens als zeer besmettend opgeeft, (misschien toch maar alleen door onmiddellijke aanraking) als eene afzonderlijke species te beschouwen, waardoor zeer vele zwarigheden uit den weg geruimd worden, hetwelk ik zelfs overtollig achte, meerder te ontwikkelen.

Ik zal dus tot slot hier nog bijvoegen, dat, behalve alle het door anderen en het hierboven door mij aangevoerde *ook in bijzondere aanmerking dient* genomen te worden, dat, hoezeer men met leedwezen heeft ondervonden, dat binnen de stad alhier nog zoovele ongevaccineerde voor de echte Kinderpokken vatbare voorwerpen voorhanden waren, dat 'er gedurende eenigen tijd eene Epidemie dier ziekte scheen plaats gehad te hebben; deze Epidemie echter op verre na niet in vergelijking kan gebragt worden, met die zoo lang aanhoudende en vernielende Epidemien dier ziekte in vroegere jaren, voor dat de Vaccine bekend geweest is, en dat deze laatste ook in alle opzigten zoo weinig aan die in vroegere dagen geheerscht hebbende Kinderziekte geëvenredigd is, dat zij in den striktsten zin naauwelijks den naam van Epidemie verdiende; zoo dat dan, alles te zamen genomen, het op de overtuigendste wijze blijkt, dat het onlangs binnen deze stad en misschien ook in meerdere steden van het rijk gebeurde, geen den minsten

 grond

grond oplevert, om het nut der Vaccine in twijfel te ſtellen; maar in tegendeel even zoo als in vorige jaren in Engeland het geval geweest is, juist zeerveel heeft bijgedragen, om ons van het, trouwens lang erkende, onwaardeerbaar beveiligend vermogen van deze inenting in den volſten zin te overtuigen; zoo dat het eene aan wezenlijke misdaad grenzende hardnekkige ſtijfhoofdigheid kan genoemd worden, zich langer tegen dezelve te verzetten.

Amſterdam,
in Mei 1818.

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ

TER BEVORDERING VAN DEN

LANDBOUW,

Te AMSTERDAM opgerigt.

1818.

De Maatſchappij ter bevordering van den Landbouw te *Amſterdam* opgerigt, heeft, den 22ſten April dezes jaars, hare groote Vergadering gehouden, waaromtrent het volgende ter kennisſe van het algemeen gebragt wordt.

In den verleden jare was, door de Maatſchappij, de volgende uitſchrijving geſchied:

„ Daar, ten gevolge van het ongunſtige weder, in den
„ zomer van het jaar 1816, het gewone voeder voor het
„ vee, of —— niet heeft kunnen ingezameld worden,
„ of —— niet dan in geringe hoeveelheid en van ſlechte
„ hoedanigheid is ingezameld, en, daar het dus waarſchijn-
„ lijk is, dat vele landlieden, bij gebrek van hooi of
„ ander voeder, zich hebben moeten behelpen met on-
„ gewoon voedſel: zoo belooft de Maatſchappij hare
„ *Zilveren Medaille*, of *zes Dukaten in geld*, aan den ge-
„ nen,

„ nen, die, aan haar, een naauwkeurig en getrouw verslag,
„ aangaande het gebezigde ongewone voeder, en het goed
„ of blijkbaar nadeelig gevolg van hetzelve op het vee,
„ zal mededeelen *voor* of *op den laatsten December* 1817."

Ingevolge hiervan heeft de Maatschappij een Berigt ontvangen, geteekend:

Nood leert bidden,

in hetwelk de Schrijver verslag doet van de handelwijze door hem in het werk gesteld, om van hooi, hetwelk door de overstrooming slecht gewonnen was, een goed gebruik tot voeding voor het vee te maken, en tevens opgave doet van het voeder, daarenboven door hem gebruikt. De Maatschappij heeft besloten, aan den Inzender van dit stukje, de uitgeloofde Premie toeteleggen, en, bij de opening van het naambriefje, is gebleken, dat de Schrijver was de Heer J. BACKER, *op den Oorsprong bij Arnhem*.

Voorts wordt, door de Maatschappij, de volgende uitnoodiging gedaan:

„ Daar, voornamelijk in onderscheidene buitenlandsche
„ Werken, en ook, in den *Konst- en Letterbode* van den
„ 27sten Februarij en den 6den Maart 1818, N°. 11 en
„ 12, met veel aandrang gesproken wordt, over de on-
„ gemeene nuttigheid van zekere grassoort, *Fiorin* ge-
„ noemd, *Agrostis Stolonifera* L. als van een gewas, dat,
„ in allerlei soorten van gronden, welig zoude tieren,
„ *en niet alleen groen — maar ook als hooi gebruikt*,
„ een zeer smakelijk en gezond voedsel opleveren, waar-
„ om ook hier te lande, met het nemen van proeven
„ met dit gewas, reeds een begin gemaakt is: — zoo
„ verlangt de Maatschappij den uitslag der proeven, die
„ genomen worden, te kennen, en de beoefenaars van
„ den Landbouw, tot meerdere proefnemingen, aantemoe-
„ digen, ten einde de nuttigheid van dit Voedergewas
„ voor ons Vaderland, door de ondervinding bevestigd
„ worde. Hierom belooft de Maatschappij eene Premie
„ van *zes Dukaten*, of wel de waarde daarvan, aan den-
„ genen, die een voldoend berigt van de proeven door
„ hem genomen, *voor* of *op den laatsten Januarij* 1821
„ aan de Maatschappij zal hebben ingezonden, daarbij
„ opgevende den aard van den grond met dit gewas be-
„ teeld — de wijze, waarop van de uitloopers der plan-
„ ten is gebruik gemaakt — de zaaijing en de maaijing —
„ het gebruik der plant, hetzij als groen voeder of als
„ hooi — de geheele opbrengst met de kosten daaraan
„ besteed; alles met behoorlijke getuigschriften gestaafd."

Van deze Premien zullen tot vijf worden uitgereikt, voor

voor de meestvoldoende Berigten van Proeven op Zandgrond — en even zoo veel voor de beste Berigten van Proeven op Kleigrond genomen, en bovendien de gewone *Zilveren Medaille*, voor het Berigt, hetwelk de Maatschappij zal oordeelen het volledigste te zijn.

De volgende voorstellen, door de Maatschappij, in vroegere jaren gedaan, worden bij deze herhaald:

„ De Maatschappij belooft eene Premie van *zes Dukaten* aan dengenen, die (gelijk zulks, met goed gevolg, „ door Leendert Neeber bij *Dokkum*, is ondernomen) „ gedurende den winter, eene uitgestrektheid van *ten minsten één Morgen*, met Chineesch Radijszaad, zal „ bezaaid hebben, zoodanig dat hetzelve, in het midden „ van den zomer, tot rijpheid zal zijn gekomen, en, „ door het dorschen op een' der heetste zomerdagen, „ gebleken zal zijn, in hoe ver, door de hitte, de moeijelijkheid van het dorschen is weggenomen, mits, omtrent de behandeling van dit gewas, den aard van den „ grond daartoe gebruikt, als ook wegens de kosten „ daaraan besteed, en de voordeelen daardoor verkregen, „ een voldoend Verslag, des noods, met genoegzame „ getuigenissen gestaafd, benevens Monsters van Olie en „ Koeken, *voor* of *op den laatsten December* 1818 zal zijn „ ingezonden. Van deze Premien zullen 'er tot *drie* „ worden uitgereikt."

„ Daar het verbouwen van Klaver, hoezeer in sommige „ streken van ons Vaderland in gebruik, echter niet zoo „ algemeen is, als hetzelve, ten nutte van den Landbouw, wel zou kunnen wezen, belooft de Maatschappij eene Premie van *acht Dukaten* aan den genen, die, „ op Zand- of Veengrond, in een oord, alwaar het Klaver zaaijen niet algemeen gebruikelijk is, ten minste „ één Morgen met Klaver zal bezaaid hebben, en, van „ zijne wijze van werken, de kosten, den uitslag en opbrengst daarvan, een voldoend Berigt, met genoegzame getuigschriften gestaafd, zal hebben ingezonden „ *voor* of *op den laatsten December* 1818. Van deze Premien worden 'er *zes* uitgeloofd, waaronder begrepen „ eene verhoogde Premie van *zestien Dukaten* (in plaats „ der gewone van *acht*) voor den genen, die het meeste land (mits niet minder dan twee Morgen) met den „ besten uitslag bezaaid, en daarvan het meest voldoend „ Berigt zal ingeleverd hebben."

„ Daar de Duinen, welke zich, langs de kust van *Holland*, uitstrekken, en vele duizenden Morgen gronds beslaan, wel voor een gedeelte zijn onvruchtbare, en tot den Landbouw ongeschikte Zandhoogten, maar echter ook in zich vele zeer groote vlakten of valleijen bevatten, die

die tot nu toe, flechts hierom nutteloos en onbebouwd liggen, of zonder vrucht zijn bebouwd geworden, wijl, aan dezelve, zoo de vereischte afzakking van het water, als een gemakkelijke toegang naar de voor- of landzijde ontbreekt, en het, aan de bijzondere eigenaars, ten uiterste moeijelijk, zoo niet onmogelijk valt, deze zwarigheden genoegzaam uit den weg te ruimen; zoo vraagt de Maatschappij:"

„ Welke zijn de plaatsen aan de voor- of landzijde der „ Hollandsche Zeeduinen, op welke men, met de minste „ kosten, en meest overeenkomstig met het algemeene „ belang, een gefchikten toegang tot de binnenwaartsche Duinvalleijen zoude kunnen openen, ten einde, „ door deze opening, het water der vlakten afteleiden, „ en het vervoeren der vruchten en noodwendigheden, „ van — en naar dezelve, gemakkelijk te maken? —— „ *Op welke wijze* behoort men, bij het maken der ope„ ningen — het doordelven of flechten der Duinen — „ het aanleggen der wegen en het graven der vaarten, „ floten of waterleidingen te werk te gaan, en wat moet „ men in acht nemen, om, aan dit werk, vereischte „ duurzaamheid bijtezetten, vooral om verzanding en „ verftuiving voortekomen? — Welke zijn — indien de „ kosten voor bijzondere eigenaars te hoog zouden loo„ pen, of de eigenaar, op wiens grond, een der toegan„ gen zoude moeten geopend worden, zelf geen — of „ weinig belang bij de onderneming had, ja veelligt een, „ met dezelve ftrijdig belang, de middelen om, in alle „ deze zwarigheden, te voorzien? — Op welk eene wijze „ zoude *'s lands regering hiertoe kunnen behulpzaam* „ zijn, hetzij, door het maken van verordeningen, ge„ fchikt om het algemeen belang, in dezen, boven het „ bijzondere te handhaven, zonder echter dat het bijzon„ dere daardoor benadeeld worde?"

De Maatfchappij verlangt, bij de beantwoording van het eerste gedeelte der Vraag, duidelijke aanwijzing van de bedoelde plaatsen, wegen, waterleidingen en vlakten, op eene daartoe gefchikte Kaart, en ook, zoo veel mogelijk, begrooting der onkosten tot ieder werk vereischt.

De Maatfchappij in aanmerking nemende, zoowel het groot belang der zaak, als de meerdere moeite en onkosten, welke, ter rigtige beantwoording dezer Prijsvraag zullen gevorderd worden, belooft aan den Schrijver der beste, mits voldoende, Verhandeling over dit onderwerp —— behalve hare gewone *Gouden Medaille*, ter waarde van *vijftig Dukaten* (of *dezelfde fom in geld, benevens eene Zilveren Medaille ter keuze van den Schrijver*) — eene buitengewone belooning van *honderd Dukaten*.

De

De Verhandelingen zullen moeten ingezonden worden *voor* of *op den laatsten Januarij* 1819.

Indien geen der ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatschappij, opgegevene Vraag, naar haar oordeel, den Prijs verdiend heeft, behoudt zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder optegeven. Daarentegen, wanneer 'er meer dan één Antwoord haar voorkomt eenige aanmerking te verdienen, zal zij een *accessit*, in eene *Zilveren Medaille* bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den Schrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, vóór dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare Nieuwspapieren bekend maken.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunnen Naam en Woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinspreuk, die, aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een' Prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld (in 't laatste geval met eene *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en alle met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven*, (*op welke voorwaarde de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben*) en, gelijk alle andere aan de Maatschappij toetezenden Stukken, *vrachtvrij*, moeten bezorgd worden aan één der Secretarissen, Mr. H. CALKOEN, Advokaat, op de Keizersgracht, bij de Beerenstraat, of Mr. J. P. HOEUFFT, op de Heerengracht, bij de Reguliersgracht, N°. 579.

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan hare gewoonte, om eene *Zilveren Medaille*, of andere gepaste belooning, te schenken aan degenen, welke haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den Landbouw mededeelen, met verdere beloften, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

O U D H E D E N.

Prins FREDRIK HENRIK

Werd op den 8 November 1626 door 't Hof en de Rekenkamer van Gelderland, toen hij op den 3 *daar te* vo-

voren sessie in den Raedt genomen hadt, met eene maeltijd geeongratuleerd. De bewijzen zijn nog aanwezig, dat op die tafel XIII hasen, XXXVII koppel perdrix, XII kalkoenen, VIII ganſen, XVI paar jonge hoenderen, VI ſpeen-coijen, II verkenshoofden en een groote verkenshooft verſchenen. JAN COSTER hadt met ſijnen knecht gearbeijt twee dagen om te vergulden ſommige pasteijen. De Cock van den Heer VAN BREDERODE en die van Zijn Genade Graef ERNST, welke gekookt hadden, werden ieder met *f* 17 - 10 -, nog een ander Cock met *f* 2 - 10 - betaald. Een hof, welk op de tafel gezien werd, had *f* 150 - : - gekost.

G. v. H.

Een Tafel-Stoel

Hoort tegenwoordig onder 't huisraad van Kinderkamers; in 1618 werd die van getabberde Vaders bezeten, door F. M. VAN LOBBERICK, volgens 't *Ordonnantie* B. *ghelevert aan 't Hof van Ghelderlant vijf Spaensche stoelen, te weten drie armstoelen, ende twe tafelstoelen, die armstoelen het stuck bedonghen tot tien gulden, die tafelstoelen het stuck tot vijf gulden.*

G. v. H.

Een Goude Ketting

Was in den tijd van KAREL *van Egmond* geene ongewone dragt. Men vindt zelfs in de Stads Rekening van *Arnhem* v. 1537, dat AERSEN *mijns gen. lieven Heren overste kock der stat deed begrueten omb een schakell van sijn ketten*, en dat *durch consent der burgemeisteren ind gemeijn scepen daar vur aen Thonis Goltsmit* II *g. g.* betaald werden.

G. v. H.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEENEN. Op den 28sten Mei heeft men te *Budweis*, *Oberhard*, *Rozenberg*, *Hohenfurt* en ook te *Kappelun* op het hooge grens-gebergte tusſchen *Bohemen* en *Opper-Oostenryk* eene ſterke Aardbeving gevoeld, die bij *Hohenfurt* zelfs eene ſcheur in den rotsmuur veroorzaakt heeft. Door den geheelen Kreits van *Budweis* werd men dezen ſchok in meer of mindere mate gewaar.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	30. 1½ 30. 1½ 30. 0¼	66½ 71 61	W. N. W. —— N. W.	voormidd. bewolkt; verder betrokken; regenachtig.
2	30 1 30 1½ 30 1¼	58½ 65½ 53¾	N. N. W. N. W. t. N. N. W.	bewolkt.
3	30. 2 30. 2½ 30 1½	58½ 65½ 58	N. W. —— W. N. W.	voormiddag. bewolkt. verder betrokken.
4	30. 0 30. 0 30. 0½	62 64 59	N. W. N. W. t. N. N. N. W.	voormidd. bewolkt; een weinig buijig; verder betrokk.; tegen den avond tusschenb. regenachtig.
5	30. 0½ 30. 0½ 30. 0½	61 66 57	N. W. N. N. W. N. t. W.	windrig; bewolkt; meest omtrent betrokken.
6	30. 1 30. 1½ 30. 1½	62 67 55½	N. W. N. W. t. N. N. N. W.	bewolkt.
7	30. 0½ 30 0 29. 9½	62½ 69½ 58½	N. N. O. O. N. O. ——	voormidd. betrokken; verder helder.

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, *omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.*

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
Junij	9	57

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

DORDRECHT *den 29 Junij.* Verleden Zaturdag is aan de Steenplaats buiten deze stad, in den hoogen ouderdom van 103 jaren, overleden MARIA VAN OS, Wed. PIETER VAN DER TAK. Tot aan haar laatste oogenblik behield zij het volle genot harer verstandelijke vermogens.

DRUKFOUT.

In 't vorig N°. bladz. 5 reg. 4 in de noot staat, dat *hij*, lees: dat *zij*.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 33. *Vrijdag den 17den Julij.*

BERIGTEN.

ENGELAND. De Gazverlichting breidt zich ook buiten Londen allengs meer en meer uit. De ſtad Preston, onder andere, in Lancashire heeft reeds 1000 ellen ijzeren pijpen aangelegd; deze leveren gaz voor 900 lantaarns, die zoo ſterk licht geven, als 4000 reverbères met talk doen zouden. Tevens heeft men daar de eerſte proef genomen, om een groot vak uit één punt te verlichten. Op het midden van de markt rijst eene Gothiſche zuil van ijzer ter hoogte van 36 voet. Op deze ſtaat eene met gaz verlichte vaas, die zooveel licht verſpreidt, als anders 50 reverbères.

NEURENBERG. In den beginne dezes jaars overleed alhier, zijnde zijne geboorteſtad, de beroemde Konstplaatſnijder HEINRICH GUTTENBERG, die een groot deel van zijn leven te Parijs doorgebragt heeft. Hij bereikte den ouderdom van 68 jaren.

PARYS. Dezer dagen kwam alhier de Graaf DE FORBIN, Directeur Generaal van het Koninklijk Muſeum, terug van eene reize, die hij door Griekenland en Egypte gedaan heeft.

OVER DE UITVINDING
VAN HET KAKEN VAN DEN
HARING

DOOR

WILLEM BEUKELSZ.

Indien het tot heden voor eene zekere en onbetwistbare waarheid is gehouden, dat het Kaken van den Haring in den loop der veertiende Eeuw door Willem Beukelsz. te *Bierfliet* is uitgevonden, moet het overmijdelijk de aandacht der Geleerden en Oudheidkenners tot zich trekken, dat de Heer Noël, zoo gunstig bekend in het Gemeenebest der Letteren, in het werk, dat door hem over de *Algemeene Geschiedenis der Oude en Nieuwe Vischvangst* wordt vervaardigd, de plaats en het jaar der geboorte van Beukelsz. als zoo geheel en al onzeker doet voorkomen, dat hij daardoor aanleiding heeft gegeven tot de volgende, allezins gewaagde en van grond ontbloote, aanmerking, die de Schrijver van het *Journal des Debats*, van het bovengemelde werk sprekende, dien aangaande op den 10den October 1816, in deszelfs Dagblad heeft ingelascht.

„ M. Noël avance que Beukelsz. est né en 1347, „ selon les uns et en 1397, selon les autres; car les „ Hollandais ne connaissent *ni ne lieu ni l'année de* „ *sa naissance*, qui cependant n'est pas antérieure au „ quatorzième siecle. Mais que doit on penser de „ l'invention de ce Beukelsz., quand on voit qu'une „ charte du Comte d'Eu, datée en 1770, permet à „ l'Abbaye de cette ville d'acheter au tréport sans „ payer aucun droit, vingt milliers de Harengs frais, „ ou *Salés* et quand on lit dans une Ordonnance „ du Roi de France Louis VII en 1179, de ne rien „ acheter dans la ville d'Etempe, à dessein de le „ revendre, excepté le *maquereau* et le *Hareng Salé*. Que d'inventeurs perdent leurs auréoles aux „ yeux de ceux, qui lisent les vieux livres."

De

De Heer Raepsaet van Audenaarden, Lid van het Koninklijk Instituut, heeft in eene Nota, door hem op den 18 November 1816, in de Vergadering der Akademie van Wetenschappen en Fraaije Letteren te Brussel voorgelezen, de eer van den verdienstelijken Beukelsz. gehandhaafd, en de dwalingen trachten aantetoonen, waaraan deze verkeerde opvattingen derzelver geboorte verschuldigd zijn.

Het is niet onbelangrijk voorgekomen, de in dat Geschrift voorgestelde gronden uit de Fransche taal, waarin hetzelve is opgesteld, in de Nederlandsche overtebrengen, en met achterwegelating van eenige daarin voorgedragene bijzonderheden, welke op het behandelde onderwerp minder schenen betrekking te hebben, meer algemeen bekend te maken, hetgeen strekken kan, om de eer te handhaven van den verdienstelijken Beukelsz., op wiens Uitvinding ons Vaderland zich met regt mag beroemen.

De voornaamste reden van de dwaling, waarin de Heer Noël verkeert, schijnt daarin te zijn gelegen, dat de aard en strekking van Beukelsz. uitvinding hem niet genoeg zijn bekend geweest. Hij schijnt namelijk in het begrip te verkeeren, dat dezelve bestaan hebbe in het *zouten* van den Haring, en daar de uitvinding van Beukelsz. eerst dagteekent van de veertiende Eeuw, en echter reeds in oude Charters van *de twaalfde Eeuw* van *gezouten* Haring wordt gewag gemaakt, schijnt hij daardoor tot het denkbeeld geleid te zijn, als of de uitvinding van Beukelsz. slechts gegrond ware op fabelachtige overleveringen, die met de oude Gedenkschriften geenszins overeenstemmen.

Doch het is met de zaak geheel anders gelegen; het is geenszins de kunst van het *zouten* van den Haring, die door Beukelsz. is uitgevonden. De kunst, om den gevangen visch door inzouting eenigen tijd voor bederf te bewaren, is welligt zoo oud, als de vischvangst zelve. De Grieken en Romeinen, ja de oudste volken, waren daarmede niet onbekend; en schoon het onzeker is, of bij deze reeds de Haring zij bekend geweest, is het geenszins ongewoon, dat van het zouten van dien visch in de Charters van den Grave d'Eu en van den Koning van Frankrijk, in de jaren 1170 en 1179 en dus lang vóór den leeftijd van

BEUKELSZ. wordt melding gemaakt, en dat de ſtad *Ostende* een Reglement van MARGARETHA VAN ELSAS, Gravinne van *Vlaanderen* van den jare 1177 bezit, over de *wijze om den Haring te zouten*.

Maar alle deze Charters hebben op de uitvinding van BEUKELSZ. geene de minſte betrekking. Voor hem was het vermogen bewaard, om zoodanig den Haring te pakken en te bereiden, dat hij, hoe plotſeling anders aan bederf onderhevig, langen tijd kon worden bewaard, en naar de verſte landen kon worden verzonden; aan hem was de eer toegekend, om aan zijn Vaderland eene rijke goudmijn te openen, wier uitvloeiſels zulk eene aanmerkelijke uitbreiding aan Koophandel en Visſcherij zouden geven, en nog heden ten dage aan duizende handen werk verſchaffen.

Want was bevorens de Haring ſlechts voor een kortſtondig gebruik geſchikt, en weldra eene prooi van bederf en verrotting, BEUKELSZ heeft door vlijt en ondervinding, de wijze weten uittedenken, waarop die visch het best konde worden toebereid en behandeld, hetgeen men *Kaken* genoemd heeft, en waarvan men geen beter en duidelijker beſchrijving kan aantreffen, dan in de volgende verzen van het twee-en tachtig jarig leven van den beroemden Zeeuwſchen Dichte CATS:

Noch heeft hier deze man een dienſtig ſtuck bevonden,
Dat in den ouden tijd geen Visſchers oyt verſtonden.
  Het was een noodig werk en niet voor ons alleen;
  Het baet tot hedent toe de wereldt in 't gemeen.
De Haring die men ving, en kon niet lange dueren,
En ſcheen maar kort te zijn voor onze nagebueren:
  Want zoo men deſen visch houdt weinig dagen lank,
  Soo wort hij gansch onnut en is maer enkel ſtank.
Maer BEUKELSZ. heeft vooreerst den Haring leeren *kaeken*
Dat is van allen ſlijm den visch gezuiverd maeken,
  En als dat was gedaen, zoo nam hij matig zoudt,
  Dat alle ding bewaert en in zijn wezen houdt;
Dat ſtrooyt hij in een vat, en daaruyt is begonnen
Te pakken deſen visch in welgemaekte tonnen.

Een

Een ſtuck van groot gebruyck, want daaruit is geſchiet,
Dat ook het verſte land zijn nutten vond geniet.
Wel, BEUKELSZ! weest gegroet, uw graf dat dient verheven,
Opdat uw goede naam hierna zou mogen leven,
Het *is* een oud gebruyk, hij dient te zijn vereert,
Die aan onkundig volck bekwame dingen leert.

'Er beſtond bij CATS, van wiens grondige geleerdheid en kennis het niet te verwachten is, dat hij aan volksvertellingen zooveel geloof zoude hebben geſlagen, geen de minſte twijfel, of de eer dier Uitvinding moest aan BEUKELSZ. worden toegekend, terwijl het bij hem vast ſtond, dat BEUKELSZ te Biervliet heeft geleefd, en dit is ten allen tijde, vóór de opgevatte *dwaling* van den Heer NOËL, het eenſtemmig gevoelen geweest, dat door de getuigenisſen der geloofwaardigſte Schrijvers aan de nakomelingſchap is overgebragt.

Eene merkwaardige plaats hiertoe betrekkelijk wordt aangetroffen in DELAMARE, *Traité de la Police* (Titre 27. livre 5. chap. 2 en 4.) welke tevens ten bewijze kan verſtrekken, dat over den aard van BEUKELSZ. Uitvinding in Frankrijk zelve, nimmer anders is geoordeeld geworden.

„ Quoique l'uſage, " zegt hij, „ de *Saler* les „ *poisſons, ſe trouve etabli* avec *éloge dans* les plus „ celèbres nations de l'antiquité, il y a beaucoup „ d'apparence, qu'un établisſement ſi utile n'etait „ parvenu que fort tard jusqu'en la partie de l'Europe „ que nous habitons. Il n'en est fait *aucune* mention „ en France avant le regne de LOUIS le jeune. Ce „ prince, en établisſant le commerce par eau pour „ les proviſions de Paris, par ſes lettres patentes de „ l'an 1170, nous apprend *pour la première fois* qu'il „ y etait amené de côtes de Normandie, entre autres „ marchandiſes, celle de *Hareng Salé*, comme je l'ai „ prouvé ailleurs. "

„ Mais ſelon *l'opinion commune*, cet uſage de ſaler „ le Hareng *dans ces caques* pour le conſerver, et en „ faciliter le transport, ne fut perfectionné en Europe „ que par un *flamand de Biervliet*, nommé GUILLAUME „ BEUKELSZ, qui mourut en 1347.

„ Ainſi l'epoque de la ſalaiſon du Hareng, telle

„ qu'elle s'observe aujourdhui en France et chez nos „ voisins, peut être bien certainement fixée au com„ mencement ou vers le milieu du 14e Siècle."

„ CHARLES Quint, passant avec la Reine de Hongrie „ sa soeur, à *Bieryliet*, voulut visiter la sepulture de „ BEUKELSZ., et pour honorer la memoire d'un hom„ me, qui avait procuré un si grand bien à sa patrie, „ ce prince lui fit eriger un tombeau magnifique."

De Geschiedschrijvers des lands stemmen 'er alle in overeen; VAERNEWYCK, die te Gent geboren is in het begin der zestiende Eeuw, en gehouden wordt voor een zeer naauwkeurig Schrijver omtrent alles, wat gedurende zijn leven is voorgevallen, zegt in zijn *Historie van Belgie*, dat WILLEM BEUKELSZ. van *Bieryliet*, die het eerst den *Tonharing* had *gekaakt*, in den jare 1397 aldaar overleden is; dat hij twee *Kaekmeskens* tot een wapen voerde, en dat Keizer KAREL de Vde met zijne beide zusters de Koninginnen van Hongarije en Frankrijk op den 30 Augustus 1556 deszelfs graf met een bezoek vereerd hebben.

GUICCIARDIN, die in het midden der zestiende Eeuw leefde, en insgelijks voor zeer naauwkeurig gehouden wordt, heeft, in deszelfs *Beschrijving der Nederlanden* van *Bieryliet* sprekende, aan BEUKELSZ dezelfde uitvinding toegekend, en mede deszelfs dood in 1397 gesteld; terwijl MARCHANT in deszelfs *beschrijving van Vlaanderen*, wel de meergemelde uitvinding met vollen regt aan BEUKELSZ. toeschrijft, maar deszelfs dood heeft geplaatst ten jare 1347; „ domicilium, zegt hij, „ hic fixit et morte refixit, anno 1347. „ GUILIELMUS BOUCLENSIS, inventor artis stipandi „ condiendique haleces in cadis salsamentariis."

Doch het zijn juist deze woorden van MARCHANT, en gelijkluidende plaatsen van GRAMMAYE in zijne *Antiquitates Flandriae* en van SANDERUS in zijne *Flandria Illustrata*, in verband gebragt met eene noot, te vinden op de 254ste bl. van het IIde Deel van het Werk *la Richesse de la Hollande par son commerce*, welke den Heer NOËL schijnen te hebben gebragt tot de uitdrukking, dat BEUKELSZ., volgens sommigen, in 1347 en volgens anderen in 1397 zoude geboren zijn, en dat de Hollanders noch de plaats noch het jaar weten, van deszelfs geboorte.

Maar behalve dat in de straks genoemde Schrijvers, de

de bedoelde jaren wel voor die van zijnen dood, maar geenszins voor die van zijne geboorte worden opgegeven, en hier dus reeds eene tastbare misvatting plaats grijpt, is die schijnbare tegenstrijdigheid in de boven bedoelde noot zelve verklaard geworden, daar de uitdrukking van het jaar 1347, als eene drukfeil, wordt opgegeven; terwijl het, in ingevalle van twijfel, altijd daarvoor is te houden, dat aan de oudste opgave het meeste geloof kan worden gehecht, en ook aan dit beginsel getrouw, alle latere Schrijvers de opgaven van VAERNEWYCK en GUICCIARDIN, doch geenszins die van MARCHANT hebben gevolgd.

Het is wel niet te loochenen, dat aangaande de plaats en het jaartal der geboorte van BEUKELSZ. geene zekere bescheiden aanwezig zijn. De tijd, waarin hij leefde, had nog niet die nuttige inrigtingen zien tot stand brengen, die de geboorte der menschen aan de vergetelheid ontrukken, en de geringe stand, dien hij in de maatschappij bekleedde, was oorzaak, dat 'er nergens zekere sporen van worden aangetroffen; doch het is het algemeen gevoelen, dat BEUKELSZ. te *Bierylict* het eerste levenslicht aanschouwde, niet alleen omdat hij daar gewoond heeft en gestorven is, maar ook, omdat geene andere plaats zich de eer zijner geboorte heeft kunnen aanmatigen.

Voor het overige is het van zeer weinig belang, dat *zulks niet grondig bewezen zij; het blijkt genoeg* uit het bovengezegde, uit de eenstemmige verklaring der geloofwaardigste Schrijvers, dat BEUKELSZ. de uitvinder is van het *Kaken* van den Haring, dat zulks niet bestond in het enkelde *zouten* van dien visch, maar in de kunstbereiding welke daarmede wordt bedoeld; dat hij te *Bierfliet* gewoond heeft, en in den loop der veertiende eeuw aldaar gestorven is.

Doch de woonplaats van BEUKELSZ. is niet dat zelfde *Bierylict* geweest, dat nog heden bestaat, maar is in de jaren 1377, 1440, 1477 en 1551 door de zee verzwolgen geworden.

De verdienstelijke Voorzitter van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg, de Heer LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, heeft over korte jaren, de vrucht van menigvuldige nasporingen, betreffende de opkomst, den bloei en den ondergang van *Oud Bierylict* aan de Leden van dat Genootschap

 keu-

kenbaar gemaakt, en aan den Heer RAEPSAET onderscheidene berigten dienaangaande medegedeeld.

Volgens die bescheiden bestonden 'er in het *Oude Biervliet* twee Kerken, waarvan de eene aan de Heilige Maagd, en de andere aan den Heiligen *Nikolaas* was toegeheiligd; het graf van BEUKELSZ. was nog zigtbaar ten tijde van den Geschiedschrijver BOXHORN; doch, toen de Heer LAMBRECHTSEN in den jare 1807 de plaats bezocht heeft, werd een heuvel buiten de nieuwe stad, op het Kerkhof van de Oude, voor het graf van BEUKELSZ. gehouden.

Desniettemin bevat de nieuwe stad, die in 1604 is gesticht in de polders, waarin het *Oude Biervliet* is gelegen geweest, en die nu weder waren ingedijkt, nog onderscheidene kenteekenen van die nuttige uitvinding, waarvan zij als 't ware de eer van hare voorgangster had overgeërfd; de spits van het torentje van het Raadhuis prijkt met het afbeeldsel van een' Haring, en in de glazen der Kerk ziet men de beeldtenis van BEUKELSZ. zelven, in eenen platte grond der oude stad met een lofschrift te zijner eere, hebbende hij eenen haring in de eene en een kaakmes in de andere hand, terwijl zich aan zijne zijde een Haringbuis vertoont.

Het zal niet ongepast zijn ten slotte van den tegenwoordigen toestand van *Biervliet* met weinige woorden te gewagen.

Het stadje is gelegen aan de Noordkust van *Staatsvlaanderen*, welk Landschap, zoo als bekend is, in den jare 1814 met de Provincie *Zeeland* is vereenigd, en heeft met een haventje gemeenschap met de *Wester Schelde*, dat over weinige jaren nieuw is uitgegraven, en reeds aanvankelijk de Scheepvaart doet herleven, die aldaar in de laatste tijden in diep verval was geraakt.

Doch de ingezetenen generen zich meestal met den Landbouw, waartoe de welige en vruchtbare omstreken, welke zeer schoone tarwe opleveren, de beste gelegenheid aanbieden. Men wil, dat het stadje gebouwd is ter plaatse, waar bevorens het Fort der Oude Stad plagt te zijn, ten minste hetzelve is nog met eenen regelmatigen wal omringd, welke echter hier en daar beplant, bebouwd en afgenomen is; aan de Oostzijde, waar de grond zich heuvelachtig en oneffen

ſen opdoet, is nog een gedeelte der haven zigtbaar, van waar te voren de Haringbuizen plagten uitte varen; en vertoont men ook nog den Vijver van den Gouverneur. Nu is deze plek gronds in grazige weilanden herſchapen, hier en daar met boomgaarden en olmen beplant, welke geen onbehagelijk gezigt opleveren.

Hoe zeer dus deze plaats ſlechts eene ſchaduw oplevert van het gene zij in vroegere eeuwen geweest is, zal echter aan haren naam de zegenrijke nagedachtenis van Beukelsz. onherroepelijk verbonden blijven: want het geheele Vaderland, en inzonderheid die plaatſen, waar de Haringvangst bloeit, hebben haren luister en bloei vooral aan zijne nuttige Uitvinding te danken; en geene ſpitsvindige redeneringen, zonder naauwkeurige kennis van zaken voorgedragen, en onbeſtaanbaar voor den toets van een bedaard onderzoek, zullen ooit de verdienſten kunnen uitwisſchen, welke hij aan de Nakomelingſchap heeft aangebragt.

M.

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCH GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

Voor het Jaar 1818.

Zaturdag den 20 Junij 1818 is de vijfenveertigſte jaarlijkſche Vergadering van alle de Leden des Genootſchaps gehouden. Bij afwezigheid van den Voorzitter Mr. W. E. de Perponcher, Heer van *Wolphaarstdyk*, werd dezelve geopend door den Heer Profesſor J. F. L. Schröder, met een verſlag van den tegenwoordigen ſtaat van het Genootſchap, en van het voorgevallene ſedert de

laatst gehouden algemeene Vergadering. Voorts gaf dezelve berigt

I. Dat op de vraag in het jaar 1816 ter beantwoording opgegeven:

„ Is de Scheikundige Nomenclatuur, zoo als zij eerst door den grooten LAVOISIER en zijne medehelpers bepaald, en naderhand, met eenige wijzigingen, door bijna alle Scheikundigen aangenomen is, thans nog, wat de hoofdtrekken aanbelangt, voldoende, of vorderen de latere ontdekkingen, vooral met behulp der Galvanische Electriciteit gemaakt, eene geheele verandering dezer Nomenclatuur? zoo ja; op welke gronden moet dan zoodanige Nomenclatuur gevestigd, hoe best ingerigt worden? zoo neen; welke verandering moet dan de thans bestaande Nomenclatuur ondergaan, om dezelve met den tegenwoordigen staat der wetenschappen in overeenstemming te brengen?"

alsmede op de twee *quaestiones literariae:*

1. „ *De vita, scriptis, et in literas Graecas Latinasque meritis principum Virorum doctorum, qui saeculo XVI in meridionalibus regni nostri partibus exstiterunt.*"

2. „ *Elogium* LUDOVICI CASPARI VALCKENAERII."

op welke vragen het Genootschap voor of op den eersten October 1817 Verhandelingen ingewacht had, geen antwoord ontvangen is.

II. Dat op de vraag in het jaar 1816 andermaal voorgesteld:

„ Welken invloed heeft de Vaart en de Koophandel op Oost- en West-Indien gehad op het vermogen en de bevolking van de Vereenigde Nederlanden, zoo als ook op de levenswijze en de zeden der ingezetenen?"

was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch met de zinspreuk: *de Koophandel alleen deed ons Vaderland bloeijen, en bragt enz.* De Advisen over dit antwoord in de Vergadering voorgelezen zijnde, besloot men eenparigllijk, hetzelve als onvoldoende ter zijde te leggen.

Tot nieuwe Prijsvragen, met uitloving van de gewone Gouden Medaille op den Stempel des Genootschaps geslagen, of derzelver waarde van 30 Dukaten ter keuze van den Schrijver, worden voorgesteld de navolgende Vragen, om beantwoord te worden voor of op den eersten October 1819.

I. „ Zijn 'er genoegzame kenteekens, waardoor men den waren Kanker van andere naar denzelven gelijkende ongemakken altijd zeker kan onderkennen? Zoo ja; welke zijn deze?"

„ Moet

„ Moet men deze ziekte altijd als uit eene algemeene ongesteldheid des geheelen ligchaams voortkomende beschouwen, of is zij somtijds alleen plaatselijk?"

„ Indien zij voor eene algemeene ongesteldheid moet gehouden worden, kunnen uitwendige geneesmiddelen, hetzij de afzetting, hetzij het middel der zoo genoemde Nonnen van Rees, hetzij het gebruik van andere bijtmiddelen, en bijzonder van het Arsenicum, iets, of tot genezing der ziekte, of tot vermindering der toevallen toebrengen, of moet men deze allen als nadeelig beschouwen?"

„ Wanneer de ziekte nog geen kenteeken van waren Kanker heeft, maar echter doet vreezen, dat dezelve daarin zal overgaan, en 'er geene gronden zijn, om dezelve anders, dan alleen plaatselijk, te beschouwen, welke uitwendige middelen kunnen dan met eenige hoop van goeden uitslag worden aangewend, en welke moet men als schadelijk beschouwen?"

II. „ *Het Genootschap verlangt eene scheikundige ontleding* van ten minste zes onderscheidene soorten van aarde, genomen beneden de bouwaarde van verschillende Gronden in dit Koningrijk, met eene opgaaf van de gewassen, welke gedurende tien achter een volgende jaren daarop geteeld zijn, en met welk een' uitslag; benevens een onderzoek, in hoe verre de minder of meerder gunstige opbrengst van dezelve gewassen uit de natuur van deze scheikundig ontlede gronden kan verklaard worden?"

III. „ Kan men uit de kennis van het maaksel van de deelen der dieren steeds met genoegzame zekerheid tot het gebruik dier deelen in de dierlijke huishouding besluiten, *ook wanneer men geene gelegenheid heeft*, om het levende dier waartenemen, zoo dat men dit beginsel der eindoorzaken als een, niet alleen nuttig, maar ook steeds zeker leidend, grondbeginsel in de natuurlijke geschiedenis van het dierenrijk mag beschouwen?"

IV. Proeve eener Nederduitsche vertaling van Herodotus.

„ Het Genootschap verlangt, dat deze Proeve ten minste besta uit twee geheele boeken, naar welgevallen gekozen, en vordert als noodzakelijk vereischte, dat de vertaling, verre van kunstmatig te zijn volgens de tegenwoordige schrijfwijze, het *natuurlijke, kinderlijk eenvoudige*, bijzonder het *naïve* van het oorspronkelijke uitdrukke; in één woord, den geest van Herodotus ademe."

V. „ *Zijn 'er gronden*, om te kunnen hopen, dat eenmaal de Natuur- en *Zielkunde* zullen kunnen beschouwd worden, als twee zusterlijke wetenschappen, waarvan het algemeen begrip in de bespiegelende wijsgeerte voorhanden

den is? Zoo ja; welke? En zoo neen; welke zijn de redenen, dat deze wetenschappen (beide zoo belangrijk voor de navorsching der wijsgeeren) van elkander moeten gescheiden blijven?"

VI. „In welk een verband staan de bespiegelende Wijsbegeerte, en de Wiskunde tot elkander? Welk is het nut, hetwelk beide wetenschappen uit dit verband kunnen trekken? Waarom is de beoefening der Wiskunde, ook afgezien van hare toepassing op de Natuurkunde, voor den Wijsgeer noodzakelijk, en welke middelen biedt de bespiegelende Wijsbegeerte aan ter verdere uitbreiding en volmaking der zuivere Wiskunde?"

Quaestiones Literariae.

VII. *Critica instituatur disquisitio de fide cum Polybii tum Livii in gravioribus bellorum Punicorum rebus enarrandis.*

VIII. *Memoria* Ludovici Caspari Valckenaerii.

Herinneringen.

De Prijsvragen, welke voor of op den eersten October dezes jaars 1817 moeten beantwoord worden, zijn:

I. „Is het brood, zoo als dat openlijk bij de Bakkers wordt verkocht, in alle de Gewesten van dit Koningrijk, naar de bijzondere soorten in bereiding, deugdzaamheid en prijs, buiten plaatselijke belastingen, doorgaans gelijk, of waarin onderscheiden, en het een boven het ander verkieslijk? Welke zijn de geschiktste middelen, die van wege het openbaar Bestuur kunnen worden in het werk gesteld, om de Gemeenten tegen de bedriegerijen en misbruiken, die bij het bereiden en openlijk verkoopen van brood plaats hebben, te beveiligen?"

Voorgesteld in 1817.

II. „Welken invloed heeft de togt van Alexander den Macedonier op het Oosten gehad: en hoe heeft sedert het Oosten op Macedoniers en Grieken gewerkt?"

Voorgesteld in 1817.

III. „Geschiedkundig overzigt van den voortgang en de verbreiding der Boekdrukkunst in de vijftiende en zestiende eeuw; en beantwoording der Vraag: welken invloed heeft die kunst gehad, en kan dezelve nog hebben, op de verlichting van het menschdom?"

Voorgesteld in 1816.

Quaestiones Literariae.

IV. „*In studiis Graecarum Latinarumque literarum quid maxime praestiterunt inde ab Ernesti temporibus Germani, unde nos hodicque proficere possimus?*"

An-

Andermaal voorgesteld in 1817.

V. „*Animadversiones in antiquum Scriptorem, sivè Graecum sive Latinum, quibus ejus Scripta vel emendentur vel illustrentur.*"

VI. „*Disputatio critica de loco graviore historiae literariae.*"

Aan de beste en voldoende beantwoording van ieder dezer vragen, of verhandeling over ieder dezer onderwerpen, zal de gewone Eerprijs toegewezen worden.

VII. „Daar het maaksel der ingewanden, vooral van die, welke tot de spijsvertering geschikt zijn, in de onderscheidene klassen van dieren, vooral in de Runderen en Paarden, zoo zeer van dat van den mensch, als in deze kruidetende dieren onderling verschilt, gelijk de vergelijkende Ontleedkunde, niet alleen in de uitwendige gedaante van dezelve, maar ook in het naauwkeuriger onderzocht inwendig zamenstel leert; daar ook het bloed en de overige afgescheiden vochten zeer verschillend zijn: zoo verlangt men een, op de laatste ontdekkingen in de vergelijkende Ontleedkunde gegrond, volledig stelsel der ziektekunde van deze dieren, waarbij ons Vaderland zooveel belang heeft, ten einde eene, op redelijke gronden steunende, behandeling van derzelver ziekten door de Vee-Artsen moge worden aangenomen."

VIII. „Welke zijn de naaste oorzaken der Aardbevingen? Behoort men de Electrieke of wel de Galvanische kracht mede onder deze oorzaken te tellen, of zijn de Electrische verschijnselen, welke niet zelden bij Aardbevingen worden waargenomen, voor medeuitwerkselen van dezelfde oorzaken te houden?"

Deze twee laatste Vragen zijn in 1817 andermaal voorgesteld, en wel met uitloving van eenen *dubbelden* Eerprijs van 60 Dukaten, of eene Gouden Medaille van dezelfde waarde, ter keuze van den Schrijver.

Alle Verhandelingen, welke naar eenen Prijs dingen, mogen niet geschreven zijn met de eigene hand van den Schrijver, maar moeten geschreven zijn met de hand van een ander, en, in plaats van den eigen naam des Schrijvers, moeten zij geteekend zijn met eene Zinspreuk, met bijvoeging van een verzegeld Billet, hetwelk dezelfde Zinspreuk ten opschrift heeft, en waarin des Schrijvers Naam en Adres zeer duidelijk eigenhandig gemeld staan; ook moeten de Verhandelingen in het Nederduitsch, Hoogduitsch, Engelsch, Fransch, of Latijn opgesteld, uitgezonderd de beantwoording van de *Latijnsche* vragen, welke bepaaldelijk in het *Latijn* gevorderd wordt, duidelijk met Italiaansche Letteren geschreven zijn, en vracht-

vrij toegezonden aan den Directeur en Secretaris van het Genootschap, Professor J. L. F. SCHRÖDER, te *Utrecht*, zullende de Verhandelingen, die na den gestelden tijd gezonden worden, met opzigt van den Prijs, in geene aanmerking worden genomen.

De Billetten, tot die Verhandelingen behoorende, aan welke een Prijs wordt toegewezen, zullen alleen geopend, en de overige ongeopend verbrand worden.

De bekroonde Prijsverhandelingen zijn het eigendom van het Genootschap, en worden onder deszelfs werken uitgegeven, zoo dat niemand dezelve, of geheel of ten deele, of bij eenig ander werk zal mogen laten drukken, zonder toestemming der Directeuren.

Door de Directie van het Genootschap zijn gedurende dit jaar verkozen:

I. Tot *Mededirecteuren* de Heeren

Mr. A. VAN GOUDOEVER, Hoogleeraar in de Faculteit van Letterkunde en bespiegelende Wijsbegeerte, te Utrecht.

Mr. H. M. A. J. VAN ASCH VAN WYCK, Advokaat Fiscaal voor de middelen te Lande in de Provincie Utrecht, te Utrecht.

II. *Tot Bibliothecaris en tweeden Secretaris* Mr. PH. W. VAN HEUSDE, Mededirecteur en Hoogleeraar in de Faculteit van Letterkunde en bespiegelende Wijsbegeerte, te Utrecht.

III. *Tot eersten Secretaris* J. F. L. SCHRÖDER, Mededirecteur en Hoogleeraar in de Faculteit van Wiskunde en Natuurlijke Wijsbegeerte, te Utrecht.

Tot gewone Leden zijn in het verleden jaar gekozen, en hebben de verkiezing aangenomen de Heeren:

G. BAKKER, Hoogleeraar in de Geneeskunde, te Groningen.

Mr. P. BOSSCHA, Hoogleeraar in de oude Letterkunde en Geschiedenis, te Deventer.

J. BODEL, Med. Doctor, President van de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, te Dordrecht.

C EKAMA, Hoogleeraar in de Faculteit der Wiskunde en Natuurlijke Wijsbegeerte, te Leyden.

TH. G. VAN LITH DE JEUDE, Hoogleeraar in de Anatomie en Physiologie, te Harderwyk.

J. B. VAN MONS, Hoogleeraar in de Scheikunde, te Leuven.

Mr.

Mr. C. J. C. Reuvens, Hoogleeraar in de oude Letterkunde en de Geschiedenis, te Harderwyk.

J. A. Uilkens, Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde, te Groningen.

De Leden, op de algemeene Vergadering dezes jaars 1818 gekozen, welke de verkiezing reeds aangenomen hebben, zijn de Heeren:

E. A. Borger, Hoogleeraar in de Faculteit van Letterkunde en Bespiegelende Wijsbegeerte, te Leyden.

W. F. Buchner, Med. Chir. en Stads Doctor, te Gouda.

J. B. Crol, Med. Doctor, Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, te Dordrecht.

Mr. J. Fabius, Advokaat en Notaris, Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, te Amsterdam.

F. J. Haver Droeze, Lector in de Ontleed- en Heelkunde, Heel- en Vroedmeester, Secretaris der Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, te Dordrecht.

H. H. Klyn, Curator van het Luthersche Seminarium, te Amsterdam.

N. G. van Kampen, Lector in de Hoogduitsche taal, te Leyden.

W. Offerhaus, Lieutenant Kolonel Ingenieur, Ridder van het Legioen van Eer, te Utrecht.

P. Hofman Peerlkamp, Rector der Latijnsche Scholen, te Haarlem.

C. A. L. Sander, Stads Medicinae Doctor, Lector in de Ontleed- en Natuurkunde, te Rotterdam.

A. Schneither, Rector der Latijnsche Scholen, te Deventer.

G. D. Schröder, Stads Chirurgijn, Heelmeester van het St. Pieters Buitengasthuis, Lid van het Stedelijk Geneeskundig toevoorzigt, te Amsterdam.

F. van Teutem, Predikant bij de Gemeente der Remonstranten, te Utrecht.

Mr. C. A. den Tex, Phil. Theor. Mag. & Litt. Hum. Doctor, Advokaat, te Utrecht.

A. de Vries, Predikant bij de Doopsgezinde Gemeente, Curator der Latijnsche Scholen, te Haarlem.

J. Decker Zimmerman, Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente, te Utrecht.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Moscau. Op den 15den Junij heeft het hier; na eene geweldige hagelbui nog sterk gesneeuwd; de oudste lieden herinneren zich hier niet zulks in dit jaargetijde te hebben bijgewoond.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
	29 9	64	O.	wolken; meest helder; in den na-
8	29. 9	72	W. N. W.	middag en 's avonds helder.
	29. 9¾	58½	—	
	30 1	64½	N. W.	
9	30 1½	67	—	bewolkt.
	30 2	55½	—	
	30. 1½	64½	W. t. Z.	
10	30. 1½	70	W. Z. W.	bewolkt; veel helder.
	30. 1	62½	Z. W. t. Z.	
	30. 0	67½	W.	's morgens betrokken;
11	30 0	70	W. t. N.	verder bewolkt.
	29. 9½	59½	W.	
	29. 9	68	Z. Z. W.	betrokken; meest regen;
12	29. 9	68	—	's avonds omtrent helder;
	29. 8½	56	N. N. W.	zeer dampig; stil
	29. 9	63	W. Z. W.	tot in den n. midd. betrokken;
13	30. 0	64	W. N. W.	regenachtig verder bewolkt.
	30. 1	55½	N.	
	30 2	64	N. W.	voormiddag bewolkt;
14	30 3	67½	W. N. W.	verder omtrent helder.
	30. 3	57	—	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Boekverkoopers Ten Brink en de Vries te *Amsterdam* wordt Ingeteekend, op de Uitgaaf eener *Verzameling* van *Staatsstukken en Bijdragen*, behoorende zoo tot de uitgebreide Geschiedenissen der laatste Omwenteling in Nederland, als tot het Gedenkstuk onzer Herstelling, uitgegeven door de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, door A. J. Lastdrager, *in één Boekdeel*, waarvan een Berigt bij de voornaamste Boekhandelaars *gratis* te bekomen is.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

No. 34. *Vrijdag den 24sten Julij.*

BERIGTEN.

ROME. Dezer dagen is hier eene nieuwe uitgave van LEONARD DA VINCI's Verhandeling over de Schilderkunst in het licht verschenen. Dezelve bevat vele zaken, te voren onuitgegeven, en uit een in het Vatikaan gevonden Handschrift geput.

LONDEN. Niet afgeschrikt door den vruchteloos afgeloopen togt, om den loop van den Niger optespo-ren, is men gereed eenen nieuwen met hetzelfde oogmerk te ondernemen, aan welks hoofd Kapitein GRAY geplaatst is, behoorende bij het Koninklijk Afrikaansch Korps, een man, dien men door een zevenjarig verblijf in Afrika en kennis in de Jaloffsche taal voor deze taak bijzonder berekend acht. Alle de noodige toebereidselen tot dien togt zijn gemaakt en men verzekert, dat het volk van Kapitein GRAY met moed en geestdrift voor denzelven bezield is.

PARYS. De Heer DENIS, Lid van de Koninklijke Maatschappij van Oudheden alhier, heeft eene belangrijke *Oudheidkundige proeve over de Oude Stad Nasium* uitgegeven. Naar deze stad, in het Departement der

Maas gelegen, hebben opdelvingen plaats gehad, die vele Huizen, Mozaiken-vloeren, een Bronzen Standbeeldje van Minerva. Basreliefs, brokken van Marmeren Standbeelden, Medailles enz. aan den dag bragten; naar men verzekert, zal deze proeve door eene volledige Beschrijving worden opgevolgd.

Brussel Bij Koninklijk Besluit is de voormalige Dyonsche Hoogleeraar Jacotot tot Hoogleeraar in de Fransche Letterkunde bij de Leuvensche Hoogeschool benoemd.

Groningen. In het laatst des verleden jaars overleed binnen deze stad, in den ouderdom van bijna 57 jaren, de Heer G. F. Wieringa, Honorair Lid der Teeken Akademie te Leyden: niet alleen door zijne nagelaten Weduwe en zeven nog hulp behoevende kinderen, maar ook door een aantal Vrienden en Leerlingen, betreurd. De Schilderkunst, waarop hij zich, het voetspoor van zijnen Grootvader en Vader volgende, met veel roem toeleide, heeft hem bij elk beminnaar dier kunst met onderscheiding doen kennen; zijn keurig penseel meestal in het vak van Landschap-schilderen werkzaam, vervaardigde vele stukken naar de Natuur, welke in het naburig Drenthe hem niet weinig voor zijn' smaak aanbood. Vele derzelve zijn, reeds bij zijn leven, in handen van Liefhebbers gekomen, en een niet onaanzienlijk getal na zijn' dood op zijne werkplaats gevonden, voor eenige dagen met andere door hem nagelatene Kunststukken tot vrij aanzienlijke prijzen verkocht. Zijn bij uitstek werkzaam leven, zoo ten nutte zijner Huishouding als tot bevordering der kunst, gepaard met een' meer dan gewonen ijver, om goede Leerlingen aantekweeken, verwierf hem te regt die achting zijner vrienden en liefde zijner leerlingen, welke door zijn' te vroegtijdigen dood niet uitgewischt zal worden.

's Gravenhage. Tot hiertoe bestonden slechts in de Noordelijke Provincien van de Nederlanden *Commissien van Landbouw*; Z. M. van het nut dezer inrigting overtuigd, heeft den 28sten Junij ll. een besluit genomen, om dezelve voor het geheele Rijk algemeen te maken, en onder behoorlijke wijzigingen, ook de

Zui-

Zuidelijke Provincien en het Groot - Hertogdom Luxemburg de voordeelen, aan deze instelling verbonden, te doen deelachtig worden. Dit Koninklijk besluit is in 24 bepalingen vervat, (hoofdzakelijk overeenkomende met die, volgens welke de bestaande Commissien werkzaam waren) en belooft den beminnaar en beoefenaar van den Vaderlandschen Landbouw de krachtdadigste bevordering zijner belangen van de zijde des Gouvernements.

HAARLEM. Aan den onderstaanden voor de nagedachtenis van den grooten Tooneelkunstenaar WARD BINGLEY vereerenden Brief en de daarbij gevoegde Dichtregelen bij zijn afsterven, verleenen wij gaarne hier eene plaats, daar ons niets aangenamer is, dan in staat te zijn, om het onze toetebrengen ter huldiging van ware verdiensten en groote talenten in alle Kunstvakken.

Aan den Heer Redacteur van den
Algemeenen Konst- en Letterbode.

Mijn Heer!

Tegen den toenmaligen twijfel van sommige bevooroordeelden aan, was ik reeds een hoogschatter van WARD BINGLEY's zich nog ontwikkelende talenten; mijne verwachting werd niet teleurgesteld, mijne bewondering klom steeds met den schoonen aanwas zijner uitmuntende begaafdheden en hield stand tot het einde van zijn leven: zijn dood, offchoon sedert een geruimen tijd gevreesd, was voor mij, maar nog veel meer voor het vak der Tooneelkunst, een grievende slag. Zijne verdiensten optetellen ware hier overbodig, die te huldigen en haar verlies te betreuren, pligt; 't is verre van mij, dat ik iemands individuele kunstgaven zou willen begrooten of vergelijken, veelmin te kort doen; maar ik verbeelde mij, dat alles, wat over ware talenten oordeelen kan, den Grooten man, bij den geheelen omvang zijner uitgebreide kennis, in hem eerbiedigen zal; de kring zijner metgezellen in de schoone kunst van nabootsen, wiens middelpunt, wiens hechte band, wiens ziel hij was, zal althans eenen meester nooit vergeten, die bij de vlug-

ſte bevatting de gelukkigſte voordragt en de krachtigſte uitdrukking voegde; die meermalen hun zijne rollen analyſeerde en gegronde redenen gaf van elken ſtand en toon: maar zal die uitſtekende Kunſtenaar overigens niets meer opwekken, dan een koud: „ Hij is dood, welk een verlies!" zal hij, die, in zijn vak, waarlijk Groot was; wien ik, reeds bij zijn leven, zoo gaarne een openlijk eerbewijs gegund had; die de kunst bezat van, op het Tooneel, zelfs zijn' naam te doen vergeten, nu eerlang, in 't graf, geheel vergeten zijn?

„ Het ware te wenſchen (ſchreef NOVERRE aan „ DE VOLTAIRE) dat de Letterkundigen voor „ eene wijle hunne pennen beſteedden aan het huldi„ gen der talenten van achtenswaardige Kunſtenaars, „ aan welke de tijd gebiedt, hunnen arbeid te ſtaken, „ of welke de Schikgodin ten grave doet gaan. Zij „ zouden hen, om zoo te ſpreken, aan hun graf ont„ rukken, en, hen in der menſchen geheugen weder „ opwekkende, hun eene plaats in den Tempel der „ Onſterfelijkheid aanwijzen." Mogt deze wensch ten opzigte van WARD BINGLEY niet onder de *pia vota* blijven, maar zelfs, op 't loffelijk voorbeeld van andere Natien, dien Grooten man zoodanig ſtellig gedenkteeken opgerigt worden, als der nagedachtenis des verſtorvenen en den kunstijver des nakomelings tot eere en nut kon zijn! Ik behoef voor u, noch iemand, te ontveinzen, dat ik het voor meer dan tijd houde, dat het Hoog Bewind dezes Rijks het roer des Openbaren Tooneels, die ſchoone Leerſchool der Verlichting voor ware Grootheid, Moed en echte Vaderlandsliefde; weder in handen neme, opdat het, als elders bij oude en nieuwere volken, de waardige voortbrengſels van verheven vernuften dienstbaar make, om die Nationale veêrkracht weder optewekken, welke van zoo ſterken invloed is op het, te zeer ontzenuwd, Volkskarakter.

Onder het ijzeren juk des gewelds, toen de dwingeland het monopolie had van menſchen en bezittingen, was het Tooneel dat van eenige weinige geworden en werden alle kleinere kweekſcholen zooveel mogelijk, onderdrukt en uitgeroeid; gelukkig, dat leed is over; maar het voortreffelijk vak der Tooneelkunst mist nog genoegzame ſteun en aanmoedi-

ging;

ging; mogten die met kracht hersteld worden! zag men, in het, sedert zoovele eeuwen kunstminnend Nederland, bij het verlies van den onsterfelijken BINGLEY, den ouden geest onzer groote vaderen herleven en de echte waarde des Tooneels herboren worden! (*)

Wat zou 'er voorheen van de grootste Lichten onzes Vaderlands, een' Ridder HOOFT, een' vader VONDEL en anderen, misschien geworden zijn, ware de Akademie van Dr. S. COSTER en de zijnen niet met kracht ondersteund geweest? en wat zal 'er van onze tegenwoordige Dichtkunst, bij mangel daarvan, worden? Want of wij al verzen maken, of men ook Treurspelen dichte — wat zal 't baten, als eens de hooge kunst, om die den Volke krachtig voortestellen en aan de nakomelingschap overtebrengen, zal verloren geraakt zijn? Deze overwegingen, Mijnheer, kwamen, na den dood van den zoo verdienstelijken WARD BINGLEY, telkens bij mij op en uit dezelve ontsprongen de onderstaande *Gedachten*, welke ik u gaarne mededeele, om 'er (en ook van dezen Brief, zoo gij dit mogt oorbaar vinden) eenig of geen gebruik van te maken, naar uw welgevallen.

Ik ben, met hoogachting,

Mijn Heer!

Uw WEd. Dw. Dienaar

Q. N.

(*) ROSCIUS werd, na zijn' dood, door den Burgervader CICERO te Rome openlijk geprezen en GARRICK, die meermalen eene plaats als Lid van het Parlement van Engeland had afgeslagen, is, onder geleide van de aanzienlijkste Lords, van de beroemdste Geleerden en Konstenaren en van zijne menigvuldige vrienden, met een statig gevolg van 70 Rouwkoetsen, alle met 6 paarden bespannen, in de Abdij van Westmunster, plegtig ten grave gebragt en sedert aldaar, door de Londensche Dames, met een gedenkteeken, in de nabijheid van dat van SHAKESPEARE, vereerd. Ook in de Hoofdkerk zijner geboorteplaats Litchfield (volgens anderen eigenlijk Hereford) is hem een eeregraf opgerigt.

GEDACHTEN,

BIJ HET AFSTERVEN VAN DEN UITMUNTENDEN TOONEELSPELER,

WARD BINGLEY;

Overleden in Gravenhage den 26' Junij 1818,

IN DEN OUDERDOM VAN LXIII JAREN.

Treurt al wie de eed'le gaaf der scheppingskracht bemint,
Die kunst, wier tooversnoer den kunstrei zaam verbindt;
Klaagt, want uw ROSCIUS, uw Neêrlandsch bijna wonder,
De zon van Melpomeen, Thalia's licht, ging onder:
WARD BINGLEY, braaf van hart, der Zanggodinnen lust,
Zonk in den slaap des doods en ging met eer ter rust! —
Zal hier zijn praalgraf ook, als elders GARRICKS, blinken,
Of zooveel groots en goeds in Léthés poel verzinken? ...
Vaarwel dan, schoonste kunst, eens hier zoo hooggeacht,
Uw avond is reeds daar, haast volgt dan ook uw nacht.

Julij 1818.

VERSLAG

VAN DEN STAAT DER

HOOGE, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN,

In den jare 1817,

Namens Z. M. den Koning, aan de Staten-Generaal aangeboden, door den Commissaris-Generaal voor het Onderwijs en voor de Kunsten en Wetenschappen, den 9den Maart 1818.

(*Vervolg van Bladz.* 412.)

LATIJNSCHE SCHOLEN EN KOLLEGIEN.

Uit het verslag van den Staat der openbare Scholen, in het verleden jaar aan uwe Vergadering gegeven, is UEd. Mog.

Mog. bekend, dat Z. M., bij besluit van den 25sten September 1816, de oprigting had bevolen van Kollegien en Athenaea in die Provincien, op welke van geene toepassing was het vroeger besluit van den 2den Augustus 1815, dat de Latijnsche scholen in andere Provincien had bijbehouden. De oprigting der Athenaea en Kollegien heeft dan ook in het afgeloopen jaar plaats gehad, overeenkomstig de bepalingen, vervat in het algemeen Reglement op de inrigting der Athenaea en Kollegien, hetwelk, door Z. M. den 19den Februarij 1817, werd vastgesteld.

Volgens de bepalingen daarbij gemaakt, wordt het onderwijs op deze inrigtingen gegeven in de Grieksche en Latijnsche talen, in de Geschiedenis, Aardrijks- en Fabelkunde, in de Wiskunde, in de Nederduitsche en Fransche talen; en op de Athenaea, daarenboven in de Natuurkunde en Natuurlijke Geschiedenis. Te *Luxemburg* zijn, wegens de plaatselijke gesteldheid van dat Groot-Hertogdom, twee buitengewone Leerstoelen, een voor de Logica en Metaphysica, en een voor de hoogere gedeelten der Wis- en Natuurkunde, de Geschiedenis, de Natuurkunde, en de Natuurlijke Historie ter bevordering van den goeden smaak in openbare voorlezingen behandeld geworden. Het getal van onderwijzers is, voor ieder Athenaeum, op ten minste tien bepaald; terwijl, bij de Kollegien, dit getal onbepaald is gelaten, om naar de behoeften van het onderwijs en den staat der stedelijke geldmiddelen te worden geregeld.

Ook is vastgesteld, dat aan ieder Athenaeum of Kollegie zal verbonden zijn eene Kostschool, onder het bestuur van eenen principaal en een of twee onderprincipalen, van welke laatste één zoo veel mogelijk een geestelijke is; eindelijk heeft gebrek aan goede scholen voor het lager onderwijs noodzakelijk gemaakt, om toetestaan, dat bij de Athenaea en Kollegien zou kunnen worden gevoegd eene zoogenaamde Elementaire Klasse, op welke lager onderwijs wordt gegeven. Het onmiddellijk toezigt over ieder Athenaeum en Kollegie is aan eenige Curatoren, onder den naam van Bureau van Administratie opgedragen.

Volgens den last, die, bij het laatstgemelde besluit van Z. M., aan den Commissaris-Generaal was gegeven, werden, door dezen, in de maanden April en Mei 1817, reglementen vastgesteld op de inrigting van het Onderwijs en van de Kostscholen bij de Athenaea en Kollegien, alsmede eene Instructie voor de Bureaux van Administratie.

Het doel bij deze organisatie is geweest, om, door soortgelijke instellingen, als waaraan men in die Provincien gewoon was, een verbeterd en doelmatig onderwijs intevoeren. Tot dat einde heeft men zoowel goede be-

palingen zoeken te maken, op den omvang van het onderrigt en de wijze van het te geven, als eene goede keuze te doen van Onderwijzers, en eindelijk een geregeld en naauwkeurig toezigt te doen plaats hebben.

Wat het onderwijs betreft, heeft men even zeer zoeken te vermijden, de bekrompenheid, die in vroegere tijden, op de Scholen plaats vond, en geenszins overeenkwam met den staat der nieuwe beschaving, als den te grooten omvang, die, met oppervlakkigheid gepaard, op de Fransche Kollegien en Lyceën was ingevoerd. Ook heeft men, in de voorschriften, omtrent de wijze van onderrigt te geven, getracht, gebruik te maken van hetgeen de ondervinding het best had doen kennen, en voorts opzettelijk aan de Professoren en Regenten opgedragen, om jaarlijks op te maken een verslag wegens den staat van het onderwijs en wegens de verbeteringen, waarvoor het nog mogt vatbaar zijn.

De keuze van onderwijzers is met vele moeijelijkheden gepaard geweest. Maar de zorg en voorlichting van de bureaux van administratie heeft echter te weeg gebragt, zoo men vertrouwt, dat de keuze van Professoren en Regenten wel is uitgevallen. Hiertoe heeft niet weinig toegebragt de zeer aanmerkelijke verhooging van jaarwedden, hun op de meeste plaatsen toegestaan, waardoor mannen van verdiensten, te voren afgeschrikt door eene te geringe bezoldiging, thans aangemoedigd zijn, om de loopbaan van het openbaar onderwijs te volgen.

In de Instructie voor de Bureaux van Administratie heeft men ten doel gehad, om aan hen optedragen een werkzaam en geregeld toezigt, zoo wat het onderwijs als wat de orde en goede zeden betreft, en heeft men bijzonder die kleine aangelegenheden niet vergeten, over welke de onmiddellijke zorg van het Gouvernement zich niet kan uitstrekken, en van welke echter het welgelukken dezer inrigtingen, en bepaaldelijk van de Kostscholen, afhangt.

De zamenwerking van alle deze middelen, en de spoed, met welken zij zijn uitgevoerd en toegepast, had de beste gevolgen. Reeds de meeste der Athenaea en Kollegien kwamen in het afgeloopen jaar tot stand, en werden dadelijk door een groot aantal leerlingen bezocht. Op vijf Athenaea en tien Kollegien, van welke men dit getal vernomen heeft, bedroeg hetzelve, bij het einde des afgeloopen jaars, ruim twee duizend vier honderd. Zoo leveren deze nieuwe inrigtingen, reeds bij hare geboorte, de gunstigste uitzigten op voor de volgende tijdperken van haar bestaan. Reeds aanvankelijk, tellen zij een grooter aantal leerlingen, dan de Latijnsche Scholen. Van deze laatste zijn 'er 65 in negen provincien aanwezig, en hebben te zamen niet meer dan even 2000 leerlingen; intus-

tusſchen zijn vele in eenen ſtaat van toeneming, en hebben tot leeraren mannen van meer dan gewone kundigheden.

HOOGE SCHOLEN.

Aan de Hooge Scholen te Leyden, Utrecht en Groningen, *bloeiden* de Studien niet minder, dan in vorige jaren, en men zag 'er de openbare blijken van, in verſcheiden wel geſchreven en wel bewerkte inaugurale disſertatien. Men zag ook de beste gevolgen van den aangenomen maatregel, om Prijsvragen uitteſchrijven, door Studenten te beantwoorden. Op de meeste derzelve kwamen antwoorden in, die den uitgeloofden prijs waardig werden geoordeeld. Deze antwoorden worden, volgens het reglement, in de jaarboeken der hooge ſcholen gedrukt, en het publiek, zoo binnen als buiten het Rijk, wordt alzoo in ſtaat geſteld, om den gang der ſtudien op onze hooge ſcholen te beoordeelen.

De over het algemeen meest beoefende vakken zijn buiten twijfel de oude letterkunde, de geneeskundige en godgeleerde ſtudien.

De wiskundige wetenſchappen, voorheen in het tijdperk van den grootſten bloei der Vereenigde Nederlanden, de lievelings-ſtudien der voornaamſte ſtaatsmannen, en zelfs der vorsten, werden ſedert jammerlijk verwaarloosd. Thans begint de beoefening dezer wetenſchappen, die in zulk een naauw verband ſtaat met den voorſpoed, ja zelfs met het aanwezen van vele provincien, meer en meer aantewakkeren. Goede grondſlagen worden reeds gelegd op de ſcholen van het lager onderwijs, en daarop met het beste gevolg voortgebouwd op de Kollegien, Latijnſche en Hooge Scholen.

Tot de beoefening der natuurkundige wetenſchappen, had zich, ſedert lang, eene overhelling van den volksſmaak geopenbaard; nergens vond men bij bijzondere perſonen, grooter aantal van kabinetten en verzamelingen van voorwerpen tot de natuurlijke historie betrekkelijk; nergens meerdere vereenigingen ter beoefening der proefondervindelijke natuurkunde. Maar de wetenſchappelijke beoefening der verſchillende deelen van de natuurlijke historie werd, eerst later, op de hooge ſcholen ingevoerd, en vindt ſedert, vooral te Leyden en Groningen, vlijtige beoefenaars. Te Leyden biedt zich hiertoe ook overvloedige gelegenheid aan, door het uitmuntende en rijke kabinet, hetwelk Z. M. aan die hooge ſchool, in den jare 1815 heeft geſchonken.

(*Het Vervolg hierna.*)

KUNSTEN.

HAMBURG. Een merkwaardige vond, zoowel met opzigt tot de Kunst als de Geschiedenis, is hier onlangs gedaan geworden. In de *Maria-Magdalenakerk*, welke door graaf ADOLPH den Vierden *van Schauenburg*, den Bevestiger van *Hamburgs* Vrijheid, omstreeks het midden der dertiende Eeuw gesticht, maar nu voor omtrent tien jaren, om hare bouwvalligheid, gesloopt is geworden, hing voorheen de kolossale Beeldtenis van dezen Weldoener der stad, wiens zegepraal over den wilden Hamburgs aanwezen bedreigenden Deenschen Koning, WOLDEMAR II., bij *Bornhöft* in het jaar 1227 de oprigting van het Hanseatisch Verbond ten gevolge had. Bij het afbreken der Kerk was deze Beeldtenis, die door eenen bekwamen Schrijnwerker uitgenomen was geworden, op den bergzolder of vliering geraakt van het, door denzelfden ADOLPH kort daarbij gestichte, Klooster; en daar werd het onlangs door eenige vrienden van oudheden en vaderlandsche geschiedenis ontdekt en ten voorschijn gehaald. Men vond het zeer beschadigd en gaf het ter herstelling aan eenen in dit vak zeer kundigen en bedrevenen hier wonenden Schilder, den Heer BENDEXEN. Het Beeld is tien voeten hoog en een voet breed, op Italiaansch, altijd groen blijvend, eikenhout, in *tempera* op goudgrond geschilderd. Op de achterzijde staat *Lapo di Val. pinx.* Deze *Arnolphus da Lapo, te Colledi Valdesa* geboren, waarvandaan ook zijn naam *Lapo di Valdesa*, was een leerling van *Cimabrée*, en leefde in *Italie*, toen de Held en vrome dweeper ADOLPH in 1242 naar *Rome* ging, om zijne, voor den slag van *Bornhöft* gedane gelofte, Monnik te worden, te volbrengen en zich van den Paus tot den Geestelijken Stand te laten wijden. Het Beeld geeft blijken van het geest- en krachtvolle en karakteristieke penseel des Italiaanschen Kunstenaars. Een Duitsche Kladschilder had hetzelve, zoo als mede op de achterzijde staat, in 1514 door herstelling met olieverw schandelijk bedorven, het karakteristieke bijna geheel weggeveegd, en den goudgrond met blaauw en witte sterretjes overgesmeerd. Het is BENDEXEN gelukt, het latere oversmeersel van het oorspronkelijke afteschillen, hetzelve in zijn krachtig koloriet te herstellen, en eenige afgeschilferde plekjes gelukkig te verbeteren. De oude Held staat in volle, een weinig ideale, gedeeltelijk vergulde Wapenrusting, versierd met den Hertogelijken Purpermantel en de gepluimde Hermelijnmuts, met de eene hand de geweldige Speer houdende en met de andere leunende op het Slagzwaard.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Over het middel om LINNEN met ZEEWATER te wasschen, voorkomende in den Algem. Konst- en Letterbode van het Jaar 1818. N°. 10.

Het Zeewater, natuurlijk in zich bevattende *Zoutzure soda* (of Keukenzout) *Zwavelzure soda* (of Glauberzout) beide zouten, wanneer zij geheel zuiver zijn, die de vochtigheid van de lucht niet aannemen, heeft daarenboven ook nog in zich zelfstandigheden, door welke de vochtigheid zeer sterk wordt aangetrokken, zijnde *Zoutzure magnesia* en *Zoutzure kalk*, behalve eenige bitumineuse en kleiachtige deelen, die door het stilstaan van Zeewater, als eene zwart bruine stof ten bodem zinken, en, gebrand zijnde, even als lei, een rood poeder opleveren, bestaande uit kleiaarde met ijzer.

Nu is het waarschijnlijk, dat men het voorschreven middel heeft aangeprezen, omdat men bevonden moet hebben, dat Linnen, met Zeewater gewasschen, de vochtigheid aantrekt; hetwelk dan veroorzaakt wordt door de gemelde Zoutzure magnesia en Zoutzuren kalk, die 'er, met de andere *bestanddeelen*, in het gewasschen goed overblijven; aangezien hetzelve, zal deze wijze van handelen voordeel aanbrengen, niet in zoet water kan worden uitgespoeld.

Het aangeprezen middel dient om deze beide vochtaantrekkende zouten te ontleden, en tot *zuiver* keukenzout te maken; dat is, als men de aangeprezen koolzure soda voegt bij zoutzure magnesia en zoutzuren kalk, dan wordt het vocht dadelijk troebel, de magnesia en kalk worden uitgescheiden en het zoutzure met de soda formeren *zuiver* keukenzout, dat de vochtigheid niet aantrekt, zoo min als het mede in het zeewater zich bevindend Glauberzout, zijnde nu de eenige zouten, die overblijven; —— terwijl ook, bij het nederploffen van de magnesia en den kalk, het weinige bitumineuse en kleiachtige, dat 'er in zeewater is, vooral als men het een weinig stil kan laten staan, wordt medegenomen.

Dan, terwijl nu de aardachtige en onzuivere deelen uit het zeewater zijn weggenomen, blijft 'er nog zooveel

zout

zout en bijzonder zoutzure soda, door de bijgevoegde soda vermeerderd, dat dit eene oplossing van zeep in gedestilleerd water niet alleen melkwit maakt, maar dezelve terstond doet stremmen. —— Het pomp- of rivierwater, dat men ter naauwer nood voor het wasschen kan gebruiken, wordt 'er slechts paarlkleurig van, zonder stremsel; zoodat het gezuiverde zeewater ongeschikt is om met zeep te wasschen, en op zich zelve, zonder zeep gebruikt, nog minder zal voldoen dan het pomp- of rivierwater. Voegt men nu hierbij, dat 'er, volgens naauwkeurige door mij genomene proeven, omtrent anderhalf pond soda voor honderd ponden zeewater noodig is, eer 'er alle de aarddeelen uit zijn, welke soda 160 cents het pond kost, en dat het dan, wanneer het schip zich in beweging bevindt, ten hoogste moeijelijk is, om het vlokachtig nederzinksel, van het helder boven opstaand vocht afte zonderen, dan kan men wel besluiten, dat 'er van dit middel niet veel goeds te wachten is en dat 'er althans, eer de nuttigheid 'er aan toegestemd kan worden, een nader betoog van den genen, die het aanprijst, wordt vereischt.

Wil men 'er echter eene proef van nemen, gelijk ik gedaan heb, dan ga men op de volgende wijze te werk:

Men neme op 100 pond of vier emmers zeewater anderhalf pond soda, vooraf fijn gewreven.

Het zou noodzakelijk zijn de soda aldus mede te geven, omdat dit zout als de kristallen ongebroken zijn, slechts langzaam in het water smelt; en dan diende voorts dit fijnmaken door eene vertrouwde hand te geschieden, aangezien het bedrog, dat 'er, door bijvoeging van een minder kostbaar zout, zoude kunnen gepleegd worden, wanneer het tot poeder is gebragt, moeijelijk met volkomen zekerheid te ontdekken is, of althans aanleiding tot vele moeijelijkheden zou kunnen geven.

Het fijn gewreven poeder wordt in het zeewater geroerd, men roere het voorts drie of vier reizen, telkens na verloop van een uur, met een' stok, ter dege om, en late het staan tot des anderen daags. —— Alsdan wordt het vocht zooveel mogelijk helder afgegoten of afgetapt. —— Het onderste ongeveer een vijfde uitmakende van de geheele hoeveelheid, wordt op de volgende wijze gezuiverd:

Men hebbe eene regt opstaande ton, van onderen met eene kraan; even boven de kraan bevindt zich een losse, doch wel aan de wanden sluitende, bodem, met gaatjes, rustende op een los kruis, — deze bodem en het kruis moeten los zijn, om het vat zoo veel te beter te kunnen reinigen, —— wanneer de bodem met gaatjes op zijn plaats ligt, wordt dezelve, drie vingeren hoog, bedekt

met

met zuiver gewasschen keitjes, ter grootte ongeveer van kleine knikkers —— hierover wordt een schoone doek uitgespreid van grof linnen, dat niet te digt is, rondom aan een' *hoepel* bevestigd, die wederom, op die hoogte, juist in het vat sluit, — over dezen doek wordt verder een *duim* dik fijn, doch zuiver afgewasschen, zand gelegd, en hierop wordt het bezonken overblijfsel van het zeewater zachtjes geschept, zoo dat het zand niet geroerd wordt; spoedig zal het doorzijgen en door de kraan kunnen worden afgetapt; terwijl het, zoo het de eerste maal niet helder is, nogmaals wordt opgegoten.

Zoo het zeewater met de soda behandeld door de beweging op het schip niet helder afgegoten kan worden, wordt het op dezelfde wijze gefiltreerd, altijd zorg dragende, dat het vocht zoo zacht mogelijk op het zand in het vat worde gestort; — welk oogmerk men te beter bereikt, wanneer men, eenige pinten vocht 'er zachtjes opgegoten hebbende, 'er vervolgens een rond plankje op legt; op hetwelk, terwijl het altijd naar boven rijst, het vocht spoediger kan uitgestort worden, zonder den toestel te benadeelen.

Men kan het zand, nadat het van de uit het water afgescheidene slib ontdaan is, afwasschen en zoo bij aanhoudendheid gebruiken, terwijl 'er echter altijd eenige voorraad van iedere soort, grof en fijn, moet zijn, om het verlorene aantevullen.

Volgens door mij genomene proeven met zulk gezuiverd water, laat zich het Linnen 'er omtrent even goed in wasschen als in put- of rivierwater, zonder zeep, (die 'er, *om de bovengemelde redenen, niet bij gebruikt* kan worden), en wanneer het in dit zelfde vocht uitgespoeld en gedroogd is, blijft het, op eene vochtige plaats gelegd zijnde, droog en trekt de vochtigheid even min aan als Linnen, dat op de gewone wijze met zeep gewasschen en goed uitgespoeld is.

Het Linnen daarentegen in zeewater gewasschen, dat niet op de bedoelde wijze behandeld, doch slechts bezonken was, en voorts met dit zelfde water gespoeld, was, op dezelfde plaats, zeer vochtig geworden; zoodat het, op elkander gelegd zijnde, muf wordt en verstikt.

Daar het echter op deze wijze zeer zuiver wordt, ik zoude bijna stellen zuiverder dan met zeep, zoude het beproefd kunnen worden, of het niet beter ware, het Linnen met Zeewater te wasschen, zoo als het voorkomt, en dan met Zoetwater frisch uittespoelen, ten einde 'er die deelen van het Zeewater uittenemen, die de oorzaak zijn van het vochtig worden.

Behalve nog vele andere proeven, welke ik niet zal opgeven, omdat het resultaat voor het onderhavig geval

van

van geen nut is, zal ik alleen nog melden, dat ik van wegens de kostbaarheid van de Soda (zoogenoemd Mijnstoffelijk Loogzout) ook met de minder kostbare Potasch (zoogenoemd Plantaardig Loogzout) de nederploffing heb beproefd van de aarden, die zich in het zeewater bevinden, dan, alschoon dit met dezelfde hoeveelheid kan geschieden, en het Linnen zich, nadat het vocht helder was, ook hierin even goed liet wasschen, als in het zeewater, dat door soda was gezuiverd, zoo had deze bewerking het gebrek, dat, vooreerst, de afgescheidene aarden langer in het vocht zweefden en niet zoo gemakkelijk ten bodem zonken, en, ten andere, dat het Linnen, terwijl het ook in dit geval, zal het voordeel aanbrengen, niet in zoet water kan overgespoeld worden, zeer spoedig de vochtigheid aantrok — en daar dus deze bewerking niets vooruit heeft, boven het wasschen in zuiver zeewater, kan dezelve van geen nut wezen.

Opgemaakt in 's Gravenhage den 29 Junij 1818

Door den Ondergeteekenden Directeur van 's Rijks Magazijn van Geneesmiddelen.

L. A. van Meerten.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Verzameling Portraiten van Frederik den Tweeden.

In Duitsche Tijdschriften is 'er van tijd tot tijd melding gemaakt geworden van de Collectie Portraiten van Frederik II. Koning van *Pruissen*, welke de Heer Domeinen-Directeur Krieger te *Halberstadt*, sedert eene reeks van jaren, met veel moeite en niet zonder merkelijke kosten bijeenverzameld, en tot eene gewis zeldzame volledigheid gebragt heeft. Uit eenen systematisch geordenden Catalogus, waarmede hij onlangs zijne vrienden een aangenaam geschenk gemaakt heeft, blijkt, dat dezelve uit een aantal van 945 stuks bestaat van allerleijen aard. Meestal zijn het uitgezochte proefdrukken, vele *avant la lettre*, ook zijn 'er sommige oorspronkelijke Teekeningen van bekende Meesters onder.

De afbeeldingen zijn onder drie hoofdafdeelingen gesorteerd: Portraits, Scenen (Gevallen) en Allegorien, waarvan elke weêr derzelver onderafdeeling heeft.

Portraits zijn 'er *a*, staande ten voeten uit 29, *b*, te Paard 83, *c*, in Borstbeeld 301, *d*, Silhouetten 14, *e*, in Standbeelden, busten enz. 30, *f*, op Munten 79, *g*, in vereeniging met anderen 51, *h*, als bijfiguur 11.

Scenen (of historiele gevallen) zijn *a*, 10 in het werk *les actions glorieuses de Frederic le Grand, Roi de Prusse, depuis le commencement de son regne illustre jusqu'au temps présent* (1763.) *b*, uit zijne kindschheid en jeugd 13; *c*, uit het huisselijk leven 33; *d*, als regent 30; *e*, als geleerde 10; *f*, krijgstooneelen 173; *g*, betreffende zijne ziekte en dood 24.

De Allegorische platen stellen of algemeene Allegorien voor, daarvan zijn 'er 33; of Apotheosen 21. —— Een aanhangsel telt nog 11 platen op, wier inhoud betrekking heeft tot FREDERIK den Grooten, en dan nog eene reliquie van hem.

Het ware te wenschen, dat de Domeinen-Directeur KRIEGER besluiten konde, om dezen Catalogus ook in den Boekhandel te doen omloopen, zoowel om verzamelaars eene goede handleiding te geven, als ook om hem zelven misschien nog wel een of ander stuk te verschaffen, wat hem nog ontbreekt: alzoo zeker elk liefhebber, die iets had, wat aan deze verzameling ontbreekt, dat wel zoude willen afstaan, om dezelve, daar zij zeker eenig in hare soort is, zoo volledig te doen worden, als maar immer mogelijk is. Ook zoude 'er wel ruiling kunnen plaats hebben, daar de Heer KRIEGER vele Portraiten dubbeld heeft. Jammer is het, dat dit niet overal in den Catalogus is aangeteekend.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van ongemeene Vruchtbaarheid.

Den 4den Julij 1818 beviel te Gent de Huisvrouw van den Zilversmid DE CURTE van drie Dochters, die den volgenden dag, onder een grooten toeloop volks in de succursale Kerk van St. Nikolaas gedoopt zijn, en zich zoo wel als hare Moeder bevinden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	30. 3 30. 3¼ 30. 3½	66 70 58	W. N. W. —— ——	voormidd. omtrent betrokken; verder bewolkt; omtrent helder.
16	30 2¾ 30 2¼ 30 2¼	66 70½ 58	W. t. N. N. W. ——	voormidd. betrokken; verder bewolkt; 's avonds helder.
17	30. 2 30. 2 30. 2	65 76½ 65	N. O. O. t. N. N. O.	wolken; veel helder.
18	30. 1½ 30 1¼ 30. 0¾	69 80 68	O. — N. O.	bewolkt; tegen den avond een weinig regenbui.
19	30. 0¼ 30. 0 30. 0	69 79½ 67½	O. O. t. N. O. N. O.	helder.
20	30. 0 30. 0 30. 0	69 78 65½	O. N. O. N. O. N. N. O.	bewolkt.
21	30 0 30. 0¼ 30. 0½	67 71 63	W. N. W. —— W.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** Op den 21sten September en volgende dagen dezes jaars, zal men in 's Gravenhage verkoopen eene uitmuntende en uitgebreide Verzameling van Teekeningen en Prentkunst, door de voornaamste oude en latere Nederlandsche, Hoogduitsche, Italiaansche, Fransche en Engelsche Meesters; zoo onder de Teekeningen als Prenten bevinden zich vele zeldzame: wijders eenige Schilderijen. Alles sedert een aantal jaren bijeenverzameld en nagelaten door Wijlen den WelEd. Gestr. Heer EVERHARDUS BOERS, *Oud Fiscaal van de Nederlandsche Retourvloot en Carga der Oost-Indische Compagnie.*

De Catalogus zal eerstdaags verzonden worden en bij den Boekverkooper W. K. MANDEMAKER verkrijgbaar zijn.

NB. *Op aanstaanden Dingsdag zal 'er weder een No. worden uitgegeven.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

A L G E M E E N E

K O N S T-

EN

L E T T E R - B O D E,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 35. *Dingsdag den 28sten Julij.*

B E R I G T E N.

WARSCHAU. Het Koninklijk Genootschap der Wetenschappen alhier, heeft in de maand Julij eene gouden Medaille, ter waarde van 100 Dukaten, uitgeloofd aan den Schrijver der beste Lofreden op den onsterfelijken KOSCIUSKO; *men verlangt de inzending* der stukken, die naar dezen Penning dingen willen, binnen twee jaren tijds, moetende zijn opgesteld in de Poolsche, Latijnsche, Fransche, Engelsche, Duitsche of Italiaansche taal.

's GRAVENHAGE. Het volgend kort Uittreksel uit de Courant van Mont-Katan van den 18den Februarij 1818, is zeker voor alle beminnaars der Oudheid merkwaardig. „ Terwijl de Kapitein GIOVANNE BATTA CAVIGLIA, een Genuees van geboorte, zich verdienstelijk gemaakt heeft, door in de groote Piramide van Giza tot de vertrekken des Konings en der Koningin te dringen, en deswegens alle onzekerheid te doen ophouden, liet GIOVANNE BELZONI, van Rome geboortig, de beroemde Kolosfale Buste van Memnon uit Opper-Egypte, ter verdere verzending naar Europa, vervoeren, en ontdekte voorts zes aanzienlijke

ke Grafplaatsen, eene van welke het allerschoonst Egyptisch Bouwwerk oplevert. Hij is vervolgens geweest binnen den grooten Tempel van Ybsambul en vond dien uitgehouwen in de rots, 152 voeten lang, hebbende 14 vertrekken, eene groote zaal en acht Kolosfale Standbeelden, ieder van 30 voeten. Van daar ontdekte hij in de nabijheid diens Tempels, behalve eene rij Sphinxen van zwart graniet, 20 voeten onder den grond, met eenen dikken muur omgeven, ook nog het Kolosfale hoofd van Oxus, grooter dan dat van Memnon. Eindelijk is hij dit jaar geslaagd, om de tweede nog ongeopende Piramide van Giza te openen, met dat gevolg, dat hij in dezelve mede twee vertrekken heeft ontdekt. Dat des Konings was minder fraai, dan in de eerste Piramide. De opschriften, welke men binnen dezelve met Arabische letteren gevonden heeft, doen met veel grond vermoeden, dat alle de Piramiden, zonder onderscheid, zijn geopend geweest, ten tijde der Saracenen, doch dat deze die daarna weder hebben toegemaakt, zonder daarin eenigen schijn van opening te laten, bij welke gelegenheid, indien 'er binnen dezelve eenige zaken van waarde mogten zijn besloten geweest, deze zonder twijfel of daaruit genomen, of verbrijzeld zijn geworden."

Haarlem. De *Tentoonstelling van Planten en Gewassen*, welke in den aanvang der maand Junij alhier, onder toezigt der *Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij*, plaats had, vond zooveel goedkeuring en werd zoo algemeen toegejuicht, dat de meeste beschouwers zich niet dan met verwondering eene aankondiging herinnerden, door zes voorname Bloemisten even voor derzelver opening, gedaan: „dat zij om redenen niets „ter mededinging hadden ingezonden." Deze redenen, ons in den onderstaanden brief van den Heer G. Voorhelm Schneevoogt zijnde medegedeeld, meenen wij het publiek denzelven niet te mogen onthouden, schoon wij wel gewenscht hadden, dat de steller zich meer had kunnen bekorten, en wij zoowel die redenen, als de stellingen daarin voorkomende, voor deszelfs rekening laten.

Aan den Redacteur *van den*
Algemeenen Konst- en Letterbode.

Waarde Vriend!

In de Advertentie, die wij zes Bloemisten in de Haarlemsche Courant van den 6 Junij lieten plaatsen, en waarin wij bekend maakten, dat wij op de Tentoonstelling van Planten en Gewassen niets ter mededinging naar den Prijs gezonden hadden, schoon wij anders gaarne het onze ter verfraaijing der Verzameling bijdragen wilden, hebben wij gezegd, dat wij naderhand in den Konst- en Letterbode de redenen hiervan zouden opgeven.

Dit laatste moesten wij zeggen, om alle verkeerde uitleggingen van ons gedrag te voorkomen, daar velen in het denkbeeld verkeeren, dat wij die geheele Tentoonstelling regtstreeks wilden tegenwerken of in een belagchelijk licht plaatsen, hetgeen toch in het minste het geval niet was; en ik durf, wat mij in 't particulier betreft, wel staande houden, dat wanneer allen, Concurrenten zoowel als niet Concurrenten, de zaak uit zulk een oogpunt beschouwd en dezelve zoo behandeld hadden, als ik, 'er dan wel niet zooveel *stuks geweest zouden zijn*, *maar toch niets dan* fraaije en uitgezochte Planten, daar 'er nu toch, hoe uitstekend deze eerste proeve ook uitgevallen zij, ook vele planten geweest zijn, waarlijk eener zoodanige Tentoonstelling onwaardig, en die bijna het vermoeden deden ontstaan, als of men 'er den gek mede scheren wilde.

'Er is over die Advertentie zooveel binnen en buiten de stad gesproken, en ik ben in 't bijzonder daarover, omdat men mij vooral als den bewerker en ontwerper daarvan beschouwde, zoo veelvuldig, evenwel altijd in 't vriendelijke en bescheidene, aangevallen geworden; 'er is 'er onder de Medeteekenaars dier Advertentie, die, na dezelve vrijwillig geteekend te hebben, zeggen: Schneevoogt heeft 'er mij toe overgehaald, anders had ik het nooit gedaan; daar is over deze eenvoudige zaak zooveel gepraat, of liever had ik haast gezegd, gehab-

 beld

beld geworden, dat ik het niet onnoodig acht, om, eer ik de redenen opgeve, waarom wij ter mededinging niets zenden wilden, u een kort narré geve van het gebeurde met of omtrent deze Advertentie, die zooveel geruchts gemaakt heeft. Reeds in de maand April, bij mijnen konfrater B. zijnde (ik zal nu expres geene namen noemen) sprak ik met hem over de aanstaande Tentoonstelling; hij oordeelde 'er even eens over als ik, dat wij, als Bloemisten, niet naar den prijs mededingen moesten, schoon hij 'er anders, even als ik, niet tegen was, om, wanneer men dat toestaan wilde, het een en ander ter verfraaijing der Verzameling naar de Tentoonstelling te zenden. Zoowel B. als mij werd dikwijls zoo van Heeren en Liefhebbers in den omtrek van Haarlem, als van onkundigen gevraagd, wat 'er toch eigenlijk dan van zijn zoude, en of dat alleen op Bloemisten zag of niet. Wij gaven hun te kennen, wat wij 'er, door het Programma &c. van wisten, en zeiden, dat wij, als Bloemisten, 'er niets mede te doen hadden. Die vragen kwamen zoo dikwijls, dat ik in de maand Mei weêr B. moetende spreken, en hetzelfde van hem hoorende, hem zeide, dat het mij voorkwam best te zijn, ten einde alle die verdere vragen en onderzoekingen te voorkomen, eenvoudig eene Advertentie te plaatsen, waarbij wij, (ik bedoelde toen nog maar alleen ons beiden) bekend maakten, dat wij niets ter mededinging zenden zouden. Hij adopteerde mijn voorstel terstond en zeide: dan moeten wij C. het ook proponeren, die zal zeker mede doen, waarop ik aanmerkte, dat dan aan D. en E. ook de voorslag gedaan moest worden, alzoo die meer Planten hadden; ook dit keurde B. goed. Ik nam op mij, om met C. D. en E. te gaan spreken. Ik sprak alle drie in hunne huizen of tuinen geheel apart onder vier oogen. Twee hunner waren terstond met mij van hetzelfde gevoelen, de derde difficulteerde, waarop ik hem zeide, dat het slechts eene propositie was, welke ik gemeend had, daar ik met B. de zaak eens was, hem ook te moeten doen, doch dat ik 'er hem buiten zoude laten; des namiddags van denzelfden dag evenwel, kwam dezelfde man bij mij en zeide, dat hij 'er nader over gedacht en besloten had, met ons éêne lijn te trekken. Ik neem dus op mij, om eene Advertentie te

te ſtellen, geheel in den zelfden vorm als de geplaatſte, alleen met dat onderſcheid, dat wij daarin ſpreken van niet te *zullen zenden ter mededinging.* Uit mijnen mond was 'er van dit ons plan niets uitgelekt en ik durf vrij gerust zeggen, uit den mond van B. ook niet: men oordeele dus van mijne verwondering, toen, in de week voor de Tentoonſtelling, een Buiteuman bij mij kwam, en mij vraagde, of het waar was, dat wij zulk eene Advertentie plaatſen wilden? Ik antwoordde daar niet op, doch hij zeide mij het van X. den knecht van eenen onzer medeteekenende Confreres gehoord te hebben, en dat die het van zijnen baas had.

Toen maakte ik geene zwarigheid, om hem de waarheid te zeggen, en liet hem de reeds door ons vijven geteekende Advertentie lezen, die ik ten gelegenen tijde, vóór dat de Tentoonſtelling beginnen zoude, wilde doen plaatſen. Ook deze oordeelde, dat wij volkomen gelijk hadden en zeide: „Woonde ik te Haarlem ik was de zesde Teekenaar."

Daags daaraan, toen ik de Advertentie reeds aan den Courantier meende te zenden, komt een ander Bloemist bij mij, F., en zeide mij, van den gister bij mij geweest zijnden Buiten-Bloemist gehoord te hebben, dat 'er door ons vijf zoodanig eene Advertentie geplaatst zoude worden, of hij die medeteekenen mogt. *Ik antwoordde hem: dat ik hem dat niet weigeren konde,* daar het hem vrijſtond dezelve in zijn particulier te plaatſen; maar dat ik 'er met hem niet over geſproken had, omdat ik in de vaste vooronderſtelling was, dat hij Planten ter mededinging zenden zoude. Hij zeide echter dat niet voornemens te zijn en teekende dus, tusſchen de andere in, daar, waar zijn naam, volgens de Alphabetiſche orde (die ik om allen twist over rang en ouderdom te voorkomen, gekozen had) ſtaan moest. Ik maakte een afſchrift van de Advertentie, en zond dezelve aan de Heeren ENSCHEDÉ ter plaatſing. Dienzelfden voormiddag in de ſtad een en ander te verrigten hebbende, kom ik geheel toevallig bij eenen mijner vrienden, die Lid was van de Commisſie der Tentoonſtelling, en met wien ik reeds dikwijls over de Tentoonſtelling geſproken had.

Zoo als hij mij zag, zeide hij blijde te zijn, dat ik

 bij

bij hem kwam, daar hij mij noodzakelijk spreken moest. Hij vroeg mij op den man af, of wij de Advertentie plaatsen zouden. Ik gaf hem mijne verwondering te kennen, dat hij daar iets van wist, en vroeg hem, van wien hij het gehoord had. Regtstreeks wist hij dat niet meer, maar het kwam uit hetzelfde kanaal van dien man, wiens knecht het reeds aan den Buitenbloemist verhaald had. Die man had 'er reeds zooveel van gesproken, dat de Commissie 'er opmerkzaam op gemaakt was geworden, en besloten had, om, zoodra onze Advertentie geplaatst werd, 'er eene andere tegen te plaatsen, ten einde onze *tegenwerking*, welke men meende, dat het zijn moest, tegentegaan. Toevallig had ik het origineel, dat door ons zes geteekend was, in mijne brieventasch en liet het hem lezen. Hij zag terstond, dat daar geene tegenwerking mede bedoeld werd, en werd daarvan nog meer overtuigd, toen ik hem kortelijk de redenen van ons gedrag zeide; evenwel hij verzocht mij de plaatsing der Advertentie nog wat uittestellen, alzoo hij vreesde dat dezelve misschien bij anderen eenen verkeerden indruk zoude kunnen maken, en hij mij bovendien verzekeren konde, dat 'er eene contraädvertentie komen zoude, en het dan welligt een pennestrijd konde worden, die niet dan onaangenaamheden baren zoude.

Schoon met mijne medeteekenaars de afspraak gemaakt hebbende, om de Advertentie vóór den tijd van de inzending der Planten te zullen plaatsen, begreep ik toch, dat het bij geen van ons allen het oogmerk zijn zoude, om eenen pennestrijd te veroorzaken, en ik nam dus op mij, de Advertentie bij ENSCHEDÉ provisioneel wederom te halen, en tot na den afloop des inzendingstijds terug te houden, hetgeen slechts een verschil van weinige dagen maakte. Het in die dagen wat volhandig gehad hebbende, konde ik niet bij alle vijf mijne Medeteekenaars rond gaan, om hun de reden van deze opschorting te zeggen, maar zeide het den eenen en anderen, dien ik bij toeval sprak, hun tevens te kennen gevende, dat ik de Advertentie nu, met een kleine verandering (van het futurum in het perfectum) Zaturdags den 6den Junij zoude laten plaatsen. — Donderdags den 4den dien genen mijner confreres sprekende, die in het eerste zwarigheid

ge-

gemaakt had, doch naderhand van zelve teruggekomen was, begon deze weder zwarigheid te maken en achteruit te krabbelen. Ik antwoordde hem, dat het hem geheel en al vrij ſtond het te doen of te laten, dat B. en ik bij ons voornemen bleven volharden; doch dat ik hem, den volgenden morgen, de nieuwe redactie van de Advertentie zenden zoude, en dat, wanneer hij niet verkoos mede te doen, hij mij dan ſlechts, voor dat dezelve moest bezorgd worden, zulks moest laten weten. Voor elf ure geen beſcheid van hem ontvangende, begreep ik, dat hij 'er niets tegen had, dat ook zijn naam 'er onder geplaatst werd, en zond dus de Advertentie henen, zoo als zij in de Courant van 6 Junij gevonden is geworden.

Daar hebt gij nu de geheele historie van deze zooveel geruchtsmakende Advertentie, waarvan ſommige der Teekenaars (zooals ik hoore) zeggen: dat zij het alleen op mijne *overreding* gedaan hebben, daar ik toch wel de *Opſteller*, maar, ten hunnen opzigte, niet meer dan ſlechts *Voorſteller* geweest ben. —

Wat nu de redenen betreft, die *mij* als Bloemist bewogen, om ter mededinging naar den prijs niets intezenden, die zijn eenvoudig de volgende: en naar het geſprek met mijne confreres gehouden, geloof ik niet, dat zij andere redenen zullen hebben. Doch na al het voorgevallene met de Advertentie, gevoelt gij wel, *dat ik geen' lust heb, het hun allen weêr te gaan vragen* of in hunnen naam iets te doen. Ik durf voor het overige, ook zeer wel met mijn gevoelen, als *het mijne*, voor den dag te komen. —

1°. Achteden wij het, als *Bloemisten van eenigen rang*, beneden ons fatſoen, om naar eenen prijs te dingen, die ſlechts van zoo geringe innerlijke waarde is. Dat 'er Heeren medegedongen hebben, oneindig in vermogen en rang boven ons verheven, en dat die het niet beneden zich geacht hebben, zal men ons tegenwerpen; maar die Heeren hebben dat als liefhebbers gedaan; als groote Kooplieden, in hun vak van Negotie, zouden zij zeker naar geene Medaille van eenige guldens waarde mede gedongen hebben. Deze zwarigheid van onze zijde wordt ontzenuwd; door dat men, zoo als ik hoore, doch waarvan in het Programma niets ſtaat, ook in plaats van eene

zilveren Medaille, 6 Dukaten kiezen konde. Dit was ons onbekend en zoude zeker voor den zoodanigen, die 'er wat mede verdienen wilde, de zaak veranderen; maar dit was bij de meesten onzer, zoover ik 'er over oordeelen kan, het geval niet, en wat mij betreft, al ware de Prijs of Medaille tienmaal meer waard geweest, ik zoude 'er niet naar gedongen hebben.

2°. Wilden wij niet gaarne eene snede door onze tronie hebben, zoo als men zegt, althans wij wilden 'er ons niet aan wagen. Zonder eenige grootspraak of iets, dat naar verwaandheid zweemt, mag ik, dunkt mij, wel zeggen, dat wanneer 'er vreemdelingen te Haarlem komen, om fraaije Planten te zien, zij bij ons Bloemisten zijn moeten; maar hoe zijn nu vele menschen? Wanneer zij in Couranten, Dagbladen of Nieuwspapieren lezen: die of die heeft een prijs behaald voor zijne fraaije Plant, dan is het al heel ligt, wij moeten niet bij VAN EEDEN, KREPS, MOONEN of SCHNEEVOOGT zijn, maar bij JAN, PIETER of PAULUS, want die heeft de premie behaald, diens collectie is dus zeker rijker en fraaijer dan de hunne. Dat het nu zoo uitgekomen is, dat juist een Bloemist van rang en naam en een voornaam liefhebber, de prijzen behaald hebben, is mij zeer aangenaam, en nu zoude het kunnen schijnen, of als onze vrees ongegrond geweest ware; maar het had zeer wel anders kunnen uitvallen. Ik wist, dat 'er Heeren waren, die geen enkele Plant bezitten, en die bij Bloemisten gekomen zijn en gezegd hebben: *voor mijne rekening* moet gij op die Tentoonstelling eens iets extra mooïs zenden; zij hebben naderhand zelve, bij dezen en genen Bloemist, het een en ander uitgezocht, dat 'er voor hunne rekening, ter mededinging naar den Prijs, ingezonden is.

'Er zijn Heeren, dat weet ik, die, goede speculatien gedaan hebbende, die gelukkig uitgevallen zijn, zich eene Bibliotheek hebben aangeschaft, en onder andere het werk van CURTIS, *Botanical Magazine*, en die nu, van die Tentoonstelling hoorende, het plan vormden, om eens eenige uitstekend fraaije en zeldzame (in het werk van CURTIS afgebeelde) Planten uit *Engeland* te ontbieden, en die op de Tentoonstelling te zenden. Of zij hun plan volvoerd heb-

hebben, weet ik niet; daar de namen van alle Inzenders niet bekend zijn. —— 'Er zijn kleine knoeijers van Bloemistjes, die nog bijna niet bekend zijn, die voor hunne, naar *Engeland* gezondene Bloembollen, Planten in betaling moeten nemen, en die 'er op rekenden van wel wat moois te zullen krijgen, daar zij op de Tentoonstelling mede zouden kunnen brilleren en welligt den prijs behalen. —— 'Er zijn Planten, die men bij een louter toeval gekregen had, en die nu juist eens, ook bij toeval, begonnen te bloeijen, voor bewaard geworden, om ze op de Tentoonstelling te zenden, en daar het, zoo als men niet beter wist, iets zeer zeldzaams was, zoo rekende men vooraf sterk op eene Premie, hetgeen echter, daar de Natuur niet medewerken wilde, mislukt is. Van alle deze dingen waren Heeren Beoordeelaars onkundig, en moesten het zijn; deze Heeren konden vooraf niet weten, of eene fraaije Plant, die zij daar zagen, reeds lang in possessie van den Inzender geweest, of slechts voor een paar dagen gekocht was. Maar wij, als Bloemisten, wisten vooraf, dat 'er zulke dingen plaats zouden hebben, en het was dus zeer wel mogelijk geweest, dat zulk een Inzender, die toch waarlijk niet de minste verdienste heeft, eens eenen Prijs gekregen had, en wat zoude dat voor ons, als Bloemisten, geweest zijn, wanneer wij medegedongen, en dan zulk eene snede door de tronie gekregen hadden? Wanneer men alleen als liefhebber daarover spreekt, of als geleerde niet anders dan de Uitbreiding der Wetenschappen ten doel heeft, of behoort te hebben, dan is het onverschillig, wie den Prijs behaalt, en dan moet de grootste geleerde het met genoegen zien, wanneer hij van eenen eerst onlangs gepromoveerden Magister of Doctor, of al ware het ook van eenen ongeleerden, wat nieuws en goeds kan leeren, of eene nieuwe ontdekking aan het licht gebragt ziet; maar in zijn vak van negotie of in zijne kostwinning wordt men niet gaarne door eerstbeginnenden of door knoeijers overtroffen of van de bank geligt, en om dat te voorkomen, moesten wij niet mededingen en ons schootvrij houden. Ik herhale het, het is mij zeer lief, dat de Heeren ROZENKRANTZ en VAN WICKEVOORT CROMMELIN den Prijs behaald hebben, en had men dat vooraf kunnen weten, dan hadden wij

 niet

niet noodig gehad ons te vrijwaren; maar dat was vooraf niet te voorzien, althans niet met alle de prijzen, en daarom moesten wij het wisse voor het onwisse nemen.

3°. Eene derde reden, die *bij mij* van gewigt is, waarom ik geene Planten ter mededinging inzenden wilde, is deze: ik ben zeer mal met mijne fijne en fraaije Planten, en ik durf zeggen, dat men niet vele Verzamelingen vinden zal, die de mijne in zuiverheid en reinheid overtreffen, en ik heb 'er binnen en buiten 's lands vele gezien, die, schoon veel rijker in soorten en vreemde geslachten, echter zoo vol luis en ongedierte waren, dat ik voor geen geld zoude hebben willen ruilen. Om nu naar den Prijs te dingen, had ik mijne Planten ten minste vóór den 4den Junij daar moeten bezorgen en tot den 13den moeten laten. Concurrent zijnde, had ik natuurlijk niet als Inzender mogen bekend staan. Ik had ze dus aan haar lot over moeten laten: eene Plant die bij mij in den warmen runbak staat, en dus rondom, zoo als men zeggen mag, warme voeten heeft, en zoo zuiver is als glas, konde nu zeer wel op eene koude plaats te staan komen, ongelukkig naast eene andere, die veelligt in het hart luizen had, dat men niet altijd vooraf kan ontdekken, en waarvan men ze niet altijd geheel en volkomen schoon reinigen kan. Dat zou voor mijne Plant zeer nadeelig en voor mij ten hoogste onaangenaam geweest zijn. De Natuur heeft nu ten goede medegewerkt, en de meeste warmte verlangende Plant konde het nu zeer goed in het Lokaal uithouden, omdat het weêr zoo overheerlijk fraai en warm was; maar het had zeer wel anders kunnen zijn. En nu ik niet naar den Prijs dong, bragt ik mijne Planten eerst Zaturdags in het Lokaal en was een der eersten, die ze terughaalde, en ware het weêr tegengeloopen, of had ik aan eenige van mijne ingezondene Planten een of ander ongemak ontdekt, dan zoude ik, als niet Concurrent, en dus mij niet verbergende, zeer wel vrijheid gekregen hebben, om dezelve terug te halen, hetwelk een Mededinger, zonder zich te verraden, niet wel zoude hebben kunnen doen.

4°. Bij sommigen zoude 'er misschien nog eene vierde reden medegewerkt hebben, waarom zij wel-

ligt in het geheel niets zouden hebben willen zenden, de onveiligheid namelijk van het goed. Dan deze is bij mij nooit opgekomen, en zoo als ik in de maand Januarij dezes jaars, nog eer het Programma in de wereld was, 'er met Wijlen mijnen, helaas! bijzonder ook voor mij te vroeg gestorven Vriend, A. Loosjes Pz., over deze Tentoonstelling sprak, en hem op zijne aanvrage, wien men wel het best voor Opzigter zoude kunnen aanstellen, den Heer Bolleurs aanbeval, en naderhand hoorde, dat deze aangesteld zoude worden, was 'er bij bij geene de minste zwarigheid meer ten dezen opzigte. Deze man was, behalve zijne bij allen bekende eerlijkheid, niet wel in de gelegenheid, om in verzoeking te komen om stekken te nemen, alzoo hij volstrekt geene dergelijke Potgewassen nahoudt, en dezelve dus ook niet zoude kunnen plaatsen. Bij mij was deze zwarigheid dus geheel niet aanwezig; maar anderen, die, helaas! wel eens de ondervinding gehad hadden, dat zij mooije Planten, bij voorbeeld op Verkoopingen gekocht en onder custodie der Oppassers gelaten, te huis krijgende, dezelve geheel mishandeld en van alle stekken beroofd vonden, de zoodanigen waren niet zonder vreeze.

(*Het Vervolg en Slot in het volgend* N°.)

V E R S L A G

VAN DEN STAAT DER

HOOGE, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN,

in den jare 1817,

Namens Z. M. den Koning, aan de Staten-Generaal aangeboden, door den Commissaris-Generaal voor het Onderwijs en voor de Kunsten en Wetenschappen, den 9den Maart 1818.

(*Vervolg en slot van Bladz.* 57.)

Op iedere dezer hooge scholen zijn de bibliotheken, kabinetten en verzamelingen vermeerderd, en de lokalen voor sommige inrigtingen verbeterd. Te Leyden en Utrecht werden de observatorien grootendeels vernieuwd en

en van betere werktuigen voorzien. Ook zijn te Leyden en Groningen de gasthuizen voor het clinisch onderwijs zeer aanmerkelijk verbeterd. De groote nuttigheid dezer laatste inrigtingen voor de medische studien is, wederom dit jaar, gebleken, uit een uitvoerig verslag van hetgeen in deze gasthuizen op ieder der gezegde hooge scholen is verrigt, hetwelk van dien aard is, dat men daaruit allezins de gunstige gedachten opvat, van de wijze, op welke de jonge lieden tot de beoefening der geneeskunde worden opgeleid. Te Leyden geniet de hooge school ten deze een groot voordeel, doordien een der twee groote militaire rijks hospitalen binnen die stad is gevestigd, en dit onlangs, door Z. M., in een nuttig verband is gebragt met het clinisch gasthuis.

Eenigzins gelijk staande met de hooge scholen, zijn de athenaea van Harderwyk en Franeker, op welke in de hoogere gedeelten van de meeste wetenschappen, eveneens onderrigt wordt gegeven als op de hooge scholen, doch zij hebben het regt niet, om eenige akademische graden te verleenen.

Voorheen waren, in de steden Harderwyk en Franeker, de hooge scholen voor de provincien Gelderland en Vriesland gevestigd, en men had, op grond van die oude aanspraken, binnen dezelve deze athenaea gesticht, die uit 's lands kasse onderhouden worden. Van dezelve heeft het athenaeum te Franeker eenigzins opgenomen; doch dat van Harderwyk heeft aan het doel van deszelfs stichting niet beantwoord, en Z. M. is daarom van voornemen, in den loop van dit jaar, deszelfs bestaan te doen ophouden.

Van groot belang was, in het afgeloopen jaar, de oprigting der drie hooge scholen te Leuven, Luik en Gent, welke, in de maand October 1817, onder de gunstigste voorteekenen zijn ingehuldigd.

Met de grootste zorg heeft men de leerstoelen met de kundigste en bekwaamste mannen zoeken te bezetten, waartoe Z. M. noch pogingen, noch kosten gespaard heeft. Ook hebben de gevolgen geleerd, op welken prijs de inwoners de weldaden van Z. M. weten te stellen; een zeer groote toeloop van studenten heeft, reeds dadelijk, op ieder dezer hooge scholen plaats gevonden. Te Leuven en te Gent waren, weinige weken na den aanvang der lessen, omstreeks 150, te Luik ruim 250 studerenden.

Tot aanschaffing van het noodige voor de verschillende vakken van onderwijs, moest, volgens 's Konings besluit, door de stedelijke regeringen, zoo veel mogelijk, voorzien worden. Aan haar werd bijzonderlijk opgedragen te zorgen voor de gebouwen, en om ten dienste der hooge school af te staan dien voorraad van materiele subsidien,

die

die als stedelijk eigendom binnen hare gemeenten mogt voorhanden zijn. De stedelijke regering van Gent heeft in dit opzigt het meeste uitgemunt. Zij heeft zelfs meer gedaan, dan van haar konde gevergd worden, en besloten ten haren koste een groot gebouw te stichten, hetgeen even zeer zal moeten strekken tot het nut als tot den luister der hooge school.

Inmiddels heeft zij zorg gedragen voor de voorloopige aanschaffing van alle vereischte lokalen. Eveneens heeft zij het eerst voldaan aan de aanwijzing van art. 158 van het reglement en op haren koste beurzen gesticht, ten behoeve van minvermogende leerlingen der hooge school.

Te Luik heeft de hooge school, in het voormalig kollegie der Jezuiten, een even fraai als ruim, en, voor alle behoeften van het onderwijs, wel ingerigt gebouw verkregen.

Te Leuven hebben zich zwarigheden opgedaan, om de hooge school van de vereischte gebouwen te voorzien; doch deze zwarigheden zijn reeds aanvankelijk weggenomen, of zullen verder door de stedelijke regering worden opgeheven, door aanwending van de gepaste en voorhanden hulpmiddelen. Binnen deze stad geniet de hooge school mede het voordeel van die van Leyden, om met een der twee groote militaire rijkshospitalen in een nuttig verband te zijn gebragt voor het clinisch onderwijs.

Tot het overige voor het materiele benoodigd, ten dienste van het onderwijs in de verschillende wetenschappen, heeft Z. M. de noodige gelden voor iedere hooge school toegestaan, ten einde deze nieuwe etablissementen *ten spoedigste in staat te stellen, om zich, binnen den kortsten tijd, van alle vereischte hulpmiddelen, voor een verbeterd wetenschappelijk onderwijs te voorzien.*

Het gezegde is genoegzaam, om te doen zien, hoe veel voor de openbare scholen is verrigt.

Andere belangrijke maatregelen hebben gestrekt tot aanmoediging en bevordering der kunsten.

De wet, door medewerking uwer vergadering, op den 25sten Januarij 1817, omtrent het verleenen van uitsluitende regten op uitvindingen en verbeteringen van voorwerpen van kunst en volksvlijt vastgesteld, had reeds aanvankelijk de beste gevolgen. Door deze wet wordt aan de uitvinders eene billijke belooning verzekerd, zonder dat de regering ingewikkeld wordt in de moeijelijkheden en bezwaren, van de waarde of den tijd der uitvinding te waarborgen.

Tot aanmoediging der beeldende kunsten werd, door Z. M., een belangrijk besluit genomen op den 13 April *1817*. Bij hetzelve wordt bepaald, dat 'er drie klassen van scholen zijn. Die van de onderste klassen, onder den naam van teekenscholen, zoo veel mogelijk in alle steden

van het Rijk, voornamelijk ten doel hebbende, om den handwerksman in de teekenkunde en gronden der burgerlijke bouwkunde te onderwijzen. De tweede klasse onder den naam van teeken-akademien in de grootere steden van het Rijk, ten doel hebbende, om daarenboven een uitgebreider en grondiger onderwijs te geven in de verschillende vakken van teekenkunst. Eindelijk eene hoogste klasse, onder den naam van koninklijke akademie van beeldende kunsten; welke, twee in getal, in Amsterdam en Antwerpen, worden gevestigd. Deze behooren te zijn, zoo veel mogelijk, volledige akademien van schilder-, beeldhouw-, bouw- en graveerkunde.

Om het onderwijs aan deze scholen aantemoedigen, worden aan de teekenscholen en teeken-akademien medailles van 's Rijks wege ter uitdeeling verstrekt; ook genieten twee akademien eene subsidie van 's lands kas, terwijl de koninklijke akademien van 's Rijks wege genieten ieder eene subsidie van *f* 4000, en daarenboven de beschikking over twee pensioenen ieder van *f* 1200, om te worden betaald aan jonge lieden van den besten aanleg, die, tot volmaking hunner kunst, zouden noodig hebben, zich eenigen tijd in Italie optehouden.

Door deze verschillende bepalingen heeft Z. M. gemeend, het best te zullen slagen, om, aan den eenen kant, het nuttige en aangename in woningen en huisraad voor de groote massa van ingezetenen te bevorderen, en, aan den anderen kant, jongere vernuften van bijzonderen aanleg te ontwikkelen en te bewaren voor den roem van vaderlandsche kunst.

Verder is nog vastgesteld, dat, *jaarlijks*, eene algemeene tentoonstelling zal plaats hebben van voortbrengsels der beeldende kunsten, door levende nederlandsche meesters vervaardigd, van welke de bestgekeurde premien zullen bekomen.

De ondervinding had, bij gelegenheid van verschillende tentoonstellingen, die in de laatste jaren plaats hadden, den gunstigen staat leeren kennen van de beeldende kunsten, en bijzonder van de schilderkunst, binnen dit Rijk; ook had men gezien, welke goedkeuring zij bij het algemeen hadden weggedragen, en hoe groote aanmoediging in dezelve voor de kunstenaars gelegen was. Z. M. heeft dus deze nuttige instelling bijbehouden. Op vele andere wijzen zijn de kunstenaars, ook dit jaar, weder aangemoedigd. Hun is, op last van Z. M. en de koninklijke familie, velerhande werk verschaft. De meer vermogende ingezetenen des Lands, niet meer gedrukt door de staatkundige rampen van de laatste jaren, bragten hieraan ook niet weinig toe. Tot hooge prijzen werden den kunstenaren hunne voortbrengsels afgekocht, en meerdere werden verlangd, dan zij in staat waren te leveren. Op deze

wijze moeten vele takken van onderwijs, wetenschap en kunst, door de medewerking der ingezetenen, die verbetering en uitbreiding ontvangen, voor welke zij als nog vatbaar zijn; want noch de aard der zaak, noch de staat van 's Rijks geldmiddelen, laten toe, om alles ten koste van den lande te ondernemen. In velerhande opzigten kan en behoort de regering alleen den weg aantewijzen, en door aanmoedigingen het betreden van denzelven gemakkelijk te maken. Maar de ingezetenen alleen kunnen, door inzigt van het nuttige en aangename, en gedreven door den hun aangeboren of opgewekten smaak, die uitgebreidheid en vastheid aan vele inrigtingen geven, welke de regering door eigene middelen buiten staat is te bereiken. Hoe veel men in dit opzigt van onze natie te verwachten hebbe, kan ons de geschiedenis van wetenschap en kunst en de dagelijksche ondervinding leeren. Ja het kan niet anders, of kunst, liefde en smaak voor wetenschappen zullen, door de aanmoedigingen, welke Z. M. verleent, meer en meer worden opgewekt en de gunstigste uitkomsten opleveren voor het welzijn en den roem onzes volks.

De Commissaris-Generaal voor het Onderwijs en voor de Kunsten en Wetenschappen,

(*geteekend*) REPELAER VAN DRIEL.

K U N S T E N.

AMSTERDAM den 2 Julij. Bij de opening der Beoordeelings-Billetten, over de in het voorgaande Wintersaizoen vervaardigde Teekeningen, naar het naakt Vrouwenmodel in de Maatschappij der Teekenkunst, onder de Zinspreuk: *Kunst zij ons doel*, zijn de Prijzen toegekend in de Derde Klasse aan den Heer C. J. MOVEL, in de Tweede Klasse aan den Heer J. HAGBOLT, en in de Eerste of Hoogste Klasse de Gouden Medaille aan den Heer A. VAN DEN BOSCH.

O U D H E D E N.

Is Borselen eene Stad geweest?

In N°. 53 van dit Weekblad voor den jare 1817 namen wij, met eenige verandering, een *Berigt over den oorsprong en*

en stichting der stad Goes, uit het Nieuwspapier dier stad over, en voegden daarbij eene ons medegedeelde noot, waarin het *bestaan van Borselen als stad* ontkend werd. De Steller van dit Berigt, door het aangevoerde in die noot niet overtuigd, beriep zich, vóór *het bestaan van Borselen als stad*, op BOXHORN *Chron. van Zeeland*, eerste Dl. bl. 381, SCRIVERIUS *Hollandsche, Zeelandsche en Vriesche Chron.* bl. 78, HALMA *Tooneel der Vereenigde Nederlanden* bl. 155, KOK *Vaderlandsch Woordenboek*, zevende Dl. bl. 813, HENDRIK VAN DAM *over de Watervloeden van de oudste tijden af*, eerste Dl. bl. 72; VAN KAMPEN *Beschrijving der Nederlanden*, en op eene *Kaart van Zeeland*, zoo als het was in het jaar 600, die gevonden is in het Klooster van *Egmond*; —— en verzocht ons den Schrijver dier noot uittenoodigen, om zijne tegenbewijzen optegeven. Dit geschied zijnde, kunnen wij berigten: dat deze ons deswegens het volgende gemeld heeft: „ dat hij zijne bewering juist rekent, schoon BOXHORN „ van *drie* steden op het Eiland *Zuid-Beveland* gesproken heeft, en misschien ook SCRIVERIUS, dien hij in „ het Nederduitsch niet bij der hand vond; en de andere „ aanhalingen van HALMA, KOK, VAN DAM en VAN KAMPEN van geene waarde in dezen acht." Volgens denzelven „ waren SMALLEGANGE en de Schrijvers van den „ *Tegenwoordigen staat van Zeeland* wijzer; zij spreken „ van geene *Stad Borselen*, maar wel van de *Heerlijkheid* „ *Borselen* of het *Slot Monster in Borselen*: — en heeft de „ dikwerf herhaalde afteekening eener Kaart van *Zeeland* „ omtrent het jaar 600, die in het Klooster van *Egmond* „ zou gevonden zijn, geen gezag, om het bestaan van „ Steden te bewijzen, waaraan ten dien tijde niet eens „ gedacht werd. Om te bewijzen, dat 'er eene *Stad* „ *Borselen* genaamd bestaan hebbe, brenge men den Grafelijken Brief van Vestiging ten voorschijn uit VAN „ MIERIS, KLUIT of uit 's Lands Archiven." De slotsom hiervan is, dat de Steller van het Berigt verzocht wordt het Charter te toonen, volgens hetwelk aan de bewoners van *Borselen* het regt gegeven is, om hunne woonplaats met muren of wallen en grachten te vestigen; kunnende, bij gebreke daarvan, de schrijver der noot nog niet van gevoelen veranderen.

GEBOORTE, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

TRIëST. Alhier is dezer dagen een Griek, CHRISTOPHORO ZAFERINI geheeten, overleden, die den ouderdom van *honderd vijf-en-twintig* jaren bereikt had, hebbende dus drie Eeuwen beleefd.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1818.

N°. 36. Vrijdag den 31sten Julij.

BERIGTEN.

KOPENHAGEN den 12den Julij. De Ontdekking-Reiziger VON KOTZEBUE ankerde met zijn Schip *de Rurick* heden op deze reede, en is met den Natuuronderzoeker V. CHAMISSO en Dr. ESTHOLZ aan wal geweest. Met ongewonen voorspoed heeft hij de in het najaar van 1815 aanvaarde reis volbragt. Het Schip was met 25 matrozen bemand, waarvan 'er slechts één is gestorven; van de Officieren bleef 'er een, uithoofde van *ligchaams-zwakte*, op *Kamtschatka* achter. Men verzekert, dat deze togt de voldoendste uitkomsten heeft opgeleverd; te weten de ontdekking van afzonderlijke eilanden niet alleen, maar ook van geheele groepen in de Zuidzee, de juistere bepaling der Oostelijke kusten van de Behring-straat of van de N. Westelijke kusten van N. Amerika, alwaar een aanmerkelijke zeeboezem zoude ontdekt zijn enz. Nog dezen avond verliet *de Rurick* onze reede en stevende naar Petersburg. (*)

GRONINGEN. Op het Lied van den Dichter H. A. SPANDAW, getiteld *de Nieuwe Haring*, is de ingezonden Melodie, met de Zinspreuk: *Dit Hollandsch Ban-*

(*) Zie voorloopige Berigten wegens den afloop van dezen togt *Algem. Konst- en Letterb.* voor 1817 Dl. II. bl. 145.

Banket op de tafel der grooten. P. MOENS, de uitgeloofde prijs waardig gekeurd, en gebleken, dat daarvan de maker is: de Hr. J. VAN BOOM te Utrecht.

'S GRAVENHAGE. Z. M. heeft op den 15den Julij twee Besluiten doen uitvaardigen, die even belangrijk voor het vak der Genees- en Artsenijmengkunde zijn, als weldadig zorgende voor de veiligheid en de gezondheid der Ingezetenen. Het eerste bevat verordeningen op de *geregtelijke schouwingen* van lijken van zoodanige personen, die op een' geweldadige wijze zijn of schijnen te zijn omgekomen, en van gewonden of vergiftigden, zonder dat de dood des lijders daarvan het gevolg is; — het andere schikkingen betrekkelijk de *publieke Verkoopingen van Medicinale Droogerijen of Chemicalia*, welke voortaan vooraf aan een onderzoek zullen onderworpen zijn, eer zij mogen geveild worden.

BRIEF over de redenen, waarom eenige Bloemisten niets ter mededinging op de Tentoonstelling van Planten en Gewasfen *hebben ingezonden.*

(Vervolg en Slot van Bladz. 75.)

Gij ziet dus, waarde Vriend! het was ons doel geenszins, om de zaak tegentewerken, dat wij ter mededinging niets inzenden wilden, maar alleen om ons zelve, als Bloemisten, te vrijwaren, en wij hebben allen getoond, dat wij de Tentoonstelling waarlijk behartigden. Zij is ook, naar het gevoelen van allen, die 'er over kunnen oordeelen, (en men zal *ons*, hoop ik, niet alle bevoegdheid daartoe ontkennen willen) bij uitstek goed uitgevallen; men konde van eene eerste proeve volstrekt niet meer verwachten, zij heeft de grootste verwachting, die men 'er van koesteren konde, zeer verre overtroffen. Hieromtrent zal het gevoelen van allen, kundig of onkun-

kundig, zeker geheel eenstemmig zijn, even als ook over de door de Commissie in dezen gehoudene Directie, en het bestier en de schikking van den Heer Bolleurs. Ik geloof niet, dat 'er iemand op deze schikking *iets* aantemerken gehad zal hebben. Of allen, *die met* een kundig oog de Tentoonstelling bezocht hebben, zoo eenstemmig zullen denken, omtrent de gedane bekrooning, daaraan zoude ik wel durven twijfelen. De eerste prijs van zeldzaamheid kwam voorzeker toe aan den *Pinus Palustris*, als zijnde hoogstwaarschijnlijk het eenige Exemplaar daarvan, in de Noordelijke Provincien voorhanden. De *Mimosa Scolopendrifolia* was ook waarschijnlijk het nieuwste plantje van de naar den prijs dingende, en als zoodanig kon aan hetzelve de prijs der zeldzaamheid zeer wel toegewezen worden. Maar dat niet ten minste een der prijzen, voor de bestgekweekte Planten, toegewezen is aan de *Coccoloba Pubescens*, of aan den *Ficus Nymphaeaefolia*, heeft ons allen zeer verwonderd, en heb deze mijne verwondering, ook terstond onbewimpeld, aan eenen der Beoordeelaars, met wien ik het genoegen had, den dag na den afloop der Tentoonstelling, in gezelschap te zijn, te kennen gegeven. Hij antwoordde mij: dat men 'er wel over gedacht had, maar dat 'er aangemerkt was geworden, daar waren grooter Exemplaren van deze Gewasfen, *in dezen of genen Hortus. Grooter* moge waar zijn, ik zelf heb grooter boomen van den Ficus; maar fraaijer en beter gekweekt, zal men ze zeker nergens aantreffen, en dan moet men de moeijelijkheid in aanmerking nemen, welke met de kweeking van deze twee Planten gepaard gaat. 'Er is misschien geen moeijelijker kasplant om voorttetelen en de jongen overtehouden, dan deze *Ficus*, dit zullen allen toestemmen, die iets van de culture weten; daarentegen is het niet moeijelijk, het *Rhododendron Ferrugineum* voorttekweeken; zeker zal men 'er niet vele planten van vinden, zoo groot als de bekroonde; maar dat is meer van ouderdom dan wel door kunst. En offchoon de bekroonde *Lambertia Formosa* zeker in hare soort ook zeer groot en fraai is, zoo komt de betrekkelijke moeijelijkheid van derzelver culture, vergeleken met die van de opgenoemde *Ficus* en *Coccoloba*, niet in aanmerking; hieromtrent zullen, daar

twijfel ik geenszins aan, alle Bloemisten, Kweekers en Hortulani het met mij eens zijn, en wanneer 'er een zoodanige onder de Heeren Beoordeelaars geweest ware, zoude hoogstwaarschijnlijk de *Ficus* of de *Coccoloba* wel dèn prijs behaald hebben. Ik weet niet zeker, van wien die twee Planten waren, en of zij van éénen man geweest zijn of niet; maar dat kan ik openlijk verklaren, dat de tuinman, die zulke *Ficus Nymphaeaefolia* en *Coccoloba Pubescens* teelt, een baas in zijn vak is, en dat 'er niet velen zijn, die het hem nadoen zullen. Ik hoop maar, dat de Inzender van deze Planten, door het niet behalen van ten minste ééne der premien, niet afgeschrikt zal zijn geworden, en dat hij op de Tentoonstelling van het aanstaande Jaar niet minder fraaije Planten zenden zal, dan hij dit Jaar gedaan heeft. 't Is in het algemeen te hopen, dat 'er vele Liefhebbers en Bezitters van Planten aangemoedigd mogen worden, om aanstaande jaar wat moois op de Tentoonstelling te zenden. Evenwel zoude het te wenschen zijn, dat 'er dan bepaald werd, dat men niet *al te veel* inzond; want wanneer eens velen zooveel ingezonden hadden, als nu één Heer gedaan heeft, dan zoude het Lokaal, dat nu vol was, veel te klein geweest zijn. In *Gend* moet, meene ik, elk Lid van de *Societé d'Agriculture et de Botanique*, ten minste vier Planten inzenden; of 'er een maximum bestaat, weet ik niet; maar ik zoude het haast denken, omdat ik mij niet herinnere, ooit in den Catalogus, die daarvan publiek uitkomt, meer dan één dozijn planten van éénen man ingezonden, gevonden te hebben. Zulk een Catalogus van al hetgeen op de Tentoonstelling gezonden is, zoowel van de naar den prijs gedongen hebbende, als ter verfraaijing ingezondene Planten en Gewassen, zoude ook voor ons eene zeer wenschelijke zaak zijn, en de kennis van de liefhebbers aan elkander en elkanders collectie zeer bevorderen, en ik houde mij verzekerd, dat elk liefhebber, hij moge dan Planten op de Tentoonstelling gezonden hebben of niet, 'er gaarne een Exemplaar van zal nemen, zoodat de Maatschappij denzelven welligt zonder kosten zoude kunnen uitgeven. Ik heb in de door ons geplaatste Advertentie gesteld, dat wij na den afloop der Tentoonstelling en na de opgave en bekendmaking van al, wat ingezonden geweest

weest is, onze redenen opgeven zouden. Die bekendmaking is nog niet geschied, en naar ik van sommigen hoore, evenwel slechts buiten af, is het twijfelachtig, of die lijst wel bekend gemaakt zal worden. Mogt nu deze openlijke uiting van mijnen wensch, welken ik waarlijk met vertrouwen in naam van *alle* liefhebbers van Planten in ons land durf doen, 'er iets toe medewerken, om de Directie te bewegen, om dien Catalogus ook dit Jaar nog bekend te maken, en een besluit te nemen, dat vervolgens jaarlijks te doen; dan zoude ik mij gelukkig achten. 't Is waar, het getal Planten is niet zoo groot geweest, als men doorgaans te *Gend* ziet; en daar zijn 'er onder die 264 nog wel geweest, die men zeker beter gedaan had te huis te houden; maar ik ben zeer voor het *non multa sed multum*, en wanneer zulk een Catalogus bekend gemaakt wordt, zal men zien, dat wij, naar vele Catalogi van de Gendsche Tentoonstelling te oordeelen, die ik gezien heb althans, zeer wel daarmede voor den dag komen durven, en dat wij *voor eene eerste proeve*, niet voor onze Zuidelijke Provincien behoeven onder te doen.

Waarlijk, toen ik mij nederzette, om u dezen te schrijven, dacht ik niet, dat het zooveel zoude geworden zijn; maar het is zoo uit de pen gevloeid. Daar ik mij eens vrijwillig belast had met het opstellen der Advertentie, zoo begreep ik, dat het opgeven der redenen van ons gedrag ook mijne taak was, en mij dacht, het niet beter te kunnen doen, dan op deze wijze in eenen brief aan u. Men zal nu, hoop ik, overtuigd zijn, dat het geenszins de zucht van tegenwerking, of om zonderling te schijnen, bij ons geweest is. Ik kan 'er nog ten slotte bijvoegen, dat *ik* mij reeds verheuge op de Tentoonstelling, die 'er aanstaande jaar zal plaats hebben; is de inrigting weêr zoo als zij dit jaar was, dan zal ik weder niet mededingen; maar ik hoop 'er dan toch een en ander te zenden, wanneer ik in leven blijve en geene ongelukken aan mijne Planten overkomen, waarmede men zal kunnen brilleren, en hetgeen zeker de Verzameling niet ontsieren zal.

Ik ben &c.

Haarlem G. V. SCHNEEVOOGT.
1 *Julij* 1818.

PROGRAMMA.

1818.

HAARLEM. Reeds in N°. 21 van dit Weekblad voorloopig het verhandelde op de Algemeene Vergadering van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburg, den 8 April ll. gehouden, vermeld hebbende, zullen wij, ter plaatsbesparing, alleen uit het sedert bij ons ingezonden volledig Programma dat ontleenen, wat aan het bovengemeld berigt ontbrak.

Op de vraag over het *onderscheid tusschen de ware Christelijke verdraagzaamheid en het indifferentismus*, ontving het Genootschap, (gelijk reeds bl. 322 vermeld is) *Vier* Verhandelingen, omtrent welke zij het volgende berigt:

Wat de eerste Verhandeling onder de Zinspreuk: *Een iegelijk &c.* betreft, het Genootschap erkent met genoegen de verdienste van dit stuk, als zijnde met een warm Christelijk gevoel geschreven, en de bewijzen opleverende, dat de Schrijver de ware bedoeling van het Genootschap just begrepen heeft, voor zoo ver het eene Verhandeling begeerd had, alléén over de *Verdraagzaamheid der Burgeren onderling:* doch dat hij, in de ontwikkeling van *den waren aard* der Verdraagzaamheid, minder naar genoegen is geslaagd; daar hij meer zijn werk heeft gemaakt van de Verdraagzaamheid *aanteprijzen*, dan wel te toonen, waarin dezelve eigenlijk bestaat, en hoe dezelve, in de onderscheidene gevallen van het dagelijksch leven, moet in beoefening gebragt worden. Gaarne had het Genootschap ook mindere langwijligheid en herhalingen verlangd; hoezeer die uit de wijze van behandeling noodwendig moesten voortvloeijen.

De tweede Verhandeling, onder de Spreuk: *Ne quid nimis*, draagt naar 's Genootschaps oordeel alle kenmerken van des Schrijvers geleerdheid: doch daar het Genootschap, door zich in de vraag te bepalen tot de *Verdraagzaamheid der Burgeren onderling*, had gemeend des aangaande alle misvatting te zullen voorkomen, en dat men daaruit zoude hebben begrepen, dat de Schrijvers in hunne antwoorden moesten blijven buiten eenige aanraking, zoo met het *Burgerlijk- en Kerkbestuur*, als met *bijzondere Godsdienst-leerbegrippen*, en eeniglijk zich tot die Verdraag-

draagzaamheid bepalen, welke door ingezetenen van éénen Staat *onderling* kan en behoort te worden uitgeoefend, onafhankelijk en zelfs in weêrwil van alle onverdraagzame leerstellingen; schijnt de Schrijver van dit Stuk zulks echter niet alzoo begrepen te hebben. Min gelukkig is hij ook geslaagd in de afleiding der Verdraagzaamheid uit de ware bronnen; onder welke vooral behooren liefde tot God en den Heiland. Ook schijnt het geheele stuk meer bijzonder, en tegen de bedoeling der Vraag, alléén voor *Protestanten* ingerigt.

Uit de vierde en in het Hoogduitsch geschrevene Verhandeling oordeelt het Genootschap te moeten besluiten, dat de Schrijver schijnt te wonen in een Land, waar men niet slechts in het stuk der Verdraagzaamheid, maar ook in de inrigting van het Schoolwezen nog merkelijk ten achteren is: dat het Stuk wel eenige goede aanmerkingen bevat, doch volstrekt ondoelmatig is voor een land als het onze, waar de ruimste verdraagzaamheid tot de grondwetten van den Staat behoort.

De derde Verhandeling onder de Grieksche Zinspreuk, eerst weinige dagen vóór de Algemeene Vergadering, en een jaar na den ter inzending bij het Programma van 1815 bepaalden tijd, zijnde ingekomen, zoude uit dien hoofde in het het geheel in geene aanmerking kunnen komen: doch daar, bij de herinnering dezer Vraag in het Programma van 1816, de tijd ter beantwoording werd aangeduid als eerst met den laatsten van Grasmaand dezes jaars 1818 eindigende, en, schoon deze misslag naderhand in de Nieuwspapieren is verbeterd, de Schrijver dezelve welligt niet kan hebben onder het oog gekregen, heeft het Genootschap besloten ook dit Stuk aantenemen en over hetzelve in eene eerstvolgende Algemeene Vergadering uitspraak te doen.

Hoezeer dus, om aangevoerde redenen, het Genootschap geene der ingekomene Stukken, voor als nog, bekroonen kan, heeft het echter goedgevonden, ten einde aan de Schrijveren gelegenheid te geven, om, des verkiezende, hunnen arbeid meer overeenkomstig het bovengemelde doel des Genootschaps interigten en alle anderen, die naar den Prijs zouden willen dingen, mede daartoe in staat te stellen, besloten, de Vraag, onder dezelfde voorwaarden, nogmaals optehangen tot den *laatsten van Wintermaand* dezes jaars 1818.

Het verlangt overigens, dat de Schrijvers zich zooveel mogelijk houden buiten langwijligheid en herhalingen; dat zij het onderwerp niet slechts wijsgeerig, maar ook Christelijk wijsgeerig behandelen: en dat zij ook zoodanige plaatsen uit de Heilige Schriften, welke den schijn kunnen hebben de onverdraagzaamheid te wettigen, trachten in het ware licht te plaatsen.

En wordt alzoo ook aan den Schrijver der laatstingekomen Verhandeling onder de Grieksche Spreuk vrijheid gegeven, om vóór den hier voren bepaalden tijd, zoodanige verbeteringen of bijvoegselen tot zijn Stuk intezenden, als hij, naar aanleiding der gegevene wenken, mogt noodig vinden.

Echter voorbehoudt het Genootschap zich het regt, om, ingeval vóór den *laatsten van Wintermaand* eerstkomende geen nieuwe Stukken of verbeteringen ten antwoord op deze Vraag mogten inkomen, als dan uit de ontvangene zoodanige te bekroonen, welke hetzelve zal oordeelen zulks te verdienen: mits echter de Schrijvers in dit geval, de voorwaarden, welke het Genootschap als dan zal goedvinden te bepalen, zich laten welgevallen.

Bij de vijf vermelde Prijsvragen, (bl. 323) waarop geene Antwoorden waren ingekomen, moet nog eene gevoegd worden, thans tegen 1 April 1820 te beantwoorden, verlangende: *een Geschiedkundig Verhaal van den oorsprong, aanwas en de verdere Lotgevallen der stad Vlissingen.*

Voorts herinnerde het Genootschap de Prijsvraag over den *Honigduuw* (*) en die voor een' onbepaalden tijd opengesteld:

a.) *Over de Bliksemafleiders, derzelver nut of schadelijke uitwerkselen in zekere gegeven omstandigheden* (†).

b.) *De Aardrijkskundige gesteldheid van Zeeland van de oudste tijden af, tot het begin der Grafelijke Regering.*

c.) *De Aardrijkskundige gesteldheid van Vlaanderen en bijzonder Staats-Vlaanderen van de oudste tijden af tot aan 't einde der 14de Eeuw.* (§)

Het Genootschap belooft voorts de *gouden* Medaille, ter waarde van *dertig* gouden Dukaten bij voldoende beantwoording der volgende Vraag, vóór den *eersten van Grasmaand* 1820.

„ *Waren de inrigtingen der* Gilden *of* Corporatien *van neringen en ambachten, die zoo lang in ons Vaderland hebben stand gehouden, in der daad van eenen zoo voordeeligen invloed voor den bloei der Steden en Burgerijen, dat het* ge-

(*) Zie *Algem. Konst- en Letterbode* 1817. Dl. I. bl. 153.

(†) Zie *denzelven* 1809. Dl. I. bl. 266.

(§) Zie *denzelven* 1808. Dl. I. bl. 119.

gebrek aan welvaart en neringloosheid, waarover thans zoo algemeen geklaagd wordt, ook grootendeels aan de afschaffing der gezegde inrigtingen moet worden toegekend? Indien ja; in hoeverre zou dan, in den tegenwoordigen tijd, het herstel der Gilden *nuttig en raadzaam zijn voor den Staat? En onder welke bepalingen zoude dit als dan kunnen geschieden?*

De antwoorden op de bovengemelde Vragen en Voorstellen moeten leesbaar geschreven; — in 't *Nederduitsch*, *Latijn* of *Fransch* opgesteld; — voor den bepaalden tijd, toegezonden worden aan J. DE KANTER, PHILZ., te *Middelburg*, Secretaris des Genootschaps.

De Schrijvers moeten hunne Verhandelingen niet met hunne namen, maar met eene Zinspreuk onderteekenen, en 'er een verzegeld Biljet bijvoegen, waarin de naam en woonplaats der Schrijveren gemeld staan, en 't welk dezelfde Zinspreuk ten opschrift heeft.

Het zal aan een' ieder, zonder eenige uitzondering, vrijstaan, naar den prijs op alle de voorgestelde Vragen te dingen, zelfs aan de *Directeuren* en *Leden* van dit Genootschap: doch, ten aanzien der beide laatstgemelde, onder deze voorwaarden: dat zij niets op hunne Verhandelingen en Biljetten zullen plaatsen, waaruit blijken kan, dat zij, in de eene of andere betrekking, tot dit Genootschap behooren; en dat zij, om des te onbekender te kunnen blijven, hunne Verhandelingen door eene andere hand moeten laten afschrijven.

Niemand, wiens Verhandeling bekroond wordt, zal vrijheid hebben, om dezelve, 't zij geheel, 't zij ten deele, in 't Nederduitsch, afzonderlijk te doen drukken, of in eenig ander werk uitgeven, zonder voorafgaande kennis en medebewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, tot nut van 't algemeen gebruik te maken van alle de toegezondene antwoorden, en dezelve, schoon daaraan de prijs niet toegewezen wordt, geheel of ten deele onder deszelfs Verhandelingen te doen drukken, 't zij met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijveren gebruikt, 't zij met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

Ook zal het Genootschap gaarne ontvangen alle zoodanige stukken, welke aan hetzelve, door wien hetzij, worden toegezonden; behelzende eenige nieuwe uitvindingen of verbeteringen van oude; waarnemingen over onderscheidene takken van Wetenschap, en wat meer tot

 der-

derzelver opheldeling en uitbreiding zoude kunnen strekken.

Het Genootschap, de buiten deze Provincie wonende Leden aan de zoo dikwijs herhaalde verpligting, om ten minste alle zes jaren eene Verhandeling intezenden, herinnerende, verzoekt tevens iederen *Directeur*; en *Lid*, om ter zijner nagedachtenis 't zij in zijn leven, 't zij bij zijnen dood, eenig Boek, eenige Medaille, Rariteit of ander nuttig of aanmerkelijk voorwerp, ter aanvulling en versiering van het Kabinet, ten geschenke te geven; hoedanige ook, sedert de uitgave van het vorig Programma, verscheidene met welgevallen zijn ontvangen, vooral ook bij gelegenheid der buitengewone Algemeene Vergadering, op den 22sten van Grasmaand laatstleden, ter viering van den Jubeldag van 's Genootschaps Vijftigjarig aanzijn, gehouden.

PROGRAMMA

TOT DE TENTOONSTELLING VAN VOORTBRENGSELS VAN SCHILDER-, TEEKEN-, GRAVEER- EN BEELDHOUWKUNST, DOOR LEVENDE MEESTERS TE AMSTERDAM, VOOR DEN JARE 1818.

De algemeene goedkeuring, aan het houden der Tentoonstellingen binnen deze stad, gegeven, en het nut en vermaak, door dezelve bevorderd, deden Heeren Burgemeesteren dezer stad besluiten, dat 'er ook dit jaar weder eene Tentoonstelling van Kunstwerken der Schilder-, Teeken-, Graveer- en Beeldhouwkunst door levende Meesters, alhier zoude plaats hebben. Heeren Burgemeesteren verzochten de Heeren Leden van de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letteren en Kunsten met eene Kommissie, bij den gemagtigden van wege Heeren Burgemeesteren, alles wat betrekking heeft tot deze Tentoonstelling te regelen. Deze Klasse voldeed, als bij vorige gelegenheid, aan dit verzoek.

De ondergeteekenden, als de vereenigde Kommissie, van wege deze stad en voormelde Klasse, brengen alzoo de volgende bepalingen ter kennis van alle Besturen, Maatschappijen, Beoefenaars, Liefhebbers en Verzamelaars der Schilder-, Teeken-, Graveer- Bouw- en Beeldhouwkunde.

I. De

I. De Tentoonstelling voor Kunstwerken van Schilder-, Teeken-, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunde door levende Meesters, zal plaats hebben in de vertrekken boven de groote Beurs.

II. Deze Tentoonstelling zal geopend worden op *Maandag den 21sten September* en gesloten op *Zaturdag den 10den October* aanstaande.

III. Alle Schilderijen, Teekeningen, Prenten, Beelden en andere voorwerpen van kunst, zullen voor of uiterlijk op Maandag den 14den September aan het gemelde Lokaal, mits vrachtvrij, en de Schilderijen, Teekeningen en Prenten, met behoorlijke lijsten voorzien, moeten bezorgd worden, en zullen dezelve geadresseerd zijn aan de Kommissie, met eenen Brief, houdende den naam en en woonplaats van den vervaardiger.

IV. Alle de toegezonden en toegelaten stukken zijn, en blijven geheel, tot de sluiting der Tentoonstelling, onder het opzigt der Kommissie, die, zooveel mogelijk, zal zorgen voor de volkomene bewaring.

V. Men zal niet toelaten stukken, die bevorens op Tentoonstellingen alhier geweest zijn, noch die, welke, volgens het gevoelen der Kommissie, niet genoegzaam geschikt zijn, en houdt de Kommissie het oordeel deswege ganschelijk aan zich, kunnende men, in geval van teruggave, van de behoorlijke geheimhouding en bescheidenheid verzekerd zijn.

VI. Eene gedrukte Lijst der stukken zal de namen en woonplaatsen der Kunstenaren doen kennen.

VII. Gedurende de week, welke op de sluiting der Tentoonstelling volgen zal, zullen de stukken weder afgegeven worden, zijnde de zender verpligt voor de terugontvangst te zorgen.

De Kommissie noodigt alle Kunstenaars, Liefhebbers en Bevorderaars, met één woord, alle, die der kunsten een gunstig hart toedragen, uit, om deze poging ten beste der kunst door bijdragen als anderzins te bevorderen. De Kommissie rekent op eene algemeene medewerking, ook door invloed en opwekking, met aflegging van alle kleingeestigheid. Het nut dezer instelling is proefondervindelijk en dus ten volle bewezen; de luister van onzen leeftijd en landaard is daarmede verbonden. De zegepraal, door onze Voorvaderen, ook in den strijd der kunsten, behaald, moet ons tot spoorslag verstrekken, om die overwinning ook aan ons te verzekeren, en alzoo den Vaderlandschen roem ongeschonden, ja zoo mogelijk, verhoogd, aan een volgend geslacht overtebrengen.

Amsterdam, den 23sten Julij 1818.

De

De vereenigde Kommissie tot de voornoemde Tentoonstelling:

Van wege Heeren *Burgemeesteren* der stad Amsterdam,

JERONIMO DE VRIES.

Van wege de *Vierde Klasse* van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen, Letteren en Kunsten,

C. S. ROOS,
A. DE LELIE,
C. APOSTOOL,
J. DE VOS WZ.,
A. J. SAPORTAS,
J. H. MOLKENBOER,
A. BRONDGEEST.

STAATKUNDE.

Iets over de Regterlijke Magt.

Men bedriegt zich, wanneer men de omkeering van zaken, in het laatste vierde gedeelte der achttiende eeuw, of aan toevalligheden, of aan menschelijke pogingen en louter eigenbelangzoeking toeschrijft. Dit ware een zeer oppervlakkig oordeel, zonder dieper inzigt. Het is de natuurlijke loop der dingen in de wereld, die onderling volkomen zamenhangen; het is de toeneming van kennis, van algemeene kennis, boven vorige eeuwen; het is het gedurig, schoon langzaam veld winnend licht, hetwelk die omwentelingen, bij rijp gewordene omstandigheden, heeft doen geboren worden; tot welke geboorte, de voorbeelden van het naburig *Engeland*, en deszelfs algemeen geroemde staatsgesteldheid; alsmede het voorbeeld van de zich vrijmakende Amerikaansche Volkplantingen, aan wie dat zelfde *Groot-Brittannie* die vrijheid niet gunde, welke dit Rijk zelve genoot, niet weinig hebben toegebragt. Dit al zijn noodzakelijke oorzaken, welke eene gansch onbepaalde regering en willekeurig gezag, hoedanig in de laatste eeuwen in *Frankryk* heerschte, niet langer duldden, en eene omwenteling noodzakelijk daarstelden. De onberadene oorlogen, de overdadige verkwistingen van opgebragte gelden, en daaruit ontstane verwarringen en verlegenheden omtrent de geldmiddelen, waren zoovele gelegenheden, die het reeds lang smeulend vuur in *Frankryk* in volle vlam deden uitbarsten.

Deze echte staatkundige beschouwing is het onderwerp van het onlangs uitgekomen voortreffelijk werk van de zoo vernuftige als geleerde Vrouwe, de Baronesse VAN STAEL-

STAEL-HOLSTEIN, voor een jaar, tot groot verlies voor de Geleerdheid en Letteren overleden. Dit uitmuntend werk, dubbeld waardig, om door eene kundige pen, met naauwkeurigheid, en in eenen zuiveren, vloeijenden en krachtigen stijl vernederduitscht te worden, heeft tot opschrift: *Considérations sur les principaux evenemens de la Revolution Françaiſe, depuis ſon origine jusques et compris le 8 Juillet* 1815. Dit voortreffelijk geschrift is, na het overlijden van de beroemde Schrijfster, door haren Schoonzoon den Hertog DE BROGLIO en haren Zoon den Baron DE STAËL, uitgegeven, met dit motto op het titelblad: „ *Les revolutions qui arrivent dans les grands etats, ne* „ *sont point un effet du hazard, ni du caprice des peuples.* „ *Memoires de* SULLY. Vol. I. p. 133."

Het is thans ons oogmerk niet, om van dit schoon geschrift, in drie deeltjes vervat, een verslag te geven; maar alleenlijk op eenige gewigtige, ja allergewigtigste steIregels van deze staatkundige Vrouwe, die in haar Iste Deel, 2de Stuk, 15de Hoofddeel voorkomen, de aandacht uittelokken en te vestigen.

Het is allerbekendst, dat tot alle Burgerstaten, tot alle Maatschappelijke orde, drie onderscheidene Magten behooren, te weten: *de Wetgevende*, *de Uitvoerende* en *de Regtsprekende Magt*. Deze alle drie zijn zoo zeer noodzakelijk, dat geene derzelve met mogelijkheid kan gemist worden, zal een goede Burgerstaat bestaan, en even daarom is het niet wel mogelijk, de waarde van ieder derzelve te schatten, of aan de eene boven de andere eenigen voorrang toetekennen: maar dit is zeker: „ deze drie Magten moeten elkanderen bepalen; moeten zich ieder binnen hare grenzen houden; moeten aldus het evenwigt bewaren, zal immer eene waarlijk vrije regering bestaan."

Om ons nu eens, volgens ons doel, eeniglijk tot de *Regtsprekende Magt* te bepalen, het is onbetwistbaar, dat zonder dezelve alles wanorde is; alles willekeurig; niemands goederen, bezittingen, eer en leven, zeker en in veiligheid; zonder dezelve is de Uitvoerende Magt loutere onderdrukking, en vernielt al, wat eenen iegelijk Burger of Ingezeten dierbaar is; met één woord, zonder de beslissingen en uitspraken van onpartijdige regters, bestaat geene regtvaardigheid; en zonder regtvaardigheid (merkt MEVROUW STAEL aan) zoowel jegens den troon, als omtrent de hut, is geene vrije, dat is billijke regering mogelijk, I Deel, bl. 331. Zij merkt verders op, dat de Regterlijke Magt moet onafhankelijk zijn van den Invloed der Uitvoerende Magt, en dat even daarom, gelijk in *Engeland*, alzoo mede in alle regeringen, de regters voor hun leven moeten worden aangesteld, en niet willekeurig van hunne ambten mogen ontzet worden; maar zij erkent echter in eene monarchale regering de be-

benoeming van regters aan de Kroon toe, en wel daarom, dat het Volk minder in staat is die bekwaamheden te beoordeelen, welke in mannen, die het regt moeten handhaven, en de moeijelijkste geschillen beslissen, vereischt worden, dan wel die noodig zijn tot afgezondenen ter Staatsvergaderingen, bl. 332. In het oogloopende verdiensten, en algemeene kundigheden wijzen ligtelijk aan het volk eenen waardigen vertegenwoordiger van hetzelve aan, terwijl grondige kennis en langdurige oefeningen, die minder onder het oordeel van het volk vallen, alleen tot het regterambt bekwaam maken, bl. 333. Het is daarom ook van het grootste gewigt (dus gaat Zij voort) dat de regters noch door den koning, noch door het volk kunnen worden afgezet. Te weten, de vrees van aan de Uitvoerende Magt te mishagen, en als dan van het ambt te kunnen beroofd worden, zou op de vrije regtsspraak kunnen invloed hebben. Wij verhengen ons derhalve, dat onze staatsregel of staatswet met deze ware stellingen overeenkomt, en trekken uit die stellingen nog dit gevolg, dat de hoogste eer en achting aan de Regtsprekende Magt verschuldigd is, en dat niets verderfelijker voor den Staat kan bedacht worden, dan datgene, waardoor die verschuldigde eerbied en achting, zoo noodzakelijk tot rust en veiligheid, verminderd wordt, en aan het onberekenbaar nadeel van kleinachting blootgesteld. Het ware eene groote onstaatkunde, indien de Uitvoerende Magt, omdat zij de regters niet willekeurig kan afzetten, aan dezelve mindere achting betoonde. „ Indien (zegt nog de beroemde Schrijfster) van den beginne af der „ Fransche Staatsomwenteling, de wederzijdsche partijen „ zich vereenigd hadden, om de vormen der regtbanken „ te eerbiedigen, hoe vele onheilen waren hierdoor aan „ het rampspoedig *Frankryk* bespaard geworden!" Ook deze les is nog alleropmerkelijkst: „ Men zou zeggen, „ dat de Regtvaardigheid (*Justice*) bij ons is, even als „ eene goede vrouw, van welke men zich, in de da„ gelijksche huishouding, kan bedienen, maar die niet „ te pas komt in plegtige gelegenheden en buitengewone „ gevallen. En het is juist in deze gevallen, dat, de „ hartstogten het geweldigst aan het woelen zijnde, de „ waakzaamheid, de kracht, de breidel der wetten meer „ noodzakelijk wordt dan ooit." Wij kunnen ons niet wederhouden, van met eene aanmerking, hoezeer minder tot ons tegenwoordig doel behoorende, te eindigen: „ Mais les applaudissemens ou les murmures des tribu„ nes influoient sur des questions, qui auroient du être „ discuteés dans le calme par les hommes les plus éclai„ rés et les plus reflèchis." Dat is, de toejuichingen of afkeuringen van de Tribunen, (of plaatsen, waar de toehoorders bij de staatsvergaderingen worden toegelaten,)

ten;) hadden magtigen invloed op de onderwerpen en vragen, welke echter moesten ontwikkeld en onderzocht worden, *in kalmte*, en door de verlichtste en alles naauwkeurigst wikkende en wegende mannen, bl. 374.

C.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 0½	71	W. t. Z.	bewolkt; 's avonds helder.
	30. 1	73½	W.	
	30. 2	63	—	
23	30 2¼	69	Z.	helder.
	30 2½	80	O.	
	30 1¼	70	O. N. O.	
24	30. 1	74½	O. t. Z.	omtrent helder; tegen den avond een weinig bewolkt; 's avonds weêrlicht; 's nachts donder.
	30. 0	89*	Z. O.	
	29. 9¾	76	—	
25	29. 9¾	74	W. t. Z.	bewolkt; tegen den avond weêrlicht met donder van verre.
	29. 9½	85	W. t. N.	
	30. 0	70	W. Z. W.	
26	30. 0	69	Z. W.	voormidd. omtrent helder; namidd. bewolkt; 's av. donder met regen.
	30. 0	80	Z. Z. O.	
	30. 0	69	O. N. O.	
27	29. 9½	73½	O.	bewolkt; even na de midd. een regenbui met een weinig donder; tegen den avond donder van verre.
	29. 9	86	O. †	
	30. 0	69	—	
28	30. 1	68	N. W.	betrokken; windrig.
	30. 1½	68	—	
	30. 2¼	64	—	

* 's middags ten twee ure 90 graden.

† 's namiddags Z. W.

NB. De hoogste stand van den Thermometer op het Noorden geplaatst, is volgens de waarneming op den Huize *Zwanenburg* den 24sten Julij ll. des namidd. ten drie ure geweest, 89 graden.

BEKENDMAKINGEN.

GENEESKUNDIG-LETTERKUNDIGE UITNOODIGING.

De Ondergeteekenden, op zich hebbende genomen, om van tijd tot tijd een zooveel mogelijk volledig verslag te leveren van het *Genees-Letterkundig* nieuws in het *Koningrijk der Nederlanden* voorkomende, ten einde te dienen

voor

voor het *Hamburgisches Magazin für die ausländische Literatur der gesammten Heilkunde* (herausgegeben von Dr. J. J. Gumprecht, vormal. Privatdocenten zu Göttingen, und Dr. G. H. Gerson, in Verbindung mit mehreren Mitgliedern des ärztlichen Vereins in Hamburg: *Berlin*, in der Schlesingerschen Buchhandlung.) — noodigen hiermede alle Geneeskundigen dezes Lands uit ter onderſteuning van deze hunne onderneming.

Overtuigd van de noodzakelijkheid en het gewigt der duurzame handhaving van den Vaderlandſchen roem, ook in het vak der Geneeskunde, bij de buitenlanders en de wegneming des vooroordeels, als werd daarin op den Nederlandſchen bodem volſtrekt niets eigendommelijks en oorſpronkelijks gearbeid, zoo twijfelen de Ondergeteekenden geenszins, of elk, wien de uitbreiding van Vaderlandſchen en eigenen roem ter harte gaat, zal gaarne tot deze hunne poging het zijne bijdragen willen.

Zij nemen van hunnen kant op zich, van alle belangrijke Gebeurtenisſen, tot het vak der *Genees-* en *Natuurkunde* en het *Akademiewezen* in ons Vaderland betrekkelijk, mitsgaders van alle *nieuw uitgekomene oorſpronkelijke Werken*, *Tijdſchriften*, *Oratien*, *Disſertatien* enz., in den geheelen omvang der *Geneeskunde*, een zooveel mogelijk volledig verſlag te doen, zonder zich met eene eigenlijke *kritiek* derzelve intelaten, alzoo het gezegde *Magazijn* meer eene *relatie*, dan *recenſie* bedoelt, daardoor blootelijk derzelver bekendwording en den welverdienden roem der Nederlandſche Schrijvers met den meesten ijver buiten 's lands trachtende te bevorderen; terwijl tot dat einde van de zijde des Schrijvers niet meer wordt gevorderd, dan de *vrachtvrije* toezending van *één Exemplaar* (van *Akademiſche Disſertatien*, *Oratien* en kleine Schriften worden *twee Exemplaren* verlangd;) van zijnen arbeid aan den laatst Ondergeteekenden: en, nademaal de Ondergeteekenden de *organiſatie der Hoogeſcholen in Nederland* in 1815 hebben aangenomen als het tijdſtip van het begin hunner verrigtingen in dezen, zoo zal hun alles welkom zijn, wat na dien tijd is uitgekomen of opmerking verdient en zij zullen, voor zoo verre dit niet reeds mogt zijn geſchied, daarvan voor bovengemeld *Magazijn*, (hetgeen in *Duitschland*, *Engeland* en andere landen ten groote getale wordt *gedebiteerd*) ten ſpoedigſte het beste gebruik trachten te maken.

G. Swartendijk Stierling, *A. L. M. Med. Chir. et Phil. Dr.*, *praktiſerend Arts te* Hamburg.

A. Moll, *Med. Dr.*, *praktiſerend Stads-Geneesheer te Nijmegen.*

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 37. *Vrijdag den 7den Augustus.*

BERIGTEN.

DUITSCHLAND. De Bergraad ILLIG te Kupferberg heeft een nieuw Werktuig om het Vlas te hekelen uitgevonden; hetzelve is van staal, en verdeelt het tot de hekeling bereide Vlas in zoo teedere draden, dat het fijnste garen voor batist, voor Brabandsche kanten enz. daarvan vervaardigd kan worden. Van een centenaar Vlas gaat niet meer dan drie ponden werk af.

LONDEN. Indien men op het berigt van een' der teruggekomen Groenlandsvaarders mogt afgaan, had hij onze expeditie naar de Noordelijke gewesten op 80° Br. gezien, bezig met naar het vaderland terugtezeilen, als hebbende niet verder Noordwaarts kunnen doordringen. In een' Brief van een' anderen Groenlandschen Kapitein, in onze Nieuwspapieren verschenen, beweert deze omtrent den voorgenomen togt, dat hij wel wil gelooven, dat men in het opnemen van Spitsbergen zou geslaagd zijn, maar niet in het bereiken van de Noordpool, omdat hij op 79° den 10den Junij ll. het ijs nog vast en voor een schip ondoorvaarbaar gevonden had. Intusschen blijft het eerste

berigt nadere bevestiging ontbreken en doet, volgens anderen het tweede niet af, om den togt op dien grond vruchteloos te verklaren.

Parys. Bij Argenton in het Departement de *l'Indre* heeft men eene laag Klei- of liever zuivere Aluinaarde ontdekt, ter dikte van twintig tot drie-en-twintig voeten. Deze Aluinaarde is schitterend wit en men merkt 'er geene ijzerdeelen hoegenaamd en naauwelijks eenige sporen van kiezel in. Met water vormt zij een deeg, en gelijkt volkomen naar de Aluinaarde, die men uit eene ontbinding van Aluin doet nederploffen. In het Laboratorium van de Geneeskundige Schole alhier zag men in Februarij dezes jaars eenige proeven dezer zelfstandigheid, die van vele belang zal zijn, ter vervaardiging van omgebogen smeltkroezen en alle soorten van potten.

Franeker. Op den 26sten Junij ll. is hier door den Heere P. Camper *Phil. Theor. et Lit. Hum. Candidatus*, onder voorzitting van den Oud-Professor Ev. Wassenbergh in het openbaar verdedigd, deszelfs *Specimen Philologicum*, behelzende eenige Oordeelkundige Aanteekeningen op den eersten Herderszang van Theocritus.

Groningen *den* 20 *Julij*. Het Instituut van Dooven en Stommen, hetwelk nu, gedurende acht-en-twintig jaren, een der eerste sieraden dezer stad geweest is, hield, in den namiddag van den 16den dezer, in de Nieuwe kerk, zijn gewoon Jaarlijksch Examen. Eene schaar van 86 Kweekelingen, op wier gelaat gezondheid en vergenoegen te lezen waren, legde nu weder, door de tentoonspreiding harer gemaakte vorderingen, het schoonste getuigenis af van de zeldzame talenten hares verdienstelijken Hoogleeraars en aan zijne volijverige Adjuncten.

Eene zaakrijke Aanspraak van den Hoogleeraar zelven, handelende eensdeels *over het veelvuldig onderscheid der talen en het heilzame van dit onderscheid*, anderdeels over de vraag, *of 'er, ter naauwere en voordeeliger vereeniging van het menschdom, niet eene algemeene verstaanbare spraak en schrift zou te wenschen en uittevinden zijn*, opende de plegtigheid; waarna

na de werkzaamheden der Kweekelingen eenen aanvang namen, die zich ditmaal bepaalden bij deze drie hoofdafdeelingen:

I. *Het* dicteren in de taal der teekens.

II. Het ſpreken in hoorbare woorden.

III. Het maken van eigen opſtellen in geſchrifte.

1.) In betrekking tot de gedane Aanſpraak van den Heer GUYOT, maakte nu, na de gewone vertooning en rondgeving der ſchriften, de *mimiſche* voorſtelling van Babels torenbouw, de daaruit voortgevloeide verwarring der talen, de *verſpreiding* van het menschdom over den *ganſchen aardbodem*, en de verbreiding der talen, een' zeer gepasten overgang: dit onderwerp *werd door den Heer* Inſtituteur zelven, van den *kanſel*, op welken hij ſtond, met teekens en *gebaarden* aan de Kweekelingen voorgezegd, en, naar aanleiding daarvan, door dezelve op het papier gebragt; terwijl, tot beter verſtande van de aanſchouwers, door den Heer TOB. GUYOT, als de tweeden Adjunct, het verhaal van die gebeurtenis, zoo als het voorkomt bij *Gen.* XI, werd voorgelezen. De vragen, die inmiddels aan de Leerlingen gedaan werden, waren natuurlijk ontleend van het onderwerp zelve. En nu gaf een der oudſte meisjes, met name ADRIANA DE MOL, *van Gouda, om te bewijzen*, dat zij *alles volkomen begrepen had*, eene voorſtelling van die geſchiedenis in de taal der gebaarden, wier levendige uitdrukking de algemeene bewondering verwierf.

2) Deze afdeeling geeindigd zijnde, begon het ſpreken met de hoorbare uitdrukking van de elementen der taal, waarna de een eenige op zich zelve ſtaande woorden, de ander woorden in zamenhang uitſpraken; en weder andere geheele volzinnen uit een of ander boek, met eene verwonderenswaardige naauwkeurigheid, voorlazen. Ten ſlotte van deze werkzaamheid toonden verſcheidene, door met de grootſte vaardigheid de woorden uitteſpreken, welke Heer CH. GUYOT (eerſte Adjunct) hen ſlechts door de beweging des monds mededeelde, dat zij in de kunst, om op het gezigt te lezen, als uitgeleerd waren.

3.) Het maken van eigen opſtellen nu aan de beurt komende, geſchiedde weder zeer gepast, naar aanlei-

leiding van eene schilderij, voorstellende een bergachtig landschap, vervaardigd door den Heer E. HELMICH (een der voormalige Kweekelingen van het Instituut). De eerstbeginnenden benoemden enkele zelfstandigheden; de meergevorderden deden hetzelfde, maar met toevoeging van bijvoegelijke naamwoorden en een of ander werkwoord; en de meestgevorderden stelden eene volledige beschrijving van de schilderij, en den indruk, dien het op hunne gewaarwordingen maakte, op het papier; bij al hetwelk eene vrijheid, eene verscheidenheid en rijkdom van denkbeelden heerschte, die overtuigend bewezen, dat alles eigen werk was, en dat ieder Kweekeling waarlijk verstond en gevoelde, wat hij zeide: waarna de kleinen ten overvloede, in de schilderij zelve, de voorwerpen aanwezen, wier namen en omschrijving zij opgeteekend hadden.

De werkzaamheden hiermede afgeloopen zijnde, ging de Directie tot de Prijsuitdeeling over, en wees de prijzen toe [ter plaatsbesparing laten wij de namen der bekroonde achter].

Met duidelijke woorden bedankten de bekroonde Kweekelingen nu voor de ontvangene eergeschenken, terwijl tevens aan de omstanders een achttal jonge lieden aangewezen werd, dat in den loop van dit jaar tot den schoot der Maatschappij zal terugkeeren: welk getal door een twintigtal Kweekelingen, die uit de Departementen verwacht worden, wederom aangevuld zal worden.

Ter afwisseling van meer ernstige onderwerpen, werd nu, na de vertooning der Teekeningen, door de Kweekelingen, eene regt schilderachtige Pantomime van twee Fabelen, uitgevoerd, verbeeldende de eerste *den Schilder en den Olifant* (uit PERPONCHER), de tweede die van *den' Aap en den Schoenmaker:* de geestigheid van welke, voor eenige oogenblikken, eene niet ongepaste ontplooijing van veler aangezigten verwekte.

De vertooning der proeven van de handwerken; de luide dankzegging aan den Heer Instituteur en de Directie, uit naam van allen gedaan door een' der oudste Leerlingen genaamd WILLEM VAN DER MAREL (uit Vlaardingen), en de uitdeeling van een boekgeschenk aan allen ter algemeene aanmoediging,

be-

besloot nu de achtbare plegtigheid, die wederom alle aanschouwers moet vervuld hebben met gevoelens van dankbaarheid jegens den vernuftigen en arbeidzamen Stichter van dit uitmuntend Instituut en zijne Zonen, wier aanvankelijke kunde en ijver eene gegronde hoop geven, dat zij, zoo hun verdienstvolle Vader, naar den gemeenen loop der natuur, eenmaal van zijnen post mogt worden afgeroepen, de gedachtenis van zijne heilrijke kunst in een levendig aandenken zullen bewaren, en, aan deze zijne Stichting, zoo mogelijk, door een' nieuwen toevoer van kundigheden, nog grooteren luister zullen schenken.

Amsterdam. Ter vervulling van de opengevallen plaatsen in de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, door het overlijden der Heeren Floryn en Rossyn, zijn met Koninklijke goedkeuring benoemd de Hn. J. F. Keyzer Leeraar in de Wiskunde alhier en J. F. L. Schröder Hoogleeraar te Utrecht en Lid van de derde Klasse deszelfden Instituuts.

Haarlem. Gaven wij eenige Nommers vroeger berigt van de instorting der woning van Laurens Janszoon Koster, en deelden wij Nederduitsche en Latijnsche Dichtregels op dit voorval mede, wij *kunnen thans niet nalaten*, met dit enkel woord gewag te maken, van de wederopbouwing dier woning en het weder plaatsen van 's mans Afbeelding in den gevel; en voegen daar gaarne onderstaande Dichtregels bij, door den Heer C. de Koning Ldtz. ter dezer gelegenheid vervaardigd en ons medegedeeld.

BIJ DE HERSTELLING VAN HET BEELD

VAN

LAURENS JANSZ. KOSTER,

IN DEN GEVEL VAN HET NIEUW GEBOUWDE HUIS.

1 8 1 8.

o Koster's ſchim, daal nog eens neêr,
Uw Beeld praalt in den gevel weêr
  Der nieuw geſtichte Woning:
  Dus vindt uw deugd belooning.

Vlecht om het achtbaar hoofd des mans,
Die 't beeld verhief, een' lauwerkrans;
  Dat maagdelijke reijen
  Den lof van hem verbreijen!

Gewis, in deez' verlichten tijd,
Is Kosters Huis der kunst gewijd,
  En reine Priesterſcharen
  Verheffen ſtem en ſnaren.

Gewis heeft God Apollo daar
Zijn heiligdom en Brand-altaar,
  Waarop de kroonen blinken,
  Voor die het bronnat drinken.

Of de eedle Drukkunst heeft haar' ſtoel
Verheven boven al 't gewoel,
  Om de Eeuwen te verduren
  Geplaatst in hechter muren;

En op den zilverblanken vloed,
Die witte zeilen zwellen doet,
  De landjeugd te zien ſpelen
  En in haar' lof te deelen.

o Haar-

o Haarlems ouderdom en jeugd,
Zingt Febus lof en juicht van vreugd
En wilt naar oude zeden
In feestgewaad u kleeden.

Maar neen, u voegt geen blij gelaat;
Het Beeld, dat in den gevel ſtaat
Der nieuwgebouwde woning,
Eischt tranen tot belooning.

De aloude grond wordt ſnood onteerd.
En ſchandlijk in een plaats verkeerd,
Waar men met maatgezangen,
God Bacchus zal ontvangen,

Waar, bij het vrolijke geſchrei
Van zang en dans, de wuſte rei
Der jongelingſchap en vrouwen
Lenaeus Feestdag houwen!

Wijkt weg, o grijsaards! levens zat,
Wie kan den val der ſchoone ſtad
En Kosters beeld aanſchouwen,
En tranen wederhouwen!

Neen geest van Koster, daal niet neêr,
Al ſiert uw Beeld den gevel weêr:
Want in die nieuwe woning
Vindt wijsheid geen belooning.

C. de KONING Ldtz.

Haarlem den 25ſten
Julij 1818.

PROGRAMMA

In de Sessien van de Algemeene Vergadering der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem; begonnen den 9den en geëindigd den 11den Junij 1818, zijn de volgende *Prijzen* en *Remuneratien* toegekend, als:

Aan den Heer S. HINKELAAR, Kunstplaatdrukker te Amsterdam, op zijne ingezondene Afdrukken van *Zwarte Kunstprenten*, de premie van *twaalf Dukaten*; uitgeloofd bij Prijsvraag N° 84 bl. 60.

Aan den Schrijver eener Verhandeling met de daarbij behoorende Teekeningen, om de *dikste* en *hardste Beenderen* onzer verschillende Slagtvee-soorten tot een *fijn Beengruis* te *verdeelen*, in antwoord op Prijsvraag N°. 105 bl. 96, onder de Zinspreuk:

Artem experientia fecit.

wordt berigt, dat alhoewel zijne Verhandeling vele verdiensten heeft, echter daarbij niet is voldaan aan hetgeen bij de Vraag wordt gevorderd, alzoo daarbij vereischt wordt, het Model van een Werktuig hier te lande gemaakt en in gang gebragt, en het verlangen van de Maatschappij in dezen tevens is, dat zoodanig Werktuig, algemeen en overal, met geringe kosten, in werking kan gebragt worden; waarom aan den Schrijver ter aanmoediging, om deze vraag voldoende te beantwoorden, wordt aangeboden eene *zilveren Medaille*, mits vrijheid gevende, dat het Billet, bij zijne Verhandeling gevoegd en met voorzegde spreuk geteekend, mag worden geopend.

Aan den Heer WILLEM BLAD, Amanuensis aan de Anatomie te Groningen, wegens het vervaardigen en inzenden van *Fantôme's*, ten gebruike van Verloskundigen, de premie van de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten*; uitgeloofd bij Prijsvraag N°. 107 bl. 97.

Aan de Heeren KRIEGHOFF en Comp. Fabrijkanten in gevelouteerde, gesatineerde en diverse Meubelpapieren, te *Rotterdam*, eene remuneratie van *zes Dukaten* op het vervaardigen van voorzegde Meubelpapieren, waarvan Monsters bij de Maatschappij zijn ingezonden.

Aan den Heer DIRK VAN OOSTERHOUDT, te *Tiel*, in de Provincie Gelderland; voor het maken en verdebiteren van Waterverwen, eene aanmoediging van *tien Dukaten*.

Aan den Heer JAN ADRIAAN AUGUSTIJN, Fabrijkeur in Frankforter Potten, te *Bergen op Zoom*, voor het vervaardigen en verdebiteren van *Vermiljoen-Potten*, tot het stoken van Vermiljoen, eene aanmoediging van *zes Dukaten*.

Aan den Heer ALEXANDER ELIZA STAAL, Boekverkooper te *Zwol*, de premie van drie percent, voor het door hem, van primo Junij 1817 tot primo Junij 1818, gefabriceerd en verdebiteerd *Chitspapier*, in zijne Fabrijk vervaardigd.

De Schrijver eener Verhandeling der voor het *Vee* of *Zuivel schadelijke Planten en Onkruiden in Weilanden gevonden*

den wordende, door zijn nader ingezonden bijvoegfel, geteekend met de Spreuk:

Multum quidem novi, fed novi nihil novi.

niet in alle deelen voldaan hebbende aan hetgeen bij de Vraag N°. 24 wordt gevorderd, zoo wordt echter, uit aanmerking van het goede, dat in zijne Verhandeling gevonden wordt, aan denzelven aangeboden eene remuneratie van de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*, onder voorwaarde, dat hij vrijheid geeft, dat het Billet, geteekend met de Spreuk, als die zijner Verhandeling, mag worden geopend.

Aan den jongeling B. W. Dietz, te *Arnhem*, eene aanmoediging van *vier Dukaten* op zijne ingezondene *geëtste Plaatjes*.

Daarna is aan deze Vergadering gemeld, dat de Schrijver der Verhandeling met vier Teekeningen van *Inftrumenten voor den Landbouw*, onder de Zinfpreuk:

Wanneer den hoogen nood ons doet verlegen ftaan, enz.

in het voorgaande jaar geremunereerd met de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*, vrijheid heeft gegeven tot het openen van zijn Billet, die bij de ontzegeling is bevonden te zijn de Heer Hendrik Nicolaas Kemp, op den Huize Kraijenftein, te *Trigt*, Gemeente *Geldermalfum* District *Tiel*, Provincie *Gelderland*.

Gelijke vrijheid tot de ontzegeling van het Billet gegeven zijnde door den Zender der proeven van *Houtfnee-Platen*, geteekend met de Spreuk:

Door oefening en aanmoediging worden de Kunften volmaakter.

in het vorige jaar toegelegd eene aanmoediging van *zes Dukaten*, zoo is bij de opening van het Naambriefje, gebleken, dat Zenders daarvan waren, de Heeren Jan Oortman en Zoon, Graveurs in Hout te *Amfterdam*.

Dat voorts de Zender van Monfters *Druk-Inkt*, geteekend met het Motto:

Zie daar mijn werk met liefd' en lust, enz.

door het inzenden van voldoende Getuigfchriften heeft voldaan aan het befluit van de Vergadering in het voorgaande jaar genomen, en mitsdien door Directeuren aan denzelven is toegelegd eene aanmoediging van *zes Dukaten*, van welke monfters Druk-Inkt, bij opening van het verzegeld Billet is bevonden Zender te zijn, de Heer

David Wardenaar, Meesterknecht op de Drukkerij van den Heer Arrenberg te *Rotterdam*.

Vervolgens zijn op het rapport der Heeren Beoordeelaars, over de *tentoongestelde Planten en Gewassen*; door de Vergadering toegewezen, de *vier zilveren Medailles*, bij het Programma uitgeloofd, als:

1°. Aan de twee zeldzaamste:

Pinus Palustris, geteekend met de Spreuk:

Pour devenir grand et agé
Il faut patience et santé. — en

Mimosa Scolopendrifolia, geteekend met N°. 271.

2°. Aan de twee best gekweekte:

Rhododendron Ferrugineum, geteekend met de Zinspreuk:

Les Suisses unis battent pour leur patrie — en

Lambertia Formosa, gemerkt met N°. 704.

waarvan bij opening van de Billetten is gebleken, dat, de beide, met Spreuken geteekende, waren ingezonden, door de Heeren Joh. Rosenkrantz en Zoon, Bloemisten buiten Haarlem, en de met N°. 271 en 704 geteekende, door den Heer Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin, op Berkenrode.

Bij de Maatschappij zijn de volgende Nieuwe Vragen uitgeschreven.

Daar de bijna het geloof overtreffende uitstekende eigenschappen van de Grassoort *Agrostis Stolonifera* (Linn.) ook bekend onder den naam van *Fioringras* (zie deswegens *Algemeenen Konst en Letterb.* 1818 Dl. I, N°. 11 en 12, bl. 170 — 175 en bl. 186 — 191) de aandacht van alle Landbouwkundigen in Europa tot zich trekken, en ook de aankweeking van die Grassoort in dit Rijk eene zeer wenschelijke zaak zoude zijn, zoo looft de Maatschappij hare *tweede gouden Medaille* uit, aan den eersten, die, binnen dit Rijk, op een half morgen lands dit Gras doet groeijen, en daarvan, zoo van de cultuur, als van den uitslag zelven, benevens van het getal en soort van Vee, hetgeen hij daarmede zal gevoederd hebben, een voldoend berigt met genoegzame bewijzen doet toekomen voor of op ultimo September 1822.

Dewijl het geen twijfel lijdt, of de genomen Proeven in Engeland, door de Heeren Lee, Hill en Bundy, en die in Frankrijk door den Heer Christian, (zie *Algemeenen*

Konst-

Konst- en Letterbode 1817 Dl. II. bl. 283—297) om zoowel *Vlas* als *Hennep* zonder *roting* te bereiden, hebben in het oogloopend bewezen, hoe voordeelig zoodanig en dergelijke eene bereidingswijze boven de gewone zij en de voorkeuze verdiene, meent de Maatschappij hierop de aandacht der Nederlanderen te moeten vestigen en looft diensvolgens eene premie uit, van de *zilveren Medaille* en *zes Dukaten*, aan den genen, die het eerst in dit Koningrijk de minst kostbare en minst omslagtige Werktuigen, tot zoodanig eene bereiding onontbeerlijk, zal hebben vervaardigd en in werking gebragt, met overlegging van bewijzen, dat met dezelve eene hoeveelheid *Vlas* en *Hennep* dadelijk bereid is, en derzelver hoedanigheid die der gerote evenaart, zoo niet overtreft, en de bewerking de prijzen niet verhoogt. Model, Teekening en Beschrijving van zoodanig een Werktuig intezenden voor of op ultimo September 1822.

Aan den genen, die (behalve de gewone teekenen) een vast en onbedriegelijk kenmerk opgeeft, waaruit men *zeker* kan besluiten, dat eene besprongen Koe of een gedekt Paard *waarlijk bevrucht is*, biedt de Maatschappij hare *zilveren Medaille* aan. Bewijzen en Getuigschriften intezenden voor of op ultimo September 1821.

Daar de geringe Buitenlandsche aanvrage van het *kortgehekeld Vlas*, onder de benaming van *Snuit* bekend, dit artikel sedert eenige jaren in buitengewone hoeveelheid bij de Vlas- of Hekel-Fabrijken voorhanden is, en het te duchten staat, dat, wanneer men hetzelve niet op eene of andere wijze kwijt raakt, deze Fabrijken daardoor meer en meer kwijnend, ja door den tijd geheel zullen ophouden te werken, zoo looft de Maatschappij eene premie van *drie Guldens* uit, voor elke *vijfduizend Ponden*, die men zal kunnen aantoonen van dit artikel binnen 's lands gebruikt of verwerkt te hebben, tot de hoeveelheid van *driemaal honderd duizend Ponden* toe; zullende de gezamenlijke premien hierop uitgeloofd, de som van *honderd tachtig Guldens* niet te boven gaan. Bewijzen en Getuigschriften inteleveren voor of op ultimo September 1820. Deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1822.

Het meerder *reinigen van het Linnengoed op Zee*, voor de gezondheid van den Zeeman zeer bevorderlijk zullende zijn, maar hebbende moeten onderdoen voor het groot bezwaar van het medenemen van *Zoetwater*, dat men voor Drank en ter bereiding van Spijze bespaart, wordt 'er door de Maatschappij verlangd, een eenvoudig onkostbaar en gemakkelijk aantewenden middel, om het *Zeewater voor het wasschen van Linnen bruikbaar te maken*, zonder echter door dit middel eenige hoedanigheid aan dit wascha-

water medetedeelen, die tot spoediger verslijting of bederf kon aanleiding geven, en biedt zij den uitvinder van zoodanig een middel eene premie aan, van de *tweede gouden Medaille* of *vijf-en-twintig Dukaten*, die met voldoende Proeven en Getuigschriften staaft, dat dit middel aan het oogmerk beantwoordt. Het middel met Bewijzen en Getuigschriften intezenden voor of op ultimo September 1820. Deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1823.

Daar de Olie, welke tot het smeren van vele werktuigen, als Uurwerken, Luchtpompen en dergelijke gebruikt wordt, doorgaans eene meer of min lijmige gedaante aanneemt en zelfs door den tijd verdroogt, en daar dezelve voorts nog de nadeelige eigenschap heeft, om het koper aantetasten en door invreting van hetzelve kopergroen te maken, en ook het ijzer te doen roesten, zoo wordt gevraagd: de middelen optegeven, om te beletten, dat de *Olie*, welke tot het smeren der *Uurwerken* en *Werktuigen* gebruikt wordt, *geene lijmachtige gedaante aanneme*, maar hare *vloeibaarheid* behoude; en waardoor de *Olie tevens zoodanig gezuiverd wordt*, dat, door de bereiding, de gemelde schadelijke hoedanigheid voor het *Koper* en *Yzer* worde weggenomen, zonder de overige noodige eigenschappen der *Olie* te benadeelen; of anders zoodanige andere middelen, dan de gewone gezuiverde *Oliën*, aantewijzen, welke zonder groote kostbaarheid aan alle de verlangde vereischten voldoen; aan hem, die dit voldoende beantwoordt, zal gegeven worden, eene premie van de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten*. Het Middel met Monsters, Bewijzen en Getuigschriften intezenden voor of op ultimo September 1820. Deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1823.

Daar in het naburig Frankrijk sinds eenigen tijd de aandacht gevestigd is op de vereenvoudiging van toestellen, om *Zeewater* te destilleren, (*) ten einde hetzelve op lange Zeetogten, als Drank en ter bereiding van Voedsel te kunnen bezigen, en men, ook daar, door naauwkeurige proefnemingen van Gouvernementswege, bewezen heeft, dat het uitsluitend gebruik van gedestilleerd *Zeewater* daartoe, gedurende eenen geruimen tijd, de gezondheid van 's menschen ligchaam eer bevoor- dan benadeelt (†); daar

(*) Zie de Verhandeling over de destillatie van het *Zeewater*, en de voordeelen, die daaruit voor de Zeevaart ontspruiten, door L. D. Freycinet en Clement; *Algem. Konst- en Letterb.* 1817 Dl. II. bl. 163.

(†) Zie het Verslag der proefnemingen op last van het Fransch Gouvernement, gedaan te *Brest*, *Toulon* en *Rochefort*, op gedestilleerd *Zeewater* als Drank en ter bereiding van Voedsel gebruikt. *Algemeene Konst- en Letterb.* 1818 Dl. I. bl. 34 enz.

daar het ook voor Zeevarende personen dezer landen belangrijk mag worden geoordeeld, dat een zoodanig gebruik van het *Zeewater* door destillatie (zoo als door den Heer FREYCINET, thans op zijn' togt rondom de Wereld, ingevolge der gedane proeven geschiedt) mede beproefd wordt door Nederlanders, looft de Maatschappij eene premie van *vijfentwintig Dukaten* uit, aan de drie eerste Nederlandsche Scheeps-Bevelhebbers of Schippers, die op Zeetogten naar de *Oost-* of *West-Indiën* naauwkeurige en met bewijzen gestaafde proeven doen, en van dezelve een behoorlijk Verslag aan de Maatschappij mededeelen, omtrent het door hunne Schepelingen door destillatie gezuiverd *Zeewater* gebruikt, en van de wijze, op welke deze destillatie geschied is. Het Verslag en de wijze van destillatie met Bewijzen en Getuigschriften inteleveren voor of op ultimo September 1820. Deze premie strekt zich uit tot ultimo September 1821.

(Het Vervolg hierna.)

O U D H E D E N.

Brandewijn en Jenever.

In 't jaar 1479 leverde ARIAENS *den Apteker* van de stad Arnhem *in festo sancti Clementis Hans den Busmeister* I *q. gebrants wijn tot donrecruijt te maeken, item des wonsdaige post Andree een mengelen gebrants wijn. Item saterdaige na Jansdach* II *loot salis armonyci ende* I *stuv. aen gebranden wijn. Item feria sexta p. Pauli* III *loot salis armonyci èn een mengelen gebrant wijns.* In 1487 werd wederom *gehaelt tot Meister* ARIENS *een mengelen gebrant-wijns tot donre-kruijt te maken;* nog III *pinten aqua vitae tot donrekruijt te maken.* —— In de *Statuta Capittule Jurisdictionis seu Christianitatis Veluwe* van 1556, wordt het *vino igni defecato* dronken-drinken verboden. Een Request aan Cantzler en Raden van Gelderland van 1561 bidden *Deken en Pastoren der Geestelijke Jurisdictie van Veluwe* hulp tegen *het verkopen en tappen van Brandewijn.* In eene Remonstrantie van den Arnhemschen Kerkeraad aan de Magistraat van 1666, wordt geklaagd over *dronkaerts die zich met een tuimelwijn, insonderheijt door brandewijn op den dach des Heeren* overladen. —— *Jenever* heette in 1647 nog *geneuer water* en *een potien geneuer water* leerde mij eene Rekening, dat toen op twee stuivers kwam, een andere, dat in 1656 *noch een halve kan Rijnsche brandewijn neffens een halv pintgen genever-water* op *f* 1 - 8 - kwam. —— Vroegeren Jenever, dan die eerste, vond ik niet.

G. v. H.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

STUTTGARDT *den* 13 *Julij.* Als een bewijs van de vruchtbaarheid dezes jaars strekke het volgende. In den bij de vesting Hohenasperg gelegen Wijnberg is een Wijnstok, waaraan men 15 trosfen van bijzondere grootte bewondert. De grootste is thans reeds $15\frac{3}{4}$ dm., een tweede 15 en een derde 11 dm. lang. Rijp geworden kan de grootste de lengte van 20 dm. bereiken. In 1811 droeg deze zelfde Wijnstok een' tros van 18 dm. In de Wijnbergen rondom deze stad, ziet men niet alleen dergelijke groote Druiventrosfen, maar ook vele Wijnstokken, die verre over de 100 ja 136 en eenige nog meerdere trosfen aan een' enkelen stok hebben.

BRUSSEL *den* 20 *Julij.* Zulk eene droogte, als wij thans hebben, heugt de bejaardste Landbouwers niet. Op sommige plaatsen is reeds eenige Tarwe gemaaid, terwijl dit met de Rogge afloopt. Beide deze soorten van granen, zijn van de beste hoedanigheid en overvloedig; maar gebrek aan regen doet het overig gewas veel lijden.

ALKMAAR. Op den 27sten Julij nam men te *Broek op Langendijk* eene hevige bui waar. Nadat het den geheelen voormiddag in het O. Z. O. met een eenigzins betrokken lucht gedurig gedonderd had, begon de lucht tegen twee ure uit het Z. Z. O met een hevig en onophoudelijk gedonder optewerken, met een sterk bestendig weêrlicht. De lucht trok van alle kanten zamen en dit veroorzaakte in één oogenblik eene duisternis, als of de avond viel. Intusschen begon het te regenen, maar spoedig volgde daarop een hevige donderslag, en daarop begon het stukken ijs ter grootte van meer dan een duivenei te regenen; hetwelk omtrent een half uur aanhield. Na het ophouden daarvan nam een ooggetuige 'er eenige op, woog het zwaarste stuk, dat hij bekomen kon, en bevond het omtrent 5 drachma's, en het kleinste 1 dr. Op het gevoel waren zij in de hand ontzettend koud, hetwelk men nog beter bespeurde, als men dezelve proefde, zijnde de smaak niet onaangenaam, maar nog laffer dan die van regenwater, maar smeltende niet spoedig. 'Er 12 of 14 op een' schotel gelegd hebbende in een vertrek met menschen, hield het wel 10 minuten aan, eer zij gesmolten waren. De gedaante der grootste stukken was plathoekig en eenigzins ovaal, die der kleinste geleek

naar

naar een' gewonen geweerkogel. Nadat het onweder bedaard en de regen opgehouden was, zag men de ſtukken *ijs* nog op den weg liggen. De ſchade, door deze bui veroorzaakt, *is* aanmerkelijk groot; geen huis op het dorp is onverlet gebleven, wat de glazen betreft, waarvan 'er bij ſommige 40, 50 ja meer gebroken zijn. De granen zijn vlak op den grond geſlagen; en vele groenten en *zaden* verpletterd. In Zuidſchatwoude moet deze bui nog heviger gewoed hebben, zijnde volgens berigten daar ijsſteenen gevallen, die vier lood wogen en grooter dan een hoenderei waren.

HAARLEM. Schoon wij in deze ſtad en derzelver omſtreek, na eenen graad van hitte van 89 en 90° *Fahrenh.*, op den 24*ſten Julij*, gehad te hebben, ook den 26ſten zware onwedersbuijen zagen werken, uit welke ſtroomen vuur van weerlicht en blikſem alles verlichtten, troffen ons geene onheilen daarvan en het geluid des donders verzekerde ons van den verren afſtand derzelve. Van onderſcheiden kanten vernemen wij, zoo berigten wegens den hoogen ſtand des Thermometers, als wegens geduchte uitwerkſelen der op de laatst verloopen dagen gevallen buijen.

Te *Winſchoten* in de provincie *Groningen* nam men eenen beproefden Thermometer, naar de Schaal van *Fahrenheit*, beſtendig in de ſchaduw tegen het N. N. O. hangende, waar den 24ſten ten 3 ure namiddag 88°, den 25ſten 's morgens ten 10 ure 89°, ten 11 ure 90°, ten 11¼ ure 91°; tusſchen 1 en 2 ure 92°; ten 2 ure namiddag met Z. O. wind 94°, zijnde dus toen ſlechts 2° beneden het zoogenaamd Bloedwarm en 62° boven het Vriespunt geklommen. Ten 3 ure zakte dezelve een graad en ten 4 ure nog 2 graden; en den 26ſten bleef hij tusſchen 1 en 4 ure beſtendig op 89°.

Te *Arnhem* werd ook den 24ſten en 25ſten eene warmte van 92 en 94° waargenomen. Het onweder van den 25ſten bragt op de omliggende plaatſen, als *Ede*, aan de *Greb*, *Lent*, *Heteren* en *Driel*, door den hagel aan den Tabak en de Veldvruchten aanmerkelijke ſchade toe. Men vermeent dat te *Mook* achter *Nymegen* op dien dag twee huizen afgebrand en twee koeijen doodgeſlagen zijn.

In den *Alblasſerwaard* zijn den 26ſten door het onweder twee boerenwoningen in brand geraakt en met alle de omſtaande hooiklampen in asſche gelegd; in de *Purmer* was dit met eene boeren-hoeve het geval; en boven *Leuven* woedde, op dien dag, mede eene zeer zware donderbui, dermate, dat op de Groote Markt verſcheiden boomen omverre gerukt werden, vele glazen door den inſlaanden hagel braken en het water door de ſtraten ſtroomde.

WEER-

... WAARNEMINGEN, ... TE HAARLEM.

Dag	Barometer	Thermometer	Windstreek	Luchtsgesteldheid
29	[illegible] 30 [illegible] 30 [illegible]	68 70 62	N. W. — W.	bewolkt.
30	30 [illegible] 30 2 30 1½	71 72 68	W. Z. W. W. t. Z. W.	meest omtrent betrokken.
31	30 1½ 30. 1¼ 30 0¼	70 75 67½	W. Z. W. W. t. Z. W. Z. W.	bewolkt; 's avonds betrokken en windrig; 's nachts regen en wind.
Aug. 1	29. 9¼ 30. 0 30. 0¼	67 70 60½	W. N. W. — —	omtrent betrokk.; zeer windrig.
2	30. 0¼ 30. 1¼ 30. 1¼	63 67½ 60	N. W. — N. N. W.	bewolkt; meest omtrent betrokken; voormidd. windrig.
3	30. 1¼ 30. 2 30 2	63 70 57	N. N. O. O. N. O. N. O.	bewolkt; voormidd. omtrent betrokken.
4	30 1¾ 30. 2¼ 30 2	61½ 72 63	O. Z. O. O. O. N. O.	helder.

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, *omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.*

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
Julij	12	51

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Toenemende Bevolking van Denemarken.

In den verleden jare 1817 is de bevolking van Denemarken, of liever in de gezamenlijke aan de Kroon van Denemarken behoorende Staten, IJsland en de Volkplantingen uitgezonderd, 20,892 personen toegenomen. De geheele bevolking 1,600,000 zielen bedragende, rekent men dat dezelve, dit doorgaande, in 10 jaren zou verdubbeld zijn.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 38. *Vrijdag den 14den Augustus.*

BERIGTEN.

WEENEN. Men heeft hier de proef genomen, van twee ſtraten met gaz te verlichten, en deze is zoo wel geſlaagd, dat men verwacht, eerlang de geheele Hoofdſtad op die wijze verlicht te zien.

BERLYN. *De jeugdige geleerde* KARL WITTE, (*) die op zijn achttiende jaar reeds een Hoogleeraarambt aan deze Univerſiteit bekleedt, heeft zich naar Weenen begeven, om van daar eene reis over Italie naar Griekenland en Konſtantinopel te doen. Z. M. de Koning heeft hem, naar men verzekert, eene aanzienlijke onderſteuning in geld, tot volbrenging dezer reis, toegeſtaan.

PARYS. Dezer dagen overleed hier de Heer MONGE, Lid der Franſche Akademie, in den ouderdom van 70 jaren. Hij was een der beroemdſte Geleerden, ervarenſte Landmeetkundigen en een geoefend Scheikundige. Nadat zijne uitvaart in zijn Kerſpel St. Thomas

(*) Zie onderſcheidene N°. van den *Letterbode* wegens de vroegtijdige ontwikkeling zijner geestvermogens.

mas d'Aquin had plaats gehad, werd zijn lijk naar het Kerkhof Pere la Chaise overgebragt. De Graaf BERTHOLLET sprak de Lijkrede op den overledenen uit.

BRUSSEL *den 7 Augustus.* In den voorgaanden nacht overleed alhier de Heer F. X. DE BURTIN, Lid van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Akademie der Wetenschappen en fraaije Letteren dezer stad.

ARNHEM. De beroemde Oudheidkundige de Hr. G. VAN HASSELT heeft, ten behoeve van het Fonds van Waterloo, eene Inteekening geopend, op een belangrijk Onderzoek, of namelijk *het gevoelen van Prins* WILLEM I. *omtrent zijne Voorouders als Heeren, Graven ende Hertogen des Landts van Geldren voor ongerijmd, voor hersenschimmen, fabelachtige afstammingen en Nassauwsche droomen moet gehouden worden.* In 's Vorsten Apologie tegen den ban en edict bij forme van proscriptie door FILIPS II., waarin hij als *vreemdeling en uitheemsche* wordt voorgesteld, spreekt dezelve van *Gedenkteekenen zijner Voorzaten, welke nog genoeg voorhanden waren,* ten bewijze, dat zijne Voorouders Heeren, Graven ende Hertogen des Landts van Geldren geweest zijn. (*) Deze tot dus verre verholen gebleven Ge-

(*) Zie hier wat ten dezen aanzien in die verdediging in het geheel gezegd wordt. „ Soo wij nu willen — verhael doen over hoe langhen tijdt, dat onse voorsaten niet alleene haren oorspronck in desen landen ghenomen hebben, maar ook Heeren zijn gheweest ende groote titelen, digniteijten en goeden daerin hebben beseten; vooral sullen wij seggen, hoe dat ten tijden doe zijne voorouders, [[te weten de voorouders van FILIPS]] waren maer Graven van *Habsburch*, woonende in Switserlandt, de onze lange daer te voren Heeren des landts van Geldren waren: waar van ook tot op deser uren de wapenen onses huyses van Nassau zijn gebleuen ende behouden worden voor de wapenen van de Hertogen van Geldren. Dwelk landt wij niet voor een cleijn wijlken slechts beseten hebben, maer al van dien tijdt af, doe mijn Heere de Grave OTTO getrouwt hadde de dochter ende erfghename van den Voocht ofte Regent van Geldren-

Gedenkstukken zullen door den Heer VAN HASSELT met behulp van de Etsnaald in het licht gebragt worden, in een achttal Platen, met bijgevoegden tekst. (*)

IETS

OVER DEN

KALEIDOSKOOP.

In de maand Mei ll. vond men te Londen alle lieden, (†) die 'er eenigen tijd en geld aan konden besteden, geleerden en onkundigen, ouden en jongen bezig, met door kleine kijkers van eenige duimen lang naar de lucht te staren, en met zich te verlustigen in het betooverend schouwspel, dat eene volstrekt onbepaalde verscheidenheid van gedaanten en kleuren oplevert; die elkander in het veld van het kleine werktuig opvolgen, zonder dat men eenigermate kan voorzien die, wel-

dren (want alsoo worden de Heeren des selven landts in dien tijdt ghenoemt) hetwelcke geschiedt is in 't jaer duysent negen en dertich tot in 't jaer derthien hondert vyftich, *te weten eenen tijdt van driehonderd elf jaren*, hebben onse voorsaten altijdt gheweest Heeren Graven en de Hertogen des Landts van Geldren, alsoo van dien noch gedenckteeckenen ghenoeg voor handen zijn. Daer en teghen zijn wij wel versekert, dat de ghene, die ons eenen vreemdelinck heet, niet alleene en sal soodanige teeckenen ende wercken connen bijbrenghen om te bewijsen, dat hij sijnen oorspronck wt desen landen heeft, maer dat ter contrarien ten selven tijden zijn gheslachte in desen landen noch onbekendt, ofte ten minsten niet vermaert en was.

(*) Deze Platen zullen bij Inteekening elk op 8 stuivers gesteld worden, terwijl de bladen Letterdruks als toegift daarbij komen, de Inteekening geschiedt bij den Boekverkooper C. A. THIEME te Arnhem en staat tot den laatsten November dezes jaars open.

(†) Later ook vele in sommige steden van de Nederlanden.

welke eene voorafgaande zal vervangen, naarmate men of de buis op hare as, of (de buis onbewegelijk blijvende) het gedeelte langzaam omdraaije, hetwelk het voorwerpglas van de gewone kijkers hier vervangt. Deze plotſelinge en aanhoudende veranderingen van vertooningen, welker bijzondere deelen altijd ſymmetriſch zijn, zijn zoo bevallig, dat men hun, die dezelve niet zagen, daarvan geen denkbeeld geven kan. Het meerendeel dezer verwonderlijk fraai gekleurde figuren kan, met den besten uitſlag, op ſtoffen, tapijten en dergelijke nagevolgd worden, en de rijkſte verbeelding van den Kunſtenaar, zijne meest verfijnde ſmaak zullen altijd in vruchtbaarheid en bevalligheid moeten wijken voor de gedaanten, welke het bloote toeval onophoudelijk in het werktuig voortbrengt, zonder dat immer dezelfde figuur tweemaal verſchijnt. Men is de uitvinding van dezen toeſtel (†) verſchuldigd aan den geleerden Dr. BREWSTER van Edinburg; deszelfs naam is van het Grieksch ontleend en duidt aan iets, dat ons ſchoone beelden, gedaanten of vormen vertoont. Het eenvoudigst zamenſtel, hetgeen ieder voor zich zelven bijna vervaardigen kan, is het volgende. Men doet in eene buis, van de eene of andere ondoorſchijnende ſtof gemaakt, (hout, bordpapier of metaal), twee reepen Spiegelglas (of liever nog zwart glas), welke elkander onder een' hoek van 30° ontmoetende de geheele lengte beſlaan, en maakt ze met kurken wigjes daar vast. Aan het van het oog verwijderd uiteinde der buis hecht men een' ring, gemaakt als het gewoon dekſel van kijkers, maar die twee vlakke ſchijven glas bevat, de eene doorſchijnend, naar het oog geplaatst, de andere aan de buitenzijde mat geſlepen. Deze glazen ſtaan omtrent eene lijn van elkander verwijderd en men doet tusſchen dezelve kleine ſtukjes van allerlei gedaanten, gekleurd glas en alle ſoorten van kleine voorwerpen van onderſcheidene ſtoffen, die ſlechts geſchikt zijn om gezamenlijk vrij en los van ſtand te veranderen door de enkele werking der zwaarte, wanneer men de buis horizontaal houdende den ring omdraait, die alle

deze

(*) Thans zijn de Kaleidoskopen bij alle Phyſiſche en Optiſche Inſtrumentmakers enz. van alle prijzen van tien Guldens tot twee en zelfs lager reeds te bekomen.

deze ſtukken bevat. Het uiteinde der buis naar het oog toe is digt, maar omtrent in het midden met een cirkelvormig gat doorboord, dat vlak over de verlenging van de gemeene ſnede der beide ſpiegels geplaatst *is;* men houdt het oog daarvoor, laat met de eene *hand* langzaam den ring of de buis draaijen; *nu begint* het ſchouwſpel en de veranderingen van *vertooning* volgen elkander gedurig op.

Behalve dezen gewonen toeſtel, zijn 'er nog andere van dit werktuig, gelijk blijkt uit eenen brief van Dr. Roget Lid van de Koninklijke Maatſchappij te Londen aan de uitgevers van Thomsons. *Annals of Philosophy.* over dit onderwerp, waarvan hier de vertaling volgt.

„ Het zeer vermakelijk gezigtkundig werktuig, waarvoor Dr. Brewster een brevet van uitvinding bekomen heeft, en aan hetwelk hij den zeer gepasten naam van *Kaleidoskoop* gaf, veroorlooft, gelijk zulks ook in het patent wordt aangeduid, onderſcheidene zamenſtellingen. Die, waarin meer dan twee Spiegels zijn, en welke men *veelhoekige* zou kunnen noemen, komen mij voor aan den uitvinder niet al dat nut opgeleverd te hebben, hetwelk ik in de toepasſingen vind, waarvoor zij ten dienſte der kunſten vatbaar zijn. Het zal veelligt niet onnuttig zijn de grondbeginſelen optegeven, volgens welke deze laatſte toeſtellen *kunnen vervaardigd worden.*

Dit Werktuig, *in deszelfs* eenvoudigst zamenſtel, bedoelt de vorming van eene reeks cirkelvormig en ſymmetrisch gerangſchikte beelden, door de vermenigvuldigde wederkaatſingen van een aantal voorwerpen, voortgebragt door middel van twee vlakke ſpiegels, onder zekeren hoek hellende op elkander geplaatst. Nu is het baarblijkelijk, dat, om een regelmatig beeld in het geheele gezigtveld te bekomen, deze hoek juist een zeker gedeelte van den omtrek moet uitmaken: dit niet in acht nemende, zou men ergens in het gedeelte velds tegen over dat geplaatst, waar zich de voorwerpen bevinden, een gedeelte van een' ſector des cirkels ledig zien. Maar het is niet zoo klaar, dat deze hoek niet alleen een deelbaar gedeelte van den omtrek zijn moet, maar ook even moet zijn en eene diametriſche verdeeling van den cirkel veroorloven. Indien men het laatſte verzuimt, zullen

'er naar de randen gedeelten van beelden onvereenigd gevonden worden, of die elkander onderling vernietigen. Dit uitwerkſel zal duidelijk zijn, wanneer men beſchouwt, wat 'er gebeurt, als de hoek der ſpiegels 120, 72, 40 enz, dat is $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{9}$ enz. van den omtrek bevat. Het veld is wel in deze onderſcheiden getalen verdeeld, maar de voorwerpen naar de randen der ſpiegels zich paarswijze bijeenvoegende, vereenigen zich niet, wanneer men den cirkel in het rond ziet.

Bij de veelhoekige Kaleidoskopen, of die, waarin de vlakke ſpiegels tegen de zijden van een' veelhoek geplaatst zijn, zoodat zij een' hollen prisma vormen, die de wederkaatſingen in alle rigtingen herhaalt en de verſchijnſelen op eene grootere ſchaal oplevert, dan in een cirkelvormig gezigtveld, wordt men door het bovengenoemde vereischte tot een zeer beperkt getal van plaatſing bepaald. Hetzelve ſluit alle ſtomphoeken uit en bijgevolg alle veelhoeken, die meer dan vier zijden hebben. Het vierkant en de regthoek zijn de eenige vierzijdige figuren, welke geregelde verſchijnſelen opleveren. Er blijven dus ſlechts de driehoeken over, en dan nog alleen, die met hoeken van 90°, 60°, 45° of 30°, dat is de quotienten van 180° verdeeld door 2, 3, 4, 5 en 6. De andere verdeelingen van den halven cirkel, kunnen om dit noodig vereischte, niet gebruikt worden, dat de ſom der drie hoeken altijd aan twee regte of 180° gelijk is Men ziet zich dus beperkt tot drie ſoorten van driehoeken, de eerſte heeft drie hoeken van 60° elk, de tweede een van 90° en twee van 45°, de derde hoeken van 90°, 60° en 30°. Laat ons nu de uitwerkſelen van elk door die verbindingen onderzoeken.

De vierkante Kaleidoskoop, zamengeſteld uit vier ſpiegels, brengt geene zoo aangename uitwerking voort, als de andere, omdat de regelmatigheid van den vorm over het algemeen ſlechts in eene rigting het zigtbaarst is en de beelden zich in denzelven in ſtrooken ſchikken, zonder eenige zijdelingſche gemeenſchap. Van de driehoekige Kaleidoskopen brengt de eerſte, die een' gelijkzijdigen driehoek tot baſis van den prisma heeft, zeer regelmatige vertooningen op van beelden, gerangſchikt op drie lijnen, die elkander onder hoeken van 60° en 120° ſnijden en dus

aan-

aaneengeschakelde driehoeken vertoonen. Men zou aan het werktuig, op die wijze zamengesteld, den naam van *Trigonoskoop* of *Triaskoop* geven kunnen. De tweede driehoeksoort, welke men kan nemen voor basis van den prisma, is de regthoekige gelijkbeenige driehoek, zamengesteld uit twee elkander rakende lijnen en de diagonaal van een vierkant. Dit zamenstel verdeelt het gezigtveld in regelmatige vierhoeken of quadraten, die door derzelver symmetrie zeer fraaije verbindingen vormen. Men zou aan het werktuig, op die wijze vervaardigd, den naam van *Tetraskoop* kunnen geven, omdat het heerschend kenmerk in de beelden, daardoor vertoond, is figuren bij vier aan vier groepswijze en symmetrisch gerangschikt tusschen zijden en hoeken van vierkanten. De derde zamenstelling, waarbij men tot basis neemt de helft van een' gelijkzijdigen driehoek, door een perpendiculär van den top op de basis, brengt ook zeer fraaije uitwerkselen voort. De heerschende vorm is een zeshoek, en de beelden verdeelen zich in groepen van zes; om die reden zou men deze wijziging van het werktuig *Hexaskoop* kunnen noemen; want hoewel men somtijds zeshoekige rangschikkingen in het veld van den *Triaskoop* ziet, deze zijn bij lang zoo treffend niet, en missen dat duidelijk sprekend kenmerk der symmetrie, aan de andere verleend.

*Daar nu eene vlakke oppervlakte van eene oneindige uitgestrektheid in regelmatige veelhoeken van dezelfde soort slechts op drie wijzen kan verdeeld worden, dat is in driehoeken, vierkanten en zeshoeken; is elk dezer wijzen van verdeeling de uitkomst van eene bijzondere stelling der drie vlakke Spiegels te weten door den Triaskoop, Tetraskoop en Hexaskoop; de twee laatste schijnen voor de Kunstenaars ter ontdekking van figuren of patronen ter versiering, het meest van dienst te zijn. Alle de veelhoekige Kaleidoskopen, hebben dit boven het gewone werktuig van dien aard met twee Spiegels vooruit, dat het gezigtveld 'er aanmerkelijk door vergroot wordt. Bij theorie kon dit veld onbepaald of oneindig zijn, maar het is inderdaad zeer beperkt, uithoofde van het groot verlies van licht, door de herhaalde wederkaatsingen veroorzaakt. Wanneer men glazen spiegels gebruikt, vermindert het licht nog sneller, uithoofde van de po-

larisatie, die het ondergaat van de herhaalde wederkaatsingen langs vlakken, welker wederzijdsche hellingen veel verschillen; dit laatste gebrek zou men door het gebruik van metalen spiegels kunnen voorkomen. Daar 'er zooveel te meer licht wedergekaatst wordt, naarmate de invalling schuinscher is, zouden de beschreven werktuigen eene lengte moeten hebben toereikend, om eene groote schuinte van wederkaatsing te veroorloven, en zoo doende een talrijker herhaling van beelden voorttebrengen, voor dat de vermindering des lichts die deed verdwijnen. Ten dien einde zouden de spiegels ten minste 9 a 10 dm. lang en 1 dm. breed moeten zijn, wilden zij eene voldoende uitwerking voortbrengen. Men bevordert de verlichting, wanneer men aan het werktuig de gedaante van eene geknotte piramide in plaats van prisma geeft en het oog te midden dier afknotting plaatst."

PROGRAMMA

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(*Vervolg van Bladz.* 109.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording verschenen, en die op nieuw met of zonder eenige verandering, wederom worden voorgesteld, zijn de volgende:

Het in dit Rijk van Buitenlands overbrengen van eenige *Ooft* of *Veldvrucht*, die algemeen en bestendig kan worden voortgekweekt; eene Premie van *tien* tot *vijfentwintig Dukaten*, naar mate van het belang, te beantwoorden September 1822.

Uit eenig *Gewas* groeijende in dit Rijk, *Gom* trekken, zoo na mogelijk egaal aan de Senegalsche, tot gebruik voor de Fabrijken; eene Premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*; te beantwoorden September 1822.

Het inzenden van een Werktuig tot het *Dorschen* van *Olie* of *Koolzaad*; eene Premie van de *tweede Gouden Medaille*; te beantwoorden September 1822.

Een half morgen Lands met *Laplandsche Koolraap* (*Ruta Baga*) of *Zweedsche Raap* (*Chou navet de Laponie ou navet de Suède*) zaaijen; eene Premie van de *Zilveren Medaille* en 10 *Dukaten* of 16 *Dukaten*; te beantwoorden Sept. 1822.

Het

Het aanleggen van een half morgen Lands met eene der beste *Grasfoorten*; eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*, te beantwoorden September 1822.

Het opgeven van een Gewas, hetgeen naast bijkomend aan de *Katoen*, deze ftof in eenige Fabrijk of Trafijk kan vervangen, waarvan het vervaardigde even voldoende is en niet hooger in prijs, dan het van Katoen gewerkte; eene Premie van 20 tot 100 *Dukaten*, naar mate van het belang van de gewerkte foort van Fabrijkwaar, te beantwoorden September 1822.

Het opgeven van een middel, om de Sparrebosfchen van het fchadelijk Infekt de *Dermestes Piniperda* te bevrijden; eene Premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*, te beantwoorden September 1822.

Het opgeven van de oorzaken, die de aanfokking der beste *Spaanfche Schaaps-foorten*, met vermenging onzer *Inlandfche Schapenrasfen*, in den weg ftaan; eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*, te beantwoorden September 1822.

Aantoonen 1°. welke *foorten van Aarden* 'er in dit Rijk gevonden worden, die op zich zelve of met andere Inlandfche te zamen vereenigd, goed worden bevonden, om daarvan *Aardewerk* te fabriceren, het bekende Engelfche evenarende. 2°. Welke de beste Stoffen zijn tot het maken van Vormen van eenen goeden fmaak en op wat wijze en met welke Gereedfchappen het gevormde goed wel gepolijst en gefchaafd wordt, en 3°. Die in ftaat is op zodanig Aardewerk een glazuur te leggen, dat Proefondervindelijk bewezen wordt, van alle de gebreken van het tegenwoordig glazuur bevrijd te zijn, eene Premie van *één duizend Guldens*, te beantwoorden September 1820. Strekt zich uit tot September 1822.

Roomkleurd Aardewerk fabriceren, egaal in deugd met het beste Buitenlandfche, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* en 50 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820. Strekt zich uit tot September 1822.

Velverets en *Velvateens* fabriceren, in deugd en prijs gelijk aan het beste, dat buiten dit Rijk gemaakt wordt; eene premie van 40 *Dukaten* voor het eerfte jaar en de drie eerstvolgende jaren, dat die Fabrijk continueert, ieder jaar nog 15 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820, ftrekt zich uit tot September 1822.

Voldoend *Teekenpapier* vervaardigen, van ten minfte zeven voeten lang en negen voeten breed, eene premie van de *tweede gouden Medaille* of 25 *Dukaten*; te beantwoorden September 1820, ftrekt zich uit tot September 1822.

Het uitvinden van een *Glazuur* voor ruwe *Aardepotten*, in deugd gelijk, onfchadelijk en in prijs niet hooger dan dat, hetgeen uit *Engelsch lood* bereidt wordt; eene premie

van 25 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820.

Door overtuigende proeven bevestigen, welk meerder nut, hetzij in de *Genees-* of *Huishoudkunde* van de *Wilde* of zoogenaamde *Paardenkastanje* kan getrokken worden, dan tot nu toe geschied is; eene premie geëvenredigd aan de waarde der ontdekking, te beantwoorden September 1820.

Aan den genen, die tot de *zamenstelling* van het gewoon *Verglazel* voor *Aardewerk* in plaats van *Tinasch* eene andere zelfstandigheid uitvindt, dat beter verkrijg-, minder kostbaar en even voldoende is, als de *Tinasch*, eene premie van de *tweede gouden Medaille* en 25 *Dukaten* of 50 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820.

Een werktuig in gebruik brengen, om het *Deeg* bij de *Roggebroodbakkers* te bewerken, in plaats van met de voeten te treden; eene premie van de *zilveren Medaille* en 15 *Dukaten* of 21 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820.

Het vervaardigen van eene machine, om alle soorten van *Peulvruchten*, als Erwten en Boonen, *Machinaal* te pellen; eene premie van de *tweede gouden Medaille* of 25 *Dukaten*, te beantwoorden September 1820.

De Prijsvragen, waarvan de termijnen van beantwoording met het einde van September eerstkomende is afgeloopen, alsmede van die, welke nog voortduren, en waarop nog dit jaar antwoorden kunnen worden ingezonden, zijn de volgende:

Aan den Schrijver van de bestgekeurde Verhandeling, gestaafd met waarnemingen en proeven, waarin aangetoond wordt, welke wijze van bearbeiding de geschiktste is, de meest voordeeligste en de meest aanbeveling verdienende bij het aanleggen van *Sparre- en Dennebosschen* op hooge Hei- en dorre Zandgronden enz., eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Aan den genen, die eene in dit Rijk *groeijende Plant* toebereidt, die zoowel in smaak als in prijs, een voldoend vervulmiddel uitmaakt voor eene of meerder meest in gebruik zijnde *Chinesche Theesoorten*, en hetwelk zonder nadeel voor de gezondheid tot dagelijks gebruik zoude kunnen dienen en dit met Proeven staaft, eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Het opgeven van de soort van *Dennen*, die binnen dit Rijk de beste en meeste *Hars* en *Teer* geven, en de beste manier om de *Hars* en *Teer* te verzamelen en voor gewoon gebruik bekwaam te maken, en daarmede voldoende Proeven gedaan heeft; eene Premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Plan-

Planten, *Gewasfen* of *Boomen*, tot nog toe in dit Rijk tot nuttig gebruik, niet aangekweekt, opgeven, en het nuttig en voordeelig gebruik, dat daarvan gemaakt kan worden, met voldoende Proeven bewijzen, en van gecultiveerde eene betere behandeling en voordeeliger gebruik als tot nu toe bekend is, opgeven; eene Premie voor elk derzelve van *tien Dukaten*.

In eene korte *Natuurlijke Gefchiedenis* van een of meer der *Infekten*, welke Vruchten, Boomen of Planten benadeelen, de middelen opgeven, om die daarvan te bevrijden; eene Premie, naarmate van het gewigtig nadeel, dat door zoodanige Infekten veroorzaakt wordt.

Een voldoend en door proeven geftaafd middel aan de hand geven, om de *Schapen* voor het ongedierte (*Luizen* genaamd) te beveiligen, of dezelve te verdrijven, zonder dat het middel voor de gezondheid van *Herder* of *Schapen* gevaarlijk of voor de *Wol* nadeelig is, eene Premie van de *Zilveren Medaille* en *vier Dukaten* of *tien Dukaten*.

Eene Premie van *zes* tot *veertig Dukaten*, naarmate van het belang der zaak, aan hem, die van de groote of kleine *Brandnetel*, in ons Vaderland, in het wild groeijende, bij Linnaeus genaamd *Urtica Dioica* en *Urtica Urens*, het zij in de Geneeskunde, het zij in eenige Fabrijk of Trafijk, het zij tot dienst van het Vee, zoodanig gebruik maakt, dat daardoor een Buitenlandsch of meerder kostbaar Binnenlandsch produkt kan gemist worden, en dit in zijn bedrijf één jaar te hebben gebruikt.

Door het arroferen en onder water zetten van *onvruchtbare Heidegronden*, dezelve in *goede Weilanden* hervormen, eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Onbeteeld Land, inzonderheid *Heide* of *woestliggende Zandgronden*, niet minder dan twee morgen, met *Berkenhout* bezaaijen en het zoo te behandelen, dat 'er Hoepels tot Wijnpijpen van kunnen gemaakt worden, eene Premie van 25 *Dukaten*.

De *Schapen* van het *Schurft* en de *Luizen* te genezen door middel van een Dampbad; eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* en 12 *Dukaten* aan hem, die dit middel op eene befmette kudde, van ten minfte 20 Schapen, gelijktijdig zal hebben beproefd, en de *Zilveren Medaille* en 6 *Dukaten* aan den genen, die dit zelfde zal hebben gedaan omtrent twee Schapen.

Ter aanmoediging der Cultuur van de *Gierst*, wordt uitgeloofd de *Zilveren Medaille* en 12 *Dukaten*, de *Zilveren Medaille* en 6 *Dukaten*, en de *Zilveren Medaille* respectivelijk, aan ieder der drie eerfte perfonen, die door voldoende getuigfchriften zullen kunnen ftaven, in dit Rijk gedurende drie jaren 1817, 1818 en 1819, jaarlijks

met

met *Gierst* te hebben bezaaid, één morgen of 400 of 200 roeden lands, naar advenant, en die de jaarlijksche hoeveelheid der daarvan ingezamelde ponden Gierst, met bewijzen en eene bepaling van den aard der beteelde gronden, zal hebben opgegeven.

Onze *Inlandsche Tabaksfoorten*, het zij door cultuur of door bereiding, zoodanig te verbeteren en voor verbastering te beveiligen, dat zij met de meest in gebruik zijnde Noord-Amerikaansche Tabaksfoorten gelijk staan, eene Premie van de *tweede Gouden Medaille* en 75 *Dukaten* of 100 *Dukaten*.

Daar de zoogenaamde *Bot in de Lever* bij zeer vele Schapen en Koeijen verondersteld wordt een *Insekt* te zijn, dat zich in eene Plant wikkelt en verbergt, zoo vraagt men, of deze veronderstelling gegrond is; zoo ja, dan verlangt men eene juiste beschrijving van hetzelve en het middel, om dat *Insekt* met of zonder Plant uitteroeijen, ten einde de Landen daarvan te zuiveren en de gezondheid van het Vee te bevorderen; eene Premie van de *Gouden Medaille*.

Daar gedurende den Jare 1816 en 1817, vele Ziekten onder het *Rundvee*, *Schapen* en *Varkens*, in ons Vaderland geheerscht hebben, zoo wordt uitgeloofd de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*, aan hem, die eene volledige beschrijving van den loop van een of ander dier ziekten, nevens eene nasporing van derzelver oorzaken, bijzonder met opgave der in het werk gestelde geneeswijze met derzelver uitslag zal geven.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

AKADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Dissertatio Physiologico-Pathologica Inauguralis*, DE FOETU INTRA FOETUM, *quam... Publico & Solemni examini submittit* A. CAPADOSE *Amstelodamensis. Lugduni Batavorum* apud Viduam M. Cijfveer J. Fil. 1818.

Onder de Akademische Verhandelingen, welke dit Akademie-Jaar in het licht verschenen, behoort deze voorzeker eene eerste plaats te bekleeden, zoowel wegens de keuze van het onderwerp, als de wijze, waarop het behandeld is. Het verschijnsel, waarvan hier gesproken wordt, moge algemeen bekend schijnen, aan vele Genees-

kun-

kundigen, die slechts een enkeld voorbeeld kennen; kómt het welligt nog zeer twijfelachtig voor. Wij gelooven derhalve, dat de Heer Capadose een zeer nuttig werk heeft gedaan, met hetgeen daarover geschreven is op eene beknopte wijze bijeen te verzamelen, en lazen zijne geheele Verhandeling met een groot genoegen. Een algemeen overzigt van deze belangrijke Verhandeling zal onze lezers overtuigen, dat wij hier niet te veel zeggen tot lof van dezen jeugdigen Schrijver.

In eene korte inleiding bewijst de Heer C. dat men dit buitengewoon verschijnsel alleen door de Analogie kan beoordeelen, en hij verdeelt zijne Verhandeling in drie Hoofdstukken.

Het eerste handelende *de foetu intra foetum, deque observationibus analogis ex triplici Naturae regno petitis*, wordt zeer gevoeglijk in drie Afdeelingen verdeeld. In de eerste worden die verschijnsels opgenoemd, welke in het Delfstoffelijk-rijk worden aangetroffen, namelijk Steenen, welke een of meer andere Steenen in zich bevatten, waarvan sommige voorbeelden bij de oude Schrijvers gevonden worden. Hier meent de Schrijver, dat men het onderzoek van het buitengewoon verschijnsel, hetwelk somtijds bij den mensch wordt aangetroffen, moet beginnen, omdat het onderscheid, tusschen de bewerktuigde en onbewerktuigde ligchamen, niet kan gesteld worden in de verschillende krachten, welke dezen onderscheidenen ligchamen zijn ingeplant, maar alleen in derzelver meer of minder zamengestelde bewerktuiging. Hoewel wij het hierin met den Schrijver volkomen eens zijn, willen wij hem echter in overweging geven, of de aangehaalde voorbeelden uit het Delfstoffelijk-rijk der Natuur wel kunnen vergeleken worden met de vrucht in eene andere vrucht der bewerktuigde ligchamen besloten. Wij, voor ons, gelooven, dat deze verschijnsels veel meer overeenkomst hebben, met de gewone zwangerschap der bewerktuigde ligchamen. Belangrijker was daarom voor ons de tweede Afdeeling, alwaar gesproken wordt van die verschijnsels, welke zich in het Planten-rijk voordoen. Niet zelden ziet men, dat sommige vruchten eene andere kleine vrucht in zich bevatten. De Schrijver geeft hiervan eenige, zeer juist uitgekozen, voorbeelden op, en voegt daarbij eene zeer vernuftige verklaring van dit verschijnsel, welke wij, om niet te wijdloopig te zijn, met stilzwijgen moeten voorbijgaan. Nog belangrijker wordt de derde Afdeeling, alwaar wij veelvuldige voorbeelden uit het Dieren-rijk ontleend en met orde opgenoemd aantreffen. Eerst wordt hier gesproken van de Eijerliggende dieren, bij welke men somtijds een Ei aantreft, 't welk nog een ander Ei in zich bevat; en daarna over de Zoogdieren, in wier vrucht meer dan eens eene

an-

andere vrucht gevonden is. Van den mensch wordt hier niet gesproken, dewijl het volgende Hoofdstuk daartoe bestemd is.

Het tweede Hoofdstuk heeft het opschrift, *de observationibus circa foetum intra foetum in homine factis.* Hetzelve bevat omtrent vijftien waarnemingen, welke alle volgens den tijd, waarop zij zijn voorgevallen, verhaald worden, en (hoewel de eene veel meer afdoet dan de andere) volkomen bewijzen, dat ook bij den mensch de vrucht eene andere vrucht of sommige deelen derzelve in zich kan bevatten.

In het derde en laatste Hoofdstuk tracht de Heer C. eene verklaring van dit buitengewoon verschijnsel te geven, opdat een ieder zoowel door de ondervinding als door de rede, zich van de waarheid zou kunnen overtuigen. Om zulks te kunnen doen, is het natuurlijk noodig, dat hij eene verklaring laat voorafgaan, van de wijze, waarop de voortteling gewoonlijk plaats heeft, en daar hierover zooveel gezegd is, bepaalt de Schrijver zich alleen bij de Theorie van Grasmeijer, welke, eenigzins veranderd en gewijzigd, hem als de beste voorkomt. Vervolgens gaat hij over tot de verklaringen, welke verschillende Schrijvers van eene vrucht in eene andere bevat gegeven hebben. De gevoelens van Bartholinus, Otte, Verdier-Heurtin, Prochaska, Hufeland en Meckel worden hier opgenoemd en getoetst, doch bij alle deze doen zich zwarigheden op, welke met eene gepaste bescheidenheid worden aangewezen. Waarschijnlijker komt hem het gevoelen van Osann voor, hoewel hetzelve niet geheel wordt aangenomen. De Heer C. gelooft wel met den zoo even genoemden Schrijver, dat men de belangrijke waarnemingen van Oken, aangaande de ligging der buiks-ingewanden bij eene vrucht gedurende het eerste tijdperk van het leven, als den grond moet beschouwen, waaruit het buitengewoon Natuurverschijnsel van eene vrucht, die in eene andere besloten is, kan verklaard worden; maar hij kan niet met Osann aannemen, dat in een dergelijk geval altijd Tweelingen in het begin der zwangerschap aanwezig zouden geweest zijn, want alsdan zou de binnenste vrucht nimmer in hare bijzondere vliezen kunnen besloten zijn, zoo als men zeer dikwijls heeft waargenomen. Waarschijnlijker komt 't hem voor, dat in diergelijke gevallen eene *Superfoetatie* plaats heeft, zoodat in eene reeds bezwangerde Baarmoeder nog een Eitje zou worden uitgestort, 't welk zich vasthecht aan het Eitje, dat daar reeds aanwezig is, vervolgens deszelfs vliezen doorboort, en eindelijk met de buiks-ingewanden van deszelfs vruchtje zamengroeijende in de buikholte van dit laatste te gelijk met de ingewanden zal komen, alwaar het Eitje zich even goed als in elke andere

te zwangerschap buiten de Baarmoeder (*graviditas extra uterina*) zal kunnen ontwikkelen.

Hier eindigen wij ons verslag, en wenschen den Heer CAPADOSE van harte geluk met zijn volbragt werk, terwijl wij deze belangrijke Verhandeling, welke in eene zuivere taal en goeden stijl geschreven is, aan alle Natuur- en Geneeskundigen aanbevelen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	30. 1¾	66	O. t. Z.	helder; 's avonds stil.
	30. 1¾	79¼	O.	
	30. 1½	67	O. t. N.	
6	30. 0¾	69½	O. Z. O.	omtrent helder.
	30. 1	81	W. N. W.	
	30. 0¾	66	N. W.	
7	30. 0	71½	N. N. O.	's morgens betrokken; verder bewolkt; windrig; 's avonds helder.
	30. 0¾	74½	N. N. W.	
	30. 1	56	N.	
8	30. 1	66	N. W.	bewolkt.
	30. 1½	68½	——	
	30. 1¼	54½	——	
9	30. 0½	63	N.	voormidd. bewolkt; verder omtrent betrokken; in den namidd. een weinig regen.
	30. 0½	72½	——	
	30. 0	68½	O. N. O.	
10	29. 9½	68	N. O.	bewolkt.
	30. 0	73	——	
	30. 1¼	59	N. t. O.	
11	30. 2¼	62½	N. N. O.	bewolkt; 's avonds helder.
	30. 2¼	70½	N. O.	
	30. 2¼	57	N. N. O.	

GEBOORTE, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van ongemeene Vruchtbaarheid.

ENGELAND. Omstreeks het midden dezer maand Julij beviel de vrouw van een' armen Schaapherder te Newport van twee Jongens en twee Meisjes, welke alle *vier* leefden en eene goede gezondheid schenen te genieten.

THOLEN. Te Nieuw Strije onder Poortvliet, op dit eiland, verloste op den 23 Julij de huisvrouw van MARTINUS

Westdorp van eene welgeschapen dochter, zijnde dit het *zesentwintigste* kind in het huwelijk met dezen haren man verwekt. Zij is thans het vijfenveertigste jaar haars levens ingetreden, is zeer gezond en sterk; doch slechts *acht* kinderen zijn van dit groot aantal, in leven. Tweemaal waren daaronder tweelingen.

BEKENDMAKINGEN.

**** Op Maandag den 17den Augustus 1818 en volgende dagen, zal ten huize van G. van Dyk, Boekverkooper in de Warmoesstraat No. 122 te *Amsterdam*, verkooping gehouden worden van eene groote en fraaije Verzameling *Nederduitsche*, *Latijnsche*, *Fransche*, *Engelsche* en *Hoogduitsche* BOEKEN, in alle Faculteiten, waaronder vele voorname Werken uitmunten, alsmede eenige School- en Kinderboekjes, meerendeels bijeenverzameld en nagelaten door twee geachte Leeraars der Hervormde Gemeenten, en Wijlen den Heer C. Timmer, in leven Boekhandelaar te *Amsterdam*; hetzelve is Vrijdag en Zaturdag den 14den en 15den Augustus 1818, van 10 tot 1 en van 3 tot 6 ure voor een ieder te zien. De Catalogus is bij bovengemelden à twee stuivers te bekomen.

**** Op den 5den October dezes jaars en eenige volgende dagen, zal men te *Utrecht* verkoopen: Eene zeer uitgebreide uitmuntende Verzameling van Wel-geconditioneerde BOEKEN, in velerlei Talen en Wetenschappen, vooral betreffende het vak der Geneeskunde; zeer aanzienlijke Verzamelingen van *Anatomische Præparaten in liquor*, van *Mineralen*, *Simplicien*, *Chemicalien*, *Vroedkundige*, *Chirurgische* en *Physische Werktuigen*, een aantal fraaije Schilderijen, van J. Steen en andere Beroemde Nederlandsche Meesters, *Teekeningen*, *Prenten*, *Portraiten*, *Gipsen-Koppen* enz.; eindelijk eene Verzameling van Zilveren en Koperen Romeinsche en Nederlandsche Penningen; alles nagelaten door den Wel Ed. Hooggeleerden Heer MATTHIAS van GEUNS, in leven Hoogleeraar in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te *Utrecht*.

De Catalogus zal eerstdaags verzonden worden, en bij den Boekverkooper J. Altheer, verkrijgbaar zijn, alsmede bij de Boekverkoopers Weidmann te *Leipsig*, Haberlé te *Keulen*, Hannesmann te *Cleef*, Varrentrap te *Frankfort*, de Bure en Fournier *le Jeune* te *Parijs* enz.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1818.

N°. 39. *Vrijdag den 21sten Augustus.*

BERIGTEN.

EDINBURG. Eene waarschijnlijk rijke mijn van Spiesglans is onlangs ontdekt in de Staten van den Graaf van *Fife* in Bamffshire. Een monster dezer erts, door den Hoogleeraar JAMESON alhier ontleed, leverde 70 deelen van dat Metaal en 30 deelen Zwavel op.

DUITSCHLAND. Op de Universiteiten van Munchen, Wurtzburg, Göttingen, Jena, en andere telt men onder de Studenten een aanmerkelijk aantal hedendaagsche Grieken; een hunner te Wurtzburg is een zoon van den Prins van *Epirus*. Zij koopen vele boeken, om die naar hun Vaderland medetenemen, en men mag van de invoering dezer verlichte werken en van de opgeklaarde denkbeelden, die zij huiswaarts zullen brengen, ongemeene uitbreiding van kennis en wetenschap verwachten.

HANOVER. Ten gevolge van hevige oneenigheden, die te Göttingen hebben plaats gehad, hadden, naar men verzekert, meer dan achthonderd Studenten die Akademie verlaten en zich van daar naar Witsenhausen in

het Hesſiſche begeven. De aanleiding hiertoe gaf de mishandeling, eenen Student door een' Slagterszoon aangedaan, welke noch door den Prorector noch door de Politie ter harte genomen zijnde, de Studenten niet alleen zich zelven regt verſchaften, maar ook, toen een Commisſaris met eenige troepen van hier derwaarts kwam, om de rust te herſtellen, zich gewapenderhand daartegen verzetten, zoodat de compagnie paardenvolk zonder hulp van de infanterie dien tegenſtand niet zou hebben kunnen wederſtaan. Verſcheiden Studenten raakten bij die gelegenheid gewond en ook vele Husaren, ja men heeft zelfs beweerd, doch zonder grond, dat twee der laatſte op de plaats gebleven zijn. Nadat de Studenten te vergeefs eene Deputatie herwaarts om amnestie en verwijdering der Husaren gezonden hadden, zijn 'er onderſcheidene teruggekomen, maar vele Buitenlandſche willen vertrekken, of zijn reeds vertrokken: aan de Inlandſche en Begiftigde is van Gouvernementswege een bevel uitgevaardigd, om hunne ſtudien voort te zetten. De Kollegien zijn ook dadelijk weder begonnen, en terwijl het onderzoek der zaak voortgaat, is de rust te Göttingen herſteld.

FRANKFORT. De Heer FRIEDRICH, Luthersch Predikant alhier, droeg een door hem vervaardigd Dichtſtuk getiteld: LUTHER in vier Zangen aan Z. M. den Koning van Pruisſen op, en ontving nu onlangs van dien Monarch uit Moscau een' zeer vleijenden Brief, waarbij de groote gouden Medaille gevoegd was.

PARYS. Dr. LAENNEC, Geneesheer van het Gasthuis, dat den naam van *Necker* draagt, heeft de Horens der Hardhoorenden en de Roepers der Zeelieden als werktuigen, om het geluid verſterkt tot het oor overtebrengen, op de Geneeskunde toegepast. Hij wil namelijk langs dezen weg de onderſcheidene geluiden en bewegingen in de borstholte gadeſlaan en die met de overige kenteekenen der borstziekten overeenbrengen. Hij bedient zich ten dezen einde van een' houten cijlinder, die, naar gelang het onderzoek het vordert, digter, gelijkmatig uitgehold of ook aan eene zijde horenswijze wijder zijn moet. Naar men verzekert, hebben de ſtem, de ademhaling, het rogchelen en de hartklopping op deze manier onderzocht,

zocht, of liever als beluisterd, hem zekerheid verschaft omtrent bijzonderheden, naar welke men tot heden slechts konde raden. Het aanwezen van zweren in de long, derzelver uitgestrektheid enz. en de hoedanigheid der stof, die zij bevatten, zouden uit op die wijze waargenomene kenmerken blijken. De Commissie van de Akademie der Wetenschappen, in wier handen eene Verhandeling over dit onderwerp en dit nieuw eenvoudig middel gesteld was, heeft deswegens een gunstig verslag uitgebragt, hetwelk gegronde reden geeft, om te hopen, dat dit denkbeeld van den Hr. LAENNEC voor de lijders aan borst- en daarmede verwante ziekten vruchtbaar in goede gevolgen zijn zal.

PARYS. In plaats van den Hr. DE ROQUELAURE is de Hr. CUVIER tot Lid der Fransche Akademie uit een aantal van elf Candidaten verkozen geworden.

——— De beroemde Scheikundige GAY LUSSAC, Lid van de Koninklijke Akademie der Wetenschappen, is door Z. M. benoemd tot Lid der Consulerende Commissie, bij het algemeen Bestuur der Buskruid- en Salpeterwerken.

——— In de Openbare Vergadering der Fransche Akademie, die op den 25sten Augustus zal gehouden worden, zijnde tevens de dag, waarop het nieuw gegoten Standbeeld van HENDRIK den IV zal ingewijd worden, vleit men zich te hooren voordragen, eene opdragt in verzen van de *Henriade* aan LODEWYK den XV door den Heer DE VOLTAIRE zelven, welke onlangs onder een groot aantal Brieven en Handschriften van dien Schrijver, herkomstig van den Heer THIRIOT, een zijner ijverigste korrespondenten, zou gevonden zijn; de Graaf FR. DE NEUFCHATEAU hoopt dit stuk tegen dien tijd te zullen bekomen.

HAARLEM. Tot een bewijs, hoezeer de Letterkundige voortbrengselen van onze Landgenooten, ook buiten 's lands, en zelfs door de Doorluchtigste personen gewaardeerd worden, moge strekken de onderstaande Brief, waarmede het *Zijne Heiligheid* behaagd heeft den Hr. Mr. Q. DE FLINES te vereeren wegens

een' aan Z. H. door denzelven op raad van een' welwillend vriend, met een' gepasten en beleefden geleibrief, aangeboden afdruk van deszelfs *Epître sur la mort de* Louis XVI. (*)

De Heer de Flines betuigende, dat hij niet hoovaardig genoeg was, om niet de grootste eer te stellen in het ontvangen van dezen Brief, heeft aan eenen zijner vrienden vergund, daarvan een afschrift te nemen, en deze houdt zich verzekerd, dat het dien Heer niet anders dan aangenaam konde zijn, dat dezelve in ons Weekblad werd opgenomen. Wij plaatsen dezen Brief te eerder, daar, zoo wij wel onderrigt zijn, ook Z. M. den aan Hoogstderzelver door den Schrijver aangeboden afdruk, wel met welgevallen heeft gelieven te ontvangen. De Heer de Flines heeft zich in 1801 en 1809 als Uitgever van twee Bundels Nederduitsche, Fransche, Engelsche en Latijnsche verzen, en verder door eenige andere werkjes bij het publiek niet ongunstig bekend gemaakt.

PIUS P. P. VII.

Abbiamo ricevuto l'Esemplare della Lettera da Lei scritta sulla morte di Luigi XVI ch'Ella ci ha trasmesso. Noi abbiamo ammirato con quanta forza di sentimento Ella ha saputo scrivere questa Lettera che ha già ottenuta la terza edizione. Le rendiamo grazie dell' invio fattoci di questa elegante produzione che abbiamo molto gradito. Quanto agli elogi ch'Ella ha voluto fare della Nostra persona, Noi conosciamo di non meritarli, e li riguardiamo come un atto di cortesia per di Lei parte. La condotta da Noi tenuta con l'ajuto della Divina grazia nelle passate vicende ci era prescritta dai Nostri piu sacri doveri. Desiderosi della occazioni di farle cosa grata restiamo pregandole dal Signore la pienezza di ogni perfetta felicita.

Datum Romae apud S. Mariam Majorem die 18 *Ju*. 1818.

Pontificatus Nostri anno decimo nono.

(*geteekend*) Pius P. P. VII.

dat

(*) Uitgegeven derde Druk te Amsterdam 1818, bij J. H. Duisdeiker.

dat is:

PIUS P. P. VII.

„ Wij hebben het aan Ons toegezonden exemplaar
„ van het Gedicht, hetwelk Gij over den dood van
„ van *Lodewijk XVI* geschreven hebt, ontvangen. Wij
„ hebben bewonderd, met welk eene kracht van ge-
„ voel Gij dat Gedicht, waarvan de derde druk reeds
„ het licht ziet, hebt opgesteld. Wij zeggen U dank
„ voor de gedane toezending van dit sierlijk voort-
„ brengsel, hetwelk Ons zeer aangenaam geweest is.
„ Wat betreft de lofspraak, door U over Onzen persoon
„ gehouden, Wij zijn bewust, dezelve niet te verdie-
„ nen en beschouwen dezelve als een uitwerksel uwer
„ beleefdheid. Het gedrag, dat Wij, ondersteund
„ door de Goddelijke Genade, gedurende de plaats
„ gehad hebbende lotverwisselingen, gehouden heb-
„ ben, was Ons door Onze heiligste pligten voorge-
„ schreven. Wenschende iets te doen, dat U mag
„ aangenaam zijn; blijven Wij biddende van den HEE-
„ RE over U de volheid van alle volkomene geluk-
„ zaligheid."

„ Gegeven te Rome in Sancta-Maria-Maggiore,
„ den 18den Julij 1818; van ons Pausdom het negen-
„ tiende."

(*geteekend*) PIUS P. P. VII.

PROGRAMMA

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 124.)

Varinas Tabak van *Maracaibo* in de Koloniën van dit rijk planten en daarvan eene proef van 1000 ponden leverende, eene premie van 300 Dukaten.

Koopbare *Gom Copal* in de West Indische Kolonien van dit Rijk gevallen, overbrengen en verdebiteren, eene premie van 6 stuiv. voor ieder pond.

Aan hem, die de meest voldoende Verhandeling inlevert, gestaafd door lokale proeven en getuigschriften, voor welke uitbreiding de *Handel tusschen ons Vaderland* en de *Kust van Afrika*, gerekend van Kaap *Palmes* tot de Rivier *de Volte* en de *Juida* vatbaar is; eene premie van de *gouden Medaille*.

Eenig *Werktuig* tot de *Fabrijken* dienstig en hetgeen tot heden binnen dit Rijk nog niet in gebruik is geweest, inzenden, en deszelfs gebruik aantoonen en met proeven voldoend bewijzen; eene premie naar mate de nuttigheid van de zaak.

Eene *Fabrijk* of *Trafijk* oprigten of herstellen, eene premie van 50 *Dukaten*.

Eene andere stof vinden en in gebruik brengen, welke het *Hazenhaar* geheel of gedeeltelijk tot de *fijner Hoedensoorten*, in die Fabrijken kan vervangen, eene premie van de *tweede gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Het *Linnen* door eenige bereiding geschikt te maken, dat daarop, even als op *Katoen*, *kan worden gedrukt*; eene premie van de *tweede gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Getwijnde Linnengarens van *Vlas* gesponnen, eene *vaste kleur* te geven, die niet verandert, even als in wolle plaats heeft, en wel bijzonder de *roode*, *zwarte*, *oranje* en *blaauwe kleur*; eene premie van 25 *Dukaten* voor elk dezer kleuren.

Goten en *Regenbakken* met eene *specie* te bekleeden, even voldoende, en in de gevolgen onschadelijk voor de gezondheid, en althans niet veel duurder in prijs dan het gewone Lood, mits dezelve het houtwerk van Goten of Platten aan geene inwatering of rotting blootstelt; eene premie van de *gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Kaarsen vervaardigen die *niet walmen* en het Argandsche licht nabijkomen, en tot geen' hooger prijs verkocht worden dan de gewone Smeerkaarsen; eene premie van de tweede *gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Het inzenden van een *Stooktuig* tot Spijsbereiding en tot Verwarming van Huisgezinnen bij naburen in gebruik; eene premie van de *gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Een voldoend werktuig aan den gang brengen, gelijk in werking aan dat, hetgeen men tegenwoordig in Engeland bezit, waardoor de handenarbeid bij het Boekdrukken geheel vervalt enz., eene premie van de *tweede gouden Medaille*.

Eenige gewigtige verbetering, welke van eene algemeene en spoedige toepassing is, aan de in ons Land in gebruik of beschreven zijnde manieren, om *Dijkbreuken* te stoppen, aan de hand geven; mits deze verbetering met proeven bij voorgevallen Dijkbreuken zal gestaafd zijn; eene premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Matrijzen voor *beweegbare Muzijknoten* vervaardigen, ge-

geschikt om gebruikt te worden voor Kerk- en andere Gezangboeken, welker afdrukfels aan die evenaren, welke in de beste Buitenlandsche Fabrijken gevonden worden; eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Uit eenig *Inlandsch* of hier geteeld kunnende worden *Buitenlandsch Gewas*, niet tot gewoon voedsel voor Menschen dienende, een *Geestrijk vocht stoken*, dat den *Korenwijn* vervangt en niet hooger in prijs komt, dan die uit *Rogge* gestookt wordt, en hetgeen door de gewone *overhaling* op *Jeneverbeziën*, eenen goeden en voor de gezondheid onschadelijken *Jenever* oplevert, eene premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

De kunst om met *Steenen Platen* te drukken hier te Lande, ten nutte van het Fabrijkwezen, als Patronen en dergelijke voor Katoendrukkerijen, in oefening en gebruik brengen, eene premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Voldoende middelen opgeven, om uit *wit* of *geaderd Marmer*, alle vlekken wegtenemen, eene premie van de *Zilveren Medaille* of 6 *Dukaten*.

Den *stoom* van *kokend water* tot het *bereiden van Zeep* bezigen, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* en 25 *Dukaten* of 50 *Dukaten*.

Daar het soms gebeurt, dat de *Boter* zich of zeer moeijelijk of geheel gebrekkig van de melk of van den room laat afscheiden, zoo vraagt men: welke de oorzaken zijn, die de *Botermaking* vertragen, verminderen of beletten? en welke de beste middelen zijn, om dit alles voortekomen of te verbeteren, zonder dat de goede hoedanigheden der Boter of Karnemelk daardoor iets lijden, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Aantoonen, dat de *Asch*, uit eenig *Inlandsch Gewas* gebrand, met hetzelfde succes op de Bleekerijen, of in andere Fabrijken, waarin Weedasch noodig is, kan gebruikt worden, eene premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Een goed, gezond, eenvoudig, ligt verkrijgbaar en onkostbaar middel (mits geen zuurdeeg) opgeven, om, op eene allezins voldoende wijze in plaats van *Gest*, tot de bereiding van Spijzen en Dranken gebruikt te worden, zonder eenigen wansmaak aan dezelve te geven, eene premie van de *Zilveren Medaille* en 6 *Dukaten*.

Het vervaardigen en algemeen verkrijgbaar stellen van een *Optisch* of *Gezigtkundig Werktuig*, waarmede men de voorwerpen ten minste tot 20 voeten onder water duidelijk zien kan, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Een *Geweerslot* vervaardigen, in navolging van de gewone verbeteringen in het zamenstel der Schietgeweren,

 door

door Pauly en Regnier in Frankryk daargefteld, eene premie van de *Zilveren Medaille* en 6 *Dukaten*.

Middelen opgeven, waardoor een iener in ftaat is, om de *gebreken* der *Metfelfpecie* te kunnen onderzoeken, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Het vervaardigen en in gang brengen van een Werktuig om de *dikfte* en *hardfte beenderen* onzer verfchillende Slagtvee - foorten tot een *fijn beengruis* te verdeelen, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Het vervaardigen van een *voldoend Elastiek Werktuig*, gefchikt om *naauwe Schoorfteenen volkomen* van allen *roet* te zuiveren, eene premie van de *Zilveren Medaille* of 6 *Dukaten*.

Een Werktuig inzenden, hetzij een verbeterd *Loglijn* of iets van die natuur, tot betere en nadere bepaling der fnelheid van een Schip op Zee, dan tot nu toe gefchied is, eene premie van 50 *Dukaten*.

Door een voldoend aantal van overtuigende *Proefnemingen beflisfen*, of de waarnemingen van Humboldt, door welke hij meent, dat bevestigd wordt, te weten: dat het Zeewater meer en meer in temperatuur vermindert, naar mate men droogten nadert, zoodat men des nachts of in eenen ftorm, of in andere gevallen, waarin men bezwaarlijk het Lood kan gebruiken, zich veilig op den Thermometer kan verlaten, ter ontdekking van droogten, eene premie van de *Gouden Medaille* of 50 *Dukaten*.

Verfcheidene premien, te zamen ter fomma van 50 *Dukaten*, worden uitgeloofd aan die *Scheeps-Offisieren*, *Stuurlieden* en alle andere Perfonen in dit Rijk, welke de *beste waarnemingen van nuttige zaken*, *nuttige ontdekkingen*, of *de naauwkeurigfte Proefnemingen met nuttige uitgedachte middelen*, *de verbetering der Zeevaart en Visfcherijen* betreffende, zullen hebben gedaan en medegedeeld.

Aan elk Jongeling, welke zich op de *Graveerkunst* als zijn eenigst en voornaamst bedrijf en kostwinning zal hebben toegelegd, en van zijne bekwaamheid ten minfte *twaalf onderfcheidene Proeven* zal hebben ingeleverd, eene aanmoediging van 125 *Dukaten*, te betalen in vijf jaren, mits dat hij ieder jaar nieuwe bewijzen van zijne vorderingen toone.

Aan hem, die de beste en voldoende *Gegraveerde Kunstprent*, naar eene Schilderij van eenen Nederlandfchen Meester ter grootte van negen en twaalf duimen Amfterdamfche maat zal inleveren, eene premie van 25 *Dukaten*.

Aan den genen, die eene *geëtfte Prent* van eigene vinding, waarin, behalve eene kunftige behandeling der Etsnaald, eene goede *ordonnantie* en *teekening* is in acht genomen, zal inleveren; voor de beste eene premie van 20 *Dukaten*, en aan de twee naastbijkomende, mits aan de vereischten voldoende, ieder 10 *Dukaten*.

De

De *Boetseerkunst in Was*, ten nutte der Natuur-, Ontleed-, Heel-, Verlos- en Geneeskunde, hier te Lande uitoefenen, eene premie van de *Zilveren* tot de *Gouden Medaille*, naar de meerdere of mindere waarde van het bewerkte ſtuk.

Die de *Schilderkunst der Ouden op het Glas* weder verlevendigt, en proeven inlevert, die bewijzen, dat hij hun in deze *kunst* evenaart, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*, en wanneer het blijken zal, dat het, door den bekroonden, *geſchilderd glas*, na verloop van *tien jaren*, niets van kleur en ſchoonheid verloren heeft, aan hem, of deszelfs Erven, nog 50 *Dukaten*.

Die iets van belang tot *verbetering* van onze *Handwerken* en *Fabrijken* opgeeft, en zulks met voldoende proeven bevestigt, eene premie van de *tweede Gouden Medaille*, en aan de *vier*, die 'er naast bij komen, ieder 5 *Dukaten*.

Aan den in de Nederlanden gevestigden Kunſtenaar, die voldoende proeven van *Emailleerkunst* zal inleveren, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* of 25 *Dukaten*.

Aan dien in ons Vaderland gevestigden Kunſtenaar, die eenige proeven zijner bekwaamheid in de *Medailleerkunst* inzendt, welke zoo in vinding als uitvoering geoordeeld worden te mogen wedijveren met de beste voortbrengſelen van Wijlen den Medailleur Holtzhey, eene premie van de *tweede Gouden Medaille* en 25 *Dukaten*.

Aan de *zes* eerſte Nederlandſche Jongelingen, die voldoende Monſters overleggen van hunne vorderingen in de *Stempelſnij-kunst*, van die kwaliteit, dat men gegronde verwachting voedt, dat zij eenmaal geſchikt zullen worden bevonden tot het ſnijden van zoodanige Stempels, als tot de Muntſpecien van dit Rijk vereischt worden, eene premie van de *Zilveren Medaille*, of zoodanig eene naar den aard van het werk te bepalen *remuneratie* als zal goedgevonden worden hun toeteleggen.

Aan den genen, die voor Gevangenen en tijdelijk gedetineerde Bedelaars in Werkhuizen, het *geſchiktſte werk* zal opgeven, hetgeen gemakkelijk te leeren, onſchadelijk voor de gezondheid is, en van een gereed debiet, eene premie van de *Zilveren Medaille* en 10 *Dukaten*.

Men verlangt de opgave, door proeven geſtaafd, met de wijze van bewerking, en hoeveel een mansperſoon, hoeveel eene vrouw, en hoeveel een kind boven de 12 jaren oud, daarmede, vlijtig zijnde, elken dag kan verdienen.

Voorts wordt bij dezen herinnerd, dat de *Tentoonſtelling van Planten* en *Gewasſen* het volgende Jaar zijn zal de tweede week in de maand Julij, waarvan in tijds bij de

I 5 pu-

publicke Papieren aan het algemeen zal worden kennis gegeven.

Alle de hiervoren gemelde en extractswijze medegedeelde *Prijsvragen*, nevens die, waarvan de beantwoording nog openstaat, met de Voorwaarden, waarnaar men zich bij het beantwoorden hebbe te gedragen, zijn bij haren Drukker Vt. Loosjes te bekomen.

Antwoorden en *Stukken*, bij de Maatschappij inteleveren, moeten op den tijd, bij de Vraag bepaald, aan één der *respective Departementen*, of aan den *Algemeenen Secretaris* J. T. Siegel, te *Haarlem*, *franco* gezonden worden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Akademische Verhandelingen. Dissertatio Juridica Inauguralis *de Vi Legis novae in ultimas Voluntates ante conditas, post eam morte confirmatas, quam... pro gradu doctoratus, summisque in Jure Romano et Hodierno honoribus ac privilegiis, in Academia Rheno-Trajectina, rite ac legitame consequendis, publico et solemni examini submittit* Harmen Hiddinga, *Heerenvena-Frisius*; d. xvii. Junii mdcccxviii. hora xi. *Traj. ad Rhen. ex Offic.* O. J. van Paddenburg *en* J. van Schoonhoven, *Acad. typographorum. pp.* 88. *in* 8°.

Vele zijn de twijfelingen geweest, wat plaats moest hebben omtrent verrigtingen van vorige tijden, vóór de nieuwe wet, en waaromtrent de nieuwe wet anders gebiedt? Dit bewoog reeds den Duitschen regtsgeleerden tot het schrijven en uitgeven eener Verhandeling: *Ueber die rückanwendung positiver Gesetze*, en vooral den zoo schranderen als kundigen Amsterdamschen Advokaat J. D. Meijer, door verscheidene werken en bekroonde geschriften allergunstigst bekend, tot het vervaardigen zijner Verhandeling: *Principes sur les questions transitoires*; ook Chabot de l'Allier *Questions transitoires*, enz.

Daar nu omtrent dit onderwerp verscheidene vragen kunnen voorkomen, heeft de jonge geleerde Hiddinga te regt geoordeeld, dat zulks een nuttig onderwerp zijner Akademische Verhandeling konde zijn.

Het eerste Hoofddeel bevat algemeene grondbeginselen ter oplossing van vragen, bij eene nieuwe wet voorkomende, met opgave van vijf Regels. Het tweede Hoofd-

deel

deel handelt bijzonder over den vorm van uiterste willen, en derzelver making; gelijk het derde Hoofddeel over de *stoffe*, dat is de beschikkingen, welke in eenen uitersten wil bevat zijn. Het vierde Hoofddeel onderzoekt de fidei-commissaire substitutien, en het decreet van 24 Jan. 1812, daartoe betrekkelijk.

De geheele Dissertatie is met orde geschreven, steunt op goede redeneringen, draagt blijken van een gezond oordeel. Het onderwerp is te gewigtiger, uit hoofde van eene eeuwige en onveranderlijke natuurwet; dat nieuwe stellige of burgerwetten het toekomende moeten regelen, maar niet het verledene; dat aan niemand zijn, eens wettig verkregen, regt, door eene latere stellige wet kan benomen worden; dat eene stellige wet eerst na hare afkondiging verbindt enz., welke regels van het Natuurregt, in het Romeinsche, Canonieke, en latere Wetboeken, uitdrukkelijk zijn aangenomen en bevestigd.

Maar, hoe zeer ook deze regels algemeen waar zijn, en stand moeten houden, de jeugdige Schrijver draagt echter, bl. 5. eenige uitzonderingen voor, en verklaart den eigenlijken aard dier uitzonderingen: b. v. van de uitzondering, die sommigen wanen, als de latere wet alleenlijk de vorige wet verklaart. Ook wanneer de nieuwe wet iets uitdrukkelijk omtrent verledene zaken gebiedt: bl. 6. hetwelk niet dan om zeer gewigtige redenen kan plaats vinden. Nog, gelijk in het Fransche Wetboek uitdrukkelijk wordt vastgesteld, als eene latere wet zachtere straf oplegt, dat zij als dan op misdaden, voorheen bedreven, kan worden toegepast. Recensent kan *hiervan geene andere reden gissen, dan dat als dan den misdadiger geen ongelijk geschiedt.*

Met dit al kunnen 'er vele twijfelingen voorkomen, of een geschil, uit eene verrigting, die lang na de nieuwe wet eerst haar beslag krijgt, b. v. in uiterste willen, in giften, in overeenkomsten enz. ontstaan, uit de oude, dan wel de nieuwe wet moet beslist worden? Hieromtrent geeft de Schrijver vijf Regels op, welke de volgende zijn:

I. „ De wetten moeten op de voorkomende gevallen „ zoo worden toegepast, dat zij hare kracht eerst oefe„ nen na de afkondiging, maar nimmer in dien tijd, wan„ neer zij nog niet waren bekend gemaakt." Dit wordt bl. 10. opgehelderd met het voorbeeld, dat iemand, zestien jaren oud, een testament maakt tegen de oude wet, die achttien jaren vordert, en na die nieuwe wet, die slechts zestien jaren eischt, sterft: de Schrijver verklaart te regt dit testament krachteloos. Integendeel: de oude wet staat aan eene moeder en onecht kind toe, onderhoud van den vader te eischen, maar de nieuwe wet verbiedt, naar den vader te vragen; het kind is onder de oude wet geboren; nu kan de moeder of het kind onder de nieuwe wet,

wet, (zegt de Schrijver bl. 11.) geen onderhoud eifchen, omdat, alfchoon de zaak, te weten de geboorte van het kind, onder de oude wet is voorgevallen, de nieuwe wet hier geenszins kracht oefent in eenen tijd, in welken zij nog niet beftond: Immers indien men nu den vader navorschte, zou men, onder de nieuwe wet, tegen dezelve handelen, en wel op eenen tijd, dat de oude wet reeds ware afgefchaft. Maar mogelijk zoude iemand kunnen vragen, of volgens deze beflisfing van den Schrijver, de nieuwe wet niet de moeder en het onechte kind ontzet van een regt, reeds terftond bij de geboorte, onder de oude wet verkregen? zie Reg. III. maar zie ook Regel IV. bl. 21.

II. „ Handelingen en zaken, dat is, regten en verpligtingen, daaruit oorfpronkelijk, moeten, zoowel „ wat den vorm, als het gevolg aangaat, beoordeeld worden uit die wet, welke ftand greep, toen zij verrigt „ werden." bl. 12—17. Deze regel wordt met het gezag van den Advokaat MEIJER geftaafd, en met gegronde redenen bevestigd. De Schrijver ontveinst echter, bl. 14. geene zwarigheid. Oudtijds had ook de kooper eenen eisch, uit hoofde van fchade over de helft; doch volgens het Franfche wetboek alleen de verkooper boven $\frac{7}{12}$ benadeeld: maar de koop en verkoop hadden plaats vóór de nieuwe wet; zal na de nieuwe wet ook den kooper geen eisch worden toegeftaan. WEBER en MEIJER ontkennen, maar de Schrijver, met CHABOT DE L'ALLIER, geeft dien eisch, en niet zonder eenigen grond, en brengt vele dusdanige gewijsden bij.

III. „ Latere wetten kunnen nimmer op voorkomen„ de zaken zoo worden toegepast, dat zij aan iemand „ eenig regt, voor die latere wetten verkregen, bene„ men." Dit wordt ook nader opgehelderd en met een gepast voorbeeld bekrachtigd, bl. 17—21.

IV. „ Maar zoodanige regten, welke op eene enkele „ wet alleen rusten, worden geregeld door de wet, die „ ftand houdt op dien tijd, op welken iemand die reg„ ten wil uitoefenen." bl. 21—23. Volgens dezen regel zou ook de beflisfing van den Schrijver, omtrent de moeder en het onechte kind, hier te voren bij reg. I. moeten gebillijkt worden, bl. 21. 'Er worden ook andere voorbeelden, als de regten van jagen en visfchen, bijgebragt, fteunende op dezen regel, dat een regt niet als wettig verkregen kan worden aangemerkt, indien het louter op eene wet fteunt, die, ten tijde als men zijn regt wil doen gelden, als afgefchaft moet befchouwd worden, hoedanig ook vooral perfoonlijke regten zijn, daarom volgt nog:

V. „ Perfoonlijke regten, uit eenen bijzonderen ftaat „ of ftand oorfpronkelijk, moeten volgens de nieuwe

„ wet

„ wet worden geregeld." Ten voorbeelde ſtrekt het regt van meerderjarigheid. Eertijds was men in Holland met de 25 jaren meerderjarig; nu volgens het Franſche regt met 21 jaren; dus, met de Franſche wetten, werden alle Hollanders boven de 21, maar onder de 25 jaren, meerderjarig: ſtel nu eens, met een nog later wetboek werd de meerderjarigheid op 23 jaren bepaald; zouden nu, die b. v. 22 jaren oud waren, wederom minderjarig worden? De Schrijver oordeelt van ja, volgens het geſtrenge regt, maar meent tevens, dat volgens de algemeene nuttigheid tegen dit geſtrenge regt zoude moeten worden voorzien, bl. 23—25.

Op deze gronden onderzoekt de Schrijver verders de vragen omtrent testamenten, zoowel wat derzelver vorm en making, als wat den inhoud aangaat: Hoofdſt. 2 en 3. en wat de ondererfſtellingen over de hand betreft, Hoofdſt. 4. Maar wij kunnen den Schrijver in deze zijne naauwkeurige naſporingen niet volgen. Deze beoordeeling is al verder uitgebreid, dan wij ons hadden voorgeſteld. 'Er volgen achter aan XII Theſes, in welker III Montesquieu wordt aangehaald, *Liv.* II. *Ch.* 6. Doch in onze Amſterd. uitgave is het *Liv.* VI. *Ch.* 3. Wij ſpreken Theſ. VIII. niet tegen, ſchoon eene hardigheid niet is te ontkennen, indien de testateur niet in de mogelijkheid is geweest, zich naar de nieuwe wet te regelen. Omtrent de latiniteit is het niet goed, te geſtreng te zijn; men ſchrikt dan van het Latijn ſchrijven af, en moedigt dus aan, om eene hedendaagſche taal meer en meer als de algemeene taal te gebruiken. Newton, Boerhave, *Leibnitz* enz. ſchreven niet als *Ernesti* of Ruhnkenius; en dit was ook niet *noodig*. Maar jammer is het, dat de drukfeilen in deze Verhandeling zoo menigvuldig zijn.

C.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Anecdote uit de Kerkelijke Geſchiedenis.

De Augustijner Monnik Deſirant had in 1683 te Leuven eene Disputatie verdedigd, waarin de Paus de Alleenheerſcher des geheelen Aardbols en de Biſſchop der geheele Christenheid genoemd werd, wien

wien del magt gegeven was, Keizers en Koningen aftezetten. Clemens XI, benoemde hem daarop tot Professor aan het Wijsheids Collegie (Collegium Sapientiae) te Rome. Een jaar later verscheen 'er eene nieuwe Disputatie van den Professor, waarin verklaard wordt: de Paus was een kort begrip van de geheele schepping; zoo min als men uit honderd handen een hoofd, of uit honderd leeken eenen Priester maken kan, evenmin konden honderd duizend Bisschoppen met eenen Paus gelijk gerekend worden.

De Franciskanen te Leuven wilden hierop den Augustijner nog overtreffen. Zij lieten in 1691 een Strijdschrift drukken, volgens welke God en de Paus, voor hun doen geen' anderen maatstaf hebben dan hunne willekeur. De Paus werd boven de Apostelen verheven en bevoegd verklaard, om van goddelijke en natuurlijke wetten te dispenseren. De Paus, wordt daarin gezegd, is God op aarde in de plaatse van Jezus Christus in tijdelijke zoowel als geestelijke zaken.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Uit vele plaatsen van Europa verneemt men onderscheidene berigten nopens de hoogte, welke de Thermometer in het laatst van Julij bereikt heeft. Schoon de waargenomen hitte op sommige derzelve verschillend was en zelfs met de ligging strijdig scheen, (bijvoorb. den 23sten Julij stond te Parijs de Thermometer van Chevallier op 26 $\frac{7}{10}$° R. en op dien dag rees de Thermometer van het Koninklijk Observatorium te Marseille niet hooger dan 23 $\frac{1}{10}$°) is de opmerking van belang, dat de graad van Warmte op schier alle breedten van Europa op sommige dagen volkomen dezelfde was. De Thermometer teekende den 24sten Julij, te Weenen, Berlijn, Londen, Parijs, Rome en Madrid van 26 tot 27° Reaum.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	30. 1¼ 30. 1¼ 30. 1¼	61 60½ 58½	O. N. O. ——— ———	omtrent helder.
13	30. 1¼ 30 1¼ 30 1¼	60½ 70½ 58	O. t. N. N. O. t. O. N. N. O.	helder; even na den middag wolken.
14	30. 1 30. 0¾ 30. 0¼	61 71 59	O. N. O. N. O. N. N. O.	bewolkt; voormiddag en 's avonds omtrent helder.
15	30. 0¼ 30. 0½ 30. 0¼	62½ 69 55	N. O. N. N. t. W.	bewolkt.
16	30. 0½ 30. 0¼ 30. 0¼	64 68½ 56	N. N. W. N. W. N. N. W.	's morgens betrokken; verder bewolkt.
17	30. 0½ 30. 0½ 30. 0½	63 69 56	N. W. W. N. W. ———	bewolkt.
18	29 9¼ 29. 9¾ 29 9¾	62 69 57	Z. Z. W. W. W. N. W.	wolken.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ B. Faujas de Saint Fond, *Natuurlijke Historie van den St. Pietersberg bij Maastricht*, vertaald door J. D. Pasteur, twee Deelen in gr. 8°. met 55 meest alle uitslaande Platen. Dit belangrijk Werk voor de liefhebbers der Natuurlijke Historie in het algemeen en bijzonder voor die der natuurlijke kennis van onzen Aardbol, is tevens eene geschikte handleiding voor die genen, welke, in dit saizoen de Zuidelijke Gewesten doorreizende, dien beroemden Berg zullen bezoeken; zij vinden in dit Werk niet alleen een plan van de Gaanderijen en eene Topografische Kaart, maar ook verscheidene gezigten der voornaamste ingangen, onderaardsche wegen en natuurkundige zeldzaamheden daar gevonden. Door de groote kosten, tot de uitvoering van dit Werk gevorderd, kon de prijs bij de eerste uitgave niet minder dan *f* 16-5- worden gesteld. Dan de tegenwoordige Eigenaar van de nog overige Exemplaren zal een bepaald getal afleveren voor den veel verminderden prijs van *f* 5-5-

De

De aflevering geschiedt bij T. B. Groebe, Boekverkooper in de Taksteeg te *Amsterdam*, en te *Breda* bij W. van Bergen in Comp.

*** Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden: *de Tweede verbeterde uitgave* van het *Handboek der Materies Medica*, of aanwijzing der kenteekenen en krachten der voornaamste Geneesmiddelen, voor ningeoefende liefhebbers der Geneeskunde; ook dienende ter bevordering van het gebruik der *Bataafsche Apotheek:* door Adolphus IJpeij, *Hoogleeraar in de Geneeskunde aan de Universiteit te Leyden*, in gr. 8°. met eene welgelijkende Afbeelding van den Autheur, de prijs is *f* 6 - 10 - Van de *Handleiding* tot de *Physiologie* en het *Systematisch Handboek* der beschouwende en werkdadige *Scheikunde*, VIII Deelen, met het *Bladwijzer*, van denzelfden Schrijver, zijn bij bovengemelden nog eenige Exemplaren te bekomen.

*** *Moed en Braafheid* van een *Arm Weeskind*, aangetoond in eene *Aanspraak*, bij het overhandigen der *Geschenken*, aan J. Helderenbosch, voor het redden van twee door het ijs gezakte Menschen; uitgesproken door C. H. à Roy, *Med. Dr. en Lid van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen te Amsterdam*, bij L. van Es, de prijs is 8 stuivers.

P. S. Hetzelve *Weeskind* is heden door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* met eene Medaille vereerd.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, zal binnen kort in het licht komen:

DE BUITENMAN,

I.

uitgegeven

door *J. F. SERRURIER*.

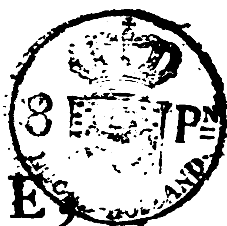
Dit eerste N°. van een *Tijdschrift*, welks aard uit de reeds gedane Aankondigingen van den gunstig bekenden Schrijver der *Boeren-Goudmijn* enz. en nader uit de *Inleiding*, blijkt, zal, zonder dat men zich aan den tijd der uitgave bindt, van tijd tot tijd vervolgd worden, en voor allen, die het *Buitenleven* beminnen, of den Landbouw beoefenen, hoogst belangrijk zijn.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE KONST EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 40. *Vrijdag den 28sten Augustus.*

BERIGTEN.

ROME. Men heeft dikwijls willen beproeven, om de Oudheden, welke men nog in den Tiber aanwezig vooronderstelt, optesporen; de Kardinaal DE POLIGNAC liet zich zelfs zooveel aan deze onderneming gelegen liggen, dat men voornemens was aan den loop dier rivier eene andere leiding te geven. Vele zwarigheden hebben dit plan verhinderd, maar thans hebben zich eenige Oudheidlievende personen tot een Gezelschap vereenigd, om op de eene of andere wijze den schat van Oudheden, dien men in dien vloed bedolven vermoedt, te herkrijgen.

In eene der laatste Vergaderingen van de Akademie der Oudheidkunde las de Heer FEA een Verslag voor, wegens de opdelvingen achter den ouden Tempel van *Castor* en *Pollux*, voor rekening van den Graaf DE BLACAS, ondernomen. Uit hetzelve bleek, dat ten aanzien van de plaatsbeschrijving van Oud Rome belangrijke Ontdekkingen gedaan zijn; bij voorb. de zekerheid, dat deze Tempel inderdaad die van *Castor* en *Pollux* was en niet die van *Jupiter Stator*, gelijk men echter velerwege beweert; en eenige bijzonder-

heden nopens den bouw- en aanleg van het aan die Halfgoden gewijd gesticht.

STOKHOLM. De Graaf JOHAN GABRIEL OXENSTIERNA, een der achttien van de Zweedsche Akademie, die als Dichter en Volksredenaar de Zweedsche Letterkunde met onderscheidene fraaije voortbrengselen verrijkte, overleed dezer dagen in den ouderdom van 68 jaren. Als Staatsman heeft hij de hoogste eerambten bekleed, doch had reeds sinds eenige jaren daarvan afgezien. Onder zijne oorspronkelijke Gedichten telt men den *Oogst* in negen, en de *Getijden van den Dag* in vier Zangen; als Vertaler maakte hij zich gunstig bekend door de overbrenging van MILTON's *Paradijs Verloren*, welke ook steeds een sieraad van de Zweedsche Literatuur zal uitmaken.

LAUSANNE. Men verneemt van Chamouny, dat een Poolsch Reiziger de Heer A. MALCZESKY tot op de kruin van den Mont Blanc is geklommen, en te midden der IJsbergen een' weg heeft ontdekt tot aan de zuidelijke naald, tot welke nog niemand was doorgedrongen. Naar men algemeen verzekert, deed deze Reiziger vele merkwaardige opmerkingen en ontdekkingen op dien togt, en begaf zich vervolgens naar Geneve.

PARYS *den* 13 *Augustus*. Op heden hebben de Wetenschappen, met name de Oudheid- en Geschiedkunde, een groot verlies ondergaan, door het overlijden van den Ridder AUBIN LOUIS MILLIN, Lid van het Instituut en van schier alle geleerde Genootschappen en Maatschappijen van Europa. Hij bekleedde den post van Bewaarder van het Museum der Oudheden van de Koninklijke Boekerij en het Hoogleeraarambt in de Geschied- en Oudheidkunde. Zijne groote verdiensten in het vak, waaraan hij zich bovenal had toegewijd, zijne onderscheidene Oudheidkundige Werken en Reizen, die hij in het licht gaf, zijn algemeen en roemrijk bekend; terwijl het Tijdschrift *Le Magasin Encyclopedique*, met welks uitgave hij zoovele jaren belast was, getoond heeft, hoezeer hij de verbreiding van Wetenschap en Kennis en de beoefening der Letteren en Kunsten konde en wilde bevorderen.

Hij

Hij bereikte slechts den ouderdom van zestig jaren en stierf na eene langdurige ziekte aan het water in de borst. Naar men verzekert, laat hij eene zeer aanzienlijke Bibliotheek en een kostbaar Kabinet met Oudheden na. Zijn lijk is plegtstatig op het Kerkhof-*Pere la Chaise* ter aarde besteld; afgevaardigden van het Instituut, vele Geleerden, Letterkundigen en Kunstenaars, begeleidden met zijne Bloedverwanten en Vrienden hetzelve derwaarts: bij de begraafplaats gekomen, hield de Heer GAIL, Lid van de Akademie van Opschriften en fraaije Letteren en Bewaarder der Handschriften van de Koninklijke Boekerij, eene gepaste lofrede op den Afgestorvenen.

PARYS. Uit de berigten, wegens den Wetenschappelijken togt, onder bevel van Kapitein DE FREYCINET ondernomen, hier ontvangen, is gebleken, dat, hij sedert zijn vertrek van Toulon viermalen binnen geloopen is, te weten te Gibraltar, Teneriffa, Rio Janeiro en aan de Kaap de Goede Hoop, van waar hij in de eerste dagen van April moet vertrokken zijn. De onveranderlijke slingers, waarvan de Heer DE FREYCINET voorzien is, zijn in Brazilie en aan de Kaap waargenomen en zullen ongetwijfeld veel licht verspreiden over het nog onbesliste vraagstuk nopens de onderscheidene gedaante der beide halfronden. Tegen het einde van Maart had men op dezen togt reeds *tien duizend* Magnetische waarnemingen gedaan. Talrijke Verzamelingen, aan het Museum der Natuurlijke Historie gerigt, waren reeds onder weg. De waarnemingen op het Zeewater ondervonden tot daartoe geene verhindering; die onder andere op de vergelijkende warmtematen van den oceaan en den dampkring, werden, zoowel over dag als bij nacht, van twee tot twee uren gedaan.

GENT. Bij de Maatschappij van Rhetorica alhier, kwamen zeventien stukken in, ter dinging naar eenen prijs uitgeloofd voor de beste Nederduitsche vertaling van de Redevoering, die Z. E. de Gouverneur van Oost-Vlaanderen, de Baron VAN KEVERBERG VAN KESSEL bij gelegenheid van de Prijsuitdeeling bij de Akademie der Schilderkunst uitsprak. Schoon geen derzelve uit de Noordelijke Provincien was in-

gezonden, zijn twee den prijs waardig gekeurd, en is aan een derde stuk eervolle vermelding toegekend.

Haarlem. Gaarne verleenen wij aan onderstaanden Brief, ten geleide van het daarop volgend belangrijk Verslag in dit Weekblad eene plaats, niet twijfelende of wij doen daarmede eenen dienst aan elk, die de Wis- en Natuurkunde beoefent of bemint.

Aan den Heer Redacteur van den *Letterbode*.

Mijn Heer!

In vele jaren is 'er geen Geschrift uitgekomen, van zooveel gewigt, als *l'Attraction détruite &c.* Het komt dus aan uw zoo zeer geacht en belangrijk Tijdschrift toe, het eerste dat werkje aan het Wetenschap beminnend Publiek bekend te maken. Inderdaad, wat kan van meer belang zijn, dan de Aantrekkingskracht, de uitvinding van den grooten Newton, te onderzoeken! Wat kan van meer gewigt zijn, dan, zoo zij eene dwaling is, die dwaling welke ééne en ééne halve eeuw bestaan heeft, en aan de grootste mannen, tot een' grondslag heeft gediend van berekeningen, in Wis- en Natuurkunde, die dwaling, (zeggen wij) aantewijzen, niet alleen, maar een ander, een nieuw en meer eenvoudig en meer zeker grondbeginsel in de plaats van het verkeerde, van het dwalende stelsel, voortedragen en te bewijzen? Of dit door den Luitenant-Generaal, Graaf van Nyevelt, geschied zij, laten wij aan het oordeel van bevoegde regters over, ons doel is alleen de bekendmaking van dit gewigtig geschrift, van hetwelke wij nog geene aankondiging ontmoet hebben. Keurt Uw Ed. dit mijn voornemen goed, plaats dan dit nevensgaande Verslag, en ontvang de verzekering van achting van,

Mijn Heer!

Uw Ed. Dienstw. Dienaar

C.

NIEUW

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WIS- EN NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN. l'Attraction détruite par le Mouvement Primordial, ou Nouvelle Theorie *du cours des corps celestes et du Mouvement:* par M. le Comte DE ZUYLEN DE NYEVELT, Lieutenant-General, Chevalier Grand-croix de l'Ordre Royal de l'Aigle d'Or de Wurtemberg, Officier de la Legion d'Honneur &c. a Paris chez Me. la Veuve Courcier; a Zutphen (Pays-Bas) chez Thieme: 1818 petit 8°. Motto: „ *Les idées les plus simples sont presque toujours celles, qui s'offrent les dernières à l'esprit humain.* " LA PLACE *Exposition du Système du Monde*, pag. 76.

Wij haasten ons, dit klein, maar allergewigtigst Geschrift aan het Publiek, 't welk op grondige wetenschappen prijs stelt, bekend te maken, een geschrift, hetwelk niets minder onderneemt, dan den grondslag van Wis- en Natuurkunde, door den grooten NEWTON uitgevonden, en op welk, reeds anderhalve Eeuwen lang, de beroemdste Wis- en Natuurkundigen gebouwd hebben, omverre te werpen; het onware van hetzelve Wiskundig aantetoonen, en eenen geheel anderen en nieuwen grondslag ter verklaring van den loop der Hemelsche ligchamen en der beweging, in de plaats te stellen, namelijk een *Mouvement Primordial*, of oorspronkelijke bewegingskracht, aan alle ligchamen groot of klein, ja ook aan de *atomen* of kleinste mogelijke en ondeelbare ligchaamjes, die de grondslagen van alle stof (*matière*) uitmaken, eigen en ingeschapen.

Het geheele Geschrift, niet meer dan tusschen de 70 en 80 Bladz. groot, alhoewel met eene kleine letter gedrukt, bevat behalve eene korte voorrede, 1. Bedenkingen, bl. 1—13 om geheel het stelsel van Aantrekkingskracht omverre te werpen. 2. Over de wetten van het vallen van zware ligchamen bl. 14—16. En 3. Over de wetten van den val (of liever beweging) der Hemelsche ligchamen; bl. 17 en 18. Daarna 4. over de berekening van de twee krachten, *projectile* en *centripète*; benevens *la resultante*, bl. 19—21. (*) 5. Berekening van den loop der Maan, welke hier als eene proef voorkomt, ter staving van het bo-

(*) Wij wagen het liever niet, deze Kunstwoorden te vertalen, die ook genoegzaam aan alle Wiskundigen bekend zijn.

boven verhandelde bl. 22 — 41. Verders 6. van het bewegende beginsel, bl. 42 — 45. Nog 7. acht Aanmerkingen bl. 46—58. Hierop volgen 8. *calculs justificatifs*, of bevestigende berekeningen bl. 59—72. En eindelijk 9. fraaije proeve, welke zoude kunnen gedaan worden. Achteraan is een uitslaand Blad met vier Wiskundige figuren geplaatst, vooral de versnelling der vallende ligchamen aanwijzende.

Wij twijfelen niet, of dit Geschrift zal veel opziens baren; het kan ook niet anders, of het moet veel tegenbedenken ontmoeten bij hen, die eene en eene halve Eeuw lang, de Aantrekkingskracht als eenen onbetwistbaren grond hebben beschouwd en daaruit alle verschijnsels der Natuur, gemeend hebben te kunnen verklaren. Voeg hierbij den roem en bijna aanbidding van deszelfs Uitvinder; voeg hier nog bij de gehechtheid aan alle gewoonten, en zekeren weêrzin tegen al het nieuwe. Hoeveel tegenstribbeling heeft niet de Theorie of beschouwing der kleuren van NEWTON zelven, in den beginne, bij de grootste Natuurkundigen, vooral in Frankrijk, ondervonden? Men herdenke de latere nieuwigheden: hoe moeijelijk is het niet geweest, de vorige Inenting der Kinderpokken intevoeren? en hoevele tegenkantingen ondervindt niet thans nog de *Vaccinatie* of inenting met Koepokstof? Wij erkennen het, deze laatste voorbeelden zijn ongelijk, en kunnen onder geene Wiskundige berekeningen zoo gebragt worden, als het onderwerp van het hier aangekondigde geschrift; maar met dat al wenschen wij meer, dan wij durven hopen, dat de Aantrekkingskracht, al is het dat derzelver aangewezene gebreken en onbestaanbaarheden bewezen zijn, zoo ligt voor het *Mouvement Primordial*, of de nu eerst voorgedragene *oorspronkelijke Bewegingskracht*, hare zoolang behoudene plaats zal inruimen. Intusschen maakt de schrandere Schrijver, (dien de Recensent, als Medestudent, op de Leydsche Hoogeschool, gekend en menigmalen zijn Wiskundig vernuft, toen reeds bewonderd heeft,) in zijne voorrede bl. IV te regt deze aanmerking: „ Hoevele „ stelsels, zoo oude als latere, van Wereldschepping (*cosmogonie*), van Sterrekunde, van Natuur- en Scheikunde, zijn niet uitgevonden, aangenomen, opgehemeld en daarna verworpen tot op het einde der zeventiende „ Eeuw! het tijdperk van de uitvinding van eene nieuwe „ berekeningswijze; van het stelsel van Aantrekking, en „ in 't algemeen van eene Wijsgeerte, die zich niet meer „ konde aankondigen, tenzij door ondervindingen en „ waarnemingen bewezen! " En wat verder op het einde dier bladz.: „ Het stelsel van Aantrekking had geen „ schijn van waarheid en zekerheid, dan door de eigenschappen, welke het ontleende van een ander grond-

„ be-

„ beginsel, veel eenvoudiger, oud en meer algemeen....
„ Het gezag van het diepdenkend vernuft van den on-
„ sterfelijken uitvinder van de *calcul des fluxions* .... kan
„ de oogen verblind hebben van de anders zoo helder-
„ ziende enz." Hij laat hierop volgen: „ Het stelsel
„ der Sterrekunde, hetwelk ik ga ontwikkelen, zal bewij-
„ zen: *Dat dezelfde eeuwige en onveranderlijke wet, die*
„ *in den voortgang der onevene getallen, den val van den*
„ *steen bestuurt, even zoo den loop regelt van de hemelsche*
„ *ligchamen; die steeds behoudt in hunne loopbanen* (orbites)
„ *en hen noodzaakt daarin voorttegaan met dezelfde maten*
„ *van vermeerdering van snelheid, zonder nogtans een oogen-*
„ *blik optehouden van te vallen, of, hetgene wij gewoon*
„ *zijn, vallen te noemen, zelfs in het opklimmen.*"

Wij kunnen het doel en onderwerp van dit, in allen gevalle allerbelangrijkste werk van den Graaf VAN NYEVELT, niet beter doen kennen, dan door hetgene hij op bl. 1, na het opnoemen van de drie algemeen bekende oude stellingen, nopens de kracht en rigting van het middelpunt-zoekende, en het middelpunt-vliedende vermogen, en daaruit volgende elliptische of eironde loopbaan, voordraagt, te laten volgen. „ Ik geloof (zegt hij) en
„ hoop, integendeel te bewijzen, 1°. dat de snelheid van
„ de *projectile* altijd dezelfde blijft en moet blijven, en
„ dat zij, bijgevolg noch vermeerdert, noch vermindert,
„ het zij de Planeet aan de Zon nader bijkomt, of meer
„ daarvan afwijkt. — 2°. Dat de *projectile* of *tangentielle*
„ loodlijnregt is aan den *rayon vecteur*; en dat deze rig-
„ ting ten aanzien van den *rayon vecteur*, standvastig de-
„ zelfde blijft, gedurende den geheelen loop der Pla-
„ neet (*). —— 3°. Dat het meerdere of mindere der
„ snelheid, welke men onderstelt, aan eene Planeet, in
„ het eerste oogenblik van haren loop, medegedeeld te
„ zijn, en wel in eene rigting, die met de as eenen
„ hoek van 90° maakt, niets kan veranderen in den aard
„ van de kromme lijn, die daardoor eenmaal is veroor-
„ zaakt, en, bijgevolg, geen *ellipse* kan voortbrengen,
„ na een *parabole* te hebben voortgebragt."

Bl. 5. waarschuwt de Schrijver, „ dat men naauw-
„ keurig de *grondbeginselen* der beweging moet onder-
„ scheiden van hunne gevolgen: dat is, (zegt hij) on-
„ derscheiden datgene, hetwelk in een bewogen ligchaam
„ *inwendig* geschiedt, van datgene, hetwelk zich aan ons
„ oog voordoet." Die inwendige kracht van alle ligchamen wordt bl. 5, 6 en 7 verklaard; waarna op bl. 9 deze vraag

(*) Ook hier hebben wij, door gewaagde vertalingen der kunstwoorden, het gezegde van den Schrijver niet willen onverstaanbaarder maken. Dit zij eens en vooral hier opgemerkt.

vraag volgt: „ Wat moet men dan denken van het voor„ gewend evenwigt van de *projectile* kracht, en van de „ Aantrekking, welke eene Planeet zou beletten op de „ Zon te vallen, of zich in het onmetelijke der ruimte „ te verliezen." En een weinig verder, omtrent het einde: „ De waarheid is deze, dat zoodanige veroor„ zaking der krachten door evenwigt (*balançement*) niet „ bestaat, en dat de Planeet in haren eironden kring niet „ anders voortgaat, dan als zij onveranderlijk zou voort„ gaan in eene regte, of hellende (*diagonale*) lijn, welke „ twee krachten op haar te gelijk in hetzelfde oogen„ blik werkende, haar zouden noodzaken te doorloopen." En bl. 10. „ Het zijn eenvoudig twee krachten, die te „ gelijk werken, en die, verre van gelijk en tegengesteld „ te zijn, integendeel zeer onevenredig zijn, en altijd „ overeenkomstig en eensgezind werken."

Wij kunnen niet nalaten, hetgene wij bl. 12 lezen, hier voortedragen: „ Al wat hier ontwikkeld is, ge„ voegd bij de menigvuldige erkenningen, door de groot„ ste Sterrekundigen, van het ongenoegzame der wet „ van de vierkanten, ter verklaring van de menigte der „ gevallen, moet, dunkt mij, duidelijk aantoonen, dat, „ ten minste de leer der Aantrekking eene misvatting „ is. Nu ga ik bewijzen, *dat zij niet bestaat*, 1°. met „ den loop der hemelsche ligchamen te verklaren, in „ hunne eironde kringen, *zonder hulp van de Aantrekkings„ kracht*, en zelfs zonder haar zoo zeer beroemde wet, „ waardoor zij zoo zeer is bekend geworden; 2°. door „ het in de plaats stellen van een grondbeginsel, beter „ bewezen, dan het bestaan van eene ingebeelde Aan„ trekking."

Bl. 17. in het Hoofdst. *van de wetten van den val van hemelsche ligchamen*, zegt de diepdenkende Schrijver: „ De Planeten rollen dus in hare loopbanen, door de „ vereeniging der twee hemelsche bewegingen. 1°. Door „ de beweging van *projection* (dat is van vrije beweging „ in de lucht,) welke aan de loopbaan (*orbite*) van ie„ der hemelsch ligchaam, de breedte geeft; en 2°. door „ de middelpunt-zoekende beweging, die de Planeet of „ nader bij, of verder af van de Zon brengt, om de ver„ schillende jaargetijden voorttebrengen. Maar deze twee „ bewegingen, bijna tegen elkanderen overgesteld, met „ de naauwkeurigste regelmaat geschiedende, niettegen„ staande de vermeerdering of vermindering van kracht „ van eene der twee krachten, namelijk de middelpunt„ zoekende kracht, kunnen voorzeker, de naauwkeurig„ heid, met welke zij voorvallen, niet ontvangen, dan „ van de wetten der zamengestelde beweging, welke „ standvastig de hoegrootheden der versnellingen in ieder „ punt van de loopbaan regelen." Hij merkt hier verder

aan,

aan, dat, als men 1°. de kracht van den val van de Planeet, aan de *apogée*, (dat is, de verste standplaats van de Zon, of Aarde) en 2°. de hoeveelheid, of snelheid van de *projectile* beweging konde weten, men alsdan ook, door vereeniging van de wetten van den val der ligchamen, met die der zamengestelde beweging, niet alleen de plaats of stelling van de Planeet op ieder punt van hare loopbaan, zoude kunnen bepalen, maar ook de snelheid op dit punt, van ieder der twee krachten, gelijk mede de hoeveelheid of waarde van de *resultante* of uitkomst van hare vereenigde krachten, dat is, de hoeveelheid van den beschreven boog.

Bl. 19. volgt het onderzoek der berekening van de twee krachten, de *Projectile* en de *Centripète*, en derzelver uitkomst. „ Zie daar dan, (schrijft hij) de algemee„ ne waarderingen of hoegrootheden der twee krachten „ gevonden, (welke men, om geene oude denkbeelden „ te herinneren, zoude kunnen *Projectile* en *Centripète* „ noemen,) en dat even zeer voor de uitkomst van hare „ werking, die men *Diagone* zou kunnen noemen."

Bl. 33. lezen wij: „ Ik geloof dan te mogen beslui„ ten, dat grondbeginsels en berekeningen, op deze twee „ onveranderlijke natuurwetten gebouwd, (namelijk de „ *Projectile* en de *Centripète* krachten,) niet kunnen be„ driegen, en bij gevolg de ware grondbeginsels en be„ rekeningen zijn." En bl, 34. „ De post of werkin„ gen van de *Projectile*-kracht zijn dan, om het ligchaam „ van de Planeet, met eene verwonderlijk groote snel„ heid, en die bestendig in alle de punten van hare loop„ baan (het zij hetzelve nader of verder van het middel„ puntig ligchaam komt) dezelfde is, overtebrengen of „ te doen bewegen. En de werkingen (*fonctions*) van „ de *Centripète* of aantrekkingskracht, zijn, de beweging „ van de Planeet, vooreerst *paraboliquement*, daarna *ellip„ tiquement* te regelen, door haar naar het middelpunt te „ buigen, en zulks steeds meer en meer, bij iedere se„ conde, of nieuwe punt van den straal, zoo lang zij het „ middelpunt nadert; maar haar integendeel in haren ge„ bogen cirkel te houden tegen de *Projectile* kracht, „ wanneer de Planeet zich daarvan verwijdert, om met „ steeds afnemende snelheden tot de *Apogée* terug te kee„ ren, waar de loopbaan bijna cirkel wordende, de kracht „ van den val op zijn minste (*minimum*) is, en tot op „ *zero* zou verminderen, indien de ombuiging of kromte „ (*courbure*) geheel en al cirkelrond werd, hetwelk op „ dat zelfde oogenblik de Planeet zoude wegvoeren, om „ nimmer wederom aan ons oog te verschijnen." En nog bl. 35. „ Maar het houden van de Planeet in hare „ loopbaan (*orbite*,) is niet alleen de post van de mid„ delpunt-zoekende kracht (*centripète*); geenszins! Zij

 „ ver-

„ verſnelt, of vertraagt ook de *uitwendige* beweging van „ de Planeet, door hare toenemingen of afnemingen van „ kracht of van ſnelheid, door, op iedere ſeconde, bij „ de ſnelheid, welke zij in de voorgaande ſeconde had, „ het dubbelde te voegen van de oorſpronkelijke hoe„ grootheid (*valeur*) bij de *Apogée*, of door die in de„ zelfde hoeveelheid te verminderen."

De Graaf VAN NYEVELT ontveinst geenszins, dat het aan ſommigen of velen vreemd zal toeſchijnen, dat hij een ſtelſel van den grooten NEWTON onderneemt te beſtrijden; maar behalve de zucht tot, en het gewigt der waarheid; behalve dat hij lang geaarzeld heeft, en nu in eenen gevorderden leeftijd zich eindelijk verpligt heeft geacht, de waarheid niet langer te verbergen, zoo vraagt hij, bl. 35, op het einde, of niet DESCARTES, MALLEBRANCHE, ROHAULT, FONTENELLE eerſte vernuften waren, en zich nogtans bedrogen hebben? En bl. 37. of men niet, de wetten der Aantrekking bij menigvuldige waarnemingen en berekeningen, in de war ziende, vreemde invloeden en werkingen hebbe uitgedacht, om zijne onwetendheid, om het gebrekkige, ware het mogelijk, te helen en aantevullen? „ Hoe dit zij (zegt hij aldaar) „ ik meen bewezen te hebben, dat de Aantrekking niet „ beſtaat, en nimmer beſtaan heeft, als bij toepasſing van „ berekeningen, die t'huis behoorden, nog t'huis behoo„ ren, en altijd zullen t'huis behooren, niet tot dat hers„ ſenſchimmig grondbeginſel, maar tot de wet van den „ val der ligchamen, door welke, hoe meer het vallend „ ligchaam in zijnen val vordert, hoe meer de vierkan„ ten van *den tijd, of liever, de ſommen van de tijden*, „ vermenigvuldigd met de ſnelheden, zich vergrooten, „ even als deze vierkanten; en integendeel verminderen, „ naar mate de Planeet in hare loopbaan opklimt." En bl. 38. „ Ik geloof dan veeleer, dat alle de hemelſche „ ligchamen hunne omwenteling met de meest mogelijk „ ſtandvastige regeling verrigten, en dat de ongelijkhe„ den, welke men meent gevonden te hebben, niet ko„ men dan van de onkunde van de ware plaats, van het „ waarnemingspunt (*obſervatoire*) dat is, van onzen aard„ bol." Zie bl. 39. „ Mogt ik (zegt hij verders bl. 40) „ voor het eindigen van mijnen levensloop, welks einde „ zoo nabij is, nog het genoegen ſmaken, van of mijn „ ſtelſel door eene andere en betere *theorie* vernietigd te „ zien, dan die der Aantrekking; of dat ſtelſel, hetwelk „ ik aanbiede, door de grootſte Sterrekundigen, welke „ Europa bezit, aangenomen, en mogten de voortreffe„ lijke bekwaamheden, die zij hebben te werk geſteld, „ om de dwaling zelve te bevorderen ter vermeerdering „ van kennis, voortaan toegewijd zijn, om mijne zwakke „ wenken te volmaken, ten einde eenmaal eene naauw-

„ keu-

„ keurige kennis te verkrijgen van den loop der hemel„ lichten, en daardoor nog meerdere zekerheid voor de „ scheepvaart!"

Bl. 42. komt het Hoofddeel voor: *van het bewegend grondbeginsel, of de oorspronkelijke beweging*. Gaarne kipten wij uit hetzelve ook eenige plaatsen, om dit gewigtig geschrift nog meer te doen kennen; maar wij moeten ons bedwingen. Wij kunnen echter het volgende niet voorbijgaan: „ Dit grondbeginsel (zegt de Schrijver) „ enkel bevattelijk door zijn gevolg (*effet*) is eigenlijk „ niet dat gene, wat wij *beweging* noemen. Brengen wij „ ons eens in gedachten over en terug tot op het oogen„ blik der schepping aller dingen, en brengen wij de „ oorzaken en gewrochten in evenredigheid met ons zeer „ zwak begrip; verbeelden wij ons, dat 'er eene opvol„ ging van tijd bestaan heeft, in welken de oneindige „ Wijsheid en Magt, de aanbiddelijke Bouwmeester van „ het Heelal hetzelve in een oogenblik heeft voortge„ bragt; al wat wij stof noemen, vervulde de ruimte, „ met oneindig kleine *atomen*, van elkanderen afgezon„ derd, en zonder eenige beweging. God zeide: *Dat „ 'er ligchamen zijn, en ruimte zonder ligchamen!* En „ oogenblikkelijk verkreeg ieder van die *atomen* de be„ wonderenswaardige eigenschappen, welke de Rede en „ Ondervinding ons ontdekken, en daarteboven het „ vermogen van hunne *onbewegelijkheid* te verbreken." Bl. 43. Maar opdat hieruit geen wilde chaos geboren werd, „ regelde de Goddelijke Wijsheid dit vermogen, „ en onderwierp het aan deze zoo eenvoudige als ver„ wonderlijke *wet*, welke wij met onze oogen zien; na„ melijk *eene wet, door welke dat vermogen genoodzaakt „ wordt, alle natuurlijke ligchamen, zonder uitzondering „ van grootte of gedaante, voorttedrijven en standvastig te „ besturen, langs den kortsten weg, in denzelfden tijd, en „ met dezelfde evenredigheden van verhaaste of vertraagde „ snelheden, naar dat ligchaam, hetwelk door zijne groot„ heid in massa, en nabijheid van afstand te zamen geno„ men, zich in dien omtrek* (enceinte) *bevindt, die aan „ hetzelve voor plaats van bestaan is aangewezen, zonder „ ooit daaruit te kunnen gaan, of naar elders te komen.*" Deze wet wordt het *bewegend grondbeginsel* (principe moteur) of *de oorspronkelijke beweging* genaamd. Door deze wet geeft de Schepper het leven aan de geheele natuur. Bl. 44. „ Zie daar (bl. 48.) die onbekende kracht . . . dat „ grondbeginsel van beweging, hetwelk den loop der he„ melsche ligchamen bestuurt, en, in deze nieuwe theo„ rie, de plaats van de voorgegevene werking van aan„ trekkende kracht van het middelpunt op het ligchaam „ inneemt en bekleedt, door de dadelijke en bestendige „ strekking (*tendance*) van het ligchaam naar het middel„ punt."

„ punt." Hieruit blijkt dan, dat het stelsel van den Graaf VAN NYEVELT juist het omgekeerde is van dat van NEWTON. Nog zegt hij van hetzelve, bl. 51. „ Dit beginsel „ is, beurtelings, door zijne Goddelijke organisatie, „ *schepper*, *behouder*, *vernietiger* en *herschepper* van al, wat „ bestaat. Derhalve, 1°. zonder dit grondbeginsel, is geene „ beweging in de natuur. 2°. Hetzelve bestaat overal, „ waar dat gene is, wat wij stof noemen. 3°. Het ligt „ in ieder deeltje, hoopje, (*mollecule*,) atome, waarvan „ de ophooping of vereeniging alle ligchamen uitmaken, „ welke die ook zijn mogen. 4°. Het brengt in ieder „ ligchaam, door dezelfde beweging, dezelfde snelhe- „ den, op dezelfde afstanden voort. Derhalve in de ledi- „ ge ruimte, buiten onzen dampkring, valt eene bombe „ niet sneller dan een sneeuwvlok. 5°. Die snelheden „ zijn van alle tijden dezelfde. 6°. Ook is de rigting van „ deze beweging altijd dezelfde. 7°. Dit grondbeginsel, „ en de beweging, die zij voortbrengt, is zonder ophou- „ den werkzaam, of bereid om te werken. 8°. Zonder „ die inwendige bewegingen zou noch *gewigt*, noch het „ gene wij *kracht* noemen, aanwezig zijn. 9°. Deze oor- „ spronkelijke snelheden kunnen in de ligchamen vermeer- „ derd en opgehoopt worden." Zie dit af ontvouwd en verklaard in vele aanteekeningen, bl. 46—55. Waarop nog vijf bedenkingen worden voorgedragen en opgelost, bl. 56—72. Maar wij hebben reeds onze grenzen verre overtreden, en moeten onzen lust betoomen.

Dit zij dan genoeg, om dit allerbelangrijkst geschrift, hetwelk in de Wis- en Natuurkundige Wereld, zoo als de Franschen zeggen, *epoque* moet maken, bekend te doen worden Verre zij het van ons, om deszelfs wezenlijke waarde te willen of te kunnen schatten: wij laten zulks aan zoovele schrandere Wiskundigen over, die en ons Vaderland eer aandoen, en ook buiten 'slands deze wetenschap bevorderen. Wij eindigen dan met dezen wensch, dat, gelijk de Schrijver dit werk met alle welmeenendheid, met zedigheid, met hoogachting voor de groote wiskundige vernuften, maar ook met ronde zucht en liefde tot de waarheid, en niet dan na rijpe overweging heeft in het licht gezonden, ook alzoo dit werk door de kundigste mannen met die waarheidsliefde en bescheidenheid, zonder eenige vooringenomenheid zal onderzocht en beoordeeld worden, als en het geschrift en het gewigt der waarheid verdienen,

C.

HAN-

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Verslag van de laatst gehouden Verkooping van Wol en Vee van de Kudde te Rambouillet.

De Heeren BACOT Vader en Zoon Fabrijkeurs te Sedan, kochten op de laatste Verkooping, te Rambouillet gehouden, de Wolle tegen 5 Fr. 97 C. het Kilogram, daaronder de verkoopkosten 7 Fr. 50 C. per Ct. begrepen. Onder dezelfde voorwaarden werd de Lamswol toegewezen aan den Heer MAGNON Junior, Koopman te Parijs, voor 4 Fr. 57 C. het Kilogram. 'Er werden 81 Ooijen verkocht. De inzet was 150 Fr. Het goedkoopste werd voor 165 Fr. 75 C. toegekend, het duurste voor 542 Fr. 50 C., daaronder dezelfde verkoopregten begrepen.

6	werden 'er verkocht	onder de	200	Fr.
28	———	boven de	300	—
31	———	———	400	—
3	———	———	500	—
	de gemiddelde prijs der Ooijen was		*318*	—

Van de 80 Rammen, welke ieder op 500 Fr. ingezet werden, werd de goedkoopste voor 703 Fr. toegewezen, de duurste voor 2370 Fr. ook de verkoopkosten daaronder berekend.

7	slechts golden boven de	700	Fr.
7	———	800	—
7	———	900	—
10	———	1000	—
6	———	1100	—
10	———	1200	—
9	———	1300	—
4	———	1400	—
7	———	1500	—
5	———	1600	—
3	———	1700	—
1	———	1900	—
4	———	2000	—

Over

Over het geheel zijn 'er 59 van de 80 boven de 1000 Fr. verkocht, en de gemiddelde prijs der Rammen was 1262 Francs. Alle deze dieren werden met hunne vachten verkocht.

Van derzelver vachten beroofd, werden 'er 22 Hamels verkocht tegen 23 Fr. het ſtuk; het gemiddeld gewigt van de vachten van alle de dieren dit jaar 5 Kilogram. zijnde en de wol omtrent op 3 Fr. het halve Kilogram verkocht zijnde, werd de gemiddelde prijs der Hamels op 55 Fr. gebragt, ook de verkoopkosten daaronder begrepen.

De Kudde geniet den best mogelijken ſtaat van gezondheid.

Uitwerkſelen van Warm Water op de Bloemen.

De volgende daadzaak, voor zoover wij weten, is nog niet door de Drukpers bekend gemaakt. Dezelve verdient echter bewaard te worden, als een belangrijk toevoegſel tot de ontdekkingen in de Planten-Phyſiologie, en als een middel, om den liefhebbers van Bloemen een' dag derzelver te kort beſtaan te verlengen.

De meeste Bloemen beginnen te kwijnen en te verwelken, na een etmaal in het water geſtaan te hebben; eenige kunnen weder verlevendigd worden door die in verſch water te dompelen; maar alle (de vluchtigſte, als de Papaver en miſſchien een of twee andere uitgezonderd) kunnen geheel hare friſchheid herkrijgen, door warm Water te bezigen. Om dit uitwerkſel te bekomen, zet men de bloemen in kokend Water, zoo diep, dat omtrent een derde van haar' ſteel daarin gedompeld blijft. Gedurende den tijd, dat het water ter verkoeling noodig heeft, herſtellen de Bloemen zich en hernemen hare friſchheid; dan ſnijdt men de uiterſte einden der ſtelen af en plaatst ze in verſch Water (*).

WEER-

(*) De Heer AUBERT DU PETIT THOUARS heeft in zijne *Eſſais ſur la Vegetation*, gevallen, in 1808 publiek gemaakt, aangehaald; die eenige overeenkomst met het vermelde hebben. Van de uitbotting ſprekende, drukt hij zich op de volgende wijze uit, p. 274. „ Anderen hebben beweerd,

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	29. 9¾ 29. 9¾ 29. 9½	60 69 59	N. N. O. ——— N. t. O.	bewolkt; meest omtrent betrokken; den voorgaanden nacht een regenbui.
20	29. 9½ 29. 9½ 29. 9¾	59 64½ 56½	N. W. N. W. t. N. N. N. W.	bewolkt; buijig; windrig.
21	29. 9¾ 29. 9¾ 29. 9½	59 65 57½	N. N. W. N. W. t. N. N. W.	bewolkt; harde wind; een weinig buijig.
22	29. 9¾ 29. 9¾ 30. 0¼	55½ 64 54½	W. N. W. ——— N. W.	zeer bewolkt; buijig.
23	30. 1 30. 1¼ 30. 2	58½ 65½ 56½	N. t. O. N. O. N. t. O.	bewolkt; even na den middag een regenbui.
24	[illegible] 30. 1¾ 30. 1¼	[illegible] 64½ 58	[illegible] W. t. Z. W. t. N.	meest omtrent betrokken; even [illegible] middag [illegible]
25	30. 0½ 30. 0¾ 30. 1	63½ 65½ 55½	W. W. N. W. ———	bewolkt.

„ weerd, dat men, het uiterste van den tak, dien men in „ de aarde zet, afbrandende, den goeden uitslag der uitbot- „ ting verzekert. De Reiziger KOLBE heeft het eerst die „ middel aangewezen. Hij zegt, dat de nieuwe Volk- „ plantelingen aan de Kaap de Goede Hoop vruchteloos „ beproefd hadden, om den Wijnstok voortteplanten, „ toen een Duitscher den raad gaf, om het uiteinde der „ ranken, die hij daartoe plantte, door het vuur te laten „ gaan, en dat 'er toen geen een mislukte."

„ Tot heden ben ik in de proeven, door mij genomen, „ niet geslaagd. Men poogt somtijds iets diergelijks te „ verrigten, te weten: als men de bloemen in het water „ zet, om die te bewaren, laat men derzelver steel door „ de vlam eener kaars gaan; en ik hoorde verzekeren, „ dat men langs dezen weg reeds verwelkte bloemen „ als het ware nieuw leven bijzette."

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN te Amsterdam is van de Pers gekomen: *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, N°. 2. behelzende eene *Levensschets van* GARRICK; *een Engelsch Middagmaal*; *Venetie*; *de Oogst*; *een Zedelijk Verhaal*; *de Sprekende Zakken*; *eene Vertelling van* A. VON KOTZEBUE, enz. Heeren Boekhandelaren worden verzocht, uit hoofde van het meer en meer toenemend debiet, dezes periodieken geschrifts, aan den Uitgever het vaste getal der door hen gedebiteerd wordende Exemplaren, vóór October aanstaande, wanneer N°. 3. het licht zal zien, optegeven, ten einde een bepaalde oplage hiernaar te kunnen regelen. Van N°. 1. is nog maar een zeer klein aantal voorhanden, hetgeen binnen kort een' tweeden druk zal noodzakelijk maken.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, zijn onlangs uitgegeven en bij alle hare Korrespondenten te bekomen, de onderstaande Artikelen:

I. J. KOPS, *Proeven van Uiterlijke Nederlandsche Welsprekendheid*, in navolging van P. Francius, benevens eene Redevoering over JACOB CATS, als Verlichter des Volks en Bevorderaar van het Nut van 't Algemeen, in gr. 8°. à 28 Stuivers.

II. OEHLENSCHLÄGER, *Treffende Verhalen en Onderhoudende Vertellingen*, (naar het Hoogduitsch) Eerste Deel in gr. 8°. à 44 stuivers.

Met nog één Deeltje is dit Werk compleet.

Eerlang zal bij dezelve in het licht verschijnen:

DE BUITENMAN,

I.

uitgegeven

door *J. F. SERRURIER.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 41. *Vrijdag den 4den September.*

BERIGTEN.

PETERSBURG. Op eene op den 5 Julij 1816 uitgeschrevene Prijsvraag van de Keizerlijke Akademie der Wetenschappen alhier, vorderende *eigene voldoende proeven over de zamenstelling van de tot hiertoe nog niet volledig onderzochte Middenzouten en Aarden* geen antwoord ingekomen zijnde, is dezelve op nieuw opgegeven om te beantwoorden voor den eersten Januarij 1820. De prijs voor het goedgekeurd antwoord, bestaat in *honderd Dukaten* en honderd Exemplaren van de bekroonde Verhandeling. De Dingers naar dezen prijs moeten de gewone voorwaarden van Spreuk, Biljet enz. in acht nemen en kunnen hunne Verhandelingen opstellen, in de *Russische*, *Duitsche*, *Latijnsche* of *Fransche* talen. Zij moeten gezonden worden aan den bestendigen Secretaris van de Akademie, die een bewijs van ontvangst der stukken aan de lasthebbenden van des begeerenden zal afgeven, ten einde op hunne aanvraag, ingeval van niet bekrooning, dezelve te kunnen afleveren. Alleen het bekroonde Antwoord is een eigendom der Akademie, en mag, zonder hare toestemming, niet gedrukt worden.

GOTTINGEN. In eene der laatste zittingen van de Koninklijke Maatschappij vertoonde de Opper-Medicinaalraad BLUMENBACH een paar Schedels, die onder verre de zeldzaamste en merkwaardigste in zijne Anthropologische Verzameling behooren; zijnde beide geschenken van Vorsten; te weten van den Kroonprins van *Beijeren* en van Prins MAXIMILIAAN van *Wied-Neuwied.* Voor den eigenaar dezer bekende Verzameling moest het tot zijn oogmerk voor de Natuurlijke Geschiedenis van het menschelijke geslacht van groot gewigt zijn, zich ook Schedels van Volkeren der Oudheid te verschaffen; en het was hem reeds gelukt, die van de oude Egyptenaren, Romeinen Germanen en Tschuden enz. te bekomen. Slechts om in het bezit van *een' ouden Griek* te geraken, scheen hij de hoop te moeten opgeven, welke nu door de oplettendheid des edelen Kroonprinsen even onverwacht als volkomen is vervuld geworden. De eerwaardige Schedel, dien hij aan denzelven te danken heeft, is uit een graf in Oud Groot-Griekenland herkomstig, en werd sedert met de daarbij gevondene algemeen zoogenaamde Etruskische vazen in het Kabinet van den waardigen Bisschop van Nola bewaard. Dezelve is, ten opzigte van zijnen geheel onderscheidenden overheerlijken vorm, namelijk de zachte glooijing van het fraaije voorhoofd en de loodregte rigting van de bovenkaak, als een prototyp van het antieke *Grieksche profil* te beschouwen, daar geen der overige 166 Schedels van onderscheiden volken in BLUMENBACHS Verzameling daarbijkomt: en dient tevens ter bondigste wederlegging van de onlangs door verscheiden Anthropologen en Kunstkenners opgeworpen bewering, als of dit profil in de Grieksche Kunstwerken niet overal naar het leven gevormd werd, maar, zoo als zich bij voorb. DE PAUW daaromtrent uitdrukt, enkel *un style de dessein adopté dans quelques écoles* geweest is. De ander dezer Schedels is van een *Botocud*, zijnde een berucht maar tot hier zoo weinig bekend geweest Kannibalen volk in Brazilie, van waar de Prins van *Neuwied*, van wiens zeldzame kundigheden en onafmatbaren ijver wij leerrijke berigten wegens de Natuurlijke Historie van dit wonderland te wachten hebben, denzelven tegelijk met een' levendigen Wilde uit dezen stam heeft medegebragt.

Het

Het vreemd in het oogloopend kontrast tusschen dezen Kanibaal-schedel en dien' van den edelen Griek laat zich met geene woorden uitdrukken. Gelijk de laatste door zijne voorbeeldige schoonheid de regels van POLYCLETUS herinnert, zweemt de eerste over het geheel (de onderkaak uitgezonderd) meer naar den Orang-Outang dan naar een der Negerschedels in de voornoemde Verzameling, hoewel bij vele dezer de bovenkaken sterker dan bij de Botocuden vooruitsteken. Het volk draagt zijnen naam naar den schijfvormigen houten klos, dien mannen en vrouwen in de daardoor vreesselijk uitgezette onderlip dragen. Een gevolg van dezen Inlandschen zedigen opschik is, dat van deze halve-menschen reeds in de twintig jaren de onderste snijtanden uitvallen, en, gelijk aan den schedel van den nu dertigjarigen Wilden, waarvan hier gesproken is, de tandkasten langzamerhand verdwijnen.

OLDENBURG. In den verleden jare overleed hier de Kanselarijraad, Hof- en Garnizoen Medicus Dr. GERHARD ANTON GRAMBERG, geboren te Tettens bij Jever den 5 November 1744. Hij oefende 52 jaren lang met roem de Geneeskundige praktijk uit, en maakte zich in zijn vak als Schrijver eener *Pharmacopoea Oldenburgensis*, en eener Verhandeling *de morbis primarum viarum* bekend. Hij was bovendien in de Hedendaagsche Penningkunde zeer ervaren en een beminnaar der Duitsche Letterkunde en Dichtkunst. Reeds voor 30 jaren gaf hij van het laatste blijk, door eene verklaring en bearbeiding van het *Nibelungenlied*, en later onder andere door een gedicht *Kosmotheoros* getiteld. Hij heeft ook langen tijd aan de *Allg. Deutsche Bibliothek* medegewerkt en betoonde zich in zijne bijdragen altijd een' groot vijand van al, wat naar bijgeloof en dweeperij zweemde.

GENT. In eene Vergadering van de Maatschappij van Rhetorica alhier, werden de bekroonde Vertalers van eene Redevoering des Barons VAN KEVERBERG VAN KESSEL in het Nederduitsch, bekend gemaakt. De gouden Eerepenning is, namelijk, toegewezen aan den Heer FRANS CANNAERT, de zilveren aan den Heer P. DE VOS, en de eervolle vermelding toegekend aan

het stuk van den Heer J. VAN LEIRBERGHE, allen in deze stad woonachtig.

'S GRAVENHAGE. Tot Rector Magnificus van de Hoogeschool te Leuven, is door Z. M. benoemd de Hoogleeraar HARBAUR voor het Akademiejaar, beginnende den 1sten October 1818. Tot denzelfden post aan de Hoogeschool te Luik werd de Hoogleeraar VAN DER HEYDEN, en aan die te Gent de Hoogleeraar CASSEL aangesteld, aanvangende met denzelfden tijd.

LEVENSSCHETS

VAN DEN

DELFSTOFKUNDIGEN

ABRAHAM GOTTLOB WERNER.

Een man, die niet enkel Saxen en Duitschland, maar door zijnen roem en door zijne Kweekelingen onderscheiden gewesten de aarde als toebehoorde, de Koninklijk - Saxische Bergraad ABRAHAM GOTTLOB WERNER, welke den 30sten Junij 1817 te Dresden overleed, werd in Wehrau aan de Queiss in de Opper Lausnitz den 25 September 1750 geboren, waar zijn vader Opzigter over een IJzerwerk was, die den zoon van kindsbeen af tot eenen dergelijken werkkring bestemde. Na een gebrekkig onderwijs op de School te Bunzlau genoten te hebben, werd zijne beschaving op de Berg-Akademie te Freyberg en aan de Universiteit van Leipzig voltooid. Op de laatste wijdde hij zich meer aan de beoefening der Natuurlijke Historie dan aan die der Regten toe, en reeds hier gaf hij in den jare 1774 het bekende Werkje uit, dat nog heden als de grondslag zijner *Oryktognosie* beschouwd wordt. Spoedig daarop werd hij te Freyberg aangezocht, om het opzigt over het daar aanwezig Naturalien-Kabinet te houden en daarover voorlezingen te doen. Sedert dien tijd vormde hij het hem oorspronkelijk toekomend stelsel der Aard- en Delfstofkunde, dat door de Kristallographische Theorie van HAUY en de Chemische Theorie van VAUQUELIN en an-

andere Scheikundigen wel ondersteund en uitgebreid, maar niet onbruikbaar kon gemaakt worden. Men blijft aan hem, in de Oryktognosie, verschuldigd de rangschikking in geslachten en soorten, en de meestal zeer vernuftige Nomenclatuur, gelijk mede in de, door hem het eerst uit eenen bajert stelselmatig ten voorschijn gebragte, Aardkunde, de leer van de voortbrenging langs den natten weg, bijzonder van den basalt. Zijn buitengewoon geheugen werd door de levendigste zucht ter nasporing en de uitgebreidste kundigheden in de Wijsbegeerte en Geschiedenis, gelijk ook door eene rustelooze werkzaamheid, ondersteund. Door deze verscheidenheid van kennis verkreeg het hoofdvak zijner studie een' trap van volkomenheid, welken de geleerden, die zich partijdig tot een enkel vak bepalen, gemeenlijk niet bereiken kunnen.

Sedert 1779, in welk jaar hij te Freyberg voor de eerste maal Oryktognosie en Geognosie, in losse voordragten, leeraarde, werden zijne lessen door jongelingen en mannen uit de meeste Europische rijken en zelfs uit andere werelddeelen aangehoord. In het vervolg waren zijne voorlezingen in een' tweejarigen cursus besloten. Behalve deze beide wetenschappen, hield hij ook lessen over de Bergwerkkunst, de Encyclopedie der Wiskunde, de Letterkunde van de Mineralogie, de IJzerhutkunde (eene door hem zelven *geschapen wetenschap*) en *de Mijnhuishoudkunde*. Hij zelf schreef weinig; maar zijne leerlingen verspreidden zijne leer door woorden en geschriften; en men vindt echter in zijne voor 5000 Rht. aan de Berg-Akademie vermaakte nalatenschap, die zijne Boekerij, Muntenverzameling en zijne Handschriften bevat, vele geheel voor de drukpers gereed liggende stukken. Hij was inderdaad een vader voor alle zijne Leerlingen, voor welke hij niet slechts in het wetenschappelijke maar ook om in het zedelijke ten voorbeeld wilde verstrekken, en op wier beschaving hij zoowel door zijnen gemeenzamen omgang als door zijne voordragten invloed had. — Van 1797 als Bergcommissieraad en van 1800 als Bergraad nam hij in het Bestuur der gansche Berg-Akademie, en aan alle de bezigheden daartoe betrekkelijk een groot aandeel. In het jaar 1815 benoemde hem de Koning tot Ridder van de Saxische Orde van Burgerlijke ver-

 dien-

diensten. De sedert twintig jaren ondernomene, onder de Leerlingen van WERNER in districten verdeelde Mineralogische Beschrijving en opneming van geheel Saxen, welke aan deze staat eenmaal eene Mineralogische Kaart, zoo naauwkeurig en zoo uitgebreid, verschaffen zal, als geen ander land kan vertoonen, was haren oorsprong aan hem verschuldigd en werd door hem zeer naauwlettend bestuurd. Zijn in volledigheid en wetenschappelijke orde eenig, uit meer dan 100,000 stuks bestaand, Kabinet Mineralien, is door middel eener lijfrente, welker bedrag zelve op de Inrigting terugkomt, een eigendom van de Fryberger Berg - Akademie geworden, en heeft een' afzonderlijk daartoe aangestelden Opzigter.

Zijn ligchamelijke toestand had veroorzaakt, dat hij sedert zijn veertiende levensjaar Karlsbad twee-en-veertig malen bezocht. In 1817 gebeurde dit niet; hij overleed te Dresden in de armen zijner vrienden en van zijne eenige zuster, in het Logement *der golden Engel*, werwaarts hij vier weken vroeger (in het begin van Junij) uit Freyberg zich begeven had, om voor eene ingewikkelde kwaal der ingewanden hulp bij de ervarenste Geneesheeren te zoeken. De staat vereerde de verdiensten van den afgestorvenen door een plegtige begrafenis. In eene reeks van 36 Koetsen, alle teekenen van rouw dragende, begeleidde in den nacht van den 2 tot 3 Julij, al, wat op aanzien, rang en kunde aanspraak maken mogt, uit Dresden, zijn lijk tot den heuvel van Gorbitz, het scheidpunt tusschen Dresden en Freyberg, waar de afgevaardigden der Berg - Akademie enz. hetzelve reeds verbeidden. Alle de aanwezigen hier in een' kring om de koets, waarin het lijk lag, staande, sprak de Hofraad BÖTTIGER, een veeljarig vriend van den overledenen, eenige krachtige woorden ter nagedachtenis van zijne verdiensten uit. Naar Freyberg met fakkels vervoerd zijnde, hield de Leeraar FRISCH eene Lijkrede, en tegen den middag werd de kist in den kruisgang der Domkerk aldaar bijgezet. Mogt WERNER's groot voorbeeld als Mensch en Leermeester zoo lang door zijne Kweekelingen in Europa en aan gene zijde des Oceaans, herdacht en ter harte genomen worden, als de door hem op nieuw geschapene wetenschap!

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

HANDELINGEN VAN GELEERDE MAATSCHAPPIJEN. Verhandelingen van het *Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen*, VIIIste Deel, gedrukt te *Batavia* in 's Gouvernements Drukkerij bij A. H. HUBBARD, 1816. in 8vo.

Dit Deel wordt geopend met eene *Naamlijst* der toenmalige Leden van het Genootschap. Die der Directie waren: *President* de Heer J. T. ROSS. *Vice-President* Baron VON LUTZOW. *Secretarissen* de Heeren WEDDING en DUPUY. *Committé over de Papieren* de Heeren MUNTINGHE, VAN SEVENHOVEN, EKENHOLM, VAN BEUTECHEM, en REINKING. *Committé over het Museum* de Heeren COOP, GROEN, VAN ZAANEN, MEYLAN en COUPERUS. *Bibliothecaris* de Heer P. WEDDING.

In het Voorberigt wordt eerst gesproken over de oorzaken der vertraging met de uitgave van dit VIIIste Deel, en daarna van het verlies, hetwelk het afscheid en vertrek van des Genootschaps laatst voorgaanden President en Zaakhersteller, den Heer THOMAS STAMFORD RAFFLES, tevens Luitenant Gouverneur, aan hetzelve gekost heeft. Het behelst een afscheids-adres, uitgesproken in de Algemeene Vergadering van den 16den Maart 1816, alsmede het antwoord van dezen aftredenden Voorzitter, die nog kortelings geleden bij deszelfs vele zorgen voor het Genootschap ook gevoegd had een geschenk van Braminsche en andere Oudheden, alsmede eene partij nuttige Boeken en Inlandsche Handschriften. Eenige Leden hebben zich mede door toegezegde vereeringen onderscheiden.

De inhoud zelve bepaalt zich tot:

1°. Eene Redevoering, gehouden den 11 September 1815, door den Heer THOMAS STAMFORD RAFFLES, President, (in het Engelsch.)

Dezelve behelst: Eene uitweiding over het afsterven van den voormaligen Protector des Genootschaps, den Graaf VAN MINTO. —— Een uitvoerig Verslag van den uitslag der onderzoekingen van Dr. HORSFIELD omtrent de ligging, de gesteldheid, de voortbrengselen en den toestand der inwoners op het eiland *Banca*; —— Belangrijke bijzonderheden wegens *Borneo*, als ook de *Bugis* en de *Macassars* op *Celebes*; —— De gesteldheid van *Java* ten opzigte van oudheden, taal, voortbrengselen,

letterkunde, geschiedenis, wetenschappen, kunsten, zeden, gewoonten en godsdienst, den laatsten inzonderheid bij de bewoners van het *Teng'gaas* gebergte, welke omtrent 40 gehuchten in de bekoorlijkste landstreek van *Java* bewonen, allereenvoudigst van zeden, vreedzaam, onbekend met verscheiden misdaden zijn en eene bevolking van omtrent 1200 zielen uitmaken; —— Een uitvoerig Verslag nopens het eiland *Bali*, waarop eene bevolking is van 800,000 zielen; —— Uitweidingen omtrent de overeenkomende punten bij de bewoners van *Malacca Borneo*, de veelvuldige eilanden daar in den omtrek, tot zelfs in den Stillen Oceaan en bij de Zuid-Amerikanen. — Gedachten over den oorsprong en verspreiding dier volkeren en bijzonderlijk over de geschiedenis en tijdrekening der Javanen —— eindelijk gewigtige aanmerkingen over de Japannezen.

2°. Uittreksels uit eenige aanteekeningen nopens den *Javaan* in het oostelijk gedeelte van het eiland *Java*, door F. van Boeckholtz, 1775. (in het Hollandsch.)

Deze aanteekeningen gaan over de geest- en ligchaamsvermogens der Javanen, hunne kleur, gedaante, manieren, welgemaaktheid, karakter, sieraden, wapenen, vermaken, spelen, amphioen- en tabakrooken, veelwijverij, beleid enz.

3°. Chemikale ontleding van het *warm water*, dat aan den voet van den zoogenaamden *Blaauwen Berg* ontspringt, bij den inlander onder den naam van *Tsipannas* bekend, hetwelk in 1744 op de reize van Z. Hoog Edelheid naar de Bovenlanden ontdekt is, door S. C. Kriel en John Kost M. Drs. (in het Hollandsch.)

Men bevond na zes uren stokens tot den hoogsten trap van sublimeren *spir. sal. mar. acid.* gtt. 15 à 16. eene *witte aarde* op den bodem van de kolf, zeer zoutachtig van smaak, en die met *oleum vitriol.* vermengd zeer hevig effervesceerde, heet werd en eenen witten corrosiven damp deed opstijgen. Zij was zeer fijn en scheen een kalkaarde of *terra alcalina* te zijn; gedroogd had zij aan gewigt 3 dragm. 12 gr. *kristallen* alle gelijkvormig aan die van *zeezout*, tot 1 onc. 1 dr. 6 gr. Geene *flores sulp.* waren in de kolf.

4°. Eene korte opgave der *Geneeskundige Planten* op *Java* door Dr. Th. Horsfield, (in het Engelsch.)

Deze opgave verdeelt zich in twee deelen.

De eerste behelst die Planten, welke bereids in de Europische stelsels van *Materies Medica* zijn opgenoemd onder de Indische Planten.

De tweede vervat die Planten, welke worden gebezigd in de dagelijksche praktijk der Javanen of Inboorlingen.

5°. Over de *Delfstofkunde* van *Java*, door Dr. Horsfield, (in het Engelsch.) Eerste proeve, inhoudende verslag

lag wegens het eiland, van deszelfs westelijk uiteinde tot den berg *Sumbing*, gelegen bijna op de lengte van *Samarang*.

De geheele Verhandeling, waarvan hier de eerste proeve wordt gegeven, strekt zich uit over de volgende onderwerpen:

1°. Eene onafgebroken rij van breede bergen, van het Oosten naar het Westen, alle *volcanisch*, onderscheiden als *primary volcanoes*.

2°. Verscheiden kruinen van kleine bergen of heuvels, in verschillende rigtingen, met nagenoeg eenen gelijken trap van verheffing; dan eens oorspronkelijk van of vereenigd met de *primary volcanoes*, dan eens uitmakende op zich zelve staande rijen, onderscheiden als *secondary volcanoes*.

3°. *Heuvels* van *kalkaardige* gesteldheid.

4°. *Heuvels* van eenen gemengden aard, deels *kalkaardig*, deels *volcanisch*; aan wier voet, of op de bedden der rivier, welke van dezelve afkomen, men doorgaans vindt verscheiden keijaardige steenen, als vuursteen, jaspis, porfijr, agaat, coralijn enz.

5°. *Aangewonnen Landen*, blijkbaar van vroeger oorsprong, ontstaan uit de bezinkingen bij de monden van breede rivieren, bij de boorden van kalkaardige heuvels, welke menigmalen door dezelve worden overdekt, wier grens- of scheidlinie van de vaste en zelfstandige gedeelten des eilands ligtelijk kan worden getrokken, en de meeste van welke tot nog toe in eenen staat zijn van bestendigen aanwas.

6°. *Mineraalwellen van onderscheiden temperatuur* en bestanddeelen.

7°. *Wellen* van *Naptha* en *Petroleum*.

8°. *Rivieren*, ontspringende van de toppen van volkanen, bezwangerd met *zwavelachtig zuur*, *klei* enz.

9°. *Verscheiden voorwerpen* van belang, welke alleen door bijzondere beschrijving kunnen worden verklaard en opgehelderd.

6°. Proeve wegens de *Aardrijks-*, *Delfstof-* en *Kruidkunde*, van het westelijk gedeelte der landstreek van de geboortige Vorsten van *Java*, door Dr. TH. HORSFIELD, eerste afdeeling, (in het Engelsch.)

Deze eerste afdeeling vervat een uittreksel uit het Journaal eener reize daarheen, meest betrekkelijk *Geographische Beschrijvingen*. De tweede bevat *Aardrijkskundige bemerkingen*. De derde *Delfstofkundige aanmerkingen*. De vierde eene lijst van *Planten*, waargenomen op den togt.

7°. Eene *Inscriptie* in de *Kawi* of oude Javaansche taal, afgeschreven naar eenen steen, gevonden in het District van *Surabaya* op *Java*, overgebragt in later spraak door NATA KUSUMA, *Pananbahan* van *Sumanap*, (*Madura*)

 ver-

vertolkt in het Engelsch door Mr. CRAWFURD. De titel dezer Inscriptie is *Voorspoed.* Dezelve zoude, op bevel van den Vorst RAJA KUNAKOE, op den steen zijn gesteld geworden. Van het tijdperk wordt geen gewag gemaakt. Het onderwerp is eene Vorstengeschiedenis van dien tijd, bestaande bijna 6 bladzijden in 8vo.

8°. Afschriften van *oude Inscriptien* op koperen platen, ten voorschijn gebragt in de nabijheid van *Surabaya*, en bewaard wordende in het Museum van het Genootschap, overgebragt uit het oude *Kawi*-schrift in Romeinsche letteren.

Het eerste behelst de toebereidselen van GRAMAWYAYA (een opperhoofd van *Majapait*) tot eenen krijg tegen JAYA KATSENG, Vorst van *Gegelang*.

Het tweede is de opeisching door GRAMAWYAYA van het land van JAYA KATSENG, die dit eindelijk aan de opeischers overgeeft.

9°. Bijna woordelijk Translaat van een *Javaansch Geslachtregister* van de Vorsten van *Java*, (in het Hollandsch.)

Hierin begint de telling der Javaansche Alleenheerschers met ADAM en eindigt met den tegenwoordigen SOESOEHANG PAKOEBOENA den IVden.

10°. Een verhaal van de uitwerkselen der uitbarsting van den berg *Tomboro*, op het eiland *Sumbawa*, den 11den en 12den April 1815, (in het Engelsch.)

Dit verhaal is vervat in de uittreksels van brieven uit *Grisse*, *Sumanajo*, *Baniowangi* en *Bima*, behelzende de verschrikkelijke verwoestingen, welke door deze uitbarsting zijn veroorzaakt.

BOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Geschiedenis der Staats-Omwenteling in Nederland, voorgevallen in het jaar 1813, *door* Mr. HERMANN. BOSSCHA, *Hoogleeraar aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam* I—IV stukken; *te Amsterdam bij* P. den Hengst en Zoon, 1814 tot 1817.

Het Nederlandsche Volk is den Schrijver dankbaarheid verschuldigd, dat hij deszelfs wensch naar de voorstelling van eene zoo gewigtige gebeurtenis in de geschiedenis des vaderlands zoo spoedig en zoo volledig vervuld heeft. Gaarne stemt ieder in met de dankvolle erkentenis van de verdiensten des Schrijvers, die het gevoelt, hoe moeijelijk het valt, de geschiedenis eener pas voorge-

gevallene groote Staatsverandering van zulk een vaderlandlievend volk te schrijven, en die in het werk zelve de vlijt opmerkt, waarmede de Schrijver de bouwstoffen bijeenzamelde, die eenmaal voor hem onontbeerlijk zijn zullen, welke dit gedeelte van de Vaderlandsche Geschiedenis met de noodige grondigheid bearbeiden wil. Na eene Opdragt aan den toenmaligen Prins van Oranje, waarin de hartelijke verkleefdheid van den Schrijver jegens den persoon en het huis des Konings duidelijk blijkt, volgt een kort Voorberigt en eene uitvoerige Inleiding. Het werk zelve is in zeven hoofdafdeelingen gesplitst, en het laatste stuk behelst een aanhangsel met de oorspronkelijke stukken, welke de Schrijver noodig achtte te moeten aanhalen, ter juiste beoordeeling van den aanvang en voortgang dezer Staatsomwenteling. De eerste hoofdafdeeling bevat het begin dezer groote gebeurtenis tot aan de aankomst van den Prins van Oranje, en vult, als het rijkst gedeelte van het geheele werk, het eerste stuk. Met genoegen ontdekt de Lezer in de hier verhaalde daadzaken, de vaderlandsche zucht van het zoo achtingwaardig volk en de zegenrijke uitwerking van de algemeen erkende verdiensten van enkele door wijsheid en deugd uitstekende mannen, in moeijelijke tijdsgewrichten. De tweede hoofdafdeeling strekt zich van de aankomst des Prinsen van Oranje tot aan het einde van het jaar 1813 uit. Even werkzaam ter bespoediging van den goeden uitslag des gelukkig begonnen werks was de stemming der volksmeening ten voordeele van den Prins, als de deelneming der Verbonden Mogendheden, die zich nu *gedurig met meer kracht ontwikkelen kon.* De derde hoofdafdeeling toont den invloed aan, welken de zegepralende togt der Verbonden Legers naar Frankrijk op de beslissing van Hollands lot uitoefende. In de vierde hoofdafdeeling wordt de gelukkige voortgang der Staatsverandering tot aan de huldiging van den Souvereinen Vorst geschilderd. Aangenaam is de vermelding, hoe in dit tijdperk het goede volk de wenschen van den Vorst, ook zelfs met de grootste opofferingen, vervulde; maar hoe verlevendigde ook het Vorstelijk Huis den vaderlandlievenden ijver des volks, door grootmoedige voorbeelden. —— De vijfde hoofdafdeeling behelst de voorstelling van hetgeen de huldiging voorbereidde en hoe zij voorviel. Met wijsheid waren de mannen ter bearbeiding van de grondwet gekozen, in wier handen het volk deze gewigtige werkzaamheid het liefst zag; en de Vorst gaf zijne overtuigingen en voornemens in zulke krachtige bewoordingen te kennen, dat het huldigingsfeest daardoor een dag van algemeene vreugde werd, die allen hoop inboezemde. In de zesde hoofdafdeeling wordt de regeringsverandering in Frankrijk door Napo-

LEONS afſtand en de troonbeklimming van LODEWYK den XVIIIden, gelijk ook de ontruiming der Nederlandſche Vestingen beſchreven. De zevende hoofdafdeeling is eene korte voorſtelling van de aanneming der Koninklijke Waardigheid, aan den Souverein der Nederlanden opgedragen. —— De taal van den Schrijver onderſcheidt zich voordeelig door bijzondere zuiverheid en aangename vermijding van vreemde uitdrukkingen; en de Portraiten der Koninklijke Familie, gelijk ook van de Mannen, die zich in dezen tijd bij het Vaderland vooral verdienstelijk gemaakt hebben, verſieren het boek, welks uiterlijk den Uitgever tot eere verſtrekt.

(*Gott. Gelehrt. Anz.* 106 *St.* 4 *Jul.* 1818.)

U I T V I N D I N G E N.

Aan het Ministerie voor het publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, is door den Heer J. B. MONS te Brusſel een geheim Middel medegedeeld, *om zijden, wollen, linnen en dergelijke ſtoffen, alsmede papier, voor water ondoordringbaar te maken:* hetzelve is door de Koninklijke Maatſchappij van Wetenſchappen en fraaije Letteren te Brusſel onderzocht en voldoende bevonden.

GEDENKPENNINGEN EN OUDHEDEN.

Tot vereeuwiging van de oprigting van het nieuwe Standbeeld van HENDRIK den IVden, wordt in de Munt der Gedenkpenningen te Parijs eene Medaille, op last van het Gouvernement, geſlagen. Het ontwerpen der teekening daartoe droeg het Inſtituut aan den Heer LEMOT op en de beroemde Graveur ANDRIEUX werd, door den Minister van Binnenlandſche Zaken met het graveren derzelve belast. Op de eene zijde ſtaat de beeldtenis des Konings, met het omſchrift LUDOVICUS XVIII, *lapidem auspicalem poſuit*, *D.* XVIII. *m. oct. an.* MDCCCXVIII, *regni* XXIII; op de keerzijde ziet men het Standbeeld te paard van HENDRIK den IV. op deszelfs voetſtuk, waarop men een basrelief van het oude Standbeeld geplaatst heeft, voorſtellende den ſlag van Ivry. Als omſchrift leest men *Henrico Magno;* als onderſchrift *Civium pietas restituit* MDCCCXVII. Men zal die in het goud, zilver

en

en koper slaan; gelijk nog een kleiner Zilveren Gedenkpenning, om te strooijen ter dezer gelegenheid, op welken aan de eene zijde de beeldtenis van LODEWYK den XVIII en aan de andere die van HENDRIK den IV zal gevonden worden.

Privilegien van Nymegen.

Men vindt in de Stads rekening van Arnhem over 1454 *deze twee volgende posten:*

Des Saterdage post Assumpt. 6. Mariae. Die Burgemeisters van Arnhem gereden tot Dieren om sich te bespreken mit den van Zutphen, off oir sijns oick weer enich gelt te geven om den van Nymegen oir privilegien helpen te copen.

Des Dynsdage post Assumpt. 6 M. JAN GAIRTSS *gereden mit enen brieff, inholdende of oir sijns oick weer den Hollanderen gelt te geven om den van Nymegen privilegien te copen.*

G. v. H.

Gierbrug van Nymegen.

Het is vreemd, dat in boeken, waarin zoo milddadig de Geldersche *Landdags Reeeßen* werden aangehaald, dat van den 25 Maart 1675. en daar door HENDRICK HEYCK, *Inventeur van de Gierbrugge tot Nymwegen*, verzwegen werd. —— In 1457 voeren de Burgemeisters van Arnhem *mit een schuyt aen den pont dair ons Jonckeren van Gelre in was, soe hy quam van Nymwegen.* Dit uit een Stads Rekening van Arnhem. Vroeger pont van Nymwegen vond ik niet.

G. v. H.

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Verklaring van een Opschrift op eene Rots in Nepaul.

De Kolonel KIRKPATRICK maakt, in zijne Beschrijving van het Koningrijk Nepaul, melding van eene

rots,

rots, waarop vele Oostersche Opschriften gesneden zijn. Het is zeer opmerkelijk, dat een derzelve met Romeinsche Kapitale letters geschreven is. Men onderstelt, dat deze het werk van een' Zendeling zijn — en dit is zeer waarschijnlijk. Men meent, dat hij bij de Oostersche Geschriften ook iets Westelijks wilde voegen; maar mij komt het waarschijnlijker voor, dat hij door *verveling* gekweld werd. Men verlangde een Facsimile van dit opschrift te hebben, maar ondernam het niet te verklaren. Evenwel het opschrift werd geleverd, zijnde als volgt:

AWT. O. M. NEWI. NTERLHL VE. R.

Ten einde geen diepdenkend Student eene geleerde Verhandeling over dit onderwerp uitgeve, wil ik alleen deze woorden opmerken: „ *Automne Winter l'Hiver* " die ongetwijfeld door geene verandering in dit opschrift gekomen zijn. Hoe menig opschrift van gelijke waardij heeft de hoofden der geleerden op hol gebragt!

Q. Z.

Het Pauselijk Breve.

In 't jaar 1797 zond het Hof van Rome den Marquis Masſimi naar Parijs. Zijn, in den vorm van een Breve opgesteld Credentiaal, was van den Paus aan onze zeer geliefde zonen in Christus de leden van het uitvoerend bewind der Fransche Republiek, (*carissimis in Christo filiis nostris, civibus directorii executivi reipublicae Francorum*) uitgevaardigd en de Apostolische zegen werd den Directeuren daarin gegeven. Naderhand werd, om den afwezigen Heer Masſimi te vervangen, de Graaf Joachim Gorirosſi naar Parijs gezonden, en met eene nieuwe uitvaardiging van dit Breve voorzien. Het behelsde ook den Apostolischen zegen, maar onder aan den voet werd in eene Italiaansche Noot gezegd, dat dit Breve in tweeërlei vorm uitgevaardigd was geworden, één met den Apostolischen zegen en één zonder denzelven, om daarvan naar vereisch der omstandigheden gebruik te maken.

Woor-

Woordenboeken.

Het is reeds eene oude opmerking, dat wij in de eeuw der Woordenboeken leven; maar wij vorderen daarin nog. De *Bibliographie de la France* kondigt het prospectus van eene *Dictionnaire infernal* aan, bij denzelfden Boekverkooper, die voor eenigen tijd eene *Dictionnaire des Etiquettes* door Mad. DE GENLIS uitgaf.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	30. 0 29. 9¾ 29. 9	61 64 57	W. — W. t. Z.	voormiddag betrokken; verder bewolkt buijig.
27	29. 8 29 8 29 7¾	61½ 64 59	W. W. t. N. W. Z. W.	betrokken; op den middag en 's avonds regen.
28	29 6½ 29. 6½ 29. 7¾	64 67 62	Z. W. W. t. N. W. N. W.	zeer windrig; betrokken; voormidd. en 's avonds regen.
29	29. 9 30. 0 30. 0	62½ 66½ 62	W. t. N. ——— ———	bewolkt; 's morgens zeer windrig; 's avonds helder.
30	29. 9 29. 8¾ 29. 9	66½ 69½ 60	W. W. t. Z. W. N. W.	bewolkt; harde wind; 's namiddags buijig.
31	30. 0¼ 30. 0½ 30. 0	61 66 54½	W. t. N. W. —	wolken; omtrent helder.
Sept. 1	29. 7¾ 29. 6¾ 29 7	59½ 76½* 68	Z. O. Z. Z. O. Z. Z. W.	bewolkt; 's avonds helder.

* 's namiddags ten drie ure 80 graden.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

In geheel Denemarken zijn (zonder de Hertogdommen mede te rekenen) in den loop van het jaar 1817 overleden 21,253, geboren 35,441 Kinderen en gehuwd 8589 paren.

Voor-

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

Warschau. De voormalige Poolsche Luitenant Generaal van Myzielsky, overleed den 6 Julij op zijn Landgoed Wijszki, in het Groot Hertogdom Posen, den ouderdom van 105 jaren bereikt hebbende.

Nathan Birdson, Pastoor te Stratfort in Connecticut, van de N. Amerikaansche Staten, overleed op den 28sten Januarij ll. in den ouderdom van ruim 108 jaren en zag een aantal van 258 Afstammelingen gedurende zijn leven geboren worden, waarvan 'er nog 206 zijn overlijden beleefden. Van dit getal waren 12 Kinderen, 76 Kleinkinderen en 163 Achterkleinkinderen, waarvan 'er 7 behooren tot het vijfde geslacht. Negen zijner Kinderen zijn nog in leven en tellen met elkander 582 jaren. Birdson is maar eens gehuwd geweest, zijne vrouw stierf vroeger, en bereikte slechts den ouderdom van 88 jaren en had 69 jaren met hem in een' vergenoegden echt doorgebragt. Bij 's mans begrafenis waren 100 zijner afstammelingen tegenwoordig en als eene bijzonderheid mag nog aangeteekend worden, dat geen lid dezer uitgestrekte familie zich in bekrompen omstandigheden bevindt.

Voorbeelden van ongemeene Vruchtbaarheid.

Willemina Kwak, huisvrouw van Arend Storries, een Daglooner te Lochem, verrigtte den 29sten Julij des namiddags nog haar werk op het land als naar gewoonte, en beviel des avonds even na hare te huiskomst zeer voorspoedig van *drie* welgeschapen Dochters, die benevens de Moeder eenen goeden welstand genieten.

Maria Vorst Weduwe Roeland van der Meer, die in den ouderdom van 91 jaren onlangs overleed, was Moeder geweest van 19 Kinderen, Grootmoeder van 71 Kindskinderen en Overgrootmoeder van 61 Achterkindskinderen; en liet daarvan in leven achter 8 Kinderen, 46 Kindskinderen en 49 Achterkindskinderen, dus te zamen van de 151, 103 zielen.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 42. *Vrijdag den 11den September.*

BERIGTEN.

PARYS *den* 28 *Augustus.* Ter ontvangst van den Ridder CUVIER, hield op heden de Fransche Akademie eene openbare Vergadering, waarin, behalve andere belangrijke werkzaamheden, waarvan men eerlang een verslag te gemoet ziet, hare gouden Medaille ter waarde van 500 Francs werd uitgeloofd aan het best gekeurd wordend Gedicht, ten onderwerp hebbende: *de Instelling der Jury in Frankrijk.*

GRONINGEN. Tot Rector Magnificus van onze Hoogeschool is voor het volgend Akademiejaar benoemd, bij Koninklijk besluit, de Hoogleeraar J. BAART DE LA FAILLE.

GOES *den* 29 *Augustus.* Heden overleed aan het Sas van deze stad, de beroemde en verdienstelijke Zeeloots en Menschenvriend FRANS NAEREBOUT, Broeder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, in den ouderdom van bijna 71 jaren, na eene kortstondige ziekte. Zijn braaf en edelmoedig karakter, zijne stoute en welberekende ondernemingen tot behoud van Schepen en redding van Schipbreukelin-

gen (*) zullen leven in de harten van de tegenwoordige en volgende geslachten, en de naam van FRANS NAEREBOUT zal met gouden letteren geschreven blijven, op de Naamrol van Nederlands voortreffelijkste burgeren. Het Goesche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, heeft zich belast met de regeling en de kosten eener plegtige uitvaart van dit haar waardig Medelid.

LEYDEN. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde alhier hield den 2den Julij ll. hare Jaarlijksche Vergadering, waarin tot Leden verkozen zijn, de Heeren C. W. STRONCK Predikant te Dordrecht en J. VENHUIZEN PEERLKAMP Conrector der Latijnsche Scholen te Haarlem. Dit jaar bekroonde de Maatschappij geene Verhandeling, maar besloot de volgende Vraag op de gewone voorwaarden optegeven, om beantwoord te worden voor den eersten Januarij des jaars 1820.

„ Welken dienst en ondienst heeft de Dichtkunde „ van de oudste tijden af tot op onzen tijd, aan de „ Geschiedkunde gedaan ? "

De prijs bestaat in een gouden Penning ter waarde van 150 guldens; de Verhandelingen, in het Nederduitsch of Latijn opgesteld, moeten voor den bepaalden tijd ingezonden worden bij den Secretaris der Maatschappij, Prof. M. SIEGENBEEK, of aan den Briefschrijver den Heer Mr. C. J. KNEPPELHOUT beide alhier woonachtig.

AMSTERDAM *den 3den September*. Heden vierden de Kooplieden, Makelaars en Factors in Granen het vijftigjarig bestaan van de *Nieuwe Korenbeurs*, die voor eene halve Eeuw de Korenmarkt verving, door het houden van een' luisterrijken Maaltijd, waarbij Heeren Burgemeesteren enz. genoodigd waren. Het middelstuk verbeeldde een Tempel aan *Ceres* toegewijd, met toepasselijke Zinnebeelden, waarvan een voorzien was met deze vier dichtregelen van den Dichter Bs. DE BOSCH.

Om

(*) Zie wegens de groote verdiensten van dezen beroemden Zeeloots *Algem. Konst- en Letterb.* 1816 I. Dl. bl. 210, 1817 I. Dl. bl. 194.

Om menig vruchtbaar rijk den graanoogst aftekoopen
En tot een oorbre winst den andren aantebiën,
Zet *Gysbrechts* wereldstad dit nieuwe marktslot open,
Dus groeit haar rijkdom aan en wordt ze alom ontzien.

De Heer Wm. de Clercq droeg bij deze gelegenheid een toepasselijk Dichtstuk voor, terwijl Instrumentale Muzijk welvoegende toasten afwisselde.

Amsterdam *den 3den September*. Maandag den 31sten Augustus, werd, onder voorzitterschap van den Heer C. Apostool de Elfde Algemeene Vergadering van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten geopend, en op gisteren voortgezet en gesloten; terwijl tot Algemeenen Voorzitter voor het volgend Instituutsjaar werd geproclameerd de Heer Mr. J. de Vries, thans Voorzitter der Tweede Klasse.

Daags te voren hield de Tweede Klasse dezes Instituuts hare Tweede openbare zitting, onder het voorzitterschap van den Heer Mr. J. D. Meijer, die dezelve met eene gepaste inleiding opende. Behalve het uitvoerig verslag van de werkzaamheden dezer Klasse, sedert de laatste openbare Vergadering, dat hierop de Secretaris der Klasse, de Hr. Mr. S. Iperuszoon Wiselius voorlas; — eene Lofrede op *Huig de Groot als Historieschrijver* door den Hoogl. M. Siegenbeek gehouden, en een Dichtstuk, dat de Hr. C. Loots voordroeg getiteld: *Europa bij den Morgenstond der Negentiende Eeuw*, bragt de Heer Mr. J. de Vries namens de Commissie, bestaande uit de Hn. Mr. D. J. van Lennep, Mr. J. D. Meijer, Mr. S. J. Wiselius en den Spreker, rapport uit, wegens de ingekomene Treurspelen, om te dingen naar den Eereprijs door de Klasse uitgeloofd. Uit hetzelve bleek, dat 'er *tien* Treurspelen ingezonden waren, waarvan wel de meeste zeer goede bewijzen opleverden van der Dichters uitstekende geschiktheid voor dit vak, maar toch drie inzonderheid wegens derzelver voortreffelijkheid de gezette aandacht der Commissie gevestigd hadden, namelijk: 1 *Alphonsus* Koning van Portugal, 2 *Dargo* en 3 *Antigone*; — dat geen derzelve, na eene meermalen herhaalde lezing en herlezing vol-

 ko-

komen voldoend en beslisfend, zegepralend der Commisfie was voorgekomen, waarom zij, de hooge verdiensten dezer stukken erkennende, aan de Klasfe had voorgesteld, om, bij het niet bekroonen met den gouden Eerprijs, denzelven in twee of drie zilveren te splitsen; dat deze hierin, uithoofde van hare reglementen zwarigheid makende, de Commisfie nu der Klasfe voordroeg, „ dat de Klasfe, zich dankbaar „ verklarende voor zoovele uitnemende Treurspe„ len en inzonderheid voor de drie vermelde kunst„ werken, dezelfde prijsuitloving voor allen, met „ teruggave van de thans ingezonden stukken, nog „ voor twee jaren zou openstellen." Waartoe de Klasfe dadelijk en eenparig besloten hebbende, de Secretaris het ontwerp van een nieuw Programma voordroeg, tevens de uitschrijving eener nieuwe vraag bevattende, welk een en ander eerlang algemeen zal bekend gemaakt worden. Aan deze openbare zitting zette de tegenwoordigheid van vele lieden van den eersten rang en afgevaardigden uit onderscheidene geleerde Maatschappijen grooten luister bij.

AMSTERDAM *den 3 Sept.* Op heden overleed alhier in den ouderdom van ruim 80 jaren de Hooggel. Heer ANDREAS BONN, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Curator van het Lutersch Seminarium, Hoogleeraar in de *Ontleed- en Heelkunde* aan het Athenaeum alhier, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en van vele geleerde Maatschappijen. Het Genootschap ter Bevordering der Heelkunde alhier mogt op hem als Stichter roemen, en erkende zulks in 1815, toen het deszelfs 25 jarig bestaan vierde, door hem den gouden Eerpenning, als zoodanig te vereeren. Zijne uitgebreide kennis, uitstekende bekwaamheden, onvermoeide ijver voor zijn kunstvak, gevoegd bij eene godvruchtige edele en beminnenswaardige inborst en karakter deden hem de hoogachting en toegenegenheid van allen verwerven, die grondige wetenschappelijke kunde en regtschapenheid van zeden op den regten prijs weten te waarderen.

HAARLEM. Gaarne verleenen wij aan de onderstaande Memorie, welke wij, begeleid van den volgen-

den Brief ontvingen, eene plaats, daar het Geslacht der *Evertsens* zeker iederen Vaderlandlievenden Lezer zooveel belang inboezemt, dat hem eene nadere kennismaking met hetzelve niet onverschillig kan zijn.

Middelburg den 12 *Augustus* 1818.

Aan den **Redacteur** van den *Algemeene Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

In N°. 26 van uw Weekblad van den jare 1816, gaaft gij berigt aan het voornemen, om de Graftombe der Luitenant-Admiralen *Johan* en *Cornelis Evertsen*, ter herstellen en naar de Nieuwe Kerk der stad Middelburg overtebrengen, en deedt uwe Lezers hoop vatten, om welligt, met der tijd, eenig meerder licht te vernemen over het verdienstelijk geslacht der *Evertsens*.

Sedert dien tijd is het bovengemeld Praalgraf hersteld en overgebragt, en op het verzoek van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, op den 18den Maart 1818 door den Heer *J. de Kanter Philz.* Lid en Secretaris van het voorzegde Genootschap, met eene schoone openbare Redevoering, nu met den druk gemeen gemaakt, ingewijd en als op nieuw den Volke aangeboden.

Veel is daarin, zooveel het bestek der Redevoering toeliet, gezegd tot opluistering van het geslacht der *Evertsens*. Meerder wachten wij nog, ten aanzien der twee Luitenants Admiralen *Johan* en *Cornelis Evertsen*, uit de pen van Jonkheer *J. C. de Jonge*, Substituut-Archivarius des Rijks, aan wien uit de Familiepapieren vele bijdragen zijn medegedeeld. Inmiddels zal het uwen Lezeren, gelijk ik vertrouwe, niet onaangenaam zijn, om als in een kort overzigt alle die Helden te beschouwen. Tot dit oogmerk kan nevensgaande Memorie dienen, indien gij althans kunt goedvinden, om dezelve eene plaats in uw Weekblad te vergunnen.

Ik ben met alle achting

Uw bestendige Lezer
ZELANDUS.

MEMORIE

AANGAANDE HET GESLACHT VAN

EVERTSEN,

Zooverre zij het Vaderland met de Wapenen gediend hebben; opgemaakt uit de geschrevene Genealogie *uit échte Stukken, door den Wel Edel Gestrengen Heer Mr.* H. EVERTSEN, *Raad en Burgemeester der Stad Middelburg.* A°. 1772 *vervaardigd.*

EVERT HENDRIKS, geboren te Zoutelande, de Stamvader der *Evertsens*, streed ter zee voor 's Lands Vrijheid onder Prins *Willem den Isten* en *Maurits*, en werd in den jare 1600, wegens ouderdom en ziekte ontslagen.

Hij heeft zijne dagen te Vlissingen geëindigd en is daar waarschijnlijk begraven.

Zijne nagedachtenis en roem is bewaard in twee Zilveren Drinkschalen, hem door de Admiraliteit van Zeeland vermoedelijk geschonken (*)

JAN EVERTSEN, zoon van *Evert Hendriks*, en door Prins *Maurits* A°. 1600 tot Kapitein ter zee aangesteld, sneuvelde in een Zeegevecht voor Rochelle, den 28 Junij 1617 en is aldaar begraven, nadat hij aan zijn Vaderland zeer groote diensten bewezen had, die nog nimmer naar waarde bekend gemaakt zijn.

Vijf zijner zonen dienden het Vaderland ter zee, en bleven alle op het bed van eer. (†)

JAN EVERTSEN, tweede zoon van den laatstgemelden

(*) Zie *Genealogie* bl. 1 — 6. De la Rue *Heldhaftig Zeeland* bl. 180. 's Gravesande *Histor. aaneenschakeling* in *de Bijlagen* bl. 500.

(†) Zie *Genealogie* bl. 8 — 18. Van Meteren fol. 430. P. Bor 4e Dl. fol. 665.

den Kapitein *Jan Evertsen* en *Maayken Jansz*, geboren te Vlissingen, en aldaar gedoopt den 1sten Februarij 1600. Na het bewijzen van uitnemende diensten, werd hij vermoedelijk eerst Kapitein ter zee in den jare 1622, in 1628 Kommandeur, (waarna hij in 1636 de befaamde actie had tegen den Franschen Admiraal *Colart*) en in 1637 werd hij aangesteld tot Vice-Admiraal van Zeeland. In het jaar 1639, vernielde hij met den Luitenant Admiraal *Tromp* de Spaansche Vloot, die onder bevel van Don *Antonio d'Oquendo* in Duins lag. In 1652 en 1653 streed hij dapper onder het opperbevel van *Tromp*, tegen de Engelsche Vloot, onder bevel van den Admiraal *Blake*, in de Zeeslagen voor Douvres, Nieuwpoort, Duinkerken en Katwijk, en volgde op aan den Admiraal *Tromp*, die in den laatstgemelden Zeeslag sneuvelde. In 1659 kommandeerde hij een Zeeuwsch Eskader in de expeditie tot bijstand van Denemarken tegen de Zweden. In 1664 werd hij tot Luitenant Admiraal verkozen. Bij den bloedigen en ongelukkigen slag tegen de Engelsche Vloot in 1665 bevond hij zich mede, als Luitenant Admiraal van Zeeland.

In zijne waarde miskend, maar naderhand geregtvaardigd, bleef hij eenigen tijd aan den wal, doch na het sneuvelen van zijnen broeder, den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertsen*, in de bloedige Bataille van den 11 Junij 1666, bood hij den Heeren Staten van Zeeland weder zijn' dienst aan, wenschende, *gelijk zijn Vader, één zijner Zonen, en vier zijner Broederen op het bed van eer voor het Vaderland te sterven.*

Ook sneuvelde de groote man in de Zeebataille tegen de Engelschen den 4 Augustus 1666.

Hij was door den Koning van Frankrijk in het jaar 1646 tot Ridder van St. Michiel benoemd, en door de Admiraliteit van Zeeland gedistingueerd met eene Gouden Keten en Medaille ter zake der verovering van een Duinkerksch Eskader Koningsschepen onder den Admiraal *Colart* in het jaar 1636 voor Dieppe. (*)

Het

(*) Zie *Genealogie* bl. 25—67. Van Solingen *de Batavier* bl. 53. De la Rue *Heldhaftig Zeeland* bl. 162 tot 169, en de daar aangehaalde Schrijvers.

Het lijk is bijgezet in de Graftombe der Oude Kerk te Middelburg, volgens resolutie der Staten van Zeeland van 14 Augustus 1666. (*).

Evert Evertsen, broeder van den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, geboren te Vlissingen den 15 September 1602, kreeg in 1623 den rang als Kapitein ter zee, en sneuvelde voor Grevelingen in een gevecht met een Duinkerksch Oorlogschip den 4 Januarij 1626.

Hij is begraven te Vlissingen, nalatende een' zoon genaamd *Evert*, geboren te Vlissingen den 9 Augustus 1626. (†)

Pieter Evertsen, almede een broeder van den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, geboren te Vlissingen den 7 Mei 1606, kreeg van Prins *Maurits* in den jare 1625 zijn' Lastbrief als Kapitein van den Commissievaarder *den Engel* waarmede hij, uitgevaren zijnde, slaags raakte met den eene Duinkerksche Oorlogsboot en sneuvelde den 13 Mei 1625.

Hij is te Vlissingen begraven. (§)

Gelein Evertsen, almede een broeder van den den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, geboren te Vlissingen den 18 October 1607, heeft van zijn jeugd af ten oorlog gevaren, schoon bij gebreke der Admiraliteits Notulen van Zeeland van 19 April 1618 tot 4 Maart 1623, niets breeder van hem te vinden zij. Dit echter blijkt, dat hij, door een Portugeesch Galjoen voor Lissabon aangetast zijnde, is gesneuveld den 3 Mei 1627; en naderhand begraven te Falmouth (**).

Cornelis Evertsen, jongste broeder van den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, geboren te Vlissingen den 4 Julij 1610, werd Kapitein ter Admiraliteit van Zeeland in den jare 1636.

Na

(*) Zie De la Rue l. c. bl. 167.

(†) Zie *Genealogie* bl. 68 — 70.

(§) Zie *Genealogie* bl. 71.

(**) Zie *Genealogie* bl 73.

Na verscheiden Zeegevechten en gevaren, adsisteerde hij in 1639 met het Eskader van zijnen broeder den Vice-Admiraal *Jan Evertsen*, onder de vlag van den Admiraal *Tromp*, bij den Zeeslag tegen de Spanjaarden. In 1652 woonde hij bij de Zeebataille tegen de Engelschen onder den Admiraal *Blake*, vervolgens onder den Admiraal *Tromp* en *Jan Evertsen*, de Zeeslagen voor Nieuwpoort, Duinkerken, Katwyk en Scheveningen, in welke laatste bataille zijn schip werd in den grond geboord, en hij gevangen.

In 1654 werd *Cornelis Evertsen* Kommandeur, en deed bij aanhoudenheid convooireizen en kruistogten tot in 1659, wanneer hij onder de vlag van zijn' broeder den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen* de groote expeditie tegen Zweden bijwoonde, en aldaar onder het opperbevel van *de Ruyter* niet weinig toebragt tot de zege onzer wapenen.

In 1661 en 1662 hield hij zich bezig met de vervolging der Barbarijsche zeeroovers onder het opperkommando van den Admiraal *de Ruyter*. — Hij werd Vice-Admiraal in 1664 in de plaats van zijn' broeder *Jan*, die Luitenant Admiraal was geworden, en streed in die kwaliteit in de ongelukkige zeebataille tegen de Engelsche Vloot in de Noordzee in Junij 1665, toen het schip van den Luitenant Admiraal *van Wassenaar* door eigen buskruid opvloog.

Niet lang daarna tot Luitenant Admiraal van' Zeeland aangesteld, alweder in de plaats van zijnen broeder den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, die met goedvinden der Staten thans aan land bleef, streed hij onder het opperbevel van den Luitenant Admiraal *de Ruyter* in den bloedigen zeeslag tegen de Engelsche Vloot op den 11 Junij 1666, waarin hij zegepralend sneuvelde door het laatste schot, dat van het vijandelijk schip gedaan werd.

De Staten van Zeeland vereerden zijne nagedachtenis op de uitmuntendste wijze: — Bij besluit van den 21 Junij 1666 stelden zij (behalve andere eerbelooningen aan zijne zonen) vast, dat 'er eene marmeren Graftombe ter zijner eere in de Oudekerk te Middelburg zoude worden gemaakt, en zijn lijk aldaar met eene plegtige bezending worden nedergelegd, en met een Grafschrift vereerd. — Hij was ook versierd door eene gouden keten met daaraan hangende me-

 dail-

daille, hem geschonken door den Koning van Denemarken, wegens betoonde bravoures in de expeditie tegen Zweden A°. 1659, die nog onder zijn nageslacht berust (*).

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

PROGRAMMA

VAN DE

KONINKLIJKE AKADEMIE

DER

WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN

te Brussel (*).

Op de drie Prijsvragen door de Klasse der Geschiedkunde en oude Letterkunde voor 1818 opgegeven, ontving de Akademie geene Antwoorden, behalve twee op die „ over den staat der dienstbaarheid van de vroegste tijden af tot het einde der 13de eeuw en derzelver overblijfselen tot op de invoering der Fransche wetten," waarvan het een geteekend met de Zinspreuk: *Vidi servos in equis et principes ambulantes super terram quasi servos Prediker* Kap. 10. v. 7. de prijs werd waardig gekeurd, doch het ander ten opschrift voerende *Di meliora*, slechts uit fragmenten bestaande, geoordeeld werd, daarop geene aanspraak te kunnen maken. Bij de opening van het biljet bleek Schrijver der bekroonde Verhandeling te zijn de Heer Andrien Alexander Marie Hovelant de Beauwelaere, grondeigenaar en gewezen wetgever enz. enz. te *Doornik*. De Prijsvraag verlangende: „ een tafereel van den staat der Wetenschappen en Fraaije Letteren in de *Nederlanden* van 1792—1815," werd ingetrokken, maar die over „ den staat der Bevolking, Fabrijken,

(*) Zie de la Rue l. c. bl. 150 en 151. *Genealogie* bl. 75—122.

(*) Reeds voor eenigen tijd ontvingen wij dit Programma: alleen plaatsgebrek deed de inlassching telkens verschuiven, en doet het nog met verkortingen plaatsen, welke echter niets van het zakelijke doen verloren gaan. *Red.*

ken, Trafijken en des Koophandels in de Nederlandsche Provincien in de 15de en 16de eeuw," werd om hare belangrijkheid weder opgegeven.

Van de drie Prijsvragen, door de Klasse der Wetenschappen, ook voor 1818 opgegeven, ontving de Akademie slechts een Antwoord op die „ over de zamengesteldheid of enkelvoudigheid van het Zoutzuur," met de Spreuk: *Ventosae Artificum etc.*, welke geoordeeld werd den prijs niet te verdienen. Deze Vraag, zoowel als de twee andere, *a* „ over de gebreken en verbeteringen der in de Zuidelijke Provincien vervaardigd wordende Baksteenen; *b.* over de oorzaken van de fraaiheid van het Fransch Druk- en Engelsch Bordpapier boven alle andere, en hoe die natevolgen," werd ingetrokken.

Voor 1819 stelt de Akademie de volgende vier Vragen voor uit het vak der Geschiedkunde:

I. „ Hoedanig is de staat der Bevolking, der Fabrijken „ en Trafijken, en des Koophandels, in de Nederlanden „ geweest, gedurende de vijftiende en zestiende eeuw?"

II. „ Hoedanig is de staat der instellingen en etablissementen in de Zuid-Nederlandsche Provincien geweest, „ voor den inval der Fransche legers in dit land; en „ welke zijn de veranderingen, die de Fransche omwenteling en de ongeveer twintigjarige vereeniging van „ deze provincien met Frankrijk hebben te weeg gebragt „ in het staatkundig, burgerlijk en regterlijk bestuur, in „ de wetgeving, in de godsdienstige instellingen, in de „ geestelijke of letterkundige gestichten en in die van „ openbaar onderwijs, in den staat der burgeren, in den „ handel, de Fabrijken en Trafijken, in de openbare en „ bijzondere rijkdommen, in het onderwijs, in de taal, „ in de beoefening der letteren, kunsten en wetenschappen, en in de zeden en de kleeding van de inwoners „ dezer provincien?"

Sinds twintig jaren is ons land bijna geheel van gedaante veranderd; overoude geestelijke gestichten, rijke abdijen, talrijke kloosters, mildbeschonkene kapittels zijn afgeschaft; geregtshoven en regtbanken van onderscheiden aard zijn vernietigd of veranderd; het bestuur der provincien en der steden heeft eene nieuwe inrigting bekomen; de vrijdommen der steden, corporatien en gilden, de tienden, het leenstelsel, de heerlijke regten zijn verdwenen; onnoemelijke geldsommen, zijnde de opbrengst van den verkoop der nationale goederen, zijn uit onze provincien weggevoerd; zoowel het publiek vermogen als dat der partikulieren heeft menigvuldige verliezen geleden; aan den anderen kant, zijn 'er verscheiden scholen opgerigt, de kunsten zijn tot meerdere volmaaktheid geklommen, de denkbeelden hebben eenen wijderen om-

vang

vang bekomen; eene vrije behandeling van al de takken der wetgeving en der ſtaatshuishoudkunde op het ſpreekgeſtoelte en in de publieke dagbladen heeft nieuwe kundigheden verbreid; een eenvormig wetboek heeft de talrijke provinciale en ſtedelijke coſtumen vervangen.

De ſtaat van Belgie, zoo als die voor vijfentwintig jaren was, is voor de ontluikende jeugd reeds oude geſchiedenis; de tegenwoordige leeftijd is aan de nakomelingſchap de kennis ſchuldig van deze oude inſtellingen en van deze nieuwe hervormingen De akademie verlangt geene naauwkeurige opteling van al de etabliſſementen in elke provincie en in elke ſtad, maar ſlechts een algemeen tafereel der afgeſchafte inſtellingen, der vernietigde geſtichten, der gemaakte hervormingen en veranderingen, geſchreven met onpartijdigheid, zonder hekelzucht en zonder ijdele woordenpraal.

III. „ 'Er is miſſchien geen volk in Europa, dat „ meerdere ſtaatkundige lotveranderingen ondergaan heeft, „ dan de Belgen. Aanvankelijk zijn zij aan de Romei- „ nen en aan de Franken onderworpen geweest: daarna „ zijn zij verdeeld geworden in onderſcheiden provin- „ cien, beheerd door hertogen, graven, enz.; vervol- „ gens te zamen vereenigd onder het huis van Bourgon- „ die, zijn zij later onder de regering van het huis van „ Oostenrijk, zoo van den Duitſchen als van den Spaan- „ ſchen tak, overgegaan; tot dat zij eindelijk met het „ groote Franſche Keizerrijk zijn vereenigd geworden."

„ Onder deze onderſcheiden ſoorten van gouvernemen- „ ten zijn zij beſtendig ter prooi geweest aan *ſtaatkun- „ dige omwekeeringen: te zamen vereenigd, hebben zij* „ zich dikwerf tegen hunne vorsten aangekant; verdeeld, „ hebben zij elkander beoorloogd."

„ Welk karakter hebben zij te midden van alle deze „ omwentelingen aan den dag gelegd?"

„ Hebben deze algemeene worstelingen in de onder- „ ſcheiden eeuwen, deze partikuliere geſchillen in de „ onderſcheiden provincien, eenige verandering of wij- „ ziging te weeg gebragt in het nationaal karakter? of, „ in andere woorden, hebben de Belgen, in de onder- „ ſcheiden tijdvakken, een heerſchend karakter doen blij- „ ken, onafhankelijk van de ſtaatkundige gebeurteniſſen? „ Hebben zij in de onderſcheiden provincien een alge- „ meen karakter behouden, onaangezien het verſchil der „ plaatſelijke belangen?"

De beantwoording van deze vraag zal als het ware de ſlotſom uitmaken der geheele verhandeling.

IV. „ Hoedanig was de ſtaat der ſcholen en andere ge- „ ſtichten van openbaar onderwijs in de Nederlanden, „ van de tijden van Karel den Grooten af, tot op

„ het

„ het einde van de zestiende eeuw? Welke waren de „ vakken van wetenschap, die in dezelve werden geleerd? „ Welke waren de boeken voor eerstbeginnenden, die „ aldaar gebruikt werden, en welke zijn de leeraars, die „ zich, in de onderscheiden tijdvakken, het meest heb- „ ben onderscheiden?"

(*Het Vervolg en Slot in het volgend* N°.)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Verhandeling over de Hoeksche en Kabeljauwsche Partijschappen, *door* Mr. H. W. TYDEMAN, *Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aan de Universiteit te Leyden*; te Leyden bij DUSAAR 1815, 118 bl. in 8°.

De bij het Staatsregt zijns Vaderlands als verdienstelijk bekende Schrijver heeft in dit stuk, dat den prijs van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in het jaar 1807 behaalde, licht over de vragen verspreid; uit welke eerste beginselen de bloedige twisten der genoemde partijen ontstonden en of zij geen' vroegeren oorsprong hadden, dan de geschillen tusschen MARGARETHA van *Henegouwen* en haar' Zoon WILLEM V? Voorts, wat aanleiding tot den naam gegeven heeft en of de afleiding van denzelven bewezen is? *Eindelijk welke hoofdbedoelingen* deze partijen van den aanvang tot het einde gehad hebben? Na een Voorberigt, waarin het zoo laat drukken dezer Verhandeling verontschuldigd wordt, en na eene korte Inleiding deelt de Schrijver zijn stuk, naar inhoud der vragen, in drie deelen, en behandelt elk derzelve even grondig. De gevoelens over den oorsprong dezer geschillen worden opgeteld en onderzocht; vervolgens verklaart de Schrijver het zijne, namelijk, dat deze partijschap haren aanvang eenigen tijd na den dood van Graaf WILLEM IX. *gelijktijdig met den oorlog tusschen Moeder en Zoon* genomen heeft. De voordragt en waardering der berigten nopens dit geval getuigen niet alleen van de zorgvuldigheid des Schrijvers in de geschiedkundige nasporingen, maar ook van het deel, hetwelk men in dat land altijd in de vaderlandsche historie nam, en moeten een ieder, die zijn vaderland bemint, den wensch inboezemen, dat deze deelneming in deszelfs geschiedenis algemeener zijn mogt. In de tweede afdeeling wordt over de benaming dezer partijen gehandeld en aangetoond, dat die

die naam het eerst in den beginne der 15de eeuw voorkomt. Het gewigtigste echter wordt in de derde afdeeling behandeld, bestaande in onderzoekingen over het hoofddoel dezer partijschappen. De Schrijver draagt daar over zijne denkbeelden in de 48ste en volgende §. voor, waaruit blijkt, dat de partijen zich zeer natuurlijk zoo verdeelen moesten: dat zij, welke de zwakkere regering der moeder voor hunne bijzondere oogmerken gunstiger achtten, zich bij haar voegden, maar zij, die naar krijgsroem dorstten, meer grond voor hunne hoop vonden, als zij zich met den jongen Regent vereenigden. Maar welkom waren deze partijschappen voor ieder, die zijne bijzondere belangen op deze wijze met de zaak van den Staat konde overeenbrengen, gelijk dit overal maar al te zeer het geval is, wanneer 'er zich over openlijke en vaderlandsche onderwerpen partijen in eenen staat vormen. Waarschuwend is dus ook dit deel der geschiedenis van de Nederlanden voor elken beminnaar zijns vaderlands in dit opzigt.

(*Gott. Gelehrte Anz.* 106 *St.* 4 *July* 1818.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
Sept. 2	29. 8	65	W.	voormidd. omtrent betrokken; verder omtrent helder.
	29. 8¾	68	W. t. N.	
	29. 9¾	59	W.	
3	30. 0¾	64½	W.	omtrent helder.
	30 1½	67	—	
	30 2	55	—	
4	30 1	62½	Z. Z. O.	betrokken; windrig; 's avonds bewolkt; omtrent helder.
	30. 0¾	66½	Z. W. t. Z.	
	30. 0¾	65½	Z. W.	
5	30. 0¼	70	Z. Z. W.	betrokken; namiddag en 's avonds tusschenbeide iets regen.
	30. 0¾	74½	Z. W.	
	29. 9¾	65½	Z. Z. W.	
6	29. 7¾	67½	Z.	betrokken; van op den middag tot voor in den avond regen.
	29. 7¾	69	Z. W. t. Z.	
	29. 7¾	60	Z. W.	
7	29. 8¾	61½	W.	wolken; omtrent helder.
	29. 8¾	67	W. N. W.	
	29. 9	52	———	
8	29 9	54½	W. N. W.	bewolkt; 's middags buijig.
	29. 8¾	61	———	
	29. 8¾	49	———	

Waar-

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, *omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.*

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
Augustus	$19\frac{1}{2}$	38

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

FRANKRYK. Op den 22sten Julij dezes jaars overleed in het Departement der *Haute Vienne* zekere JOSEPH MALLET, in den ouderdom van 108 jaren. Hij was sterk van ligchaamsgestel, nooit ernstig ziek geweest en verrigtte dagelijks den zwaarsten veldarbeid.

BEKENDMAKINGEN.

*** De Boekverkoopers TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam, zijn door aankoop Eigenaars, van het uitmuntend Werk, *de Philosophische Onderwijzer, of Algemeene Schets der Hedendaagsche Ondervindelijke Natuurkunde*, door B. Martin, versierd met 26 uitslaande Platen; *derde en verbeterde druk*, in groot 8°. à *f*3 - 12 - Om het gering getal Exemplaren kunnen dezelve niet in Commissie gezonden worden. Alsmede van C. Douwes, *Houtkoopers, Scheepstimmermans, Huistimmermans en Kuipers Handboekje*, verdeeld in zes Tafelen. I. Uitrekening van *Wagenschot, Pijphout, Vat- en Halfhout*. II. *Wyburgsche en Fredrikhavensche Deelen en Sparren*. III. *Eiken en Vuren Duigen*. IV. *Kopperwyksche Greenen en Vuren Deelen*. In welke Tafelen met een opslag te zien is, als men weet hoe veel het *groot honderd* kost, wat een begeerd getal kost. V. *Van Eiken Balken*, gerekend tot één penning. VI. *Van vierkant gezaagd Hout*. gedrukt in klein 8°. groot 355 Bladz. de prijs is à *f* 1 - 5 -

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz. te Haarlem zijn nog Exemplaren te bekomen van het onlangs ten tooneele gevoerde Tooneelstuk:

De Gebroeders Naerebout, in drie Bedrijven, door A. Loosjes Pz., à 8 Stuiv. Van welke verdienstelijke mannen de laatste dezer dagen is overleden.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz. te Haarlem, is thans te bekomen:

DE BUITENMAN,

I.

uitgegeven door J. F SERRURIER.

Dit geschrift van den met roem bekenden Schrijver der *Boeren-Goudmijn* zal van tijd tot tijd, zonder zich aan denzelven te binden, vervolgd worden. N°. I is verkrijgbaar gesteld, behalve bij de Uitgeefster, bij de onderstaande Boekhandelaars: te Amsterdam *H Blikman*, *W. Brave*, *Ten Brink en de Vries*, *Beijerinck en Willemsz*, *L. van Es*, *Wed. L. van Hulst en Zoon*, *C. Schaares* en de *Wed. G. Warnars en Zoon*, 's Gravenhage *Gebroeders van Cleef*, *Erve J. Thierry en C. Mensing en Zoon* en *A. J. van Weelden*, Rotterdam *J. van Baalen*, *F. W. Krieger* en *D. Vis*, Utrecht *S. Alter*, *J. van Schoonhoven* en *J. G. van Terveen*, Leyden *Wed. M. Cyfveer Jz.*, *H. W. Hazenberg Jr.* en *L. Herdingh en Zoon*, Dordrecht *Blussé en van Braam* en *J. de Vos en Comp.*, Delft *P. de Groot* en *J. Regeer*, Schiedam *G. W. van Hemsdaal*, Alkmaar *H. Coster*, Gouda *Verblaauw en van Bentum*, Gorinchem *J. van der Wal*, Hoorn *J. Vermande*, Zaandam *K. van der Meulen*, Edam *H. Rolff*, Monnickendam *A. Volkersse*, Zaandijk *C. Brandenburg*, Vlaardingen *A. Groeneveld*, Brielle *J. Kluit Jr.*, Arnhem *P. Nyhoff*, Nymegen *C. J. van Goor en Zoon*, Zutphen *W. C. Wansleven*, Tiel *D. R. van Wermeskerken*, Zaltboemel *J. Noman*, Harderwyk *T. Barends*, Zwolle *D. van Stegeren* en *J. L. Zeehuisen*, Deventer *G. Brouwer* en *L. A. Karsenbergh*, Kampen *D. R. Bouhuijs* Groningen *J. Oomkens*, *R. J. Schierbeek*, *W. Wouters* en *W. Zuidema*, Appingedam *J. Mekel*, Winschoot *H. V. Huisingh*, Leeuwarden *J. W. Brouwer* en *G. M. Cahais*, Harlingen *M. van der Plaats*, Franeker *G. Ypma*, Sneek *F. Holtkamp*, Dockum *P. van der Meulen*, Bolsward *A. Hessing*, Heerenveen *F. Hessel*, Middelburg *S. van Benthem* en *J. J. van de Sande*, Zierikzee *F. van Meerem*, Goes *F. Kleeuwens*, Breda *W. van Bergen en Comp.*, 's Hertogenbosch *H. Palier en Zoon*.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 43. *Vrijdag den 18den September.*

BERIGTEN.

Dublin. Volgens Dr. Jacob alhier, bezit het menschelijk oog nog een vlies, dat tot hiertoe aan de ontleedkundige nasporingen ontsnapt was. Dit vlies werd ontdekt door eene nieuwe wijze, om de uitnemend fijne deelen van dit zintuig te onderzoeken. Het bedekt de uiterste oppervlakte van het netvlies, en voorkomt de aanraking tusschen het zelve en het vaatrijk vlies (*tunica chorioidea.*)

's Gravenhage. Door Z. M. zijn verleend de onderstaande Octrooijen: den 9 Mei aan den Hr. William Bagster alhier een van *uitvinding* voor 5 jaren, voor eene nieuwe manier van Suikerraffineren; aan den Hr. Cambresy den zoon, Optisch Instrumentmaker te Luik, mede een van *uitvinding* voor denzelfden tijd, voor eene verbeterde Lamp met Spiegels van holle glazen; aan den Hr. L. P Berthelin te Antwerpen, een van *verbetering* voor 15 jaren, voor verbeteringen aan een werktuig, om hout van allerlei soort of dikte te bewerken, waarvan hem in 1817 reeds een Octrooi van *invoering* verleend was; den 11 Junij aan den Hr. Jan Jonker een van

verbetering voor 10 jaren, voor Scheepskombuizen en den 6 Julij aan den Hr. Mr. de Reiffenberg te Brussel, een van *invoering* voor 5 jaren, op het vervaardigen van voor het water ondoordringbare Hoeden — en aan de Hn. Hayman en Graham te Rotterdam, een van *uitvinding* voor 10 jaren voor een' nieuwen Destilleertoestel.

Haarlem. De onderstaande bij ons ontvangen Latijnsche Dichtregelen ter vereering van den onlangs overleden Frans Naerebout verleenen wij gaarne eene plaats.

D. M.

FRANSCISCI NAEREBOUTII.

Mattiacis oculos advertit Jupiter oris,
Atque illi ante oculos tristis imago stetit.
Lumina Francisci vicina morte natabant,
Inque coma et membris frigidus humor erat.
Qualis quum laceræ tabulis affixa carinæ
Corpora, ab insano pæne vorata mari,
Eriperet stridentis aperta e fauce procellæ,
Eriperet, vitæ prodigus ipse suæ.
Atque ita: Francisci cur nunc calor ossa relinquit,
Quo prius in tumidis fervidus arsit aquis?
Fila trium me non dissolvere posse sororum!
Heu, nihil in fatum juris habere Jovem!
Quem fecit pietas fratres natosque parentesque
Et tot conjugibus restituisse viros,
Quique novem decies servatis corpora mille
Servavit, nunquam debuit ille mori.
Et quamquam sedes virtus sua nosse silentum
Non feret, at campos ibit in Elysios,
Invideo tamen Elysiis hunc cedere campis.
Dignior est nostro stella micare polo.
Non fratres Helenæ comitem, non pulchra Calysto,
Nec cum Lucifero Cressa corona negent.
Franciscum sancto coluisti semper amore
Corneli, Rithemæ gloria summa domus.

Per

Per te, noster amor Gulielme, in paupere cultu
Francisci fulsit nobilitatis honos.
Ergo homines vincant hominum pietate parentem?
Ingenio labes sit procul ista Dei.
Haec ait: et fugientem animam de corpore lasso
Excipit, inque locis collocat aetheriis.
Hinc citius dicto nitidum mutatur in astrum.
Per decies stellas nunc nitet illa novem.
Salve anima ignifero rarum decus addita coelo!
Non te cana suis fluctibus unda lavat.
Tu, velut ante, rates sub litora iniqua natantes
Dirige, si Phoebe nubibus ora tegat.
Sic tibi, Sancte, manus protendet nauta supinas,
Franciscum venerans ture meroque suum.

S.

MDCCCXVIII.

MEMORIE

AANGAANDE HET GESLACHT VAN

EVERTSEN,

Zooverre zij het Vaderland met de Wapenen gediend hebben; opgemaakt uit de geschrevene Genealogie *uit echte Stukken, door den Wel Edel Gestrengen Heer* *Mr.* H. Evertsen, *Raad en Burgemeester der Stad Middelburg.* A°. 1772 *vervaardigd.*

(Vervolg en Slot van Bladz. 186.)

Jan Evertsen, zoon van den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen* en *Maria Gorcom*, geboren te Vlissingen den 15 September 1624; na verschillende zeetogten met zijnen vader, werd hij Schipper in 1643, diende onder den Admiraal *Tromp*, doch in April 1649 raakte hij bij de Vlaamsche Eilanden slaags met een' Turkschen roover, wanneer hij door een' musketkogel gekwetst, nederviel en den 22 September 1649 te Phernam-

nambucq overleed, alwaar hij ook is begraven. (*)

Cornelis Evertsen, tweede zoon van den Luitenant Admiraal *Jan Evertsen* en *Maria Gorcom*, geboren te Vlissingen den 16 April 1628, na menigvuldige heldendaden ter zee onder zijnen vader, de Admiralen *Tromp*, *de Ruyter* en *Bankert*, staakte zijne loopbaan, als Vice Admiraal in den jare 1674 en werd ten volgende jare tot Kommandeur van Vlissingen en Majoor van 't Fort Rammekens aangesteld. Hij overleed te Vlissingen den 20 September 1679 en is aldaar begraven.

Hij is onderscheiden door eene gouden Keten en Medaille hem door de Admiraliteit van Zeeland in 1661 geschonken, wegens de verovering van het Schip Antonio niet verre van Boulogne (†)

Jan Evertsen, eerste zoon van den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertsen* en *Johanna Gorcom* geboren te Vlissingen den 15 Junij 1641, volgde almede de militaire loopbaan ter zee, en stierf in den jare 1659 te Rochelle, alwaar hij ook is begraven. (§)

Cornelis Evertsen, tweede zoon van denzelfden Luitenant Admiraal *Cornelis Evertsen* en *Johanna Gorcom*, geboren te Vlissingen den 16 November 1642, volgde zijnen Vader op deszelfs zeetogten, ook in 1661 de expeditie tegen de Barbarijsche roovers, onder kommando van den Vice Admiraal *de Ruyter*.

In 1665 met een Commissievaarder van 32 stukken in zee gegaan zijnde tegen de Engelschen, werd hij genomen door een Schip van 64 stukken, na een dapper en bloedig gevecht, en in Engeland opgebragt, alwaar hij door den Hertog van *York*, om zijne groote dapperheid beleefdelijk ontslagen werd. Hij woonde als Kapitein den Zeeslag bij van Junij 1665 op het

(*) Zie *Genealogie* bl. 124.

(†) Zie *Genealogie* bl. 127 — 143. De la Rue l. c. bl. 153.

(§) Zie *Genealogie* bl. 147.

het Schip van zijnen vader, dien van 11 Junij 1666, waarin zijn vader, de Luitenant Admiraal *Cornelis Evertsen*, aan zijne zijde door een' kettingkogel werd door midden geschoten; vervolgens dien van den 4 Augustus deszelfden jaars, de zware Zeebataille, waarin zijn oom de Luitenant Admiraal *Jan Evertsen*, het leven liet. In 1673 hernam hij *St. Eustatius* en *Nieuw Nederland*. In 1675 door Z. H. Prins *Willem den derden* tot Schout bij nacht van Zeeland, en in 1679, tot Vice-Admiraal en Kommandeur der stad Vlissingen en het Kasteel Rammekens in de plaats van zijnen neef, den Vice Admiraal *Cornelis Evertsen*, aangesteld zijnde, werd hij in 1684 tot Luitenant Admiraal van Zeeland bevorderd in de plaats van den Luitenant Admiraal *Bankert* en kommandeerde in 1688 het eerste Eskader der beroemde expeditie naar Engeland. Hij bestuurde den voortogt der gecombineerde Nederlandsche en Engelsche Vloot in 1690 tegen de Fransche, en beleide den aftogt voorzigtig, daar de Engelschen zich buiten het gevecht hielden. Hij werd door de Engelsche Koningin *Maria* en haren Echtgenoot bij twee onderscheidene Brieven heuschelijk bedankt en geprezen.

Hij stierf te Middelburg in November 1706 en werd in de Tombe zijnes vaders begraven. (*)

Evert Evertsen, derde zoon van den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertsen* en *Johanna Gorcom*, geboren te Vlissingen den 30 April 1644, werd, na het doen van onderscheidene zeetogten met en onder zijn' vader, Schipper, vervolgens in 1666 Kapitein, in welke kwaliteit hij in 1667 een Hoeker kommandeerde, waarmede hij met nog eenige Schepen naar Surinamen zeilde, op welken togt hij slaags is geraakt, en hem het been is afgeschoten, en hij aan die wonde, (zoo het voorkomt) is overleden. (†)

Carel Evertsen, vierde zoon van den Luitenant Ad-

(*) Zie *Genealogie* bl. 148 — 162. De la Rue l. c. bl. 154.

(†) Zie *Genealogie* bl. 163.

Admiraal *Cornelis Evertsen* en *Johanna Gorcom*, geboren te Vlisfingen den 9 Mei 1646, was de eerfte, welke in den Landdienst trad, diende te lande, en werd, Luitenant zijnde, in de Bataille van Casfelberg, onder geleide van Prins *Willem den derden* doodgefchoten op den 11 April 1677. (*)

Het geflacht der *Evertfens* pleeg te wonen te Vlisfingen in de Nieuwftraat in een huis, alwaar nog in mijn leven het Familiewapen op de luifel prijkte, en welk huis nog beftaat.

Behalve de voorzegde negen gefneuvelde *Evertfens*, hebben nog de volgende hun Vaderland ter zee en te land met de wapenen gediend: hunne loopbaan eindigende op de gewone wijs der ftervelingen.

Gelein Evertsen, achtfte zoon van den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertfen* en *Johanna Gorcom*, geboren te Vlisfingen den 22 Januarij 1655; geneerde zich eerst met de Commisfie- en Koopvaardijvaart; woonde bij de Zeeflagen en Expeditien van 1673 en 1674, werd Kapitein ter zee in 1679, Schout bij Nacht van Zeeland in 1685, in welke kwaliteit hij, onder de vlag van zijnen broeder *Cornelis Evertfen*, de expeditie naar Engeland bijwoonde in 1688, en ook die van 1689 en 1690 tegen de Franfchen. Hij werd Vice Admiraal in 1695 in de plaats van den Vice-Admiraal *Carel van de Putte*, en Luitenant Admiraal in den jare 1707, in de plaats van zijnen broeder den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertfen*.

Hij ftierf den 25 Julij 1721 op zijne Buitenplaats Zeerust niet ver van Middelburg, en werd begraven in de Vaderlijke Graftombe. (†)

Herman Evertsen, negende zoon van den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertfen* en *Johanna Gorcom*, geboren te Vlisfingen den 28 October 1657, diende eerst als Luitenant onder de Mariniers, vervolgens ging

(*) Zie *Genealogie* bl 165.

(†) Zie *Genealogie* bl 171 — 178. De la Rue l. c. bl. 159.

ging hij over in den landdienst, werd Luitenant Kolonel in 1717, en Majoor der ſtad Vlisſingen in 1718.
Hij overleed te Vlisſingen den 5 September 1730 en is aldaar begraven. (*)

CORNELIS EVERTSEN, zoon van laatstgemelden *Herman Evertſen* en *Maria Wood*, geboren te Vlisſingen den 4 October 1690, begon zijne loopbaan in den zeedienst, doch ging in 1707 tot den landdienst over.
Na onderſcheidene rangen doorgeloopen te zijn, werd hij in 1739 Groot Majoor der ſtad Doornik, woonde bij de Expeditie tegen den Pretendent in 1745. In 1747 werd hij Luitenant Generaal, en kreeg het kommando over de Troepen in Walcheren.
Hij overleed te Vlisſingen den 8 Januarij 1773 en is aldaar in de Middelkerk begraven (†).

JOHAN WILLEM EVERTSEN, zoon van *Johan Evertſen* en *Maria Sara Elfsdijk*, kleinzoon van den Vice Admiraal *Cornelis Evertſen*, geboren te 's Gravenhage den . . . . 1699, diende eerst onder de Vrieſche Guardes, eindelijk als Luitenant Kolonel bij het Regiment van den Luitenant Generaal *Evertſen*, en Groot Majoor van 's Bosch.
Hij ſtierf te Vlisſingen in den jare 1745 (§)

JOHAN EVERTSEN, Heer van Lodijke, zoon van laatstgemelden Luitenant Kolonel *Johan Willem Evertſen* en *Conſtantia Thierry*, geboren in 's Hage den 9 April 1728, trad in den zeedienst, werd Kapitein ter zee in den jare 1751 en deed verſcheidene expeditien ter zee tot het convoijeren van Koopvaarders.
Hij

(*) Zie *Genealogie* bl. 180 — 182.

(†) Zie *Genealogie* 191 — 198.

(§) Zie *Genealogie* bl. 201.

Hij ſtierf te Voorburg den 13 Januarij 1768 (*).

Eindelijk HERMAN EVERTSEN, zoon van Mr. *Willem Evertſen* en *Sara Geertruid Lambrechtſen*, achterkleinzoon van den Luitenant Generaal *Cornelis Evertſen*, geboren te Middelburg den 16 Augustus 1776, werd mede tot den zeedienst opgeleid, en toonde lust te hebben, om op het ſpoor zijner vooroudereu te treden.

Hij begon met eene reis als Kadet naar de Oost-Indien: doch van daar retournerende met het Schip Barbeſtein, in den jare 1792, is hij tusſchen Batavia en de Kaap de Goede Hoop verongelukt, met het geheele Schip en deszelfs equipage. Althans 'er is nimmer tijding van gekomen.

De laatſte Mannelijke Afſtammeling van het geſlacht der *Evertſens*, althans waarſchijnlijk van den Luitenant Admiraal *Cornelis Evertſen*, was de Wel Edel geboren Heer Mr. CORNELIS CROMSTRIEN EVERTSEN, Oud Raad der ſtad Middelburg, zoon van den Burgemeester *Herman Evertſen* en kleinzoon van den Luitenant Generaal *Cornelis Evertſen*.

Hij is geboren te Middelburg den 9 Julij 1768, en overleden den 14 Junij 1818 in 's Hage, zonder mannelijk oir natelaten.

In Curacao en Demerary beſtaat een talrijk Geſlacht, *Evertz* genaamd, voerende hetzelfde wapen, en zeggende oorſpronkelijk te zijn, uit zekeren *Evert Evertsz*, zoo als zij meenen te kunnen bewijzen.

(*) Zie *Genealogie* bl. 232 — 234.

PRO-

PROGRAMMA
VAN DE
KONINKLIJKE AKADEMIE
DER
WETENSCHAPPEN EN FRAAIJE LETTEREN
TE BRUSSEL.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 189.)

Voor 1820 schrijft zij de twee onderstaande Prijsvragen uit:

I. „ Het geven van een geschied- en oordeelkundig „ verslag van de schrijvers, die het best over de Belgi„ sche geschiedenis geschreven hebben, van den aanvang „ der vijftiende tot op het einde der zeventiende eeuw. „ Men verlangt, dat de verhandelaars de bronnen opge„ ven, uit welke déze schrijvers hebben geput, en dat „ zij den graad van geloofwaardigheid bepalen, op wel„ ken elk derzelve aanspraak kan maken."

II. „ De Nederlanden hebben eene groote menigte uitste„ kende Latijnsche Dichters voortgebragt. Janus Grute„ rus heeft ons, onder den verdichten naam van Ranutius „ Gerus, eene belangrijke verzameling geschonken van „ uitgezochte gedichten uit de meeste dichtkundige wer„ ken der Belgen, die tot op zijnen tijd hadden geleefd, „ onder den titel van *Deliciae Poetarum Belgicorum*, *Fran„ cof.* 1614, 2 *vol. in* 12°. Valerius Andreas en Fop„ pens, in hunne *Bibliotheca Belgica*; Sweertius in „ zijne *Athenae Belgicae*; Paquot in zijne *Mémoires Lit„ teraires*; Saxius, in zijn *Onomasticon Litterarium*; „ Baillet, in de *Jugemens des Savans*; Coupé, in zij„ ne *Soirées Littéraires*; — de schrijvers der *Biographie „ Universelle* en verscheiden andere geleerden maken ons „ met het grootste gedeelte dier dichteren bekend."

„ Op uitnoodiging van een geleerd genootschap in Hol„ land, heeft de heer Jeronimo de Vries, voor tien „ jaren, eene belangrijke geschiedenis der Vlaamsche en „ Hollandsche Dichteren in het licht gegeven (*); doch „ 'er

(*) Geschiedenis der Nederduitsche Dichtkunde; Amsterdam, bij Allart, 1808, 2 deelen, in octavo.

„ 'er ontbreekt ons nog een naauwkeurig en volledig ver-
„ slag van onze Latijnsche Dichters. De Akademie, ver-
„ langende achtervolgens al de takken van onze zoo rijke
„ en ongelukkiglijk zoo weinig bekende, letterkundige
„ geschiedenis tot klaarheid te brengen, stelt voor: Een
„ geschied- en letterkundig verslag, volgens orde van
„ tijd, van al de Nederlanders, die in de Latijnsche taal
„ hebben gedicht, met eene oordeelkundige beschouwing
„ hunner dichtwerken."

De Klasse der Wetenschappen stelt, voor 1819, de vijf volgende Prijsvragen ter beantwoording voor:

I. „ Op eene gegevene plaats, en binnen eenen vast-
„ gestelden tijd, het verval te berekenen van het water
„ eener rivier, welker breedte, diepte en helling bekend
„ is. Te bepalen de veranderingen, die in dit verval op
„ hetzelfde punt en in denzelfden tijd plaats hebben,
„ naar mate men de breedte der rivier van langzamerhand
„ door dammen of anderzins vermindert."

II. „ Indien men aan elk der hoeken van eene vol-
„ maakt vierkante onstoffelijke oppervlakte, in wier mid-
„ delpunt een gewigt P is opgehangen, bij voorbeeld
„ 100 ℔, een touw vastmaakt, hetwelk lijnregt over een
„ katrol loopt, en men aan elk dezer touwen een gewigt
„ hecht, zoo dat 1°. de som der vier gelijk is aan 100
„ ℔; en 2°. dat de twee gewigten, aan elk der twee te-
„ genovergestelde hoeken vastgemaakt, aan elkander ge-
„ lijk zijn; bij voorbeeld, twee derzelve elk van 49 ℔;
„ en de beide overigen, elk van één pond en alzoo tot
„ in het oneindige, weet men, door de gewone regels
„ der evenwigtkunde, dat die oppervlakte in een hori-
„ zontaal evenwigt zal blijven. Zoo van eenen anderen
„ kant, deze vier touwen in plaats van aldus een gewigt
„ te dragen, over een katrol loopende, aan eenen on-
„ bewegelijken zolder zijn vastgehecht, ziet men duide-
„ lijk, maar alleen volgens het grondbeginsel der boven-
„ natuurkunde: *dat, overal, waar 'er eene volmaakte ge-*
„ *lijkheid van werkende oorzaken bestaat, de uitkomsten ook*
„ *noodwendiglijk gelijk zijn*; ziet men, zeg ik, dat de
„ deelen van het gewigt P, welke elk dezer vier hecht-
„ punten zal dragen, ook volmaakt aan elkander gelijk
„ zullen zijn."

„ Het komt 'er dus op aan, om een waarlijk natuur-
„ kundig grondbeginsel aantewijzen, dat is te zeggen,
„ alleen gegrond op de eigenschappen der stof, waaruit,
„ onder dit oneindig hierboven vermeld aantal betrekkin-
„ gen tusschen de vier gewigten, allen even zeer ge-
„ schikt, om het evenwigt in de eerste vooronderstelling
„ daartestellen, klaar de voorkeur blijkt, welke de be-
„ trekking van gelijkheid in de tweede vooronderstelling
„ be-

„ bekomt; dat is te zeggen, wanneer de verdeeling der „ te dragen krachten werkdadiglijk en alleen afhangt van „ het gewigt P in het middelpunt van de vierkante op„ pervlakte vastgehecht."

In het XVIIIde Deel van de *Mémoires de l'Académie de Pétersbourg*, heeft Euler dit onderwerp in deszelfs ganschen omvang behandeld, met eene bewonderenswaardige kunst en schranderheid. (*De presſione ponderis in planum cui incumbit.*) Maar, volgens het gevoelen van d'Alembert (*Opuscul. math. tom.* 8. *bladz.* 40. § 13.) is die oplosſing *nog onzeker en vooronderſtellend.* En inderdaad, het grondbeginſel, waarop dezelve gegrond is, ſchijnt eer eene wiskunstige vooronderſtelling, dan een natuurkundig grondbeginſel te zijn.

Men vraagt derhalve:

1°. Dat men dit grondbeginſel grondig ontwikkele, en dat men op eene ſtellige wijze aantoone, dat hetzelve, al of niet, *als een natuurkundig grondbeginſel* kan worden aangenomen.

2°. In geval van eene ontkennende demonſtratie, dat men onderzoeke, of men, dit grondbeginſel onder een ander gezigtpunt voorſtellende, hetzelve niet zou kunnen vastſtellen en alzoo de ſchoone theorie behouden, welke daaruit voortvloeit.

3°. Eindelijk, zoo deze beide proeven niets, dat voldoende is, opleveren, vraagt men, dat men voor het hier boven vermelde geval een grondbeginſel aanwijze, hetwelk buiten alle bedenking is.

III. „ De verſchillende ſoorten van mineralen, die „ binnen het Rijk gevonden worden, in derzelver on„ derſcheiden eigenſchappen te beſchrijven, met vermel„ ding van de ligging van elke ſoort, en van de plaatſen, „ alwaar dezelve wordt gevonden, en tevens met opgave „ van hetgeen de ſchrijvers, die bereids over dezelve „ gehandeld hebben, deswege hebben gezegd."

IV. „ Indien de krachten, die de verſchijnſelen der „ electriciteit en die van het galvanismus te weeg bren„ gen, dezelfde zijn, waarvan komt het dan, dat 'er „ tusſchen beide deze verſchijnſelen geene volmaakte „ overeenſtemming plaats vindt?"

V. „ Verſcheiden nieuwere ſchrijvers beweren, dat „ de ſcheikundige en de galvaniſche krachten dezelfde „ zijn; kan men de waarheid of valschheid van deze ſtel„ ling bewijzen?"

De prijs voor elke van deze vragen zal zijn een Gouden eerpenning van 25 Dukaten gewigts. De Verhandelingen, in het Latijn, Fransch, Hollandsch of Vlaamsch, en

en met eene leesbare hand geschreven, moeten, vóór den 1sten Februarij 1819, en die, ter beantwoording strekkende van de eerste Prijsvraag voor de Klasse der Wetenschappen, als welke bereids een jaar geleden is uitgeschreven, vóór den 1sten November van het loopend jaar 1818, vrachtvrij, worden ingezonden aan den Heer van Hulthem, Secretaris van de Akademie.

De Akademie verlangt de grootst mogelijke naauwkeurigheid in de aanhalingen. Ten dien einde zullen de schrijvers zorg dragen, de uitgaven en bladzijden der door hen aangehaalde boeken aanteduiden. Zij zullen hunne namen niet onder hunne werken plaatsen, maar slechts eene zinspreuk ter hunner keuze. Zij zullen deze spreuk herhalen op een verzegeld briefje, hetwelk hunnen naam en woonplaats zal inhouden. Diegenen, welke hunne namen op eenigerhande wijze zullen bekend maken, of welke hunne verhandelingen na verloop van den bepaalden tijd zullen inzenden, zullen geheel van de prijsdinging uitgesloten zijn.

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Redevoering over de verdiensten der Amsterdammers, ten aanzien van den opbouw en de volmaking der Nederduitsche Taal- en Letterkunde, door Johannes Pieter van Capelle.

Deze Redevoering, waarmede de Schrijver den nieuw opgerigten post van Hoogleeraar in de Nederduitsche Taal- en Letterkunde aanvaardde, verdient in meer, dan een opzigt algemeen bekend te worden. De Redenaar spreekt met zulk een' warmen ijver en in eene zoo zuivere taal over zijn gewigtig beroep, dat men zijnen toehoorders zeer veel nut van zijne voorlezingen kan beloven, en de korte schets van de geschiedenis der Nederduitsche Taal- en Letterkunde bewijst duidelijk, dat de Schrijver de oorzaken van het rijzen en dalen der wetenschappen in zijn Vaderland kent, en voornamelijk dat geen, wat op zuiverheid en verbastering van taal invloed gehad heeft. De Schrijver begint met de 13de eeuw, als den tijd van de oorspronkelijke zuiverheid der Nederduitsche taal, zijne nasporingen over de veranderingen, welke deze taal tot hiertoe heeft ondergaan. Toen de Regering met het begin der 14de eeuw van het Grafelijk Hollandsche huis op het huis van Henegouwen overging, dat met Frankrijk in naauwe betrekking stond, mengden zich in

de

de Nederduitsche taal onderscheiden Fransche woorden en spreekwijzen; deze taalverbastering nam in de twee volgende eeuwen zoo veel te meer toe, naar mate de zanggodinnen door burgertwisten werden verjaagd, zoo dat die eeuw weinig zuiver Hollandsche schriften opleverde. Met de 15de eeuw, toen FILIPPUS van Bourgondie bewind voerde over deze landen, nam de taalverbastering, naar de opmerking van den Schrijver, door de vermenging van vele Latijnsche en andere vreemde woorden dermate de overhand, dat deze vreemde spreekwijzen in de 16de eeuw als kenmerken van den fraaijen schrijfstijl werden opgegeven. Dit bleef voortduren onder de Spaansche regering. De Schrijver kent de verdienste voor de zuivering der taal reeds in de 16de eeuw aan die inrigtingen toe, welke men ook te Amsterdam destijds daarvoor maakte, en waaraan de aanzienlijkste ingezetenen der stad door ijverige medewerking deel namen. Na deze schildering van de lotgevallen der Nederduitsche taal, gaat de Schrijver voort, met de verdere verdiensten van beroemd geworden Amsterdammers ten aanzien van de Vaderlandsche Letterkunde op zulk eene wijze voortestellen, dat dit kleine werkje hierdoor eene wezenlijke waarde voor dit gedeelte der Letterkunde verkrijgt. Wij kunnen ten slotte aan de Lezers van deze Redevoering het genoegen beloven, van den geleerden Schrijver met ongemeene bescheidenheid te hooren spreken.

(*Gotting. Gelehrte Anzeigen* 25 *März* 1818.)

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Walvisschen.

Sinds eenigen tijd ziet men op onderscheidene punten der Engelsche Kusten *Walvisschen*; dit verschijnsel brengt men in verband met het losgaan der IJsbergen in het Noorden, waarvan op verschillende tijden ontzaggelijk stukken in Zuidelijke wateren waargenomen zijn. Hoe dit zij, dezer dagen is 'er een groote Walvisch aan die Kust bij de Baai van Cadigan gestrand, en heeft zich in de omstreken van de Frith en ten noorden langs de Kust eene menigte jonge Walvisschen, waarvan sommige meer dan twintig voeten lang waren, vertoond. Aan gene zijde van de Haven van Cave, zag men ook twee Walvisschen, en beproefde te vergeefs een hunner in deze Haven te jagen.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

JASSY. Op den 31sten Julij gevoelde men hier eenen zoo hevigen schok van Aardbeving, als men sedert 16 jaren niet in die mate had ondervonden.

ROME. In den nacht tusschen 12 en 13 Augustus werd men alhier, en nog sterker te Albano en Frascati, een ligten schok van Aardbeving gewaar.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
Sept. 9	29. 7½	55¾	Z.	bewolkt; voormiddag een weinig buijig.
	29. 7¼	58½	W. Z. W.	
	29. 6½	46	N. W.	
10	29 6¾	53½	N. N. W.	wolken; buijig.
	29 6¾	59¼	———	
	29 7½	51½	N. W. t. N.	
11	29. 8¾	51½	Z. t. W.	bewolkt; voormidd zeer buijig; op den middag met donder.
	29. 8¾	53½	W. Z. W.	
	29. 9	52	———	
12	29. 8¼	58½	Z. Z. W.	gedurige zware regenbuijen; voormiddag met wind; in den namiddag met donder.
	29. 8¼	59	W. Z. W.	
	29. 8¼	55	Z. W. t. Z.	
13	30. 0½	54	N. N. O.	wolken; meest omtrent helder; 's avonds helder.
	30. 1½	62½	———	
	30. 2½	52	N. t. O.	
14	30. 2½	55	Z. W.	bewolkt; namiddag en 's avonds zeer windrig.
	30. 2¼	65	———	
	30. 0¼	62½	———	
15	29 8¼	59½	Z. W.	harde wind; betrokken; 's morg., in den namidd., en 's avonds regen.
	29. 7¾	64½	———	
	29. 6	55	W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Door een voornaam Liefhebber wordt uit de hand te koop aangeboden eene keurige Verzameling des Bijbels in onze moedertaal, die de opmerkzaamheid van de Vrienden der Oudheid zoowel als van de Geleerde Taalonderzoekers waardig is, als: N°. 1. De allereerste Nederduitsche Bijbel, welke gedrukt is te Delft in den jare 1477 en uit twee stukken in Folio bestaat. Die te-

tegenwoordig Exemplaar is zeer zuiver en welgecondi-tioneerd; le Long heeft in zijne Boekzaal des Nederduitschen Bijbels bl. 365 dezen druk naauwkeurig beschreven. N°. 2. Een allerkeurigst Exemplaar van den Bijbel, welke geloofd wordt in het jaar 1482 te Keulen bij Johan Koelhoff in twee Deelen te zijn gedrukt, en waarvan eene beschrijving is gegeven door le Long t. a. p. bl. 385, en aan het einde van het tweede Deel staat eene onduidelijke oude aanteekening, welke schijnt aanteduiden, dat deze druk te Coelne vervaardigd is in 1467. N°. 3. Een zeer goed geconditioneerd Exemplaar van den tweeden druk des vermaarden Liesveldschen Bijbels, die volgens eene aanteekening, welke gevonden wordt aan het einde van de Tafel der Epistelen en Evangelien, gedrukt is te Antwerpen op die Camerpoortbrughe in de Scilt van Artois Anno 1532, op den 6 October. N°. 4. Twee goedgeconditioneerde Exemplaren van denzelfden Liesveldschen Bijbel, gedrukt 1542 op den 3den Junij; deze druk is de laatste en beste en om denzelven is Liesveld in het jaar 1545 onthoofd geworden. N°. 5. Een zeer fraai Exemplaar van den Bijbel, gedrukt in 1560 bij Nicolaas Biestkens van Diest. Deze druk, die zeer zeldzaam voorkomt, is de eerste en beste van den zoogenoemden Biestkens Bijbel en de allereerste, in welken de verdeeling der Verzen gevonden wordt. N°. 6. Een extra fraai Exemplaar van den Bijbel, gedrukt in 1562 te Embden den 7den Martii in groot Folio. Dit is de eerste druk, die gemeenlijk genaamd wordt Deuxaas en Uilenspiegel. N°. 7. Een welgeconditioneerd Exemplaar van den *Bijbel, gedrukt in 1563 na dat de kopije van* Nicol. Biestkens van Diest. In dezen druk ontbreekt de plaats 1 *Joh.* V. 7. N°. 8. Biblia, gedrukt in 1571 zonder plaatsaanwijzing, in groot Octavo. Achter aan volgen de Psalmen Davids, van Petrus Dathenus, de Catechismus, de Liturgie, gedrukt in 1572. Nog staat op den titel, men vindtse te coope te Ghendt in de Auburg bij Ferdinande Sampson in den Witten Leeuw naast Axele. Deze druk is uiterst zeldzaam. N°. 9. Biblia, ghedruckt in de vermaarde Coopstadt Dordrecht Anno 1580 in Folio. Deze wordt van ouds bij uitstek de Dordsche Bijbel genoemd en is zeer zeldzaam. Dit is een fraai Exemplaar. N°. 10. Biblia, ghedruckt voor Laurens Jacobszoon, Boekverkooper in den Vergulden Bijbel op het Water bij de Oude Brugghe tot Amstelredam 1590. N°. 11. Biblia met zeer schoone Annotatien naar den Geneesschen Exemplaar uit de Fransoysche tale in de Nederduitsche sprake overgezet door P. H. tot Leyden, bij Jan Paedts Jacobszoon en Jan Berewenszoon Anno 1591. Bij deze Bijbeluitgaven behooren nog de volgende drukken van het N. Testament, als: N°. 1. Het N. Testament met de Annota-

tatien Marlcrati, hier is bijgevoegd eenen Kalendier Historiael met de Jaarmarkten van diverse Landen, Steden en Vrijheden Anno 1567 in Duodecimo. Dit is de eerste druk van de Annotatien van Marlcratus. N°. 2. Idem van het jaar 1579 bij Jan Paedts Jacobszoon te Leyden; men vintse te coop tot Leyden bij Jacob Adriaenszoon, woonende aen de Biesestraat, in Sint Jones. N°. 3. Dat N. Testament ons Liefs Heeren J. C. dwilck hij ut den hooghen hemel heer beneden ghebracht heeft . . . ghedruckt nae de copie van Nicolaes Biestkens van Diest, in het jaar ons Heeren 1579. Zeer zeldzaam. Deze allerbelangrijkste Verzameling wenschte men in handen te zien van eenen Vaderlandschen Letterkundigen, of wel van eene Nederlandsche Letterkundige Maatschappij. Die hierin eenig belang stelt, wordt verzocht zich in persoon of met franco brieven te adresseren bij de Boekverkoopers J. A. Radink in de St. Luciessteeg, of bij S. de Grebber in de Kalverstraat bij de Osjessluis te Amsterdam.

*** *Staat van Hollands Duinen* en *Ontwerp tot Vruchtbaarmaking* van dezelve, opgemaakt door J. Kops, thans *Professor aan 's Lands Hooge School te Utrecht*, twee Deelen in gr. 8vo. In een tijd, waarin men 'er zich met alle magt op toelegt om *Duinen* en *Heigronden* tot goed Land te maken, kan zulk een Boek niet dan aangenaam zijn. Slechts weinig Exemplaren zijn 'er voorhanden en kunnen niet in Commissie verzonden worden, doch zijn te bekomen te Utrecht bij O. J. van Paddenburg en te Amsterdam bij J. Aarinksen. *De prijs der twee Deelen* is *f* 3 - : - :

*** *On trouve chez les* Freres Murray, *Libraires à Leyde.*

Histoire de l'Academie Royale des Sciences avec les Memoires de Mathematiques et Physiques de 1699 et suivans.	68 Vol.
Memoires de Mathematiques.	6 —
Tables des Matieres &c.	9 —
Geometrie par l'Infini.	1 —
Traité de l'Aurore Boreal.	1 —
Faisant	85 Vol.

Et Machines et Inventions 2 *Tom. fol. avec gr. nombre des fig. pour le prix modique en Carton, de f* 105 *Florins.*

Oeuvres Complettes de Buffon *avec des notes par* La Cepede *Par.* 12 *Vol. gr.* 8*vo. avec belles fig.*

Pothier, *Pandectae Justinianae Par.* 1818. 4 *Tomi.* 4*to.*

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST-
EN
LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 44. *Vrijdag den 25sten September.*

BERIGTEN.

STUTTGARDT *den 2 September.* Ter bevordering van de Landhuishoudkunde is, volgens Koninklijk besluit, eene afzonderlijke Inrigting voor die wetenschap daargesteld: en zijn daartoe de aanzienlijke en uitgestrekte domeinen van Hohenheim aangewezen. Deze Inrigting, waarin de Landhuishoudkunde Theoretisch en Praktisch zal onderwezen worden, is zoo wel voor de bewoners van dit rijk als vreemdelingen bestemd.

GOTTINGEN. Op de tegen Julij dezes jaars uitgeschrevene Huishoudkundige Prijsvraag van de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier *over de aankweeking van Noord-Amerikaansche Boomsoorten in Duitschland* is geen antwoord ingekomen. Op hoop van een' beteren uitslag werden de volgende herinnerd: tegen November dezes jaars die *over den Houtazijn*; tegen Julij 1819 die *over de aanwending van den stoom op de verschillende bereidingen in de Stad- en Landhuishoudkunde*; tegen November 1819, die *over de Natuurlijke Historie en middelen ter verdelging van de Li-*

Limax agrestis. (*) Als eene nieuwe Prijsvraag tegen Julij 1820 werd opgegeven: „ Daar de zamenloop van onderscheiden omstandigheden veroorzaakt, dat de arbeid in de bergwerken aan den Opperharz niet meer zooveel kan opbrengen, als voorheen; en daar de gedurige vermindering der ertsen, ingevalle geene nieuwe groote aders ontdekt mogten worden, eene beperking van dit bedrijf en daardoor de vermindering van eene voorname bron van bestaan noodwendig voor vele menschen ten gevolge moet hebben; is het zeker raadzaam, bij tijds te onderzoeken, welke soorten van bedrijven het best geschikt zouden zijn, om aan den Opperharz, benevens de eigenlijke Bergwerkers-ambachten, met voordeel te kunnen gedreven worden, en welke middelen het dienstigst bevonden zouden worden, om zulk een nieuw handwerk of bedrijf daar met goeden uitslag intevoeren. De Koninklijke Maatschappij looft dus, ten einde van hare zijde medetewerken, om de aandacht op dit, voor iederen vriend des Vaderlands en van die merkwaardige bergachtige streek in het bijzonder, zoo belangrijk onderwerp te bepalen, haren prijs uit, op de beste beantwoording dezer Vraag: „ Welke soorten van bedrijven zijn, „ met inachtneming van den natuurlijken toestand „ en de overige betrekkingen van den Opperharz, „ het best geschikt, om, nevens de eigenlijke Berg„ werkers-bedrijven, aan een gedeelte der daar zich ont„ onthoudende inwoners een gepast en bestendig on„ derhoud te verschaffen, en door welke middelen „ zouden zulke nieuwe bedrijven daar het gemakke„ lijkst ingang vinden?" De gewone prijs voor de beste beantwoording van elk dezer Vragen, vrachtvrij intezenden, tegen Mei of September, is Twaalf Dukaten, behalve voor die van den *Houtazijn*, voor welke de dubbelde daarvan wordt aangeboden, ingeval één volkomen voldoend en boven alle de andere uitmuntend Antwoord inkomt: twee elkander nabijkomende daarentegen zullen dezen dubbelden prijs, goedgekeurd wordende, deelen.

HAAR-

(*) Zie deze Prijsvragen in haar geheel in vorige jaren van dit Weekblad. *Red.*

Haarlem. Ruimden wij in het vorig N°. aan eenige Latijnsche Dichtregelen, der nagedachtenis van F. Naerebout toegewijd, eene plaats in, ook de onderstaande Nederduitsche meenden wij onzen Lezers niet te mogen onthouden, als eene waardige hulde aan 's mans verdiensten toegebragt.

BIJ HET GRAF

VAN

FRANS NAEREBOUT,

Overleden den 29 Augustus 1818.

VOORZANG.

Wie is het, van wiens wonderdaden
Het Nederlandsche volk gewaagt,
En met uitheemschen roem beladen
Zijn glorie naar de starren draagt?
Wie is het, die den dood kon stuiten,
Wanneer hij aanrukt met geweld,
En in den kerker op kon sluiten,
Als hij zijn bevende offers telt;
Die, door zijn menschenmin gedreven,
D'orkaan en vloeden heeft getemd,
En stervenden behield in 't leven,
Aan mast of touwwerk vastgeklemd;
Die als een redder op kwam dagen
En met eene onweêrstaanbre kracht,
Door storm, en ijs en donderslagen,
Zijn broeders veilig heeft gebragt?
Wie is het, die daar heen gedragen
In 't witte lijkkleed uitgestrekt,
Als zat hij op een' zegewagen,
De liefde en aandacht tot zich trekt?

TEGENZANG.

Dat 's Naerebout, die welbehagen
In 't redden van zijn broedren schiep;
Hij wordt in 't lijkkleed uitgedragen,
Die stervenden in 't leven riep.
Zijn naam klinkt door de Nederlanden
En zweeft en rolt op d'Oceaan
En weêrgalmt langs de uitheemsche stranden,
Tot daar Alcides zuilen staan.
De stormwind kon zijn' moed niet boeijen,
Als hij zijn broeders zag in nood;
Hun angst deed zijne krachten groeijen,
En hij onttrok hen aan den dood.
Verheft zijn' naam in lofgezangen
o Dichters! telt zijn' daden op;
De kroon moet voor hem opgehangen,
Zijn eerezuil rijz' hoog in top.
Zijn daden, o zijn daden spreken,
En schittren boven d'Ordeband;
Sticht Naerebout een glorieteeken,
Hij was de roem van Nederland!

TOEZANG.

Lof hem! lof hem, die de boeijen
Van den dood heeft los gerukt,
Laat de traan der smart niet vloeijen,
Nu hij zegepalmen plukt.
Heilig in den grond der vaadren
Rust de zeeman kloek en stout:
o Wie zou niet dankbaar naadren
Tot het graf van Naerebout.

Haarlem den
12 *Septemb.* 1818.

C. de KONING Lz.

PRO-

PROGRAMMA.

De Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, op den 11den en 12den dezer, hare 34ste jaarlijksche Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbestuurder, den Wel Eerwaardigen Heere C. W. Westerbaen, welke dezelve des ochtends van den eersten dag, ten negen ure, in de *Luthersche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering: *Over de Verlichting en Beschaving, als de voorname waarborgen voor den roem en de welvaart des Vaderlands.* Deze Redevoering werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, door een keurig Vokaal en Instrumentaal Muzijk, gecomponeerd en gedirigeerd door den Heer J. L. P. L. Freubel, en was vereerd met de tegenwoordigheid van den Hoog Edelen Gestrengen Heer Gouverneur van Noord-Holland; eene Commissie uit Hun Edele Achtbaren, Heeren Burgemeesteren en Raad dezer Stad; eene Commissie uit de Regtbank van Eersten Aanleg, benevens den Wel Edelen Gestrengen Heer Officier bij dezelve Regtbank; den Wel Edelen Heer Kommissaris van het Departement van Nationale Nijverheid, Onderwijs en Kolonien; eene Commissie uit de Kamer van Koophandel; eene Commissie uit het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; voorts Commissien uit Kerkelijke, Wetenschappelijke, Stedelijke of nuttige Inrigtingen.

Na den afloop der Redevoering werden de Gouden Eereprijzen ter hand gesteld aan de Wel Eerwaardige Heeren Simon Dirk de Keizer en Nicolaas Swart, beide Leeraars te Amsterdam, eerstgemelde bij de Hervormde en laatstgenoemde bij de Remonstrantsch Gereformeerde Gemeente, en aan den Heer Cornelis van Alphen, voor, en in naam van den Heer Carel Stephanus Hurau, te 's Gravenhage, voor derzelver, in den verledenen jare bekroonde Prijsverhandelingen. Voorts aan Meiert Cornelisz Boon en Martinus Langeveld Junior, op het Eiland Texel; Haantie de Vries, Jan Molenaar en Cornelis Douwes Molenaar, te Vlieland, allen voor het redden van Schipbreukelingen; aan Jan Elderenbosch, te Amsterdam en Jan Hoogslag, te Zaandam, voor het redden van in het water gevallene Menschen; zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige Personen, als welke zich door het bedrijven van edelmoedige daden dezelve hadden waardig gemaakt, doch welke niet ter vergadering tegenwoordig waren, worden toegezonden aan de Departe-

tementen, welke daarvan de opgave gedaan hebben, als: aan Albert Dyk, te Enumatil; Johan Wilhelm Loos, te Dordrecht; Harm Harms Wei, te Wildervank; Antony Kloosterman, te Nymegen; Johannes Lieuwes van der Meulen, te Workum; Gysbert van Veen, te Bodegraven; Hendrik Jongbloed, te Leyden; Gerrit Struis, te Rotterdam; Johannes Folkerts van der Schaaf, te Dockum; Gerhard Wilhelm Muller Masfis, te Almelo; Cornelis Teunisz Jabaay en Jan van Es, te Maasdam; Gerhardes ter Horst en Jacob Gerrits Nyborg, te Groningen; Fredrik Stork, te Zutphen; Anthony van Holthuizen, te Middelburg; Abraham Paauw, te Utrecht; Geeltje Tjerks Prins, Gosfe Teunis en Harmen Willems Jaarsma, te Dockum; Coenraad Sjampeno, Nicolaas Cornelis en Foeke Smeding, te Leeuwarden; Geertje Mul, te Schagen en Justinus Leonhard Verburg, te Doornik; allen voor het redden of pogen daartoe, van in het water gevallene Menfchen of Kinderen; aan Adriaan Vogel, Pieter Keldermans en Jan van Zweeden, te Zevenbergen; Marten Jans Jager, Jan Dirk Keizer, Jan Hendriks, Nan Kaan, Jan Simon Snooy, Velten Koorn, Cornelis Cornelisz. Koorn, Jacob Jansz Kaan, Jan Evertz Bakker, Jan Janz Bakker en Jan Weertz Kool, te Hindeloopen; Gerrit Jacobs Buren, Siebe Jetses Westra, Gerrit Cornelis Visser en Dirk Jans Buren, te Oosterbierum; allen voor het redden of het pogen daartoe van Schipbreukelingen, en aan Jan Visser en Albert Kwast, te Barfingerhorn, voor het redden van een, uit den toren aldaar geflagen, Mensch.

Des namiddags ten één uur, in de Groote Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering begonnen zijnde, werd door Hoofdbeftuurders berigt:

1°. Dat op de Prijsftoffe: *Een duidelijk en gefchiedkundig betoog van de hooge waarde en voortreffelijkheid des Christendoms, aangewezen uit de weldadige gevolgen, welke de invoering der Evangelieleer, van ftonden aan heeft te weeg gebragt.* drie antwoorden waren ingekomen, geteekend met de fpreuken:

N°. 1. *Ik fchame mij het Evangelie van Christus niet.*

N°. 2. *Bij al wat m' ooit op aard bezat,*
Was 't Christendom de beste fchat.

N°. 3. *Het Evangelie is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.*

PAULUS, Rom. I. vs. 16.

waar-

waarvan N°. 1. drie stemmen ter bekrooning voor zich heeft gehad; terwijl N°. 2 en 3 eenparig zijn afgekeurd geworden: waardoor alzoo op deze Prijsstoffe geene bekrooning heeft plaats gehad.

2°. Dat op de Prijsstoffe: *Welke zijn de meest doelmatige middelen, van dewelke men zich in het onderwijs en de opvoeding van het opkomende geslacht bedienen kan, ter vorming en bevestiging van het oorspronkelijk Nederlandsche karakter? en hoe moeten die middelen, vooral in de Scholen, worden toegepast en gebruikt?*

één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

Dat wij door kloeke deugd onze echte grootheid staven,
Wat baat een laffe traan, al vloeit ze op dierbre graven.

dat aan dit antwoord, door vijf der Beoordeelaars, en alzoo door eene genoegzame meerderheid, de uitgeloofde Gouden Medaille is toegekend geworden.

3°. Dat op de Prijsstoffe: *Wat is de oorsprong van het Vooroordeel? Welke nadeelige gevolgen kan hetzelve hebben? Kan het Vooroordeel in eenige gevallen nuttig zijn? indien ja! in welke?*

zes antwoorden waren ingekomen, geteekend met de spreuken:

N°. 1. *Disce ratione uti.*

N°. 2. *Laat de ijvraar in zijn waan die uw geloof weerstreeft,*
't Geloof van hem is goed, die zijnen pligt beleeft.
Het menschdom moge in hoop, 't moge in geloof verschillen:
Maar ware menschenmin moet elk betrachten willen.
VAN WINTER, *vert. van Popes Proeve over den Mensch.*

N°. 3. *A tenebris primo ad umbrosa procede, deinde plus aude et paulatim claram lucem pati adsuesce.*
SENECA.

N°. 4. (in de Hoogduitsche taal) *Foliisque sub omnibus haerent.*
VIRGILIUS *Aen. L. VI. v.* 284.

N°. 5. (in de Fransche taal) *Il faut se defaire des prejugés de l'esprit, pour penser en homme sage.*
FONTENELLE.

N°. 6. *Zonder vooroordeel.*

Dat de uitslag der beoordeeling over deze zes stukken is geweest als volgt: N°. 1. eenparig afgekeurd, N°. 2. insgelijks, doch door twee der Beoordeelaars met lof vermeld; N°. 3. met vier stemmen de uitgeloofde Eereprijs, in de Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten bestaande, waardig gekeurd, en alzoo bekroond, terwijl een vijfde Beoordeelaar hetzelve zoo lofwaardig bevonden heeft, dat hij, indien die uitgeloofd ware geweest,

aan hetzelve de Zilveren Medaille zoude hebben toegewezen. N°. 4 en 5 eenparig afgekeurd, terwijl N°. 6 twee ftemmen voor zich heeft gehad, ter bekrooning.

4°. Dat op de Prijsftoffe: *Een Leesboek inhoudende zoodanige gebeurtenissen in ons Vaderland voorgevallen, waarin opmerkbaar de hand der Goddelijke Voorzienigheid, tot redding van hetzelve uit drukkende en benaauwende omftandigheden is werkzaam geweest; met vermelding van die groote mannen, welke door die zelfde Voorzienigheid, in zoodanige omftandigheden, ten nutte van het Vaderland zijn verwekt geworden;*

één antwoord is ingekomen, geteekend met de fpreuk:

Geen nood voor Neêrlands volk, bewaard door hooger magt,
Zoo het, door eendragt fterk, flechts hulp van God verwacht.

Dat deze Verhandeling flechts *ééne* ftem ter bekrooning heeft mogen verwerven, en alzoo is afgekeurd geworden.

5°. Dat op de Prijsftoffe: *Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven, bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waaraan jonge Lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootftellen; met onderrigting en waarfchuwing, om zich daarvoor te behoeden.*

drie Verhandelingen zijn ingekomen, geteekend met de fpreuken:

N°. 1. *Niets heerlijks, niets verhevens zal 'er verrigt zijn, voor den genen, die uit de boeken zijne zeden niet zal geleerd hebben; om van de befchouwende kennis derzelve tot de betrachting noodwendig te moeten befluiten; erkennende dezelve, als zijnde het gewigtigfte gedeelte der wetenfchappelijke kennis voor den redelijken mensch, als zedelijk wezen.*

N°. 2. *Verblijd u o jongeling in uwe jeugd en laat uw hart zich vermaken in de dagen uwer jongelingfchap, en wandelt in de wegen uwes harten, en in de aanfchouwingen uwer oogen, maar weet, dat God om alle dingen u zal doen komen voor het gerigt.*

SALOMO.

N°. 3. *De zedekunde is de eerfte grondflag om in de zamenleving nuttig te zijn.*

Dat van deze drie Verhandelingen, N°. 1 en 2 eenparig zijn afgekeurd geworden, terwijl N°. 3 flechts *ééne* ftem ter bekrooning heeft mogen verwerven, waardoor alzoo op deze Prijsftoffe *geene* bekrooning plaats heeft.

6°. Dat op de Prijsftoffe: *Van welk eene kracht en invloed is de gewoonte op den mensch en zijne handelingen?*

één

één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

'Ορθῶς μοι δοκέει Πίνδαρος ποιῆσαι, νόμον πάντων βασιλέα φήσας εἶναι.

HERODOTUS. III. 38.

Dat dit antwoord, met vijf tegen twee stemmen, de uitgeloofde Eereprijs, in de Gouden Medaille bestaande, is waardig geoordeeld en alzoo bekroond is geworden.

7°. Dat op de Prijsstoffe: *Korte uittreksels uit land- en zeereizen, door* Nederlanders *gedaan.*

één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

De traagheid stoot het wild niet op, maar vlijt is voor den mensch het best dat hij bezit.

SALOMO.

Dat dit antwoord, met vijf tegen twee stemmen is afgekeurd geworden, en alzoo alhier *geene* bekrooning heeft plaats gehad.

De Naambriefjes der bekroonde Verhandelingen hierop geopend zijnde, bleken Schrijvers te zijn van de bekroonde Verhandeling op N°. 2. de Heer A. J. LASTDRAGER, *Kontroleur der indirecte belastingen te Utrecht, thans te Amsterdam*; van de bekroonde Verhandeling onder N°. 3. de Wel Eerwaardige Heer H. HEPPENER, *Leeraar bij de Hervormde Gemeente te Dragten*; en van de bekroonde Verhandeling onder N°. 6. de Wel Eerwaardige Heer P. VAN DER WILLIGEN, *Leeraar der Hervormde Gemeente te Thiel.*

Waarna de Naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen behoorende, ongeopend werden verbrand.

(*Het Vervolg en Slot in het volgend* N°.)

PROGRAMMA
DER
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ
VAN
FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

De Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, hield den 12den van Herfstmaand dezes jaars 1818, hare Jaarlijksche Algemeene Vergadering in de gewone Vergaderzaal der Amsterdamsche Afdeeling, onder

voorzitting van den Heer Mr. MAURITS CORNELIS VAN HALL, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw*, en *Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut*, die, na dezelve te hebben geopend, der Maatschappij geluk wenschte met de toetreding tot deze Maatschappij van het Haagsche Genootschap: *Kunstliefde spaart geen vlijt*, hetwelk reeds als Haagsche afdeeling zitting had genomen, waarna de Voorzitter de verdiensten en gebreken van LUCANUS kortelijk vermeldde, en tot staving daarvan, eene navolging van sommige gedeelten zijner *Pharsalia* voordroeg.

Nadat de Algemeene Secretaris verslag had gedaan van de voornaamste handelingen der Maatschappij, sedert de laatste Algemeene Vergadering, proclameerde de Voorzitter, namens de Maatschappij, tot Leden van verdiensten, den Lieut. Admiraal VAN KINSBERGEN, *Grootkruis van verschillende Ordes* in *Europa* en den Heer Mr. J. KINKER, *Hoogleeraar te Luik*, en ging vervolgens over tot het uitreiken van den Eereprijs aan den Heer Mr. ABRAHAM SIEWERTS VAN REESEMA, *Advokaat te Rotterdam*, wegens zijn, in den vorigen jare bekroonde Verhandeling over de vraag, in 1815 uitgeschreven:

„ Welk is het ware denkbeeld van dichterlijke oor„ spronkelijkheid, en welke zijn de nadeelen voor den „ goeden smaak in de Dichtkunst, uit het streven naar „ eene valsche of kwalijk begrepene oorspronkelijkheid „ voortvloeijende?"

Insgelijks aan den Heer WILLEM MESSCHERT te *Rotterdam*, wegens zijn, in den gemelden jare bekroond, prijsvers, betiteld: *de Veldslag van Waterloo*.

Hierna werd aan de Vergadering berigt gedaan:

Dat op de volgende in den jare 1816 uitgeschrevene Prijsvragen, te weten:

„ Welke zijn de voorname verdiensten van den Klas„ sieken Prozastijl der Ouden, vooral ten aanzien der „ eenvoudigheid van uitdrukking, en van den gemakke„ lijken en natuurlijken bouw der perioden, en welke „ voorschriften kunnen daaruit afgeleid worden, om den „ Nederlandschen stijl te zuiveren en te volmaken?"

„ Welke zijn de vorderingen en verachteringen der „ Nederlandsche Graveerkunst sedert twee eeuwen? welk „ is het onderscheidend karakter der voornaamste Mees„ ters, die daarin onder ons hebben uitgemunt? en welke „ zijn de geschikste middelen, om deze kunst in de „ Nederlanden tot haren ouden luister te verheffen?"

Eene Verhandeling inhoudende:

1°. „ Eene vergelijking van de Vlaamsche en Holland„ sche dialekten in de Nederduitsche taal." 2°. De beantwoording der vraag: „ Welk voordeel is 'er voor de

„ Ne-

„ Nederduitsche taal van de nadere vereeniging, of mis-
„ schien wel volkomene vermenging en zamensmelting
„ dezer beide dialekten." (bij voorbeeld door de weder-
„ keerige overneming van elkanders spreekwijzen, woorden
„ en beteekenissen) te wachten? *en eindelijk:* „Welke zijn
„ de beste middelen om daartoe den weg te banen?"
geene antwoorden waren ingekomen.

Dat op de uitgeschrevene lofrede op Johan de Witt een stuk was ingekomen, geteekend met de spreuk:

Suum cuique decus posteritas rependit.
Tacitus.

hetwelk door Beoordeelaars den Gouden Eerepenning was waardig gekeurd; zijnde bij de opening van het Naambiljet gebleken, dat daarvan Schrijver was, de Heer Mr. Floris Adriaan van Hall, *Advokaat te Amsterdam.*

Dat op de Lofrede op Willem den Eersten, *Prins van Oranje*, twee stukken waren ingekomen, waarvan het eerste, geteekend met de spreuk:

„ *Mens agitat molem.*"

hoe zeer door Heeren Beoordeelaars aan hetzelve zeer vele verdiensten waren toegekend, deszelfs Schrijver, om de redenen daarbij aangevoerd, echter geene aanspraak op den uitgeloofden prijs konde maken.

En het tweede met de spreuk:

„ *Zou 'k niet van Neêrlands roem van d' eersten Willem spreken.*"
Helmers.

de Gouden Eereprijs werd toegekend; blijkende bij het openen van het Naambiljet daarvan Schrijver te zijn, de Heer Mr. Barthold Henrik Lulofs, *Hoogleeraar in de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en der Letteren voor het vak der Nederlandsche Letterkunde en Welsprekendheid aan de Hoogeschool te Groningen.*

Hierna werd het Naambriefje, tot de onbekroonde Lofrede behoorende, ongeopend in de vergadering verbrand.

Vervolgens zijn door de vergadering voorgesteld de navolgende vragen om beantwoord te worden voor den eersten van Bloeimaand 1819.

Als Prijsdichtstuk:

„ Tafereel van de overwintering der Hollanders op No-
„ va Zembla, in den jare 1596 en 1597."

En de volgende om beantwoord te worden voor den eersten van Louwmaand 1820.

Als Prijsverhandeling over Taal of Dichtkunst:

„ Bezitten de Nederlanders een Nationaal tooneel, met
„ betrekking tot het Treurspel? Zoo ja, welk is deszelfs
„ ka-

„ karakter? Zoo neen, welke zijn de beste middelen om „ het te doen ontſtaan? Is het, in 't laatſte geval, nood„ zakelijk, eene reeds beſtaande School te volgen, en „ welke redenen zoude eene keus hierin moeten bepalen?"

En als Lofrede: „ JACOB CATS."

De Maatſchappij looft haren Gouden Eerepenning ter innerlijke waarde van dertig Gouden Dukaten uit aan den Schrijver van het der bekrooning waardig en bestgekeurde ſtuk, op ieder der bovengemelde onderwerpen; en eenen Zilveren van gelijke grootte en ſtempel, aan den Schrijver van het insgelijks goedgekeurde, en der bekroonde Verhandeling of Lofrede het naastbijkomende ſtuk.

De Lofredenen moeten geſteld zijn in de Nederduitſche taal: de antwoorden op de overige vragen kunnen ook in het Latijn, Engelsch, Fransch of Hoogduitsch, (deze laatſte evenwel met Italiaanſche letters) geſchreven worden; alles met eene andere hand, dan die des opſtellers; en moeten vrachtvrij, voor of uiterlijk op den bovengemelden tijd, aan den Algemeenen Secretaris der Maatſchappij ingezonden worden.

Tot Algemeenen Voorzitter der Maatſchappij voor het volgende jaar is verkozen de Heer H. TOLLENS Cz., *Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw en Lid van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut*; en tot Algemeenen Secretaris de Heer WILLEM MESSCHERT, beiden te *Rotterdam*; aan welken laatſten derhalve, alle Brieven, Stukken en Antwoorden moeten worden toegezonden.

Eindelijk herinnert de Maatſchappij, dat zij, vóór, of uiterlijk op den eerſten van *Louwmaand 1819*, *Verhandelingen verwacht, ter beantwoording der volgende vragen:*

„ Heeft het vervaardigen van nieuwe Wetboeken in de „ taal des Lands, eenen voordeeligen, of nadeeligen in„ vloed op de wetenſchappelijke beoefening van het „ regt; zoo deze invloed voordeelig is, welke zijn dan „ die voordeelen, en zoo deze invloed nadeelig is, welke „ zijn dan de beste middelen en de beste rigting van het „ onderwijs om deze nadeelen wegtenemen of te ver„ minderen?"

Eene Verhandeling inhoudende:

„ Een betoog van de hoogere oudheid en meerdere „ oorſpronkelijkheid der Nederlandſche taal boven vele „ andere talen van den Teutoniſchen Stam."

En eene Lofrede op FREDRIK HENDRIK.

Op last der Maatſchappij,

PETRUS JOHANNES AMESHOFF
Algemeene Secretaris.

KUN-

KUNSTEN.

AMSTERDAM. Eene uitmuntende Kunstverzameling, bestaande in zeer schoone en kostbare, Schilderijen, keurige fraaije Teekeningen, en zeer belangrijke en wel geconditioneerde Prenten, zal, even na de helft van October dezes jaars, alhier in het *Huis met de Hoofden*, worden verkocht door de gewone Makelaars in dit vak. Onder deze Kunststukken bevinden 'er zich verscheiden door Meesters van de eerste klasse, als: *Hobbema*, *Jan van Huysum*, *van der Helst*, *Jz.* en *A. van Ostade*, *P. de Hooge*, *J.* en *A. Both*, *Jan Steen* en meer andere. Deze rijke Verzameling behoorde lang tot de beroemdste in ons Vaderland, zoo dat, door het verkoopen van dezelve, de Liefhebbers in de gelegenheid zullen gesteld worden, om hunne Kabinetten aanmerkelijk te verrijken. De Catalogus beslaat 125 bladzijden, waaruit men alles nader kan leeren kennen en is reeds bij die Makelaars te bekomen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Middel om de Koolzaad-Akkers voor de AARDVLOO of SPRINGER te beveiligen,

Medegedeeld door den Heer J. FARO Fs. Tz.

Het gebeurt dikwijls, dat het Koolzaad, zoodra het bovenkomt, door een klein gevleugeld Insect, hier te lande *Aardvloo* of *Springer* genaamd, wordt opgegeten: — om dit voortekomen, moet de Akker, waarop het Koolzaad staat, zoo haast men bespeurt, dat het diertje begint met de teedere plant te dooreten, met het rolblok worden toegerold; dit moet des morgens zeer

zeer vroeg van twee en niet later dan tot vijf ure gedaan worden. Het Infect onthoudt zich gedurende den nacht in de reten en holligheden van den grond; en met dezelve, voor het zijn nachtverblijf verlaten heeft, toetefluiten, wordt het voor twee of drie dagen in zijne vernielende werking geftuit; en het gewas, dat door het vastleggen van den grond ook weliger tiert, krijgt middelerwijl zooveel kracht en vastheid, dat het buiten gevaar is. Verfcheidene proeven gedurende eene reeks van dertig jaren op Zomer- en Winterkoolzaad genomen, en waarvan niet eene mij mislukt is, verzekeren mij van den goeden uitflag dezer bewerking; doch gebeurt het, dat het in enkele gevallen met eene reis niet ten volle gelukt, dan moet het na twee of drie dagen herhaald worden, doch, zoo als ik gemeld heb, altijd zeer vroeg en vóór zonnenopgang.

O U D H E D E N.

Groot-Brittanje. Te Haceby, niet verre van Grantham, is onlangs een Krijgspost der Romeinen ontdekt, dien men, uit hoofde van den juist overeenkomenden afftand van Lincoln (26 mijlen) en andere redenen, meent het oude Canfennus te zijn, waarvan Antoninus in zijne vijfde reis door dit Rijk meldfng maakt. Drie onderfcheiden vertrekken zijn in hetzelve gevonden, en daar men geen timmerhout, maar alleen zwarte asch, befpeurde, mag men vermoeden, dat dit gebouw eenmaal door brand is verwoest geworden.

GESCHIED- en LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Uiterfte wil van den Koningsberger Muzijk-Onderwijzer Kanter.

Professor Burdack van de Ontleedkundige Inrigting te Koningsbergen verflag doende, vermeldt daarbij den volgenden zonderlingen uiterften wil: „ Van den

den 19 November 1817 tot den 19 Maart 1818 werden hier 26 menschelijke ligchamen ontleed. Onder dezelve moet ik van dat van den Heer KANTER gewag maken, in leven Muzijkonderwijzer te Koningsbergen. Deze welonderwezen en in wetenschappen ervaren man heeft zelfs in zijnen uitersten wil zijne zucht ter bevordering van het algemeene welzijn doen blijken. Hij vermaakte zijne bezittingen in land aan eenige openbare Opvoedings - Instituten en zijn Lijk aan de Ontleedkundige Inrigting. Op den 23sten December begaf zich de lijkstaatsie naar het huis dezer Inrigting, waar de vrienden van den overledenen, die in 18 rijtuigen gevolgd waren, het Lijk mij overleverden. Overeenkomstig den uitersten wil van den afgestorvenen, deed op den 30sten December Dr. VON BAER, in tegenwoordigheid van een aantal Hoogleeraren, Natuurkundigen en Studenten eene voorlezing over been- en andere breuken, met aanwijzingen op deszelfs lijk."

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
Sept. 16	29. 6 29. 6½ 29. 7	57 59½ 47½	W. — W. t. N.	bewolkt; namidd. en 's avonds buijig.
17	29. 8½ 30. 0 30. 1½	49½ 55½ 48½	N. W. N. W. t. N. N. N. W.	bewolkt, voormiddag buijig met hagel.
18	30 1¾ 30. 1½ 30 1½	54 59½ 55½	Z. Z. W. Z. W. —	bewolkt.
19	30. 0½ 30. 0½ 30. 0	53 64½ 53½	Z. t. W. Z. Z. t. O.	bewolkt.
20	29. 9 29. 8½ 29. 8	53½ 66½ 55	Z. t. O. Z. Z. O. —	bewolkt.
21	29. 7½ 29. 7 29. 7¾	58 70 63	Z. O. — —	bewolkt.
22	29 8¼ 29. 8 29. 8	61 65½ 56½	Z. t. O. — Z. W.	betrokken; namiddag regen; 's avonds harde wind.

GE-

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Bevolking van Zweden.

Volgens eene gedane telling in Zweden, blijkt het, dat behalve Finland, van 1716 tot 1816 deszelfs bevolking in die eeuw 2,464,941 menschen toegenomen is. Voor honderd jaren bedroeg dezelve slechts 907,969 zielen.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, is thans te bekomen:

DE BUITENMAN,

I.

uitgegeven door *J. F. SERRURIER.*

Dit geschrift van den met roem bekenden Schrijver der *Boeren-Goudmijn* zal van tijd tot tijd, zonder zich aan denzelven te binden, vervolgd worden. N°. I bevat in zich de volgende artikelen: *Inleiding. Brief van een' Landman en Antwoord. Hulde aan* NAPOLEON. *Gesprek over de Maatschappij van Weldadigheid. Melk in het Groot. Moet de Invoer van Graan belast worden? Fiorin. Middelen om de Nederlanders tegen gebrek te beveiligen. De Tuin buiten de Poort. Groote Winst bij schijnbaar Verlies. Korte Berigten.* Hetzelve is verkrijgbaar gesteld, behalve bij de Uitgeefster, bij de onderstaande Boekhandelaars: te Amsterdam *H. Blikman, W. Brave, Ten Brink en de Vries, Beijerinck en Willemsz, L. van Es, Wed. L. van Hulst en Zoon, C. Schaares* en *de Wed. G. Warnars en Zoon*, 's Gravenhage *Gebroeders van Cleef, Erve J. Thierry en C. Mensing en Zoon* en *A. J. van Weelden*, en voorts alom.

NB. *Op aanstaanden Dingsdag zal 'er weder een* No. *worden uitgegeven.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 45. Dingsdag den 29sten September.

BERIGTEN.

'S GRAVENHAGE *den* 17*den September*. In de Algemeene Vergadering van het Genootschap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst*, gehouden den 10den September 1818, is de Aanspraak gedaan door THOMAS HOOG, Predikant te Rotterdam, strekkende ter aanwijzing, *hoe de Christelijke Godsdienst, bij al de ongunstige beoordeelingen, die dezelve immer ondergaan heeft, niets van zijne innerlijke waarde verliest, en hoe ons dit ten waarborg verstrekt, dat hij eenmaal boven alle verdenking heerlijk zegepralen zal.* — Uit het verslag, door denzelven als Secretaris, gedaan, bleek, dat eene zilveren Medaille is toegewezen aan den Schrijver eener Nederduitsche Verhandeling, strekkende ten betoog, *dat de Brieven van* PAULUS, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn, door hem zelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt als alleen de hoofdgedachten van* PAULUS *behelzende, welke door anderen, ons onbekenden, zouden uitgebreid en beschreven zijn*, hebbende ten Zinspreuk: *si quid novisti rectius istis,*

candide imperti, si non, his utere mecum; desgelijks eene zilveren Medaille aan den Schrijver eener Latijnsche Verhandeling, behelzende een Antwoord op de Vraag: *in hoever verdient de wijze, op welke* Jezus Christus *en zijne* Apostelen *de voornaamste waarheden van den Natuurlijken Godsdienst leerden en bevestigden, ten allen tijde nagevolgd te worden?* met de Zinspreuk: *Rom.* 1: 19 en 20. —— Wordende deze Schrijvers daarom uitgenoodigd, zich aan gemelden Secretaris tijdig bekend te maken. Deze deelde daarop de nieuw uitgeschreven Prijsvragen mede, welke eerlang in het *Programma* zullen worden gemeen gemaakt.

HAARLEM. Door den Heer JACOBUS KONING, ons onderstaand Stuk medegedeeld zijnde, waarin een nieuwe aanval op LAURENS KOSTER, als Uitvinder der Boekdrukkunst, niet alleen afgeweerd, maar ook met eigen wapenen bestreden wordt, meenen wij aan de eer onzes Vaderlands verschuldigd te zijn, hetzelve eene plaats in te ruimen.

'Er is onlangs te Parijs in het licht verschenen eene *Note sur* LAURENT KOSTER, *à l'occasion d'un ancien livre imprimé dans les Pays-Bas*, gedrukt ter Drukkerije van CRAPELET *Rue de Vaugirard*, Nº. 9. (1810). Dit stukje, getrokken uit den Catalogus van den Heer RENOUARD, Boekhandelaar te Parijs, is op dezelfde leest geschoeid, als de uit mijne Verhandeling bij onze Landgenooten bekende Werken van HEINEKEN en SANTANDER. Verregaande partijdigheid tegen Holland in het algemeen, en Haarlem in het bijzonder, bezielen evenzeer en in dezelfde mate den Schrijver van dit stukje, als de opgenoemden, op wier voetspoor hij de Aanspraak van KOSTER onbeschaamdelijk noemt eene fabelachtige vertelling, voor het einde der zestiende Eeuw door eenen Hollandschen Geleerde uitgedacht, en onderscheiden malen bij herhaling ondersteund, door alles, waarmede geleerdheid en redekaveling eene hersenschim kunnen te hulp komen, ten einde de eer der uitvinding van de Drukkunst aan Holland toetekennen. Deze fabel (vervolgt de Schrijver), met al de geestdrift der Nationale eigenliefde onthaald, heeft den naam be-

roemd

roemd gemaakt van eenen man, die geen' grond had, om zulk eenen luister te verwerven. Men heeft, (gaat hij voort) te Haarlem een Standbeeld voor LAURENS KOSTER opgerigt, men heeft ter zijner eere Gedenkpenningen geslagen, en Eeuwfeesten gevierd. Het huis, in hetwelk men heeft kunnen gelooven, dat hij *zijn* verblijf had gehouden, is zelfs het voorwerp geweest van eene soort van eerdienst, tot nog in het tegenwoordige jaar 1818, in hetwelk hetzelve plotseling is ingestort. Sinds de Nederlanden (gaat de Schrijver verder voort) eene plaats onder de Mogendheden van Europa hebben hernomen, hebben zij met reden alles opgezocht, wat tot hunnen roem konde medewerken. De fabel van KOSTER is weder ten voorschijn gebragt; en, offschoon de meesten der Hollandsche Geleerden zelven haar op haren waren prijs weten te stellen, is zij niettemin in deze laatste jaren het voorwerp geweest van een Werk, in de Volkstaal geschreven, en om die reden zelfs bij het overige gedeelte van Europa weinig bekend. De *Societeit Tellerienne* (*) van Haarlem, de Vorst zelfs, hebben deze nieuwe poging met welgevallen ontvangen, ter terugvordering eener eer, welke allen, uitgezonderd de Hollanders, standvastig weigeren. De geleerde en vernuftige drogredenen van MEERMAN (zegt eindelijk de Schrijver), zijne zoo fraai opgeschikte roman, en dat boek van den Heer KONINK, zouden evenwel voor mij geene beweegreden zijn, om dit voorgewend geschiedkundig geschil alhier te herhalen, en mijne lezers met de fabel van Haarlem bezig te houden, indien ik dezelve niet te gelijkertijd moest aanvallen, met eene van die stellige bewijzen, berekend, om de meest bevooroordeelde personen, welke door de menigte der zoo dikwerf aangevoerde ontkennende bewijzen niet tot overtuiging zouden hebben kunnen worden gebragt, tot overtuiging te dwingen.'

En wat dan toch heeft den Schrijver aanleiding gegeven tot het zoo voorbarig in de wereld zenden van

(*) Dus noemt de Schrijver *de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem*. Wij vergeven hem dit gaarne, even als de verminking van onzen naam.

van dit Extract uit den eerlang verwacht wordenden Catalogus, en het daardoor aan den dag leggen eener blinde vooringenomenheid met, en verregaande partijdigheid voor de zaak van Mentz? — Het is de ontdekking van zeker werk, door hem opgegeven onder den titel van *Guill. de Saliceto, Cardinalis de Turrecremata et Pii II (Æneae Sylvii) Opuscula.* Dit werk, uit de Nederlanden afkomstig en thans in het bezit van den Heer Renouard, is, volgens den steller dezer *Note*, gedrukt in folio formaat, zonder chiffres, reclames of signaturen. De letters, gewoonlijk Gothisch karakter genoemd, zijn beweegbaar en gegoten. Zij zijn dik en grof, en allezins onvolkomen. Zij hebben eene volkomene gelijkheid met alle de andere werken aan Koster toegeschreven; doch het zijn niet dezelfde, want het zijn die, waarmede de fragmenten van eene *Doctrinale* (*) zijn gedrukt, en deze zijn anders dan die van den *Spiegel*, en dikker of grover, doch overigens derwijze met dezelve gelijk, dat zij, volgens hem, door eene en dezelfde hand zijn vervaardigd. Hij kent dit werk alzoo toe aan denzelfden werkman, door wien alle de stukken, door de Hollanders aan Koster toegeschreven, zijn voortgebragt. — Dan, het is niet door hem of ten zijnen tijde gedrukt, want dit werk bevat in zich stukken van Paus *Pius den Tweeden* (*Aeneas Sylvius*,) welke de Pauselijke waardigheid bekleedde in de jaren 1458 tot 1464, mitsgaders van den Kardinaal *Turrecremata* (*Torquemada*,) die ten jare 1467 overleed, en wiens geschriften, na zijnen dood, te Rome, in de jaren 1467 en 1470, in druk zijn uitgegaan. Het is alzoo, naar zijne meening, tusschen de jaren 1466 en 1470 in het licht verschenen. En, daar Koster gezegd wordt, reeds in of omstreeks 1440 te zijn overleden, zoo kan dit boek bij geene mogelijkheid aan hem worden toegekend; en evenmin aan zijne nakomelingen, die, volgens het verhaal, door den voorgewenden diefstal, van alle de gereedschappen tot de Drukkerij behoorende zijn beroofd geworden

(*) Hiervan berusten insgelijks vier Bladen bij den Heer Renouard. Zie ook Lambinet, *Orig. de l'Impr.* T. I. p. 116.

den. (*). Uit dit alles trekt de Schrijver dit besluit: dat de geschiedenis van LAURENS KOSTER niets anders is, dan een uitgedacht fabeltje of sprookje, dat men niet aan hem, maar aan GUTTENBERG, FUST en SCHEFFER alleen de Uitvinding der Boekdrukkunst verschuldigd is; en dat men hunne namen behoorde te plaatsen op het voetstuk van het Standbeeld, hetwelk de Hollanders, aangevuurd door eene overdrevene, doch verschoonbare (!) Nationale liefde, *mal à propos*, voor KOSTER hebben opgerigt.

Ik kan mij levendig voor den geest brengen, met welk eenen triomf dit stukje door de voorstanders van Mentz zal zijn ontvangen; met welk eenen oplief van hetzelve zal worden gesproken; en met welk eenen medelijdenden blik men de ligtgeloovigheid van den Hollander, de mislukte poging van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, en de verwaandheid van mij, welke de stoutheid had naar den eereprijs te dingen en dien (zeker insgelijks *mal à propos*) te veroveren, zal beschouwen!

Ware intusschen mijne Verhandeling reeds in het Fransch overgebragt en ter kennisse van den steller dezer *Note* gekomen, dan zoude zekerlijk dit stukje *zoodanig* nimmer het licht hebben gezien. Het zoude alsdan reeds algemeen gebleken zijn, dat de nakomelingen van KOSTER, na zijnen dood, de Boekdrukkunst hebben voortgezet; dat reeds drie onderscheidene werken van die pers afkomstig, door mij beschreven zijn (†); dat het werk van *Pius den Tweeden*, in deze *Note* aangekondigd, en waarop de geheele stelling van den Schrijver van dezelve is gebouwd, volkomen overeenstemt met de door mij hierboven bedoelde werken, welke door KOSTERS nakomelingen zijn voortgebragt, en dat hetzelve mitsdien onder die klasse moet worden gerangschikt.

Wij bedanken alzoo den steller dezer *Note*, dat hij ons dit werk heeft kenbaar gemaakt; dat hij een tot dus verre onbekend voortbrengsel van de pers van Kos-

(*) Ook van het vermogen, om zich nieuwe aan te schaffen?

(†) Zie mijne *Verhandeling*, bl. 160 — 173.

KOSTERS nakomelingen heeft aan den dag gebragt; dat hij het getal dezer voortbrengselen reeds tot vier of vijf heeft doen vermeerderen, en alzoo voor het pleit van Haarlem eene nieuwe bijdrage geleverd. Wij betuigen hem daarvoor onze erkentenis, en verzekeren hem, met een waar Nationaal en regt hartelijk genoegen, dat 'er, onzes inziens, geene de minste vrees meer bestaat, dat de naam van onzen Hollandschen KOSTER, als Uitvinder der Boekdrukkunst, van het hem ter eere opgerigte Standbeeld immer zal behooren te worden uitgewischt.

JACOBUS KONING.

Amsterdam,
15 *September* 1818.

PROGRAMMA

VAN DE MAATSCHAPPIJ

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

(Vervolg en Slot van Bladz. 217.)

Hierop werd door den Secretaris herinnerd, dat, om te beantwoorden voor den eersten van Wintermaand 1818, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

N°. 1. *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoo wel ter beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart, bij de jeugd uit de min gegoede klasse, opdat beide deze Wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?*

De gewone gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

N°. 2. *Daar de inrigting der* Lancaster-Scholen *in* Engeland, *niet alleen aldaar, maar ook elders in Europa, sedert de laatste jaren de aandacht tot zich trekt, niet tegenstaande het Openbaar- en Armen-Onderwijs in ons Vaderland, vele jaren vroeger heeft plaats gehad, en zich aanmerkelijk verder uitstrekt dan de bedoelingen bij de genoemde Engelsche Scholen,*

van al dit, *met opzigt tot de Stads*-Armenscholen te Amsterdam, *overtuigend is aangetoond in het Stukje*, *getiteld*: de Lancaster-Scholen in Engeland, vergeleken met de Stads-Armenscholen te Amsterdam, *op last der Curatoren dezer Scholen uitgegeven*: — *Daar het ondertusschen zeker is*, *dat niet in al de gemeenten van het Vaderland eene zoodanige gelukkige gelegenheid bestaat en misschien ook niet bestaan kan*, *als te* Amsterdam, *en echter alle kinderen van arme of onvermogende ouders*, *aanspraak op onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden hebben*, *even als zulks door het belang der burgerlijke maatschappij dringend gevorderd wordt*; — *zoo wordt gevraagd*:

Een onderzoek, *waarbij men zich de beantwoording der volgende Vragen hebbe voorteßellen.*

Tot hoe verre *moet*, volstrekt noodzakelijk *het onderwijs in* Openbare *en* Armen-Scholen, *zich uitstrekken? Zijn 'er voordeelen te hopen of nadeelen te vreezen*, *wanneer dit onderwijs zich verder en tot hoogere kundigheden uitstrekt*, *indien de omstandigheden dezer Scholen zulks toelaten? en eindelijk: Welke is de beste leerwijze*, *om in de Openbare Armen-Scholen in het Koningrijk der Nederlanden*, *het volstrekt noodzakelijke*, in den kortsten tijd, aan het grootst getal Kinderen, en op de minst kostbare wijze te leeren?

De gewone gouden Medaille, benevens twintig gouden Dukaten.

N°. 3. *Eene Natuurlijke Historie onzes Vaderlands*, *of wel een beknopte natuurkundige Beschrijving van al die voorwerpen*, *in de drie rijken der Natuur*, *welke afzonderlijk of bij uitsluiting*, *of ook gemeen met andere landen*, *in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden.*

De gewone gouden Medaille, benevens tien gouden Dukaten.

N°. 4. *Eene Geschiedenis van* alle *de Nederlanden van derzelver vroegste tijdperken af*, *tot op de afschudding van het Spaansche juk*, *door de zeven vereenigde Provincien.*

De gewone gouden Medaille.

Hierna werden door de Vergadering zes nieuwe Prijsstoffen gekozen, waardoor, met de genen, welke, volgens de Wetten der Maatschappij, andermaal moeten worden opgegeven, de lijst der Prijsvragen, om te beantwoorden voor den eersten van Wintermaand 1819, is:

N°. 1. „ *Een Handboek*, *of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven; bevattende de zedelijke pligten*, *welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen*, *en de gevaren en nadeelen*, *waaraan jonge lieden*, *door*

verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen; met onderrigt en waarschuwing, om zich daar voor te hoeden."

De aldus opgehangen Prijsstoffe wijst genoegzaam aan, wat bedoeld, en bij het dingen naar den prijs, ten nutte der jonge Lieden van den vermelden leeftijd, gedaan moet worden; dat is tot welke punten en hoofdzaken men zich bij het schrijven, bepalen moet. Hetgene verder is in acht te nemen, is hierin gelegen: dat men onder het schrijven gedurig denke aan den zeer jeugdigen leeftijd, waarvoor het stuk zal moeten dienen, en alzoo aan de mate des verstands en de kracht der bevatting en des oordeels, welke men kan onderstellen in gezegden leeftijd te kunnen werken. Voorts, dat men zich toelegge op duidelijkheid en klaarheid en het vermijden van afgetrokkene wijsgeerige voorstellingen; en dat men poge door eene aangename, den leeslust uitlokkende voordragt, de jonge Lieden, dien het stuk zou mogen ter hand komen, als het ware, tot het bestuderen van het daar in ondersteld wordende belangrijke, aantesporen.

De gewone gouden Medaille.

N°. 2. „*Een volledig overzigt van de belangrijke Reizen der Nederlanders, zoo te Land als ter Zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands hebben toegebragt.*"

Het woord *Overzigt* zal hen, die naar den Eereprijs op dit onderwerp verkiezen te dingen, genoegzaam doen zien, dat hier geenszins gevorderd wordt: *Volledige Reisbeschrijvingen*, welke ongetwijfeld te talrijk zijn, om in een gewoon boekdeel bevat te worden, en waarvan de meeste ook afzonderlijk het licht zien; maar alleen korte beschrijvingen, volledig, zoo verre het bekende getal daarvan betreft, en belangrijk gemaakt door de ontwikkeling der voordeelen in de vraag vermeld.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

N° 3. „*Een betoog van de diepe wijsheid en groote menschenkennis van* Jezus, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen; in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*"

Bij het schrijven van dit gevraagde betoog, moet vooral, met opzigt tot 's Heilands leer en leerwijze, acht geslagen worden op de tijden, plaatsen en gelegenheden, bij welke Hij sprak; op de taal en uitdrukkingen van welke Hij zich bediende; op de vooroordeelen, naar welke Hij zich schikte, of welke Hij bestreed; op den staatkundigen toestand des Joodschen Volks van zijnen tijd — hunne geschiedenis; gods-

godsdienst, en de bijzondere aanhangen (Secten) onder hen, alsmede hunne bijzondere denkbeelden omtrent den Messias. Bij het beschouwen der verhalen en gelijkenissen door JEZUS gebezigd, moet men vooral letten op het hoofddoel der voorstelling; op het oogmerk der vergelijking; op de treffende lessen, die van ter zijde gegeven worden; op de denkwijze, de omstandigheden der toehoorders, enz. Bij het voordragen van hetgene den dagelijkschen omgang van JEZUS betreft, merke men op, hoe Hij dikwerf antwoordde met zwijgen, met gebaarden, of uit de gedachten, de gezindheden en bedoelingen, welke Hij op het gelaat der gene, met welke Hij iets te doen had en in hunne harten las; en men moet trachten daaruit te doen begrijpen, dat zijne antwoorden somtijds in het geheel niet schijnen te slaan op de Hem gedane vragen; terwijl men telkens en het navolging- en het bewonderenswaardige moet pogen aantewijzen.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 4. „*Welke zijn de oorzaken, dat zoo vele Huwelijken, vooral onder de geringere klasse, ongelukkig uitvallen? Welke zijn de beste middelen ter voorkoming of wegneming derzelve? En wat moet door de volwassene jeugd en door de aan elkander verbondenen, in acht genomen en betracht worden, ten einde de Huwelijken, over het algemeen, het wezenlijke en duurzame geluk der Echtelingen en dat der geheele menschelijke Maatschappij meer bevorderen?*"

Men verwacht in de Verhandeling, welke ter beantwoording dezer Prijsvraag zal worden geschreven (na eene gegronde opgave van hetgene een goed huwelijk kan worden genoemd, en de wegen, welke men moet inslaan, om 'er de meeste hoop op te kunnen hebben) eene mensch- en oordeelkundige opsporing der bedoelde oorzaken, te zullen vinden; de middelen ter voorkoming en wegneming daarvan op zulk eene duidelijke en bevatbare wijze aangetoond en voorgedragen te zien, dat, bij welwillenden, het aanwenden en in het werk stellen derzelve gemakkelijk en met graagte kan geschieden. De aanwijzing van hetgene, door de bedoelden in de vraag, kan en behoort gedaan te worden, moet derwijze ingerigt worden, dat de noodzakelijkheid en pligtmatigheid, ongezocht, in het oog vallen. Aangevoerde voorbeelden, in het een en ander opzigt, hetzij uit wezenlijke gebeurtenissen genomen, hetzij uit verzonnen voorbeelden, uit de mogelijkheid ontleend, zouden allezins gepast en tot nut en voordeel kunnen gebezigd worden.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5. „*Waardoor, en op welk eene wijze is het beste den*

smaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken en uitspanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken en ook andere lieden aangaat, te verbeteren?"

In deze Verhandeling moet, voor alle dingen, het dorre en drooge des betoogs worden vermijd, zal dezelve bij hen, voor wien zij zal moeten dienen, doel treffen. Daar in dezelve ook, in vele opzigten, het te keer gaan van vooroordeelen wordt vereischt, moet dit met beleid geschieden; en zal het niet weinig tot een aangenaam en en bevallig onderwijs toebrengen, de voordeelen der beschaving en verbetering van smaak, in voorbeelden van lieden uit den kring dier menschen, voor dewelke men schrijft, te doen opmerken.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 6. „*Op hoedanig eene wijze kan men, op de beste wijze, den, voor elk een, zoo kostbaren tijd besteden, ten einde, in alle opzigten te ontgaan de nadeelen, welke, onvermijdelijk, uit de ledigheid geboren worden?"*

In het schrijven eener Verhandeling, om ter beantwoording van deze Prijsvraag te dienen, behoort men voor alle dingen zich voortestellen de bevlijtiging van kort- en beknoptheid, overmits het onderwerp zoo rijk van stoffe in zich zelve is. Men behoort zich te onthouden van die dichterlijke inkleedingen, waartoe men hier zoo ligtelijk aanleiding vinden en afgeleid kan worden; en zulks, omdat men daarin zeer gemakkelijk zou kunnen overslaan tot eenen stijl en wijze van voordragt, loopende boven de vatbaarheid dier lezers, welke men zich voor zijne Verhandeling moet voorstellen. *Wat eigenlijk ledigheid is*, moet met alle onderscheiding worden beschreven, omdat vele menschen, vooral in de mindere klasse, nog dan beweren, niet aan ledigheid onderworpen te zijn, als zij het reeds metderdaad zijn; den kostbaren tijd in beuzelingen en nietigheid jammerlijk doorbrengende en vernielende. Even gelijk als in andere werken der Maatschappij, moet in eene Verhandeling over het vermelde onderwerp, duidelijkheid bij eenvoudigheid gevonden worden. Weet men zijn bedoelde betoog in verhalen en het opgeven van voorbeelden te bewerken, men zal zoo veel te beter het behagen daarvan kunnen te gemoet zien.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 7. „*Kort Begrip der algemeene Geschiedenis, bevattende de gebeurtenissen van den jare 1795 af, tot op den vrede van* Parijs, *in den jare* 1815 *voorgevallen; moetende dienen tot een vervolg op het, door de Maatschappij ten jare* 1799, *en vervolgens, uitgegevene Schoolboek: Kort Begrip der Algemeene Geschiedenis, gevolgd naar* CURAS *en* SCHRÖCK."

Daar

Daar dit stuk een vervolg moet zijn, op het in de vraag vermelde werk, zal het genoegzaam zijn den Schrijver naar den hier voor bestemden Eereprijs, te herinneren, dat de wijze van bewerking dezelfde moet zijn als daarin gevolgd is. Daar intusschen dit onderwerp, meer dan eenig ander, vatbaar is voor kwetsing van godsdienstige of staatkundige begrippen, wordt bij dezen den Schrijveren boven en behalve de algemeene bepalingen der Maatschappij, in het bijzonder berigt: dat geen der antwoorden de uitgeloofde Eereprijs zal kunnen toegewezen worden, waarbij niet de strengste onpartijdigheid in beide opzigten is in acht genomen. Het zijn alleen daadzaken, welke verlangd worden, en geenszins bijzondere meeningen over dezelve van den Schrijver, al waren dezelve slèchts door bijvoegelijke naamwoorden uitgedrukt.

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 8. „ *Welke zijn de meest geschikte en doelmatige middelen, welke zouden kunnen worden aangewend, zoowel door bijzondere Personen als deze Maatschappij, om voortekomen, dat het goede, hetwelke de kinderen, op welingerigte Scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het verlaten derzelve, in hunnen leeftijd niet weder verloren ga?*"

Nota. Behalve de hier onder volgende *algemeene* bepalingen is deze laatstgemelde Prijsstoffe onderworpen aan de volgende *bijzondere*:

A. Elk der Schrijvers, welke naar dezen Eereprijs dingt, staat zijn antwoord, onvoorwaardelijk, en in vollen eigendom aan de Maatschappij af, om daarvan dat gebruik te maken, hetwelke zij, ter volmaking van het door haar verlangde Stuk, zal vermeenen te behooren; hetzij (ingevalle van bekrooning) ter aanvulling van het bekroonde Stuk; hetzij (bij niet bekrooning) tot het zamenstellen van een nieuw geheel.

B. Aan elken niet bekroonden Schrijver, uit wiens stuk eenige (al ware het slechts een enkel) middelen zijn overgenomen, zal, in de Algemeene Vergadering des jaars 1821, worden aangeboden eene *Zilveren Medaille*, zoo hij, op de uitnoodiging, daartoe in het Programma dezer Vergadering te plaatsen, binnen den tijd van zes weken na de dagteekening van hetzelve, vrijheid verleent tot het openen van zijn Naambriefje.

Deze vraag, zoowel als de daaronder geplaatste *bijzondere* bepalingen, toonen duidelijk het oogmerk aan, om eene *verzameling* van middelen te verkrijgen, welke naar onderscheidene plaatselijke gelegenheden zouden kunnen aangewend worden; terwijl daardoor geenszins uitgesloten, maar integendeel daarbij verlangd worden, opgaven

van

van de zoodanigen, welke, hetzij van Gouvernements wege, Gemeentebesturen, Diakonien of andere Armbesturen, zouden kunnen aangewend worden.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, vóór of op den eersten van Wintermaand, der daarbij vermelde jaren, vrachtvrij, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter Vergadering van Hoofdbestuurders, in het Gebouw *de Zon*, *op den Singel*, *bij den Blaauwburgwal*, *te Amsterdam*. Voorts zij den Schrijveren berigt: dat elk bekroond stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waarvan de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daarmede, en daarvan, met en benevens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als zij zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom, op de door haar uittegevene Werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken, duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare* dezelve daaraan geheel zoude onttrekken.

Op last der Maatschappij,

Amsterdam den — HENDRIK RAVEKES,

31 van Oogstm. 1818. — *Algemeene Secretaris.*

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ONTLEEDKUNDE. *Afbeeldingen van de juiste plaatsing der inwendige deelen van het menschelijk ligchaam, zoo met opzigt tot derzelver ligging, als ten aanzien hunner bepaalde aanraking tegen de wanden der holligheden, waarin zij zich bevinden; met eene ophelderende beschrijving, door* P. DE RIEMER; *Ridder van de Koninklijke Orde van den Nederlandschen Leeuw; Med. Doctor; Hoogleeraar in de Ontleed-, Heel- en Verloskunde; Raadgevend Heelmeester van H. H. M. M.; Lid van de Provinciale en Stedelijke Geneeskundige Commissien in 's Gravenhage, en van verscheiden geleerde Genootschappen. 's Gravenhage bij de Wed.* J. ALLART *en Comp. A.* 1818. — De platen in atlas formaat; de druk in groot 4to.

Onder dezen titel, is de Heer DE RIEMER, door zijne bekwaamheid en handigheid, in de Ontleed- en Heelkunde,

de, en door zijn uitmuntend Kabinet van Anatomische en Physiologische Praeparaten, alom bekend en beroemd, voornemens, eene verzameling van platen te leveren, waarin de betrekkelijke ligging der deelen, in de verschillende holligheden van het ligchaam bevat, wordt aangetoond, zoo ten opzigte van elkanderen, als van de houdende deelen, waarin zij besloten zijn; in verschillende doorsneden van Lijken, die vooraf geheel stijf bevroren zijn; met eene aanwijzende beschrijving in het Hollandsch en Fransch, met gekleurde en carricatuur schetsen, op welke laatste de aanwijzingen gevonden worden. Met eene Opdragt aan zijne Majesteit den Koning; en met eene korte Voorrede, waarin de Schrijver onder anderen zegt:

„ Ik ondervond meermalen, bij mijne ontleedkundige demonstratien, de gewone onaangenaamheid, dat, bij het openen der holligheden, waarin zich ingewanden geplaatst vinden, door het indringen der dampkringslucht, deze zich oogenblikkelijk uit elkander eenigzins verwijderen, en voornamelijk hunnen oorspronkelijken stand, in betrekking tot de wanden dier holligheden, waarin zij geplaatst zijn, aanmerkelijk veranderen. Daar nu deze verplaatsing niet genoegzaam derzelver juister ligging aanwijst, en zulks, vooral voor de heelkundigen, van veel belang is, was ik 'er steeds op bedacht, om, ware het mogelijk, iets te vinden, hetwelk het lastige en het wezenlijk onvolkomene, van dat gedeelte der aanwijzing in de Ontleedkunde, konde verbeteren. Het kwam mij dus voor, dat, wanneer men het indringen der dampkringslucht in de anderzins luchtledige holligheden, bij het openen derzelve, konde beletten, en alle de deelen, derhalve, in hunne rustige ligging bewaard bleven, deze onvolledigheid in de aanwijzing daardoor zoude voorgekomen worden. Mij dacht hiertoe niets geschikter te zijn, dan het doen bevriezen der te ontleden voorwerpen; welk voorgestelde met het gewenscht gevolg bekroond werd. Nimmer zal ik het verrassende vergeten; toen, voor de eerste maal, zulk een bevrozen lijk, door mij opengezaagd, voor mij lag, en ik in hetzelve die verwachte rustige ligging der inwendige deelen aanschouwde, welke, door de bevriezing in marmer veranderd zijnde, geen haarbreed verplaatsing ondergaan hadden. Deze mijne proefnemingen vervolgens verscheidene malen herhaald hebbende, bragt ik het resultaat van dezelve tot die volkomenheid, dat ik 'er nu in het openbaar mede durve verschijnen, en ik beroep mij op de Edele Leden van dat Auditorium, welke voor de eerste reize, zijnde in den winter van het jaar 1802, het verrassende en allezins belang inboezemende van die demonstratien ondervonden en betuigden;

en

en het is ook, na verscheidene malen soortgelijke demonstratien te hebben gedaan, en afteekeningen naar het oorspronkelijke te hebben doen vervaardigen, dat ik mij, door vele mijner geëerde Toehoorders, welke gewoon zijn mij, met hunne tegenwoordigheid, bij mijne openbare Verhandelingen, te vereeren, heb laten overhalen, om, door de uitgave van eenige, naar de teekeningen juist vervaardigde platen, aan dat gedeelte van de Ontleedkundige aanwijzing, iets toetebrengen tot derzelver volmaking, namelijk die der ligging van de inwendige deelen, zoo tot elkander, als tot de holligheden, waarin zij zich bevinden."

En daar Recensent een dezer Toehoorders geweest is, die tweemalen een dezer fraaiste stukken zag en bewonderde, en den Heer DE RIEMER tot de uitgave heeft helpen aanzetten, zoo bedankt hij den volijverigen en kundigen Auteur, voor deze zijne welwillendheid, in naam van allen, die 'er hetzelfde belang in stellen, en wenscht hem den noodigen tijd, om het overige spoedig te vervolgen.

De eerste plaat, die hier geleverd wordt, bevat, volgens het opschrift: „ eene doorsnede, welke van boven naar beneden, in een, op deszelfs voeten regt opstaand, cadaver, genomen is, vertoont de ligging der ingewanden, langs de linkerzijde te zien, en in volkomene aansluiting met elkanderen." — De plaat is heerlijk uitgevoerd en de carricatuur zeer juist. Ook is de letterdruk zeer fraai.

Intusschen verwachte men hier geene fijne ontleding der kleinere deelen. Het bevriezen, het doorzagen, en de meestal dwarsche opening der vaten, zenuwen, vezels en andere bestanddeelen, maken dezelve aldus onzigtbaar. Dit was ook niet het oogmerk; men moest hier alleen de betrekkelijke ligging der grootere deelen, en niet het maaksel van dezelve zien. Van dien kant beschouwd, kan het dus niet anders, of ieder, die deze nieuwe proeven ziet, te voren, zoo veel wij weten, nergens beschreven of afgemaald, zal dezelve toejuichen, en met ons het vervolg, met verlangen, te gemoet zien.

L.

NIEUW-

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

Nieuwe ontvlambare Lucht - Blaasbalg van NEWMANN.

De beroemde DAVY, in Engeland, heeft in de door hem uitgevondene *Veiligheids - Lampen* voor de Mijnwerkers, ten einde gevaarlijke uitbarstingen aan de lichten, waarbij zij arbeiden, te voorkomen, het eerst getoond, dat de verbranding der ontvlambare lucht (gelijk bekend is een mengsel van Zuurstofgaz en Waterstofgaz, dat bij de ontsteking hevig uitbarst) door zeer kleine openingen zich niet voortplanten kan. Zijne uitvinding zal voor den Mijnbouw zeker van de zegenrijkste gevolgen zijn. Zij gaf tevens den Londenschen Werktuigkundigen NEWMAN, aanleiding tot het uitvinden van zijnen *Zuur - Waterstofgaz* of *ontvlambare Lucht - Blaasbalg*, welke de aandacht der Natuuronderzoekers en Werktuigkundigen ten hoogste verdient, dewijl dezelve nog veel krachtiger werkt, dan de enkel Zuurstof - Lucht - Blaasbalg, waarmede men tot hiertoe den hoogsten graad van hitte kon voortbrengen.

De in een vat door elkander gemengde Luchtsoorten, (Zuurstofgaz en Waterstofgaz) worden namelijk, door middel eener Perspomp zeer verdigt, door ten uiterste fijne buisjes, haarbuisjes, uitgedreven. Zoo kan men die zonder gevaar aansteken en geven zij eene hitte, zoo als men tot hiertoe nooit ter wereld kon daarstellen. Men smelt met dezelve zeer gemakkelijk ligchamen, bij voorb. zuivere aarden, die men tot hier voor geheel onsmeltbaar hield. Zeer spoedig brengen zij de hardste steenen en vastste metalen tot den vloeibaren staat, bij voorb. den Diamant en andere edele Gesteenten, IJzer, Platina enz. Dat door deze ontdekking de Delfstofkunst eene geheel andere gedaante verkrijgen zal, is even klaar te voorzien, als het voordeel, dat de Scheikunde en vele Werktuigelijke Kunsten daaruit zullen trekken.

Men verbeelde zich een vierkant, geheel luchtdigt, ge-

gesloten Vat van stevig koper, omtrent 4 duim lang, 3 duim breed en 3 duim hoog, dat men van dampkringslucht ontledigt. Van dit Vat vult men tweederden met Waterstofgaz en een derde met Zuurstofgaz. Op dit Vat is eene Perspomp vastgeschroefd, waarmede de lucht in hetzelve moet verdikt worden. De Buis van de Perspomp heeft van onderen, digt bij het Vat, eene Kraan, naar welgevallen te openen of te sluiten, en van boven heeft zij eene horizontale Pijp, mede van eene Kraan voorzien. Deze Pijp is met eene flesch of blaas vol Zuur- Waterstofgaz in verbinding gebragt. Ook het koperen Vat, heeft eene horizontale Pijp met eene Kraan. Deze Pijp eindigt in een zeer fijne Soldeerpijp.

Wanneer nu de Kraan der Soldeerpijp, gelijk ook de Kraan boven aan de Buis, waaraan de blaas zit, gesloten, maar de Kraan onder in de Pompbuis open, en de Stamper geheel boven is, dan wordt voor het nederdrukken van den Stamper of Zuiger eerst de de Kraan boven aan de Blaaspijp geopend. 'Er dringt daardoor een stroom lucht uit de blaas in het luchtledig ruim der Pompbuis, dat de opgetrokken zuiger achter zich gelaten heeft. Deze lucht wordt door het nederdrukken van den stamper in het koperen verdigtingvat gedreven. Ten einde zij niet terug kan keeren, behoeft de Pompbuis slechts een benedenwaarts openen klep (van blaas of gewast taf) te hebben. Haalt men den zuiger weder op, dan dringt, zoodra hij geheel boven is, weder een nieuwe luchtstroom uit de Blaas, die weder in het verdigt Vat wordt voortgestuwd enz.

Zeer weinig slagen zijn toereikend, om de lucht dermate in het Vat te verdigten, dat, als men de Kraan der Luchtbuis opent, zij door de Pijp met groote kracht als een dunne straal uitschiet. Steekt men deze Gazstralen aan de enge opening aan, dan verkrijgt men zulk eene vreesselijke hitte, dat *onsmeltbaarheid*, als een kenmerk der Mineralen geheel verdwijnt.

De lucht in het Vat niet genoegzaam meer verdigt zijnde, behoeft men slechts op nieuw te pompen.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 46. *Vrijdag den 2den October.*

BERIGTEN.

DOUAI. De Heer WATSON, geboortig uit Schotland, maar sinds lang te Rome woonachtig, heeft op zijne reis naar Londen, Frankrijk en ook deze stad bezocht. Bij die gelegenheid deed hij eene belangrijke Letterkundige ontdekking, bestaande in een Handschrift van Ossians Gedichten, door eenige Schotten, in den aanvang der vorige eeuw, bij het alhier gevestigd Kollegie achtergelaten. Naar men verzekert, stemt dit Manuscript, voor zooverre den zin betreft, zeer wel met Macphersons uitgave van dien Dichter overeen; hetgeen bevestigd wordende een groot blijk zou zijn voor de echtheid van deze Gedichten, waarover men zooveel getwist heeft.

PARYS. De Heer AUGUSTE ST HILAIRE, een jong Fransch Natuurkundige, doet tegenwoordig eene reis door Brazilie, met den last van Gouvernementswege, om voorwerpen der Natuurlijke Historie voor den Koninklijken Plantentuin alhier te verzamelen. De eerste blijken van zijnen ijver, en de getrouwe

volbrenging hiervan, zijn dezer dagen in deze Hoofdstad aangekomen, bestaande in onderscheidene kisten, waarin 24 Zoogdieren, 131 Vogels, 255 Schelpvisschen en Insecten, 5 kruipende Dieren en twee pakken met Zaden waren. Men berekent, dat aan onze Verzamelingen het derde gedeelte van deze voorwerpen ontbrak, en verzekert, dat 'er zich onderscheiden bij bevinden, nimmer ergens voorheen beschreven.

PRIJSUITSCHRIJVING

DER TWEEDE KLASSE VAN HET KONINKLIJK-NEDERLANDSCHE INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN, AANGEKONDIGD IN HARE OPENBARE VERGADERING, DEN EERSTEN SEPTEMBER 1818.

De Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, zich gedragende aan het verslag, door hare Kommissie van beoordeeling der ingezondene Treurspelen in hare openbare zitting uitgebragt, en te vinden in het binnen korten tijd door den druk alom verkrijgbaar Verslag dier zitting, brengt ter kennis van het algemeen, dat zij heeft ontvangen de volgende Treurspelen:

N°. 1. Alphonsus, de eerste, van Portugal.
2. Dargo.
3. Antigone.
4. Omar.
5. Ramiro.
6. Het verbond der Edelen.
7. Numitor en Amulius.
8. Numa Pompilius.
9. Pligt verwint vriendschap.
10. Sophonisba.

Dat, hoezeer alle stukken verdiensten hebben, de meeste lofwaardig zijn, en de drie eerstgenoemde inzonderheid, zeer treffend, ja uitstekend mogen genoemd worden, evenwel geen derzelve zoo voldoende is bevonden, dat daaraan de gouden Eereprijs kon worden toegekend, terwijl de Klasse zich niet bevoegd heeft gerekend den uitgeloofden prijs te splitsen, waarom zij, met bij-

bijzonder loffelijke melding der meeste, en inzonderheid der stukken N°. 1, 2 en 3, deze zelfde vraag herhaalt, in diervoege, als die bij de vorige Prijsuitschrijving is bekend gemaakt, met deze eenige verandering, dat de stukken voor het einde van het jaar 1819, vrachtvrij, aan den vasten Secretaris zullen moeten bezorgd zijn. — De nieuwe of herhaalde vraag luidt mitsdien, als *volgt:*

„ Een prijs of erkentenis van driehonderd Guldens „ wordt door de Klasse aangeboden voor het best en in „ zich zelf voldoende *oorspronkelijk Nederduitsche Treurspel.* Zonder eenig bepaald onderwerp optegeven, of „ eenige andere voorwaarden te stellen, meent de Klasse den genen, die naar dezen prijs willen dingen, te „ moeten bekend maken, dat zij, bij een belangrijk on„derwerp, eene kunstmatige behandeling in den echten „ stijl en *versificatie*, aan deze soort van Dichtstuk voegen„de, tevens verlangt, dat het voor het Tooneel geschikt „ en naar de regels van goeden smaak ingerigt zij; dat „ de Klasse mitsdien van oordeel is, dat het niet meer „ dan twee en een half uur tot de uitvoering ver„eischen en ten allermeeste acht handelende persona„djen bevatten moet; dat zij de eenheid van daad, tijd „ en plaats, zoodanig als die op het voorbeeld der „ Grieksche Tooneeldichters door de Franschen zijn aan„genomen, als een wezenlijk vereischte beschouwt; en „ dat indien eenig Dichter begrijpen mogt, redenen te „ hebben, om zich in zijn aangeboden stuk, van de „ stipte opvolging dezer regelen te ontslaan, zij ver„wacht, dat hij de afwijking daarvan, door eene opgave „ van die redenen, of ten minste door zijne wijze van „ behandeling regtvaardige.

De Klasse stelt wijders eenen prijs, ter waarde van driehonderd Guldens, op de voldoende beantwoording van het navolgende voorstel:

„ Daar alle deelen van het tegenwoordig Koningrijk „ der Nederlanden tot het Westersch Rijk, door *Karel* „ *den Grooten* hersteld, behoord hebben, en alle, het een „ vroeger het ander later van het Roomsch-Duitsche „ Rijk zijn afgezonderd;"

Wenscht de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, de beantwoording der vraag:

„ Hoe en wanneer ieder der gedeelten van het Rijk „ der Nederlanden opgehouden heeft tot het Roomsch„ Duitsch Rijk te behooren."

met eene beknopte en op geschiedkundige bewijzen ge-

kroonde opgave der omstandigheden, die tot dezelve afzondering hebben aanleiding gegeven.

Voorts herinnert de Klasse aan de vraag bij hare vorige Prijsuitschrijving voorgesteld, „ omtrent den waren of „ meest aannemelijken oorsprong van de Slavoonsche „ volken en taal, en de betrekkingen en invloeden, die „ zij door hunne uitbreiding, verspreiding en verhuizin- „ gen, zoo in het algemeen op de Duitsche volksstammen „ en hunne taal, als inzonderheid op de oude Nederland- „ sche gehad hebben."

De Verhandelingen over beide deze onderwerpen zullen in de Nederduitsche, Latijnsche, Fransche, Engelsche of Hoogduitsche taal, maar met de algemeene Italiaansche letter geschreven moeten zijn, en vrachtvrij bezorgd worden aan den vasten Secretaris der tweede Klasse, in de huizing des Instituuts, op den Kloveniers Burgwal te Amsterdam, voor het einde van het jaar 1819.

De bekroonde Verhandeling zal het eigendom der Klasse blijven, en noch in het oorspronkelijke noch in eenige vertaling mogen uitgegeven worden, dan door of met uitdrukkelijke toestemming der Klasse, en ten aanzien van stukken in het Latijn of in eenige vreemde taal, houdt deze het regt, om het prijsschrift, het zij in het oorspronkelijke of in het Nederduitsch, of wel in beide te doen drukken, naar zij voegelijkst zal oordeelen.

Tot de uitgeloofde prijzen worden alle Geleerden of Dichters, zonder onderscheid, uitgenoodigd, met uitzondering alleen van de Leden der Klasse, als welke van alle mededinging worden uitgesloten; onder welke benaming echter geene buitenlandsche geassocieerden of korrespondenten begrepen worden.

De intezenden stukken moeten met eene andere hand, dan die van den Auteur, geschreven zijn, zonder naam, maar de naam, kwaliteit en woonplaats des Auteurs, gesteld moeten zijn in een afzonderlijk verzegeld papier, tot opschrift dragende eenige spreuk of kennelijk merkteeken, waardoor de Verhandeling of het Dichtstuk, waartoe het behoort, onderscheiden is.

De uitwijzing der prijzen zal plegtig aangekondigd worden in de openbare vergadering van den jare 1820; zij zal voorts bekend gemaakt worden in de binnen- en buitenlandsche tijdschriften, waarin deze uitschrijving geplaatst of vermeld wordt.

De niet bekroonde stukken zullen, op begeerte der inzenderen, tevens met de besloten naambriefjes, aan zoodanig persoon of adres teruggezonden worden, als zij zullen verkiezen, mits dit zonder eenige kosten der Klasse, binnen een jaar na de uitwijzing, verlangd en dit adres opgegeven worde; doch zal het verzoek om teruggave moeten ver-

verzeld gaan van behoorlijk bewijs van regt op het ſtuk.
Ingevalle geene teruggave van een niet bekroond ſtuk verlangd mogt worden, of de evengemelde vereischten daarbij niet waren in acht genomen, zal men de beſloten naambriefjes ongeopend verbranden en de ſtukken zelve bewaren, om te dienen als bevonden zal worden te behooren.

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Grondbeginſels der Stuurmanskunst. Bevattende in drie Afdeelingen enz. enz, *door* O. S. Bangma, *Examinat. der Stuurlieden te Amſterdam; Lid van het Koninklijk Nederl. Inſtituut van Wetenſchappen enz enz.* 1816. XII. en 303 bl. met zes halve vels platen, te Amſterdam bij Geysbeek.

Dit werk was voor den Rec. een te aangenamer verſchijnſel, omdat het bijna weder het eerſte letterkundige *voortbrengſel* is, dat in de Nederlanden over de *Zeevaartkunde*, ſedert den tijd, dat Holland van het Franſche juk ontſlagen raakte, in het licht verſcheen.

De Schrijver Obbe Sikkes Bangma is volkomen berekend, om een werk over de *Stuurmanskunst* te ſchrijven; want reeds ſedert dertig jaren heeft hij in dezelve openbaar onderwijs gegeven.

In het werk zelve wordt wel niets van des Schrijvers veeljarig praktisch onderwijs geſproken; maar uit de *Gedenkſchriften betrekkelijk tot het Kweekſchool voor de Zeevaart*; Amſterdam 1791, groot 8°. bl. 110 enz., en de *Bijlagen tot dit Werk* N°. VIII. bl. 99—108. blijkt, dat hij reeds, ſinds den herfst van 1787, bij die Kweekſchool te Amſterdam de Theoretiſche Zeevaartkunde onderwezen heeft. Ook leverde de Schrijver reeds vroeger een *Kort Begrip der Stuurmanskunst* (1811), en overeenkomſtig met dit, heeft hij de *Grondbeginſels der Stuurmanskunst* bearbeid, om daardoor, dewijl hij nu ook Examinator der Stuurlieden is, voor zijne Landgenooten, die zich aan den Praktiſchen Zeedienst willen toewijden, van nut te zijn.

[Hierop volgt een korte inhoud van het werk, waarna de beoordeeling dus voortgaat:]

Schoon de voorſtelling van de verhandelde ſtoffen zeer duidelijk is en voor den met de Reken- en Wiskundige en vele andere voorbereidende kennis toegerusten beginner in de beoefening der Zeevaartkunst klaar ontvouwd, misſen wij in het geheel nog altijd een zuivere ſtelſelmatige orde, die in de latere werken der Engelſchen, Spanjaarden en Por-

Portugezen, zelfs in het reeds voor meer dan 20 jaren bekende Duitsche boek RÖHLS *Anleitung zur Steuermannskunst*, gevonden wordt. Zelfs in het gelijksoortig werk van BRAREN, dat in deze eeuw reeds twee uitgaven vereischte, en welk boek de Hollandsche Leermethode in de Stuurmanskunst het naast bijkomt, treffen wij al, wat de wijze van voorstelling betreft, veel beter gerangschikt aan, dan in de *Grondbeginselen enz.* van den Heer BANGMA. Rec. is van meening, dat, daar het onderwijs in de Stuurmanskunst sedert de oudste tijden in Holland bijna altijd in handen van bijzondere Wiskunstenaars en Stuurlieden van beroep geweest is, die minder deze wetenschap leerstellig op Universiteiten leerden, dan wel op het gezag hunner voorgangers en door deze uit ondervindingen getrokken theorien dezelve praktisch voordroegen, alle tot hier verschenen Inleidingen tot de Stuurmanskunst, van SIMON STEVIN af, tot op onzen Schrijver toe, bijna denzelfden gang hielden. Voordeelige uitzonderingen hebben allezins in dit vak der Hollandsche Letterkunde plaats, waaronder zich de beroemde werken van GERHARD KINKHUYSEN, CLAAS REMBRAND VAN NIEROP, ABRAHAM DE GRAAF, GIETERMAKER, LANDSBERG, CLAAS JANSZ VOOGT, DE VRIES en meer andere, tot op DOUWENS vooral onderscheiden; maar intusschen komen 'er ook schriften van dien aard voor, die naar elkander gelijken als het eene ei naar het ander. Dit laatste echter is op het werk van den Heer B. niet in de minste mate toepasselijk; veeleer vinden wij in de Geometrische en Trigonometrische Vraagstukken, wanneer zij verklaard en opgelost worden, eene zuivere wiskundige manier in acht genomen. Jammer is het, dat onze Schrijver menig nieuwere methode voor de Arithmetische Zeevaartkunst niet gekend of ten minste niet gebruikt heeft.

[Hiervan wordt een voorbeeld aangehaald en beweerd, dat in de jaargangen van den *Nautical Almanac*, *de Connoisfance des temps*, — bovenal in de Spaansche *Almanaque náutico y Efémerides Astronomicas*, — de *Ephemerides Astronomicas de Coimbra*, — de *Effemeridi Astronomiche di Milano*, vele wiskundige oplossingen van Zeevaartkundige Vraagstukken gevonden worden, die men met voordeel in een Leerboek voor de Stuurmanskunst kan brengen — Daarop vervolgt de Recens.]

Hetgeen de Heer B. over de ontoereikendheid van de kunstige Aard- en Hemelglobeu ten dienste der Zeevaart bijbrengt, op bl. 142 enz. is gegrond. En evenwel bedienden zich de oude Zeelieden, zelfs ten tijde der oude Grieken, van Globen, tot oplossing van vele en daaronder zware Vraagstukken. [Hiervan worden voorbeelden aangehaald.] In de van bl. 239 — 270 voorkomende opgaven over den schijnbaren op- en ondergang der Zon,

de

de breedte eener plaats, buiten den meridiaan door twee genomen hoogten, en den afstand der Zon van de Maan, wordt in tijd de naauwkeurigheid volgens seconden bepaald, dat de voorkeur, boven hetgeen andere geschriften hieromtrent leveren, verdient. BUZENGEIGERS berekening der lengte en breedte eener plaats door een gegeven perpendiculair en den afstand van den meridiaan eener gegeven plaats, die men in ZACHS *Monatl. Corresp.* 25 Bd. S. 478 tot 483 aantreft, komt den Recens. voor, in vele gevallen voor de Wiskundige Zeevaartkunde boven de tot hiertoe gebruikelijke methode den voorrang te verdienen. enz. enz.

Meer durven wij niet aanroeren, om de grenzen eener aankondiging niet te overschrijden; maar dit moeten wij er uit overtuiging nog bijvoegen, dat de, in de voor ons liggende *Grondbeginselen der Stuurmanskunst*, aangenomene wiskundige voordragt vele vroegere Hollandsche geschriften van dien aard verre achter zich laat; en dat het een dankbare arbeid zijn zoude, als de Schrijver een grooter werk over de theoretisch-praktische Zeevaartkunst bewerkte en uitgaf. Noodzakelijk moest daarin op de berekening der straalbreking in heete en gematigde luchtstreken acht gegeven worden, die men in de *Verhandeling over het bepalen der lengte op Zee door de afstanden der Maan enz.* (II Deelen. 1789. groot 8°.) zeer ongaarne mist.

Met dit werk vereenigen wij de aankondiging van twee stukken betrekkelijk *het Kweekschool der Scheepvaart* uitgekomen, maar niet in den Nederduitschen Boekhandel verschenen, waarvan de Geleerde Prof. JOH. H. VAN SWINDEN te Amsterdam Schrijver is, die ten titel voeren:

N°. I. *Verslag der Verrigtingen van Commissarissen over het Vaderlandsch Fonds, ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst gedurende het jaar* 1810, *in Louw- en Sprokkelmaand* 1811 *enz., met de Aanspraak, gehouden in het Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam op den* 25 *November* 1810, *ter gelegenheid van den* 25*sten verjaardag van hetzelve gesticht, door* J. H. VAN SWINDEN enz. enz. 50 bl. en 150 bl. Bijlagen.

N°. II. *Aanspraak gehouden in het Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam op den* 28*sten Februarij* 1814, *ter gelegenheid van het weder oprigten van hetzelve gesticht, door* J. H. VAN SWINDEN enz. enz., te Amsterdam bij P. DEN HENGST en ZOON, 1814. 49 bl. groot 8°.

In N°. I. doet de Heer VAN SW. een naauwkeurig verslag wegens de pogingen, door de Commissarissen dezer Stichting aangewend, om gedurende de Fransche heerschappij deze belangrijke Inrigting niet alleen in stand te houden en van haren toen bedreigden ondergang te redden, maar dezelve ook zoo mogelijk uittebreiden. Maar vruchteloos waren de voorstellen en stappen, die door de

Hollandsche Commissarissen, aan wier hoofd de Heer VAN Sw. staat, gedaan werden, om dit vaderlandlievend doel te bereiken. Dit op allerhande wijzen te verijdelen, was het werk van den Korsikaan en van zijne trawanten, die niet eens veroorloofden, dit reeds in de maand April 1811 afgedrukte stuk onder de Leden dezer Stichting en hare Beschermers en Vrienden te verdeelen. De gevolgen van den Slag bij Leipzig maakten dit laatste eerst in December 1813 mogelijk. Ieder regtschapen gevoel wordt getroffen, als men N°. I. leest, dat eindelijk met een krachtig troostrijk gebed, vol vertrouwen op den Bestuurder aller Lotgevallen, besloten wordt. Zooveel te verblijdender zijn dus de aangename verwachtingen op eene betere toekomst in N°. II. uitgeboezemd. De Heer VAN Sw. spreekt hier geheel in den geest van de jeugdige kracht, waarmede hij het herleven der Hollandsche Scheepvaart afschildert en waarmede hij niemand tot hiertoe misleid heeft.

(*Allg. Hall. Litterat. Zeit. Oct.* 1817. N°. 237.)

K U N S T E N.

ANTWERPEN. De Koninklijke Akademie *tot Aanmoediging der Schoone Kunsten* alhier heeft voor den jare 1819 de volgende Prijsonderwerpen voorgesteld:

SCHILDERKUNST.

In het Landschapvak. De ondergaande Zon verlicht, tegen het einde der maand Augustus, een oneffen zanderig Landschap, in hetwelk eene groep boomen van drierlei soort en eenige boerenwoningen gezien worden: wordende het overige ter keuze der kunstenaars overgelaten. Deze schilderij moet hoog zijn van 70—85 centimetres en breed van 85—100; de prijs bestaat in eene Eermedaille en eene Gratificatie van 300 Nederl. Guldens.

In het vak der Tableaux de genre *met beelden.* Eene zaal, waar de Koepokken worden ingeënt. —— Deze schilderij moet ten minste zes personen bevatten, wier evenredigheid niet beneden de 22 centimetres zijn mag; de overige afmetingen zijn 55 — 70 tegen 65 — 80 c., staande het ter keuze van den kunstenaar, of hij dit stuk in de breedte of lengte vervaardigen wil. De prijs is eene Eermedaille en 250 Nederl. Guldens.

BEELDHOUWKUNST.

Het Standbeeld van Flora, overeind staande. Dit beeld moet ten minste 90 centrimetres evenredigheid hebben, zullende de prijs behalve de Eermedaille bestaan in eene Gratificatie van 300 Nederl. Guldens.

BOUWKUNDE.

Een Burgerlijk Hospitaal, geschikt om 1000 slaapplaatsen te bevatten, met al deszelfs toebehooren. —— De dingers naar den hierop uitgeloofden prijs, ook bestaande in de Eermedaille, en daarenboven eene Gratificatie van 150 Nederl. Guldens, zullen in ten minste drie bladen den platte-grond, de doorsnede en den gevel van het gebouw moeten voorstellen. De evenredigheid der schaal, waarop dit alles vervaardigd wordt, is van een centimetre op den metre.

De Schilderijen, Standbeelden of Plans, waarmede de kunstenaars naar deze Eereprijzen zouden willen dingen, moeten vrachtvrij uiterlijk den 22sten Julij 1819 ingezonden zijn bij de voormelde Akademie.

OUDHEDEN.

IETS

OVER HET VOORNAAMST GEBRUIK DER

LAMPETTEN

OOK VOORMAALS IN GELDERLAND.

In *alle de Wercken soo Spelen, Gedichten, Brieven en Kluchten van den geestryken Poët* Gerbrand Adriaensz. Bredero of Gerrit Adriaensen Breederoo, of G. A. Brederoode, of Brederode ook al Gerbrant Adriaensz. in Bredero genoemd, (*) vindt men zijnen *Spaanschen Brabander* en hoe

(*) Volgens den druk van 1644. Maar zie J. Wagenaar's *Amsterdam* XI. 357.

hoe die Jerolimo Rodrigo daarin tot zijnen knecht Robbeknol zegt:

Schickt mij de Lobbe recht,
En krijgt mij mijn bonnet met den royen plumagie,
En mijn stekade: Gaet voort, haelt water pagie!
Met een suyvre dwael en het vergult Lampet. (II. Dl.)

Bij de aanzienlijksten werd den gasten, in vroegere, *in de oudste tijden*, schreef de Heer J. van Manen Adz. (†), *bij ons in de eetkamer eerst water aangeboden om de handen te wasschen en dan zette men zich aan tafel.* Ten tijde van den Heer Pierre de Bourdeille *Seigneur de* Brantome, ten minste van zijne Grootmoeder, hadden hieromtrent in Frankrijk, en die denkelijk bij een' Geldersman, Fransche *complimenten* plaats. „ Monsieur d'Esse (lees ik in zijne *Memoires* Dl. II 179) n'en fut jamais ingrat, car „ ayant esté deux fois Lieutenant du Roy et dans „ Landrecy et en Escosse Capitaine de cinquante „ hommes d'armes, et Chevalier de l'Ordre venant „ voir Madame la Seneschalle, ma grand mere, qui „ l'avoit nourry avec son mary, luy portoit un tel „ respect et honneur, que jamais il ne voulut laver „ les mains avec elle pour se mettre a table, disant, „ que nul grade, qu'il eust acquis, ne luy scauroit „ faire oublier l'honneur qu'il luy devoit pour avoir „ esté nourry son page et son serviteur domestique „ en sa maison, mais bien se lavoit il avec Mesdames „ de Bourdeille, et de Dampierre ses filles, qu'il „ avoit, (disoit il) bercies cent fois et avoit estudié „ sa lecon avec elles. Tel scrupule avoit ce gentil et „ Courtois Chevalier." —— Bij aldien dit handenwater vroeger in Gelderland in een zoogenoemd *Waterbecken* of ook *Watervat* voor den eten werd aangeboden, dan maakte ik reeds *een paar overgulde Waterbecken* en III *paer silvere Waterbecken*, nog *eijn Waterbekken*, ook tweemaal *eijn zilveren Watervat*, ieder van 't jaar 1447 bekend, (*) maar mijn eerste Gel-

(†) In zijne bekroonde *Verhandeling over de Levensmiddelen onzer Voorvaderen*, in Teyler's Tweede Genootschap XIX. 202.

(*) In de *Bijdr. voor de oude Gelderſche Maaltijden*, 16, 24 en 25.

Geldersch *Lampot* was jonger; dan dat 't geen Jerolimo of Bredero, welke den 23 *Augusti des jaers* 1618 gestorven was, door hem vorderde, een stuk van 1626. In dat jaar had *Veneris* 3 *Novemb. de Prins van Orangien* Fredrik Hendrik als Stadhouder van Gelderland *Sessie in den Raedt genomen* op den 2 *Novemb. was bij 's Hoves Raet en de Rekencamer geresolvieert den Printz met eene maeltyt te congratulieren den* 8 *deses* (†). Die maaltijd was prachtig.

De Apotheker Herman Worm had een plat dessert, (gestrooid kan ik niet zeggen maar wel gemaakt) *een Hof gemaakt*, welke met honderd vijftig guldens betaald werd. Sestien koppel konijnen, tien paar entvogels, sestien hasen, negenentwintig koppel *perdris*, twee paar sneppen, twaalf kalkoenen, negen gansen, sestien paar jonge hoenders, ses *speenkoijen*, twee verkenshoofden, een groot verkenshoofd en voeten, een hert, een swaan, een *corhoen*, seven *verdel van Lammer*, een *Olypotrigo* waren daarvoor, behalve zooveel visch, groenten enz. enz. toebereid door, denkelijk geene Geldersche, ook geene Hollandsche Koks, maar door dien van den Heer van Brederode en van zijne *Gen. Graef* Ernst, welke ieder met *seven Ryxdaalders* behalve 't gewoon beding des Koks en *drie Schorteldoeken*, 't stuk a 10 st. vergolden werden; Jan Coster *de Glasschrijver* wegens een arbeid van twee dagen met zijn knecht *om te vergulden sommige pastheien, ende ander stucken*, iets nu alleen voor de *St. Nicolaaspoppen* overig, met 24 gl. voldaan.

Tusschen dit alles stond een half pond *Muskussuyker* van 3 gl. 12 stv. 4 pond *Pruymen* van 8 stv. 4 pond *Rosynen* van 16 stv., nog 2 pond *Pruymen* van 4 stv, 4 pond *Genuas Bisquit* van 4 gl. 16 stv., 4 pond *fijne Letteren* van 8 gl., 4 pond *Portugys Banquet* 8 gl., 4 pond *Spaens Banquet* van 4 gl. 16 stv., 6 pond *geconfijte blancke Peeren* van 30 gl., 1 *Marsepain* van 4 gl., 4 *Marsepainen* a 3 gl., 12 gl., 4 pond *persen fatsoulen* a 5 gl. 20 gl., 6 pond *gecandaliseerde Peeren* a 4 gl 24 gl., 6 pond *bokatten van Peeren* 24 gl, 6 pond *halve Peeren* 30 gl., 6 pond *blanchi Persen* a

5 g.

(†) 's Hoves. Res.

5 gl. 10 ſtv. 33 gl., 6 pond *groene Perſen ſonder ſtenen* 36 gl., 6 pond *Perſen ſonder ſtenen* 36 gl., 6 pond *Abrycoſen ſonder ſtenen* 36 gl., 5 pond *blanke Pruymen van Genua* 30 gl., 5 pond *bruyne Pruymen van Damast* 30 gl., 5 pond *groote Pruymen aen boketten* 30 gl., 3 pond *Doornbeſſen* 15 gl., 4 pond *Abricoſen met ſtenen* 24 gl., 3 pond *groene Abricoſen* a 6 gl. 18 gl., 3 pond *Bocaden* a 3 gl. 9 gl., 4 pond *Posta* a 4 gl. 16 gl., 4 pond *Quartyren van queden* a 4 gl. 16 gl., 5 pond *Pastilles de bouche* 25 gl, 6 pond *Berchiens van Succaden* 24 gl., 4 pond *Cytroen Suyker Musquet* 12 gl., 6 pond *gecandaliſeerde Succaden* 30 gl., 6 pond *Orangeſchillen* a 4 gl. 24 gl., 3 pond *gecandaliſeerde Succaden* 12 gl., 3 pond *Anijs-ſuyker* 2 gl. 8 ſtv., 3 pond *Bisquit* 2 gl. 8 ſtv., 3 pond *Spaens Banquet* 3 gl. 12 ſtv., 3 pond *fijne Letters* 6 gl., 3 pond *effen Erreten* 3 gl., 3 pond *Italiaens Bisquit* 3 gl 12 ſtv., 3 pond *Genuas Bisquit in 't vierkant* 2 gl. 16 ſtv., 3 pond *lange Amandelen* 2 gl. 14 ſtv., 3 pond *Genuas Bisquit* 3 gl. 12 ſtv, 3 pond *lange Roſynen* 1 gl. 4 ſtv., 7 pond *Marmelade* 8 gl., 8 ſtv, 2 pond *Cytroen-ſchillen* 2 gl. 8 ſtv. en 3 pond, *Chineeſche Gember* van 9 gl. *Negen doſyn Wynroemers* 't ſtuck 7 ſtv. *drie doſyn fluiten* 't ſtuck 8 ſtv. en 6 *doſyn Beyerglazen* 't ſtuck van 5 ſtv., waren te Amſterdam voor de Rijnſe en Franſe wijnen, de mol en 't bier gekocht. *Maar 't geen nu volgt is voor deze* bladen wel 't belangrijkſte, dan valt voor den tegenwoordigen tijd niet mede. Alle die ſpijzen en lekkernijen werden uit tin gediend en genuttigd.

Die huisvrouw van Iſaak Muys verhuurde daarvoor 33 *Dueſien Schottelen ende tellueren, een dueſien voor* 3 ſtv, *noch* 18 *nyer Schottelen van* 3 *pont, voor* 2½ ſtv. *'t ſtuck, noch een Schottel met een telluer van* 4 *pont, dat pont tot* 12 ſtv., *tien Soutvaten van 't ſtuck* 1 ſtv., 4 *Luisters 't ſtuck voor* 2 ſtv. en dan 2 *Lampetten met* 2 *potten voor* 3 ſtv. (*) Bij het aanbieden van het water in een dezer *Lampetten* aan den Vorst hadden zekerlijk zekere plegtigheden plaats, doch welke, zijn van mij niet gevonden, maar, toen Prins Willem de II te Zutphen als Stadhouder werd *ingehul-*

(*) Uit onderſcheiden Rekeningen voormaals ter Charterkamer.

huldigd, (*) en bij aanneming van Johan Velthoen op 's Landschaps koste onthaald met 42 *Heeren Edelluyden*, *Camerlingen*, *Pasien*, *Halbaerdieren*, *Trompetteren*, *Speelluijden*, *Klarcken*, 60 *Persoonen*, *Dienaren*, *Balden*, *Soldaten*, *Constapelen*, *Kocken ende ommeloop* 111 *personen*, *t'samen* 213 *persoonen*, werd voor ieder persoon 3 gl. 10 stv. betaald wegens de toen *gedroncken* 228 *kannen Rince-wijn* 228 gl., *hem* wegens 82 *Rince bleeckert* 49 gl. 4 stv., hem wegens 132 *kannen Franse wijn* 52 gl. 16 stv., *hem voor 't bekleeden van de Camer* (op 't Stadhuis voor dien Maaltijd afgezonderd) *met blau Laecken alsmede die Tafelen* 5 gl. 10 stv. *Aan de Trompetters en Keteltrom gegeven* 100 gl., *Aen de Speelluijden* van Utrecht 82 gl. 10 stv. *Aen de seyen Kocks* betaelt 110 gl. *Aen de Canoniers* 15 gl. *en Aen den Onder-Majour sampt Court op den Toorn* 6 gl. 6 stv. (†) Maar in hoedanig orde ieder zitten zoude, was vooraf bij een *Reglement* bepaald en dan ook uit ieder *Quartier* een drietal Leden *gecommitteerd*, om zijne Hoogheid optewachten, een ander drietal voor de aanbieding van het *Lampet* en wederom een ander voor de *Servetten* (§). Het bijzonderste van alles was, dat toen ook een *potien Geneverwater*, maar niet meer dan een eenig gedronken werd.

Intusschen bij de Lampetten blijvende, vind ik het gebruik daarvan voor Gelderſche Maaltijden niet eerder dan in Stadhouderlooze tijden verspreid. Op den 27 October 1697 werd de op het Huis te *Rijswijk* geslotene Vrede *met het aansteecken van Vieren* door *Hof* en *Rekenkamer* te Arnhem gevierd en met een *Collation*, onder andere van *een groff pasteij van Ossenvlees* en nog 34 pond *Ossenvlees gebraden*, *een Paterstuk*, *een half Lam*, *een Kalfsbout*, een *gerookte Tong*, een *Ton Oesters* enz. enz. Onder 't Banketwerk was een *Cupidoo met vleegels* (vleugels) maar onder 't gehuurde Tin geen *Lampet*. Op den 11 Junij 1698 onthaalden de *Gecommitteerden* van Hof en Rekenka-

mer

(*) Ordonn. van den 15 Dec. 1647 toen ook aldaar.

(†) Uit de Rekeningen aan de Ch. K. voornoemd.

(§) Uit het *Qu.-Rec.* van *Nym.* van den 20 en 21 Maij 1647.

me de Heeren van Weede, Naeltwyck, Sypesteyn, van Soomeren, Voet, Heerswyck, Becker, Pessers, Noortwijk *Gecommitteerden van Utrecht;* de Maaltijd was meer dan gewoon, het Tinwerk daarvoor, volgens gebruik, gehuurd, dan daaronder geen *Lampet* te vinden, ook niet onder het gehuurde Tin voor den Maaltijd van 1699, bij gelegenheid van 't afhooren van de Land-Rentmeester Generaals Rekening. Willem de III ontsliep op den 19den Maart des jaars 1702 en werd eerst twintig jaren daarna door Willem Karel Hendrik Friso als Stadhouder van Gelderland opgevolgd. Wat toen voor 1706 met de *Lampetten* verrigt werd, werd van mij niet opgeteekend, en geen vroegere Rekening daaromtrent afgeschreven, dan deze, wegens op den 9 November 1706 voor den Maaltijd van 't afhooren der Land-Rentmeester Generaals Rekening door Geertryt Hansen *genaamt* Sluyters geleverd Tinwerk enz. in huur.

6 *Schotelen het stuck van* 10 pond .	*f* 0 - 12 -
Noch 20 *Schotelen en* 12 *Asyetten* .	*f* 1 - 12 -
En 6 *dosien Telyoren* . . .	*f* 1 - 0 -
6 *Kandelaers en* 6 *koppen* . .	*f* 0 - 12 -
Een Lampet met een Schotel .	*f* 0 - 3 -
12 *Lepels en* 12 *Theeschoteltjes* .	*f* 0 - 4 -

Op den 16 *October* 1710 werden bij haar voor een maaltijd aan Gecommitteerden van Nymegen, Thiel en Bommel gehuurd:

17 *Schotels* . . .	*f* 0 - 7 -
12 *Asyetten* . . .	*f* 0 - 12 -
6 *Dosyn Telyoren* . . .	*f* 1 - 0 -
10 *Kandelaers*, 2 *Koppen*, 12 *Lepels* .	*f* 0 - 15 -
10 *Schotlyns*, 1 *Lampet met Kan* .	*f* 0 - 5 -

Op den 22 Januarij 1711 werd *een tractement bij de Heeren van den Hove en van de Reeckening aan de Heeren van de Magistraet der stadt Arnhem gedaen* en toen door dezelve Geertruyt aan Tin in huur geleverd:

12 Scho-

12 *Schotels* van 10 pond.		*f* 1 - 4 -
52 *Wat kleynder*		*f* 3 - 18 -
40 *Asyetten met een plaat*		*f* 2 - 0 -
16 *Dosyn Telyoren*		*f* 3 - 4 -
20 *Kandelaers*		*f* 1 - 0 -
24 *Lepels*, 4 *Koppen*		*f* 0 - 10 -
2 *Lampetschotels*, 2 *Kannen*		*f* 0 - 6 -

Op den 18 *December* 1711 waren voor den maaltijd bij gelegenheid van het afhooren van de Land-Rentmeesters Generaals Rekening bij haar aan Tin gehuurd:

14 *Schotels niew grooten*		*f* 1 - 8 -
22 *Wat kleynder*		*f* 1 - 2 -
10 *Asyetten*		*f* 1 - 10 -
12 *Dosyn Telyoren*		*f* 2 - : -
10 *Kandelaers*		*f* 0 - 10 -
2 *Kommen*, 12 *Lepels*		*f* 0 - 6 -
Een Lampet met een Kan		*f* 0 - 3 -

Den 28 Januarij 1712 hadden Hof en Kamer onder zich, evenwel, gelijk alle de vorige, op 's Lands kosten een' maaltijd, en daar voor het Tin doen huren:

8 *Schotels van* 16 pond		*f* 0 - 16 -
36 *Wat kleynder*		*f* 1 - 16 -
30 *Aseytten*		*f* 1 - 10 -
10 *Dosyn Telyoren meest nuw*		*f* 2 - 0 -
16 *Nuwe Kandelaers*		*f* 0 - 16 -
4 *Koppen*, 24 *Lepels*		*f* 0 - 10 -
2 *Lampetschotels*, 2 *Kannen*		*f* 0 - 6 -

In het zelfde jaar op den 19 *May* gaf de Rekenkamer te Renkum een' maaltijd bij gelegenheid van 't visiteren van de *Limiten* van den *Dorenweerd* en onder het daar voor te Arnhem gehuurde Tin werd ook *een Lampet en Schotel* verrekend en met *f* 0 - 4 - voldaan.

(*Het Vervolg en Slot in het volgend* N°.)

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	29. 8¾	54	z.	omtrent helder.
	29. 8¾	65½	—	
	29. 8¾	55¾	—	
24	29. 8½	57½	z. o.	bewolkt; omtrent betrokken; even na den midd. een weinig regen.
	29 8½	71	z. t. o.	
	29 8½	59½	——	
25	29. 7½	60	z. o.	bewolkt; meest omtrent helder.
	29. 7½	70	——	
	29. 5¾	63½	o. t. z.	
26	29. 6	61½	z. w.	bewolkt; voormidd. zeer windrig.
	29. 7½	62	w.	
	29. 8½	54½	z.	
27	29. 7½	56½	z.	bewolkt.
	29. 7½	66	—	
	29. 8	55½	—	
28	29. 8½	57	o. z. o.	omtrent helder.
	29. 8½	68	o. t. z.	
	29 8½	59	——	
29	29 8¼	57½	o. t. z.	omtrent helder; windrig.
	29. 8½	63	o.	
	29. 8¼	55½	—	

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

Te Cahors in het Departement du Lot overleed den 13den September l. l. eene Vrouw, die den ouderdom van 106 jaren bereikte.

In het Gehucht van Hongareijenstraat, Gemeente Ramdonck bij Grimberghe, leeft een Grijsaard van 109 jaren, die altijd eene goede gezondheid genoot en eerst sedert drie weken door bij een' val bekomen beenkneuzing, zijn werk moest staken en het huis houden. Nog weinig tijds geleden, kruide deze brave en eerwaardige man een' wagen met anderhalven hectoliter granen een aanmerkelijk eind wegs voort, even als een man in de kracht der jaren.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 47. *Vrijdag den 9den October.*

BERIGTEN.

GRONINGEN *den 8sten October.* De Rector en Senaat van de Hoogeschool alhier hebben den uitslag bekend gemaakt van de Prijsuitloving voor dit jaar. Daaruit bleek, dat de gouden Medailles zijn toegewezen, aan de volgende: In de Faculteit der Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren aan den Heer D. A. DE GROOT *Theol. Stud.* alhier; in de Faculteit der Godgeleerdheid aan den Heer J. MUNTENDAM *Theol. Cand.* mede alhier, welke ook in het vorig jaar de gouden Medaille bij deze Faculteit behaalde, — en in de Faculteit der Regtsgeleerdheid aan den Heer H. COCK *Jur. Cand.* te Utrecht. In de Faculteiten der Geneeskunde en der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen werden geene der ingezondene Verhandelingen der bekrooning waardig gekeurd. Bij die der Godgeleerdheid waren nog twee zoo voortreffelijke antwoorden ingekomen, dat de Faculteit besloten heeft, de namen van de Schrijvers in de Jaarboeken der Hoogeschool, des begeerende, optegeven; en hebben zich als zoodanig bekend gemaakt de Hn. ABRA-

HAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN *Theol. Stud.* bij het Remonstrantsche Seminarium te Amsterdam en J. G SLUYTER *Theol. Stud.* alhier. Op heden werden de toegewezen eereblijken op eene plegtige wijze aan de tegenwoordig zijnde bekroonde uitgereikt, terwijl de Hoogleeraar P. DRIESSEN het Rectoraat dezer Hoogeschool aan den Hoogleeraar J. BAART DE LA FAILLE overdroeg met eene Redevoering: *de novis in hac Academia rerum Naturalium studii incrementis ad communem civium utilitatem convertendis* d. i. „ over de nieuwe hulpmiddelen ter beoefening der Natuurkundige Wetenschappen bij deze Hoogeschool daargesteld, ten algemeenen nutte der ingezetenen aantewenden."

AMSTERDAM. Bij het Seminarium alhier, waaraan Studenten, die Predikanten bij de Evangelische Luthersche Gemeenten wenschen te worden, hunne wetenschappelijke vorming voortaan geheel kunnen ontvangen, is tot Hoogleeraar beroepen de Heer PLUSCHKE van Leipzig, nadat de Heeren SCHOTT, KÖTHE en BENGEL voor deze benoeming bedankt hadden. Met veel genoegen verneemt men, dat de Hr. PLUSCHKE dit beroep werkelijk heeft aangenomen, en dus deze Inrigting tot stand zal komen, terwijl de benoeming van een buitengewoon Hoogleeraar, die aan dezelve het volle beslag geven zal, dagelijks verwacht wordt.

ZONNE-KALEIDOSKOOP.

Het was inderdaad een gelukkige inval van Dr. BREWSTER, aan wien men vele en nuttige uitvindingen, in het Gezigtkundig vak, verschuldigd is, den van ouds bekenden Boekspiegel in eene buis te besluiten, de voorwerpen onder de spiegels, door het omdraaijen der buis, beweegbaar te maken, en alzoo een werktuig daartestellen, dat door deszelfs verrukkelijke uitwerking, het oog van groote en kleine kinderen streelt, en den Tapijtwerkeren, Katoendrukke-

keeren en anderen, de schoonste modellen leveren kan.

Jammer is het, dat deze bevallige figuren slechts door één persoon tegelijk kunnen gezien worden, en zoo onbestendig zijn; heeft men een zeer fraai figuur, en men wil het zijnen buurman laten zien, hoe voorzigtig men de buis ook overgeve, één steentje valt, en weg is dat schoone voor altoos; want de kansrekening leert, dat het millioenen tegen één is, dat het eens geziene voorwerp, volmaakt op dezelfde wijze, andermaal verschijne.

Ik heb gemeend den liefhebberen geenen ondienst te doen, met het opgeven van een middel, waardoor de Kaleidoskopische figuren, op een regtstandig scherm of mat glas, met de levendigste kleuren, worden afgemaald, zoodat verscheidene personen tegelijk dezelve beschouwen, en indien zij zulks verkiezen, nateekenen kunnen. Zie hier hetzelve:

In een, door de zon beschenenen, venster-luik van eene donker gemaakte kamer, maakt men een rond gat, een weinig grooter dan de omtrek van de buis des Kaleidoskoops, steekt denzelven door het gat; brengt eenen beweegbaren spiegel, aan de tegenovergestelde zijde der zon, zoodanig aan, dat de Kaleidoskopische figuren, ook door wederkaatsing, verlicht worden; zet, ter plaatse van het gaatje, een bol glas, van korter brandpunt dan de lengte des Kaleidoskoops, en men zal, op een wit scherm of mat glas, op behoorlijken afstand geplaatst, het beeld der voorwerpen zien verschijnen.

De brandpunts lengte van het bolle glas is niet onverschillig; van dezelve hangt de grootte, het licht en de duidelijkheid des beelds af, gelijk mede de afstand, op welken het scherm of mat glas moet geplaatst worden.

Ik zal twee eenvoudige formules opgeven, waarmede ook zij, die slechts met de allereerste beginselen der Algebra bekend zijn, dit kunnen berekenen.

Zij $a.$ = de afstand der voorwerpen van het bolle glas,

$b.$ = het brandpunt van dit glas,

$V.$ = de vergrooting.

dan is, in alle gevallen, a de lengte des Kaleidoskoops, vermenigvuldigd met de vergrooting V, gelijk aan den afſtand, waarop het ſcherm of mat glas moet geplaatst worden $= a.V$.

De tweë formules, welke uit elkander voortvloeijen, zijn:

$$\text{N}^{\circ}.\ 1.\ b = \frac{aV}{V+1} \qquad \text{N}^{\circ}.\ 2.\ V = \frac{b}{a-b}$$

De eerſte dezer formules dient, om het brandpunt van het glas te bepalen, wanneer men eene zekere vergrooting verkiest; wil men bij voorb. voor de helft vergrooten, om het beeld even groot te hebben als de glazen, waar tusſchen de voorwerpen beſloten zijn, dan is, wanneer de lengte des Kaleidoskoops acht duimen is.

$$b = \frac{aV}{V+1} = \frac{8 \times \frac{1}{2}}{\frac{1}{2}+1} = \frac{8}{3} = 2\tfrac{2}{3} \text{ duimen.}$$

Van de tweede formule bedient men zich, om, wanneer men een glas van een zeker brandpunt heeft, de vergrooting, en den afſtand, waarop het ſcherm of mat glas moet geplaatst worden, te berekenen; men heeft bij voorb. een glas van 7 duimen brandpunt, dan is,

$$V = \frac{b}{a-b} = \frac{7}{8-7} = 7 \text{ maal, en } a\,V = 56 \text{ dm.}$$

Daar nu de opening der Kaleidoskopen van acht duimen lengte, gemeenlijk $1\frac{3}{4}$ duimen is, welke door de wederkaatſingen der ſpiegels verdubbeld wordt, zal, in dit geval, de middellijn van het veld op het ſcherm $3\frac{1}{2} \times 7 = 24\frac{1}{2}$ duimen zijn.

Ik voege hier nog eenige aanmerkingen bij, welke voor het welgelukken dezer proefneming noodzakelijk zijn.

1°. De Kaleidoskopen moeten uitmuntend gemaakt zijn; de ſpiegels moeten niet uit eenvoudig zwart gemaakt venſterglas, zoo als veelal het gebruik is, beſtaan, maar van zwart gemaakt, zeer vlak en dun ſpiegelglas, zonder eenige ſtrepen, vervaardigd zijn,

zoo

zoo als die, welke bij den Heere HEN te Amsterdam te verkrijgen zijn. (*)

2°. De hoek, welken de spiegels maken, behoorde niet kleiner te zijn dan van 36 graden; is de hoek kleiner, men verliest aan duidelijkheid en licht.

3°. Het gedeelte der buis, tusschen de spiegels, moet mat-zwart zijn, het beste is, een reepje zwart fluweel tusschen de spiegels te lijmen. — De glimmende oppervlakte der buis veroorzaakt op het scherm een valsch nevenlicht; dit geldt ook voor het oog, wanneer men de Kaleidoskopen, als gewoonlijk, gebruikt.

4°. Geen ander licht, dan hetwelk door de buis komt, mag op het scherm vallen; men knoopt derhalve eenen zwarten zijden doek om de buis, ten einde het licht, dat door de ronde opening invalt, aftesluiten.

5°. De spiegel, buiten het venster, behoeft niet die beweegbaarheid te hebben, als bij het Zonne-Mikroskoop; genoeg is het, wanneer hij voor en achterwaarts en om zijne as, met de hand, bewogen kan worden; dewijl het niet noodzakelijk, en zelfs niet goed is, dat de zon, regt, in de buis schijne; men zoekt, door het omdraaijen der buis, het beste licht. — Verkieslijk was het derhalve om de buis, waarin de voorwerpen zich bevinden, lang, en los om de binnenbuis beweegbaar te maken, zoodat men, het beste licht gevonden hebbende, de voorwerpen alleen in de kamer konde omdraaijen.

6°. Daar, door de wederkaatsing der spiegels, het middelpunt der figuren, in het punt van vereeniging der spiegels, zich bevindt, is het noodig, het bol glas zoodanig te plaatsen, dat deszelfs as op dit vereeni-

(*) Metalen spiegels waren nog beter, dan deze zijn, voor groote Kaleidoskopen, zoo als die, welke tot deze proefneming vereischt worden, te kostbaar. Kleine Kaleidoskopen, ter lengte van nog geen drie duimen, met metalen spiegeltjes, welke op alle hoeken door het omdraaijen van een knopje, kunnen verzet worden, zijn bij den Kunstwerker N. PRUYMBOOM, te Breda, tot zeer matige prijzen, goed gemaakt, te bekomen.

eenigingspunt, bij de voorwerpen uitloope. Wil men, zoo als hier boven gezegd is, slechts voor de helft vergrooten, wanneer men dan eene buis, met een mat glas voorzien, in die rigting, van 4 duimen lang aan de Kaleidoskopische buis voegt, teekenen zich altoos de figuren zeer fraai op het tweede mat glas af.

7°. Daar, volgens de regelen der gezigtkunde, de halve middellijn van het bol glas behoort te zijn, gelijk aan den vierkanten wortel uit het vijftigste gedeelte van het brandpunt, in duimen gerekend, is de opening van ⅜ duim, welke gemeenlijk de Kaleidoskopen hebben, genoegzaam, wanneer men niet meer, dan voor de helft, vergrooten wil.

Gebruikt men daarentegen een glas van 7 duimen brandpunt, dan neemt men voor opening, den geheelen driehoek, welken de spiegels open laten, en men verkleint, volgens bovengemelden regel, dezen driehoek, naar mate men een glas van korter brandpunt gebruikt.

Even als bij dag met de zon, kan men bij avond met lamplicht dezelfde uitwerking, doch niet zoo helder, verkrijgen. Men heeft hiertoe niets noodig dan een kasje, waarin men eene lamp, met eenen parabolischen lichtkaatser plaatst, en de buis in een gat, op de hoogte der vlam, met de boven aangehaalde voorzorgen, steekt.

Wil men de *divergerende* stralen der lamp meer tot het *paralelisme* doen naderen, en dus het licht en de duidelijkheid een weinig vermeerderen, kan men vóór het mat glas der figuren, een bol glas van 4, 5 a 6 duimen brandpunts plaatsen, doch men wint hiermede niet veel.

N. v. B.

PRO.

PROGRAMMA

VOOR HET JAAR 1818.

Het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden op Donderdag den 10den September 1818, in welke de Aanspraak is gedaan door THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, strekkende ter aanwijzing: *Hoe de Christelijke Godsdienst bij alle de ongunstige beoordeelingen, die dezelve immer ondergaan heeft, niets van zijne innerlijke waarde verliest, en hoe ons dit ten waarborg verstrekt, dat hij eenmaal boven alle verdenking heerlijk zegepralen zal.*

Hierna is het navolgend verslag gedaan over de uitgeschrevene vragen.

I. Dat op de Vraag, op verzoek van eenen ongenoemden en voor deszelfs eigene rekening voorgesteld: *Waarin bestaan, volgens de Leer der Heilige Schrift, de werkingen des Heiligen Geestes in het hart van elken zondaar, die behouden wordt? en is op deze Leer gegrond de onderscheiding van gemeene en bijzondere werkingen van dien Geest? zoo ja, wahrin is dat onderscheid gelegen?* zijn ingekomen zes Verhandelingen, met de volgende zinspreuken: 1.) *Opinionum commenta delet dies.* CICERO. —— 2.) *Deze dingen alle werkt een en dezelfde Geest, deelende een iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil.* PAULUS. —— 3.) *'Er is verscheidenheid der gaven enz. — en 'er is verscheidenheid der werkingen enz.* 1 Cor. XII: 16. —— 4.) *De Geest is het, die getuigt, dat de Geest waarheid is.* 1 Joan. V: 6b. —— 5.) *Quantum ad me, hoc Foedus meum cum illis etc.* Jes. LIX: 21. —— 6.) *Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.* PAULUS. Dat in sommige veel goeds, hetwelk ter zake dient, bijeengebragt, doch in geene derzelve de Leer der Heilige Schrift over dit onderwerp op uitlegkundige gronden genoegzaam is gestaafd, en in dier voege opgehelderd, dat de uitgeloofde Eereprijs 'er aan heeft kunnen toegewezen worden.

II. Dat op het gevraagd betoog: *Dat de nog blijvende onbekendheid met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste gedeelte des menschdoms, zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk, een gegrond vermoeden opleveren tegen de waarheid en echtheid van den Christelijken Godsdienst*, wel eenige Verhandelingen zijn inge-

komen, doch geene bevonden de uitgave en bekrooning te verdienen. —— Waarom deze Vraag op nieuw wordt uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1sten September 1819.

III. Dat op de Vraag: *In hoe ver verdient de wijze, op welke Jezus Christus en zijne Apostelen de voornaamste waarheden van den Natuurlijken Godsdienst leerden en bevestigden, ten allen tijde nagevolgd te worden?* is ingekomen eene Latijnsche Verhandeling, hebbende tot zinspreuk Rom. I: 19 en 20, welke geoordeeld is de voorgestelde Vraag wel niet ten volle beantwoord te hebben, maar nogtans zoovele verdiensten te bezitten, dat dezelve de uitgave is waardig gerekend.

IV. Dat op de Vraag: *Op welke gronden kan men vaststellen, dat de Brieven van* PAULUS, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn, door hem zelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt, als alleen de hoofdgedachten van* PAULUS *behelzende, welke door anderen, ons onbekende, zouden uitgebreid en beschreven zijn?* drie Verhandelingen zijn ingekomen —— 1.) met de Spreuk: *Si quid novisti rectius istis, candidus imperti, —— si non, his utere mecum.* —— 2.) *ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ* Παύλου *κ. τ. λ.* 2 Thesf. III: 17. —— 3.) *Hominibus oratio, qualis vita.* SENECA Ep. III. —— dat alleen door den Schrijver der eerstgenoemde Verhandeling het doel der vrage is gevat, en dat dezelve, offchoon niet in dier voege uitgewerkt, dat zij den Gouden Eereprijs heeft kunnen wegdragen, echter de uitgave is waardig gekeurd, en aan den Schrijver ééne Zilveren Medaille is toegewezen, indien dezelve goedvindt zich bekend te maken.

V. Dat eindelijk op de Vraag: *Is 'er in de Historische en Profetische Schriften des Ouden Verbonds zoodanige zamenhang te ontdekken, dat daaruit eene bijzondere Goddelijke leiding, waardoor derzelver verschillende Schrijvers bestuurd zijn, klaarblijkelijk kan aangewezen en bevestigd worden?* geene Antwoorden zijn ingekomen. —— Waarom dezelve op nieuw wordt uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1sten April 1820.

Het Genootschap noodigt op nieuw alle kundige Voorstanders van Waarheid en Godsvrucht uit, met aanbieding eener Gouden Medaille, of twee honderd vijftig Guldens.

I. Om inteleveren, voor den 1sten November 1819, eene *Beknopte en met uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het Evangelie van* JOANNES.

II. Eene beantwoording der navolgende Vragen:

1. *Kan en mag de redelijke overtuiging van de Waarheid*

en Goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van Jezus en de Apostelen afhangen van een inwendig Godsdienstig en Zedelijk Gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig Gevoel toestaan op die overtuiging?

Voor den 1sten Februarij 1820.

2. *Welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst toegang tot de aanhangers van* MUHAMMED *te doen verkrijgen, de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen, en alzoo de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen?*

Terwijl niet alleen in de afgelegenheid en regeringwijze der verschillende Landen, in welke nog steeds een verbazend groot aantal *Muhammedanen* gevonden wordt, en in de talen, gewoonten en zeden van derzelver bewoners, maar bovendien in de verregaande onbeschaafdheid, onwetendheid, en zeer heftige vooroordeelen der meeste aanhangers van MUHAMMED tegen den Christelijken Godsdienst, en in eenige der voornaamste grondstellingen van het Muhammedanisme zelve, groote hinderpalen aan den toegang der Christelijke Leer in die gewesten in den weg staan, en ook de aanneming derzelve van meer dan eenen kant dadelijk wordt tegengewerkt, zoodat hier en daar zelfs de Muhammedaansche Godsdienst meer veld wint; zoo verlangt men eene, inzonderheid naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd, ingerigte opgave der geschiktste middelen, om, met overwinning van dien tegenstand en alle beletselen, de aanprijzing van ware verlichting en hartelijke omhelzing der Goddelijke en Zaligmakende Leer van JEZUS CHRISTUS, boven die van den gewaanden Profeet, meer ingang te doen verkrijgen.

Voor den 1sten Maart 1820.

Voorts verwacht het Genootschap, behalve op de voor eenen onbepaalden tijd openstaande Vragen, nog, volgens het Programma des vorigen jaars:

Voor den 1sten December 1818.

Eene handhaving van de Leer eener bijzondere, in het bestuur der wereld, en der onderscheidene lotgevallen der menschen zigtbare Goddelijke Voorzienigheid, opgehelderd door voorbeelden van vroeger en later tijd, inzonderheid uit de Nederlandsche Geschiedenis.

Voor den 1sten Januarij 1819.

Eene beknopte, en naar de algemeene vatbaarheid ingerigte verklaring der uitspraak van PAULUS *2 Tim. III: 16, zoo veel betreft den hoogen oorsprong der Heilige Schriften, en eene, in overeenstemming van de algemeene Bijbelsche Leer,*

 daar-

daarop gegronde opheldering van de wijze, waarop men zich de ingeving der Heilige Schriften *moet voorstellen.* en

Eene vergelijking der Wonderwerken van ELIA *en* ELIZA, *met die, welke de Heer* JEZUS *verrigt heeft, ter bevestiging van de waarheid der eerste, en de meerdere voortreffelijkheid der laatstgenoemde.*

Voor den 1sten Februarij 1819, antwoord op de Vragen:

Of 'er algemeene en zekere gronden der Wijsbegeerte zijn, die ons verpligten zouden, om zoodanige onmiddellijke en boven-natuurlijke tusschenkomsten der Voorzienigheid te ontkennen, als 'er, volgens de Letterlijke verklaring der Heil. Schriften, in vroegere eeuwen hebben plaats gehad? en

Of men in de verklaring der Heilige Schriften, over het algemeen, op dezelfde wijze moet te werk gaan, als bij andere Schrijvers, en of 'er, des niet te min, nog bijzondere regels bij dezelve zijn in acht te nemen?

En voor den 1sten Maart 1819, op de Vraag:

In hoe vèr kan en moet men zich, in de uitlegging der Heil. Schrift, en in de verklaring en verdediging van Christelijke Leerstellingen, bedienen van Wijsgeerige Grondbeginselen?

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen niet* bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en 'er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche en Latijnsche, en des noods in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (indien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt,) *vrachtvrij*, en, zooveel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermalen herhaalde waarschuwing in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon 'er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, het zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, het zij ook met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

KUN-

K U N S T E N.

LONDEN. Een onzer beroemdste Schilders, de Ridder LAWRENCE, is, op last van den Prins Regent, naar Aken vertrokken, om de portraiten te vervaardigen van alle de Helden van Waterloo, die zich gedurende het Congres aldaar zullen bevinden. Deze beeldtenissen zullen bij elkander in eene der zalen van Carltonhouse geplaatst worden, die den naam van *Zaal van Waterloo* zal voeren.

AMSTERDAM den 2den October. DE TENTOONSTELLING VAN KUNSTWERKEN VAN NOG IN LEVEN ZIJNDE NEDERLANDSCHE MEESTERS werd alhier op den 22 September l. l. geopend en sedert dien tijd reeds door eenen grooten toevloed van aanschouwers, zoo uit deze stad als elders, zoo Kunstenaars als Liefhebbers, met de grootste deelneming bezigtigd. Niet alleen het aantal (op de Lijst staan 305 N°. aangeteekend, maar buitendien zijn 'er eenige nagekomene en daaronder een zeer groot stuk van den Heer *Pieneman*, verbeeldende *den Veldslag bij Quatrebras*) maar ook de hoedanigheid der stukken bevredigt over het algemeen den meer oppervlakkigen en den meer naauwkeurigen waarnemer; en geen wonder: daar, met uitzondering van enkele, alle Kunstenaars der Noordelijke Provincien medewerkten, om aan deze Tentoonstelling luister bijtezetten en sommige der Zuidelijke zich niet daaraan onttrokken. Om voorloopig eenig denkbeeld van de talenten te geven, die hiertoe werkzaam waren, volgt hier eene Lijst der Kunstenaars en Kunstenaressen, wier penseel bijdragen tot deze Tentoonstelling leverde: de Heeren *W. Alewijn*, *J.* en *C. Andriessen*, *P. Barbiers*, *J. J. Berkman*, *P. G. Bertichen*, *J. A. R. Best*, *J. A. Brandt*, *A. Brondgeest*, *J. de Bruijn*, *H. Croockewit*, *J. A. Daiwaille*, *J. Dasveld*, *J. Dijkhoff Jz.*, *P. de Goeje*, *W. Grebner*, *J. C. de Haan*, *J. van Hall*, *J. J. Teyler van Hall*, *C. L. Hansen*, *W. Hekking*, *W. J. Hooft*, *D. de Hoop*, *N. Hopman*, *J. Hulswit*, *J. N. Hulswit*, *J. Jelgerhuijs Rz.*, *D. Joostingh*, *J. Kamphuijzen*, *J. A. Knip*, *E. F. Kruger*, *C. Kruseman*, *C. de Kruijff*, *A. C. Krijgeer*, *A.* en *J. de Lelie*, *J. van Limmen*, *J. van Meurs*, *G. J. Michaëlis*, *G. Muller*, *J. Nepveu*, *W. Nieuwhoff*, *A. Oberman*, *G. J. J. van Os*, *P. E. H. Praetorius*, *F. J. Pfeiffer Jr.*, *B. M. Prins*, *A. J. Ruitenschild*, *J. de Ruijter*, *Ch. Santini*, *J. A. Schmetterling*,

ling, *Dl. Scholtz*, *A. G. van Schoone*, *J. P. Simon*, *C. Steffelaar*, *H. Stokvisch*, *J. A. Töpfer Jr.*, *J. Uitenbogaart*, *J. Durand de Villeneuve*, *D. Batavus Voorman*, *J. Vos*, *G. Vos Jz.*, *J. P. Waterloo*, *J. J. M. Watrin*, *P. G. Westenberg*, *B. Wolff* en Mej. *M. C. A. Blom*, *M. M. Dutilh*, *Knip*, Mevr. *A. Moritz*, geb. *Reyermans*, Mevr. *Mulder*, geb. *Vinkeles*, en Mej. *E. Vinkeles*, te Amsterdam; de Hn. *H. Bakhuijzen*, *C. Cels*, *J. Hari*, *C. H. Hodges*, *J. W. Pieneman*, *A. Schelfhout*, te 's Gravenhage; *P. Barbiers Bz.*, *P. Barbiers Junior*, *W. Hendriks*, *W. Mol*, *A. Serné* en *C. J. van Baar van Slangenburgh*, te Haarlem; de Heer *N. Baur*, te Harlingen; de Hn. *Jacob Bonga*, *W. B. van der Kooij J. M. Nicolay*, en Jonkvr. *W. van Idsinga*, te Leeuwarden; de Heeren *Boshamer de Jonge*, *J. H. Boshamer*, *P. Fontijn*, *G. Smak Gregoor*, *L. de Koning*, *A. Meulemans*, *J. Schoenmaker Pz.*, *J. C. Schotel*, *M. Schouman*, te Dordrecht; de Hr. *P. Bouman*, te Heemstede; de Heeren *J. Davison*, *A. van Winter* en Mej. *H. J. C. J. Kleijnhoff van Enspijk* en *M. P. van Starkenburg*, te Leyden; de Heeren *J. Schoenmaker Doyer* en *L. B. Ommeganck*, te Antwerpen; *E. J. Eelkama*, te Parijs, gepenf. van Z. M.; *C. van Geelen Jr.*, *W. A. Haanebrink*, *F. J. van Heeckeren van Brantzenburg*, *L. Jonxis*, *G. L. Keultjes*, *J. C. Martens*, *H. van Oort*, *B. van Straaten*, *J. Verheijen* en *P. C. Wonder*, te Utrecht; *G. Hulseboom*, te Vaasen; *D. J. van der Laen*, te Zwolle; *P. G. van Os*, te 's Graveland; *J. Paelinck*, *A. de la Tour* en Mevr. *de la Tour*, te Brussel; *J. van Ravenswaaij*, te Hilversum; Mevr. *A. Roelffsema*, geb. *ten Oever*, te Groningen; Mevr. *M. C. Scharff*, geb. *van Rossum*, te Amerongen; de Heeren *G. van Spaendonck*, te Tilburg; *H. van de Velde*, te Sneek en *H. F. Wierts*, te Nymegen.

Behalve de Schilderijen en Miniaturen, aan deze onderscheiden Kunstbekwaamheden verschuldigd, ziet men in het vak der Beeldhouwkunst vier Borstbeelden, twee marmeren en twee pleisteren, van den Heer *P. J. Gabriel*; en voorts eenige groepen in was geboetseerd door den Heer *J. Hagbolt*; — drie in het zilver gedreven portraiten door den Heer *K. Lanting*; — en behalve onderscheidene Teekeningen van verschillende beoefenaars en beoefenaressen der Teeken- en Bouwkunde, ook het model van een dubbel opgaanden Wenteltrap in hout door den Heer *A. Kruijf*, zoowel als de drie vorig genoemde te Amsterdam woonachtig.

Z. M. de Koning, Prins Frederik en H. H. K. K. de Vorstinnen Douairieres van Oranje Nassau en Brunswijk vereerden reeds de Zaal der Tentoonstelling met hoogstderzelver tegenwoordigheid, en betuigden zeer veel goedkeuring en genoegen, zoo in het algemeen over de keurige Verzameling der stukken, als over de verdiensten van sommige derzelve in het bijzonder.

OUD-

O U D H E D E N.

I E T S

OVER HET VOORNAAMST GEBRUIK DER

L A M P E T T E N

OOK VOORMAALS IN GELDERLAND.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 255.)

Nog eens, maar op 16 December voor den maaltijd, wegens 't afhooren van de Land Rentmeester Generaal Rekening, voor van Tin gehuurde

32 *Schotels*	*f* 1 - 12 -
30 *Asyetten*	*f* 1 - 10 -
12 *Dosijn Telyoren* . . .	*f* 1 - 16 -
10 *Kandelaers* . . .	*f* 0 - 10 -
2 *Kommen* 12 *Lepels* . . .	*f* 0 - 6 -
Een Lampet met de Kan . .	*f* 0 - 3 -

Maar nu moet ik met het jaar 1713 besluiten; toen zaten op den 19 Januarij Hof en Rekenkamer te zamen des middags en 's avonds op de groote Zaal, aan en het voor die maaltijden gehuurd Tin bestond in:

8 *Schotels van* 10 pond . .	*f* 0 - 16 -
23 *Schotels van* 7 pond . .	*f* 1 - 3 -
18 *Schotels van* 4 pond . .	*f* 0 - 18 -
30 *Asyetten*	*f* 0 - 10 -
10 *Dosyn Telyoren* . .	*f* 1 - 10 -
2 *Lampetten met Kannen* . .	*f* 0 - 6 -
2 *Groote Platen*	*f* 0 - 2 -
4 *Koppen* 24 *Lepels* . . .	*f* 0 - 10 -
16 *Kandelaers*	*f* 0 - 16 -

En zie daar met deze voorbeelden bewezen, dat, na het gemis van eenen Stadhouder, die gebruiken, wel-

welke alleen ter zijner eere plaats hadden, in Gelderland niet verzaakt werden. Maar wat was nu de eerste oorsprong van dat handen wasschen, voor dat men zich in de eetkamer aan den disch zette? Ik gaf bewijzen, dat lang en zeer lang na de oudste tijden, het eten met eene vork ongewoon was, dat een man van de dagen van Brantome de verstandige Montagne verhaalde, dat hij zich door zijn schielijk eten dikwijls in tong en vingeren beet(*), en wat kan ons uit alle die boven daarom geheel uitgeschrevene Rekeningen, welke wel van *Lepels* maar niet van Vorken gewagen, wat kan ons daaruit eene meening beletten, dat in ons Gelderland tot op den 19 Januarij 1713, en wie weet hoeveel langer, het eten met vorken iets vreemds was? En dus *in rebus antiquis si quæ similia veri* enz. Maar nu nog iets over twee gezegden hier boven.

Over mijn twijfelmoedig neêrzien op het talent der Gelderfsche, zelfs Hollandsche Koks van 't jaar 1626 en over mijn ophef van het *potjen Geneverwater* van 1646. En voor het eerste, wij beroepen ons op één gezegde van Dr. S. Coster Tysken van der Schilden, op zijn

Tut, tut. Hoe of 't volck hier noch soo eenvout is:
Dat se selver niet practiseren, maer maecken alle dinck naer;
Ick loof niet of de Kocks syn hier noch niet boven half gaer;
Altyt met naemaecken in de weer, en dan is 't maer 't ouwe fatsoen.
Maer in Brabant weten se haer dingen verdigher te doen,
Of 't is heel wat nieuws of 't oud is op een aer manier.

En dan daarbij tot roem der vroegere Voorvaderen van onze nieuwe broederen rondborstig beleden, dat reeds in 1469 in ons Gelderland *van Wouter dye Cock, bygheheyt des Hoefmeisters van den Hertoge, doe hy te Bruessel tooch ende soude pasteyen leren backen,* *gegeven wierden* VI. *Ryns q. fac.* IIII. *sc.* (†).

En, wat het bijzondere van het *potje Geneverwater* van 1647 betreft, is het niet zeldzaam, dat dit de eerste Ge-

(*) Bij mijn *Schilderij van* Karel van Egmond 18.

(†) *Rek.* Jordens van den Hawiek, Rentm. van *Beusinchem* ov. d. j. aan de Ch. K. voorm.

Genever is, welke volgens mijne ontdekking in Gelderland vertapt werd? niet vreemd, dat die drank eerst negen jaren daarna voor den tweeden keer en wel in deze Rekening in 't oog viel.

1655 *den* 18, 20 en 21 *December in Arnhem D'Heere van 't Appellatioens gerichte doen halen* 19 *K. Wyns* a 16 ftv. *de K. comt*	*f* 15 - 4 -
Noch ½ *pintgen Rynsche Brandewyn neffens* ½ *pintgen Geneverwater comt, t'samen*	*f* 1 - 8 -
Somma	*f* 16 - 12 -

V. E. D. W. Dienaer

ADRIAEN HERBERTS. (*)

Niet nog vreemder, dat tien jaren daarna *op den 4 May 1666 de E. Kerckenraedt aen de Ed. en Achtb. Magistraet der Stadt Arnhem* onder andere bij eene *Remonstrantie* voordroeg.

„ Dat onder andere zonden, die in onse stadt re„ geren, niet de minste was de profanatie ofte ont„ heiliginge van den dach des Heeren, ofte des Sab„ bats, so door rotsen en ryden, inbrengen ende uyt„ voeren van hoy ende diergelycke dingen, kopen „ ende verkopen, barbieren, backen ende andere da„ gelickse neeringen; sonder eenige nootsaeckelick„ heyt; als insonderheyt door brandewyn drincken „ enz. enz. (†) terwijl nergens verder van het drinken van *Geneverwater*, een woord ook bij Kiliaan geheel verzwegen daar dat van *Genever* in dien tijd bij niemand als drank maar alleen voor een boom (§) bekend was gerept wordt.

G. v. H.

(*) Rekening in Ch. K. voorn.

(†) Orig. onder G. v. H.

(§) Verg. Junius in *Nomencl.* 116.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Voorbeeld van Vruchtbaarheid in dit jaar.

In den tuin van A. S. PRINS te Heereveen bevond zich eene boekweitplant op den 31sten Augustus l. l., welker steng de hoogte van 8½ voet Vriesche Maat bereikte: het getal der bloeijende stengels of spruiten beliep 225.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	29. 7¼ 29. 6¾ 29. 6½	53½ 61¾ 56½	Z. t. O. O. —	bewolkt; zeer windrig in de namidd. een weinig regen.
Oct. 1	29 6¾ 29 6¼ 29 6¼	58½ 67½ 5[illegible]	O. Z. O. Z. Z. O. —	bewolkt; omtrent betrokken; 's avonds omtrent helder.
2	29 6¼ 29. 7 29 7¼	55½ 65 53½	Z. Z. O. — —	bewolkt; meest omtrent helder.
3	29 7½ 29 7½ 29. 6	56 64¼ 54	Z. Z. O. — Z. O.	voormidd. bewolkt, werder betrokk.; 's avonds regen met wind.
4	29. 6½ 29. 6¼ 29. 6	62 65 54½	Z. Z W. Z. W. W.	bewolkt; harde wind; namidd. en 's avonds buijig; 's nachts met een weinig donder.
5	29. 5 29. 4¾ 29. 3½	53½ 59 51	Z. t. W. Z. W. —	zware regenbuijen; met hagel en en wind; even na den middag met een weinig donder.
6	29 2¾ 29. 3 29. 4	48¼ 57 45½	W. t. N. W. W. N. W.	zware regenbuijen; met hagel; en een weinig donder.

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, *omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.*

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
September	25½	25

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 48. *Vrijdag den 16den October.*

BERIGTEN.

PARYS. Twee Leden van het Instituut en van het Bureau van Lengte, de Hn. BIOT en ARAGO, beide door vroegere met roem volbragte werkzaamheden bekend, zijn naar Duinkerken vertrokken, om gezamenlijk met verscheiden Engelsche Geleerden door Sterrekundige bewerkingen pogingen aantewenden, ter juistere bepaling van de grootte van den omtrek der Aarde. Men heeft de noodige schikkingen beraamd, om hun, bij dien belangrijken arbeid, alle hulp, welke zij kunnen begeeren, te doen ondervinden. — De opengevallen plaats bij de Akademie der Opschriften en fraaije Letteren, door den dood des Heeren VISCONTI, is vervuld door de benoeming van den Heer JOMARD, Commissaris van het Gouvernement tot de uitgave van het groote Werk over *Egypte*, hetwelk op kosten van de Koninklijke Schatkist gedrukt wordt.

PARYS. In de zitting van den 27 Augustus ll., door de Fransche Akademie gehouden, werd de prijs der Welsprekendheid, ten onderwerpe hebbende: *eene Lofrede op* ROLLIN toegewezen aan den Heer BERVILLE

DE ST ALBIN, van Amiens, Advokaat alhier. In het vorig jaar had deze jonge beoefenaar der Letteren het Accessit van den prijs der Dichtkunst verworven, en werd voor verscheiden stukken reeds vroeger, onder andere voor eene *Lofrede op* DELILLE, bij de Akademie te Amiens bekroond. —

Gelijk reeds vroeger is aangekondigd, stelt de Akademie als Prijsstoffe der Dichtkunst *de Inrigting der Jury in Frankrijk* voor, zullende hierover in de Vergadering van 25 Augustus 1819 uitspraak worden gedaan, en de prijs als naar gewoonte in eene gouden Medaille, ter waarde van 1500 Francs, bestaan.

Een beminnaar der Letteren, die zijnen naam wil verzwegen hebben, bezorgde der Akademie eene Medaille van 1200 Francs, om die als prijs uitteloven voor een Dichtstuk „ *over de voordeelen van het wederkeerig Onderwijs.*" Ook hierover zal in die Vergadering uitspraak gedaan worden, moetende op beide de stukken, in het Fransch gesteld, inkomen voor den 15 Mei 1819, vrachtvrij en met in achtneming van alle de gewone voorwaarden der Akademie. Als Prijsonderwerp voor de Welsprekendheid tegen 1820 zal de Akademie in het volgend jaar opgeven: *De bepaling en de vergelijking van de soort van Welsprekendheid en de zedelijke hoedanigheid aan den Redenaar op den Predikstoel en dien voor de Balie eigen.*

LUIK. Tot Hoogleeraar in de Natuurlijke Historie aan de Hoogeschool alhier is, bij Koninklijk besluit, verkozen de Heer GAEDE, Doctor in de Wijsbegeerte te Kiel.

LUIK. De *Société libre d'Emulation et d'encouragement pour les Sciences et les Arts* alhier gevestigd, heeft in hare laatste Vergadering de volgende prijzen uitgeloofd:

1°. Eene gouden Medaille ter waarde van 200 Francs voor de beste beantwoording dezer vraag: „ Hoe bepaalt men beter dan tot hier geschiedde en „ op grond van naauwkeurige waarnemingen, het „ bestaan van rhumatismus der spieren, die niet bij „ uitsluiting tot het dierlijke leven behooren, en „ welke zijn de geneesmiddelen, die deze kwaal vereischt?" Men verlangt bovenal eene juiste onder-

scheid-

scheiding der kenmerken tot deze soort van rhumatismus behoorende van die, welke de andere ontstekingziekten verzellen, die dezelve kunnen vermommen of ingewikkeld maken.

2°. Een' zilveren Lauriertak ter waarde van 100 Francs, voor het beste stuk in Fransche Verzen, ter keuze van de Mededingers, die alleen moeten in acht nemen, dat hetzelve niet minder dan 100 en niet meer dan 150 regels mag bevatten.

3°. Eene gouden Medaille ter waarde van 100 Francs voor de beste *Lofrede op* Gretry.

4°. Eene dergelijke Medaille voor de beste beantwoording van ieder der volgende vragen:

I. Welke ziekten en toevallen tasten de Graanplanten en voortbrengsels, zoowel te velde als ingezameld aan? Welke bederven of vernielen dezelve? Welke middelen heeft men, om de verwoestingen daarvan te voorkomen te verminderen, en de noodlottige gevolgen te verbeteren?

II. Welke hinderpalen hebben in ons klimaat de voortteling der Merino-schapen tegengehouden? Welke middelen zijn er, om die te boven te komen en deze dieren, zoowel als de gekruiste rassen, die er uit voortkomen, aantefokken?

III. Welke planten zijn verderfelijk voor Natuurlijke of Kunstweilanden, en welke middelen het geschiktst, om die uitteroeijen of derzelver verschijning te voorkomen.

5°. Eene Medaille aan den inleveraar van het beste plan van een Gedenkteeken voor Gretry in de stad Luik opterigten op de markt, die zijnen naam draagt. Deze markt is een parallelogram, waarvan een der zijden 24 en de andere 48 metres inhoudt. De plans moeten op eene schaal van 5 centim. op den metre vervaardigd worden, weinig beeldhouwwerk vereischen en eenvoudig van bouworde zijn. Het algemeene plan zal één centim. op den metre bevatten.

Alle, die naar deze prijzen dingen, moeten hunne Stukken of Verhandelingen of Gedichten in de Fransche taal vrachtvrij voor den 1sten Februarij 1819 inzenden bij het Secretariaat der Maatschappij, zullende bij dezelve biljetten en spreuken als naar gewoonte, moeten gevoegd worden.

Doornik. De Schilder Pierre Sauvage, die in deze stad ten jare 1744 geboren was, overleed dezer dagen alhier. Zijn vader, een Glazemaker, wilde hem in zijn beroep opbrengen, maar weldra door eene zucht voor de kunsten bezield, gaf zich de jongeling aan de beoefening der Teekenkunst over, en de School van Doornik, toen in hare geboorte, mogt zich beroemen hem onder hare kweekelingen te tellen. Hij verliet die, na de eerste prijzen bij dezelve behaald te hebben en werd bij de Antwerpsche Akademie aangenomen. De snelheid zijner vorderingen deed hem de vriendschap van den vermaarden Gherars verwerven; en in de werkplaats van dezen Meester kreeg hij smaak voor het basrelief. Van Antwerpen begaf hij zich naar Parijs, bezocht de Akademie van St. Lukas, behaalde de Eeremedaille en werd weldra tot Lid en Hoogleeraar bij deze School aangenomen. Hij arbeidde onder toezigt van den Hr. Pierre, toen eersten Schilder des Konings. De deuren der Fransche Akademie stonden voor hem open, en zijne Schilderij bij de ontvangst, die men nog te Versailles ziet, is een Meesterstuk van smaak en uitvoering. Schilder van den Koning geworden, in de Louvre gehuisvest, van eerbewijzen omgeven wist hij aan zijne kunst een' hoogen graad van volkomenheid bijtezetten. Zoovele welgeslaagde pogingen en onderscheidingen deden hem noch zijne familie noch zijnen vroegeren staat vergeten. Zijn meesterstuk van Glazemakerij en het portrait zijns vaders waren, te midden van de voortbrengselen van zijn kunsttalent, in zijne werkplaats zigtbaar. Nooit verzocht een ongelukkig landgenoot hem vergeefs om raad of ondersteuning. Te Doornik in 1808 teruggekeerd, nam hij den post van Hoogleeraar bij de Akademie - Schole dier stad aan. Op denzelfden tijd werd hij Lid van de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten te Gend en in 1816 Lid Korrespondent van het Koninklijk Instituut der Nederlanden. Deze Schilder heeft voor alle Hoven van Europa gewerkt; zijne voornaamste stukken bevinden zich te Parijs of in de Paleizen en Kasteelen in deszelfs omstreken. Het plafond van de Kapel van St. Cloud en de groote Zaal van het Paleis van het Legioen van eer, beide van zijne hand, zijn uitstekend fraai. Een Grafteeken, in een' antieken stijl, is ter zijner eere door de Leden

van de Maatschappij van Schoone Kunsten, waarvan hij Voorzitter was, opgerigt; eene Lijkrede ter zijner vereering werd door den Hr. RENARD, Bouwkunstenaar, zijn' vriend en waardigen Ambtgenoot, uitgesproken.

'S HERTOGENBOSCH *den* 1 *October*. De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap, in den jare 1318 door Jonkheer GERARD VAN UDEN, binnen deze stad, tot een godsdienstig en weldadig oogmerk gesticht, heeft op gisteren haar Vijfde Eeuwfeest gevierd. Aanvankelijk geheel uit Roomsch Katholijke Leden bestaande, heeft die Broederschap eene bijzondere belangstelling tot zich getrokken, door den geest van verdraagzaamheid, welke in het vervolg van tijd ook de ingezetenen der Gereformeerde religie, tot op de helft van het getal Leden, in hetzelve heeft doen toelaten.

Het edel doel dezer vereeniging, ter bevordering van Christelijke liefde, verdraagzaamheid en algemeene weldadigheid, heeft dan ook zeer vele edele en hoogwaardige geestelijke en wereldlijke personen van het hoogste aanzien bewogen, om het lidmaatschap dezer Orde niet alleen aantenemen, maar zelfs te bejagen. Zeldzaam en bijna voorbeeldeloos in de geschiedenis van ons Vaderland is het vijfhonderdjarig bestaan van een dergelijke confraterniteit, en het is, om het jubilé daarvan te vereeuwigen, dat men eenen Gedenkpenning heeft doen slaan, vertoonende aan de eene zijde het wapen of ordeteeken der broederschap, zijnde *eene uitbloeijende Lelie tusschen de doornen*, op een veld van zilver, beschermd door een ter vlugt wiekende Zwaan, voerende in den bek de zinspreuk der orde: *Sicut Lilium Inter Spinas*, en met het omschrift: *Confraternitas Beatae Mariae Virginis, Sylvae Ducis*, en houdende aan de keerzijde: *Anno Seculari Quinto* MDCCCXVIII.

Geen tijdstip kon zich voor het tegenwoordige gunstiger opdoen, om die broederschap weder onder de bescherming van een der aanzienlijken dezer landen te plaatsen; het doel van hetzelve, zoo natuurlijk in aanraking staande met de bekende gevoelens van Z. K. H. den Prins van Oranje, Kroonprins der Nederlanden, zoo is tusschen de Broeders algemeen en eenpariglijk

 goed-

goedgevonden, om het Honorair en Titulair Lidmaatschap, van de aloude Zwanen Broederschap aan zijne Koninklijke Hoogheid aantebieden, hetwelk Hoogstdezelve met zijne gewone minzaamheid gratieuselijk heeft gelieven aantenemen, met toezegging van het Eeuwfeest met zijne tegenwoordigheid te zullen vereeren: in het vooruitzigt van dit voorregt te zullen genieten, was elks hoop en verwachting gespannen, wanneer men tot aller leedwezen de tijding heeft ontvangen, dat onze verdienstelijke Vorst en Landzaat door andere belangen van de vervulliug zijns voornemens werd teruggehouden. Intusschen hebben zich de Leden van deze Illustre Broederschap ter viering van dit belangrijk en door zijne oudheid, oogmerk en inzigt eerbiedwaardig Feest, op gisteren vereenigd.

Nadat, in eene des morgens gehoudene Vergadering de voor het Feest bestemde Gedenkpenningen aan de Leden van de Broederschap, door den Heere Proost Mr. A. VAN HANSWYK met eene gepaste Redevoering waren uitgedeeld, en wijders goedgevonden was den in goud geslagen Gedenkpenning aan Z. K. H. den Prins van Oranje, Kroonprins der Nederlanden, als Zwanen-Broeder en Beschermer van deze Broederschap, door eene Commissie te doen overbrengen; zoo heeft men, zich ten vijf ure des avonds aan het Feestmaal vereenigd, waartoe mede genoodigd waren de Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, en een aantal andere notabele en aanzienlijke Heeren.

De Gedenkpenning door het voortreffelijk talent van den Heer VAN BEUGEN te Antwerpen daargesteld, is mede uitgedeeld en ter hand gesteld aan den Heer Staatsraad Gouverneur dezer Provincie, den Heer Burgemeester VERHEYEN en aan den Heer Mr. VAN WESELE SCHOLTEN, President der Assises, uit bijzondere erkentenis voor zijne belangstelling in deze Broederschap, terwijl de stempel overigens is verbroken, en de nog voorhanden zijnde penningen gesupprimeerd zijn.

Op heden is dit Eeuwfeest met eene godsdienstige plegtigheid besloten.

PRIJS-

PRIJSONDERWERPEN

DOOR DE

GENDSCHE AKADEMIE

Uitgeschreven in 1818.

Door de Geneeskundige Faculteit. De ziekten van de *milt* zich zoo spoedig aan de overige chylmakende ingewanden en zelfs aan de geheele Dierlijke huishouding mededeelende, dat het moeijelijk valt de zitplaats der kwaal te herkennen, vraagt men 1° eene Ontleedkundige en Physiologische naauwkeurige beschrijving van dit ingewand (de milt); 2° eene ontvouwing van derzelver betrekkingen tot de overige bewerking van het groeijend leven; 3° aan welke ziekten is dit ingewand uit hoofde van deszelfs bijzonder zamenstel en wijze van beweging blootgesteld en welke wanorden kunnen daaruit in de overige natuurlijke bewerkingen ontstaan?

Door de Regtsgeleerde Faculteit. Welke zijn de grondbeginselen betrekkelijk de *legitime portie* zoowel in het Romeinsch als Hedendaagsch Regt?

De Faculteit verlangt, dat men, in een algemeen overzigt, te dagteekenen van de wet der twaalf Tafelen tot aan de 108ste instelling van JUSTINIANUS, het geschiedkundige levere van alle beschikkingen omtrent de *legitime portie*, en de noodzakelijkheid van een erfgenaam te stellen; voorts, dat men bepale 1° degene, die regt op de *legitime portie* hebben, en welk verschil 'er bestaat tusschen het regt, om die portie te eischen en dat van *ab intestato* te erven; 2° welk gedeelte deze portie zijn moet, op welke manier vastgesteld en hoe op de erfgenamen overgaan; 3° welke punten van overeenkomst 'er tusschen de beginselen van het Hedendaagsch en de vaststellingen van het Romeinsch Regt over de *legitime portie* bestaan; eindelijk de ontwikkeling der beweegredenen, die den wetgever hebben overgehaald, om in dit opzigt van de beginselen des Romeinschen Regts aftewijken.

Door de Faculteit der Natuur- en Wiskundige Wetenschappen wordt verlangd:

I. Kortbondige ontvouwing, van zekere beginselen uitgaande en op voorbeelden rustende, eener algemeene

theorie der zamenstelling en ontbinding der krachten en bewegingen.

II. De ondervinding van de eene zijde aangetoond hebbende, dat het extract van den *Opium van Baumé*, na zes maanden uittrekking, de der gezondheid nadeelige bestanddeelen verliest, en in dien staat bij uitstek geschikt wordt, om verouderde en de werking van alle andere *Opiaten* tegenwerkende kwalen te genezen; en van den anderen kant eene geheel nieuwe ontleding bewezen hebbende, dat de gewone *Opium* geene werkdadige bestanddeelen bezit, dan de *morphine* en het *acide meconique*, over welker kracht men nog onzeker is, vraagt men eene naauwkeurige ontleding der gewone *Opium* en die van *Baumé* na zes maanden uittrekking, waardoor volkomen wordt opgelost het geschilpunt, of een dezer krachtige deelen aan de *Opium van Beaumé* ontbreke, zoo ja, welke verdwijnt door de uitwerking van de uittrekking.

Door de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren wordt begeerd:

I. Dat men de geheele Theorie der Sluitredenen bij berekening voordraagt, derwijze, dat *a* door eene *zamengestelde berekening* alle de soorten en verscheidenheden of alle de figuren en mogelijke wijzen van sluitredenen bepaald worden; *b* in het algemeen getoond worde, hoe twee stellingen gegeven zijnde, van welke figuur of wijze dan ook, men door middel van *redeneerkundige berekening* het besluit kan opmaken; *c* deze theorie toegepast worde op de ontwikkeling van de geheele reeks der redeneringen, waaruit de zamenspraak van PLATO is zamengesteld, *Phaedo* getiteld.

II. Worden de Studenten van de Faculteit der Letteren uitgenoodigd, om zoo door redenering als voorbeelden, getrokken uit de oude en hedendaagsche geschiedenissen, de waarheid aantetoonen van hetgeen CICERO tot lof der Fraaije Letteren in een deel zijner rede *pro Archia Poeta* zegt: *haec studia adolescentiam alunt*, *senectutem oblectant*, *secundas res ornant*, *adversis perfugium et solatium praebent*; *delectant domi*, *non impediunt foris*, *pernoctant nobiscum*, *peregrinantur*, *rusticantur*.

III. Een door voorbeelden bevestigd betoog, hoe nuttig het in de Regtsgeleerdheid, bij de Romeinen en de lateren geweest is en nog is, om de taal des lands te beoefenen; en de ontvouwing van de belangrijkheid dezer beoefening, met aanwijzing van de voordeelen, die daaruit tot hiertoe voortvloeiden en welke men mag vermoeden, dat 'er nog uit zullen voortvloeijen.

La-

Latijnsche Antwoorden op eene dezer Vragen met eene andere hand dan die des opstellers geschreven, moeten vrachtvrij voor den 1sten Augustus 1819 aan den Secretaris der Akademie bezorgd worden, voorzien van eene spreuk en een verzegeld biljet, met dezelfde spreuk geteekend, waarin de naam des Schrijvers vervat is.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

AKADEMISCHE REDEVOERINGEN. WESSELII ALBERTI VAN HENGEL Oratio: *De Religionis christianae disciplina, verae ac nativae eloquentiae uberrima nutrice:* publice habita die VIII Junii CIƆIƆCCCXVIII, cum theologiae et historiae ecclesiasticae professionem, nec non concionatoris sacri munus in illustri Athenaeo Amstelaedamensi solenni ritu auspicabatur. Amst. ex typographia civitatis publica. MDCCCXVIII. 4to. pp. 46.

Wanneer wij deze Redevoering: *Over het Christelijk Onderwijs, de vruchtbare voedster van ware en natuurlijke Welsprekendheid*, hadden hooren uitspreken, hebben wij ons genoegen, onze aandoening en opgetogenheid, zoo wel over den inhoud en deszelfs behandeling, als over de voordragt en uitvoering, in den *Letterbode* van den 19 Junij l. l. N°. 29. medegedeeld. Thans, daar die Redevoering in het licht verschenen is, hebben wij dezelve met alle aandacht gelezen, en ons genoegen over dezelve is nog eerder toegenomen, dan verminderd, hoe zeer anders de uitspraak en gepaste voordragt doorgaans meerder luister aan eene wel ingerigte voorstelling toebrengt. De Inleiding is kort en zakelijk; de stoffe wordt in korte zinsneden, duidelijk en klaar behandeld, en in zuiver Latijnsche taal; zuiverder dan men wel in het algemeen van Godgeleerden verwacht; die niet alle van Voorsten, Heringa's, en Clarissens enz. zijn. Men ontmoet eene grondige kennis aan de uitstekende Grieksche redenaars; en de kunst van den redenaar Aeschines, en de nog hoogere bekwaamheid en kracht van Demosthenes, in vergelijking van die van den welsprekenden Aeschines, worden bl. 5—10 fraai en mannelijk voorgedragen, vooral van den laatsten in zijne Olynthische en Philippische Redevoeringen, en dat eigenlijke opgemerkt, waardoor Demosthenes zoo groot was; te weten, hij volgde de natuur en verwierp al het gezochte.

Hierna worden de groote verdiensten van Cicero bl. 12. voorgesteld, en aangemerkt, dat de Redekundigen niet in staat waren, door hunne lessen de welsprekendheid te handhaven, waarin zij ook door het ongeluk der tijden verhinderd werden. bl. 13. Alle welsprekendheid moest dus te loor gaan, indien zij niet door de Christelijke leer door haar belang, en hare voortreffelijke aanhangers nog werd in stand gehouden. bl. 14. Eene tegenwerping wordt gemaakt, maar opgelost. bl. 15 en 16. De latere Christelijke Redenaars Origenes, Basilius, Gregorius *Nazianzenus*, Lactantius, Chrysostomus en Augustinus, stelden prijs op de geleerde Oudheid, met verachting van het tegengeschreeuw van het onkundig Christen-volkje, en spoorden de jeugd tot welsprekendheid aan: vooral Augustinus de Afrikaan, die de invallende Barbaren in de vijfde eeuw niet slechts tegengestaan, maar den Christelijken Godsdienst hun medegedeeld, en, zoo niet de woeste Volken beschaafd, althans de woestheid vertraagd heeft. bl. 17 en 18.

'Er waren onder de Christenen niet alleen onderwijzers in de welsprekendheid, maar dadelijke redenaars, Basilius, Gregorius *Nazianzenus*, in Griekenland; Cyprianus, Ambrosius, Lactantius in Italie en Lybie; en Augustinus, het sieraad van Hippon in Afrika. bl. 19. Maar boven allen blonk Chrysostomus, zoo wel door oefening als natuurlijken aanleg uit. bl. 19 en 20. Zijne redevoeringen tot die van Antiochie, over de standbeelden; tegen de dolheid der onzinnige oproeren, zijn uitmuntende. Hij dondert, hij blikseme, hij verschrikt de menigte; verdrijft de bijgeloovigheid; brengt hen tot berouw over hun voorheen ongeregeld leven; doet tranen storten en verlost velen van de doodstraf. In der daad! dit al, tot lof van de welsprekendheid van Chrysostomus, wordt niet minder welsprekend door den Hoogleeraar VAN HENGEL voorgedragen, en krachtig aangedrongen.

Bl. 25. gaat de Redenaar over tot andere bewijzen van zijne stelling, doch niet verder uit de geschiedenis, niet uit voorbeelden, maar uit den aard en eigenschap der Christelijke leer zelve. Recensent kan hem in alle die betoogingen niet volgen. Dit alleen merkt hij met den Hoogleeraar op, dat de groote, de verhevene onderwerpen, den christelijken redenaar wel moeten verheffen, om hen, die met tegenspoeden dezes levens worstelen, met den opbeurenden troost en vooruitzigten, met de zacht vloeijende taal der Godgewijde redenen, te troosten en hunne smarten te lenigen.

Het is bekend, welke berispingen de stijl van het N. Testament heeft ondergaan. Daaruit zijn dan ook tegenwerpingen tegen de Christelijke leer, als voedster der wel-

welsprekendheid, te opperen; maar de Hooggeleerde Redenaar wederlegt die kort, bondig, krachtig, bl. 29 en 30. Hij haalt voorbeelden bij niet alleen van de welsprekendheid der Ouden, van Mozes, David, Jezajas, maar ook van Jezus. bl. 30. 31 en 32.

Fraai is ook het aangevoerde tegen hen, die in zaken van godsdienst geene welsprekendheid willen dulden. *Hos vero* (zegt de Redenaar, bl. 36, opdat wij ook een staaltje van zijnen eigenen stijl te berde brengen) *hos vero somniis suis relinquimus. Horum sit oratio, si id in deliciis est, barbara et lutulenta. Persuadeant sibi, per nos licet, talem adesse Deum, disciplinae christianae adjutorem, ut parum referat, pusillus et inanis sermo sit, an locuples et nervosus. Nos A. A. haec tenet sententia, providentiam Dei quemadmodum calore solis flores et segetes, ex terrae gremio proferat, sic Eloquentiae lumine mentes etiam humanas ad frugem et maturitatem perducere.*

Het slot dezer Redevoering, en de gewone wendingen tot regeerders en bezorgers der scholen van onderwijs enz., zijn even gepast, en wij kunnen niet anders, dan aan derzelver kortheid en zakelijkheid den verdienden lof toekennen. Wij wenschen dus het Amsterdamsche Athenaeum geluk met het verkrijgen van een' zoo kundigen en bekwamen Leeraar, en wenschen hem Gods zegen op zijnen arbeid!

VADERLANDSCHE OUDHEDEN. Commentarius Perpetuus sq. d. i. *Doorloopend verslag van het geen Julius Caesar, Strabo, Aula, Plinius, Tacitus, Dio, Ptolemaeus, Zosimus, Ammianus, Eumenius, Sidonius Apollinaris, Eutropius, Gregorius, Turonensis, Aimoinus en andere Geschiedschrijvers, Aardrijkskundigen, Redenaars en Dichters, verhalen over de Belgen, Batavieren, Vriezen, Sicambriers en eenige andere Volken, opgemaakt van de oudste tijden af tot het jaar na C. G. 1140. —— met inachtneming van de daarover in het Nederduitsch en andere talen geschrevene aanmerkingen, door* G. BRUINING. Leid. bij S. en J. LUCHTMANS. MDCCCXVIII. VIII. 289 bl. Octavo.

Een aangenaam geschenk voor de liefhebbers der Vaderlandsche Oudheden, in hetwelk zij bijna alles vereenigd vinden, hetwelk anders met groote moeite uit zoo vele en zoo verschillende bronnen moest bijeengezocht worden. Wat zij in dit geschrift te wachten hebben, zullen wij uit den inhoud, door B. op het einde opgemaakt, herhalen. In de Voorrede wordt door onderlinge vergelijking opgehelderd, het geen de oude Geschiedschrijvers en Aardrijkskundige over den Rhijn en naburi-

rige rivieren en eenige weinige volken, welke aan derzelver oevers woonden, verhalen. —— 'Er heerscht bij de ouden een groot verschil in het bepalen van de woonplaatsen dier volken, het geen men opmaken kan uit de uiteenloopende gevoelens der latere Schrijvers. —— In het eerste boek wordt de vroegste oorsprong der Belgen, Batavieren enz. opgehaald, en derzelver geschiedenis vermeld, zoowel in betrekking tot elkander, als tot Julius Caesar en diens opvolgers, tot aan den opstand van Civilis en andere. —— In het tweede boek vervolgt B. die geschiedenis tot de verdeeling van het Romeinsche Rijk tusschen Arcadius en Honorius. —— In het derde, van Honorius tot den laatsten oorlog, in welken Karel de Groote de Vriezen en Saxers aan zich onderworpen heeft. —— In het vierde en laatste, van den eersten inval der Noormannen in Vriesland, tot dat Zutphen en Gelderland en kort daarop in 1140 Namur en Luxemburg onder één bestuur kwamen. Eindelijk volgen nog eenige belangrijke nalezingen ter staving en uitbreiding van het betoogde. —— De Heer Bruining legt in de behandeling van deze onderwerpen eene groote geleerdheid en belezenheid aan den dag. Indien hij eenen gelijken smaak met beide deugden vereenigd had, zoude hij zich veel verdienstelijker bij een aantal lezers gemaakt hebben, hoe verdienstelijk hij zich nu ook reeds gemaakt heeft. Het komt ons voor, dat, zoo eenige onderwerpen eene bevalligheid in manier en voordragt vereischen, het boven alle de zulke zijn, welke hier behandeld worden. —— Het ontbreekt ons niet aan aanmerkingen ter uitbreiding, bevestiging en enkel ook ter tegenbedenking —— doch, wilden wij dezelve geven, waar vonden wij het begin, waar het einde. De stoffe, door den Heer Bruinings behandeld, is door zoovele Geleerden, het zij met opzet, het zij ook hier of daar ter loops, waar men het dikwijls niet zoeken zoude, in verschillende werken aangeroerd, dat de algemeene vereeniging van dat alles het geheugen van een mensch te boven gaat. —— Wij voor ons zijn hartelijk verheugd over het bezit van eenen Commentarius, in welken wij en het geen wij reeds verzameld en opgemerkt hebben, en het geen ons in den verderen loop onzer studien verder voor moge komen, voegzaam bij een kunnen brengen. —— De Heer B. vatte het woord *tegenbedenking* niet op als bedilzucht. Immers weet hij best bij ondervinding, aan hoe vele bedenkingen dit zoo duister en moeijelijk vak van studie onderhevig is. Bij gebrek aan zekere berigten, bij zoo groote hervorming der oorspronkelijke namen, verschil van taal, verloop van rivieren, bederving der handschriften, en wat dies meer zij, zal het nimmer aan bedenkingen haperen.

KUN-

KUNSTEN.

BEREIDE WATERVERWEN

VAN DEN HR. HUE JUNIOR.

De Schilders kennen de voor- en nadeelen van de Olieverw; de Hr. HUE Junior bereidt Waterverwen, die alle de voordeelen der Olieverw in zich vereenigen, zonder aan derzelver nadeelen onderhevig te zijn, en naar men verneemt, gebruikt hij de kleuren, *Oleo-factices* geheeten, met goeden uitslag in zijne werkplaats, tot Landschappen, welke in het Koninklijk Collegie van Versailles kunnen gezien worden. Het zou van belang zijn, deze ontdekking nader te onderzoeken, daar dezelve den toets doorstaande aan de Kunstenaars groot gemak in de uitoefening hunner kunst zou opleveren.

ANTWERPEN. Behalve tot het uitloven der reeds vermelde Prijzen, heeft de Koninklijke Maatschappij *ter aanmoediging van Schoone Kunsten* alhier, in hare laatste Vergadering besloten, in de maand Augustus van 1819 eene Tentoonstelling van Schilder-, Beeldhouw-, Bouw-, Snij- en Teekenkunst door nog in leven zijnde Meesters te openen, en noodigt dus alle Kunstenaren uit, om bijdragen tot dezelve te zenden, zullende alleen kopijen (men verstaat door kopijen, Schilderij naar Schilderij, Beeldhouwwerk naar Beeldhouwwerk enz., maar geen Schilderij naar Beeldhouwwerk enz.) en stukken, die de orde, zeden of betamelijkheid kwetsen, niet aangenomen worden. De uiterlijke tijd van inzending is te Antwerpen op den 22 Julij bepaald, maar ter meerdere gemakkelijkheid voor de Kunstenaars zijn deze vier verzamelplaatsen aangewezen: 1°. te Brussel in het Koninklijk Museum, 2°. te Gend in de Koninklijke Akademie, waar zij ten laatste op den 17 Julij moeten aankomen, 3°. te Brugge in de Teeken-Akademie, op den 15 Julij, en 4° te

Amsterdam bij den Heer F. H. Gosch (op de Heerengracht bij de Wolvenstraat N°. 472) den 5 Julij. Alle stukken moeten vrachtvrij ingezonden worden met bijvoeging van naam, voornaam, woonplaats enz. des Kunstenaars, en tevens opgave van den prijs, waarvoor hij zijne stukken wil verkoopen; zijnde deze herinnering van te meer belang, omdat de Maatschappij een gedeelte harer penningen geschikt heeft tot aankoop der ten toon gestelde stukken. Den 1sten September wordt de Tentoonstelling gesloten, waarna men op dezelfde verzamelplaatsen de stukken zal terugbekomen.

O U D H E D E N.

Kleine Aanmerking op het Iets over het voornaamst gebruik der Lampetten, ook voormaals in Gelderland door G. v. H., *te vinden in den* Alg. Konst- en Letterb. N°. 46 en 47.

De geleerde G. v. H., na verscheiden Rekeningen van gehuurd *Tin*, bij gelegenheid van onderscheiden plegtige Gelderssche Maaltijden tot op den jare 1713, te hebben medegedeeld, besluit met deze woorden: „ en wat kan ons uit alle die boven daarom geheel „ uitgeschrevene Rekeningen, welke wel van *Lepels* „ maar niet van *Vorken* gewagen, wat kan ons daar„ uit eene meening beletten, dat in ons Gelderland „ tot op den 19 Januarij 1713, en wie weet hoeveel „ langer, het eten met *Vorken* iets vreemds was." Maar is deze gevolgtrekking wel juist? Had de Heer G. v. H., dewijl op de Rekening van *Tinnegieters* geene melding van verhuurde *Vorken* gemaakt wordt het besluit getrokken, dat des tijds geen *tinnen Vorken* in gebruik waren, dan ware zijne gevolgtrekking juist geweest: maar wat kan ons verhinderen, om te gelooven, dat destijds ijzeren of stalen Vorken in gebruik zijn geweest, even gelijk dezelve onder die

klas-

klassen van inwoners onzes Vaderlands, die zich thans nog van *tinnen Lepels* bedienen, nog in bestendig gebruik zijn?

M.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Op de Buitenplaats Daalhuizen bij Velp, werd in deze dagen onder de grove Dennen een ontdekt, waarvan COENRAAD EYGELBROOD, Boschwachter van Rozendaal, welke dagelijks de grootste bosschen van die boomen betreedt, betuigt nooit de weêrga gezien te hebben. Men ziet daaraan de zoogenoemde *Fopels* of Denappels, vlak tegen den stam, niet van de takken nederhangende.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	29 5 29 5¾ 29 6¼	48½ 56½ 48½	W. N. W. W. W. t. N.	bewolkt; een weinig buijig.
8	29 7½ 29 8 29 8¼	48½ 58 43	N. t. O. N. N. O. ——	wolken; meest helder.
9	29 8¼ 29 8¾ 29 8¼	43½ 57 43½	Z. O. Z. Z. O. ——	's morgens en 's avonds helder; voor 't overige bewolkt.
10	29 7¾ 29 7¼ 29 7	46 60 56	Z. t. O. Z. Z. W. ——	voormidd. helder; verder betrokk.; in den namidd. stofregenachtig.
11	29 6¾ 29 7 29 7¼	57½ 61 59	Z. Z. t. W. Z. Z. W.	voormidd. betrokken; namiddag bewolkt; 's avonds omtrent betrokken; windrig.
12	29 7½ 29 8¾ 30 0¼	57 61½ 50½	W. Z. W. —— ——	's morgens betrokken; verder bewolkt; 's avonds helder.
13	30 0¼ 30 0½ 30 1	50½ 63 53	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	omtrent helder.

GE-

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

FRANKRIJK. Te Mont-Luçon overleed dezer dagen eene Vrouw, die den ouderdom van 112 jaren bereikte, en met eene Dochter van 87 jaren zamenwoonde; maar te Sint Germain-en-Laye kan men nog vreemder voorbeeld van langlevendheid beschouwen in eene Weduwe, MADELAINE DURÉE genaamd, die, schoon 110 jaren oud, nog in leven is, eens gehuwd was, maar in dat huwelijk 23 levendige kinderen ter wereld bragt, en wel het laatste, toen zij reeds 59 jaren bereikt had. Zeldzaam is het bovendien, dat zij aan 22 jongens achter elkander het leven gaf en het jongste alleen een meisje geweest is; maar treurig is het te moeten vermelden, dat 'er 19 van de 22 jongens in den krijgsdienst omkwamen.

Bevolking van het Eiland Bourbon.

Volgens eene dit jaar gedane telling bedroeg het aantal Blanken 14,790, der vrije Negers 4,342, dat der Slaven 49,759. Eene eeuw vroeger in 1717 telde men 'er slechts 900 Blanken en 1100 Slaven.

BEKENDMAKINGEN.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1818.

N°. 49. *Vrijdag den 23sten October.*

BERIGTEN.

Boston *den 5 September.* Voor eenige dagen liep hier het gerucht, dat Kapitein Rich, op zijnen Kruistogt, ter bemagtiging van de groote Zeeslang (*), die zich bij tijd en wijlen in onze wateren vertoonde, dezelve met het harpoen gevangen had. Men verhaalde zelfs bijzonderheden nopens die vangst en verwachtte met ongeduld deszelfs aankomst alhier. De nieuwsgierigheid is teleurgesteld geworden: Kapitein Rich heeft wel een' visch, in onze wateren minder algemeen, te weten eene soort van Makreel, Tonijn, of Bruinvisch gevangen, maar niet de bedoelde Zeeslang, welker aanwezen en grootte door te onloochenbare getuigenissen is gestaafd, dan dat men zich zou kunnen diets maken, dat op eenige wijze eene menigte dieren dezer gevangen vischsoort het gezigt dermate kon misleiden, om haar voor zulk een monster aan te zien.

Gend *den 5 October.* Heden droeg de Hoogleeraar J. C. van Rotterdam het Rectoraat der hier gevestigde

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode* 1818, D. I. bl. 382.

vestigde Akademie over aan den Hoogleeraar F. P. CASSEL met eene plegtige Redevoering: *de fatis, quibus artis Medicae disciplina sub Gallorum imperio in his meridionalibus regni partibus obnoxia fuit*, d. i. „ over de lotgevallen, waaraan het onderwijs der „ Geneeskunst in deze Zuidelijke deelen des rijks, „ onder het bestuur der Franschen, was blootgesteld" De Hoogleeraar MAHNE werd als Secretaris van den Senaat aangesteld en de Prijsvragen (*) aan de studerende jeugd en tevens haar de orde der Lessen bekend gemaakt.

GRONINGEN. Tot Secretaris van den Senaat der Universiteit voor het volgend jaar is benoemd de Hoogleeraar J. R. VAN EERDE.

FRANEKER *den 7 October*. Op heden aanvaardde de Hoogleeraar J. AMERSFOORDT aan het hier gevestigd Athenaeum het hem opgedragen Hoogleeraarambt in de Godgeleerdheid, met eene Redevoering *de religionis Christianae popularitate*, d. i. „over de geschiktheid van den Christelijken Godsdienst voor de behoeften des Volks". Voorts droeg de Hoogleeraar DE WAL het Rectoraat over aan den Hoogleeraar S. ENS, houdende, na vermelding van de lotgevallen des Athenaeums gedurende zijn Rectoraat eene Redevoering: *de claris Frisiae Jurisconsultis*, d. i. „ over de meest beroemde Vriesche Regtsgeleerden."

UTRECHT *den 14 October*. Heden aanvaardde de Hooggel. Heer JACOB VOSMAER, onlangs Professor aan het Athenaeum te Harderwijk, openlijk zijnen post, als *Professor extraordinarius* in de Medische Faculteit alhier, met eene Redevoering: *de Medicina recentiori cum antiqua comparata*, d. i. behelzende eene vergelijking van de hedendaagsche met de oude Geneeskunde.

AMSTERDAM. Naar men verneemt, heeft Z. M., na de bezigtiging van het fraaije Schilderstuk, dat de *verdediging van de stelling bij Quatre - Bras* voorstelt,

(*) Zie dezelve in ons vorig N°. bl. 279.

ſtelt, ten blijke van Hoogstdeszelfs genoegen daarover, den verdienſtelijken vervaardiger van hetzelve, den Heer PIENEMAN, tot Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw benoemd. Een dergelijk eerbewijs wedervoer den Heer Mr. P. A. BRUGMANS Advokaat alhier, van de zijde van Z. M. den Koning van Saxen, die hem, wegens verrigtingen voor Hoogstdenzelven de Saxiſche Ridderorde van Burgerlijke verdienſten geſchonken heeft.

HAARLEM. Wij ontvingen den onderſtaanden Brief, en aarzelden niet, om aan denzelven eene plaats interuitruimen, daar, van wat zijde ook beſchouwd des Schrijvers oogmerk goed is; en blijft het verlangde dan nog lang onder de *pia vota* behooren, wij wilden ons niet onttrekken, om het te bevorderen. Te meer hellen wij daartoe over, na in de inleiding tot een *Overzigt van de Nederduitſche Letterkundige Tijdſchriften* in de *Mercure Belge*, deze regelen gelezen te hebben, die volkomen met des Briefſchrijvers toon overeenſtemmen:

Sans vouloir entrer dans cette discuſſion épineuſe, wordt daar gezegd, over de noodzakelijkheid eener ſcherpe kritiek, *nous nous permettrons cependant de remarquer que tout parle en faveur de la critique, fût elle même quelquefois un peu trop ſévère dans un pays, où la manie de traduire est presque générale, et où l'esprit ſpéculatif des imprimeurs et des éditeurs a ſi peu de bornes, qu' à peine un Ouvrage est-il annoncé en France, en Allemagne ou en Angleterre, que les Gazettes d'Amſterdam, de Haarlem etc. en annoncent presque ſimultanément la traduction Hollandaiſe, quelque en puiſſe être le contenu, qui le plus ſouvent est tout à fait ignoré.*

Aan den REDACTEUR van den
Algemeenen Konst- en Leterbode.

Mijn Heer!

Schoon in de Zuidelijke Provincien van dit Rijk geboren en opgevoed, boezemden mij langdurige en veelvuldige betrekkingen met de Noordelijke Provincien

cien zekere mate van liefde voor de Hollandsche Letterkunde in, en deze drong mij altijd, om nevens de beoefening der Fransche Letteren die der Nederduitsche te voegen. Ik wil gaarne bekennen, dat ik de laatste in de jaren van overheersching schier uit het oog verloor, hoewel ik naderhand overtuigd werd, dat ook gedurende dezelve 'er werken zijn uitgekomen, die mijne aandacht verdienden te vestigen; maar sedert onze vereeniging ontbrandde die oude liefde met nieuwe kracht, en met het grootste genoegen werden door mij de pogingen aanschouwd, door zoovelen met den besten uitslag aangewend, om de Hollandsche Taal- en Dichtkunde tot eene hoogte optevoeren, waarop het, geloof ik, vrij wat in zal hebben, haar op den duur te houden. Maar hoe dit zij, hoe glansrijk het tijdperk, dat wij beleven, moge wezen, 'er groeit een onkruid op Neêrlandsch Letterveld, dat wel altijd 'er welig tierde, maar thans zoo ruig opslaat en dermate het goede zaad verstikt, dat het naar mijne gedachten tijd wordt, aan wieden te denken, daar uitroeijen onmogelijk en ook niet raadzaam is.

Men wil zoo gaarne het Nederlandsch karakter zelfstandigheid bijzetten, den alouden oorspronkelijken landaard, zeden en gewoonten terugzien bij nakomelingen, die dit alles in de voorvaderen bewonderen; en hiervoor acht ik dat onkruid een vermogend beletsel. Gij zult klaar begrijpen, wat ik bedoel, het is die Vertaling-razernij, welke nog dagelijks toeneemt: telkens, als ik eene reeks aankondigingen in de *Staats Courant* zie, waarbij vertolkingen van onderscheidene werken uit het Fransch, Engelsch of Hoogduitsch beloofd worden, leg ik met zekeren schrik dat blad neder, schaam mij bijna tot een volk te behooren, dat zooveel van vreemde ontleenen moet of ontleenen wil, en peins op middelen, om dit gedurig toenemend kwaad tegentegaan. Dit gebeurt te meermalen, omdat mijne medebroeders, die niet alle zooveel met het Nederduitsch en wat daarin geschreven is op hebben, als ik, mij die zucht voor het uitheemsche in de Noordelijke broeders dikwijls vrij sarcastisch onder den neus wrijven, en zich niet weinig met de door mij aangeprezene Hollandsche Literatuur, uit dat oogpunt beschouwd, vermaken.

Ik heb dan wel wapenen in overvloed, om hen te bestrijden, al neem ik mijne toevlugt niet tot het de

vraag:

vraag: of de ſpeculatiegeest van eenige Boekverkoopers iets ten nadeele der Hollandſche Letterkunde kan bewijzen? maar 'er valt tot ſlotſom van alles geen ontkennen aan; alles, rijp en groen, ja wat men in de landen zelve voor afval houdt, geen oprapenswaardig groen, ſchijnt welkom te zijn; het wordt op Hollandſche ſchotels opgediſcht, en moet ook nuttigers vinden, daar anders niet zoovele handen om ſtrijd zouden gereed blijven ſtaan, om elke vreemde vrucht optevangen, en voor Hollandſche tongen en gehemelten te bereiden, die, allengs meer en meer daaraan gewoon, eindelijk echten Vaderlandſchen kost niet meer zullen kunnen verdragen.

Dit wilde ik gaarne voorkomen en waag het u de middelen medetedeelen, die mij geſchikt toeſchenen, om dit kwaad wat te temperen: het geheel te ſtuiten, daartoe zie ik geene kans, en dit zou veelligt niet goed zijn want ik betwist onzen naburen volſtrekt niet, dat zij uitmuntende Schrijvers bezitten, wier voortbrengſelen de overbrenging waardig zijn, maar ik zag liever een enkel daarvan niet overgebragt, dan dien ſpringvloed van Vertalingen, welke ons dagelijks bedreigt, en ook op zijn' gezetten tijd overſtroomt. Vergunt gij ze eene plaats in uw Blad, dat zal mij aangenaam zijn, niet om de waarde, die ik aan dezelve hecht, maar omdat zij dezen of genen op betere kunnen bedacht maken en verhinderen, van niet onverſchillig dit alles aantezien.

Misſchien zijt gij beducht, dat ik hier de hulp van het Gouvernement wil inroepen; maar al, wat naar cenſuur of beperking van de drukpers gelijkt, is mij hatelijk, en zoo mogelijk onder de overheerſching nog hatelijker geworden: neen Mijn Heer! maar dit neemt niet weg, dat ook het Gouvernement in dezen nuttig werkzaam kan zijn. Ik bedoel niet door de uitgave van Vertalingen te belemmeren op eenigerhande wijze, maar door het opzettelijk aanmoedigen en uitlokken van alle oorſpronkelijke Nederlandſche werken. Hoe dit het voegzaamst kan geſchieden, durf ik niet beoordeelen, maar geef in bedenking, of daartoe niet bevorderlijk zou zijn, eene meer onderſcheidende en vereerender aankondiging van *Oorſpronkelijke* in vergelijking van *Vertaalde* werken in de *Staats-Courant;* de uitloving van premien aan de Boekverkoopers, die het grootst aantal Oorſpronkelij-

lijke werken van eenige uitgebreidheid binnen zeker tijdsbestek in het licht gaven enz. Misschiën vindt men dit laatste middel te omslagtig of te kostbaar; maar ik vraag, zou het Gouvernement, dat zoo weldadig langs denzelfden weg zorg poogt te dragen voor de verbreiding der Koepokinenting, en de stuiting van de vernielende woede der Kinderziekte, ook niet eenige penningen mogen afzonderen, om de besmetting met vreemde zeden, ja het gif der onzedelijkheid, dat uit sommige uitheemsche geschriften door de vertaling tot ons overwaait, te beperken en tegen te gaan?

Maar het Gouvernement kan; gelijk in vele gevallen, ook hier alleen voorgaan, de ingezetenen moeten volgen, anders komt 'er niets van.

Hierin geloof ik, dat de recenserende Journalen van oneindigen dienst zouden kunnen zijn; te weten door 'er zich op toeteleggen om vooreerst *alle oorspronkelijke* Werken aantekondigen en te beoordeelen, en ten andere slechts zeer enkele Vertalingen die eer waardig te keuren; en zoo dat al geschiedde, toch inzonderheid bij de oorspronkelijke te vertoeven, en de vertaalde (gij gevoelt 'er is geen regel zonder uitzondering) als ter loops te behandelen. — Ik zie dikwijls met zekeren wrevel, hoe in die Tijdschriften juist op eene tegenovergestelde wijze wordt te werk gegaan, hoe zoo doende de Vertalingsziekte allengs moet toenemen, en hoe elk oorspronkelijk Schrijver wordt afgeschrikt en ontmoedigd. Ik ben het volkomen met de zulken eens, die beweren, dat de aanwijzing der gebreken zoowel het vereischte eener goede boekbeoordeeling is, als de ontleding der schoonheden, maar ik keur het af, dat men oorspronkelijke Schrijvers strenger behandelt, dan de vreemde, al geschiedt het dan ook onder de schoonschijnende mom, van zooveel te meer blijken te geven, van voor hunne beschaving zorg te willen dragen. In allen gevalle behoorde men de originele Nederduitsche werken van welk een' aard ook, niet uit het oog te verliezen, om somwijlen de olijkste prullen der vreemden met ophef aantekondigen, gelijk helaas! te dikwijls geschiedt. Maar ik wil alleen middelen tot wering der Vertalings-manie opgeven en zal 'er liever geen bitter ondermengen. —

De onderscheiden Letterkundige Maatschappijen in on-

onze Provinciën gevestigd, konden ook het hare toebrengen, om oorspronkelijke geschriften boven vertaalde de achting van het algemeen te doen verwerven; door het Lidmaatschap vooral den zulken aantebieden, die door oorspronkelijke Nederlandsche Geschriften zich bij hunne medeburgers verdienstelijk maakten; of door, met het Gouvernement medewerkende, prijzen uitteloven aan allen, die zich bijzonder in dit opzigt onderscheidden.

De Leesgezelschappen zouden voorts, indien het ernst ware, deze kwaal eene felle neep kunnen toebrengen, indien derzelver Leden eenparig besloten, een paar jaren zich met een klein getal boeken ter lezing te vergenoegen, en alleen oorspronkelijke Nederduitsche geschriften toetelaten: daardoor zou de Vertaling-speculatie ophouden, en alleen zulke vreemde werken tot die eere geraken, van wier innerlijke waarde men zich een voortdurend vertier mogt beloven. En hiermede zou mijn oogmerk bereikt zijn, dat volstrekt uit geene bekrompenheid van geest of jaloezij op vreemden roem ontstaat: maar enkel uit de zucht, om de waardij onzer Letterkunde door oorspronkelijkheid in het oog van Vreemdelingen en ook van nieuwe Landgenooten te handhaven.

Eindelijk ieder in het bijzonder kan daartoe medewerken, — deze, door in plaats van de pen gereed te houden ten dienste der Vertaling-speculateurs, die tot oorspronkelijke werken te bezigen, — gene, hebben zij vermogen en tijd daartoe, door de originele Nederlandsche werken zich boven alle andere aanteschaffen en te doorlezen, — die . . . . maar genoeg, ik zou anders de Boekverkoopers of Uitgevers zelve moeten noemen, en ik wil mij in hunnen handel, die even als elke andere onbeperkt naar mijn gevoelen moet gedreven worden, niet mengen: zij moeten zelve weten, wat zij doen, en wat zij verantwoorden kunnen, en zullen, helt de smaak van het publiek meer tot oorspronkelijk Nederlandschen kost dan uitheemsche poespas over, van zelf mijn plan begunstigen.

Ziedaar, Mijn Heer! wat mij al zoo ingevallen is, bij de overdenking van dit onderwerp; of die invallen eenige waardij hebben, laat ik gaarne andere beoordeelen, maar het onderwerp vond ik van belang, en dit zullen alle met mij erkennen, die ooit in de ge-

legenheid waren ; om vreemdelingen over onze Letterkunde te hooren oordeelen. Ik weet zeer wel, dat hun vonnis op weinig kennis van zaken rust, maar het is maar al te waar, dat zij in dit opzigt gelijk hebben, en dat wij hunnen waan, als of het ons aan oorspronkelijkheid en zelfstandigheid van karakter mangelt, in de hand werken, door de Vertalings-koorts onbelemmerd te laten voortwoeden.

Mogt dit geschrijf misschien daartegen iets baten, ik zal mij gelukkig rekenen en blijf met verschuldigde hoogachting

Uw Dw. Dienaar

G. . . R. - N. - G. -

UITTREKSELS UIT BERIGTEN VAN LEDEN CORRESPONDENTEN EN DEPARTEMENTEN DER NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ, IN 1817. (*)

Behalve de onderscheidene berigten van de Leden dezer Maatschappij, kwamen 'er berigten in der Leden Correspondenten de Heeren van der Borch tot Verwolde, Lambrechtsen, Ermerins, Slabber, Scheltema, Floh, Rusburg, van Loghem, Martini, Hetterschy, van de Wall en Adriani, als mede het model, teekening en beschrijving van een *Rol-blok*,

(*) Reeds voor een' geruimen tijd ontvingen wij deze Uittreksels, ten einde die door middel van ons Weekblad meer en meer bekend te maken. Gaarne hadden wij aan die uitnoodiging vroeger voldaan, maar bij den overvloed aan stoffe was dit ons onmogelijk. *Red.*

Vlas, benevens twee ſtukken over eenige *Grasſoorten*, *Schapenfokkerij* en *Ziekte*, en de behandeling van het *Rundvee*, door het Departement, *Westelijk deel van Staats-Vlaanderen*, ingezonden. Uit alle deze ingekomen ſtukken ontwaart men het ongelukkige ſaizoen van het afgeloopen jaar en deszelfs droevige gevolgen in den oogst

In de Provincie *Zeeland*, was de oogst van zomer- en wintergarst, van tarwe en van haver, niettegenſtaande de droevige uitzigten, zeer goed; het bragt wel minder op dan andere jaren, doch de hooge prijzen waren meer dan geëvenredigd aan het verlies der mindere opbrengſten, daar alles met graagte verkocht werd. Aangaande de tarwe heeft de Natuur daar wonderen gedaan, zij is niet bedorven, maar heeft over het algemeen eene goede, blanke en wel gevoede korrel opgeleverd. De tarweplanten hebben in den afgeloopen zomer eene onbegrijpelijke inwendige kracht gehad, zoodat de halmen, door de zwaarte van den regen nedergedrukt, kort daarna wederom oprezen. Behalve den regen was 'er nog iets, dat eenigen tijd ongerustheid baarde, men ontdekte in de aren van de tarwe kleine witte maden of wormpjes; deze hebben ook waarſchijnlijk eenig nadeel toegebragt, immers, toen de tarwe rijp was, zag men op de eene plaats wat minder en op de andere wat meerder, dat eenige krapjes ledig waren, en verſcheiden tarwe-korrels waren mislukt; ſommigen hebben ook opgemerkt, dat hier en daar witte maden waren voorafgegaan van zwarte beestjes, veel gelijkende naar luizen, die zich op paardeboonen en ander groen kruid vestigen, zonder dat men evenwel kan bepalen, of de eerstgemelde maden door deze laatstgenoemde inſekten zijn voortgeteeld. —— Het vlas is zeer goed en zeer ſlecht uitgevallen, naar mate het op landen ſtond, die het meeste regen konden verdragen. —— De vlasteelt begint aldaar, ſedert het vertrek der Franſchen, zich niet alleen te hervatten, maar ook het roten en zwingelen begint in de Eilanden van *Schouwen* en *Tholen* meer opgang te maken, waardoor vele arme menſchen werk hebben gekregen. —— De zoo voorname oogst van de Meekrap is mislukt, men rekent deszelfs opbrengst naauwelijks $\frac{1}{4}$ gedeelte van vorige jaren; niet alleen, dat de oude veel geleden heeft, maar ook de jonge is veelal bedorven en verrot. —— Met de Aardappelen liep het insgelijks tegen, dezelfde uitgeſtrektheid lands bragt $\frac{1}{3}$ minder op, dan in gewone tijden. —— Van het nieuw gezaaide was nog niet veel te zeggen; het Koolzaad ſtond in Februarij 1817, in het algemeen goed; de Tarwe was op vele plaatſen door de ſlakken weggegeten en op ſommige looperige landen, dat zijn dezulke, welke het water niet goed doorlaten, maar als toedrijven, is de laat gezaaide Tarwe in den grond verrot.

Ten aanzien der slakken hebben de boeren op verschillende plaatsen deze belangrijke waarneming gedaan: dat dit ongedierte het meeste nadeel heeft veroorzaakt in zulke landen, die in het afgeloopen jaar met paardeboonen zijn bezaaid geweest, doch dit nadeel niet bespeurd is in landen, waar men de stoppels der paardeboonen heeft uitgetrokken. — Men weet, dat de behoeftige menschen, na het snijden van de paardeboonen, de in den grond blijvende stoppels uittrekken om te branden; doorgaans ziet de boer dit niet gaarne, omdat het land, omgeploegd, op die stoppels luchtig ligt, en aldus vatbaar is voor de invloeden van den dampkring en gemakkelijk het hemelwater doorlaat; maar gedurende dezen winter hebben die stoppels, welke hol zijn, gediend tot schuilplaatsen voor de slakken, zoo dat men 'er tien à twaalf en meer in sommige enkelde stoppels vond, waarom hier het verbranden dier stoppels voordeelig geweest ware. Het eiland *Walcheren* lijdt onbegrijpelijk veel door het overtollig binnenwater; van de vier zeesluizen, die voor 25 jaren niet toereikend geoordeeld werden, zijn 'er twee door slikken verstopt, waardoor veroorzaakt wordt, dat menige wei- en zaadlanden onder het water bedolven zijn: de reeds bezaaide kwijnen en de vruchtbaarheid der landerijen wordt merkelijk verminderd.

Het Koolzaad is vrij wel gelukt, van de witte boonen is weinig te regt gekomen; de meeste zijn op het veld verrot, als ook de verdere peulvruchten, welke een treurig tafereel opleveren.

De Veeteelt was ook nadeelig uitgevallen; vele runderen, bijzonder kalveren, zijn in den Herfst gestorven, ook vele schapen, bijzonder op het eiland *Zuidbeveland*. Men heeft aldaar de proef genomen, om de schapen van het water te ontlasten (waaraan de meeste gestorven zijn) door middel van een mes, in het onderlijf van het zieke schaap en wel aan deszelfs linkerzijde, tusschen de dije en achterste rib, eene insnijding of opening te maken. — 'Er waren 'er, die een emmer water loosden, maar ook tevens korten tijd na de bewerking stierven, dus heeft men dit middel moeten staken. —— Volgens de berigten zijn de schapen op de schorren geweid, minder aan die ziekte onderhevig, men gist de oorzaak daarvan te zijn, dat zij zich voeden met kruiden, die min of meer met zoutachtige deeltjes bezwangerd zijn; zoo dit de oorzaak is, zegt men, zoude men aan de schapen, die op geene schorren grazen, nu en dan een gedeelte keukenzout kunnen geven. —— Behalve dat men dezelve in regenachtig weder zooveel mogelijk op stal hield, en als dan droog voedsel gaf met water, waarin keukenzout ontbonden was, besprengd.

Ten aanzien van de Commercie en Zeevaart had men

gee-

geene klagten; de maritime werken werden te *Vlissingen* met ijver voortgezet, zoo dat die stad zich wat begon te herstellen. —— *Middelburg* leed veel door het als toen nog niet voltooide nieuwe havenkanaal, waardoor de gemeenschap met de buitenstroomen afgesloten was.

In *Vriesland* leverde het Koolzaad, dat eerst slecht en dun stond, wel uit; de wintergarst, rogge en tarwe waren niet voordeelig, dan bragten door de hooge prijzen vrij wat op: de Haver stond voordeelig te veld, doch werd slecht ingeoogst, de onderscheidene Erwten kwamen slecht binnen, de Paardeboonen stonden voordeelig: sommigen bloeiden in November en stonden den 16den Februarij 1817 nog te veld; 'er zijn 'er bijna geen gewonnen, om te zaaijen. —— Daar men in *Vriesland* de landen, waar boonen op gestaan hebben, het best geschikt voor de tarweteelt oordeelt, is 'er een vierde minder gezaaid dan voorheen, omdat de boonen te lang op het veld bleven staan. —— De Aardappelenteelt was voordeelig; de Vlasteelt was vrij goed, schoon het vlas te broos was; de Chicoreiteelt was niet meer dan matig. De Boekweit was gelijk overal zeer slecht. —— De Bijenteelt was zonder voorbeeld ongunstig; zij konden voor zich zelve den kost niet winnen, door dat gebrek aan zonneschijn en daarbij komende regen en wind, de bijen belette om uit de bloemen des velds honig aantebrengen; vele bijenhouders, die in het voorjaar een stal met bijen hadden van 100 korven, hebben in den herfst geen 25 opgezet, die den kost hadden voor den winter; zoo dat het gewin van 1815, hetwelk men voor een dubbeld rekende, in 1816 meer dan verloren is.

De Schapenteelt was voordeelig door de hooge prijzen der wol, die op twintig stuivers het pond kwam. —— Men hoorde van de ziekte onder de schapen, die men in *Vriesland* galligheid en in *Holland* ongans noemt, weinig, waarvoor men anders in natte zomers zeer beducht is. Men heeft deze ziekte ook wel onder het rundvee, dat in lage en waterachtige weiden graast: dezelve wordt veroorzaakt, gelijk de Heer Scheltema aanmerkt, als het vee den ganschen zomer in het water heeft gegaan, en ongezond voedsel gebruikt, waardoor de gal geene genoegzame uitwerking heeft op de spijsvertering. Het bloed wordt met water gemengd, dit veroorzaakt waterzucht, uittering en daarna den dood. —— Bij zoodanig vee vindt men doorgaans wormen op de lever, geheel aan een bot gelijk, en door de slagers *botten* genaamd, welke het vee uit het water inslorpen, en die dan uit de maag door den galleider op de lever komen en van de gal leven, ter benadeeling van de gezondheid der beesten: evenwel kan het vee zonder deze botten waterzuchtig zijn, en ook botten hebben zonder waterzucht, hetwelk

ook

ook met het gevoelen van velen omtrent deze ziekte overeenkomt.

Ook in het Kwartier van *Zutphen* was de fterk heerfchende gal of gelligheid, bij gebrek aan kundige veeartfen, voor de veeteelt zeer treurig: verfcheidene koebeesten waren 'er reeds geftorven; den 15den Maart 1817 waren 'er in de Gemeente van *Laren* reeds 339 ftuks dood, als mede een zeer groot aantal fchapen.

In de Provincie *Overiisfel* was de oogst over het algemeen vrij goed uitgevallen, bijzonder de Rogge, Garst en Haver, welke zeer weinig met andere jaren verfchilde: de laatfte alleen kon niet droog ingezameld worden; de Boekweit was zeer flecht; de Vlasteelt is ook redelijk wel geflaagd, dan met het droogen had men veel moeite. Men befpeurde aldaar in de verbeterde hoedanigheid van vlas en garen de heilzame vruchten van onze gezegende omwenteling, in den onbelemmerden toevoer van lijnzaad uit de *Oostzee* en wel bijzonder van *Riga*. —— Aangaande de Fabrijken bleek, dat dezelve meest alle in eenen vrij werkzamen ftaat zijn, alleenlijk te *Hengelo* niet, waar zij flapper zijn, dan het vorig jaar. Men fchrijft dit ten deele toe aan de verhoogde prijzen der ruwe katoenen, en aan de nog fteeds opgevulde magazijnen van Engelfche en Franfche dimetten en andere katoenen lijnwaden; verder was met genoegen uit eene tabellarifche opgave der Fabrijken en Trafijken, in de ftad *Deventer*, de vrij algemeene bloei derzelve optemaken. Bijzonder werd de aandacht gevestigd op de vier Koufen-Fabrijken aldaar, waarin meer dan 350 perfonen gebruikt werden, als ook in die van Tapijt en Vloerkleeden, waarin 150 tot 200 perfonen arbeiden, naar gelang van het vertier, als mede op de acht Leerlooijerijen en Touwerijen. —— Onder de bedrijven aan *Deventer* eigen, is de Koekbakkerij van bijzonder belang; de verzending van koeken beloopt jaarlijks 300,000 ftuks, van 1¾ ℔ elk, of meer dan een half millioen ponden.

Met leedwezen bleek het, dat ook de oogst in de Provincie *Noord-Braband* niet gunstig was geweest. —— Men waande in fommige ftreken, bijzonder in het zuidelijke gedeelte, even als in *Zeeland* aangemerkt is, dat het Vlas aldaar niet kon geroot en bewerkt worden, omdat het water niet goed was, waarom men het naar *Holland* zond. In den jare 1811, bij de inlijving van dat gedeelte in *Frankrijk*, werd men 'er door den nood toe gedrongen, waardoor dat vooroordeel zoodanig overwonnen is, dat die bewerking zich ten fnelfte aldaar uitbreidt. Door de hoogte der rivieren werden 'er vele landen overftroomd, waardoor men de vruchten van dezelve niet kon inzamelen, zoodat verfcheidene landlieden zich van hun vee voor een' fpotprijs moesten ontdoen, terwijl an-

de-

dere het grootste gedeelte in den winter door honger, reeds geleden gebrek of slecht voeder, hebben verloren. Inzonderheid langs de boorden der *Maas*, waar naauwelijks een derde gedeelte zal zijn overgebleven. Ook stierven 'er hier en daar onder het rundvee eenige in de ommestreken van *Breda*, aan eene soort van stilstand in het bloed. —— Behalve deze sterfte nu is de veeteelt in de *Meijerij van den Bosch*, bijzonder in de Gemeente langs de rivier de *Maas*, waar men overvloedig van goede en gezonde wei- en hooilanden voorzien is, zeer aanmerkelijk en neemt jaarlijks toe, zoo als uit den hierbij gevoegden staat, van het aantal hoornvee, paarden en schapen, blijkt.

OPGAVE VAN HET GETAL DER RUNDEREN, PAARDEN EN SCHAPEN, WELKE IN DE PROVINCIE NOORD-BRABAND, IN DE ONDERSCHEIDEN JAREN GEVONDEN ZIJN.

Runderen.		Paarden.		Schapen.
Boven de 2 Jaren.	Beneden de 2 Jaren.	Boven de 3 Jaren.	Beneden de 3 Jaren.	
In het Jaar 1814.				
74137.	40754.	16570.	3358.	58135.
In het Jaar 1815.				
85118.	50148.	18946.	4226.	75727.
In het Jaar 1816.				
86337.	39921.	19514.	3774.	71103.

Aangaande den toestand der Hout- en Boomgewassen in de *Meijerij van den Bosch*, vernam men, dat alle derzelver soorten zeer goed voortkomen, en de daaraan bestede kosten en arbeid, rijkelijk beloond worden; inzonderheid de Eiken, wier deugdzame arbeid reeds van ouds her beroemd was. De beuken, populieren en denne sparre

bos.

bosschen, van welke soorten men aldaar nog verscheiden zware bosschen en vele nieuw aangelegde plantaadjen vindt, als voornamelijk te *Boxtel*, te *Vucht*, te *Helvoort*, te *Oosterwijk*, te *Udenhout*, te *Tilburg*, te *Hilvarenbeek*, te *Oirschot*, te *Bergeik*, te *Heeze*, te *Eindhoven*, te *Stiphout*, te *Nunen*, te *Helmond*, te *Lieshout*, te *Aarle*, te *Beek*, te *St. Oedenrode*, te *Schijndel*, te *St. Michiels-Gestel*, te *Heeswijk* en te *Berlikum*, onder welke bijzondere opmerking verdienen de sedert 15 à 16 jaren in de heide nieuw aangelegde dennebosschen, van de Heeren Wesselman van Helmond, te *Helmond* en te *Aarle*, die van den Heere van Thuyl van Serooskerken van Heeze en Leende te *Heeze*, en die van den Heere van Ryckevorsel onder *Esch* en *Vucht*, terwijl de Heer Martini in '*s Bosch*, mede, gedurende dat tijdperk, meer dan 40 *morgens* van de heide afgegraven en in welwassende dennebosschen, vruchtbare korenakkers en malsche weiden herschapen heeft.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Smolensko. Op den 29sten Julij O. S. is op eene Boerenhofstede in het dorp Slobodka van dit Gouvernement een Luchtsteen met zulk eene hevigheid nedergevallen, dat hij verscheiden voeten diep in de aarde drong. Die steen weegt 7 pond, heeft eene ruwe oppervlakte en door den donkerbruinen klomp, die het buitenste vormt, is de eigenlijke zelfstandigheid des steens zigtbaar, zijnde grijskleurig en met metaal-sprenkels doormengd.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	30. 1½	51½	Z. Z. O.	helder.
	30. 1½	63½	——	
	30. 1¼	52½	——	

15	30. 1	50½	z. z. o.	omtrent helder.
	30. 1	62	—	
	30. 1	52½	—	
16	30. 1	51½	z. z. o.	bewolkt.
	30. 1	64½	z. t. o.	
	30. 1¼	55	—	
17	30. 1¾	50	z. o. t. z.	omtrent helder.
	30. 1¾	60½	—	
	30. 1½	51	z. o.	
18	30. 0¾	47½	o. z. o.	helder.
	30. 0½	58	—	
	30. 0¾	45½	—	
19	30. 0½	44	o. z. o.	helder.
	30. 0¼	52½	o. t. z.	
	30. 0¼	43	—	
20	30. 1¾	39½	z. o.	helder.
	30. 1¾	50½	—	
	30. 2½	38	—	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Zalt-Bommel, is heden van de Pers gekomen en mede te bekomen bij A. VAN DER WERVE te Amsterdam en alom.

I. Het kleine Rijk der Natuur, of uittrekfelen der Natuurlijke Historie, voor de Jeugd, met 48 Afbeeldingen van G. Oortman, in 12vo, groot 225 pag. in nette cartonne band, à *f* - : 11.

Dito best schrijfpapier, nette cartonne band, à *f* - : 16

Dito papier en met fraaije naar het leven gekleurde Platen, nette cartonne band, à *f* 1 : 5.

II. Kleine Spookvertellingen, voor Kinderen. (*De overtuiging lost de dwaling op:* Socrates.) Met gekleurde Platen, à *f* - : 18.

III. Kleine Bibliotheek voor Kinderen, met gekleurde Platen, in 12°., à *f* 1 : -

IV. J. M. Sailer, het gebed des Heeren, voor Kinderen, in hunne taal en naar hunne bevattingen. Uit het hoogduitsch vertaald door J. M. Schrant, tweede druk in 12°., nette kartonne band, met een Plaatje, à *f* - : 11

V. De Kleêren maken den Man, in 16 onderscheiden naar het leven gekleurde voorstellen, voor Kinderen. Op fijn kaarteblad in een kokertje, à *f* - : 12.

VI. De verbannen Zoon of de verblijfplaats der Struikroovers; naar het Fransch van Mad. Regina Maria

R o-

Roche, Schrijfster der Abdij-Kinderen, 2 deelen, groot 8vo, met een Vignet van van Senus, à *f* 5 : 10.

Bij denzelven zijn een aantal andere soorten van Kinderboekjes tot verschillende prijzen met zwarte en gekleurde platen te bekomen.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, wordt uitgegeven en zijn bij hare Correspondenten te bekomen, de twee volgende nieuwe Artikelen:

I. H. D. KAT, *Dagboek eener Reize ter Walvisch- en Robben-vangst*, gedaan in de Jaren 1777 en 1778; met eene Kaart van Groenland en het Portrait van den Kommandeur Kat op den titel, gr. 8vo. à *f* 1 : 4.

II. J. KONING, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Boekdrukkunst*; met eene Afbeelding van L. Jansz. Koster en eene Houtsnede eenige oude Papiermerken voorstellende, gr. 8vo. à *f* 1 : 16.

*** Op den 10den en 11den November aanstaande is de Boekverkooper Vincent Loosjes te Haarlem, voornemens, *in het Lokaal der Publieke Verkoopingen voor Onroerende Goederen* aldaar, door een daartoe bevoegd Beambte te doen verkoopen:

Eene zeer goede Verzameling Latijnsche, Fransche, Engelsche, Hoog- en Nederduitsche BOEKEN, bestaande, behalve eenige *Godgeleerde*, *Kerkelijke Historieschrijvers*, *Natuur*, *Wiskundige en Regtsgeleerde Werken*, in de *Nieuwste Reisbeschrijvingen*, *Romans*, *Mengelwerken*, *Dicht-*, *Taalkundige en Tooneelspelen*; — waaronder voortreffelijke Werken met *Platen*, als Laborde *Tableaux de la Suisse*, Humboldt en Bonpland *Vues de Cordilleres*, Hentzy *Vues des Glaciers*, Hoofts en Cats Werken in folio, *l'Encyclopedie*, Buffon *Natuurl. Hist.*, Ledermuller *Mikroskopische Vermakelijkheden*, in quarto, Laudon *Annales du Musée*, Stuart en Kuiper *de Mensch*, Luikens beste Uitgaven enz., uitmunten; voorts eenige zeer fraaije Optische, Physische en Muzijk-Instrumenten, waaronder *Brandspiegel*, *Mikroskopen* met voorwerpen, van IJpelaar en anderen, Toestellen vóor *Prisma*, *Chambreobscur*, *alle met hun toebehooren*; *Violoncel* van Kuiper enz., gevonden worden, en eindelijk eenige Rariteiten en Boekenkassen.

Zullende eerstdaags de Catalogus bij bovengemelden Boekverkooper te bekomen zijn.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 50. *Vrijdag den 30sten October.*

BERIGTEN.

LONDEN. Van Cairo heeft men hier met groot leedwezen het overlijden van den Heer BELZONI vernomen, een man beroemd door zijne belangrijke ontdekkingen in de bouwvallen van het aloude Egypte gedaan, en verdienstelijk bijzonder bij het Britsche Museum, door het overzenden van de fraaiste en merkwaardigste Oudheden uit die streken. Sedert verscheiden jaren had hij zich, met buitengemeene drift en ijver, op de naauwkeurige nasporing der Gedenkstukken van de Oudheid in Egypte toegelegd. Hij bevond zich aldaar onder de onmiddellijke bescherming van het Engelsch Gouvernement, en zijn arbeid is met den schitterendsten uitslag bekroond geworden. Hij was het, die het allereerst het terrein voor den grooten Sphynx deed ontginnen en zuiveren; aldaar deed hij belangrijke ontdekkingen, welke in der tijd aan het publiek zijn medegedeeld. Ook deed hij, met verwonderingwaardig beleid en standvastigheid, den grooten Tempel te Ipsambul opdelven: een overheerlijk gedenkstuk, doch hetwelk, op sommige plaatsen, tot op

eene hoogte van meer dan vijftig voeten, met zand bedekt was. Te Theben deed hij insgelijks verwonderlijke ontdekkingen, en van daar zond hij het overheerlijke hoofd van het Standbeeld van Memnon, dat thans het sieraad van ons Museum uitmaakt, naar Engeland.

De bepaaldheid van een voorloopig berigt duldt niet den geleerde Belzoni in alle zijne talrijke nasporingen te volgen of alle zijne ontdekkingen optegeven. Wij zullen slechts nog de kostbare ontdekking melden van eene buitengewone begraafkist, die hij in de Egyptische Katakomben gevonden heeft. Deze allerfraaiste begraafkist is negen voet en vijf duim lang, van het schoonste albast, doorschijnend als glas en helklinkend als eene klok; dezelve is bedekt met hieroglyphen en *intaglios* van den kostbaarsten arbeid. Men had gehoopt, dit onschatbaar Gedenkstuk in Engeland te zien aankomen, doch thans vreest men, dat de dood van Belzoni deze hoop in rook zal doen verdwijnen.

De stoutste en belangrijkste onderneming van dezen geleerde, is ongetwijfeld die geweest, om de Piramide van Chiza of Cefren van buiten opentebreken en te doorboren. Hij begon dezen Herculischen arbeid op den 10den Februarij aan het hoofd van zestig man; men moest eene massa van de hardste steenen, met een niet minder hard cement aan elkander gevoegd, die het voorkomen van eene volkomene Graniet-rots opleverden, doorboren. Door middel van eenen allerzwaarsten arbeid en met duizende zwarigheden en persoonlijke gevaren, gelukte het eindelijk aan Belzoni, om, op den 2den Maart, eenen weg naar eene der onderaardsche kamers van de Piramide te vinden. Wij zijn van oordeel, dat het Britsch Museum geen moeite of kosten sparen zal, om den arbeid van Belzoni te doen voortzetten, door een of twee personen naar Egypte te zenden, welke, van zijne ontdekkingen gebruik makende, dezelve zullen mededeelen, en het genot daarvan, tot grooten roem van Engeland, en tot bevordering der wetenschappen, aan de geleerde wereld zullen verzekeren.

Delft *den* 14 *October*. Heden overleed hier de Heer Jacob van Breda Med. Dr., in den ouderdom

van

van 75 jaren. Hij was sinds 1790 Lid van de *Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen* te Haarlem en van meer geleerde Genootschappen.

AMSTERDAM. Bij Koninklijk besluit is tot buitengewoon Hoogleeraar bij het Luthersch Seminarium benoemd, de Wel Eerwaarde Heer C. H. EBERSBACH, Predikant der Evangelische Luthersche Gemeente alhier.

BEVERWYK *den* 17 *October.* Heden overleed hier in den ouderdom van 68 jaren, de Wel Eerwaarde Heer JOANNES WIGERI *A. L. M. & Ph. Dr.*, die, na eenen veeljarigen getrouwen Evangeliedienst bij de Hervormden hier ter stede, onlangs uithoofde zijner ligchaams zwakheid *Emeritus* was geworden. Hij werd in 1793 tot Lid van de *Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem* benoemd en behaalde reeds vroeger bij de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* eene gouden en zilveren Medaille; deze voor de beantwoording der vraag: *Zijn de bewijzen en kenmerken eener Goddelijke Openbaringe te vinden in de Boeken des O. en N. Verbonds?* gene voor eene Verhandeling *over de Zedelijke opvoeding der Kinderen.* (*) Hoezeer hij de nuttige lessen, in het laatste stuk medegedeeld, wist optevolgen en in praktijk te brengen, is vele jaren gebleken uit de opvoeding, het onderwijs en de opleiding tot de Akademische studien, door hem met zooveel ijver als kunde aan een aantal jongelieden gegeven, waarvan verscheiden hunnen braven leermeester nog tot eere verstrekken. In den jare 1798 wees het Haagsch Genootschap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst* aan een door hem ingezonden stuk, behelzende *Bedenkingen over de geboorte van Jezus uit eene Maagd*, haren zilveren Eerpenning toe. In alle nuttige inrigtingen, gedurende de jaren zijns verblijfs hier gevestigd, nam hij met geestdrift aandeel, en laat bij allen eene gezegende nagedachtenis achter.

HAARLEM. TEYLERS *Godgeleerd Genootschap* heeft, in

(*) Men vindt beide deze Prijsverh. in het Iste Dl. van de Prijsverhandelingen dier Maatschappij.

in deszelfs laatstgehoudene bijeenkomst, besloten, de volgende Prijsvraag uittefchrijven: „ Welken invloed „ heeft het bestaan van Geloofsformulieren of dusge- „ noemde *Symbolische* Boeken, van den tijd der *Augs-* „ *burgsche confessie* af, op de Godgeleerde studien „ gehad? in hoeverre geeft de nasporing van dien in- „ vloed grond, of om het voortdurend bestaan van „ dergelijke Boeken in 't gemeen aftekeuren, of om „ eene andere inrigting van dezelve als wenschelijk „ te doen beschouwen? en hoedanig zou, in het „ laatste geval, derzelver inrigting behooren te „ zijn?"

De prijs voor het Antwoord, dat der bekrooning waardig gekeurd wordt, is eene gouden Medaille, op den Stempel van het Genootschap geslagen, ter innerlijke waarde van vierhonderd Guldens.

De Verhandelingen, tot antwoord dienende, moeten, of in het Nederduitsch, Latijn, Fransch of Engelsch, goed en leesbaar, *door eene andere hand, dan die van den Autheur*, geschreven zijn, en, zonder naam, alleen met eene Spreuk onderteekend, en vergezeld met een daarbij verzegeld briefje, dezelfde Spreuk ten opschrift voerende, en van binnen des Schrijvers naam en adres bevattende, vrachtvrij gezonden worden aan het Fundatie - Huis van Wijlen den Heere PIETER TEYLER VAN DER HULST, bij het Sleeperspoord te Haarlem, en wel vóór den 1sten Januarij 1820, om beoordeeld te kunnen worden vóór of op den 1sten December deszelfden jaars.

HAARLEM. Tot een proefje, hoe onze Duitsche naburen, zelfs die gene, die het nog wel met ons meenen, over onze Taal- en Letterkunde oordeelen, moge het volgende dienen.

„ In de *Heidelberger Jahrbucher der Literatur* voor 1818. (f. 665 en verv.) staat eene Recensie der Redevoering van Prof. VAN CAPELLE, die, bij eenige vrij goede aanmerkingen over onze Taal- en Letterkunde (van welke de Schrijver toont, niet geheel onkundig te zijn) nogtans het volgende als redenen opgeeft, waarom de *Duitschers* dezelve volstrekt niet beoefenen, ja eene schoone en edele voordragt daarin *naauwelijks voor mogelijk houden*. „ De taal op zich zelve heeft

„ voor

„ voor den *Duitscher* in haren toon en klank, in de
„ vorming van woorden en zinsneden iets terugstoo-
„ tends, ten minste niet veel bekoorlijks; wij zien
„ daar weder onze eigene, wel bekende woorden,
„ maar zij verschijnen ons *of platgeklopt of verminkt*
„ (*breitgeschlagen oder verstümmelt*); wij vernemen
„ woorden, die bij ons buiten gebruik zijn, of eene
„ onedele beteekenis hebben, daar van de schoonste
„ en waardigste dingen gebruikt, en ons dus op eene
„ dikwerf vreemde wijze gestoord bij de vergelijking
„ met onze taal, die zich hier elk oogenblik aan ons
„ opdringt. *De letterkunde der Hollanders draagt,*
„ *gelijk de zamenstelling (constructie) der taal, sinds*
„ *geruimen tijd de boeijen van den Franschen smaak;*
„ *de poezij is grootendeels redekunst* (*), het proza der
„ meeste Schrijvers wijdloopig, en de vorming der
„ zinsneden toont eene menigte *Gallicismen:* van de
„ smijdigheid, en den rijkdom aan wendingen en
„ vormen harer *Duitsche* zuster schijnt deze taal- en
„ letterkunde niet zeer veel te bezitten enz."

Hoe het mogelijk is, dat een man, als deze beoordeelaar, die in het vervolg toont, met Hooft en van der Palm bekend, en onzer tale gansch niet ongenegen te zijn, zulk eene menigte valsche beschuldigingen in een zoo kort bestek heeft kunnen bijeenbrengen, is ons onbegrijpelijk.

Dat de *Hollandsche* taal in de eerste oogenblikken den *Duitscher* vreemd en moeijelijk moet voorkomen, vooral in de uitspraak, is onbetwistbaar; doch is dit niet ook, in eene dubbele mate, het geval met het *Engelsch?* En hoe denkt de beoordeelaar wel, dat het *Hollanders* gaat, die eerst beginnen *Hoogduitsch* te leeren. Gelooft hij misschien, dat de welluidende woorden *Pfropf, Pfuscher, Zwischenzeit,* enz., veel bekoorlijks voor hem hebben zullen? Maar is de *Hollander,* wiens geduld hem daarbij niet begeeft, eenmaal aan dit *Gezische* en *Gezwitscher* gewoon, zoo leest hij met bewondering en genoegen de vele meesterstukken van de taal zijner naburen. En waarom kan de *Duitscher* zich dan niet aan onze keelklanken gewennen? Ligt het

(*) In het Hoogd. volgens een *barbaarsch* bastaardwerkwoord, *rhetorisirend.*

het misschien daaraan, dat zijn orgaan niet genoeg *platgeklopt* (wij zullen niet zeggen *verminkt*) is? Wij zouden dit bijna vermoeden, wanneer wij eenen *Duitscher* en *Hollander* te zamen *Fransch* hooren spreken. Maar juist dit is het misschien: de *Hollander* leert te spoedig *Fransch*, en leest het te veel, om de oorspronkelijkheid zijner taal te behouden. Van vele willen wij dit niet ontkennen, maar dat in de vorming der zinsneden zoovele *Gallicismen* zijn zouden, ontkennen wij stellig, of het moest ook een *Gallicisme* zijn, dat onze goede Schrijvers thans de ellenlange, onverstaanbare *Perioden* der *Duitschers*, die in elkander zitten als uijen (volgens Wielands uitdrukking) niet gebruiken, maar denken, dat men den Lezer liever spoedige rustpunten gunnen, dan hem door volzinnen pijnigen moet, die bij de *Duitschers* vaak halve kolommen eener bladzijde beslaan, en waarvan de geheele verpletterende last op één armhartig woordje van ééne lettergreep neêrkomt. Is dit misschien *de rijkdom aan wendingen en vormen?* Of is het misschien *de humour van* Jean Paul, waarop men een eigen woordenboek heeft? 't Is waar; wij hebben zulk eenen Schrijver niet, dan of het gevaar der navolging van zulk een *kraftgenie* niet tegen zijne verdiensten overstaat, zou nog al de vraag zijn. Hoe kan iemand, die van der Palm's *Gedenkschrift* gelezen heeft (en dat heeft de Rec. en zegt, dat het eene Hoogd. Vertaling verdient) nog twijfelen aan de snijdigheid en den rijkdom der Hollandsche taal aan wendingen en vormen? Wij wilden wel eens den Proza-Schrijver zien, die *Duitschland* thans daartegen over kan stellen. Waar is toch ook die menigte *onedele* woorden, die bij ons eene edele beteekenis hebben? Heeft de *Duitscher* dan de *Fransche* viesheid aangenomen? Of weet hij niet, dat de *Franschen* zelve het bejammeren, dat zij uit kwalijk begrepene zucht tot zuivering en veredeling hunner taal alle de *naiviteit* van Montaigne en Amyot verbannen hebben. Begint dit zelfde beginsel nu ook bij de *Duitschers* te heerschen? —— Maar is de beschuldiging zelve wel waar? Of duidt niet *hoofd*, *kop* en *kopf* en verscheidene andere juist het tegendeel aan?

En nu eindelijk het *redekunstige*, het *rhetoriserende* onzer poëzij! Zoo hoog vliegt zij zeker niet in de

wol-

wolken, dat zij met *Icarus* neêrtuimelt, maar toch hoog genoeg, om zelfs eenen KLOPSTOCK, eenen SCHILLER, eenen GÖTHE op zijde te streven. Wij twijfelen zeer, of de Rec. BILDERDIJK wel gelezen heeft, en, zoo ja, of hij hem verstaat, anders kon hij bij geene mogelijkheid zoo spreken. Maar genoeg! Hij komt zelf op het slot zijner Recensie terug, en zingt de *Palinodie* voor onze beste Prozaschrijvers en Dichters, onder welke laatste hij eenige der voornaamste opnoemt, doch onder deze HUIJDECOPER geplaatst, en FEITH vergeten heeft.

Eene beschuldiging echter van den beoordeelaar moeten wij al zuchtende erkennen. Zij is deze, dat verscheidene der eerste vernuften onder de Hollanders *geenen regel Hollandsch schrijven.* Hier moeten wij schuld belijden: doch mogen op verbetering hopen, die toch ook al begint."

PROGRAMMA

VAN HET

GENOOTSCHAP:

TER BEVORDERING DER HEELKUNDE,

TE AMSTERDAM;

Voor den Jare 1818.

Het GENOOTSCHAP TER BEVORDERING DER HEELKUNDE, TE AMSTERDAM, heeft op den 7den September dezes jaars wederom deszelfs Jaarlijksche Algemeene Vergadering in de groote Gehoorzaal van het *Athenaeum Illustre* dezer Stad gehouden. Wegens het overlijden van haren Voorzitter, den Hoogleeraar A. Bonn, en de afwezigheid van den Hoogleeraar G. Vrolik, werd deze Vergadering door den Medebestuurder F. Jas geopend met eene gepaste Aanspraak, daarin kennis gevende van het groot verlies, dat dit Genootschap heeft getroffen, zijnde deze tachtigjarige grijsaard sedert een tijdvak van acht-en-twintig jaren Voorzitter, en de laatste overgeblevene Stichter van hetzelve. Nog werd aan de Vergadering voorgedra-

 gen

gen het overlijden van vijf verdienstelijke Leden, als de Heer M. van Geuns, Hoogleeraar te Utrecht, de Heer J. Veltkamp, Stads Heelmeester te Zwol, J. Jansen Jansz. Stads Heel- en Vroedmeester in de Neder-Betuw, H. Bezoet, Medic. Doctor en Vroedmeester te Rotterdam en C. H. Brink, Heelmeester te Amsterdam, met bijvoeging eener herinnering van derzelver onderscheidene verdiensten.

Voorts werd door den Secretaris J. N. Engelbrum een volledig verslag gedaan van de handelingen des Genootschaps gedurende het afgeloopene jaar, waaruit bleek, dat bij hetzelve op den bepaalden tijd waren ingekomen twee Antwoorden op de uitgeschrevene Prijsvragen, als één onder de Zinspreuk: *Le défaut de succès est quelquefois plus utile aux progrès de l'art que les réussites.* Leveret., ter beantwoording der Vraag: Wat zijn in het algemeen Vleeschgezwellen, enz. Omtrent welk Antwoord de schriftelijke advijzen van geraadpleegde Medeleden zijnde voorgelezen, de meerderheid zich voor de bekrooning verklaarde; en waartoe de Vergadering, na hierover te hebben gedelibereerd, met eenparige stemmen besloot. Het verzegeld billet geopend zijnde, bleek de Schrijver daarvan te zijn de Heer Jacobus Logger, Stads Heelmeester, enz. te Leyden.

Betreffend het Antwoord, onder de Zinspreuk: *Die Pathologische Anatomie ist die einzige sichere Führerin in der Heilkunde; sie kann uns die Dunkelheit, in der sie sich oft befindet, erhellen*, op de Vraag, wegens eene beknopte, doch zooveel mogelijk volledige beschrijving van den natuurlijken staat der gewrichten, en omringende deelen, alsmede van de gebreken daaraan voorkomende, enz., werden mede de advijzen van geraadpleegde Medeleden voorgelezen. Waaruit bleek, dat de meerderheid van gevoelen was, dat de Schrijver aan het bedoelde der Vraag, (beknoptheid en volledigheid) niet had beantwoord, en dus deze Verhandeling, hoewel anders vele verdiensten bezittende, niet konde worden bekroond; waarmede de Vergadering zich vereenigde, en dus het hierbij behoorend billet ongeopend is verbrand, terwijl zij verder besloot, deze Vraag wederom op nieuw voortestellen, om beantwoord te worden vóór primo Mei 1819, zijnde dezelve van den volgenden inhoud:

„ Daar het voor den Heelmeester van belang is, eene op Ontleedkunde gegronde kennis der ligchaamsgebreken te bezitten, ter verklaring van vele duistere gevallen, die zich aan zijne dadelijke kunstbehandeling kunnen voordoen, vooral ook omtrent de Gewrichten en derzelver omringende deelen: — wenscht het Genootschap, dat de kundigste en ervarenste van deszelfs Leden, en verdere

Nederlandsche Kunstbroederen, door derzelver ondervindingen, andere mingeoefenden hieromtrent willen voorlichten."

„ Om dit doel des te beter te bereiken, zal het Genootschap dit jaar daartoe den algemeenen grond leggen, stellende dien ten gevolge voor, en verlangende hetzelve, onder uitloving van den gewonen Gouden Eerepenning, aan den Schrijver, welke voor den eersten Mei 1819 het meest voldoend Antwoord, en een' Zilveren als een accessit voor dengenen, die het naast daaraan bijkomend zal hebben ingezonden,

„ 1°. Eene beknopte, doch zooveel mogelijk, volledige beschrijving van den natuurlijken staat en te zamenstelling der geledingen en derzelver naast omringende deelen, zoo in het algemeen, als ten aanzien van derzelver voorname onderscheidende bijzonderheden en wijzigingen."

„ 2°. Een dergelijke opgave der gebreken, welke in het algemeen de zamenstellende en omringende deelen der geledingen van den gezonden staat doen afwijken, en dus tegennatuurlijk, hetzij aangeboren of toevallig aangebragt, voorkomen.

„ 3°. Eene algemeene schets van de oorzaken dier gebreken, en van de verschijnselen, door welke zij onderling te onderkennen zijn.

„ 4°. Eene opgave der beste Schrijvers, welke over den ziekelijken staat der gewrichten verdienen geraadpleegd te worden: — inzonderheid die, welke de waarnemingen der beroemdste Heelkundigen bevatten — of welke op eigene ondervindingen gegrond, daardoor bijgebragt kunnen worden en tot staving dienen."

Als nieuwe Prijsvragen stelt het Genootschap de volgende voor, om beantwoord te worden voor primo Mei 1819.

1°. Onder de Heelkundige gebreken, die men dikwijls aan de toppen der vingeren, en zeldzaam aan die der teenen waarneemt, en waaraan veelal de naam van *Vijt* (*Panaritium*) gegeven wordt, terwijl men de ware Vijt miskent, en dezelve, door eene verkeerde behandeling veelmaals het verlies van het nagelbeentje ten gevolge heeft, uit hoofde, dat de oorzaak, de aard, en de onderscheidene kenmerken niet genoeg bekend zijn, zoo wordt gevraagd:

„ Wat is eigenlijk *Vijt* (*Panaritium*)? en welke is de ware oorzaak daarvan?

„ Hoedanig is derzelver aard?

„ Welke zijn de kenmerken, om die van andere ontstekingen aan de toppen der vingeren en teenen te onderscheiden?"

„ Wat is toch de reden, dat men dit gebrek zoo ge-

 „ meen-

„ gemeenzaam aantreft aan de toppen der vingeren, en zoo
„ zeldzaam aan die der teenen?"

„ Welke is de beste behandeling ter genezing?"

2°. Daar 'er sedert de eerste uitvinding van de Verloskundige Tang, bijna met elke schrede, die men in de wetenschap voorwaarts heeft gedaan, eene nieuwe soort van dit werktuig is uitgedacht, en ook nog heden bijkans door elken beoefenaar der Verloskunde eene eigene tang wordt aangenomen en gebruikt, zoo wordt gevraagd:

„ Of de grond tot deze verschillende keuze is toete-
„ schrijven aan wezenlijke en onmisbare vereischten,
„ die eene goede Verloskundige tang hebben moet, dan
„ wel aan eene minder noodzakelijke en willekeurige
„ reden? Het Genootschap verlangt hierbij, dat uit eene
„ oordeelkundige vergelijking van de onderscheidene tot
„ op heden toe bekende Verloskundige Tangen, en uit
„ eigene op waarneming en ondervinding gevestigde re-
„ deneringen, worde bewezen: Welke vaste en onmisba-
„ re vereischten eene goede Verloskundige Tang hebben
„ moet, om algemeene aanprijzing waardig te zijn?

Onder uitloving van eene Zilveren Medaille, op den stempel des Genootschaps geschroefd, aan den Schrijver van het meest voldoend antwoord.

(*Het Vervolg en Slot in het volgend N°.*)

UITTREKSELS UIT BERIGTEN

VAN

LEDEN CORRESPONDENTEN EN DEPARTEMENTEN

DER

NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE

MAATSCHAPPIJ,

IN 1817.

(*Vervolg van Bladz. 302.*)

Over het algemeen kan men niet roemen, dat de landbouw in de *Meijerij van den Bosch*, gedurende de laatste zes à zeven jaren, groote vorderingen gemaakt heeft, en dat

dat 'er in dezelve vele nieuwe gronden zijn ontgonnen; men koestert echter aldaar de hoop, dat bij de wedervergunning der bevorens bij de wet van den 21sten van Grasmaand 1807, en inzonderheid bij die van den 16den van Grasmaand en den 2den van Bloeimaand 1809, toegestane vrijdommen en voorregten, de lust daartoe wel spoedig weder zoude aanwakkeren; welke aanwakkering zeer te wenschen is, daar men in die Provincie nog ruim ⅔ onbebouwden, tegen ⅓ bebouwden grond vindt.

Over de Fabrijken ontving men met veel genoegen eenen uitvoerigen, door den Heer Martini ingezonden, staat van alle de Fabrijken en Traffijken in die Provincie, naar den aard en benoeming derzelve, met aanduiding der Gemeenten, waar die zijn gelegen, met vermelding van het getal der etablissementen, en het aantal der werklieden, daarin gebezigd wordende. Hierin muntte bijzonder uit, eene kantfabrijk te *'s Gravenmoer*, waar 150 werklieden in waren, de tapijt-fabrijken te *Breda*, de weverijen te *Helmond*, de wollen, linnen, katoenen stoffen-fabrijken te *Eindhoven* en te *Stratum*, de laken en andere wollen fabrijken te *Breda*, te *Eindhoven*, te *Tilburg*, de linnen damastfabrijken en weverijen te *Eindhoven*, *Gestel*, *Stratum* en te *Gemert*, de papiermolen te *Boxtel* en de wollen kousen fabrijk in *'s Bosch*, bedragende het geheele getal der werklieden in onderscheidene fabrijken binnen die Provincie, zonder de bierbrouwerijen, stokerijen, koren- en oliemolens, en dergelijke mede te rekenen, als volgt:

Eindhoven, *Stratum* en *Woenzel* . .	3110.
Tilburg.	2816.
Geldrop.	1296.
Helmond.	769.
's Bosch.	528.
Breda.	301.
Gemert.	252.
Gestel.	225.
Boxtel.	212.
Oosterwijk.	104.
Grave.	101.

behalve vele andere door de geheele Provincie verspreid.

Aangaande de Provincie *Groningen* bleek, dat de staat des Landbouws in het district *Winschoten*, zoo al op denzelfden voet blijft en niets bijzonders oplevert. Men vindt daar weinigen, die zich op verbetering of op het nemen van proeven toeleggen. —— Op *Westerwolde* begint men evenwel hier en daar eenig heiveld te bebouwen; het zoogenoemde *roppen* en om in het alzoo be-

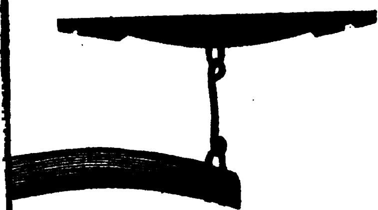
han-

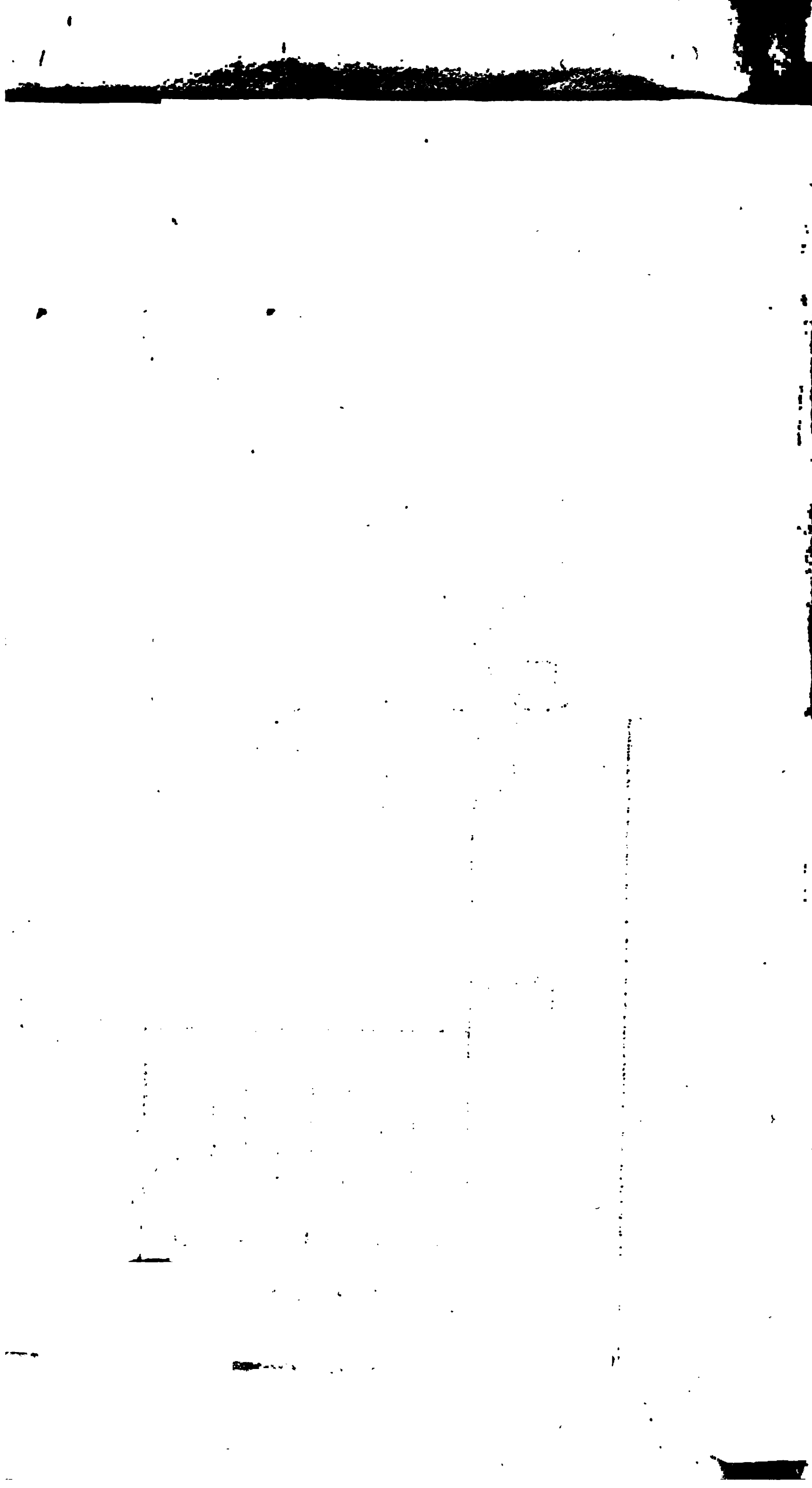
handelde land koolzaad te telen, begint sedert de uitgave van het Rapport van den Heer Hora Siccama van Slochteren, ook in de ommestreken van de *Oude Pekel-A* toetenemen. Men zoude ongetwijfeld op nieuw in het verleden jaar slecht land daartoe ontgonnen hebben, zoo het regenachtige weder dit niet had verhinderd.

Nopens het Fabrijkwezen valt 'er niets bijzonders te melden. De scheepstimmerwerven, welke gedurende de jaren van druk geheel stil stonden, en eene ruïne waren van derzelver eigenaars, geven thans weder veel levendigheid in de *Oude* en *Nieuwe Pekel-A*, bijzonder in de eerste, waar nu weder 10 à 11 aan den gang zijn, en waarop groote en kleinere vaartuigen gebouwd worden. Een groote hinderpaal voor den Scheepsbouw te dier plaatse schijnt de zoogenaamde *Nieuwe Staten Zijl* te zijn, eene sluis aan de uitwatering van de *Aa* boven de *Nieuwe Schans*, welke te nauw en te laag overdekt is, dan dat 'er groote kofschepen kunnen doorkomen, welke van daar niet anders in zee kunnen komen, dan door gezegde sluis: ook zijn alle de vallaten tusschen de *Oude Pekel-A* en de *Staten Zijl* zoo naauw, dat een schip van 18 voeten wijd naauwelijks doorgaan kan. —— Sedert vele jaren hebben de Ingezetenen van de beide *Pekel-A's* te vergeefs verzocht, om de vallaten en de sluis te verwijden en de laatste van boven te openen; de herstelling, welke nu aan de *Staten Sluis* moet plaats hebben, verlevendigt de hoop, dat aan hunne wenschen gehoor gegeven, en die sluis verwijd en geopend zal worden.

Verder werd een Model, Teekening en Beschrijving van een Rolblok, aan de Maatschappij, door het werkzame Departement *van het Westelijk Deel van Staats-Vlaanderen*, toegezonden. —— Hetzelve is dienende om in kleiachtige landen de kluiten aan stukken te breken; immers is het bekend, dat in alle kleiachtige landen de landbouwer somtijds zeer belemmerd wordt door de harde kluiten, van gedroogde aarde ontstaande, wanneer de landen, na eenigen tijd regen gehad te hebben, worden omgeploegd, en men dezelve als dan kluitig liggende laat opdroogen; zulk een' grond te slechten en gelijk te maken is moeijelijk, ja zelfs onmogelijk. Het land weder te ploegen zou bezwaarlijk gaan en zijn doel missen, daar de ploeg in plaats van den grond los en mul omtewerpen en dus vruchtbaar te maken, de schil slechts zou omkeeren, en met eene andere bedekken. —— Van dit werktuig, voor zoo veel bekend eenig in zijn soort, zal in dit geval een geschikt gebruik gemaakt kunnen worden: hetzelve is niets dan het gewone Rolblok, met ijzeren pennen bezet, volgens de hier bij gevoegde Plaat.

'Er-

'Er zijn daar niet weinige menschen, die bedenkingen tegen dit werktuig maken, men brengt bij, dat het maar te weinig te pas zoude komen, dat, bij het minste vocht, de aarde zich tusschen de tanden te zamen pakkende, onbruikbaar zoude worden, dat het in zich te zwaar en te moeijelijk te behandelen is. —— Het geen ten voordeele van hetzelve pleit, is, dat die geue, welke het naast bij de Hofstede wonen, waar het zich bevindt, 'er ook over het algemeen het minste tegen schijnen. Een der vorige eigenaars, als ook de tegenwoordige, spreken 'er met zeer veel lof van; de laatste zelfs meent, dat het met veel nut bij vriezend weder zoude kunnen gebruikt worden, om het land te breken en ter bezaaijing geschikt te maken, waarvan evenwel nog nimmer eene proef genomen is: hij had het dikwijls na eene ligte regenvlaag gebruikt, zonder van de zamenpakkende aarde hinder te hebben; het laat zich gemakkelijk door drie paarden trekken, doch het dient aan een' bedaarden en oordeel gebruikenden landman toevertrouwd te worden, doordien men 'er groote wendingen mede moet maken. De verbeteringen, die 'er nog aan zouden kunnen gemaakt worden, zijn, eene zamenhechting der twee voorste regels in het midden met een ijzer om het raam meer sterkte te geven, voorts ijzeren assen met metalen bussen, om hetzelve gemakkelijker te doen werken.

Wijders waren 'er twee stukken over eenige Grassoorten, Schapenfokkerij en Ziekte, de behandeling en de verbetering van het Rundvee, mede door bovengemeld Departement, *Westelijk Deel van Staats-Vlaanderen*, ingezonden.

Het eene stuk was een Verslag aan de Maatschappij van Landbouw in *Ierland*, van eene daartoe benoemde Commissie tot het onderzoeken en geven van verslag, aangaande den staat des oogsts van de *Fiorin*, enz., in het jaar 1812. —— Het andere was een Verslag van de Heeren J. Risseeuw, Lid der Commissie van Landbouw in *Zeeland*, Vrederegter te *Oostburg*, J. Faro, Landman onder *Tzendyke*, en H. A. Callenfels, Med. Chir. en Art. Obstet. Doctor te *Oostburg*, gesproten uit eene briefwisseling met den Heer Thomas Radcliff, Groot Aalmoezenier van den Onderkoning van *Ierland*, Lid der Agronomische Societeit te *Dublin*, en door dezelve afgezonden ter opneming van den Landbouw, in de Zuidelijke Provincien der *Nederlanden*.

In de maand October des verleden jaars 1816, vervoegde de gemelde Heer T. Radcliff zich bij evengenoemde Heeren, met verzoek, hem in zijn onderzoek naar de wijze van Landbouw en Veeteelt, bijzonder in het land van *Kadzand* en ommestreken, behulpzaam te zijn. Weder-

derkeerig maakte die Heer hen, zoo op dien tijd, als naderhand door de daarop gevolgde briefwisseling met onderscheidene zaken, den Landbouw betreffende, bekend, die hun gewigtig genoeg voorkwamen, om daarvan eenig verslag te maken, dat:

Vooreerst Over de Grassoort *Agrostis Stolonifera* handelde.

Doctor Richardson, Rector te *Clonfeele* bij *Armach* in *Ierland*, heeft het eerst de nuttige eigenschappen dezer plant, aldaar *Fiorin* genoemd, derzelver geschiktst gebruik en beste wijze van aankweeking, openlijk bekend gemaakt. Zij wordt bijna overal gevonden, vooral op vochtige plaatsen en onder de lommer, en zoude welligt in de Duinen bij *Haarlem*, waar dezelve volgens de Gorter overvloedig groeit, goed voortkomen, hetwelk evenwel door anderen in twijfel wordt getrokken. Die plant bezit volgens getuigenis van Dr. Richardson, het levensbeginsel in eenen hoogeren graad, dan eenige andere, hetwelk zij na de afmaaijing zelfs in de ruwste saizoenen behoudt. —— Gemelde Heeren deelen hiervan de navolgende belangrijke, door hen genomen proef, mede.

„ Wij kwamen toevallig in de schuur van een' koemelker te *Oostburg*, en vonden daar een weinig van dat gras in den staat van hooi. Volgens het verhaal der vrouw, had haar man dit gras voor *twee jaren* in een sloot gemaaid, hetwelk met graagte door de beesten gegeten werd en hen overvloedig melk deed geven. —— De smaak van dat hooi was zoet als van den gewonen gedroogden graswortel (*radix tritici repentis*), doch tot onze verwondering vonden wij hetzelve nog groen en jeugdig aan den steel. Wij namen hiervan een weinig mede, en legden het in den tuin van den Heer Risseeuw in den grond, waar wij voor eenige dagen gevonden hebben, dat het begon te groeijen, en aan de knopjes (*stolones*) wortel had geschoten."

Dr. Richardson's landgoed bevat een en twintig Engelsche gemeten als weide, waarvan zeventien met *Fiorin*, om van den eersten November tot den eersten Mei, de volgende beesten te voeden, uitgenomen die, welke in dien tusschentijd voor het huishouden geslagt, of aan de slagters verkogt werden, als:

Ossen en Koeijen om te slagten. . .	13.
Melkkoeijen en Kalveren. . . .	10.
Koeijen en Vaarzen.	11.
Paarden op stal.	10.
Paarden, welke buiten van *Fiorin* gevoed worden.	10.
Schapen.	40.

Al-

Alle, welke beesten, uitgezonderd de Schapen en tien Paarden, sedert den eersten November, onder het dak zijn geweest. —— Aan de beesten, welke geslagt werden, had men, behalve het hooi van *Fiorin*, mangelwortels gegeven, waarmede men drie Engelsche gemeten beplant had. —— Alle deze beesten waren in eenen goeden staat, de meeste Paarden zelfs waren vet. —— De Schapen aten het hooi van *Fiorin* liever, dan dat van eene andere soort, offchoon daarvan eene groote hoeveelheid onder hun bereik was. — Door verscheidene proefnemingen heeft men zich verzekerd, dat de Paarden het ook verkozen.

Te *Dublin* heeft eene Scheikundige eene goede hoeveelheid *Alkohol* uit hetzelve verkregen.

De *Agrostis Stolonifera* levert drie, vier en meermalen zoo veel op, als ander gras, niet zoo zeer in massa als wel in gewigt, doch één pond van hetzelve is voedzamer dan één pond ander. —— Behalve hare voedende kracht zou deze plant zeer voordeelig wezen, omdat dezelve onder opgaande boomen tiert, waardoor men een dubbeld gewin van den grond heeft, en omdat dezelve zoo ligt niet verrot, waardoor zij van 't groot nut in die Provincien konde zijn, welke voor overstroomingen bloot liggen. —— Men kan dezelve niet anders dan afmaaijen, doordien deze plant langs den grond kruipt, of zich te zamenvlecht, even als erwten en dergelijke vruchten. — Zij moet evenwel wel onderscheiden worden van de *Agrostis Vulgaris*, deze is teêrder, minder voordeelig en minder tegen de koude bestand. De plant, die in het land van *Kadzand* gevonden wordt, en aldaar door sommigen *Strekgras* genoemd, schijnt de *Agrostis Stolonifera* te wezen. Gemelde Heeren hoopten nog eenige monsters uit *Ierland* te ontvangen. De Heer Risseeuw heeft een stuk land zoo wel buiten de lommer als onder zware opgaande boomen aangelegd, om daarmede de proef in het groot te nemen: de bewerking van het laatstgenoemde stuk lands ging met onbegrijpelijk veel moeite en kosten gepaard. —— Van deszelfs uitslag hoopte men in het vervolg te berigten.

(Het Vervolg en Slot hierna.)

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	30. 2½ 30. 2 30. 1½	42 52½ 41	O. O. t. N. O. t. Z.	voormidd. betrokken; namidd. bewolkt; 's avonds helder.
22	30 1¾ 30. 1¾ 30 1¾	46½ 51 44	O. t. Z. O. O. t. N.	's morgens betrokken; verder helder; 's avonds wolken; zeer windrig.
23	30. 1¾ 30. 1¾ 30. 1½	40 43½ 41	O. t. Z. O. Z. O. ———	zeer windrig; voormidd. en 's avonds betrokken; namidd. omtrent helder.
24	30. 1½ 30. 1½ 30. 1½	42½ 46½ 42	O. — —	's morgens betrokken; verder omtrent helder.
25	30. 1½ 30. 1¾ 30. 2	39½ 51½ 42	O. Z. O. ——— O.	helder.
26	30. 2 30. 2 30. 2¼	39½ 52 39	O. t. Z. ——— O. N. O.	helder.
27	30 2 30. 2¼ 30. 2½	36 48 39½	O. Z. O. O. t. Z. O.	helder.

BEKENDMAKINGEN.

*** ALEXANDER, *Keizer aller Russen*, in drie zangen, door A. SIMONS, Hoogleeraar te Utrecht, versierd met het Portret van Zijne Majesteit, een gegraveerde tijtel en vignet, zeer zindelijk gedrukt in groot octavo, wordt thans uitgegeven bij de Boekverkoopers TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam. Van des Auteurs werk *de waarde van den mensch*, zijn nog weinige à *f* 2 : - te bekomen.

*** De liefhebbers van kostbare Boekwerken, die verlangen het *Volledig Zamenstel* der KEVERS en TORREN van den ervaren Natuur-Onderzoeker J. E. VOET tot den goedkoopen prijs van *f* 36 : - te bezitten, gelieven zich aantemelden bij BLUSSE en VAN BRAAM te *Dordrecht*, of hunne *Correspondenten*, vermits het *aangeboden getal* ten einde spoedt, en de *eerst daarop volgende Exemplaren* niet dan tot *f* 42 : - te bekomen zullen zijn. Van dit Werk, dat in de *Latijnsche*, *Fransche* en *Nederduitsche Talen* beschreven is, *Twee Deelen* in *groot quarto* bevat en met *honderd en vijf* keurig *afgezette Platen* prijkt, wordt een *Berigt* met *Plaatproeven gratis* afgeleverd.

Dit No. met bijgevoegde Plaat kost 5½ Stuiver.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1818.

N°. 51. Vrijdag den 6den November.

BERIGTEN.

AMERIKA. De rots, onder den naam van *Table-Rock* bekend, die in den vermaarden Waterval der Niagara een uitstek vormde, is grootendeels ingestort, hetgeen men aan de koude van den laatsten winter toeschrijft. Hierdoor zijn Kristallisatien ontbloot, die het onderzoek der Natuurkenners zullen verdienen.

PETERSBURG. De Maatschappij der Wetenschappen dezer Hoofdstad bezorgt tegenwoordig de nieuwe Uitgave der volledige Verzameling van de Reizen der Russische Leden der Akademie door het binnenste des rijks, van het jaar 1733 tot op heden. Men vindt daarin in zijn geheel de Werken van KRASSCHEINNIKOU LAPUCHIN, PALLAS, GMELIN, GULDENSTOEDT enz. Deze uitgave zal uit 30 tot 40 Boekdeelen bestaan. Het eerste Deel, behelzende eene Beschrijving van Kamschatka is reeds in het licht verschenen. Het Akademie-Lid WISCHNEWSKY, in zijne hoedanigheid als Sterrekundige aan de Maatschappij der Wetenschappen verbonden, doorreisde, sinds eenige jaren,

 meer

meer dan 90,000 werften lands in het binnenfte van Rusland, deed vele Sterrekundige waarnemingen en bepaalde de ligging van meer dan 3000 belangrijke punten. Hij arbeidt thans aan de uitgave zijner reizen, die, naar men verzekert, van het grootfte belang zijn.

STOKHOLM. In den ouderdom van 68 jaren overleed hier de Staatsraad Baron ADLERBETH, Ridder der Seraphinen-Orde en Lid van verfcheiden geleerde Genootfchappen. Zijn dood is niet alleen voor den ftaat maar ook voor de geleerde wereld een verlies. Men telt zijne Zweedfche vertolkingen van *Virgilius* en *Horatius*, gelijk ook zijne Tragifche en Lyrifche Schriften, onder de Klasfieke Werken van dit Rijk.

KOPENHAGEN. Het gemis aan een Nationaal- of Volkslied deed zich vooral bij het Deensch Contingent van het bezettingsleger in Frankrijk gevoelen; dit gaf aanleiding, dat de Officieren en Beamoten daarbij eene premie van 400 zilveren Rijksdaalders hebben uitgeloofd, aan den Vervaardiger en Componist van zulk een Lied. Om daartoe medetewerken heeft het Genootfchap ter bevordering der Wetenfchappen, bij voorraad eenen prijs van 200 Rijksd. voor het beste Gedicht uitgeloofd.

LONDEN. Twee der Schepen tot de Noordelijke Ontdekking-reis uitgezeild en bepaaldelijk die, welke oostwaarts van Groenland naar de Noordpool moesten doordringen, zijn, dezer dagen, teruggekomen. Deze beide Schepen de *Dorothea* en *Trent* hebben geene hoogere breedte kunnen bereiken dan 80° 30′ op 12° oosterlengte, en beproefden ook vruchteloos in westelijker lengte verder doortedringen. Overal ftieten zij op eenen fcheidmuur van ijs, welks nadering ten uiterfte gevaarlijk was; gelijk duidelijk bleek uit het beklemd raken van een dezer fchepen tusfchen twee vlottende ijsbergen, waardoor het geheel uit het water geligt werd, een deel der kromhouten verbrak en het ijzerwerk verbogen is. Men verzekert, dat alleen de infpanning van alle krachten hetzelve nog behouden heeft. Van het ander gedeelte

te dezer Ontdekkingreis weet men den uitslag nog niet: volgens de laatste berigten poogt het nog altijd door de Baffinsbaai eenen doortogt te vinden.

AKEN Z. M. de Koning van Pruissen een bestendig Gedenkteeken van zijn gehouden verblijf in de Rijn - Provincien willende achterlaten, heeft besloten tot de oprigting eener Universiteit te Bonn.

'S GRAVENHAGE *den* 30 *October.* De *Maatschappij voor Natuur- en Letterkunde*, onder de Zinspreuk: *Diligentia*, vierde op heden, bij gelegenheid van den aanvang harer werkzaamheden in dit wintersaizoen, het *vijfentwintig jarig* tijdsverloop, sedert de eerste beginselen van het Genootschap: *Ter beoefening der Proefondervindelijke Wijsbegeerte* in het jaar 1793; waaruit ten jare 1805 deze Maatschappij geboren is. De Bestuurder Ds. R. P. VAN DE KASTEELE handelde in eene doelmatige Redevoering: *over de nuttigheid van geleerde Maatschappijen en Genootschappen in 't algemeen, en over het Nut, dat deze Maatschappij gesticht heeft in 't bijzonder*: — en boeide de aandacht van eene zeer groote Vergadering aan eene treffende voorstelling van het klein beginsel, den gestadigen voortgang en de Lotgevallen dezer Maatschappij gedurende deze 25 jaren; welke zich, niettegenstaande velerlei beletselen, van onderscheiden aard, heeft staande gehouden, en tot het tegenwoordig aanzien verheven: bestaande thans uit 250 gewone Leden, vereerd met de bijzondere bescherming onzes geliefden Konings: hare werkzaamheden uitoefenende, in een haar eigen, daartoe geheel ingerigt aanzienlijk gebouw, met behulp van eene uitgebreide Verzameling der fraaiste Werktuigen, en voorzien van een schoon Kabinet met Naturalia. De geheele Vergadering, getroffen door de welsprekende voorstelling van het nut aan dergelijke gemeenschappelijke werkzaamheden verbonden, verliet de spreekzaal met vernieuwden ijver voor de wetenschappen, en derzelver uitbreiding *door naarstigheid*, de Zinspreuk der Maatschappij.

LEYDEN *den* 24*sten October.* Op heden hield de Hooggeleerde Heer C. J. C. REUVENS, tot buitenge-

gewoon Hoogleeraar bij deze Akademie bijzonder voor het vak der Archeologie benoemd, zijne Inwijdings Redevoering: *de Laudibus Archeologiae*, dat is: ter aanprijzing der Archeologie of de kennis van Oude Gedenkstukken. — Tot Secretaris dezer Akademie is bij Koninklijk Besluit aangesteld de Heer L. C Luzac, in plaats van den Heer Mr J. de Fremery, die een eervol ontslag heeft bekomen.

PROGRAMMA

VAN HET

GENOOTSCHAP:

Ter BEVORDERING der HEELKUNDE,

TE AMSTERDAM;

Voor den Jare 1818.

(Vervolg en Slot van Bladz. 314.)

Het Genootschap herinnert hiermede, dat bij hetzelve is hangende de volgende Prijsvraag, onder uitloving eener gouden Medaille, om beantwoord te worden vóór den 1sten Mei 1819.

„ Offchoon over het algemeen de Hoofdwonden in „ deze gewesten niet alleen gelukkig, maar meestal ook „ spoedig genezen worden, gebeurt het echter niet zoo „ geheel zelden, dat ligte wonden aan het *hoofd*, of „ zulke, welke in hevige kwetsingen de beste hoop tot „ genezing opleveren, na afloop van veertien dagen of „ meerdere weken, plotselijk eene geweldige verandering „ en verslimmering ondergaan, zoodat zelfs de beste hulp- „ middelen, welke aangewend worden, meestal te ver- „ geefs zijn, en de Lijders het met den dood bekoopen.

„ Bij de lijkenopeningen vindt men in deze gevallen, on- „ der andere, het harde Hersenvlies gewoonlijk over des- „ zelfs geheele uitgestrektheid met eene graauwgeelachti- „ ge stoffe bedekt, welke veel overeenkomst heeft, met „ die, welke men op gangreneuse verzweringen vindt.

„ Van

„ Van de panboring tot ontlasting dezer stoffen kunnen „ wij weinig of geen nut verwachten; de voornaamste „ hulp schijnt van de Geneeskundigen aftehangen. Men „ vraagt nu:

„ 1. Welke is de oorzaak, dat het uitbarsten dier toe„ vallen zoo lang vertraagd wordt, daar men uit de ver„ schijnselen, die 'er na den dood gevonden worden, „ zeer ligt besluiten kan, dat dezelve al eenigen tijd aan„ wezig waren, eer men die aan den lijder gewaar „ werd?

„ 2. Zijn 'er eenige kenteekenen, waaruit men het aan„ zijn dier toevallen, voor dat zij zich openbaren, met „ eenige waarschijnlijkheid zoude kunnen voorspel„ len?

„ 3. Zoo dit mogelijk ware, welke geneesmiddelen „ zouden dan als voorbehoedende, zoo in- als uitwendig, „ kunnen gegeven worden?

„ 4. De ziekte in hare hevigheid daar zijnde, welke „ is de beste, op de ondervinding gegronde geneeswij„ ze, om met eenige vrucht voor den lijder werkzaam „ te kunnen zijn, in deze altijd zeer moeijelijke ge„ vallen?

„ Welke middelen zijn bij voorkeur nuttig bevonden, „ en zouden derhalve eene bijzondere oplettendheid „ verdienen?"

Het Genootschap, van gemelde besluiten bij dezen kennis gevende, heeft gedacht, als voormaals, daar te moeten bijvoegen — dat geene, dan Nederlandsche Heelkundigen zullen toegelaten worden, te dingen naar eenigen Eereprijs van hetzelve, hoegenaamd; — dat men geenerleije geschriften zal aannemen, tenzij gesteld in het Nederduitsch, en zeer leesbaar geschreven; — dat de Antwoorden op voorgestelde Prijsvragen, gelijk ook, de naar eene *Premie* dingende bijzondere Verhandelingen en Verzamelingen van Waarnemingen, met eene Zinspreuk moeten onderteekend zijn, en vergezeld gaan van een verzegeld Billet, ten opschrift hebbende dezelfde Zinspreuk, en inhoudende den Naam, Titel en de Woonplaats des Schrijvers; — dat alle Geschriften, zonder onderscheid, vrachtvrij moeten gezonden worden aan den Secretaris des Genootschaps J. N. Engeltrum; —— dat alle bijzondere Verhandelingen, Waarnemingen, of Verzamelingen van Waarnemingen, uiterlijk voor den eersten Junij van ieder jaar, moeten worden ingeleverd, begeert men, dat daarover beslist worde in de eerstvolgende Algemeene Vergadering, of dezelve geplaatst te zien in het naast uitkomend Deel der Werken van het Genootschap; —— dat alle Stukken, welke het Genoot-

schap worden medegedeeld, het volstrekt eigendom zullen zijn van hetzelve, en derzelver Schrijvers daarvan geen afzonderlijk gebruik zullen mogen maken, buiten deszelfs toestemming; — dat alleen de goedgekeurde Prijsschriften in hun geheel door den druk zullen worden gemeen gemaakt; en men, van de overige, voor zooveel zulks noodig geoordeeld wordt, bij wijze van Uittreksels, of Aanmerkingen op het goedgekeurd Prijsschrift, den meest wezenlijken inhoud zal mededeelen; — dat men op dezelfde wijze zal handelen, omtrent alle Geschriften, het Genootschap ter beoordeelinge en gemeenmakinge toegezonden, en niet vallende in den term eener volstrekte goed- of afkeuring; — dat men echter altoos een iegelijk deszelfs regt zal doen wedervaren, en ten dien einde van niets eenig gebruik maken, dan met melding van den naam des Schrijvers, als deze bekend is, en onbekend zijnde, van deszelfs Zinspreuk, geplaatst onder zijne Verhandeling, Waarneming, Verzameling van Waarnemingen, of hoedanig Geschrift het ook zijn moge; — dat de verzegelde Billetten der niet voldoende gekeurde Prijsschriften ongeopend zullen verbrand worden; — dat Bestuurders des Genootschaps niet zullen mogen dingen naar eenigen Eereprijs van hetzelve; — dat ook geen van deszelfs Leden zulks zal geoorloofd zijn, dan onder voorwaarde, dat zijn Prijsschrift, en het opschrift van het daarbijgevoegde verzegeld Billet, een ander dan zijn gewoon *Cachet* drage, en met eene vreemde hand geschreven zijn; — dat, eindelijk, de naam eens iegelijken, wien uit welken hoofde ook, eene *Premie* geschonken wordt, ten spoedigste, door middel der gewone Tijdschriften, zal bekend gemaakt worden.

Tot Leden zijn benoemd de Heeren:

J. F. Kluyskens, Med. en Chir. Doctor, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Instituut, Professor Chirurg. aan de Akademie te Gent, enz. enz.

W. F. Buchner, Medic. Chir. en Stads Doctor te Gouda.

H. S. Keuls, Secretaris der Stedelijke Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt, Heel- en Vroedmeester te Schiedam.

H. J. van Mens, Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt voor Noord-Braband, residerende in den Bosch, Stads Heel- en Vroedmeester te Breda.

J. R. L. Kerkhoffs, Medic. Chir. Doctor, Lid van verscheidene zoo In- als Uitlandsche geleerde Genootschappen, Eerste Officier van Gezondheid, en Chef van het Militaire Hospitaal te Antwerpen.

H. J. Logger, Medic. Chir. Doctor en Vroedmeester in 's Gravenhage.

A. Lemzon Pynaker, Medic. Doctor, Lid van het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, en Heelmeester te Alphen.

En tot Honoraire Leden de Heeren:

P. E. Wauters, Lid van het Koninklijke Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, van de Koninklijke Akademie te Brussel en verscheidene Uitlandsche geleerde Genootschappen, Medic. Doctor te Gent,

H. van den Bosch, Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, residerende te Dordrecht, Stads Med. Doctor te Rotterdam.

Amsterdam den 15den October 1818.

UITTREKSELS UIT BERIGTEN VAN LEDEN CORRESPONDENTEN EN DEPARTEMENTEN DER NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ, IN 1817.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 319.)

Ten tweede: vond men aldaar *over de manier van Schapenfokken* het navolgende.

De Heer Radcliff verhaalde, dat men in *Ierland* de *Zweedsche rapen*, tot voeder van allerlei vee, gebruikte, doch bijzonder voor de Schapen. —— Volgens eene grove berekening zoude men op tien gemeten (vijf morgens) 200 Schapen kunnen vet maken, wanneer vier gemeten met rapen beplant, en de overige zes als eene wei-

weide gebruikt worden. Men zou dus met deze rapen de Schapen tot 100, 130, ja 150 ponden kunnen vet maken. —— In *Ierland* blijven de Schapen meest altijd in beslotene weiden, die aldaar rijk, gezond en uitgestrekt zijn. In streken, waar men de Schapen in groote menigte aanfokt, perkt men hen niet af, maar laat hen zelfs in den winter den vrijen loop over de uitgestrektheid der weiden; men zorgt evenwel, dat in dezelve een vaste staak is, rondom welk een groote hoop hooi wordt vastgemaakt, waarvan de Schapen naar welgevallen eten kunnen. In streken, waar men overvloedig rapen aantreft, verstrekken deze tot voedsel: ten dien einde trekt men in den winter dezelve uit den grond, en strooit men ze dagelijks op de weilanden. —— Deze wijze van voeden is zoowel geschikt voor kudden, daar men van wil kweeken, als voor die gene, welke men tot slagten bestemt. In *Ierland* worden zij weinig op de raaplanden afgeperkt, maar in *Engeland* geschiedt dit algemeen.

Ten derde, behelsde hetzelve *over de ziekte der Schapen in* Kadzand de bot *genoemd*, het navolgende:

Die ziekte heerschte aldaar in den verleden winter zeer sterk; de Schapen daardoor aangetast behouden hunnen eetlust, doch de wol verliest de natuurlijke gezonde krul en vetheid; het tandvleesch en de oogschelen worden bleek, en het beest vermagert en sterft bijna etende. Na den dood vindt men in de lever zekere slijmachtige insecten, die de gedaante van een *botje* hebben. Die ziekte is volgens de berigten van den Heer Radcliff in *Ierland* wel bekend, en heerscht alleen in die kudden, welke op lage kleigronden geweid worden, of op bergen, waar men voor geene goede afwatering zorgt: 'er schijnen in die landen zekere nadeelige waterplanten te groeijen, die deze ziekte voortbrengen. 'Er is aldaar nog geen middel tegen dezelve gevonden; ondertusschen wijst de Heer Radcliff een eenvoudig middel aan, om het kwaad voor te komen; het bestaat in iedere week, aan elk Schaap omtrent drie oncen zout te geven. Men legt het zout op stukken lei of gehouwen steen, die men in de weiden zet, of eene andere geschikte plaats geeft: de Schapen komen dat met graagte oplekken. Een geval in het Graafschap *Kerry*, toont het nut van deze behandeling.

„ Zeker Heer Mahony vermoedende, dat het gras van eenen berg aldaar, waarop hij 200 Schapen had, ongezond was, bewaarde hen tegen die ziekte, door hun op die wijze zout te geven. —— Door ongesteldheid van woonplaats moetende veranderen, was hij twee jaren elders; zijn Schaapherder veronachtzaamde het geven van zout, en de gansche kudde stierf."

Zoodra men bemerkt, dat de oogen bleek worden, zou het goed zijn, de Schapen het groen te onthouden, en

met

met hooi en klaver te voeden; *misschien* zoude hierdoor de ziekte nog in hare beginselen gestuit worden.

Ten vierde: Over de behandeling van het Rundvee had de Heer Radcliff eenige vragen gedaan; dan daar men te *Kadzand* en in de omstreken daar weinig werks van maakt, raadde men gemelden Heer, zich ter inwinning der beste berigten, aangaande de behandeling van het Rundvee en bijzonder der Melkkoeijen, in *Noord-Holland* te vervoegen. — Men is daarmede in *Ierland* zeer ten achteren: in het afgeloopen jaar zijn 'er eenige melkerijen opgerigt. — De Koeijen worden daar het geheele jaar op stal gehouden, en des winters houdt men het best die stallen op 60° warmte van Fahrenheit: want eene verandering daarin brengt over de 100 Koeijen een zeer groot verschil in de hoeveelheid melk voor dien dag te weeg. Het gewone voedsel is des zomers klaver en andere groenten, en des winters beetwortel, met kortgesneden hooi, dat door middel van stoom verwarmd wordt. Men heeft opgemerkt, dat de rapen eenen slechten smaak aan de melk geven. De gebouwen met de stoommachine zijn in die melkerij regtstreeks tot hun oogmerk gebouwd; de stal wordt door dampbuizen verwarmd, en het vloeibaar voedsel wordt door middel van andere buizen naar den etensbak van ieder beest geleid. — In streken, waar men rijke weiden heeft, laat men de Kalveren, die men aankweeken wil, de moeder op de helft uitzuigen. In andere streken krijgen zij, de eerste maand, eenige reizen daags, een' emmer versche zuivere melk (9 *litres*): na dien tijd voedt men hen met afgeroomde melk en geeft men somtijds eene spoeling van hooi met gekookt hennepzaad. Doch de Kalveren, die men vet wil maken, laat men driemaal daags zuigen, zoo veel zij willen; zij worden in eene naauwe en donkere plaats opgesloten, die echter droog en zeer zuiver is; daar hangt men een bal van krijt, om hen aan te laten lekken. Wanneer zij 4, 6 tot 8 weken oud zijn, worden zij als geschikt ter slagting beschouwd, doch 14 dagen voor zij geleverd worden, trekt men hen eene aanmerkelijke hoeveelheid bloeds af. — In het Graafschap *Hereford*, beroemd om zijn kalfsvleesch, geeft men aan ieder kalf dagelijks anderhalf pond bloem (Amsterd. gewigt) dat met eene soort van jenever tot ballen gekneed wordt, en men het kalf doet doorslikken.

Ten vijfde. Over de verbastering van het Rundvee.

Eene Prijsvraag der Maatschappij gaf aanleiding, dat men naar de reden daarvan onderzoek deed, en het volgende tot antwoord verkreeg. — Ik zoude het minder toeschrijven aan de oorzaken, die gij vermoedt, dan wel aan gebrek van eene goede keus der dieren, die tot de voortteling zijn bestemd. In *Engeland* en *Ierland* heeft

men gezien, dat sommige, die zich bij uitsluiting op de veeteelt toelegden, schoone kudden bekomen hebben, door eene oordeelkundige keus van de voorwerpen, om de rassen te verbeteren. Wat nu den ouderdom tot bespringing betreft: zoo kan men van een' Stier, die een jaar oud is, twintig of dertig Kalveren trekken, van een tweejarige vijftig, en van eenen ouderen honderd Kalveren, zonder hunne ligchaamsgesteldheid hierdoor te verzwakken. Men zorge slechts, hun goed voedsel te geven, doch de Vaarzen dienen niet voor haar derde jaar bij den Stier gedaan te worden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

STAATS-HUISHOUDKUNDE. BIJDRAGEN *tot de Huishouding van Staat* in het Koningrijk der Nederlanden, verzameld ten dienste der *Staten Generaal*, door GYSBERT KAREL, *Grave* VAN HOGENDORP Tweede Deel, *'s Gravenhage*, bij de Wed. JOHANNES ALALRT *en Comp.* MDCCCXVIII. gr. 8°. *pp.* 314.

'Er verscheen van dit allernuttigst werk het eerste Deel in het voorste gedeelte van dit loopende jaar, en wij gaven van hetzelve met lust en genoegen een verslag in dit Weekblad I. D. N°. 25. bl. 391 en volgg. Nu volgt nog in ditzelfde jaar het tweede Deel, onder den bovengemelden titel. Wat zullen wij omtrent hetzelve meerder zeggen, dan dat wij in den Letterbode, ter aangehaalde plaatsen, uit *grond van ons hart, en de krachtigste overtuiging*, ten aanzien van het eerste Deel van dit allernuttigste werk gezegd hebben? Hier heerschen dezelfde grondbeginsels, dezelfde juiste aanmerkingen, dezelfde zucht voor het welzijn van het vaderland, hetzelfde doorzigt, en dezelfde onvermoeide vlijt en ijver tot onderzoek, tot nasporinge van daadzaken, zonder welke doorgaans in het wilde wordt geschermd.

Dit Deel vangt aan met: Aanteekeningen op eene reis door de Zuidelijke Nederlanden, in den zomer van het jaar 1817, en wel te Gorcum, te Breda, te Antwerpen, Gend en omliggende plaatsen, te Namen en de omliggende streeken, te Luik en ommelanden, te Aken enz. Men ontmoet hier, in alle die plaatsen, de naauwkeurigste onderzoeking van de veelvuldige middelen van bestaan; van de verschillende wijzen, om de fabrijken te doen bloeijen; van de onderscheidene behandeling, werktuigen, vertier, opbrengst enz., en zulks bij de voornaamste, de bekwaamste, de schranderste en braafste fabrijkeurs, onder welke zeer vele voorkomen, die met veel doorzigt en on-

ondervinding eene uitgestrekte werkzaamheid vereenigen. Dit alles wordt op eenen zeer gemeenzamen toon, even als of het brieven waren, medegedeeld, om te meer verstaanbaar, en allerwege nuttig te zijn: dus in eenen schrijfstijl, voor de onderwerpen geschikt, omtrent welke eene hooge stemming zoo ongepast zoude zijn, als zij de berigten, in welke het alleen op echte waarheid aankomt, zou verdacht maken.

Uit deze veelvuldige nasporingen wordt bl. 181 en volgg. een *Besluit* opgemaakt, vooreerst in het algemeen, dat 'er geen wezenlijk onderscheid, ten aanzien der middelen van bloei en welvaart, tusschen de Zuidelijke en Noordelijke Gewesten van dit Koningrijk te vinden is: namelijk men wordt overtuigd van eenen grooten uitvoer uit de Zuidelijke Gewesten, waartegen een schat van uitvoer in de Noordelijke, van boter en kaas, van meekrap, zee- en rivier-visch, met vele andere artikelen van minder belang, gelijk haver, vlas enz., tegen overstaat. Huiden, hoornen, wol en verdere vruchten van veeteelt, werpen de Noordelijke Gewesten niet minder af. Wat de fabrijken betreft, ook is in dit opzigt de uitvoer niet zeer onderscheiden, b. v. uit de Noordelijke gedeelten van het Rijk, de geraffineerde suikeren, de jenever, de gefabriceerde tabak. Welke uitvoer de aanzienlijkste is, uit het Noorden of wel uit het Zuiden, is twijfelachtig, maar de regering kan daaromtrent de zekere opgaven verkrijgen, terwijl het onderscheid, zeer zeker, niet groot genoeg is, om een verschil in het bestuur aantebrengen. Wat nu het vertier der fabrijken binnen 's Lands aangaat, 'er is door den Heer Grave VAN HOGENDORP een geheel zamenstel, als het ware, van middelen opgegeven, ten einde dezelve optebeuren, zonder tot de *gevaarlijke* hulp van hooge inkomende regten op vreemde waren de toevlugt te nemen, bl. 84.

Vaart en handel zijn volstrekt van denzelfden aard in het Noorden en Zuiden; slechts ouder en uitgebreider in het Noorden en nog in de kindschheid in het Zuiden. Op dezelfde grondslagen als in het Noorden, zullen vaart en handel in het Zuiden weelderig groeijen, indien de vooroordeelen zulks niet beletten, bl. 84.

Verkeerde begrippen, uit het Fransche bestuur geboren, zijn bij velen, in de Zuidelijke Gewesten, tot vooroordeelen geworden. 'Er zijn, ja, onderscheidene belangen van landbouwers, fabrijkanten en kooplieden, in alle landen, dus ook in de Zuidelijke en Noordelijke Gewesten, maar die laten zich, door eene voorzigtige en doorzigtige regering, op dezelfde wijze, en volgens dezelfde grondbeginselen, zeer wel vereenigen. Het zelfde bestuur, dezelfde huishouding zijn voor den Staat van alle de Provincien geschikt, en dit zal algemeen erkend

kend worden, als de vooroordeelen zullen plaats gemaakt hebben voor een waar inzigt der zaken, bl. 185. —— Het openbaar onderwijs komt overal aan den gang, en op de Hoogescholen zal zelfs de kennis der huishouding van den Staat opzettelijk onderwezen worden. De koophandel en zeevaart worden dagelijks meer bij de hand genomen, en de voordeelen derzelve dagelijks meer ingezien, bl. 186. —— Matige inkomende en uitgaande regten kunnen ten eerste wederom ingevoerd, en de heffing gemakkelijk voor den koophandel gemaakt worden. De fabrijken kunnen aanstonds, door eene belasting van 3, 4 of 5 pCt. op de vreemde waren, alle die opbeuringen genieten, die zijn aangestipt. De zorg voor de ledige handen en afgedankte werklieden, inzonderheid om dezelve tot ontginning van heigronden te gebruiken, lijdt zelfs geen uitstel enz. bl. 187. —— Alle de belangen smelten zamen in eene goede huishouding van Staat; en de gronden van dezelve, bij de Staten-Generaal aannemelijk te maken, zij dan de aanhoudende werkzaamheid van een iegelijk, die zijn vaderland liefheeft, bl. 188.

De schrandere Staatsman VAN HOGENDORP laat hierop eenige van zijne *Advijzen* volgen, *uitgebragt in de Staten-Generaal*, *tweede Kamer*, *gewone Vergadering* 1817, namelijk, op den Levantschen handel; op den Theehandel; op de Financiele wetten voor het jaar 1818; een advijs uitgebragt in eene afdeeling van de tweede Kamer der Staten-Generaal, op de begrooting van 1818; op eenige veranderingen, voorgeslagen in de wet van 3 Oct. 1816; op de Haring-visscherij; op het onderhoud der Vondelingen; op eenige veranderingen, voorgeslagen in de Indirecte belastingen: waarop een Aanwijzer (Index) volgt, van den inhoud der twee Deelen, en een Register der hoofdzaken, in beide Deelen voorkomende, volgens het alphabet.

In alle de gedeelten van dit belangrijk tweede Deel, heerschen dezelfde verlichte grondbeginsels, de naauwstgezette nasporingen, de juiste gevolgtrekkingen uit dezelve, en schoonste lessen van de Staat-huishoudkunde, uit doorzigt en hartelijkste vaderlandsliefde voortgesproten, welke wij ter lezing en overweging aan alle Vaderlandsgezinden aanprijzen, en met welke de Heer VAN HOGENDORP alle de Ingezetenen van dit gezegend Koningrijk ten hoogste verpligt heeft.

C.

UIT.

UITVINDINGEN.

Nieuw Zaai-Werktuig.

Op een ſtuk lands, te Cours la Reine, in Frankrijk gelegen, nam men in het openbaar de proef met een nieuw Werktuig, om Koren te zaaijen. Hetzelve is eenvoudig en hecht van zamenſtel, kan aan alle ſoorten van ploegen vastgemaakt worden en vordert geen bijzondere voorzorgen van den Zaaijer. Naar welgevallen kan men veel of weinig zaaijen, en het is dermate ingerigt, dat zelfs een hobbelachtige grond geene ſchokken of onregelmatige verdeeling der zaadkorrels doet vreezen.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Groote Pompoen.

Een Moerasbebouwer van Grand Montreuil, te Verſailles, (LOUIS SANTIN), heeft onlangs een Pompoen verkocht ter zwaarte van 161 ponden, maar deze voorwaarde bij den verkoop gemaakt, dat hem alleen alle de zaadkorrels zouden toebehooren, die de Pompoen bevatte.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Verkooping van Runderen te Bampton.

De Heer COLLING te Bampton, een der geoefendſte Landbouwkundigen in Engeland, heeft, in de vorige maand, van den openbaren verkoop zijner Runderen, ten getale van 61, zoo Stieren, als Koeijen en Kalveren de ſom van 7484 Guinjes gemaakt. Zij waren ook inderdaad van een fraai ras; een Stier van vier jaren werd voor 621 Guinjes en eene Koe van vijf jaren voor 370 Guinjes verkocht. Lord ALTHORPE heeft 'er een gedeelte van gekocht.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,
BUITEN HAARLEM.

1818 Oct.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	30. 2 30. 2 30. 2	37 50½ 48	Z. O. Z. t. O. Z. t. W.	helder.
29	30. 2¾ 30. 2½ 30. 3½	54 59½ 52½	W. t. N. N. W. t. W. N. W.	betrokken; in den namiddag bewolkt; tegen den avond een weinig dampig.
30	30. 3 30. 3 30. 2½	53½ 57 53½	Z. W. — —	betrokken; dampig.
31	30. 1¼ 30. 0¾ 29. 9½	53½ 57 52½	Z. W. — —	betrokken; in den voormidd. bewolkt.
Nov. 1	29. 8¾ 29. 9½ 30. 0	52½ 59½ 46	Z. W. W. W. N. W.	voormidd. betrokken; een regenbui; verder bewolkt; 's avonds helder.
2	29. 9½ 29. 9½ 29. 9¼	52 57 53	Z. Z. W. Z. W. t. Z. Z. Z. W.	omtrent betrokken.
3	29. 8¾ 29. 8¾ 29. 8	[illegible] 55 46½	Z. — —	omtrent helder.

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, *omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.*

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
October	33	16

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

STAFFORDSHIRE. Te Hansvorth overleed den 13den October eene Weduwe ANN SMALWOOD geheeten, in den hoo-

hoogen ouderdom van 116 jaren, zijnde in 1702 het eerste jaar van de regering van Koningin ANNA, geboren. Zij heeft vijftien kinderen ter wereld gebragt, waarvan de oudste nog leeft in een' tachtigjarigen ouderdom. Sinds eenige jaren was zij blind, maar behield voor het overige tot het laatste oogenblik haars levens het gebruik van alle hare zintuigen volkomen.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, zijn in de maanden Augustus en September van de Pers gekomen en alom verzonden de volgende Werken en Tooneelstukken:

I. PACCARD, *Louize van Vergy of het Vermogen der Hartstogten*, één Deel compleet, met gegraveerde Tijtel en Vignet van SMIES en ZEELANDER, à *f* 3 : -

II. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, N°. 3. à *f* - : 12.

III. CLAUREN, *Belangrijke Verhalen*, één Deel, met gegraveerde Tijtel en Vignet van ZEELANDER, à *f* 2 : 16.

IV. *Lotgevallen van den Graaf van Las Casas, voor, gedurende en na zijn verblijf met* NAPOLEON op het eiland Sint Helena, à *f* 1 : -

V. VON LANGSDORFF, *Reis rondom de Wereld, in de jaren* 1803 *tot* 1807, twee Deelen met vijf uitslaande Platen van MARCUS, Muzijk en Portrait van den Schrijver. Nieuwe Uitgave, à *f* 4 : 16.

VI. *Historie van den ouden en nieuwen Amsterdamschen Schouwburg*, met Platen, in carton, à *f* 2 : -

Van dit wezenlijk belangrijk werkje, waarin men de gezigten van den ouden en nieuwen Schouwburg aantreft, zijn maar zeer weinig Exemplaren voorhanden.

VII. *De Generaal Moreau of de Drie Tuiniers*, Tooneelspel naar het Hoogduitsch van W. VOGEL, door P. L. à *f* - : 9.

VIII. A. VON KOTZEBUE *De Vrijmetselaar*, Blijspel in één Bedrijf, à *f* - : 8.

IX. Idem, *De Spiegel, of laat dat blijven*, Blijspel in één Bedrijf, à *f* - : 8.

Bij

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, is van de Pers gekomen en alom bij hare Correspondenten voorhanden, het onderstaande belangrijke werk:

Pearson, *Gedenkstukken uit het Leven en de Schriften* van den Eerw. Heer CLAUDIUS BUCHANAN, Theol. Doctor, voormalig Predikant te Calcutta, Onder-Provoost van het Kollegie in het fort William in Bengalen enz., volgens de *Tweede* Uitgave uit het Engelsch vertaald, en met eene Bijlage vermeerderd door J. Werninck, Theol. Doctor en Nederd. Predikant te Londen, eerste Deel met het Portrait van Buchanan, in gr. 8°. à *f* 3 : -

Het Tweede Deel is ter Perse, zullende het Werk in Drie Deelen geheel kompleet zijn.

NB. NB. NB. Van de *Onderzoekingen naar den toestand des Christendoms in Azie* door gemelden C. Buchanan, mede door Ds. Werninck vertaald, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen à *f* 2 : 18.

*** Op den 10den, 11den en 12den November, alleen des voormiddags, is de Boekverkooper Vincent Loosjes te Haarlem, voornemens, *in het Lokaal der Publieke Verkoopingen voor Roerende Goederen* aldaar, door een daartoe bevoegd Beambte te doen verkoopen:

Eene zeer goede Verzameling Latijnsche, Fransche, Engelsche, Hoog- en Nederduitsche BOEKEN, bestaande, behalve eenige *Godgeleerde, Kerkelijke Historieschrijvers, Natuur, Wiskundige en Regtsgeleerde Werken*, in de *Nieuwste Reisbeschrijvingen, Romans, Mengelwerken, Dicht-, Taalkundige en Tooneelspelen*, — waaronder voortreffelijke Werken met *Platen*, als Laborde *Tableaux de la Suisse*, Humboldt en Bonpland *Vues de Cordilleres*, Hentzy *Vues des Glaciers*, Hoofts en Cats Werken in folio, *l'Encyclopedie*, Buffon *Natuurl. Hist.*, Ledermuller *Mikroskopische Vermakelijkheden*, in quarto, Laudon *Annales du Musée*, Stuart en Kuiper *de Mensch*, Luikens beste Uitgaven enz., uitmunten; voorts eenige zeer fraaije Optische, Physische en Muzijk-Instrumenten, waaronder *Brandspiegel, Mikroskopen* met voorwerpen, van IJpelaar en anderen, Toestellen voor *Prisma, Chambreobscur, alle met hun toebehooren; Violoncel* van Kuiper enz., gevonden worden, en eindelijk eenige Rariteiten en Boekenkassen.

Zijnde de Catalogus bij bovengemelden Boekverkooper te bekomen.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 52. *Vrijdag den 13den November.*

BERIGTEN.

BERLIJN. De alhier gevestigde Akademie ontving dezer dagen, bij eene Kabinetsordre, de volgende Prijsuitschrijving betrekkelijk het Dierlijk Magnetismus:

„ De verschijnselen onder den naam van Dierlijk Magnetismus bekend, trekken sedert langen tijd de aandacht der Geneesheeren en Natuurkenners tot zich, zonder dat tot nog een algemeen gevoelen deswegens is aangenomen. Wenschelijk is het, dat deze verschijnselen zoo in verband worden voorgesteld, dat men daaruit een beslissend oordeel kan afleiden. Men ontveinst het niet, dat dit vraagstuk zeer moeijelijk is optelossen, uithoofde dat de verschijnselen, waarover gehandeld wordt, niet voor een stelsel van gedurige en opeenvolgende herhaling derzelfde proefnemingen vatbaar zijn, welke in verscheiden andere takken der Natuurkunde den bekwamen en geduldigen waarnemer tot meer en meer naauwkeurige zekerheden geleidt; — maar de tegenwoordige staat der wetenschappen en het groot aantal der vermelde daadzaken zouden ons hoop kunnen inboezemen op den juis-

juisten uitslag derzelve te vernemen, indien eene oordeelkundige kritiek de verschillende graden van geloofbaarheid bepaalde, die deze verhalen verdienen, en zoo die nieuwe daadzaken rangschikte, dat zij in verband gebragt met de van ouds bekende, met name, met de verschijnselen van den slaap, der droomen, van het slaapwandelen en van verschillende zenuwachtige aandoeningen.

„ Men verlangt eene ontvouwing dezer daadzaken zoo ingerigt, dat die [illegible] vooral het wonderbare ontheft, door aantetoonen, dat zij, even als alle andere verschijnselen, onderworpen zijn aan zekere wetten en niet afgezonderd en buiten alle verbindtenis met andere verschijnselen der bewerktuigde wezens bestaan. Ieder der te behandelen vragen moet met juistheid bepaald worden, ten einde tot een even juist antwoord aanleiding te kunnen geven. Men achtte het beter aan hen, die de oplossing van dit vraagstuk zullen ondernemen, overtelaten, om naar welgevallen de gedeeltelijke vragen vasttestellen en te rangschikken."

„ Het Dierlijk Magnetismus kan zonder twijfel als een zuiver Natuurkundig Vraagstuk beschouwd worden; maar bij deze Prijsuitschrijving sluit men de vraag niet uit, nopens deszelfs mogelijke toepassingen en de wijze dezer toepassingen op de Geneeskunst; men begeert veeleer, dat zij, die daarover meenen te mogen oordeelen, ook niet verzuimen de vraag uit dit oogpunt te bezien."

„ De stukken, die naar den prijs willen dingen, moeten voor den 3den Augustus 1820 aan de Akademie der Wetenschappen toegezonden worden, die belast is met dezelve wereldkundig te maken."

„ Een prijs van *Driehonderd Dukaten* zal aan die Verhandeling worden toegekend, aan welke de Akademie de voorkeur geeft."

„ Volgens de gewoonte moeten de Antwoorden voorzien zijn van een verzegeld Briefje bevattende, onder de Spreuk van de Verhandeling, den naam des Schrijvers."

BRUNSWYK *den 22sten October.* Op heden overleed hier de Heer JOACHIM HEINRICH CAMPE, die zich bij de Duitsche ja Europische jeugd, door het opstel-

len

len van verscheiden nuttige Kinderwerken bijzonder verdienstelijk gemaakt heeft. Hij was ook een getrouw beoefenaar zijner Moedertaal en bragt tot derzelver opbouwing mede, door zijne uitgave van Ant- [illegible] Woordenboek. Van de Kinderwerken zal het genoeg zijn, zijnen *Robinson Crusoe*, *de Ontdekking van Amerika*, *Reisbeschrijvingen voor de Jeugd*, *Zedeleer*, *Theophron* enz. te noemen, waarvan vooral de eerste niet slechts genoeg van in de meeste levendige talen en zelfs in het Latijn overgebragt te worden, en algemeen het vleijendste onthaal genoot.

BONN. Bij de alhier te vestigen Universiteit zullen vijf Faculteiten zijn, eene van de Katholijke en eene van de Protestantsche Godgeleerdheid, eene van de Regten, eene van de Geneeskunde en eene van de Wijsbegeerte en Wetenschappen in het algemeen. De beide Godgeleerde Faculteiten zijn in rang en regten gelijk en zullen jaar om jaar de Akademische eerbewijzen genieten.

AANM. Behalve de oprigting eener Universiteit te Bonn, heeft Z. M. de Koning van Pruissen, gedurende zijn verblijf alhier, nog een schitterend bewijs gegeven, hoe zeer hij kennis en wetenschap wil helpen uitbreiden. De beroemde Reiziger, Baron ALEXANDER VON HUMBOLDT, wiens reis door Zuid-Amerika (*) zulke voortreffelijke uitkomsten opleverde, was reeds verscheiden jaren voornemens, om eene reis naar den Archipel, die zich tot het oostelijk gedeelte van Indie uitstrekt, en vooräl naar de Oost-Indie te doen, in de hoop van tot op de hooge bergen van Thibet door te dringen. Deze onderneming vorderde zoo vele onkosten en voorschotten, dat 's Reizigers fortuin die niet goed konde maken. Hij wendde zich tot onzen Koning en ontving daarop het volgende gunstig antwoord van hoogstdenzelven:

„De Kanselier van Staat, Prins VAN HARDENBERG, heeft mij de Memorie voorgelegd, die gij hem

(*) Bij de Uitgeefster van dit Weekblad zijn van die hoogstmerkwaardige Reis reeds 6 Dn. in het licht verschenen. *Red.*

hem hebt aangeboden; aangaande uwe voorgenomen reis naar de Indien en den Indischen Archipel. Uwe vorige reis in Zuid-Amerika en de schoone werken, die daarvan de vruchten geweest zijn, hebben u eenen roem doen verwerven, die uw vaderland tot eere strekt, en zijn van het grootste nut voor de wetenschappen geweest. Ik twijfel geenszins, of uw nieuw reisplan zal met hetzelfde gevolg bekroond worden."

„Ik maak mij dus een genoegen, van u tot het doen dier reis toe te staan, een jaarlijkschen onderstand van 12,000 Daalders in goud, voor vier of vijf jaren, te rekenen van het oogenblik van uw vertrek. Ook sta ik u toe, alle de noodige natuur- en sterrekundige werktuigen, welke echter het eigendom van den Staat zullen blijven, en die na het volbrengen der reis aan de bewaarplaatsen moeten worden gezonden, die u alsdan zullen worden opgegeven."

„Met vermaak zal ik zien, dat een kenner zoo als gij, medewerkt tot het verrijken van de aan den Staat toebehoorende Kabinetten."

„Ik zal het levendigste belang stellen in den gelukkigen uitslag van uwe geleerde onderneming."

FREDRIK WILHELM.

BRUGGE. Z. M die reeds vroeger de Akademie dezer stad met een jaargeld van 2000 Guldens begiftigd had, heeft thans een nieuw bewijs gegeven van zijne hulde aan de bevorderaars der Schoone Kunsten, door 500 Guldens inteschrijven tot de oprigting van een Standbeeld voor JAN VAN EYCK, anders ook JAN VAN BRUGGE genaamd, aan wien men de Uitvinding van het Schilderen met Olieverw toekent.

LEYDEN *den 1sten November*. In den ouderdom van 40 jaren overleed hier de Heer Mr. C. J. KNEPPELHOUT, Lid van het Utrechtsch Genootschap, van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem en van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden.

HAARLEM. Gaarne ruimen wij eene plaats in aan den onderstaanden Brief en onderwerpen het daarin geopperde aan de bedenkingen der Taalgeleerden.

Wel

Wel Edel Heer!

Toen ik onlangs het 50ste Nommer van uw geacht Weekblad, met aandacht, doorlas, trof mij het ingelascht berigt, nopens het overlijden van den grooten BELZONI, als schander Oudheidkenner, zoo met regt betreurenswaardig. Voornoemd berigt lezende, kwam mij iets voor, hetwelk (mijns bedunkens) niet geheel onwaardig is, om het publiek medegedeeld te worden. Namelijk het verhaal over de prachtige albasten en *doorschijnende* Begraafkist, door BELZONI, in de Katakomben van Egypte ontdekt, herinnerde mij aan eene plaats in HERODOTUS, welke, te voren door verscheidene Geleerden in twijfel getrokken, daaruit geheel opgehelderd wordt. — De Vader der Geschiedenis verhaalt in zijn derde Boek: (bl. 206 van WESSELINGS Uitgave) dat de *Ethiopiërs* hunne lijken, in beschilderd pleister gelegd, bewaarden onder zuilen of stulpen van doorschijnend *hualon*; welk woord door LAUR. VALLA, met *Vitrum*; *glas* vertaald wordt. WESSELING maakt daaruit eene soort van *Delfzout*. — Zoude het nu wel zoo geheel onwaarschijnlijk zijn, dat onder dit *hyalon* of *hualon*, hetzelfde doorschijnend albast verstaan moet worden, uit hetwelke de ontdekte kist was zamengesteld; dat, wegens de doorschijnendheid der stoffe, aan dezelve de naam van *hyalon* is gegeven, welke (volgens de oudste Grieksche afleidingen) niet anders beteekent dan *Watervormig*? — Door handel immers of door geschenken van Vorsten aan Vorsten, kan deze stoffe ook in Egypte overgevoerd en daar bewerkt geweest zijn.

Ik noeme mij, met achting,

Wel Edel Heer!

Uw' bestendigen Lezer

Utrecht
3 November 1818.

P. CAMPER.
Kandidaat in de Letteren.

KUNSTEN.

BRIEF

WEGENS DE

TENTOONSTELLING der KUNSTWERKEN

VAN NOG IN LEVEN ZIJNDE

NEDERLANDSCHE MEESTERS

TE AMSTERDAM, 1818.

(Aan den REDACTEUR van den Algem. Konst- en Letterb.)

Mijn Heer!

Naauwelijks was de *Tentoonstelling der Kunstwerken van nog in leven zijnde Nederlandsche Meesters* geopend, of ik ontving de voor mijne eigenliefde streelende uitnoodiging, om eenig verslag wegens dezelve voor uw Weekblad te geven. Ik wil gaarne gelooven, dat gij daarop eenigen prijs stelt, maar zulk een verslag is de ondankbaarste arbeid, dien men verrigten kan. Ik stoor mij wel niet aan het verwijt, mijnen Brief over de laatstvoorgaande Tentoonstelling, op eene laffe en souteloozе manier, zoo het heette bedekt, aangetegen, als zijnde de beoordeelingen der stukken daarin *oppervlakkig*; dit is te onnoozel, om van te spreken, het ligt in den aard der zake, dat mijn verslag *oppervlakkig* blijven moet, en ik laat het gaarne aan meer bevoegden over, om de Tentoonstelling stuk voor stuk grondig te beoordeelen; maar zou dat werk op mijne beurt niet aan mijn' berisper durven toevertrouwen, die veler wege, onder een' grooten omhaal van woorden, kunsttermen, ijdele uitroepingen, en ongelukkige vergelijkingen, nog oppervlakkig blijft, en veelligt in één opzigt voor mij als Beoordeelaar moet onderdoen, te weten onpartijdigheid. Dan ik laat hem de vrijheid meesterachtig en als *ex tripode* te zeg-

zeggen over de Tentoonstelling, wat en hoe hij het verkiest, maar neen hetzelfde van hem te kunnen vorderen. Aan hem stoor ik mij dus niet, maar dit is zeker, dat de Schilders over het algemeen, zoowel als de Dichters, vrij ligt geraakt zijn, en dat het dus moeijelijk valt, hun door eenig verslag, hetzij kort en oppervlakkig, hetzij uitgebreid en beredeneerd, te voldoen. Ik wil geen' hunner beleedigen. En hierom had ik bijna besloten, u eens vooral te schrijven, dat ik mij tot deze taak nimmer weder verledigen wilde, tot dat eindelijk het veelvuldig fraaije op deze Tentoonstelling mij overhaalde, om nog eenmaal mij daaraan te wagen. Ik zal dit maal alleen vermelden, wat, naar mijne gedachten, op dezelve het voortreffelijkste was, maar laat daarom hetgeen ik niet noem geheel in zijne waarde.

Met het *aantal* der tentoongestelde stukken en de namen der Schilders hebt gij uwe Lezers reeds bekend gemaakt; dus kan ik mij van die moeite ontslagen achten, maar ik kan niet nalaten te herinneren, dat deze Tentoonstelling de laatstvorige van 1816, welke de in 1813 en 1814 gehoudene daarin reeds overtrof, in dit opzigt nog een honderdtal te bovengaat: een uitmuntend blijk, hoe de beoefening der kunst in de Noordelijke Provincien meer en meer veld wint, daar slechts weinige Kunstenaars uit de Zuidelijke Provincien dezes Rijks, de Expositie met hunne voortbrengselen vereerden. Maar laat ik ter zake komen, en u verzoeken, de u overgezonden lijst in handen te nemen: dit zal mijne taak bekorten.

Het *Historiele* vak, al brengt men daartoe alle stukken, die 'er misschien bij behooren, was, ziet men op het getal, schraal bezet; maar de waardij der stukken stelde voor het minder aantal schadeloos. Onder een negental stukken van dezen aard vestigde mijne aandacht zich onwillekeurig op de groote Schilderij van J. W. Pieneman, verbeeldende de *verdediging van de stelling bij Quatre-Bras door Zijne Koninklijke Hoogheid den Kroonprins*, welke algemeen een meesterstuk in alle opzigten geoordeeld werdt. Ik beschouwde dit stuk bij herhaling met verrukking en aandoening, en geloof veilig te kunnen zeggen, dat hetzelve zoowel om de ordonnantie als uitvoering,

zoowel om de gelijkenis der perfonen als de werking der hartstogten in gelaat en gebaarden, zoowel om ftoutheid en kracht van uitdrukking als juistheid van teekening en gepastheid van groepering, zoowel om koloriet als licht deszelfs talentvollen maker ten hoogfte tot eere verftrekt. Ik zou, om u hiervan te overtuigen, hetzelve uitvoerig moeten befchrijven, maar ik acht mij hiervan gevoegelijk te kunnen ontflaan, door u overtewijzen op het ftukje, over deze Schilderij door den Heere Scheltema in het licht gegeven, waaruit men alle bijzonderheden, welke de Schilder wilde afmalen, naauwkeurig kan te weten komen. Dit zij dan genoeg, dat ik mij niet verzadigen kon aan de befchouwing van dit met zoovele levensgrootte beelden geftoffeerd tafereel, hoezeer ook de menfchelijke natuur van tooneelen als bijzonder op den voorgrond afgebeeld zijn, een affchuw heeft. Aangenaam was het mij te vernemen, dat Z. M. den Heer Pieneman tot Ridder van de Orde van den Nederlandfchen Leeuw, als een blijk ter erkentenis van des Schilders verdienften, verheven heeft, en ik ftap van dit voortreffelijk voortbrengfel onzer hedendaagfche Schilderkunst af, met den wensch, dat het op eene der zalen van het Paleis te Soestdijk geplaatst, de volharding vereeuwigen mag; waarmede onze Kroonprins aan het hoofd zijner dapperen bij Quatre-Bras de Franfche legermagt bedwong en alzoo de overwinning bij Waterloo voorbereidde. Ook onze Helden ter Zee werden niet vergeten, de als Zee-Schilder reeds beroemde Baur van Harlingen leverde (n°. 26) een ftuk voorftellende het *Bombardement van Algiers, door de Engelfche en Hollandfche Eskaders in* 1816. Hoevele moeijelijkheden de vervaardiger bij de voorftelling van dit bombardement in den nacht, had te boven te komen, men erkent algemeen, dat hij zich uitmuntend van zijne taak gekweten heeft. De uitwerking, die het ftuk op den befchouwer maakt, is treffend, en neemt toe, wanneer men, gelijk mijn geval was, van onderfcheidene ooggetuigen des bombardements verneemt, dat hetzelve naar waarheid is voorgefteld, en dat de Schilder een oogpunt wijsfelijk gekozen heeft, waarin het Hollandsch Eskader het best zigtbaar was. Hoe akelig ook dit tooneel door de vereeniging van zoovele ijs-

fe-

lijkheden, in een' nacht, enkel door springende bommen verlicht, uit zijnen aard zijn moge, niet alleen de Kunstminnaar bewondert zee en lucht en schepen, maar ook de Vaderlandlievende juicht de welgeslaagde pogingen der Schilderkunst toe, om Neêrlands herlevenden Zeeroem te vereeren.

Het derde stuk, dat zich in dit vak bovenal onderscheidde, was no. 281, verbeeldende het *Doodbed van Prins Willem den Eersten*, door W. Mol van Haarlem. Het denkbeeld, om dezen Grondlegger van Neêrlands onafhankelijkheid, weinige oogenblikken nadat hem het noodlottig schot trof, op zijn doodbed voortestellen en de aandoeningen, die dit bij zijne echtgenoot, kinderen en vrienden moestte weeg brengen, aftefchilderen, was reeds gelukkig, en de uitvoering bevredigde aller wenschen. De nog jonge Kunstenaar toont klaar door de ordonnantie, dat hij zijnen tijd op de Fransche Kunstschole, ik meen van David, wel besteed, en haar het groeperen en kiezen van gunstige standen en licht, bij een groot aantal beelden, heeft afgezien, maar zich niet heeft laten verleiden, om haar slaafs te volgen, daar het koloriet en de geheele manier van schilderen bij de Hollandsche Schilderschool t'huis behoort. Verdienstelijk is ook dit stuk, zoowel om de gelijkenis der voornaamste personen Willem I zelven, den Raadpensionaris Buis enz. naar de daarvan bestaande portraiten; als om de verschillende wijzen, waarop de droefheid bij de onderscheidene omstanders werkt: het is duidelijk zigtbaar, dat tot in huisraden en kostumen toe, de Kunstenaar, gelijk zulks ook behoorde, niet los is te werk gegaan. In één woord wij mogen de Nederlandsche Schilderschool met zulk een' Kunstenaar geluk wenschen, die bij eene goede penseel behandeling toont genie te bezitten, om in het te zeer verwaarloosd Historievak met goeden uitslag te arbeiden. Zulk eene fraaije eerste proeve verdient alle aanmoediging, en zet de Heer Mol zijne studien voort, waartoe ik hem met zoovele beschouwers van zijn stuk uitnoodig, dan kan hij eenmaal grooten roem als Historieschilder verwerven.

Onze Landschapschilders verzuimden niet, om ons op vele fraaije voortbrengsels te onthalen. Ik telde in dit vak omtrent 70 stuks, waaronder zooveel schoons en voortreffelijks gevonden wordt, dat, zoo ergens,

 hier

hier de keur zoo groot was, om er 'er eenige uittekippen, die bijzonder en boven andere voldeden. Mij behaagden vooral vier stukken van den Haagschen Schilder A. Schelfhout, voorstellende de *Vier Jaargetijden* (n°. 229), die overheerlijk uitdrukken wat zij bedoelen, en van eene kourige penseelsbehandeling zoowel als verstandige ordonnantie getuigen dragen. En van deze vier overtreft de Winter naar mijn gedachte de andere; het zonlichtje op de sneeuw is zoo naar waarheid en tevens aangenaam geschilderd, dat elk onwillekeurig 's mans talent bewondert. G. J. Michaëlis, reeds gunstig in dit vak bekend, leverde twee uitstekende fraaije landschappen (n°. 178 en 179) waarvan het eene bij Borkulo het ander bij Amerongen genomen is, en hield door beide zijnen roem staande. Dit was ook het geval met P. G. Westenberg (n°. 290, 291 en 292), A. Brondgeest (n°. 51 en 52) en J. N. Hulswit, van welken laatsten (n°. 125) een *Geldersch Landschap* mij het best voldeed. Ik zag ook met veel genoegen de vier stukken door J. A. Knip (n°. 147, 148, 149 en 150) ten toongesteld, maar gaf de voorkeur aan het *Gezigt in de Sabine bij Rome*. Eindelijk onderscheidde zich naar mijn oordeel nog van de overige een *Wintergezigt* van Mevr. M. C. Scharff geb. van Rossum (n°. 228), en *een Gezigt van het Kermisdal te Cleve* door C. Andriessen (n°. 8). De ontleding van de bijzondere schoonheden dezer stukken of de ontvouwing der redenen, waarom ik deze boven andere ook *zeer verdienstelijke* de voorkeur geef, is voor het bestek van eenen Brief niet berekend, en gelijk ik zeide: ik wil *oppervlakkig* blijven.

Van Landschappen bijzonder met Dieren gestoffeerd, was deze Tentoonstelling weder wel voorzien, en daaronder van zeer fraaije. Die van P. G. van Os te 's Graveland spanden, naar mijn gedachten, boven alle de overige in dit vak, waarvan ik 'er *vijftien* telde, de kroon. Van zijne drie stukken behaagde mij ver het *groote boomrijke Landschap met grazend en liggend Vee* (n°. 199), nog boven de twee andere (n°. 197 en 198), die reeds zoo schoon zoo voortreffelijk mogen heeten. In dit stuk spreidt de Kunstenaar zoovele kracht van bewerking en juistheid in de navolging der natuur ten toon, dat hij mag gerekend worden

zich

zich zelven als overtroffen te hebben, en den roem der geheele Nederlandsche Schilderschool in dit vak te handhaven.

Ook het stuk van den Antwerpschen Schilder L. B. Ommeganck, voorstellende *een Schapenstal bij morgenstond* (n°. 195) beviel mij uitstekend, schoon zijne manier van behandeling veel van den vorigen kunstenaar verschille. Is het minder kloek en stout, zijn penseel geeft niet toe in delikaatheid en ineensmelting van kleuren, die verder gaande in gemanierdheid zou ontaarden. In beide stukken van den Hr. Oberman (n°. 193 en 194) waarvan het een eene *rustplaats van Paarden bij een Vrachtwagen*, het ander eene *pleisterplaats van een Postwagen bij eene Herberg* voorstelt, zijn de paarden ook fraai behandeld, en voldoet het bijkomende (*Accessoire*) zeer wel; en de *Hond* in een Landschap van Dasveld onderscheidt zich mede gunstig, door de levendigheid en natuurlijkheid van voorstelling, hoe eenvoudig het stuk anders van ordonnantie wezen mag.

Slechts zeven stuks met *dood Wild* vond ik tentoongesteld, en zonder de verdiensten der overige Schilders in dit vak te miskennen, geloof ik dat n°. 202 en 203 van G. J. J. van Os de voorkeur waardig zijn, vooräl het eerste, dat bij hetgeen Weenix en andere oude Meesters geleverd hebben, al zeer nabij komt.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Akademische Redevoeringen. *Redevoering van* Corn. Fransen van Eck, over het aanbevelenswaardige van de beoefening der Nederlandsche Letterkunde, gehouden den 16den van Louwmaand 1817, ter aanvaarding van het Hoogleeraar-ambt, aan de doorluchtige Schole der Stad Deventer. Te Deventer bij J. H. de Lange 1817, 8vo. pp. 59.

In onzen *Algem. Konst- en Letterbode* voor het Jaar 1817, I. D. N°. 7. bl. 99. kondigden wij aan, dat de Hoog-

Eer-

Eerwaardige Hooggel. Heer C. FRANSEN VAN ECK, S. S. Theol. Doctor en Hoogl. der Godgeleerdheid aan het Athenaeum der stad Deventer, en Leeraar der Hervormde Gemeente, op den 16den Januarij 1817 zijne nieuwe waardigheid als Hoogleeraar der Nederlandsche Letteren plegtig aanvaard had, met eene Redevoering: *Over het aanbevelingswaardige van de beoefening der Nederlandsche Letterkunde.* Inderdaad, eene keuze van stof voor eene Redevoering, welke voor het begrip van alle soorten van toehoorders moet berekend zijn, zeer geschikt, en tevens belangrijk voor alle standen. Maar deze Redevoering, schoon in hetzelfde jaar gedrukt, is niet tot onze kennis gekomen. Onlangs eerst kwam ons dezelve onder het oog, en wij lazen die met het grootste genoegen. De inleiding is kort en zakelijk. De Redenaar zegt zelf terstond, bl. 5, dat zijne Toehoorders door het nieuwe en verrassende niet zullen getroffen worden. En zeker, zelden zijn dusdanige inwijdings-redevoeringen voor betoogen van iets nieuws en nog ongehoords geschikt. Maar het belangrijke van de herinnering, de gemakkelijke en vloeijende wijze van die herinnering, kunnen niet dan zeer behagelijk zijn; en aan deze verdiensten heeft de Hoogleeraar VAN ECK ten hoogste voldaan. En wat kon toch ook meer aan het lofwaardig doel van de oprigting van Leerstoelen voor de Nederlandsche Letterkunde aan Akademien en Athenaeum's voldoen, dan, het belangrijke van de beoefening der Nederlandsche Letterkunde, klaar, duidelijk, helder, voor eenen iegelijk vatbaar, voorgedragen, en op eene gemakkelijke wijze zoo aanteprijzen, dat men, om zoo te spreken, op de Nederlandsche Letterkunde verlieven moet, daar zij in hare waarlijk hooge verdiensten zoo bevallig wordt voorgesteld? Dit was dan het eenvoudig oogmerk van den Hoogleeraar VAN ECK, en voor dit oogmerk is de geheele wijze van zijne voorstelling uitstekend geschikt.

Hij bewijst het aanbevelingswaardige, het aangelegene dezer beoefening, uit tweederlei bronnen, vooreerst: *uit de innerlijke voortreffelijkheid der Nederlandsche Letterkunde zelve,* bl. 5—25, ten andere: *uit de voortreffelijkheid en het gezag van mannen, die door hunnen rang en staat in de Vaderlandsche Geschiedenis uitblonken, en welken de roem van geleerdheid en wijsheid tot op den huidigen dag toe is bijgebleven,* bl. 26—54. Waarna de zeer gepaste aanspraken van den dag en plegtigheid volgen.

Verdere ontleding van deze zoo aangenaam vloeijende Redevoering is buiten ons bestek. De stijl is algemeen kort zonder duisterheid, vloeijend zonder flaauwheid, krachtig met eenvoudigheid, en discht geheel en al eene genoegelijke lezing op.

Be-

Behalve de vroegere Letterhelden, Jacob van Maerlant, Cornelis Kiliaan, enz., komen Vondel, Hooft, Ten Kate, Filips van Marnix, Heer van St. Aldegonde, Coornhert, Cats, Huygens, de Dekker, van der Goes, Poot, de van Harens, en andere voortreffelijke mannen ten tooneele. De beide Brandts, Wagenaar, Moonen en Nyloë worden niet vergeten, en onder de Dichters aan Hoogvliet, van Merken, van Winter, Helmers en andere uitmuntende Letterkundigen gedacht; en de Groot in ondicht en dicht altijd even groot, niet voorbijgegaan. Eene schoone les aan de Godgeleerde Kanselredenaars en Regtsgeleerden, treffen wij op bl. 42—44 aan. Maar wij moeten ons, hoe zeer met moeite, beperken. Wij kunnen echter niet nalaten, van de gevoelige herdenking aan den diepgeleerden, den hoogst eenvoudigen en beminnelijken Pieter Nieuwland, bl 48, hier uittefchrijven. „En, „ hoe zoude ik, den aandrang, (zegt de Redenaar) van „ mijn hart kunnen wederstaan, om bij deze gelegenheid „ hulde te doen aan hem, wiens vroege dood allen, die „ waardig waren hem gekend te hebben, als het gevoe- „ ligste verlies betreurden; wiens naam mijne lippen nim- „ mer zonder eerbied zullen uitspreken; op wiens bij- „ zondere vriendschap ik steeds grootsch zijn zal, als „ op de hoogste eere, die mij immer van menschen, zoo „ lang ik leve, kan wedervaren. Pieter Nieuwland „ was een Wijsgeer van den verhevensten en beminne- „ lijksten aard. Voor de Wiskundige Wetenschappen was „ hij geschapen. En de Nederlandsche Letterkunde verheft zich te gelijk op hem, als een harer grootste sie- „ raden. Zijne *Schets van het Scheikundige Leerstelsel van* „ *Lavoisier*, en zijne Verhandeling *over de gevoeligheid van hart*, (in het Algemeen Magazijn van Wetenschap, Konst en Smaak, I Deel, bl. 389, en II Deel, „ bl. 519.) zijn onder anderen overtuigende bewijzen, „ hoe zeer hij de kunst verstond, om zijne moedertaal „ tot eene gelukkige voordragt van Natuurkundige en „ Zedelijke Wijsgeerte te bezigen. Hij zelf was het al- „ leen, die op de vruchten van zijnen Dichtgeest eenen „ geringen prijs stelde. Van ons zullen zij, als eene „ kostbare nalatenschap, als kleinooden van de edelste „ soort, altijd gewaardeerd blijven. En ook dan, wan- „ neer hij alleen de Zanger van *Orion* geweest ware, „ zoude zijn naam in den Tempel onzer Zanggodinnen „ met onverdoofbaren glans pralen."

Men vergeve aan Recensent, het geheele uitschrijven van deze plaats. Zij is zoowel een bewijs van des Redenaars gevoelig hart, en hoogachting voor ware verdiensten, als van zijne krachtige welsprekendheid, zonder ophef en gebrom. Men vergeve aan Recensent het mede-

[illegible] dezer geheele plaats. Hij was ook de getuige, de waarnemer van de nog pas ontluikende geestvermogens der kindschheid van dit zeldzaam menschen-wezen; hij was mede de bewonderaar van zijne klimmende zielskrachten; hij deelde vervolgens in zijne edele vriendschap; bij de herdenking aan dezen edelen vriend, kan hij zich nog niet bedwingen, om in zijnen hooggeklommenen ouderdom, die anders gezegd wordt het gevoel te verdooven, bij deze herinnering eenige tranen te storten en aan Nieuwland's nagedachtenis toetewijden.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Nieuw Perpetuum Mobile.

Het is bekend, dat men voor eenigen tijd door middel der Zambonische Galvanische kolommen eene Eeuwigdurende Beweging daarstelde: ten zelfden einde bezigt men nu te Ivernesſ in Schotland de Magneet, op deze wijze. Een ſlinger wordt tusſchen twee Magneten geplaatst, doch wanneer hij een derzelve nadert, ſchuift het werktuig een niet geleidend ligchaam tusſchen beide, hetwelk de aantrekking afbreekt; de ſlinger begeeft zich hierop terſtond naar de andere zijde, waar hij op dezelfde wijze gekeerd wordt en vervolgens tot in het oneindige die beweging voortzet. Schoon de vinding niet onvernuftig is, vraagt men met reden, wat kracht beſtendig die tusſchenbeideſchuiving van niet geleidende ligchamen bewerkſtelligt: hoe die onophoudelijk zou werken langs den mechaniſchen weg, laat zich *a priori* niet verklaren.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Ooft-oogst in Normandye en Picardye.

De overvloed van Appelen en Peren, dit jaar in Normandye en Picardye ingeoogst, overtreft aller verwachting. Van Beaumont tot Beauvais zijn de velden en vooral de boorden van den grooten weg met boomen bezet, welker vruchten, bij gebrek van afgeplukt te kunnen worden, de wegen overdekken. Verſcheiden landeige-

eigenaars berekenen hunnen oogst op 400 of 500 mudden. Van geen genoegzaam vaatwerk voorzien, om den daarvan te vervaardigen *cider* te bevatten, hebben zij groote kuilen laten graven, om in dezelve, met stroo overdekt, de vruchten tot Paaschen toe te bewaren.

O U D H E D E N.

Landsdienst gaat vóór Godsdienst.

In Gelderland evenwel werd zooveel mogelijk gezorgd, dat de Staten vergaderingen voor Paaschen, Pinksteren en Kersmis gescheiden waren. De Landsdags Recessen geven daar voor een aantal bewijzen. En in een Stads Rekening van Arnhem van 1440 werd reeds geboekt, dat: *Pynster avond* (dit is daags voor Pinksteren) *quamen die Burgemeisters van der Dachvaart tot Nymegen omme der Hoechtyt wille te huus.*

G. v. H.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 7¼ 29. 6¾ 29. 6	43½ 53½ 46½	Z. Z. O. — —	omtrent helder.
5	29. 5½ 29. 5¼ 29. 4¾	45½ 55 47½	Z. O. Z. Z. O. O.	omtrent helder.
6	29. 4¾ 29. 4¾ 29. 5¼	42 48½ 49	O. Z. O. — Z. O.	bewolkt; 's avonds betrokken.
7	29. 7 29. 7½ 29. 8¼	51 58½ 43	Z. t. W. Z. W. t. Z. Z. W.	voormiddag betrokken; namiddag omtrent betrokken; 's avonds helder zeer dampig.
8	29. 8¾ 29. 9 29. 9½	43 50 46	O. Z. O. O. —	betrokken; voormiddag mist; verder dampig;
9	29. 9½ 29. 9¾ 30. 0¼	43½ 52 46	O. N. O. t. O. O. N. O.	bewolkt.
10	30. 0½ 30. 0¼ 30. 1	46½ 43 38½	O. t. Z. — —	betrokken; zeer windrig; 's avonds helder; harde wind.

BE-

BEKENDMAKINGEN.

*** *Leerredenen ter viering van het derde Eeuwfeest der Hervorming*, gehouden te Amsterdam op den 2den November 1817, door J. Teissedre L'Ange, P. Chevallier, G. H. Lagers, St. Muller, J. van Geuns, N. Swart en M. Stuart, Predikanten bij de onderscheidene Protestantsche Kerkgenootschappen, waarbij een zinnebeeldig *Vignet* en de Aanspraak van het Christelijk Synode aan de Hervormde Gemeente en Protestantsche Kerkgenootschappen, wordt met *succes* uitgegeven bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries te Amsterdam en verder alom, de prijs *f* 3 : -

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, is van de Pers gekomen en alom bij hare Correspondenten voorhanden, de onderstaande belangrijke werken:

I. Pearson, *Gedenkstukken uit het Leven en de Schriften* van den Eerw. Heer CLAUDIUS BUCHANAN, Theol. Doctor, voormalig Predikant te Calcutta, Onder-Provoost van het Kollegie in het fort William in Bengalen enz., volgens de *Tweede* Uitgave uit het Engelsch vertaald, en met eene Bijlage vermeerderd door J. Werninck, Theol. Doctor en Nederd. Predikant te *Londen*, eerste Deel met het Portrait van Buchanan, in gr. 8°. à *f* 3 : -

Het Tweede Deel is ter Perse, zullende het Werk in Drie Deelen geheel kompleet zijn.

NB. NB. NB. Van de *Onderzoekingen naar den toestand des Christendoms in Azie* door gemelden C. Buchanan, mede door Ds. Werninck vertaald, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen à *f* 2 : 18.

II. H. D. Kat, *Dagboek eener Reize ter Walvisch- en Robbenvangst*; gedaan in de Jaren 1777 en 1778; met eene Kaart van Groenland en het Portrait van den Kommandeur Kat op den titel, gr. 8vo. à *f* 1 : 4.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 53. *Vrijdag den 20sten November.*

BERIGTEN.

TYROL. Omstreeks Meraü is onlangs eene Marmersoort ontdekt, in witheid, fijnheid van kern en fraaiheid, naar men beweert, het Carrarische, dat bovendien zoo zeldzaam geworden is, evenarende, ja overtreffende. Dit marmer wordt daar in groote menigte gevonden en kan uit de groeven, zoowel ter zee, door middel van de Etsch naar de Adriatische Zee, als ter land langs de Inn, van waar zij slechts twee dagen verwijderd liggen, vervoerd worden.

GREIFSWALDE *den* 26 *October*. Op heden overleed hier, in den ouderdom van 61 jaren, de bekende Duitsche Dichter, Consistoriaalraad Dr. L. T. KOSEGARTEN. Een verval van krachten maakte aan zijn werkzaam leven een einde.

KAMERYK. Ter vereering van de Welsprekendheid en Godsvrucht van den eerbiedwaardigen Schrijver van den *Telemachus*, FENELON, die twintig jaren in deze stad woonde en wiens stoffelijke overblijf-

blijffels hier rusten, zal een Gedenkteeken opgerigt worden. De Maatfchappij *l'Emulation* en de Leden van den Municipalen Raad hebben daartoe eene infchrijving geopend. Hetzelve zal boven zijn Grafgewelf geplaatst worden.

UTRECHT *den* 14 *November.* Vier uitmuntende Kweekelingen van deze Akademie behaalden, dezer dagen, welverdienden roem, met het openbaar verdedigen van hunne fraaije Verhandelingen, en verkregen daarop de waardigheid van *Medicinae Doctores.*

Den *tienden* ll. de Heer JACOBUS CORNELIUS BROERS, van Utrecht, wiens *Specimen Chirurgico-Medicum* handelt, *de caufis, cur laefionibus capitis, quae initio haud periculofae videbantur, frequenter fero fymptomata gravia, in mortem aliquando definentia, accedant.* Hij is het, die, in dit jaar, den prijs behaalde bij de Medifche Faculteit dezer Akademie.

Den *elfden* ll. de Heer JOANNES VAN REES, van Nijmegen, wiens *Specimen Pathologico-Therapeuticum* handelt: *de morbis convulfivis.*

Den *twaalfden* ll. de Heer DIDERICUS GUILIELMUS VAN LEEUWEN, van Alkmaar, wiens *Specimen Medicum* handelt: *de Peritonaeo eiusque inflammatione.*

Den *dertienden* ll. de Heer CHRISTIAAN BERNHARD TILANUS, van Harderwijk, wiens *Specimen Chirurgico-Medicum* handelt: *de fungofo durae meningis excrescente.* Hij heeft zich reeds bekend gemaakt, door de Verhandeling, welke, in het verleden jaar den prijs behaalde, bij de Medifche Faculteit dezer Akademie.

KUN-

KUNSTEN.

BRIEF

WEGENS DE

TENTOONSTELLING der KUNSTWERKEN

VAN NOG IN LEVEN ZIJNDE

NEDERLANDSCHE MEESTERS

TE AMSTERDAM 1818.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 319.)

Zoogenaamde *Tableaux de Genre* waren 'er weder vele, ten minste een veertigtal. Onder dezelve ken ik de eerste plaats toe aan de *ordonnantie van levensgroote beelden, voorstellende eene Kraamkamer* (n°. 153) van W. B. van der Kooy, en ik geloof, dat de bedilziekste Kunstkenner hier veel schoons veel voortreffelijks zou vinden. De geheele manier van behandeling is zoo juist en krachtig, de uitdrukking in de kraamvrouw en den jongen, die aan haren schoot staat, zoo onnavolgbaar schoon, dat zij niets te wenschen overig laten, en aan van Dijks kunstpenseel onwillekeurig doen denken. *Een Gezelschap van muzijkerende lieden* (n°. 153) door C. Kruseman, is met zooveel smaak, met zooveel bevalligheid behandeld, dat het, naar mijn oordeel, ook bijzondere onderscheiding verdient, bovenal, daar ordonnantie, teekening en draperij zich tevens aanbevelen in een Kunstenaar, die nog zeer jong is en reeds zooveel levert. Ik zeg *smaak* en *bevalligheid*, omdat die beide hoedanigheden wel eens onzer Schilderschool niet ontzegd, maar schaars toegestaan worden. Ook n°. 49 van den Hr. Brondgeest, zijnde een *spinnend Vrouwtje* zag ik met veel welgevallen, terwijl de *Smidswinkel* en de *Eijerboer bij kaarslicht* (n°. 290 en 300) van P. C. Wonder te Utrecht, bijzonder in

de onderscheiden lichten mij schenen uittemunten, indien misschien de Dordsche Kunstenaar Meulemans door zijne *Likeurstokerij* en het *Keukenmeisje bij lamplicht* (n°. 174 en 175) hem niet overtroffen heeft. N°. 62 van Daiwaille *eene Zwitsersche Boerin*, n°. 100 *een Meisje dat een ketel schuurt* van J Hari in 's Hage en n°. 171 van J. de Lelie, zijnde *een oude Boer met een glas bier in de hand*, kwamen mij boven andere in dit vak bijzonder verdienstelijk voor; maar ik oordeel alleen voor mij zelven; want zoo in eenig vak, het komt 'er hier op aan, of het onderwerp al dan niet bevalle; in het laatste geval zal de verdienstelijkste behandeling onwillekeurig achterstaan.

Aan *Binnenhuisjes*, *Binnenvertrekken* en *Stillevens*, die veelligt ook best tot het vorig vak gebragt worden, ontbrak het niet. 'Er waren 'er meer dan twintig tentoongesteld. Daaronder onderscheidde ik gunstig n° 99 van C. L. Hansen; n°. 168 een *Boerebinnenvertrek* van A. de Lelie, n°. 301 *een Binnenhuis met eene drinkende Vrouw* door P. C. Wonder, welke laatste mij aan den *Delfschen van der Meer* deed denken. Het *Binnenhuis met twee beelden* van den Dordrechtschen Schilder P. Fontijn (n°. 76) maakte ook eenen aangenamen indruk op mij en n°. 101 van F. J. van Hekeren van Brantzenburg te Utrecht verbeeldende *een Doorzigt van een voorhuis*, *gestoffeerd met een' Tamboer* scheen mij zeer verdienstelijk toe. Onder de *Stillevens* onderscheidde ik vooral dat van den jongen Hulswit, onder n°. 129, wiens welgeslaagde pogingen alle aanmoediging verdienen.

Ruim een dertigtal *Stads-* en *Dorpgezigten*, versierde mede de zaal. In dit vak zag ik met groot genoegen de stukken van P. G. Westenberg en vooral daarvan n°. 293, voorstellende *een Wintergezigt bij het Zeeregt te Amsterdam*, en n°. 292 zijnde *een Stadsgezigt binnen Haarlem*; — die van Hendriks te Haarlem en van deze bij voorkeur n°. 105 mede een *Gezigt in Haarlem* verbeeldende; dat van Verheijen te Utrecht onder n°. 273; — en die van den Heer Jelgerhuys, waarvan zoowel n°. 132, zijnde *een Gezigt van den dijk bij halfwegen Haarlem op het Huis Zwanenburg*, als de Kerkjes (n°. 133, 134 en en 136), mij om de juistheid van teekening en inachtne-

neming der ware kunstregelen uitstekend voldeden; — Het *Gezigt bij de Domskerk te Utrecht* van H. van Oort aldaar (n°. 169), het *besneeuwd Stadsgezigt* van Pfeiffer Jr. (n°. 206, en het *Gezigt buiten de Haarlemmer poort* van J. A. Töpfer Junior, konden ook met de reeds genoemde in fraaiheid wedijveren. Ik zal, om door te veel te noemen, geene enkele te kort doen, nog slechts het stukje in dit vak van Wonder vermelden, dat den *Ingang van de Latijnsche School te Utrecht* afbeeldende, toont, hoezeer de Kunstenaar ook in hetzelve t' huis is.

Onder de twaalf *Zee- en Watergezigten* was ook veel, dat mij bijzonder behaagde. Daaronder tel ik, behalve de fraaije stukken van den hierin met zooveel lof bekenden Baur (n°. 28 en 29, het een een *Woelend-* het ander een *Onstuimig water* voorstellende) n°. 236 van J. C. Schotel, die meesterlijk ons daarop *een Woelend water bij helder weder* vertoonde. Ook zijne *Zware storm* (n°. 237) had vele verdiensten in kracht van uitvoering; en deszelfs stadgenoot de Hr. M. Schouman handhaafde den door hem in dit vak behaalden roem volkomen, bovenal door n°. 289, dat een *Woelend water met opkomende Maan tegen den avond* voorstelde; terwijl het nagekomen stuk van den Middelburger Koekkoek veel goedkeuring wegdroeg.

Portraiten waren 'er minder in getal dan op de Tentoonstelling van 1816, maar daaronder vond men veel lofwaardigs. Die van A. de Lelie (n°. 166 en 167) vereenigden schier alles, wat men van den Kunstenaar kan verlangen, in zich, vooral zekere kracht gepaard aan kieschheid van behandeling. De beeltenissen van de Heeren Cels en Paelinck n°. 56, 59 en 204, konden ook met ruimte hierop aanspraak maken; en de jeugdige reeds in andere vakken genoemde Kunstenaars Mol en Kruseman, de eerste vooral door n°. 111 (den Beeldhouwer *Gabriel* voorstellende) de laatste door zijn eigen Portrait in Spaansche kleeding (n°. 156) toonden, dat hun penseel met zeer goeden uitslag ook hier werkzaam was. Ondankbaar zou het zijn van de Portraiten afte stappen, zonder nog van de tentoongestelde door den Hr. Hodges (bijzonder n°. 110) vereerende melding te maken: maar 's mans gevestigde roem waarborgt

 elk

elk vooraf, dat hij niets middelmatigs leveren zou.

Ook de *Miniaturen* waren zeer bezienswaardig; bovenal n°. 264, zijnde een *Vrouwenportrait* van Alex. de la Tour, een leerling van den Hr. Augustin te Parijs, dat de onverdeelde goedkeuring verwierf, en n°. 89 van J. C. de Haan, hetwelk een' *Schilder* verbeeldt.

Aan *Bloem- en Fruitstukken* ontbrak het op deze Tentoonstelling mede niet; en ik geloof geen' der Kunstenaars in dit vak te kort te doen, met bovenal n°. 48 van Brandt en de twee stukken, onder n°. 72, van Eelkama te Parijs te noemen. N°. 246 van van Spaandonk verdiende ook onderscheiding; maar veelligt moest ik 'er dan geen verzwijgen. Onder de geteekende Bloemstukken evenwel moet ik nog spreken van dat van Mej. Knip (n°. 151) en A. Bloemers (n°. 38); wier talent, ook bij het zien van zooveel voortreffelijks in olieverw, elk in het oog viel.

Gaarne zou ik bij de overige fraaije, zoo bouwkunstige als andere, Teekeningen u ook rondleiden, maar deze Brief is waarlijk genoeg uitgedijd, en ik moet nog twee Kunstenaars vermelden, die zich bijzonder verdienstelijk gemaakt hebben, de Hn. Gabriel en Hagbolt. Ik noem hen te gelijk, niet om eenige vergelijking te maken, (indien al hunne talenten daarvoor vatbaar waren) dit laat ik voor minder oppervlakkige voor fijne kunstregters over; maar omdat de kunsten, die zij beoefenen, toch eenigzins verwant zijn. De vier Borstbeelden van den Hr. Gabriël (n°. 77) twee in pleister en twee in marmer strekken inderdaad zijner kunstbekwaamheid tot eer, en elk regtgeaard Nederlander gevoelde, geloof ik, met mij zekeren trots, dat ook de Beeldhouwkunst in ons Vaderland met zulk een' uitstekenden uitslag heden beoefend wordt, dat wij de afbeelding onzer groote mannen niet aan de beitels van vreemden behoeven toetevertrouwen. Ik wensch hartelijk, dat hij alle aanmoediging moge ondervinden op zulk een' welgeslaagden arbeid, en Nederland aan zijne kunstrijke hand nog vele zulke gelijkende Borstbeelden moge verschuldigd zijn als deze van onzen beminden Koning, Huigens, Hooft en de Groot. De Hr. Hagbolt eindelijk, die vroeger slechts welgelijkende

de portraiten in profil boetseerde, toonde door n°. 93 en 94, verbeeldende *Christus de Kinderen zegenende*, en *een groep van drie Kinderen* in was, naar mijn gedachten, dat hij zeer groote vorderingen in zijn vak gemaakt heeft.

Ziedaar dan weder eenige wenken en gedachten over de gehoudene Tentoonstelling van Kunstwerken u medegedeeld. Aangenaam was het mij, zooveel schoons, zooveel voortreffelijks te kunnen vermelden, maar heb ik mij van aanmerkingen met oogmerk onthouden, dit is niet, omdat ik die niet maakte, neen, daartoe haalde mij alleen over de bedoeling van dezen geheelen Brief, die, verre van strekkende om aan de Kunstenaars uit de hoogte lessen uittedeelen, enkel was, u of uwe lezers met de Tentoonstelling eenigermate bekend te maken.

Ik leg dan de pen neder, en laat de taak van beoordeelen en berispen, aan bevoegde Kunstkenners of Kunstenaars over; niet kunnende nalaten ten slotte te betuigen, dat ik mij ten hoogste verheugd heb in den bloeijenden staat, waarin de Schilderkunst zich in onze gewesten bevindt, blijkens het groot aantal fraaije voortbrengselen ja Meesterstukken, die deze Tententoonstellig versierden.

Geloof mij intusschen

UE. Dienstw. Dienaar

Amsterdam den 15
October 1818.

B.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

P A R E L E N

IN HET LUXEMBURGSCHE GEVONDEN.

UITTREKSEL uit een Brief van den Kaptein PRISSE, *gezonden aan* Prof. TH. VAN SWINDEREN *te Groningen, en door dezen medegedeeld aan het* Natuur- en Scheikundig Genootschap *aldaar.*

In 1817 en 1818 geëmploijeerd bij de Brigade van het Hoofdkwartier van den Kwartiermeester Generaal, belast

met de Militaire herkenning van de Zuidelijke Frontieren van het Koningrijk der Nederlanden, heb ik van mijn verblijf in de Ardennes tevens gebruik gemaakt, om verschillende merkwaardigheden der Natuur in dat land te bestuderen, terwijl ik bezig was met deszelfs schilderachtig voorkomen getrouw aftemalen.

De lezing van een Werkje over de Statistiek van het Groot Hertogdom Luxemburg, had mij geleerd, dat een van de merkwaardigste voortbrengselen van deze streek Parelen waren van een zeer schoon voorkomen; maar de Schrijver gaf noch de middelen op, om dezelve te verkrijgen, noch het gebruik, dat men daarvoor maken konde. ——

Daar mijn zwervend leven mij toeliet over dit stuk eenige nasporingen te doen, besloot ik dezelve zoo ver mogelijk voorttezetten. In deze mijne pogingen geholpen door een' inwoner van het dorp Malvoisin, die mij tot gids diende, en die reeds eenige kennis scheen te hebben van het geheim, dat ik wenschte uittevorschen, is het mij eindelijk gelukt, tot de soort van verborgenheid doortedringen, die den oorsprong van deze Inlandsche Parelen omhulde.

De Houille, een klein riviertje van een zeer helder water en een' snellen loop, doorsnijdt een gedeelte van het Canton van Gedinne, en dient vervolgens tot grensscheiding aan het Koningrijk der Nederlanden, tot digt bij Givet, waar hetzelve zich in de Maas werpt; deszelfs bed, dat geheel uit rotsachtige deelen bestaat, voedt eene groote menigte mosfels, die door de inwoners oneigenlijk slakken genoemd worden. — Deze schelpdieren verzamelen zich voornamelijk *bij de watervallen* en onder de raderen der molens.

Eene oude door het land verspreide overlevering had aan mijn' gids geleerd, dat deze mosfels de Parelen moesten voortbrengen, welke wij zochten, en dat hun vleesch dezelve bevatte.

Ik maakte dus van een' vrijen dag gebruik, om eene groote menigte van deze dieren optevisschen en dezelve in mijne tegenwoordigheid te doen openen. Deze proef gaf mij een genoegzaam voldoend resultaat, om mij aantesporen, om dezelve te herhalen.

Na eenige dagen werkens, bragt men mij Parelen van verschillende afmetingen, en van welke eenige van een schoon water waren; ik merkte op, dat de grootste en de helderste in die mosfels gevonden werden, welker schelp de meeste oneffenheden vertoonde.

Vele waren niet grooter dan een speldeknop, andere hadden den omtrek van een groote erwt en waren volmaakt rond; eindelijk vond men 'er ook eenige, die don-

donkerbruin waren, en nog andere bruin en grijs gespikkeld. —

De Rivier l'Homme, die voorbij Mirwart stroomt, leverde ook eene vangst op, die niet zonder gevolg was.

Mijn gids naar de stad gegaan zijnde, kreeg voor de Parelen, welke hem toebehoorden, eenen prijs, voordeelig genoeg, om hem aantesporen, van dezen nieuwen tak van industrie niet te verwaarlozen. Voor eene enkele, heeft hij 15 francs ontvangen, en ik onderstel, dat hij den prijs, die hem geboden is, niet gezocht heeft te verhoogen. —

Die gene, van welke ik de bezitter was, zijn aangeboden aan den Heer Kolonel Behr, die mij de eer gedaan heeft, van dezelve aantenemen, om ze te plaatsen in zijne verzameling te Maastricht; ik heb hem gezonden van alle kleuren en van verschillende grootten.

Ik denk, dat in jaren van droogte, wanneer de rivieren, die de Ardennes doorkruissen, niet opzwellen en deze vangst dus geene zwarigheden ontmoeten zal, dat men dan eenige voordeelen zou kunnen trekken van deze bezigheid, en daardoor de ledige oogenblikken, die de landbouw verschaft, nuttig zou kunnen besteden, door aan het land nieuwe hulpbronnen te verschaffen. Ik zeg de ledige oogenblikken, want het gebeurt eenige malen, dat men geheele dagen vischt, zonder iets te vangen.

Ik schrijf misschien over een reeds bekend onderwerp, dan zal dit mijn werk zonder vrucht zijn; maar men zal het een' Militair niet kwalijk nemen, dat hij de oogenblikken, die hij aan zijne rust kan toewijden, opoffert aan de studie der natuur en het welzijn zijner medeburgers.

(was get.) de Kapitein

Binch, PRISSE.

den 8 *September* 1818.

NASCHRIFT.

VAN

TH. VAN SWINDEREN,

Ik wist niet, dat er ergens elders berigt gegeven is van Parelen in ons Vaderland (Luxemburg maakt 'er nu immers

mers ook een gedeelte van uit) gevonden, en ik begreep dus, zoowel de liefhebbers van de Natuurlijk Historie in ons Vaderland eenen dienst te doen met de mededeeling van den bovenstaanden Brief, ook buiten den kring van ons Genootschap, als ik hoop, dat deze mededeeling den verdienstelijken Schrijver van denzelven tot aanmoediging zal zijn, om zijne ledige uren verder op deze wijze ten nutte der wetenschap te besteden. —— Immers hoe zeer het lang bekend is, dat de Mya Margaritifera, die ook daarom dezen naam draagt, somtijds Parelen bevat, en dat dit schelpdier in vele rivieren van Duitschland gevonden wordt, zoo was het toch, zoo ver ik weet, nog niet bekend, dat het zoeken van Parelen ook eene bron van inlandsche industrie voor ons worden kan, en ik kan bij deze gelegenheid niet voorbij, om aantemerken, dat ditzelfde schelpdier ook uit een ander oogpunt belangrijk is, namelijk in de Landhuishoudkunde. —— Parelen vindt men, zoo als ook uit den brief van den Heer Prisse schijnt te blijken, slechts in enkele dezer dieren, doch in Duitschland maakt men, zoo als mij de Heer Kuhl mededeelde, dat te Hanau plaats had, van elk dezer dieren, die men vindt, gebruik, om daarmede de zwijnen te mesten, die daarop zeer gretig zijn en 'er buitengewoon vet van worden. —— Daar het genoegzaam zeker is, dat 'er onder deze aldus aan de zwijnen gegevene schelpdieren dezer soort ook zeer vele zullen gevonden worden, die werkelijk nog Parelen bevatten, doch die men niet genoeg onderzocht heeft, om deze te ontdekken, of wier Parelen te klein en daarom van te geringe waarde zijn, om ze aftezonderen, zoo is het dan hier in eenen eigenlijken zin en in waarheid, dat *Parelen voor de Zwijnen geworpen worden.*

Zonderling Paar Tweelingen.

In den Surinaamschen Staatkundigen Almanak, voor den jare 1796, door Ch. Brown, gedrukt te Paramaribo, wordt in de achteraan geplaatste Surinaamsche Kronijk op bl. 137 het volgende gevonden:

„ 1777 Den 16 April. Eene Negerin aan den Jood Sel. Romanel behoorende, van twee Kinderen ter eener dragt verlost geworden, waarvan het eene een Neger en het andere een Mulatten-Kind is, 't waren beide Meisjes, van wezenstrekken volmaakt naar den anderen gelijkende."

Dit komt ons voor, mede eene bijdrage opteleveren, tot het vraagstuk der Overbevruchting.

OUD-

OUDHEDEN.

HAARLEM. De berigten, welke men sinds eenige dagen in de Nieuwspapieren vond, wegens het ontdekken van zekere Brug van ongeloofelijke lengte op de grenzen van Drenthe en Westerwolde, hoezeer de aandacht aller Oudheidbeminnaren waardig, kwamen ons te onbestemd voor, om dezelve voor onze Lezers overtenemen: thans echter, nu zich die nader ontwikkelen en bevestigen, meenden wij ze hun niet te mogen onthouden, en plaatsen dus vooreerst den Brief van den Hr. SCHELTEMA daarover en laten daarop de aankondiging, deswegens door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut gedaan, volgen; stellende zoo ter beoordeeling van deskundigen, de onderscheiden gevoelens wegens die Brug of Houtenweg daarin geopperd.

„ Ziende, met welk eene bijzondere deelneming het berigt, aangaande het vinden van de *Brug*, door de Romeinen gelegd bij het doortrekken der moerassen in *Drenthe*, vernomen is, meen ik aan het publiek geenen ondienst te zullen doen, door een gedeelte eens briefs, hierover, op den 5den dezer, aan mij geschreven door den Heer C. Pothoff, thans Vrederegter van het Kanton *Dalen*, en wonende te *Koeverden*, mededeelen, en iets hierbij te voegen, hetwelk misschien tot opheldering kan dienen.”

„ „ Den 29sten der vorige maand, ontving ik eenen brief van den Gouverneur, Mr. P. Hofstede, waarbij zijn HoogEd. Gestr. mij kennis gaf, dat men, in de Valter-veenen, behoorende onder de gemeente van *Odoorn*, eene brug had ontdekt, langs welke, zonder twijfel, de Romeinsche cohorten waren gepasseerd; dat zijn Hoog Ed. Gestr. voornemens was, in persoon, een voorloopig onderzoek naar dezelve te doen, en mij verzocht, om mij, op den avond van den 30sten, te *Valte* te laten vinden, ten einde, op den volgenden dag, dit onderzoek te bewerkstelligen.” ”

„ „ Aan deze uitnoodiging heb' ik zeer gaarne voldaan, en zal u een kort verslag geven van hetgene ik gezien heb.” ”

„ „ De brug begint bij eene zandhoogte, langs de veenen, in de markte van *Valte*, achter het *Weerdinger-hout*, en loopt meer oostelijk, of wel oost- noord-oostelijk, door het veen, tot aan de korenlanden van een buurschap, genaamd *ter Haar*, een klein half uur van

het klooster *ter Apel*, gelegen op de grenzen van de provincie *Groningen*, zijnde een afstand van wel drie uren; zoo dat men de brug veilig op *drie* uren gaans kan rekenen. Zij is breed 9½, 10 à 10½ voeten rijnlands, en gemaakt van dennen of vuren, berken en elzenhout, doch meest van dennen of vuren. Zij bestaat uit gekloofde en met de bijl gehouwene planken of posten, ter dikte van ongeveer drie duimen, of uit in tweeën doorgekloofde boomen, of uit dunne stammen van boomen, ter dikte van een' arm, waaruit men, naar mijne gedachten, kan opmaken, dat zij het hout genomen hebben, zoo als zij het vonden. Vonden zij zware boomen, dan kloofden zij ze tot planken; vonden zij middelsoort, dan kloofden zij ze in tweeën, en vonden zij dunne, dan legden zij ze zoo maar naast elkander, man aan man. De boomen, in tweeën gekloofd, leggen met het ronde naar boven.""

„, „ De brug is op de volgende wijze gemaakt. Men heeft drie, of somtijds vier palen (sleten, sommers of leggers), op het veen geplaatst, en daarover de planken; de gekloofde boomen of dunne boomen, man aan man gelegd, en, van afstand tot afstand, of om de 10 of 12 voeten, door de planken, zeker om het wegdrijven te beletten, houten bosfen of pennen in de sommers of leggers geslagen. Het hout is meest zeer gaaf. Aan de lucht blootgesteld zijnde, springen de planken, maar onder dak gebragt, worden zij hard en bruikbaar. De bast zit om het berkenhout nog even goed als aan nieuw gehouwene boomen en de spaanders, door het kappen met de bijl veroorzaakt, zitten nog aan de planken. Onder de brug peilt men 6, 8, 10 tot 12 voet zwart veen, en de geheele brug is bedekt met 2, 2½ en 3 voeten meer los en bruinachtig veen, waarschijnlijk door overstroomingen veroorzaakt. Zie daar eene korte beschrijving van de brug, welke zeker door de Romeinen gelegd is.""

„ De geleerde Schrijver meldt verder, dat, had hij zijne bibliotheek niet door den brand te *Dalen* verloren, hij zeker aan het nasporen zoude zijn gegaan, wat men bij de oude Schrijvers, aangaande het trekken der Romeinsche legers door deze landen en dergelijke bruggen zoude vinden, en verwijst mij nu naar Tacitus. Ten eerste heb ik aan deze aanwijzing voldaan, en iets gevonden in het eerste jaarboek, hetwelk hiertoe betrekking heeft."

„ Het komt mij als buiten bedenking voor, dat deze brug gelegd is, voor en door een gedeelte der legermagt van Germanicus, en alsdan zal derzelver vervaardiging hebben plaats gevonden in het jaar 16 van onze tijdrekening of 769 der stichting van *Rome*, volgens den tijdwijzer, bij de nederduitsche vertaling van Tacitus door Hooft, gevoegd, wanneer Germanicus zich, bij het

toe-

toenemen der magt van Arminius (Herman), door het verbond van omgelegene volken, niet meer in het hart van *Germanie* durfde wagen. Tacitus zegt, volgens die vertaling, jaarboek I. § 60 of bl. 27. „ Caesar was in te grooter vreeze. Ende om niet op een „ plaats teffens met al den oorlog overstort te worden, „ zeindt hij Caecina met 40 roomsche regementen over „ den bodem der Bructeren naar den Eemstroom, om den „ vijand van den anderen te trekken. Den ruiter leidt „ de overste Pedo door de grenzen der Vriezen. Hij „ zelf heeft vier keurbenden te schepe door de meeren „ gevoerd, en zijn te gelijk, voetvolk, ruiterij en vloot, „ bij den voorzeiden stroom (de Eems), te gader ge„ komen."

Deze plaats, dunkt mij, verspreidt veel licht over deze zaak, dan de vraag blijft 'er: „ Wie dezer Veldheeren „ is het geweest, die door *Drenthe* getrokken is, en „ deze brug heeft kunnen leggen: Caecina of Pedo?" Naar mijn oordeel kan het de eerste niet geweest zijn; deze trok meer oostelijk, en had, blijkens het daarop volgend verhaal, vele wederwaardigheden in het land tusschen den *Eems* en de *Lippe*. Hij werd wel vooruitgezonden om het verborgenste der bosschen te doorvorschen, ook *bruggen* en *dijken* in de *vochte moerasfen* en *bedriegelijke velden* te leggen; dan, volgens het verhaal, eenige regels verder, § 63, werd hij, „ alhoewel hij „ door bekende weeghen terug toogh, vermaand, de „ *lange bruggen* op het spoedigste overtetrekken. Engh „ is dat pad tusschen woeste moerassen en eertijds van „ L. Domitius bedijkt, enz.;" verder volgt de beschrijving der gevechten met Arminius en de zijnen, enz.

„ Vermits 'er nu van gevechten aan deze brug of dat ze in de ommestreken zouden zijn voorgevallen, niets blijkt, wordt het wel waarschijnlijk, dat Caecina gelijke bruggen elders heeft vervaardigd, doch 'er zouden groote zwarigheden blijven, wanneer men vooronderstelde, dat hij door deze streken getrokken was; wanneer men daarentegen vooronderstelt, dat de marsch van Pedo hier over gegaan is, alsdan vervallen alle zwarigheden."

„ Moest deze met de ruiterbenden van den *Rijn* naar den mond van den *Eems*, *door de grenzen der Vriezen* trekken, alsdan lag dit moeras hem geheel in den weg, en daar 'er geene middelen waren, om hetzelve omtetrekken, en hij niet konde terugkeeren, zoo was 'er geen ander middel, dan om bruggen over deze ontoegankelijke plaatsen te leggen. Zij vonden de bosschen in de nabijheid, en aan handen ontbrak het niet."

„ Voor dit omslagtig werk werd echter eenigen tijd gevorderd; men sloeg zich neder en stak legerplaatsen af, en alzoo komt 'er, door de ontdekking van deze brug, dade-

delijk de opheldering van de vraag: waardoor en wanneer kwamen in *Drenthe* de legerplaatsen der Romeinen, welke in de nabijheid van *Valte* en *Emmen* gevonden worden (*)?"

„ Dat deze brug zoo lang en zoo wel bewaard gebleven is, kan zeker alleen toegeschreven worden aan de bedekking van dezelve met de ligtere of lossere moer of veenstof. Dit gedeelte van *Drenthe* heeft natuurlijk mede gedeeld en geleden door den storm en watersnood, bij welke het moer der vlakten, alwaar thans de *Zuiderzee* is, opgebarsten en opgedreven is over de velden en bosschen van *Drenthe* en een gedeelte van *Overijssel*.

„ Hoe het zij, het komt mij voor, dat de ontdekking van deze *lange brug* eene zeer belangrijke zaak is voor alle oudheidkundigen, en dat dezelve misschien den weg zal banen tot meerdere berigten, aangaande het verblijf der Romeinen in *Drenthe* en elders, ook omtrent den aloudeu toestand dezer landen.

„ Werd, 'er in het vorig jaar, bij de ontdekking van een zeker lijk onder het hooge veen in *Oost-Vriesland* gevraagd: „ Wie weet wat 'er nog eenmaal onder het op„ gedreven veen zal gevonden worden?" deze vraag zal zeker bij dezen nog meer herhaald zijn, en het zal wel in mij ten goede worden gehouden, dat ik, mijn verlangen naar meerdere nasporingen betuigende, de aandacht van alle beminnaars der oude geschiedenis des vaderlands hier op tracht te vestigen.

„ 's Gravenhage, den 9den November.

„ JACOBUS SCHELTEMA."

„ De Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, in hare gewone zitting van heden aandachtig gemaakt op het berigt, onderdaags in verscheidene nieuwspapieren geplaatst, betreffende zekere Brug, welke op de grenzen van Drenthe en Westerwolde nieuwelings ontdekt zoude zijn geworden, meent voor als nog redenen te hebben, om te twijfelen, of de voormelde Brug wel waarlijk, zoo als het Berigt wil, van een' Romeinschen en of dezelve niet integendeel van een' veel lateren oorsprong zij, in welk laatste geval dat overblijfsel van den voortijd niet ouder zijn zoude dan van den Munsterschen krijg, en dus van het laatst der zeventiende Eeuw. Zij heeft voor het laatstgemelde gevoelen inzonderheid vele gronden aangetroffen in de schriftelijke voordragt, omtrent die zelfde Brug heden aan haar gedaan door haar Medelid den

Heer

(*) Men zie E. M. Engelberts, *de aloude Staat en Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden*, III, bl. 183, en IV, 173.

Heer Mr. P. A. Brugmans, rakende het onderzoek, door hem reeds voor twee jaren tot dezer zelfder zake in het werk gesteld, en waardoor hij meer en meer meent bevestigd te hebben gevonden, hetgeen men leest in de *Mémoires du Comte* de Guiche, *concernant les Provinces-Unies des Pays-Bas. Tom.* I. *page* 244, alwaar die schrijver sprekende van de ondernemingen van den Bisschop van Munster in den omtrek van het Klooster Ter Apel en de Drentsche en Groningsche grenzen, het volgende schrijft:

Il faut confesser à sa louange que, malgré la difficulté qui se trouvoit par la nature du lieu et celle que le tems et la saison apporterent, il vint a bout d'une chose tenue presque pour impossible par ceux même qui en avoient la connoissance, et pour rendre justice à la grandeur de cette entreprise, il suffit de dire que, dans l'espace de six semaines, il fit un Pont, presque de deux lieues de long, sur un marais continuel et dans le mois de Novembre.

De Klasse voornoemd noodigt alle Oudheidkundigen, die omtrent deze zaak eenige nadere ophelderingen zouden kunnen geven, inzonderheid omtrent den waarschijnlijken oorsprong en den ouderdom van de gemelde Brug, bij deze uit, om dezelve aan haar mededeelen; hebbende zij ook bereids aan hare correspondenten, in die ommestreken woonachtig, tot verdere nasporingen, in deze, voor de Vaderlandsche Oudheidkunde zoo belangrijke zaak, de vereischte aanschrijving gedaan.

Uit naam der klasse voorn.

S. Iz. WISELIUS, *Secretaris.*

Amsterdam

den 12*den November* 1818.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

IJsland. Men heeft in dit najaar op dit eiland een' vrij zwaren schok van Aardbeving gevoeld, die lang aanhield, van een onderaardsch gedruis en geweldig gekraak verge- zeld ging en de zee geweldig beroerde. Daarna is de Hekla begonnen met vlammen uittewerpen.

Weer-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	30 0¼ 30. 0¾ 30. 0	32½ 40 34	o. z. o. z. o. t. o. o. z. o.	zeer windrig; betrokken; 's avonds helder.
12	29 9 29 8¼ 29 8	30 38 35	z. o. t. z. —— o. z. o.	omtrent helder; voormiddag windrig.
13	29 7½ 29 7¾ 29. 7¼	34 44½ 40	z. o. —— o. z. o.	omtrent helder.
14	29. 8 29. 8 29. 7	42 52 51½	z. t. o. z. z. t. w.	voormiddag helder; verder bewolkt; 's avonds windrig 's nachts regen.
15	29. 5½ 29. 5¼ 29. 6	50 53 51	z. z. w. —— w. z. w.	voormiddag bewolkt; zeer windrig; verder omtrent betrokken; zeer buijig.
16	29. 6¾ 29. 6¼ 29 4¾	51½ 51 56	z. w. —— z. z. w.	windrig; voormidd. omtrent betrokken; verder regen.
17	29 5¾ 29. 6¼ 29 8¼	52 53 47½	w. z. w. w. t. N. w. N. w.	bewolkt; voormiddag buijig met wind.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, is van de Pers gekomen en alom bij hare Correspondenten voorhanden, de onderstaande belangrijke werken:

I. J. KONING, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Boekdrukkunst*; met eene Afbeelding van L. Jansz. Koster en eene Houtsnede eenige oude Papiermerken voorstellende, gr. 8vo. à *f* 1 - 16.

II. H. D. KAT, *Dagboek eener Reize ter Walvisch- en Robbenvangst*; gedaan in de Jaren 1777 en 1778; met eene Kaart van Groenland en het Portrait van den Kommandeur Kat op den titel, gr. 8vo. à *f* 1 : 4.

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 54. *Vrijdag den 27sten November.*

BERIGTEN.

CHRISTIANIA. De Heer HANSTEN Hoogleeraar aan de hier gevestigde Universiteit, heeft zeer belangrijke waarnemingen bekend gemaakt wegens de onregelmatigheid van het Kompas. Sedert 1807 hield hij zich, bij uitsluiting, met onderzoekingen op dit punt bezig en beweert, dat 'er vier Magnetische polen of twee Magnetische spillen of assen zijn, die hoeken van 28 of 30° met de spil of as van de aarde vormen. De noordpool van eene dezer assen zou bijna in den doortogt van Hudson, en de zuidpool beneden Nieuw-Holland zijn. Ten noorden van Siberie moest zich de noordpool van de andere as, en derzelver zuidpool zich in de Zuidzee iets bewesten van Vuurland bevinden. Deze Magnetische assen veranderen, naar zijn gevoelen, elk jaar van stelling; en die verandering veroorzaakt de afwijkingen en miswijzingen van het Kompas.

ENGELAND. Bij de Admiraliteit zijn berigten ontvangen van het tweede gedeelte der Noordpool-Ontdekkingsreize, de schepen *Isabella* en *Alexander*: zij zijn namelijk ook terug en behouden in de straat

Brassa te Lerwick aangekomen. Men verschilt in gevoelen over den goeden uitslag dezer onderneming, maar 'er wordt deswegens het onderstaand verslag in een der Nieuwspapieren, welks echtheid, volgens sommigen, niet betwist kan worden, gevonden.

„ Het is den Kapitein Ross volkomen gelukt, om alle de gedeelten van de Baffinsbaai te onderzoeken, en om, op eenige misslagen in de lengten en breedten na, de waarheid der rapporten van den ouden en ervaren Zeeman, waarvan de baai den naam draagt, te bevinden, als ook om te kunnen verzekeren, dat 'er geen doortogt tusschen den Atlantischen Oceaan en de Stille-zee, door de Straat Davids en Baffinsbaai, bestaat, daar hij alles omringd gevonden heeft met hooge landen, die zich, ten noorden, tot 77° 55' breedte en 79° westerlengte, en op 74° breedte, ten westen, tot 84° westerlengte uitstrekken.

„ Hij heeft hetzelfde gezien tot aan kaap Valsingham van Davids toe, en bevonden, dat dezelve op 66° breedte en 60° lengte ligt; hij heeft van daar naar het eiland the Resolution gestuurd en is vervolgens teruggekomen.

„ Hij heeft verscheiden belangrijke ontdekkingen gedaan, waarvan misschien niet als de minst belangwekkende zal worden aangemerkt die van eene natie, welke de poolstreken, tusschen de 76 en 78° breedte, bewoont, en welke meent, dat in het zuiden der wereld alles ijs is: zoodat geslachten aan geslachten elkander opgevolgd zijn bij volken, die nooit de vruchten der aarde geproefd, die niet het geringste denkbeeld van een Opperwezen, en nooit geen vijanden gehad hebben, en welkers opperhoofden tot nu toe gewaand hebben, de monarchen van het heelal te zijn.

„ 'Er blijft nu slechts overig, den uithoek van de Repulsebaai van Middleton, indien 'er zoodanig een uithoek aanwezig is, te ontdekken, en om, op eenige graden ten noorden van die baai, te bepalen, of Groenland een eiland of aan Amerika vast is; hetgeen met het grootste gemak, en in één enkel saizoen, van de noordelijke statie der Kompagnie van Hudsonsbaai kan geschieden. "

Later berigten stemmen hiermede wel overeen, en het schijnt geen twijfel te lijden, of de Aardrijkskun-

kunde zal van de reis des Kapiteins Ross vele ophelderingen ontleenen; en de Zeekaarten groote verbeteringen moeten ondergaan. Men verwacht door bezorging der Admiraliteit echte uitgaven van dit Reisverhaal der beide gedeelten van deze belangrijke onderneming.

's GRAVENHAGE. Van de bij het Genootschap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst*, volgens het Programma voor dit jaar, bekroonde Verhandeling over de vraag: *Op welke gronden kan men voorstellen dat de Brieven van* Paulus, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn, door hem zelven zijn veryaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt, als alleen de hoofdgedachten van* Paulus *behelzende, welke door anderen, ons onbekende, zouden uitgebreid en beschreven zijn?* heeft zich als Schrijver bekend gemaakt STEPH. HANEWINCKEL Predikant te Warns en Scharl, (nu te Ravenstein).

LEYDEN. Op den 13 November ll. hield de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde alhier hare eerste Openbare Vergadering in dit saizoen. Dezelve werd geopend met het voorlezen eener *Beknopte Geschiedenis van de Middelburgsche Rethorykkamer het Bloemken Jesse* door den Hr. Mr. N. C. LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM; waarna de Hoogleeraar A. SIMONS eene Verhandeling voorlas *over het beroemde tijdvak van Prins Frederik Hendrik, bijzonder met betrekking tot de Nederduitsche Poëzij.*

HAARLEM *den 3den November.* Op heden werden door het Teekengezelschap *Kunstmin en Vlijt* alhier, eenige Prijzen uitgedeeld, bij welke gelegenheid de Heer C. DE KONING LDZ., de onderstaande Dichtregelen, voor eene Vergadering van beiderleije kunne, die tevens op eene Kunstbeschouwing onthaald werd, voordroeg.

'T Is feest, 't is feest, ontsluit de deuren,
Treedt toe, het heilig outer brandt,
Een dunne wolk van wierook-geuren,
Vaart op van 's priesters reine hand.

Wie zijn die heil'gen, die daar dalen
En zweven door deez' tempelzalen,
  Het hoofd met lauweren gesierd?
't Zijn edelen van oude dagen,
Zij zien met hemelsch welbehagen,
  Den feestdag, dien deez' kunstrei viert.

Ja heiligen! schoon 't lot der tijden
  Deez' stad heeft van haar' glans beroofd,
Wij blijven u onze offers wijden;
  Ons kunstvuur is niet uitgedoofd.
Het kan de zielen nog doen branden,
Het leeft en werkt in alle standen;
  Wij zien op u, die groot en stout,
Bezield als door een vuur van boven,
Een aandrift door niets uittedooven,
  Der kunsten tempel hebt gebouwd.

Dat Griekenland op Sicyone,
  Op beelden en op zuilen roem',
Apelles met den lauwer kroone,
  En hem den God der Schilders noem'.
Ons raadhuis opent zijne zalen:
Daar leven, als in zonnestralen,
  De helden van den ouden tijd.
Hunn' glans verdooft Apelles luister,
Der Grieken roem verdwijnt in 't duister;
  Met al den lof, hun toegewijd.

Dat Rome op 's werelds troon getreden
  Zijn stralen over de aarde schiet,
De kunsten en bevalligheden
  Voor zijnen stoel gebogen ziet.

Het

Het zie bij 't went'len van zijn raadren
De volken vol van eerbied naadren,
  Carthago voor zich neêrgeknield.
't Zie zuilen, beelden, tempels rijzen,
De kunstenaars hunn' dank bewijzen,
  In werken, door hunn' geest bezield.

Vergaan zijn al die heerlijkheden,
  Gevallen is dat trotsch gesticht,
Barbaren hebben snood vertreden,
  Wat eens de kunst had opgerigt;
Maar Nederland, nooit volken dwingend
Of naar een valsche grootheid dingend,
  Ziet, op zijn' nederigen grond,
De kunsten in haar schoonheid bloeijen,
De kunstenaars nog zamenvloeijen
  Om 't outer, dat hier eeuwen stond.

Lof u, die, schoon en zee en stranden
  Het merk van roem en grootheid draagt
Schoon 't vuur des krijgs Euroop deed branden;
  Der kunsten tempel hebt geschraagd.
ô Heiligen te vroeg gestorven!
Gij hebt de gloriekroon verworven,
  En leeft en zweeft in hooger stand,
Wij blijven voor u nederknielen
Uw hemelsch vuur zal ons bezielen,
  Tot roem van stad en vaderland!

Wendt de oogen heên naar GIJSBRECHTS wallen,
  Daar staat het heilig praalgesticht
Waar Nederland met welgevallen,
  Der kunsten troon heeft opgerigt.

Gaat daar uw dankbare offers brengen,
Leert daar de kleuren zamenmengen;
Beschouwt die meesterlijke hand,
Beziet die beelden zoo vol leven,
Die stoute trekken, zoo verheven,
En juicht in de eer van Nederland!

't Zij 't blinkend licht der morgenstralen,
Of de avondstond met flaauwen gloed,
In dauw en bloemengeur komt dalen;
En zang en speeltuig hooren doet.
Het zij de stroomen bruisend vlieten,
De bliksempijlen nederschieten,
En storen 't lied van Filomeel,
De zee geteisterd door de winden,
De rust, in schaduw van de linden,
Spreekt in het heerlijk kunsttafreel.

De vlijt schenkt ieder kracht en leven,
En zet den kunstenaar in vuur;
En door dien invloed voortgedreven,
Beeldt hij den rijkdom der natuur.
Hij treedt in 't spoor der achtbre vaadren,
Wier beelden wij vol eerbied naadren;
Hij ziet, met edel kunstgevoel,
Hunn' overschoone kunsttafreelen,
Gevloeid uit toovrende penseelen;
En streeft naar 't eigen Godlijk doel.

Der vaadren geest blijve u geleiden,
En voer' u naar het kunstgesticht;
Waar heldre stralen zich verspreiden;
Van Neêrlands rijzend glorielicht!

Laat

Laat ons, gelijk in oude dagen,
Den glorietempel onderschragen;
Door arbeid is hij haast volbouwd,
Dan, als wij lang reeds zijn vergeten,
En niemand onzen naam zal weten,
Praalt nog zijn roem in zonnegoud.

C. DE KONING LDZ.

BERIGT

OMTRENT DE VERKOOPING DER OUDHEDEN ENZ. NAGELATEN DOOR DEN GRAVE DE CHOISEUL-GOUFFIER; ONLANGS TE PARYS GEHOUDEN; VOORAFGEGAAN VAN EENE KORTE LEVENSSCHETS VAN DEN VERZAMELAAR.

Medegedeeld door Jonkheer W. H. J. VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT *te 's Gravenhage.*

Daar mijn Berigt wegens de Verkooping der beroemde Bibliotheek van den Grave Maccarthy, voorleden jaar in dit Weekblad geplaatst, niet zonder eenige belangstelling is ontvangen, vinde ik mij genoopt, om aan het Publiek thans weder een Verslag medetedeelen, omtrent eene niet min vermaarde, en gewis nog ongemeenere Verzameling, doch van eenen geheel anderen aard, namelijk die der aloude Marmers, Beeldwerken en andere Oudheden, nagelaten door den Grave de Choiseul Gouffier.

Over het algemeen is het zeldzaam, dat soortgelijke Collectien, bij openlijke veiling, worden verdeeld of verkocht. — Het zijn slechts of vorsten of particulieren van den eersten rang, en dus veelal van

uitgebreide middelen, wier vermogen hun toelaat dezelve te vergaderen.

Bij de eerste zijn zij of Landsbezittingen, of die van Souvereine huizen, en dus onvervreembaar, bij de laatste blijven zij meestal erfelijk in de familien, gelijk onder andere het geval is bij zoovele aanzienlijke geslachten in Italie, als Albani, Barberini, Borgheze en Justiniani, in Engeland bij Arundel, Marlbourough, Pembroke enz., alsmede in andere landen.

En indien dan al, om bijzondere redenen, hun verkoop noodzakelijk wordt, dan geraken zij gewoonlijk, te gader, in handen van nieuwe bezitters, 't geen, onder andere hier te lande, door de verzamelingen der Smetiussen aan den Keurvorst van den *Paltz* verkocht (*) en door die van den Grave van Thoms, in het voormalig Stadhouderlijk Kabinet overgegaan, gestaafd zoude kunnen worden (†) — Terwijl ook somwijlen, in sommige omstandigheden, eene loffelijke zucht voor de kunsten en wetenschappen den eigenaar doet besluiten, dezelve aan Akademien of andere openbare Inrigtingen te vermaken; waarvan, om niet ver te zoeken, het Papenbroeksch legaat aan de Leydsche Hoogeschool, (§) eene proeve kan opleveren.

Het is dus iets ongemeens zulke voorwerpen, als aloude Marmers, Beeldwerken enz. openlijk te zien ver-

(*) Zie van Wijn Historische Avondstonden. I. p. 15.

(†) Zie mijn *Overzigt der voorwerpen van Natuur, Kunsten enz., tijdens de Fransche overheersching, aan ons Vaderland ontroofd*, geplaatst in de Vaderlandsche Letteroefening 1815 N°. XII.

(§) In 1746, is van deze Verzameling eene doorwrochte Latijnsche beschrijving, door den geleerden Oudendorp, uitgegeven, doch daar dezelve moeijelijk te bekomen is, en buitendien in de taal der Geleerden geschreven zijnde, ook alleen voor deze van nut kan zijn, en niet voor alle de Reizigers, die de thans zoo fraai ingerigte Leydsche Verzamelingen komen bezigtigen, zoude het wenschelijk wezen, dat van deze ook eene Nederduitsche Beschrijving, om tot een' gids te strekken, door eene kundige hand werd vervaardigd.

veilen, en het is derhalve van des te meer belang, de prijzen, welke alsdan de voornaamste artikels gelden, te doen kennen.

De uitmuntende Verzameling, die het onderwerp is van dit Berigt, deelde in dit zeldzaam lot, 't geen de schim van den vlijtigen Verzamelaar, indien zij van zulke zaken kennis droeg, veelligt niet zoude streelen; maar, aan de andere zijde vele liefhebbers in de gelegenheid stelde, om hunne Collectien te vermeerderen.

Een beredeneerde en oordeelkundige Catalogus, door den Hr. Dubois van dezelve vervaardigd, verscheen, eenigen tijd geleden, te Parijs in het licht, en was voorafgegaan van eene korte Levensschets van den bezitter, niet minder vermaard als Oudheidminnaar dan als Staatsman.

Dezen uit de bovengemelde Biographie, en uit sommige door mij ingewonnen bijzondere berigten, eenigzins nader te doen kennen, zal, vertrouw ik, den lezers van dit Weekblad niet onverschillig zijn.

De Graaf Marie Gabriel Auguste Laurent de Choiseul-Gouffier, (met bijvoeging van dezen laatsten naam bekend, sedert zijn huwelijk met de Erf-dochter van het geslacht de Gouffier,) werd geboren in 1752. Vierentwintig jaren oud, deed hij eene reis door Griekenland en het naburig gedeelte van Azië, op welke hij de bouwstoffen verzamelde tot het belangrijk werk, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, waarvan het 1ste Deel, in 1782 in het licht verschenen zijnde, hem het Lidmaatschap der Koninklijke Akademie der Opschriften bezorgde. In 1784, werd hij insgelijks tot Lid der Fransche Akademie verkozen, en, in dat zelfde jaar, zag hij zich, door zijne benoeming tot Ambassadeur des Konings van Frankrijk, bij de Ottomansche Porte, teruggevoerd tot die oorden, welke hij niet dan met weêrzin had verlaten, en nam verscheidene geleerden, onder andere den vermaarden Abt Delille, (*) in zijn

(*) Bekend is het geestig gezegde van dezen Dichter, toen terugkeerende van een bezoek aan de Ruïnes van Athene, het vaartuig waarin hij zich, met den Ambassadeur en zijn gevolg bevond, door twee Turksche Roof-

sche,

zijn gezelschap mede. — Hij vertoefde aldaar gedurende negen jaren, en terwijl hij de Staatkundige belangen van zijn Vaderland behartigde, hield hij zich tevens bezig met zijne geliefde Letter- en Oudheidkundige studien. Onderscheidene nasporingen, gewijzigd door de leiding der oude Schrijvers, leverden hem gewigtige voorwerpen, of verschaften hem gelegenheid, om van dezulke, die hij, in het oorspronkelijke, niet konde bekomen, afgietsels te erlangen; daar hij, hoe begeerig ook, om zijne Verzameling uittebreiden, dit nimmer wilde doen, met het minste geweld, ten gevare der inwoners, die hem de behulpzame hand boden, of zelfs met verachting der vooroodeelen van de ingezetenen des lands. Deze gevoelens deden hem staken zijne opdelvingen in de Stade van Olympia, uithoofde der vreeze van den Aga, dat zij hem noodlottig zouden worden, en noopten hem om aftezien van het bezit der beroemde Marmers aan de deur der kerk van het dorp Jenischeher (het aloude Sigea) geplaatst, (*) waaraan de bijgeloovigheid der dorpelingen eene koortsverdrijvend vermogen toeschreef, en voor welke zij dus eene groote gehechtheid koesterde.

(Het Vervolg in het eerstvolgend N°.)

schepen zoo nabij vervolgd werd, dat men het gevaar naauwelijks ontsnapte; 't geen aan boord de grootste ontsteltenis veroorzaakte, in wier midden Delille koelbloedig uitriep: „ *Die schurken, zij verwachten niet het* „ *puntdicht, 't geen ik tegen hen zal maken.*"

(*) Deze Gedenkstukken bestaande uit twee opschriften waarvan het éene geacht wordt van den hoogsten ouderdom te zijn, en een zeer fraai Basrelief, zijn, reeds in 1727, door Chishull, en vervolgens door andere Oudheidkenners, beschreven.

NIEUW-

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN, AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN,

Redevoeringen. Henrici Const. Cras *Disputatio pro linguae Latinae inter eruditos usu. a. d.* XXII *Mart.* MDCCCXIII. — d. i. H. C. Cras, betoog van de nuttigheid der Latijnsche taal in de geleerde wereld 4°.

De Heer Cras heeft dit vertoog reeds gelezen in de Derde Klasse van het Instituut in den jare 1813, hetwelk nu in de *Commentationes Latinae* Vol. I. van die Klasse in het licht verschijnt. Na eene zeer gepaste inleiding over de oorzaken van de snelle herleving der oude Letterkunde in Italie, en de aanmerking, dat de Latijnsche taal het middel geweest is, om de beschaafdheid onder de menschen terug te brengen, gelooft de Heer Cras der geleerde wereld geen' ondienst te zullen doen, door de achting voor die taal te beschermen, aantekweeken en te vermeerderen, voornamelijk in eenen tijd, toen die achting bijzonder bij buitenlanders van dag tot dag verminderd en verkleind werd. Dit vertoog bestaat hoofdzakelijk in de uiteenzetting van de volgende stelling: Het is nuttig en noodig, dat 'er voor de algemeene Maatschappij der geleerden in Europa (wij voegen 'er bij op den ganschen aardbol) eene algemeene taal besta. Geene taal is tot dit oogmerk geschikter dan de Latijnsche. —— Immers hebben de verstandigste menschen, sedert den oorsprong en voortgang der nieuwe beschaving onder de Christelijke Volkeren, hunne ontdekkingen en verbeteringen in het Latijn medegedeeld. Hoe ongelukkig zoude het met de wetenschappen gesteld geweest zijn, indien ieder in zijne moedertaal geschreven had? De Latijnsche taal kwam daardoor in de grootste eer en aanzien, en werd door Gezanten, Vorsten en Koningen in openbare zaken gebezigd, en de kennis van dezelve behoorde even onafscheidelijk tot eene beschaafde opvoeding in de aanzienlijke huizen, als zij gerekend werd zeer naauw in verband te staan met grondige geleerdheid. Iemand zal zich een duidelijk denkbeeld van dat verband kunnen vormen, als hij in aanmerking neemt, dat de grondige geleerdheid met de Latijnsche taal staat en valt. Het menschdom bekomt dan eene andere geleerdheid, van eenen dorren en mageren vorm, doch fraai met rood en wit in het aangezigt geblanket. Om deze geleerdheid te bekomen heeft men noch Latijn, noch Cicero, noch Livius, noch andere oude schrijveren, maar slechts eenen Franschen meester van den gewonen stempel noodig. Deze springt in zijne dictaten

zoo aardig en luchtig om met de *Histoire*, *Geographie*, *Philosophie ancienne et moderne*, met de *Mythologie* en waar niet meê? —— dat mama, de tantes, ja zelfs de gouvernante, verrukt door die *cabrioles*, oogen en handen eerbiedig ten hemel heffende, uitroepen: *Mon Dieu! quelle maniere!* —— Ja mama, en gij overige dames, het is eene *admirable* manier — zij overstroomt het land met springers, welke over alles heenhuppelen, zelfs over den bodem van hunne eigen ziel en verstand —— en voortreffelijke wezens worden, om u en de nakomelingen uwer nakomelingen te diverteren. Maar, vergeef mij die expressie, die zelfde manier is abominabel voor de beoefening van iets, hetwelk men grondige of solide geleerdheid noemt. De Heer CRAS en alle echt verstandige menschen hebben altijd geloofd, dat de Latijnsche taal daartoe alleen den weg baant. En hij en die verstandige menschen wisten het beter dan VOLTAIRE en diergelijke geesten, welke, bewerende, dat de Latijnsche taal onnut was, omdat men zonder dezelve tot grondige geleerdheid komen konde, zich zelve door hun eigen voorbeeld wederlegd hebben. De minachting der Latijnsche taal en der oude letteren in het algemeen is bijzonder in Frankrijk begonnen door eenige vleijers van LODEWYK DEN XIV. Aan het hoofd van deze zamenzwering stond de bekende PERRAULT. Deze kwam openlijk voor zijne gevoelens uit in het gedicht *Le Siecle de Louis le Grand*. Hij vond, *gelijk* het gaat, vrienden en vijanden. De bezadigdste en meest geachte menschen waren zijne vijanden. Zijne vrienden bedachten met hem alle middelen, om het beoefenen der Latijnsche taal te doen voorkomen als *pedant*, *inutil*, *ridicul*, *superflu* enz. enz. enz. Zij vonden natuurlijk voorstanders, omdat dit de aangeboren aard van de meeste menschen is, dat zij met de minste moeite gediend zijn. Het voornaamste gedeelte van het geschrift van den Heer CRAS bepaalt zich, om de bewijsredenen van deze menschen te ontzenuwen. De eerwaarde grijsaard handelt hier als een verstandig geneesheer. Hij neemt de oorzaken van het kwaad weg, waardoor de uitwerkselen van zelf moeten ophouden. Hij volgt die Fransche Wijsgeeren voet voor voet, en heeft, naar ons inzien, zijn pleit voor de goede zaak heerlijk voldongen. De Derde Klasse van het Instituut mag zich met regt beroemen op zulk een lid, welke gezamenlijk met zijne ambtgenooten VAN LENNEP en BOSSCHA, zoowel door voorbeeld als lessen, den weg aanwijst, geteekend door de voetstappen onzer groote voorvaders. Het is voor den waren menschenvriend een verkwikkelijk vooruitzigt, dat de geest der vorige tijden, welke ook in ons vaderland hare magt begon uitteoefenen, in dit opzigt zeer aanmerkelijk begint te veranderen. Het hangt slechts af van het opkomend ge-

slacht,

ſlacht, om door het volgen van alle gezonde lesſen en wenken die vooruitzigten zoo te verwezenlijken, dat de Hollanders nimmer meer behoeven te ſchuilen in de ſchaduwe van voorvaderlijke laurieren. Voorſpoed en algemeen geluk zijn aan dit alles naauw verknocht. God geve daartoe zijnen zegen! Het geſchrift van den Heer CRAS is zeer dienstig, om dit ſchoone oogmerk te bereiken en te helpen bereiken. Wij bevelen het daarom allen jongen-lieden ten ſterkſte aan, niet om het ſlechts te lezen, maar om het te herlezen, te herdenken, en zich eigen te maken. Hetzelve zal hun, bijaldien zij door eenigen vreemden geest beſmet zijn, genezen, zoo zij nog zuiver zijn, bij die zuiverheid bewaren, en 'er in verſterken. Het is een tegengift, zelfs op den huidigen dag niet onnoodig.

De geleerde MOSHEIM heeft in den jare 1744 een dergelijk vertoog gedaan, als wij van den Heer CRAS hebben aangekondigd. Men vindt hetzelve voor het Eerſte Deel van NOLTENIUS'S *Lexicon Anti-Barbarum*. Het verdient met dat van onzen landgenoot gelezen en behartigd te worden.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Berigt wegens het Fiorin-Gras *Agrostis Stolonifera.*

Op den 28ſten Februarij, van onzen waarden vriend en ſtadgenoot, den overleden Heer A. Loosjes Pz. een ſtukje gedroogd gras of hooi, ter lengte van twee voeten, om 'er eene proeve medetenemen, van het Fioringras ontvangende, was ik van denkbeeld, dat dit ſlecht zoude voortkomen, behandelde het met weinig achting, en legde het ineengerold even onder den grond. Na drie dagen begeerig zijnde, te weten, wat daarvan komen zouden, haalde ik het eens voor den dag en bevond, dat het reeds opgroende, waarom ik het toen met meer aanmerking begon te beſchouwen, en in eene regte lijn in den grond legde en een weinig aarde daarover heen ſtrooide, op eene vochtige plaatſe, en bevond, na verloop van veertien dagen, dat reeds verſcheiden ſpruiten boven den grond ten voorſchijn kwamen. Ter zelver tijd met den Heer P. J. Ameshoff te Amſterdam ſprekende, vond die raadzaam naar Kopenhagen te ſchrijven, (alwaar het zijn' grootſten oorſprong ſcheen te hebben) om zaad van

het

het voorn. Fiorin-gras. Doch in plaats van zaad bekwam zijn Edele op den 13den Mei eene fraaije partij planten, van welke ik eene goede plant tot mijn aandeel verkreeg, om 'er verdere proeven medeteaemen. Als toen plantte ik het een en ander, zeer klein van een gescheurd, of bij enkelde plantjes twee voeten van een, op een hoekje gronds; maar door veelvuldige droogte, moetende dikwijls naar regen wachten, moest ik het vele malen verplanten, tot dat ik eindelijk met het begin van Augustus een geheel bedde van vijftig voeten lang en ruim vijf voeten breedte 'er mede beplantte op de voornoemde wijze, hetgeen reeds tegen het midden der maand September vol en even als een stuk weiland zich vertoonde; waardoor ik op den inval kwam, om met dat gras eene proeve op het vee te nemen, waarom ik dan den Heer G. Eldering te Overveen daartoe verzocht, daar mijns dunkens deze proeve merkwaardiger zoude zijn, daar het vee op het veld nog gras in overvloed had. Ik sneed derhalve eene groote mand vol en zond die aan zijn Ed., welke mij daarop volgens zijn' eigenhandigen brief berigtte, dat koeijen en paarden 'er zoo gretig naar waren, dat zij den smaak weg hebbende, en hij nog gras onder den arm houdende, het geheele stuk lands hem achterna liepen. Den 14 September had eene tweede proeve bij den Landman Martinus Erffering op de Zomervaart bij Haarlem dezelfde uitkomst, als die de Heer Eldering verkreeg.

Hiermede meen ik aan het verzoek van vele vrienden voldaan te hebben: daar ik voor mij zelven, geene gelegenheid heb, om een geheel morgen lands, volgens het voorschrift der Huishoudelijke Maatschappij, daarmede te kunnen beplanten; zoo zoude ik in eene plaatse, waar gebrek aan goed gras was, met eene groote kwantiteit voor een of een en een half morgen kunnen zenden, dat in een' zomer konde vol groeijen.

JAN MOONEN.

Bloemist en Botanicus bij Haarlem.

Haarlem den 16 Nov. 1818.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	29 9¼ 30. 0½ 30 1	49 53 39	W. N. W. ——— N. W.	bewolkt.
19	30 1 30 1 30 1½	45 52 44½	W. t. Z. Z W. Z. Z. W.	betrokken.

1818. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	30. 0¼ 30. 0¼ 29. 9¾	39½ 43 37½	o. z. o. o. t. z. o. z. o.	helder; 's avonds windrig.
21	29. 8¼ 29. 8½ 29. 8	34 36 36½	o. t. z. —— ——	's morgens helder; voormiddag betrokken; in den namidd. helder. 's avonds betrokken; windrig.
22	29. 8¾ 29. 8½ 29. 8¼	36½ 39 32	o. — —	tot op den midd. betrokken; verder omtrent helder.
23	29. 7¼ 29. 7 29. 8½	34 41 48	o. z. o. z. o. z. w. t. z.	betrokken; dampig; op den midd. met regen; in den namiddag en 's avonds bewolkt.
24	29. 8½ 29. 8¼ 29. 9	43½ 50 52	z. o. —— ——	omtrent betrokken; een weinig dampig.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij S. van Benthem, Boekhandelaar te Middelburg, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, IIde Deel, met Platen en Kaarten, bestaande uit de volgende Verhandelingen, als:

1. Prijsverhandeling over de *Opslikking* der *Middelburgsche Haven* en de *middelen van herstel*, door Thomas Speleveld, Kapitein Ingenieur. . *f* 1 : -

2. Prijsverhandeling over den *Pythagorischen Wijsgeer* Apollonius van Tyana, door J. A. Lotze en H. W. Tydeman, (toen) Hoogleeraren te Franeker. *f* - : 16

3. Tweede Prijsverhandeling in de Fransche taal, over dezelfde vraag, door G. S. de Chaufepié, Predikant bij de Walsche Gemeente te Delft. . . *f* - : 12

4. Prijsverhandeling over de *Hoeksche* en *Kabeljauwsche Partijschappen*, door H. W. Tydeman, (toen) Hoogleeraar te Franeker. . . . . . *f* 1 : 2

5. Verhandeling over een nieuwen *Controleur-* of *Luchtthermometer*, door J. Cantzlaar te Rotterdam, met eene Plaat. . . . . *f* - : 11

6. Zonderlinge Geneeskundige waarneming, door S. A. de Moraaz, in leven Med. Dr. te Sommelsdyk. *f* - : 5

7. Opdragt en Voorwerk, behelzende een verslag van 's Genootschaps lotgevallen en werkzaamheden sedert de Uitgave des vorigen Deels, benevens eene nieuwe Naamlijst van Heeren Directeuren en Leden. . *f* - : 16

II. Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, IIIde Deel, 1ste Stuk. *f* 1 : 8

III.

III. Idem, IIIde Deel, 2de Stuk. . . . *f* - : 12

IV. Korte Beschrijving van de Ontdekking en verdere lotgevallen van *Nieuw-Nederland*, weleer eene Volkplanting van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden in Amerika, door Mr. N. C. Lambrechtsen van *Ritthem*, Ridder &c., met eene fraaije uitvoerige Kaart, dienende tot opheldering der Geschiedenis. . . *f* 1 : 8

V. Waarneming wegens eene langdurige en buitengewone Waterzucht, en daardoor middellijk veroorzaakte Beenbreuk, door B. Dobbelaer de Wind, Med. Dr. en Vroedmeester; Lector in de Ontleed- en Heelkunde te Middelburg; Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, enz., met eene Afbeelding van de Lijderes, na haar overlijden geteekend en in 't koper gebragt *f* - : 12

VI. Redevoering, uitgesproken bij de plegtige ontblooting van het herstelde Praalgraf der Luitenant-Admiralen van Zeeland, de Gebroeders *JAN en CORNELIS EVERTSEN*, in de Nieuwe Kerk te Middelburg, op den 18den van Lentemaand 1818, door J. de Kanter, Phil. Z., Lector in de Wis-, Natuur- en Sterrekunde; Lid en Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, enz., met eene Afbeelding van het Praalgraf en Bijschrift. *f* - : 16

VII. Aanspraak, Redevoering en Verslag van den staat en de werkzaamheden van het Nederlandsch Bijbelgenootschap in den jare 1816, gedaan op de Algemeene Vergadering der Leden van hetzelve, in het voormalig Staats-Vlaanderen, gehouden te IJzendijke den 13 Augustus 1817. *f* - : 12

VIII. Onderzoek of het voor het belang van den Nederlandschen Handel raadzaam zij, den invoer van Thee in dat Koningrijk al dan niet vrij te stellen, door Mr. P. Pous, groot 8vo. . . . *f* - : 6

IX. Kort Onderrigt in het nieuwe Nederlandsche Tientallige Stelsel van Maten, Gewigten en Munten, als ook in de op hetzelve toegepaste *Decimaal-* of *Tiendeelige Rekening*, door J. P. Bourjé. . . . . *f* - : 10

X. Het Leven en Sterven van J. K. Ellemer, den 22 Maart 1813 geguillotineerd te Middelburg; in twee brieven, door H. van den Hespel, rustend Predikant, enz. . . . . . . *f* - : 10

XI. P. H. van Lis, twee bevestigings-Leerredenen, de eerste bij de Bevestiging van Ds. I. S. Hurgronje, over *Joann.* XXI: 16, en de tweede bij de Bevestiging van Ds. Koolhaas, over *Matth.* XXIII: 8*b*. *f* - : 13

XII. Tijdwinst in ledige Oogenblikken of Mengelingen uit de beste Schrijvers verzameld, bestaande in 124 kleine Stukjes, tot een aangenaam Leesboek. . *f* - : 16

XIII. Vriendenraad omtrent het misbruik van den heiligen naam des Heeren, door H. van den Hespel, rustend Predikant enz. Tweede Vermeerderde Druk. *f* - : 1½

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1818.

N°. 55. *Vrijdag den 4den December.*

BERIGTEN.

GRONINGEN. In eene bijeenkomst van het *Natuur- en Scheikundig Genootschap* alhier op den 17 November ll. gehouden, deelde de Heer J. W. KARSTEN, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, Honorair Lid en Mededirecteur des Genootschaps een zeer uitvoerig Verslag mede, nopens de zooveel geruchtsmakende houten Brug of Planken-voetpad, tusschen ter Haar en Valthe onder het veen ontdekt. Hij toonde tevens opgedolvene overblijfselen van dit uitgestrekt werk, hetwelk in de maand October op zijne voordragt en daarop gevolgden last van het Ministerie van punt tot punt is nagespoord, opgemeten en in Kaart gebragt.

Aan een der ingekomen Muzijkstukken op de Vaderlandsche Poezij en Liederen van Mr. H. A. SPANDAW, is 'er weder een prijs van tien Dukaten door de Beoordeelaren toegekend, te weten, aan de Melodij ingekomen op het Lied: *de Verdraagzaamheid* geteekend met de spreuk: *Concordia res parvae crescunt*, waarvan bleek maker te zijn, bij opening des Biljets,

de Heer H. C. STEUP te Amſterdam. Met den Inzender van de Melodij op het Lied: *Neêrlands Zeeroem*, met de ſpreuk *Aan Euterpe gewijd*, wenſchen Beoordeelaars nader in Briefwisſeling te treden.

HAARLEM. Directeuren der Nalatenſchap van Wijlen den Heere PIETER TEYLER VAN DER HULST en de Leden van deszelfs *Godgeleerd Genootſchap* hebben, in hunne Vergadering van 27 November 1818, den gouden Eerepenning eenparig toegewezen aan eene Latijnſche Verhandeling, ten antwoord dienende op de Vraag, in 1816, door het Genootſchap uitgeſchreven: „Welke zijn de redenen, dat bij vele Godgeleerden en „ Wijsgeeren zeker geheimzinnig gevoel, ook *Mysticismus* genoemd, ſedert eenigen tijd meer veld „ ſchijnt te winnen? Is hetzelve niet gevaarlijk voor „ Godsdienst en Zedelijkheid? zoo ja, op welk eene „ wijze kan dat geſtuit worden? En inhoeverre mag „ en moet het gevoel de koele redenering te hulpe „ komen of vervangen, bij het onderzoek, de beoordeeling en toepasſing der waarheden en voorſchriften van den natuurlijken en geopenbaarden godsdienst?"

Deze Verhandeling voerde ten Zinſpreuk: *Non me cuiquam mancipari*. SENECA. Bij de opening van het verzegeld briefje, dat dezelfde Zinſpreuk tot opſchrift had, bleek, dat Schrijver van de bekroonde Verhandeling is E. A. BORGER, *Philoſ. Theoret. et Litt. Hum. in Accademia Lugduno-Batava Profesſor ordinarius*.

Het Genootſchap had, na het uitſchrijven van gemelde vraag, nog eene Verhandeling ontvangen, die echter niet tot antwoord op dezelve kon dienen, daar de Schrijver in plaats van over *Mysticismus* over *Mythicismus* handelt. Deze Verhandeling had de volgende Zinſpreuk:

Ach, waren alle menſchen wijs,
En wilden daarbij wel,
Deez' aard was hun ten Paradijs,
Nu is zij meest een Hel.

KAMPHUYZEN.

Het verzegelde briefje is ongeopend verbrand.

BE-

BERIGT

OMTRENT DE

VERKOOPING DER OUDHEDEN ENZ.

NAGELATEN DOOR DEN GRAVE

DE CHOISEUL-GOUFFIER;

ONLANGS TE PARYS GEHOUDEN;

VOORAFGEGAAN VAN EENE KORTE LEVENSSCHETS VAN DEN VERZAMELAAR.

Medegedeeld door Jonkheer W. H. J. VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT *te 's Gravenhage.*

(*Vervolg van Bladz.* 378.)

Het voorſtel, aan den Grooten Heer gedaan, om voor zekere ſomme gelds, het woeste en door wouden bedekte ſtuk gronds, 't geen de overblijfſelen van het grijze *Alexandria Troas* bevat, afteſtaan, was op het punt om te gelukken, toen de noodlottige invloed der Franſche Omwenteling zich ook te Konſtantinopel deed beſpeuren, en een einde maakte aan zijne ſtaatkundige betrekkingen aldaar; in welke hij zich, tot dus verre, door beleid en moed, had gehandhaafd, en de achting, zelfs der zoo achterdochtige Turken, had verworven. Eene zeldzame ontmoeting, bij den Groot-Viſier Hasſem Pacha, had hem deze bij dien onverſchrokken muzelman bezorgd. Wanneer bij zijn eerſte bezoek aan dien Staats-Minister een tam gemaakte leeuw, welken deze altijd bij zich hield, ook onder andere, ter beproeving van den moed zijner bezoekers, onverhoeds in de kamer trad, en aan den over den Viſier zittenden gezant zich van achter deed gevoelen en bemerken, ging de Graaf onafgebroken voort, om aan den Drogman zijne aanſpraak in het Fransch voortezeggen, ten einde deze aan den Viſier in het Turksch te vertolken, zonder

dat de minste gelaatsverandering bij hem konde bespeurd worden, eene tegenwoordigheid van geest, welke den Ottomanschen Staatsdienaar een zeer gunstig denkbeeld nopens zijne onverschrokkenheid inboezemde, die zoowel als zijn doorzigtig gedrag, hem veel invloed bij den Divan bezorgde. — Een der vreemde Ministers hierop naijverig geworden zijnde, dacht zijn' val niet zekerder te kunnen berokkenen, dan door dien raad een Exemplaar te vertoonen van deszelfs Reis door Griekenland, in wier voorrede hij de Grieken aanspoorde, om hunne ketenen te verbreken, doch de Heer de Choiseul, liet spoedig een ander blad, ter vervanging van het bedoelde, op eene bijzondere Drukkerij, in zijn Hotel aangelegd, vervaardigen, en een aldus veranderd Exemplaar den Sultan aangeboden hebbende, met bijvoeging dat het andere alléén door zijne vijanden konde zijn zamengesteld, verijdelde hij deze list.

Na in 1791 aan een aanzoek ter vervulling van het Gezantschap te Londen niet voldaan te hebben, uithoofde zijner begeerte om te Konstantinopel te blijven, naderde, gelijk wij hier voren aanstipten, het oogenblik waarin, onder veel onstuimiger omstandigheden, zijne betrekkingen met deze stad ophielden, en bij hetwelk zich tooneelen openden, die zijne standvasitgheid en koelbloedigheid op nieuw op de proef stelden.

Eene briefwisseling door hem gehouden met de uitgewekene Fransche Prinsen, Broeders des ongelukkigen Lodewijks den XVI, in handen van het Republikeinsche Leger gevallen, en hier omtrent aan de Nationale Conventie, den 22 November 1792, een rapport gedaan zijnde, had dit ten gevolge, zijne verklaring in staat van arrest; en de geest der Fransche Omwenteling tot den alouden *Bosphorus*, of liever tot de Fransche matrozen op zijne oevers aan boord, doorgedrongen zijnde, bestormden deze zeelieden, in hunne opbruisende woede, het Hotel der Ambassade te Konstantinopel, maar werden door een' gezant, ontvangen, met de waardigheid, aan zijnen rang betamende, en met die bedaardheid van geest, van welke hij reeds blijken had gegeven. Zijne worsteling tegen de stroomen der regeringloosheid duurde nog, toen in de eerste dagen van 1793, hij

hij op het aanzoek van den deugdzamen, maar zwakken Selim, besloot zijnen post, op welken hij toch van geen nut meer konde wezen, te verlaten; van alle zijne talrijke verzamelingen niets anders medenemende, dan het Handschrift van *Lydus* (*) en eene Collectie gesnedene Steenen, welke laatste hem nóg, door een' ontrouwen Kamerdienaar, werden ontvreemd. Hij begaf zich naar Buiukdére, maar, ook tot in dat dorp door eene bende moordenaars vervolgd wordende, was hij verpligt hetzelve, des nachts, in stilte te verlaten, onder geleide van drie Russische Officieren, die hem tot Bucharest verzelden, van waar hij zijne reis, onder begunstiging der vriendschap van de Heeren von Knobelsdorff en von Kivoslow, naar Petersburg voortzette.

In deze Hoofdstad ontmoette en genoot hij het vereerendste onthaal, zoo onder de regering der Keizerin Catharina, als gedurende het begin van die van haren zoon en opvolger Keizer Paul.

Deze vorst benoemde hem tot Geheimraad, Directeur van de Akademie der Kunsten en der Keizerlijke Boekerijen; doch eenige betrekkingen met vreemden verpligtten hem vervolgens het gastvrije Rusland, alwaar zijn oudste zoon met de Gravin Potocka gehuwd was, te verlaten. In 1802 keerde hij naar Frankrijk terug, en nam, als voormalig Lid van de Akademie der Opschriften, zitting in de Tweede Klasse van het Instituut; wier Verhandelingen hij met eene *Memoire sur l'Hippodrome d'Olympie et Recherches sur l'origine du Bosphore de Thrace* verrijkte, en in één van wier bijéénkomsten hij, op 't laatst zijner dagen, ook nog eene geleerde Verhandeling over *Homerus* voorlas. Verders sleet hij een afgetrokken leven, tot den val van den dwingeland Buonaparte, en de herstelling van den wettigen Koninklijken regeringsvorm, in 1814, wanneer hij tot Pair en Lid van den geheimen Raad werd bevorderd; waardigheden, welke de terugkeering van den overweldiger hem, in 1815, deed verliezen, doch die hij terug bekwam bij de tweede wederkomst des Konings.

In-

(*) N°. 238 van den Catalogus.

Inmiddels hield hij zich bezig, met het voortzetten van zijne *Voyage Pittoresque de la Grèce*, waartoe alle bouwstoffen, in het midden der oproeren en plunderingen, bewaard waren geworden, door den Heer Barbié du Bocage, den Drukker Sampierre d'Arena, en den Graveur Filliard; en waarvan hij nog het eerste Cahier van het tweede Deel heeft uitgegeven. Terwijl hij, door het mededeelen zijner nasporingen, den eerstgemelden voor zijn Atlas van Griekenland, den Hr. Chevalier, voor zijne Kaart van Troje, en den Hr. Casfas, voor zijne gezigten van Syrië, tot veel nut verstrekte, even als hij zulks reeds vroeger voor den Abt Delille was geweest, door het bezorgen van een gedeelte der aanteekeningen op het Dichtstuk *l'Imagination*, eene vrucht van 's Dichters verbeeldingskracht in de schoone oorden van Griekenland.

Dadelijk na zijne terugkeering in zijn Vaderland was hij ook ontledig met het herzamelen zijner, met zooveel moeite en kosten, verkregene gedenkstukken der vorige Eeuwen. Aan de eene zijde ondervond hij het leedwezen te vernemen, dat 25 kisten met Oudheden, in de Levant bijééngebragt, in den brand van Smyrna vernield waren; dat een aantal andere, welke op een Fransch vaartuig geladen, door een Engelsch fregat, onder Lord Nelson, genomen, en door dezen edelen vlootvoogd te Maltha gehorgen, met oogmerk, om dezelve aan den eigenaar wederteschenken, door den dood van dien beroemden Zeeheld, in min kiesche handen waren gevallen, tot zulk eene teruggave weinig bereid; en dat het onderzoek omtrent het lot eener lading weleer naar Odessa gevoerd, en welke onder andere de voorwerpen bevatte, gevonden in het zoogenaamde graf van Achilles, op den grond van Troje, in 1787, ontdekt, doch hetwelk veeleer toeschijnt, dat van zekeren Festus, een' vrijgelatene van Caracalla geweest te zijn, vruchteloos was afgeloopen; maar aan den anderen kant, smaakte hij het genoegen, van door tusschenkomst des Graven Chaptal, Minister der Binnenlandsche zaken, voor het grootste gedeelte, weder te bekomen de gedenkstukken, die zich in het Museum te Parijs bevonden, en, door den Ridder Millin, het beroemd opschrift nopens de financien der Atheners

ners (*), voormaals door Barthelemy uitgegeven, zich terug bezorgd te zien.

Hij herkreeg ook, uit het Museum van Marseille, de hem toebehoorende stukken, welke deze Verzameling behelsde, en eindelijk in 1815 en 1816 dezulke, die hij in Konstantinopel had achtergelaten; — terwijl de vriendschap van den Hr. Dubois hem met eenige Marmers, door dezen op de velden van Troje geoogst, verrijkte.

Ter huisvesting van alle de uit hunne ballingschap herroepene, of nieuw aangeworvene leden zijner Verzameling deed hij in zijnen tuin te Parijs, nabij de Eliseesche velden gelegen, en *Idalie* genoemd, een sierlijk gebouw stichten, waarvan de drie gevels, (zijnde de vierde zijde bemuurd) het *Erechteum* en *Pandrosium* van Athene, alsmede ééne der poorten van *Palmyre* voorstelde, en de eerstgemelde dit kort, doch veel beteekenend, en in zijne omstandigheden zoo juist gekozen opschrift droeg:

ΜΝΗΜΟΣΥΝΗΣ ΚΟΡΑΙΣ ΚΑΚΩΝ ΛΗΘΗΙ.

(*Aan de Dochters der Gedachtenis, tot vergetelheid der Rampen.*)

Hij mogt echter niet lang het genot zijner herkregene schatten smaken, en overleed, na, in een tweede huwelijk met Mevrouw de Bauffremont vereénigd te zijn geweest, den 20sten Junij 1817 aan de gevolgen eener beroerte, bij het gebruik der wateren te Aken, het voornemen, om de vruchten van zijn onderzoek nopens het Rijk van Priamus, aan het geleerd publiek, kenbaar te maken, ten grave medenemende.

Verscheidene kinderen heeft hij nagelaten; die, gewis om gegronde redenen, het besluit namen, de door hunnen Vader verzamelde Oudheden enz. openlijk te Parijs te verkoopen, 't geen aanvankelijk voor den 20sten Julij ll. was aangekondigd, doch daarna tot den 27sten Augustus en volgende dagen werd uitgesteld.

Deze Verkooping bevatte de Oudheden, zoo Beeldwer-

(*) N°. 180 van den Catalogus.

werken als Opschriften, de Afgietsels van eenige andere, de Modellen van aloude Gebouwen en Gedenkstukken, alsmede een aantal Teekeningen en Kaarten op zijnen last vervaardigd, en tot het vak zijner studien betrekkelijk.

(*Het Vervolg in het eerstvolgend* N.)

EENIGE BELANGRIJKE GEOLOGISCHE WAARNEMINGEN,

Medegedeeld aan het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen,

door TH. VAN SWINDEREN.

Medeleden!

Nu wij, na het genot onzer gewone zomerrust, ons thans weder tot onze gewone werkzaamheden vereenigen, is het natuurlijk, dat wij elkander onze in de vacantie gedane waarnemingen mededeelen. —— Ik begin de mijne, met u eenig verslag te geven van eenige mijns oordeels zeer belangrijke stukken, die ik in den afgeloopen zomer in het Kabinet van den Kolonel Behr te Maastricht gezien heb, en waaromtrent deze wel de goedheid heeft willen hebben, mij eenige gewigtige opheldering en te geven.

Alles toch, wat betrekking heeft tot de Natuurlijke Historie van het Vaderland, ligt u even zeer aan het harte als mij, en ik weet dus, dat ik u met deze mededeeling dienst doe.

Weet dan, dat de werken, die men in 1815 aangelegd heeft, ter opbouwing van het fort *Willem* op den Kaaberg bij Maastricht, eenige Delfstoffen hebben doen ontdekken, die misschien eens dienen kunnen, om eenig nieuw licht te verspreiden over de Geologie van dit deel van het rijk.

De volgende bevinden zich daarvan in het Kabinet van den Heer Kolonel Behr te Maastricht.

Op eene diepte van 22 voeten beneden de oppervlakte van den grond heeft men gevonden:

1°. Eene Kies van een volwassen Olifant, die volkomen bewaard is, nog met haar glazuursel overdekt, en aan het grondstuk (de basis) omstreeks 10 duimen lang.

2°. Eene

2°. Eene andere zeer groote Kies van hetzelfde dier, van haar glazuurfel ontbloot en gedeeltelijk bedekt met eene daaraan vastgehechte laag van zand en door het water afgeronde kiezel-fteenen.

3°. Een verbazend groote Stoottand, welke, voor hij verbroken werd, omftreeks acht en een halven voet lang was, en, op het midden van zijne lengte gemeten, een omtrek had van vijftien duimen. —— En nog is het onzeker, of dezelve in zijn geheel was bij de ontdekking, daar de werklieden, die denzelven gevonden hebben, niet beoordeelen konden, of het gedeelte, dat in de kaak gezeten had, 'er niet reeds in een vroeger tijdperk was afgefcheiden.

4°. Vele brokken van beenderen en ftoottanden.

5°. Eene bijna geheele Kies van den Hippopotamus.

6°. De overblijffels van eene Kies van een Olifant, die, te oordeelen, naar derzelver kleine afmetingen en het getal van derzelver lagen, eene van de tweede kiezen fchijnt geweest te zijn, welke bij de jonge dieren dezer foort uitvallen en niet dan uit acht of negen lagen beftaan.

7°. Eene Kies van een Mensch, zeer wel bewaard en nog met haar verglafel omkleed.

8°. Twee ftukken van eene Kolom van kalkfteen, van 19 duim diameter en de overblijffels van eenen put in mergelfteen, van omftreeks acht voeten middellijn.

9°. Een ftuk van eene waterleiding, uit één ftuk tras gekapt, van twee en een halven voet lang, op dezelfde breedte en eene dikte van veertien duimen.

10°. Eene kleine wormvormige Madrepora, niet ontwikkeld in kalk of keifteen, maar geheel vrij en ontbloot van alle vreemde ligchamen.

11°. Masfen van zeeligchamen, vereenigd in de gedaante van een zamengroeifel (*brêche.*)

Eindelijk heeft men op eene diepte van 40 voeten — en nadat men had moeten breken door eene laag van door het water afgeronde kiezel en van poddingfteen, waar het zand der keifteenen en de verfteende en reeds afgeronde zeeappels door de wrijving afgefleten, zeer fterk in een kalkachtig deeg zijn zamengegroeid — ftukken hout ontdekt als planken, waaraan men het werk van den mensch duidelijk herkennen kan.

Als men nadenkt over het geheel van deze ontdekkingen, dan kan men zich waarlijk niet genoeg verbazen, van op zulk eene wijze de meest ongelijkfoortige voorwerpen bij elkander vereenigd te vinden, en dat wel voorwerpen, die men het minst vermoeden zoude in den fchoot der aarde bijeen te vinden.

De overblijffels van den Olifant en Hippopotamus, ftukken van zeewezens, en de fporen van het werk van den reeds

reeds beschaafden mensch vereenigen zich, om eene omwenteling aanteduiden, van welke men het tijdperk niet kan opgeven, maar van welke wij de uitwerkselen zien. De viervoetige Dieren van Indie en Afrika zijn op onze kusten geworpen, een stam van menschen moet vernietigd zijn, en de verbazende grootte van den straks genoemden stoottand, welke moet toebehoord hebben aan den Mastodonte of het Ohiodier, doet voor de eerstemaal in ons rijk de overblijfsels van het dier terugvinden, van hetwelk de levende soort niet meer bestaat op dezen bol.

Men kan daarenboven geene historische daadzaken aanvoeren, om het bestaan van deze overblijfsels in zulk eene diepte te verklaren. Nooit hebben de Romeinen gebruik gemaakt van Olifanten in hunne oorlogen tegen de Galliers en Germanen, en, zoo men ook al het tegendeel onderstelde, dan moet men nog opmerken, dat de grond van Belgisch Gallie niet van waterpas veranderd is sedert bijna twintig eeuwen.

De Romeinsche wegen, die men overal in Belgie vindt, de oude omtrek van Tongeren, het groot getal oude voorwerpen, welke men daar bijna boven op den grond vindt, even als te Bavay, te Keulen en Duisburg, de oude Romeinsche gedenkteekenen, die men op dit oogenblik te Koblentz, te Bonn en Walsdorf ontbloot, het dorp Barenburg, het eerste fort der Batten, eindelijk de Geldersche IJssel of Drusus-gracht, en het Kanaal, door Corbulo gegraven, zijn alle onwraakbare bewijzen voor deze waarheid.

Maar indien sedert den inval der Romeinen de grondbodem van ons Vaderland niet merkelijk verhoogd is, welk eene omwenteling of welk een verloop van eeuwen is 'er dan niet noodig geweest, om in eene diepte van 20 voeten de dieren te begraven, van welke men de overblijfsels gevonden heeft.

En zoo men vervolgens in aanmerking neemt, dat men op eene dubbele diepte sporen ontdekt heeft van menschelijke vlijt, dan moet men bijna gelooven, dat op een tijdstip, hetwelk alle geschiedkundige geheugenis voorafgaat, ons Land door een min of meer beschaafd Volk is bewoond geweest, hetwelk door de eene of andere omwenteling verdwenen is, en wiens plaats vervolgens is ingenomen door die Volken, van welke de Galliers en Germanen afstammen, of liever, dat ook deze sporen van menschelijke vlijt met de aldus begravene dieren van elders zijn aangedreven.

Men moet hierbij nog aanmerken, dat verschillende andere omdekkingen, die reeds in Belgie gedaan zijn, ook uit dit oogpunt zeer merkwaardig zijn.

Toen men in 1809 het Dok van Antwerpen groef, vonden de Werklieden, toen zij op eene diepte van omstreeks 20 voe-

20 voeten beneden de oppervlakte van den grond gekomen waren, midden in eene verzameling van beenderen van Walvischaardige en andere Dieren, een ſtuk van een' Hoorn van een Eland, wiens beide uiteinden zigtbaar blijken dragen van de werking van een ſnijdend werktuig, waarmede men gepoogd had dezelve van het overige aftescheiden.

Op dezelfde diepte heeft men een ſtuk houtskool gevonden, wiens gedaante volmaakt gelijk was aan de platte ronde keiſteenen, welke den bodem der rivieren bedekken. Deze kool moet dus langen tijd de ſpeelbal der golven geweest zijn, die dezelve eindelijk hebben nedergeſlagen en met andere voorwerpen bedekt, tot eene hoogte van 22 voeten (*).

Deze daadzaken, uit welke men zeker nog meer gevolgen kan afleiden, zullen waarſchijnlijk genoegzaam zijn, om de aandacht der Vaderlandſche Geologen optewekken, en om nieuwe onderzoekingen te doen bewerkſtelligen over de vorming van den bodem van ons Rijk, en over de omwentelingen, die dezelve moet ondergaan hebben.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

TIJDSCHRIFTEN. De *Weegſchaal* N°. 1—5 te Rotterdam bij A. May van Vollenhoven 1818. groot 8vo. 167 bl.

Voor eenigen tijd maakten wij onze Lezers met den *Tooneelkijker* bekend, wij willen nu ook de *Weegſchaal* niet vergeten. Dit Tijdſchrift verſchijnt maandelijks ſinds April, en onderſcheidt zich van de andere daardoor, dat het niet dan oorſpronkelijke Nederduitſche ſtukken opneemt, en onder de Spectatoriale ſoort, die ſinds eenigen tijd in deze gewesten ſcheen uitgeſtorven, behoort gerangſchikt te worden. In hetzelve moet, om de leenſpreuk des Titels te behouden, alles, wat op eene fatſoenlijke wijze gewogen kan worden, als *Staatkunde*, *Zedekunde*, *Godsdienst*, *Menschkunde*, *Adel*, *Letterkunde*, enz. op de ſchaal gelegd en de uitſlag daarvan of het gewigt bekend gemaakt worden. Hoe men dit voornemens is te doen, is niet raadſelachtig: in N°. 1. vindt men de *Staatkundige*, *Gods-*

(*) Deze hoorn van een Eland, de gerolde houtskool, alsmede een der wervelbeenderen van een Visch, te Antwerpen bij elkander gevonden, bevinden zich insgelijks in het belangrijk Kabinet van den heer BEHR te Maastricht.

Godsdienstige en Zedekundige Geloofsbelijdenis der Wegers. Wanneer zij daaraan altijd getrouw blijven en wie mag dit betwijfelen? zal dit Tijdschrift veel nuttigs behelzen; en in der daad, wij hebben de vijf eerste N°. over het algemeen met veel genoegen gelezen. De Schrijvers (of wil men de Wegers) toonen, dat zij niet duchten om rondborstig voor hun gevoelen over zaken uittekomen, waar over wel veel heen en weder gekakeld wordt, maar die men niet openlijk schijnt te durven berispen; door zekere schroomvalligheid en toegeeflijkheid gedreven, die bij ons bewoners der Noordelijke Provincien wel eens in schandelijke laauwheid en onverschilligheid ontaardt. Natuurlijk beviel ons het eene stuk meer dan het andere, zoo om de behandeling als de stoffe, maar wij gelooven de Wegers te mogen raden, indien zij hun Tijdschrift algemeen buiten Rotterdam willen begrepen hebben, zoo weinig mogelijk op zaken of gevallen te zinspelen, die alleen voor Rotterdammers verstaanbaar zijn. Ten minste wij hebben daardoor het geestige van sommige aanmerkingen of bedoelingen, gelooven wij, gemist. Dat ook hier de luimige geestige ironische toon, dien men toch in Spectatoriale geschriften zoo gaarne ziet heerschen, somtijds wat scherp, bijtend en sarcastisch wordt, is zeker: wenschelijk ware het, dat dit kon vermijd worden; maar *zachte meesters maken stinkende wonden*, en dus valt bijtend goed niet altijd te misprijzen. Bij zooveel *goeds* deed het ons leed in N°. 2. eene *beoordeeling van Maria van Lalain* te vinden, die op hare beurt op de schaal gelegd *te ligt* zou bevonden worden. Wij dweepen volstrekt met Nomsz en zijne voortbrengselen *niet*, maar dachten, nadat wij uit N°. 5. zagen, wie de beoordeelaar was, onwillekeurig aan die fabel, waarin een ezel zich verstout, om een' stervenden leeuw een schop te geven. Inderdaad, iemand, die nog zoo weinig in het vak der dichtkunde leverde (wij kennen slechts een enkel los stukje van hem, maar verwachten nu met gespannen verwachting zijn bekroond Dichtstuk) als de Heer Messchert, voegt zulk een meesterachtige bedilzieke toon niet, welke trouwens door zeker opgevat vooroordeel en vooringenomenheid gewijzigd wordt. Het lust ons niet, zijne aanmerkingen te wederleggen, nadat het Genootschap *Openhartigheid, Vertrouwen en Stilzwijgendheid* daarop geantwoord heeft, noch te beoordeelen, in hoeverre dat Genootschap misschien wat ver aan den anderen kant gaat; maar dit blijft over, dat wij niet weten, waartoe zulk eene beoordeeling moet dienen. Om aantetoonen dat alle, die *Maria van Lalain* met genoegen zagen ten tooneele voeren, of dit stuk in vele opzigten fraai vonden, geen' smaak bezitten en een prulwerk bewonderd hebben? Deze eigenwaan verradende bedoeling willen

wij

wij den Steller niet toeschrijven, maar rangschikken het onder die jeugdige onbezonnenheden, die ons later altijd berouwen, maar waarin het zeer te bejammeren is, dat hem de Ridder Tollens stijft; niet om des beschaafden publieks wil, want dat zal, welke gebreken *Maria van Lalain* aankleven, dat stuk als een vaderlandsch verdienstelijk Treurspel, niettegenstaande de gemaakte aanmerkingen, blijven beschouwen, maar om den wil van den Heer Messchert zelven, die, al ondersteld, dat hij zulks ten volle verdiene, door Tollens te hoog getild wordt, dan dat hij bijna die nederigheid en bescheidenheid behouden kan, welk een' jong dichter, die even komt kijken, zoo wel staan. Kent hij inderdaad zoo juist de vereischten van een echt vaderlandsch Treurspel, dan ware het in allen gevalle beter geweest, met een stuk zelf ten voorschijn te treden, dat de verdiensten van alle voorgangers verdoofde, dan op een zoo algemeen toegejuicht stuk van een' afgestorven Dichter op zulk eene onheusche wijze te smalen. Hoe het zij, wij hebben nog nooit een Treurspel (of zelf eenig Dichtstuk) gelezen, dat een luimig vernuft geene gelegenheid verschafte, om het in alle opzigten belagchelijk te maken en den schrijver ten toon te stellen. Men denke slechts aan de *feuilletons* van Geoffroy, die zich hierin eenen roem verwierf, welken wij den Heer M. niet toewenschen, daar dezelve meer het vernuft dan het hart eere aandoet. Maar genoeg, wij hopen, dat dit Tijdschrift genoeg aanmoediging moge vinden, om te blijven bestaan, waaraan wij niet twijfelen, indien de Wegers slechts oppassen, evenredige schalen en gewigten van allerhande grootte bij de hand te houden; want werpt men bij ongeluk een te zwaar gewigt op een goudschaaltje, dan bederft men den geheelen evenaar, en de uitkomst is valsch en gebrekkig.

K U N S T E N.

AMSTERDAM. Eenige Bouwkundigen en Beminnaars der Bouwkunde alhier, hebben dezer dagen eene Maatschappij opgerigt, ter aanmoediging der Burgerlijke Bouwkunde. Het is hun oogmerk, om langs dien weg een Fonds bijeentebrengen, waaruit men in staat zal zijn: 1.) Prijzen uitteloven voor de beste teekeningen naar uitgeschrevene Prijsvragen, 2.) door andere uitteschrijven, alleen voor de Leden der Maatschappij, 3.) door het in plaat brengen en kosteloos uitreiken der bekroonde stukken aan de Leden

der

der Maatschappij en 4.) door Tentoonstellingen. Alle Bouwkunstenaars en Liefhebbers der Bouwkunde, worden ten dien einde door de Oprigters uitgenoodigd, om in hunne pogingen deeltenemen, verwervende men door eene jaarlijksche bijdrage van *f* 4 - : het Lidmaatschap dezer Maatschappij. Eerst na den uitslag dezer uitnoodiging vernomen te hebben, zullen de Wetten, Reglementen enz. in eene Vergadering der Deelnemeren in Januarij 1819 te houden, vastgesteld worden. Het is zeer wenschelijk, dat deze Maatschappij algemeen belangstelling verwekke en deelneming vinde, daar, hoe bloeijend onze Schilderschool wezen moge, het vak der Burgerlijke Bouwkuude, door welke oorzaken dan ook, zeer verwaarloosd en verachterd ligt. (*)

(*) Volgens de gedane aankondiging, onderteekend door J. J. Vollenhoven, Prov. Secretaris, zullen 'er Inteekeninglijsten in alle voorname Steden des Rijks bij de voornaamste Boekverkoopers ter teekening liggen. De Inteekening staat bij voorraad tot 31 December open.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
25	30. 0¾ 30. 1¾ 30. 2¼	45½ 53 43	w. t. z. w. z. w. w. t. z.	bewolkt; meest omtrent helder; 's avonds dampig.
26	30 2¼ 30 2½ 30 2	40½ 43 50	z. z. w. —— ——	betrokken; voormiddag mistig; verder regen.
27	30 3 30. 3¼ 30. 4½	52 54 51½	z. w. —— ——	betrokken; dampig; even na den middag een weinig regen.
28	30. 4¼ 30. 4¼ 30. 4	50½ 54 48	z. w. —— ——	omtrent betrokken; 's avonds helder.
29	30. 3½ 30. 3½ 30. 3¼	47½ 54 51	z. w. t. z. —— ——	meest betrokken.
30	30. 2¼ 30. 2½ 30. 2	46½ 51 47	z. z. w. —— z. t. w.	betrokken.
Dec. 1	30 1¼ 30. 0¾ 30. 0	37½ 36½ 40	z. t. w. z. z. w. z. w. t. z.	betrokken; dampig.

Waar-

Waarnemingen op den Huize Zwanenburg, omtrent het gevallen en uitgewasemd Water.

1818.	gevallen regen	uitgewasemd
Maand	lijn.	lijn.
November	12½	4½

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, wordt uitgegeven en is bij hare Korrespondenten te bekomen:

H. MEIJER Junior, *Vaderlandsch gevoel bij de beschouwing der* TENTOONSTELLING VAN SCHILDERIJEN *van nog in leven zijnde Nederlandsche Meesters* in den Jare 1818, voorgedragen in het Departement Letterkunde van het Gezelschap *Oefening in Wetenschappen* te Haarlem, op Schrijfmediaan, in gr. 8vo. à 8 stuivers.

St. Nicolaas en Nieuwejaars-Presenten

VOOR DE JEUGD.

*** Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te Haarlem, is dit Jaar uitgegeven de TWEEDE DRUK van het voor Meisjes zoo bijzonder gezocht geschenk, getiteld:

SPIEKER, Sophia Overveld of het huishoudelijk Meisje, eene Leerzame Familie-Geschiedenis voor Jonge Dochters van alle standen, met *zes* gekl. Platen à *f* 1 : 10

Voorts zijn bij dezelve gedrukt en te bekomen onderstaande Kinderwerkjes:

Spieker, Avondvertellingen, met Platen, 8vo. *f* 1 : 10 -
Glatz, de Goede Kinderen, met Pl. 8vo. *f* 1 : 5 -
—— Gesprekken van een Vader over God en Goddelijke zaken, met Vignet, 8vo. *f* 1 : 5 -
Lettergeschenk voor de Nederlandsche Jeugd, Derde Druk, met Platen, 8vo. *f* 1 : 10 -
Willem bij zijne Huisdieren, met 9 gekl. Pl. 8vo. *f* 1 : 8 -

Guts-

Gutsmuths, Verlustigingen en Spelen, met Platen, 16o. . . . . . f 1 : 10 -
Leven en Avonturen van Gilblas verkort, met Platen, 8vo. . . . . . . f 1 : 16 -
Moens, Letterkransje, 16o. met Zwarte Pl. Derde Druk. . . . . . f - : 18 -
—— Dito, met gekleurde Platen. . f 1 : 4 -
—— Kleine Suze Bronkhorst met Pl. 8vo. f 1 : 4 -
De Cambon, de Kleine en Jonge Grandison, vier Deelen met Platen, 12mo. . . f 2 : 10 -
Baunach, Michiel de Vries, 8vo. f 1 : 10 -
Campe, Theophron, twee Deelen, 8vo. f 1 : 10 -
Gezangen voor Kinderen en Jongelieden, met Muzijk, lang 8vo. . . . . . f 1 : 16 -
Jauffret, het Bulletje, met Pl. 8vo. f 1 : - : -
Statius Muller, Bijbelsche Geschied. 8vo. f 1 : - : -
Oudvaderlandsche Zeden of Schets der Levens van Maurits Lynslager en Hilleg. Buisman, met Platen, 8vo. . . f 1 : 16 -
Loosjes, de Bijbel, met Pl., 8vo. f - : 12 -
Kerndörfer, de Kleine Werkman in Bordpapier, met Platen, 12mo. . . . . f 1 : - : -
Werkboekje voor Kinderen, met Platen, 12mo. f - : 16 -

Ook heeft dezelve aangekocht en zijn bij haar Exemplaren voorhanden van het voor de Haarlemsche Jeugd bijzonder belangrijk Werkje:

C. de Koning Ldtz., Beschrijving der Stad Haarlem, voor Jongelieden, in *8vo.* f 1 : 4 -

*** Bij L. van Es, te Amsterdam, wordt heden uitgegeven:

Geneeskundige Mengelingen, uitgegeven wegens het Genootschap *Arti Salutiferæ*, inhoudende: Reynders, van der Breggen en de Lemon, over de *Radix Ratanhiæ*, als uitmuntend Geneesmiddel. Kuys, Reynders Buchner, diverse Genees- en Heelkundige Waarnemingen &c., met eene Plaat à f 1 : 4 - *Levensgeschiedenis*, *Tafereelen* en *Ellendig Leven* van een *Onanist* of *Zelfbevlekker*, waarin Onderrigtingen voor Ouders en Opzieners van Kinderen, om deze gevaarlijke Ondeugd te beteugelen. Tissot over de *Zelfbesmetting* en verschrikkelijke gevolgen à 11 stuiv. Tissot, *l'Onanisme dissert. sur les Maladies produites par la Masturbation* à f 1 : 2 -

NB. *Op aanstaanden Dingsdag zal 'er weder een No. worden uitgegeven.*

Te Haarlem bij de Wed. A. Loosjes Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 56. *Dingsdag den 8sten December.*

BERIGTEN.

WEENEN. De Hoogeschool dezer stad zoude met regt door het geleerde Europa kunnen beschuldigd worden, van eene berispenswaardige onverschilligheid omtrent de verdiensten van een' harer beroemdste Leden, indien zij niet hare hooge achting voor den grooten Natuuronderzoeker JACQUIN, op eene uitstekende wijze, getoond had. De 9de Junij van dit Jaar werd tot de gedachtenisviering bestemd.

In de groote Vergaderzaal, was op eene negen voet hoogen *Sarkophaag*, het, door den bekwamen Beeldhouwer LEONARD POSCH, reeds voor verscheidene jaren vervaardigde, de vriendelijke trekken van den edelen Grijsaard in eenen bloeijenden ouderdom voorstellend Borstbeeld geplaatst. De drie trappen, welke naar dezen *Sarkophaag* leidden, waren met *Stapelia's* en teedere *Oxalissen* versierd, welke als de geliefde kweekelingen van JACQUIN, en als voorwerpen van zijne laatste moeijelijke bespiegelingen, de opmerkzaamheid van de Natuuronderzoekeren tot zich getrokken hebben.

Ter regterzijde van den *Sarkophaag* stond het Standbeeld van *Hygea*, ter linker waren op een' teerling de werken, van den overledenen, 36 Deelen, zijnde de vruchten van zijn zeer arbeidzaam leven, die hem eenen onsterfelijken roem waarborgen, geplaatst; in het midden van deze werken prijkte de plant *Jacquinia*, door welkers naamgeving, de Vader der Plantenkunde LINNAEUS aan den Priester van Flora het Adelsdiploma der Natuuronderzoekeren toegedeeld heeft. —— Het geheel was met levende struiken of boomen omgeven, welke JACQUIN of ontdekt, of het eerst beschreven heeft, en de Grafteekenen der Ouden herinnerden, welke, hoewel Beelden des Doods, echter tusschen bloeijende struiken, troostend op een nieuw leven duidden.

Doctor RAIMANN, Professor der Medicinale Klinik voor Wondheelers, sprak de Treurredevoering uit. Hij verhaalde kortelijk de geschiedenis van de studien des Jongelings —— Een *Cactus speciosus*, welke de vrolijke Jongeling, aan de zijde van zijn' Vriend, THEODORUS GRONOVIUS, in den Kruidtuin te Leyden, in volle pracht bloeijen zag, wekte in hem de liefde voor de Plantenkunde, en bestemde daardoor het lot van zijn volgend leven. Met een bosje verzamelde Planten in de hand, betrad hij als onbekende Jongeling Oostenrijk, en vond aldaar de middelen tot verdere volmaking, en heeft aldaar ook aanmoediging en ondersteuning, belooning en goedkeuring gevonden.

AMSTERDAM *den 3den December*. Gisteren hield de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, hare Tweede Openbare Vergadering, onder het Voorzitterschap van den Ridder C. APOSTOOL, in het bijzijn der overige Klassen, daartoe in het Trippenhuis vergaderd. Zijn Exc. de Heer Gouverneur der Provincie, Heeren Burgemeesteren met eene Commissie uit den Raad, onderscheidene Regterlijke en Burgerlijke Autoriteiten, alsmede verschillende Commissien der Kunst- en Letterminnende Maatschappijen binnen deze Stad, benevens een Kunstlievend Publiek, vereerden deze Zitting met hunne tegenwoordigheid.

Na-

Nadat de Voorzitter met eene deftige Aanſpraak de Vergadering had geopend, las de vaste Secretaris de Heer J. DE VOS WZ., een met zeer veel juistheid opgeſteld beknopt Verſlag voor van de werkzaamheden dezer Klasſe, gedurende het verloopen tijdperk van genoegzaam twee jaren, en deed daarbij hulde aan de nagedachtenis van twee verdienſtelijke Leden, de Heeren D. DU PRÉ en E. VAN DRIELST. Vervolgens bragten twee Commisſien hare rapporten uit over de ingekomene ſtukken op de beide Prijsvragen, door de Klasſe in hare vorige Openbare Vergadering uitgeſchreven, te weten: het vervaardigen der Muzijk op eene Cantate getiteld: de Toonkunst, en een Schilderſtuk, zijnde eene Allegoriſche Zamenſtelling op de Wedervereeniging der Hollandſche en Vlaamſche Schilderſcholen.

Ingevolge deze rapporten, met welke, wat het Muzijkſtuk aangaat, alle de aanwezige Leden der Klasſe en wat het Schilderſtuk betreft, de meerderheid derzelve zich vereenigden, werd de prijs toegekend aan het Muzijkſtuk, geteekend met de ſpreuk: *Mulcet et oblectat*, waarvan bij opening van het verzegeld biljet, met dezelfde ſpreuk geteekend, bleek, de maker te zijn, de Heer P. J. SUREMONT, Lid van de Koninklijke Maatſchappij van ſchoone Kunſten en Letterkunde van Gent, te Antwerpen.

En werd de prijs van het Schilderſtuk toegewezen aan den maker van het ſtuk, geteekend met het motto: *Liberalitas Regis Wilhelmi primi in eruditos*, zijnde volgens het bijgevoegd verzegeld naambriefje, de Hr. JEAN BAPT. LOUIS MAES te Gent. De Voorzitter ſloot de zitting met gepaste opwekkingen aan Kunſtenaars en Kunstminnaars, om op den weg ter verdere volmaking door werkzaamheid en aanmoediging voort te gaan, en met welmeenende wenſchen voor Vorst en Vaderland.

UITTREKSEL UIT EEN VERSLAG VAN EENIGE PROEFNEMINGEN OMTRENT HET METALLIEK- MOER- OF PAARLEMOER-BLIK.

Medegedeeld aan het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen.

DOOR DERZELVER MEDELID

DR. S. STRATINGH, Ez.

Naauwelijks kwamen hier te Groningen vele onderscheiden gevlamde of gepaarlemoerde blikken Kunstwerken, of ik was zeer begeerig, om derzelver aard en fabricatie van nader bij te leeren kennen. Het beknopt maar tevens niet minder belangrijk berigt van den Hr. BAGET, bevestigde mij in mijn vermoeden, dat de werking van zuren die onderscheidene vlamming of ontwikkeling van terugkaatsende vlammen en figuren moest veroorzaken. Dit berigt medegedeeld in het *Bulletin de Pharmacie* van Januarij 1818, bevat kortelijk, hoe dat de Hr. BAGET ondervonden had, dat deze paarlemoering ontstond van de werking van zuren, hetzij op zich zelve, hetzij gemengd op het geallieerde tin van het blik, om welke reden hij ook het Engelsche, als met Bismuth en Spiesglans, boven het Fransche meestal met zink geallieerde Blik verkiest en aanbeveelt. De Hr. BAGET geeft verder drie zure mengsels op, waarmede hij de blikken platen behandelt: ten eerste twee deelen keukenzout, vier deelen water en een deel salpeterzuur; of een deel salpeterzuur, een en een half deel zoutzuur, en vier deelen water; of een deel zwavelzuur, twee deelen zoutzuür, en acht deelen water, van welke mengsels, verwarmd zijnde, hij zich ter indompeling der Blikken platen bedient. Hij bevond echter, dat men door deze indompeling slechts de oor-

sprou-

ſpronkelijke figuren van de tinkriſtallen, hoedanig dezelve bij de vertinning op het ijzer verkoeld waren; ontwikkelde, die dus alleen aan het toeval hunne gedaante als te danken hadden, maar vond, door de platen op ongelijke punten te verwarmen, dat daardoor andere beelden, beantwoordende aan de verhitte plaatſen, zigtbaar en ontwikkeld werden; waardoor hij ſterren, veren, bladeren en andere teekeningen verkreeg. Een ſtuk blik tot roodwordens toe verhit en daarop met een koud mengſel overgoten, gaf hem eene gegraniete, welbezette teekening; zelfs begreep hij, dat door verdere proefnemingen men het weldra zoo verre zoude brengen, dat men naar willekeur zekere en bepaalde teekeningen zoude kunnen voortbrengen. —— De onderſcheidene ſchoon gekleurde *nuances* verkreeg het Paarlemoerblik, door middel van heldere doorſchijnende gekleurde vernisſen, die na polijsting en verdere bearbeiding het Paarlemoer zoo veel te ſchooner deden uitkomen.

Op het voetſpoor van den Heer BAGET heb ik dan ook bevonden, dat de eenvoudige overgieting van eene plaat eene eenvoudige paarlemoering veroorzaakte; dat is, dat 'er op het Blik groote als bladvormige kristallen, die het licht onder onderſcheidene wending, even als het Paarlemoer, terugkaatſten, geboren werden, die mogelijk overeenkwamen met den oorſpronkelijken onzigtbaren toeſtand van de tinkristallen op het blik. —— Hierbij is echter optemerken, dat het vocht niet al te heet, vooral niet kokend dient te zijn, omdat dan het tin ligt oxydeert, en zwarte tusſchenvlekken geeft; dat ook de platen vooraf goed met krijt zuiver moeten gemaakt worden, omdat anders derzelver beſlag veelal het werken der zuren belet. In het algemeen heb ik mij, in plaats van de platen te overgieten, met meer voordeel van eene ruime bevochtiging door middel van eene ſpons of vleugel bediend, waarmede men de plaat tot genoegzame paarlemoering als bij herhaling overſtrijkt.

Om volgens den Heer BAGET het blik op onderſcheidene plaatſen te verhitten en daardoor derzelver kristallisatie te veranderen, heb ik mij bediend van gloeijende ijzeren bouten, ringen, vierkanten en ovalen, en als dan de plaat daaraan blootgeſteld geweest zijnde, met het zure mengſel bevochtigd, of overgo-

 ten.

ten. Op de verhitte plaatſen was of een graniet-, of ſterre- of bloemvormig beeld geboren geworden, maar om op zulk eene manier een geheele plaat te behandelen, daartoe ſcheen mij deze manier te werkzaam en omſlagtig gehouden te kunnen worden.

Eene andere plaat, volgens den Heer Baget, tot bijna roodgloeijens toe verhit, en in het koude vocht gedompeld, had al haren glans verloren, en liet ſlechts flaauwe bewijzen van eenige kristalliſatie na; zoodat hieruit bleek, dat het blik tot eene gloeijende hitte voor deze bewerking niet moest worden gebezigd. Het blik, door middel van *kokend water* verwarmd, gaf ook eene zachte paarlemoering; het *zandbad* had niettegenſtaande, zijne gelijke warmte, iets lastigs, door de ligt aanhangende en bijna met het tin zich vereenigende ſcherpe zanddeelen. 'Er zal echter nader blijken, dat ik mij van een *plat kolenvuur*, of ook door de platen boven eene omgekeerde ijzeren klok op een ligt trekkend fornuis te plaatſen, met veel voordeel bediend heb, ter gelijkmatige verwarming van de blikken platen, en dat volgens den Heer Baget niet door eene bijzondere verhitting van ſommige deelen des bliks, maar omgekeerd, veel geſchikter door eene verkoeling van eenige deelen van het eenmaal verwarmde blik, de onderſcheidene figuren veroorzaakt, en aan den dag gelegd werden. Van den *graad* der hier aantewendene *hitte*, hangt zeerveel af, en met de beste kennis van deze bewerking, blijft altijd eene zekere handigheid noodzakelijk, alleen door de ondervinding te verkrijgen en uitteoefenen.

Om nu de werking der vloeiſtoffen en zuren tot deze paarlemoering aangewend, meer bijzonder te leeren kennen, heb ik voorloopig het volgende waargenomen.

Blik in de eerſte plaats verhit, tot op het blaauw worden van het tin, en met ſchoon water overſtreken, gaf eenige ligte bewijzen van kristalliſering, zonder eenigen bijzonderen glans of ſchoonheid.

Verdund Zoutzuur gaf eenige meerdere teekenen van flaauwe kristalliſatie, die echter weinig helder, of in het oogloopend genoemd konde worden.

Verdund Salpeterzuur oxydeerde terſtond al het blik, deed het zijnen glans en ſchoonheid geheel verliezen,

Ver-

Verdund Zwavelzuur gaf eene natte zure oppervlakte, met eenige ligte bewijzen van kristallisatie, met zwarte tusschen inloopende vlekken.

Een mengsel van *Zwavelzuur* met *zout* en *water*, als ook *Zwavelzuur* en *Zoutzuur*, naar het derde mengsel van den Heer Baget, gaf geenen gunstigen uitslag, waarom mij voorkwam, dat Salpeterzuur in verbinding met het Zoutzuur volstrekt hiertoe noodzakelijk was, en dat het Zwavelzuur hier het Salpeterzuur geenszins konde vervangen.

Het *Geoxydeerde Zoutzuur* in gaz-gedaante, gaf spoedig een heerlijk eenvoudig Paarlemoer, doch de platen konden hier niet goed warm aangewend worden, omdat zij door hare hitte het gaz eerst als schenen terugtestooten, en weldra te sterk werden aangetast. Dit *zuur* in eenen vloeibaren toestand aangewend, voldeed weinig.

Platen boven den damp van een verwarmd mengsel van *Salpeter-* en *Zoutzuur* gehouden, gaven een schoon Paarlemoer, en ondervonden, gelijk ligt te vooronderstellen was, bijna dezelfde werking, als van het gezuurde Zoutzure gaz.

Uit een en ander kwam mij nu duidelijk genoeg voor, dat het *Zoutzuur* het voorname werkend middel is ter ontwikkeling van de Paarlemoer-kristallen van het Blik, doch dat het *Salpeterzuur* daarbij als toevoegsel noodzakelijk is, om de door het Zoutzuur ontwikkelde kristallen als in een helder licht te plaatsen; iets hetgeen mij bevestigd werd, doordien een achtste of tiende gedeelte Salpeterzuur bij het Zoutzuur gevoegd, aan dezelve reeds dit paarlemoerend vermogen gaf, terwijl eene overmaat van Salpeterzuur dit geheel vermogen weder wegnam. Nog bleek verder, dat de evenredigheid van het water tot de zuren vrij willekeurig was, terwijl op de warme platen reeds een vijftigste gedeelte Salpeter-Zoutzuur met het water vereenigd, vrij duidelijk dit vermogen aan hetzelve had medegedeeld; en in tegendeel zuiver onverdund Salpeter- en Zwavelzuur met voorzigtigheid en spoed behandeld, eene schoone en luisterrijke paarlemoering zonder nadeel kon veroorzaken. In alle gevallen is mij echter de evenredigheid van twee deelen rookend Zoutzuur, een deel sterk Salpeterzuur van 30 tot 36 graden, met drie deelen water vermengd, het geschiktst voorgekomen, en ook tot de

 mees-

meeste proeven door mij aangewend. Ik ſla hier over verſcheidene proeven, zonder bepaald ſcheikundig oogmerk genomen, namelijk om in plaats van Salpeter-Zoutzuur *eene oploſsing van Goud in Koningswater* te nemen, om vooraf met het tin *Goud* en *Bladzilver* of *Brons* te vereenigen, om door uitgeknipte papieren of door voorafgaande gedeeltelijke vernisſing eenige beelden op het blik daarteſtellen; daar deze alle te weinig bijval kregen, en nog niet genoegzaam van hare beſtaanbaarheid verzekering gegeven hebben. Ik oordeele thans liever te moeten mededeelen, welke proeven ik heb in het werk geſteld, opzigtelijk de kracht der onderſcheidene *zuren*, met welke men de reeds toebereide platen na hare kristalliſering ter verkrijging van meerdere helderheid en luister ſchijnt te overſtrijken of aftewasſchen. Daar mij echter van achteren gebleken is, dat, bij eene goede bewerking deze overſtrijking minder noodzakelijk ja bijna overbodig is, zoo kan ik in dezen zeer kort zijn.

Verdund Zwavelzuur ſcheen de platen een weinig optehelderen, zelfs kon het veilig in zijnen zuiveren toeſtand op de platen worden aangewend, zonder dat zij daarvan eenig nadeel leden, of merkelijk werden aangetast, zoo zij daarop ſpoedig werden afgewasſchen en gezuiverd. Ook hierdoor ſchenen zij eenigen meerderen glans te ontvangen.

Het *Zoutzuur* ſcheen het best verdund aangewend, en had bijna dezelfde uitwerking.

Het *Salpeterzuur* met drie deelen water verdund, werkte ſterk op de platen, helderde ze in den beginne op, maar nam weldra allen glans weg.

Zwavel- en *Salpeterzuur* namen terſtond alle kristalliſatie weg, en was dus zeer gevaarlijk. In het algemeen echter bleek mij, dat de platen wel behandeld, en genoegzaam met haar eigen zuur mengſel bij de bewerking overſtreken of overgoten, tot genoegzame helderheid, deze overſtrijking geenszins behoeven. — Beter houde ik het, zoo als mij ook de ondervinding geleerd heeft, om de bewerkte platen na de bewerking met zuren en verdere afwasſching met een verdund potaschwater afteſpoelen, omdat het geringſte aanhangend overgebleven zuur weldra de nadeelige gevolgen doet ondervinden.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

BE-

BERIGT

OMTRENT DE

VERKOOPING DER OUDHEDEN ENZ.

NAGELATEN DOOR DEN GRAVE

DE CHOISEUL-GOUFFIER;

ONLANGS TE PARYS GEHOUDEN;

VOORAFGEGAAN VAN EENE KORTE LEVENSSCHETS VAN DEN VERZAMELAAR.

Medegedeeld door Jonkheer W. H. J. VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT *te 's Gravenhage.*

(*Vervolg van Bladz.* 392.)

Zie hier de Prijzen der voornaamste Artikels van deze belangrijke Auctie; sommige met bijvoeging der Koopers; getrokken uit een naauwkeurig afschrift van het Proces-Verbaal, door de minzame dienstvaardigheid der Parijsche Boekhandelaren, de Hn. Gebroeders Filliard, aan den Steller van dit Berigt verschaft.

EGYPTISCHE OUDHEDEN.

N°.		Fr.	Ct.
1.	Een Mans Standbeeld, van groen basalt, en van den vroegsten Egyptischen stijl. hoog 50 dm. met		
25.	Twee naar het antiek gekopieerde Canopes, met Vrouwenhoofden, van aloud zwart marmer, hoog 13½ dm. geschikt om nevens het voorgaande beeld geplaatst te worden. . . .	1,101	
2.	Een zittend beeld houdende een lotusplant van zwart graniet. hoog 19 dm. 9 lijn.	301	
3.	Een ter aarde zittend beeld, de armen kruislings over de knieën houdende, en zijnde met hieroglyphen voorzien, van zwart graniet. hoog 17 dm. . .	151	
4.	Een zittend beeld, de handen op de knieën liggende, ongemeen fraai bewerkt, doch missende de daarbij behoorende zitplaats, van grijzen steen. hoog 3 vt. 2 dm. gevonden te Saccara	130	

 17. Een

N°.		Fr.	Ct.
17.	Een op de hurken nederzittend Mansbeeld, de handen naar de knieën uitstrekkende, van brons. hoog 6 dm. Dit beeld, offchoon aan een' der armen defect, heeft echter, volgens door mij ontvangene berigten, de belangstelling der liefhebbers bijzonder opgewekt, en is verkocht voor de verzameling des Mededeelers van dit berigt, voor .	60	
20.	Een vierkant blok van grijs graniet, van boven in een punt toeloopende, en hebbende aan 2 der 4 zijden, basrelieven met fymbolifche afbeeldingen, terwijl de 2 andere kanten afgefleten zijn, en langs den bovenrand een band met hieroglyphen zich bevindt hoog 1 vt. 11 dm., breed 2 vt. 2 dm., gevonden te Rofetta. F. M. (*)	351	
23.	Iris zittende met Horus aan de borst. hoog 2 vt. naar het antiek in brons afgegoten.	500	
23.	Een ftaande Mansbeeld, van brons, hoog 30 dm. naar het antiek afgegoten.	651	
24.	Twee Canopes, met Sperwerkoppen, van Oostersch albast, hoog $13\frac{1}{2}$ dm., naar de antieke gekopieerd, en gefchikt om nevens het voorgaande beeld geplaatst te worden.		
26.	Een Obelisk van rozenkleurig Egyptisch graniet. hoog 4 vt. 8 dm.; naar het antiek gekopieerd.	320	
27.	Een foortgelijk Obelisk, doch in twee ftukken gebroken.		
28.	Kopijen der twee Egyptifche leeuwen, aan den voet van den trap van het Kapitool te Rome geplaatst, van zwart marmer, lang 1 vt. Beftemd om naast dit vorengemelde Obelisk te ftaan.		
30.	Eene kopij van een Egyptisch Monolithisch gedenkftuk, in wiens ingang een beeld van Iris, van zwart marmer, hoog 3 vt. 7 dm. br. 4 vt. 8 dm.	1,000	
31.	Kopijen in brons, der twee Leeuwen der fontein van Termini te Rome, lang 1 vt. 3 dm. 9 lijnen, gefchikt om nevens het voorgaande *Monument* gefteld te worden.		

(Items 23 (second)–24 bracketed together: 651; items 26–28: 320; items 30–31: 1,000.)

GRIEK-

(*) Ter vermijding van onnoodige herhalingen, zijn de Art. voor het Fransch Mufeum aangekocht, met de letters F. M., en die voor het Britsch Mufeum met de letters B. M. gemerkt.

GRIEKSCHE en ROMEINSCHE BEELDWERKEN.

N°.		Fr.	Ct.
40.	Standbeeld van een Jongeling, van Parisch marmer, hoog 5 vt. 9 dm. B. M. . ,	5,580	
41.	Een staande Vrouwebeeld, zonder hoofd en voorarmen, mogelijk verbeeldende de Zang-godin Urania. Mede van Parisch marmer, hoog 5 vt. F. M. . . .	4,500	
45.	Een beeld van Paris, van wit marmer .	561	
46.	Twee groote Fragmenten van Porphijr, hoog 4 vt. 10 dm., uitmakende de dijen van het Kolosfaal standbeeld eens Romeinschen Keizers, voormaals gelegen hebbende op de zeekust van Alexandrie, en welke de Arabieren eertijds beschouwden als de wachters dier stad. . .	1,502	
47.	Een gekleed Vrouwebeeld, waarvan het hoofd hersteld is, naar een borstbeeld van Keizerin Sabina, van wit marmer, hoog ongeveer 2 vt. , ...	550	
49.	De romp van het beeld eens Jongelings, van wit marmer, en uitmuntenden arbeid; gevonden nabij het Parthenon te Athene. B. M. . . . . . ,	650	
54.	Het borstbeeld van Esculapius, in natuurlijke grootte van wit marmer .	920	
55.	Het hoofd van Socrates; fragment, van een borst- of standbeeld van wit marmer, hoog 11 dm. gevonden nabij Marathon .	300	
56.	Borstbeeld van Keizer Marcus Aurelius, van wit marmer, hoog 2 voet 2 duim 2 lijnen.		
57.	Borstbeeld, van Keizer Lucius Verus van wit marmer, van dezelfde hoogte; en		
58.	Borstbeeld, van wit marmer, vermoedelijk verbeeldende den beroemden Redenaar Tiberius Claudius Herodes Atticus, de leermeester der voornoemde Vorsten. Te zaam gevonden nabij Marathon in een graf, hetwelk men gist, dat van die geleerden te zijn, alwaar zijne vrijgelatenen hem aanvankelijk ter aarde bestelden. — Gekocht voor den Grave de Portalis.	9,000 (56–58 te zamen)	
71.	Een rond altaar, van wit marmer, met Beeldwerken en een Grieksch opschrift, uit hetwelk blijkt, dat hetzelve door de		

The-

N°.		Fr.	Ct.
	Thereërs, aan Bacchus, ten behoeve van den Koning Ptolomeus Philometor, de Koningin Cleopatra en hunne Kinderen is toegewijd, derhalve ruim 1½ eeuw vóór onze Jaartelling. Hoog 2 vt. 1 dm. diameter 1 vt. 9 dm. Gevonden op het eiland Santorini, het oude Therea. F. M.	161	
72.	Een ander altaar, mede van ronde gedaante en wit marmer, met een Grieksch opschrift, een lijkplegtig vaarwel behelzende. hoog 1 vt. 10 dm, diameter 1 voet 7 duim. F. M.	200	
73.	Een soortgelijke altaar, van wit marmer, voortreffelijk bearbeid. hoog 2 vt. 7 dm. diameter 2 vt. 2 duim. — Gevonden te Santorini	501	
82.	Een langwerpig vierkante kom van een fontein, van rozenkleurig graniet. Lang 6 vt. 2 dm., breed 2 vt. 11 dm. Afkomstig uit de Ruïnen van Halicarnassus. . .	250	

(*Het Vervolg hierna.*)

O U D H E D E N.

HAARLEM Plaatsten wij in N°. 53 de Berigten van den Heer SCHELTEMA en van de Tweede Klasse des Instituuts, nopens de *Houten Brug* in Drenthe, wij willen onzen Lezers ook niet onthouden die door den Heer HOFSTEDE deswegens zijn publiek gemaakt, noch een nader Berigt van den Heer SCHELTEMA, aangaande het vinden van eene tweede of Bijbrug, vertrouwende, dat de belangrijkheid van deze opgespoorde Oudheid ons geregtigt alles mededeelen, wat tot derzelver beschrijving, ontwikkeling of opheldering kan gezegd worden.

Ik had mij voorgenomen, over de brug, of den met hout bedekten weg, tusschen deze Provincie en Westwoldingerland, voor het eerst door den Hoofd-Ingenieur Karsten nagespoord en aan het licht gebragt, op geene wijze in het openbaar te handelen, dan nadat mijn nader onderzoek, hetgeen met de grootste zorg wordt aangehouden, en waarvan de uitkomst belangrijke resultaten zal opleveren, geheel zoude zijn afgeloopen. Evenwel, het vermoeden, betrekkelijk dat onderwerp, door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, in de Staats-

Staats-Courant van den 16den dezer medegedeeld, heeft mij van die gedachten teruggebragt, en het schijnt mij thans noodzakelijk, hoe eer zoo beter, den indruk wegtenemen, welke dat medegedeelde vermoeden op het publiek heeft moeten maken. De hoog gespannen verwachting en groote belangstelling toch in dit vermeende gedenkstuk der oudheid, hetgeen, hoe broos en vergankelijk op zich zelf, de eeuwen heeft kunnen verduren, en, in eenen onbegrijpelijk gaven staat gevonden is, moet zeer afnemen en verminderen, wanneer het voor een werkstuk van recenten datum, waarvan onderscheidene, in onzen leeftijd afgestorvene, vaderen geheugenis konden hebben, aangenomen wordt; vermits alsdan van zelve wegvallen de vooruitzigten van licht en opheldering, in onderscheidene vakken van wetenschap, die men zich van deze ontdekking had beloofd, en de belangrijkheid van dezelve voornamelijk uitmaakt, met welker onderzoek en toepassing, zich nu reeds onderscheidene oudheidkundigen onledig hielden, die hierdoor, in hunnen loop gestuit, de pen zullen hebben neêrgelegd, om de ontknooping van het vraagstuk aftewachten, waardoor de gewenschte voordeelen natuurlijk zullen worden opgehouden of vertraagd.

Verre verwijderd van de plaats, en met een aantal groote en mindere omstandigheden, die alle ter zake doen, geheel onbekend, verwondert het niet, dat men op het denkbeeld is gevallen, door het Instituut gemeen gemaakt: daar toch een gedeelte der troepen van den Bisschop van Munster, in de zeventiende eeuw, datzelfde moeras, in de nabijheid der gevondene Brug, is overgetrokken, en men zich bezwaarlijk overreden kan, dat dennen, berken en ander zacht hout, sedert de tijden van Domitius en Germanicus, in een' goeden, zelfs veelal onverminderden staat, heeft kunnen overblijven.

Dan, hoe redelijk en hoogstwaarschijnlijk zelfs deze gedachte moge voorkomen, meen ik echter te kunnen aantoonen, dat de Brug in kwestie niet door den Vorst van Munster en Keulen, maar door de Romeinen is gelegd: immers, honderde jaren vroeger is gelegd, dan de overtogt van eerstgenoemden naar onze Provincien.

Hieromtrent zou ik nog onderscheidene andere gronden kunnen aanvoeren, doch ik zal mij slechts bepalen tot de volgende bewijzen, die in dezen voldoende zullen zijn.

De meergemelde Brug is geheel overdekt met Veen, ter diepte van drie, vierde half, vier voeten en meer; tusschen welke en de onderliggende specie, ten aanzien der zwaarte en kleur, wel eenig onderscheid gevonden wordt, zoodat men de vroegere en latere wording kennelijk ontdekt; echter heeft de bovenliggende klin reeds die vast- of digtheid, is reeds zoodanig bezakt en tot consisten-

tentie gekomen, dat daarvan uitmuntende goede turf kan worden gestoken; zoo als zulks hier en daar, sedert onheugelijken tijd, ook reeds geschied is.

Nu gaat de groei en aanwas van het Veen, de geheele verrotting zijner bestanddeelen, zoo langzaam toe, dat 'er meer dan duizend jaren schijnen te worden vereischt, om het te brengen tot die deugd en volkomenheid, waartoe het moer, boven de houtlagen gevonden, reeds werkelijk is gekomen. Zoo veel is wel boven alle bedenking, zeker, dat het Veen, *boven* de Brug, sedert des Bisschops tijd, niet heeft kunnen worden, of heeft kunnen aangroeijen: van het aanspoelen of opdrijven kan hier geen kwestie zijn.

Ook werden, in de zeventiende eeuw, deze Veenen reeds begrupt, gebrand en met Boekweit bezaaid, wanneer de vegetatie of veenwording, de aanwas van het Veen, geheel stil staat, en de beboekweite plaatsen, tot zooveel vastheid zijn gebragt, dat men dezelve, zonder het leggen van eene brug, genoegzaam kan passeren.

Ik gevoel zeer wel, dat dit raisonnement alleen overtuigend kan zijn bij veenkundigen, maar deze zullen ook, de waarheid van het fait of de stelling aannemende, ten opzigte der gevolgen, geen' den minsten twijfel hebben. Met alle behoedzaamheid zijn de onderscheidene lagen, van het boven en beneden veen, op verschillende plaatsen, door mij onderzocht, en wij hebben de zaak alzoo bevonden.

Dan, 'er zijn ook bewijzen van eenen anderen aard, waarvan ik, ter meerdere overtuiging, nog de volgende zal aanvoeren:

De Valther-Schans is in den Spaanschen krijg aangelegd, om den Valther-dijk, welke zich, door het moeras, naar Westwoldingerland uitstrekt, te bestrijken, en de overkomst des vijands, van dien kant, te beletten; gevolgelijk waren Dijk en Schans lang aanwezig voor den Munsterschen oorlog. Nu loopt de Brug, tot twee keeren toe, onder dien dijk heen, of wel, de Valther-dijk is, op twee onderscheidene plaatsen, over de Brug gelegd; men treft die Brug, in de wending van den dijk, zoo vele keeren onder denzelven aan.

De Brug was 'er gevolgelijk reeds, toen de Dijk gelegd werd, en, hetgeen nog sterker is, bij het opschieten van dezen dijk, was het veen, daar ter plaatse, reeds tot die hoogte over de brug heengegroeid, dat deze, door het afnemen van den noodigen grond ter wederzijde, niet werd ontbloot, maar nu nog, rakend aan den dijk, met eene dunne laag van anderhalf voet of daaromtrent, overdekt bevonden wordt.

Laat ik eindelijk nog hier bijvoegen, dat de brug, waar-

waarvan wij spreken, blijkbaar is gelegd over dergelijke brug, die, bij het opdelven, wel genoegzaam zigtbaar, doch meerendeels verrot en vergaan, wordt aangetroffen.

Deze bijzonderheid, die wij, bij het opgraven en wegnemen van de fleeten en planken, op verschillende plaatsen en afstanden, zoo onbedriegelijk zeker hebben kunnen opmerken, toont twee verschillende tijdvakken aan, in welke beide zijn gelegd, hetgeen met het verhaal van Tacitus instemt, doch op de Bisschoppelijke invasie geene betrekking hebben kan.

En nu zou ik wel, een slotte, nog het een en ander, betrekkelijk deze brug willen zeggen, was mijn onderzoek en nasporing reeds zoo verre gevorderd, dat ik de geheele uitkomst, met die zelfsverzekering en gerustheid, als het voorgaande betoog, ter verdere bespiegeling konde aanbieden; dan, ik moet dit sparen tot volgende gelegenheid, wanneer ik hoop, dat alles, wat op deze materie betrekking heeft, tot volkomene demonstratie zal kunnen worden gebragt.

Voorloopig kan ik, de zigtbare overblijfselen eener tweede brug, door hetzelfde moeras, doch meer oostwaarts gevonden, aankondigen: het spoor daarvan is reeds *plus minus* vier honderd roeden gevolgd, maar de geheele rigting en uitkomst nog niet bekend, of bijaldien zich dat gevonden spoor, hooger op, met de eerst ontdekte brug vereenigt, dan heeft dezelve, aan de Drenthsche zijde, twee hoofden of armen gehad, of de afbaking, die wij gevolgd hebben, en meer noordelijk loopt, is fautief; hetgeen tot hiertoe, het waarschijnlijkste voorkomt, en, in de gegevene omstandigheden, bij de grootste naauwkeurigheid, zeer wel plaats konde hebben. Zoo lang het jaargetij, in zulk een woest moeras en barre wildernis, den arbeid toelaat, zal dezelve, onafgebroken, worden voortgezet; geene moeite of kosten zullen worden gespaard, om het einde volkomen te bereiken.

Ik voeg 'er nog met een enkel woord bij, dat deze brug, naar mijn oordeel, niet heeft kunnen dienen tot overtogt van kavalerie, trekpaarden, of dergelijke, maar alleen van manschappen, en zonder verdere bagaadje, dan die welke draagbaar was.

Wanneer, tegen deze mijne opinien, bedenkingen worden gemaakt en bescheiden medegedeeld, zal ik dezelve nader toetsen en ben ik dan ook gereed, mijne gedachten daarover verder openteleggen.

Assen, den 21sten November 1818.

P. HOFSTEDE.

(*Het Berigt van den* Hr. SCHELTEMA *in het volgend* N°.)

GE-

GEDENKPENNINGEN.

Eene Hebreeuwsche Medaille.

De Heer CERLETT te Cork is, volgens openbare berigten, eigenaar van eene zeer zeldzame Hebreeuwsche Medaille, op welker eenen kant een opschrift in Syro-Chaldeeuwsche letters staat: Ter nagedachtenis der Opstanding van onzen Zaligmaker, wiens hoofd op de keerzijde gevonden wordt. Deze Gedenkpenning is van koper met zilver doormengd, en hoewel zeer gesleten, zijn de letters volkomen leesbaar. Naar men beweert, zou deze de eenige tot nu toe bekende Hebreeuwsche Medaille zijn. Op het Eiland Anglesea werd 'er in de vorige Eeuw een gevonden, die toevallig verloren raakte. Men zag 'er onder LEO X. in 1512 twee van die soort, welke men toen beschouwde, als onschatbare bewijzen van de geschiedenis des Christendoms.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

MEPPEL *den* 18 *November*. Op heden overleed hier in den hoogen ouderdom van 105 jaren 2 maanden en 2 dagen, SALOMON LEVY GLAZER, die vijfendertig Kinderen en Kindskinderen nalaat. Hij was van beroep Schilder en Glazemaker, en behield zijne geestvermogens in zulk eene mate, dat zijne omgang voor zijne naastbestaanden nog zijne aangenaamheden had.

HAARLEM. Op den 12den November overleed alhier in den hoogen ouderdom van 105 jaren, SUZANNA DUMION, in de Kolonie Suriname geboren.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 57. *Vrijdag den 11den December*

BERIGTEN.

Brussel *den 2den December*. Bij besluit van Zijne Majesteit, van den 3den Augustus 1818, N°. 22, is aan de Medecinae Doctores en Heelmeesters: Dr. *G. Raupp*, te Bergeyk, *J. van Zaanen*, te Oosterhout, Dr. *J. F. van Mens*, te Breda, Dr. *G. Luchtmans*, te Wageningen, Dr. *J. J. van Loenen*, te Harderwyk, *C. H. Thurkow*, te Zutphen, *J. Vaders*, te Schiedam, Dr. *J. W. Strikling*, te Leerdam, *P. Graesbeek*, te Dirksland, *H. M. Ahlé*, te Texel, *R. Zwaan*, te Bovencarspel, *J. van der Wissel*, te Haarlem, *W. C. Hoogkamer*, te St. Annaland, *J. B Balschuur*, te Groede, *H. W. Riksen*, te Doorn. Dr. *J. J. van der Maer*, te Heerenveen, Dr. *S. Fockema*, te Leeuwarden, *D. Harts van der Meer*, te Dragten, Dr. *G. A. Ramaer*, te Zwolle, *J. Anraad*, te Deventer, Dr. *J. de Koning*, te Vollenhoven, *S. T. A. Hintzen*, te Eenrum, Dr *B. W. van de Sande*, te Meppel, *J. A. Backhuis*, te Zeijen, *P. Slecht*, te Hoogeveen, Dr. *A. J. Quequierre*, te Oostburg, Dr. *H. A Callenfels*, te Oostburg en *A. van den Berghe*, te Oud-Gastel; de

Gouden Medaille, ter waarde van tien dukaten, toegewezen, als van welke het gebleken is, dat door hen, in den jare 1817, (en door eenigen derzelve ook nog in het jaar 1816,) in de Provincien Noord-Braband, Gelderland, Zuid- en Noord-Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, Groningen en Drenthe, het grootste getal personen, *zonder eenige belooning*, met de Koepokstof is ingeënt. Dezelve zullen aan ieder van hen, door de plaatselijke regering, op de meest vereerende wijze, worden uitgereikt; terwijl de Gouverneurs van de Provincien Noord-Braband, Gelderland en Noord-Holland gemagtigd zijn, om Zr. Ms. bijzondere tevredenheid te kennen te geven aan de Heeren *S. B. Goijarts*, Med. Doctor en President der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt van Noord-Braband; *N. van Lookeren*, Med. Doct. en President der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt van Gelderland, en *H. van der Voort*, Heelmeester en Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt te Haarlem, over den *belangloozen* ijver, waarmede zij tot bevordering der Vaccine hebben medegewerkt.

AMSTERDAM *den 4den December*. De Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Fraaije Letteren en Kunsten heeft, in hare vergadering van den 26sten November ll., tot Korrespondenten der gemelde Klasse benoemd, de Heeren: *J. van den Bosch*, Generaal Majoor in 's Hage, *A. C. W. Staring van den Wildenberg*, Lid van de Provinciale Staten van Gelderland, op den Wildenberg, bij Lochem, *F. van Teutem*, Remonstrantsch Gereformeerd Leeraar, te Utrecht en *G. de Wal*, Hoogleeraar, te Franeker.

UIT-

UITTREKSEL UIT EEN VERSLAG VAN EENIGE PROEFNEMINGEN OMTRENT HET METALLIEK- MOER- OF PAARLEMOER-BLIK.

Medegedeeld aan het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen.

DOOR DERZELVER MEDELID

DR. S. STRATINGH, Ez.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 408.)

Om nu, door middel van deze voorafgaande proefnemingen, een weinig ingelicht met den aard en de natuur der paarlemoering van het blik, deze platen verder in haar geheel te behandelen, heb ik het volgende in het werk gesteld; daardoor juist niet willende bepalen, dat dit het eenige middel is, waarop deze paarlemoering kan en moet worden daargesteld, daar 'er mogelijk geheel andere handgreepen en toestellen kunnen gebezigd worden, die hetzelfde uitwerksel aan den dag brengen. Men strooit op eenen platten haard of fornuis, onder een' goed trekkenden schoorsteen, genoegzame ligte turfkolen, boven dewelke op eenen kleinen afstand twee ijzeren staven geplaatst zijn, om de blikken platen, ter bewerking bestemd, te kunnen dragen en te verwarmen; dit vuur moet alleenlijk gloeijen, geene vlam geven, en de platen zelve onmiddellijk niet aanraken. Ook kan men zich, zoo men de platen niet in eens in haar geheel verkiest te bewerken, het vuur in een flaauw trekkend fornuis hebben, waarboven eene omgekeerde ijzeren fornuisklok geplaatst is, boven wier opene oppervlakte men deze plaat op eenen kleinen afstand verwarmt.

Wanneer men in den *eersten graad van warmte*, waarin een drop water op dezelve geworpen naauw

welijks kookt, de plaat overstrijkt, of overgiet, of indompelt met het koude mengsel, (hetgeen ik boven genoemd hebbe, van twee deelen Zoutzuur, een deel Salpeterzuur en drie deelen water,) dan krijgt men groote paarlemoer-kristallen, bijna gelijk aan die, welke ten voorschijn komen door eene indompeling van koude platen met warm vocht. Men overstrijkt of behandelt ze nu zoo lang, tot de kristallen genoegzaam helder zijn, en de grond tusschen beide niet te zwart wordt; dan wascht men ze af in zuiver water, dan nog eens in potaschwater, en ten slotte weder in zuiver water, droogt ze voorzigtig, zonder dezelve te krasfen, af, en meestal overdekt men ze dan met een dun sneldroogend helder vernis, om het verdere aanslaan van de lucht voortekomen. Wanneer men de plaat in haar geheel verkiest te bewerken, en gelijke figuren wil geven, dan is het breede fornuis, en in het omgekeerde geval, de opene klok aanteraden.

In de tweede plaats, de plaat zoodanig verwarmende, dat het water daarop geworpen, terstond kookt en dampvormig wordt, en dan op dezelfde wijze behandeld, wordt het paarlemoer of de kristallen, hoe langer hoe kleiner en fijner, en deze graad van hitte is door de ondervinding meest te besturen, want in eenen verderen graad van hitte, gaan zij terstond tot andere figuren over.

In de derde plaats, het blik verhittende, dat het tin als begint te smelten, blaauw aanloopt en over het blad het tin even als eene donkere wolk henen trekt, dan is het in den hoogstmogelijken geschikten graad van warmte; het water sist 'er op, en wordt bijna als terug geworpen, en nu zijn de platen geschikt tot menigvuldige beelden en teekeningen, die van het aanwenden van onderscheidene werktuigen ter bevochtiging met het zuur gebezigd, afhangen, en zeer uit elkanderen loopen. Wanneer men deze platen indompelt, krijgt men fijn paarlemoer kristal.

Laat men met een groot penseel 'er eenige droppels op vallen, of stipt men met het natte penseel op dezelve, al aanstonds heeft men schoone heldere sterren, zoo spoedig daarop de geheele plaat, met eene spons, of vleugel wordt overgestreken.

Indien men zich van eene tamelijk bevochtigde spons bedient, en daarmede hier en daar op de

plaat

plaat stipt, dan krijgt men terstond, na de verdere overstrijking schoone rozen, waarvan de plaatsen door de sponsen aangeraakt, het middelpunt zijn, en als uit honderden kleine bloempjes schijnen te bestaan, door grootere bloembladen als omringd.

Wanneer men met een' met het zuur bevochtigden vleugel in het breede of platte hier en daar op deze plaat werkt, krijgt men schoone vederen, meestal met graniet omzet, waarvan de beelden zich veelal afwisselen.

Een *holachtige borstel*, of gestipt, of op de plaat voorzigtig omgedraaid, geeft veel graniet, sterren en een zonachtig afbeeldsel.

Groote droppels, of geuten uit een glazen of aarden vat van dit zuur doen ook een heerlijk uitwerksel: zij geven zeer groote sterren, zoo zij spoedig daarna weder algemeen worden overgestreken. Het vocht kookt dan als op de plaat, en de ontwikkelende damp schijnt gunstig op de tusschendeelen te werken. Zoo men deze droppels als van zelve over de platen vloeijen laat, krijgt men lange streken paarlemoer aan het einde, als met uitgewerkt mineraal bezet.

Als men het vocht van eene zekere hoogte door eenen glazen trechter op de verwarmde plaat als vloeijen laat, krijgt men slangenvormige beelden of lange vederen, die in schoonheid bijna alles overtreffen.

Wanneer men de platen in een groot vat na de verwarming spoedig op latten plaatst, en dan met een met *gaten doorboord vat* op een' afstand als besproeit, of wel met een' *kleinen tuingieter* als besprengt, dan krijgt men na den meerderen of minderen afstand, of grootte der gaten, eene menigte van kleine sterren of bloempjes, die of meer aaneenhangend in het eerste geval, of als los verspreid en als opgeworpen, door hare zachtheid en fijnheid zich aanbevelen.

Wanneer het blik vooraf op alle deelen *gehamerd* wordt, krijgt het een zacht, wit bronsachtig voorkomen, om de duizenden kleine kristalletjes, waardoor het voor sommige werken weder geschikt wordt. In één woord de verscheidenheid der beelden is groot en menigvuldig, en kan door het gepaste inzigt van den bewerker nog oneindig vermeerderd en uitgebreid worden.

Het best is het, de platen maar aan de eene zijde met het vocht te bewerken, omdat men dan nog, als de teekening niet naar genoegen is, de andere helft, door nu de geteekende helft te verwarmen, weder met het zure vocht bewerken kan. Dikwijls hebben wij ook bij de eenvoudige paarlemoering de beide zijden te gelijk bewerkt, gelijk zulks ook bij de indompeling altijd plaats heeft, en dan kan men ook naar welgevallen, de schoonste zijde tot verder gebruik kiezen.

Opmerkelijk is de mij medegedeelde toevallig ontdekte waarneming van ons Medelid den Hr. H. W. KRAFFT, dat namelijk de platen bij de overstrijking aan beide zijden, juist aan beide tegenovergestelde gedeelten eene bijna gelijke afbeelding verkrijgen, en dus platen, die aan de eene zijde bewerkt zijn, door nieuwe overstrijking met onverdund Salpeter- en Zoutzuur aan de onbewerkte en onveranderde zijde nagenoeg dezelfde beelden ontwikkelen en aan den dag leggen.

Wanneer dus eene plaat aan de eene zijde te sterk of te verheven bewerkt of op de eene of andere wijze beschadigd is, dan kan de andere zijde altijd door nieuwe overstrijking gebruikt worden. —— Dit is echter waar, dat deze beelden aan de slechte zijde dan meestal eenigzins minder werkzaam vooruitkomen, en volmaakt gelijk zijn, als beelden, die bij eenen iets minderen graad van warmte zijn daargesteld, doch aan den anderen kant is ook waar, dat bij eene al te sterke teekening van de eerste zijde, waar ligt eenige verhevenheden willen geboren worden, deze tweede zijde uitnemend voldoet, omdat geene de minste verhevenheid op deze zijde, zoo zij niet door het vuur beschadigd is, kan voorkomen.

Veel zoude ik hier nog kunnen bijbrengen over het schoone van deze Uitvinding, zoowel aan de zijde van het Fabrijkwezen, als aan die der Kunst, hoe zij, als voorwerp van de laatste vooral daar door altijd opmerkelijk is om de zeldzame ineensmelting van de krachten der natuur en kunst, hier als in één punt tevens ontwikkeld en voortgebragt.

Eene aanmerking durf ik echter niet laten voorbijgaan. Bij de beschouwing van deze bewerking werd ik al spoedig tot het denkbeeld geneigd, om te vooronderstellen, dat in deze blikbewerking op paarle-

moe-

moering, heimelijk het *Galvanismus* medewerkte; twee onderscheidene metalen en een zuur waren tot dit denkbeeld vrij vermogende stoffen, doch bij de ondervinding; dat eenvoudig *water* het blik, offschoon min zigtbaar, paarlemoert, dat bij nadere overstrijking met zuren in zijne beelden echter verder ontwikkeld wordt, doet mij denken, dat de geheele bewerking alleen berust, op eene ontwikkeling van als onzigtbaar gekristalliseerde tindeelen, die door bovengenoemde zuren slechts meer in het daglicht geplaatst worden, en alleen aan de onderscheidene bijkomende werking der warmtestoffe hunne gedaante en verschillende kristalschieting verschuldigd zijn.

Het ware mijns inziens ook nog wel het onderzoek waardig, om het met op onderscheidene wijzen gealliëerd tin vertind blik natesporen, in hoeverre de bijgemengde metalen werkzaam zijn, of welken voor- of nadeeligen invloed zij mogen hebben op deze kristallisering.

BERIGT

OMTRENT DE

VERKOOPING DER OUDHEDEN ENZ.

NAGELATEN DOOR DEN GRAVE

DE CHOISEUL-GOUFFIER;

ONLANGS TE PARYS GEHOUDEN;

VOORAFGEGAAN VAN EENE KORTE LEVENSSCHETS VAN DEN VERZAMELAAR.

Medegedeeld door Jonkheer W. H. J. VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT *te 's Gravenhage.*

(*Vervolg van Bladz.* 402.)

BASRELIEVEN.

N°.		Fr.	Ct.
98.	Minerva de regterhand op het hoofd van een gebaard man leggende; — mogelijk		

 ver-

N°.		Fr.	Ct.
	verbeeldende de gezondheid aanbrengende Minerva, en betrekking hebbende op de herstelling van den Atheenschen Bouwmeester Mnèsicles, aan haren invloed toegeschreven, van wit marmer hoog 16 dm. Gevonden te Athene door den Hr. Fauvel Fransch Consul aldaar. B. M. .	162	
99.	De offerhande van een zog aan Ceres, en een ander min kennelijke Godheid, door een man, eene vrouw en een kind in een kind in eentempel, van wit marmer, hoog 17 breed 12 dm. gevonden te Eleusis door den Hr. Fauvel. B. M. . . .	350	
101.	Castor en Pollux naast een altaar staande, van wit marmer, hoog 16½ dm. lang 13 dm. Voormaals geplaatst boven eene der poorten van Athene en uitgegeven in Caylus *Receuil d'Ant. T. 6 pl. 47.* B. M.	152	
102.	Esculapius en Hygea zittende op hetzelfde bed, voor eene tafel met eetwaren, van wit marmer, hoog 1 vt. 3 dm. lang 14 dm. Gevonden te Athene door den Hr. Fauvel.	250	50
105.	Een der Metopen, welke oudtijds den Tempel van Minerva te Athene, bekend onder den naam van het Parthenon versierden. (*) Behelzende dit Fragment van den strijd der Centauren en Lapithen, door de uitmuntendste Grieksche Kunstenaars bewerkt, een Centaurus, die eene vrouw tegenhoudt, van wit marmer; hoog 4 vt. lang 4 vt. 2 dm. Gevonden door den Hr. Fauvel aan den voet van den tempel zelve. B. M.	26,400	

106. Een

(*) Dit Meesterstuk der Grieksche Bouwkunst, waarvan de Burggraaf de Chateaubriant eene belangrijke Beschrijving heeft geleverd in zijn *Itineraire de Paris à Jerusalem* T. I p. 191 tot 201, werd gesticht door Pericles, naar de teekeningen van Ictenus, Callicrates en Phidias; ontsnapt aan de woede van Sylla en aan de barbaarschheid der Gothen, herschapen in eene Christenkerk, door de Grieksche Keizers, en in eene Moskee, doch te voren in een Kruidmagazijn, had het w bij de inneming van Athene, door de Venetianen, in 1687, veel geleden, door de losbarsting van het daarin geborgen buskruid, doch bestond echter nog in zijnen luister, tot in 1802, toen baatzuchtige handen hetzelve van de Metopen en de Fries der Cella, alsmede het beeldwerk, 't geen de gevels versierde, op eene vernielende wijze beroofden, en de halfverbrijzelde overblijfsels naar Engeland vervoerd hebbende, aldaar aan het Britsch Museum verkochten.

N°.		Fr	Ct.
106.	Een basrelief, van wit marmer, verbeeldende eene Genie, zittende op een Kameel. — Afgebeeld in Chevalier, *Voyage de la Troade* pl. 11. hoog $2\frac{1}{2}$ voet lang 2 vt. 7 dm. Gevonden in de Ruïnen van Alexandria Troäs. F. M. .	371	
108.	Fragment van een Basrelief van wit marmer van den oudsten stijl der kunst, voorstellende drie helden uit den Trojaanschen krijg. Agamemnon, Talthybius en Epeus, hoog 17 dm. Gevonden onder bouwvallen op het Eiland Samo-Thracie. F. M.	700	
110.	Een Basrelief van wit marmer, vertoonende twee mannen tegen een' stierstrijdende, hoog 1 vt. 4 dm. lang 1 vt. 11 dm. Gevonden op het Eiland Naxos . .	331	
112.	Fragment van een Basrelief van wit marmer, verbeeldende, een' optogt van twee manspersonen, twee vrouwen en twee jonge meisjes, hoog 11 lang $9\frac{1}{2}$ dm. Gevonden te Eleusis door den Hr. Fauvel (*). F. M.	506	

GRAFVAZEN, GRAFSTEENEN enz.

N°.		Fr.	Ct.
116.	Eene onuitgeholde eivormige Vaas, met een Basrelief, voorstellende een' Grijsaard aan een' Krijgsman de hand gevende, van wit marmer, hoog 1 vt. 7 dm. diameter 10 dm. 4 lijnen Gevonden door den Hr. Fauvel in de Grafplaatsen van Marathon .	200	
117.	Eene soortgelijke Vaas, van wit marmer; ter zelfde plaatse gevonden, met een Basrelief van eene zittende vrouw, aan een' man de hand gevende, terwijl een ander over hare zitplaats leunt; in den smaak der zoogenaamde Etruscische Vazen, en voorzien met drie Opschriften de namen behelzende, hoog 1 vt. $9\frac{1}{2}$ dm. diameter 15 dm. F. M.	200	
121	Soortgelijke Vaas van wit marmer, mede ter zelfde plaats gevonden, met een Basrelief, verbeeldende eene gesluijerde vrouw, welke een kistje opent, in tegenwoordigheid		

van

(*) Misschien heeft deze optogt betrekking tot de plegtigheden, van den geheimzinnigen eerdienst van Ceres, welke oudtijds te Eleusis plaats hadden.

N°. Fr. Ct.

van een jong meisje, dat een ander in de handen houdt, hoog 1 vt. 8 dm., diameter 9 dm. 8 lijnen. 291

122. Eene soortgelijke Vaas, van wit marmer, met een Grieksch opschrift en een Basrelief, voorstellende eene zittende vrouw de hand gevende aan een' man, welke een paard geleidt en door een ander wordt voorgegaan; terwijl zich, achter de vrouw, nog een vrouwebeeld vertoont hoog 2 vt. diameter 13 dm. 8 lijnen. F. M. . . 400

125. Een Grafsteen van wit marmer, met sierlijk bloemwerk, een Basrelief van eene zittende vrouw, aan een staande manspersoon de hand reikende, en een drieregelig opschrift. hoog $4\frac{1}{2}$ lang 1 vt. Gevonden te Athene door den Hr. Fauvel . . 283

129. Een grafsteen van wit marmer, insgelijks van daar, mede met een opschrift en een Basrelief, verbeeldende tweegebaarde mannen elkander de hand gevende. hoog 3 lang $1\frac{1}{2}$ vt. F. M. 501

132. Fragment van een' Grafsteen van wit marmer, met een Basrelief, vertoonende Hercules, staande naast eene vrouw, van welke niets meerder dan een gedeelte van 't kleed overig is. hoog $21\frac{1}{2}$ dm. B. M. 600

145. Een Basrelief van wit marmer, verbeeldende een lijkmaal van één man en vrouw, met een opschrift. hoog 2 vt. lang $15\frac{1}{2}$ dm. F. M. 150

146. Een ander voorstellende een lijkmaal van vijf personen, insgelijks door een opschrift verzeld. hoog 19 lang 17 dm. F. M. . 110

152. Een Grafsteen van wit marmer, bevattende in het bovenste gedeelte tweeborstbeelden, in het onderste het basrelief van een Lijkmaal, bestaande uit twee personen, en tusschenbeide een tweeregelig opschrift, veel overeenkomst hebbende, met een soortgelijk gedenkstuk, te vinden in de *Marmora Oxoniensia* P. 2 pl. 9 N°. 66. hoog 2 vt. lang $16\frac{1}{2}$ dm. F. M. 325

156. Een Grafsteen van wit marmer, met een Basrelief, verbeeldende, volgens het gevoelen van wijlen den geleerden Oudheidkenner Visconti, een' Geneesheer, door wrijving, een' jeugdigen zieken genezende, en onder hetzelve drie Grieksche opschrif-

ten,

N°.		Fr.	Ct.
	ten, uit welke blijkt, dat dit Gedenkteeken aan de gedachtenis van den Atheenſchen Geneesheer Jaſon van Acharnae was toegewijd. hoog 2 vt. 5 duim, lang 19 duim.	161	
157.	Een Grafſteen, van wit marmer, met een uitvoerig Basrelief, en een Grieksch opſchrift, ter eere van den Pythagoriſchen Wijsgeer Numenius, een Tijdgenoot van Keizer Marcus Aurelius, opgerigt. hoog 20 dm 9 lijn lang 16 dm. F. M.	500	
160.	Een ander, mede van wit marmer, toegewijd door zekeren Soterides Gallus aan zijnen Wapenbroeder Marcus Flaccius, met twee opſchriften en twee basrelieven, waarvan het bovenſte uitgeſleten is, hoog 1 vt. 10 dm. lang 17 dm. 9 lijn. F. M.	400	

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

PROGRAMMA

De Bezorgers van het Legaat van Wijlen J. MONNIKHOFF, binnen den daartoe bepaalden tijd geen antwoord ontvangen hebbende, op de in het jaar 1811 voorgeſtelde vraag, over den aard en de werking der zoogenaamde Zenuwmiddelen (*nervina*) en dezelve van te veel belang achtende, om te worden ingetrokken, vonden goed dezelve in het jaar 1815 andermaal voorteſtellen, ter beantwoording voor den eerſten Januarij 1818. Zij hebben nu het genoegen, dat op de voorgeſtelde vraag zijn ingekomen twee antwoorden, het eene in de Nederlandſche taal geſchreven, met de ſpreuk:

„ *Est modus in rebus, ſunt certi denique fines,*
„ *Quos ultra citraque nequit conſistere rectum.*"

het andere in het Fransch, ten zinſpreuk voerende:

„ *Si une recherche est erronée, a le mieux trouvé celui*
„ *qui telle la demontre.*"

De Vergadering, overgaande ter beoordeeling der ingekomen antwoorden, was eenparig van gevoelen, dat het eermetaal moest worden toegekend aan den Schrijver der Verhandeling, geteekend met de ſpreuk: *Est modus in re-*

rebus, sunt certi &c., als beantwoordende aan het doel der vraag; blijkende, bij het openen van het verzegelde billet, daarvan Schrijver te zijn de Heer JOHANNES CAROLUS KRAUSS, Medicinae Doctor en Professor der Geneeskunde aan de Universiteit te Leyden.

Het antwoord met het opschrift: *si une recherche est erronée &c.*, in meer dan één opzigt niet kunnende in aanmerking komen, werd het gezegelde billet ongeopend verbrand.

Als nieuwe Prijsvraag stellen Bestuurderen de navolgende voor, om beantwoord te worden voor den eersten Januarij 1820.

„ Daar het leerstuk der Breuken door de onvermoeide „ nasporingen van beroemde Ontleed- en Heelkundigen in „ de laatste jaren, als ware het, een ander aanzien heeft „ verkregen, en zulks niet kan nalaten ook in de toe„ passing op derzelver behandeling van veel belang te „ zijn, zoo wordt gevraagd: Welk licht heeft de latere „ Ontleedkunde, in het bijzonder sedert den aanvang de„ zer Eeuw, verspreid over de kennis der Breuken, „ vooral van die aan lies en dij voorkomen? Welke nut„ tige gevolgen zijn daaruit voor de beoefening der Heel„ kunde afteleiden?"

Waarbij aan den Schrijver van het meest voldoende antwoord eene Gouden Medaille, op den stempel van het Legaat geschroefd, ter innerlijke waarde van driehonderd Guldens wordt uitgeloofd; met uitnoodiging aan alle zoo Buitenlandsche als Binnenlandsche Genees- en Heelkundigen, om naar dezen Eereprijs te dingen; — onder voorwaarden, dat de Verhandelingen in de Latijnsche, Fransche, Hoog- of Nederlandsche Talen, en de Hoogduitsche met eene Latijnsche letter duidelijk en leesbaar geschreven zijn, onderteekend met eene zinspreuk, welke mede tot opschrift moet dienen van een verzegeld billet, bevattende den naam, titels en woonplaats des Schrijvers, en ten bepaalden tijd vrachtvrij worden ingezonden aan den Heer F. E. WILLET, Medicinae Doctor, of aan den Heer G. VROLIK, Medicinae Doctor en Prof. aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam, verkozen tot President Bestuurder van het Legaat, in plaatse van wijlen den zeer verdienstelijken en beroemden Hoogleeraar A. BONN, sedert de stichting dezes Legaats, en dus gedurende vijfentwintig jaren onvermoeid beijveraar ter bereiking van het edel doel des Stichters.

Amsterdam, G. VROLIK, *Voorzitter*,

26 *November* 1818. F. E. WILLET, *Secret.*

KUN-

KUNSTEN.

BRUSSEL. Het Koninklijk Genootſchap ter aanmoediging van de Fraaije Kunsten, deelde den 29 Nov. de prijzen uit, aan eenige Kunſtenaars toegekend Z. K. H. de Prins van ORANJE reikte zelf die prijzen aan hen toe. Bij hetzelfde Genootſchap is beſloten om den Heer J. W. PIENEMAN eene Eermedaille aantebieden voor zijn voortreffelijk Schilderſtuk den Slag bij *Quatrebras* voorſtellende. — Men verneemt, dat Mevrouw DE NEUFVILLE, geb. RITTER, liefhebſter der Schilderkunst en Lid van de Antwerpſche Teeken-Akademie, aan Keizer ALEXANDER, gedurende deszelfs verblijf alhier, een Miniatuurſtukje verbeeldende eene Boerin in Zaandamſche kleeding, hebbende doen aanbieden, van dien Monarch ten geſchenke bekomen heeft een' zeer fraaijen Ceintuurhaak uit eenen met brillanten omzetten Amethijst beſtaande.

OUDHEDEN.

Het volgende naauwkeurig berigt van den Heer POTHOFF op nieuw ontvangen hebbende, aangaande het vinden van eene *tweede* of *bijbrug* in *Drenthe*, voldoe ik gaarne aan het verzoek, om dit berigt, op gelijke wijze als zijn eerſte, bekend te maken.

„ Bij mijn tweede bezoek te Valte, heb ik het volgende opgedaan en verneem u als nieuws te moeten mededeelen, dat 'er, dezer dagen, eene nieuwe of bijbrug is gevonden."

„ Gij weet, dat de eerst ontdekte brug ligt in de markte van Valte of het Valterveen, nabij de markte van Weerding. Deze brug ligt ten zuiden van de eerst ontdekte, in de markte van Weerding, ruim 250 treden van dezelve af; zij loopt eerst oostwaarts, regt op Roswinkel aan, ongeveer 600 treden, en dan draait zij op de eerst ontdekte aan en dus noordelijk. Zij beſtaat, even als de andere, meest uit dennen of vuren, en ook uit elzen en berkenhout. In de boekweit-akkers in het Weerdingerveen ligt zij ongeveer een half voet diep, en verder voort een weinig dieper; ongeveer 300 treden lang beſtaat deze brug uit jonge boomſtammen, ongeveer of ruim een arm dik, lang 10 voeten rijnlandsch, met de bijl gehouwen en rustende op leggers of zomers; wanneer men echter ongeveer 300 treden voortgaat, dan vindt men geene boomſtammen of planken of gekloofde boomen meer, maar alleen rijs, meest van vuren- of dennen hout; dit rijs

ligt niet dwars, gelijk de boomstammen of planken, maar regt vooruit, zoodat, let wel, het dikke of stompe einde naar Weerding of Drenthe ligt, en de takken of het ruige naar Westerwolde; verder ligt dit rijs niet, gelijk de brug, 10 voeten, maar slechts 4 voeten breed, en men kan tot hiertoe, deze brug, hoezeer regt op de eerst ontdekte aandraaijende, niet geheel tot aan dezelve nasporen."

„ Op order van den Gouverneur HOFSTEDE, is de landmeter CRANSEN sedert drie weken bezig, om de beide bruggen, zoo naauwkeurig mogelijk, natesporen en optenemen, en ze dan in kaart te brengen; misschien ontdekt die Heer nog meer."

„ Ten aanzien van deze laatst ontdekte brug valt de vraag, waarom vindt men eerst boomstammen, en dan alleen rijzen? Waarom liggen die rijzen regt vooruit, en maar vier voeten breed? Het spreekt van zelf, dat het antwoord slechts *bij gissing* kan worden gegeven. Ik gis dan, dat men eerst de boomstammen over de zomers of leggers gelegd heeft, maar, dat men vervolgens, bij eene zeer natte of vochtige plaats komende, om het wegzinken der planken te beletten, eerst op het veen, de rijzen in de lengte, ter breedte van vier voeten heeft geplaatst, en daarover de boomstammen, posten of gekloofde boomen gelegd, welke boomen of planken, omdat zij daar ter plaatse niet zoo diep liggen, vervolgens kunnen zijn gevonden en weggevoerd."

„ Deze gissing verkrijgt, dunkt mij, eenige waarschijnlijkheid, doordien men op, onder of tusschen de rijzen heeft gevonden, twee stokken van planken of posten, de eene lang ongeveer drie voeten, waarin drie langwerpige gaten, en de andere lang twee voeten, waarin zeven ronde gaten; benevens een stif of bos, lang drie voeten; hieruit blijkt dus notoir, dat men bij dat rijs planken gebruikt heeft."

„ Hoe het zij, uit de ligging van de rijzen blijkt, dunkt mij, duidelijk, dat men ten minste deze tweede brug heeft begonnen te maken van den Drentschen kant; immers men moest de brug voet voor voet voor zich uitmaken; wilde men dus de rijzen voor zich uitleggen, dan moest men het dikke einde in de handen houden en aan de voeten leggen, en het ruige of de takken vooruit; en daar de dikke einden naar Drenthe liggen, zoo is men van Drenthe af deze brug begonnen."

Verder meen ik nog, bij deze gelegenheid, te mogen berigten, dat 'er door mij, op den 25sten der vorige maand, aan de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, als Lid van dezelve, is ingediend, eene zeer breedvoerige memorie, ten betooge: „ dat de brug „ of houtweg, onder het veen te Valthe in Drenthe, be„ westen het klooster Ter Apel gevonden, en de brug, „ door of op last van den Bisschop van Munster, in den

„ ja-

„ jare 1665, over het moeras in Westerwolde, *beoosten*
„ gemeld klooster gelegd, tot elkander in geene betrek-
„ king staan."

Na vele redenen te hebben aangevoerd voor den hoogeren ouderdom van de gevondene brug, uit het soort en de tegenwoordige gesteldheid van het hout, welk laatste gelijk is aan het Kienhout, of dat der opgegravene boomen, uit de wijze der bewerking, alleen met de bijl zonder zaag, en zonder het gebruik van spijkers of bouten, uit de hoogte van het veen boven dezelve, enz., waaromtrent de Heer Hofstede, als de plaatselijke gesteldheid en het veen kennende, met regt heeft beslist, heb ik de zaak voornamelijk oordeel- en historiekundig nagegaan.

Alzoo is 'er betoogd, dat de Bisschop deze brug, *bewesten* het klooster, niet heeft kunnen leggen; niet alleen om gebrek aan dennenhout, handen en tijd, maar vooral, omdat deze brug hem in den oorlog in geenen opzigte zou hebben kunnen dienen, noch bij het komen noch bij het gaan.

Verder, dat, indien hij beide deze bruggen mogt hebben gelegd, de constructie der oostelijke en westelijke niet zooveel van elkander zou hebben kunnen verschillen, als, bij eene vergelijking van beiden, blijkt; ook, dat het meerdere alsdan niet onbekend zoude zijn gebleven bij de landzaten, bij de directie der vestingwerken en bij de geschiedschrijvers en geographisten; terwijl zulks, omtrent het *mindere*, het leggen van den Bisschops-dam of Gorgas-dijk, beoosten het klooster, tot in de geringste bijzonderheden heeft plaats gevonden. —— In de kaarten, bij het militair archief, in den Mercurius, in het werk van Aitzema en in de Staats-Registers, heb ik gevonden, dat deze Gorgas-dijk (alzoo genaamd naar den Generaal Gorgas,) gelegen heeft door het Munnekemoer, dat dezelve liep uit Munsterland naar het klooster, van het zuidoosten naar het noordwesten, vervaardigd was van rijswerk met opgelegde kozijnen, deuren, vensters en planken, alles met groote moeite bijeengehaald; dezelve was zoo smal, dat 'er slechts drie ruiters of vijf voetknechten naast elkander over konden gaan, en lang 1236 roeden; eindelijk, dat deze brug, na het gevecht bij Jipsingehuizen, op den 4den October 1665, waarbij vele Munsterschen verslagen zijn, op den 12den October 1665, blijkens Aitzema, Deel V, bl. 648, door Willem Nyerop, Luitenant, is bezet, gesloopt, en, in elf groote vuren, tot grooten dienst van den lande, geheel verbrand; de sporen, alwaar deze brug gelegen heeft, zijn nog overig, blijkens de kaart van de Provincie Groningen, door W. Bekkering.

Na deze korte opgave van het gevolg mijner nasporingen,

gen, laat ik nu de ontwikkeling van alle oudheidkundige berigten aangaande deze *bruggen* of *houtwegen*, welke ONGETWIJFELD tot de *longi pontes*, bij TACITUS vermeld, behooren, aan de Tweede en Derde Klasse van het Instituut over.

's Gravenhage, den 2den December 1818.

JACOBUS SCHELTEMA.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30 0	44½	Z. W.	meest omtrent betrokken.
	30. 0	48½	——	
	29. 9½	47	——	
3	29. 8	45½	Z.	meest omtrent betrokken: 's avonds een weinig regen.
	29 8	46¼	—	
	29 7¾	45	—	
4	29 7¼	38½	Z. O.	bewolkt; 's avonds helder.
	29. 6¾	42	——	
	29. 6½	38	——	
5	29. 6½	37	Z. O.	bewolkt; 's avonds *helder*.
	29. 6¾	45	——	
	29. 6¾	35½	——	
6	29. 7½	36½	Z. Z. O.	meest omtrent helder.
	29. 7¼	43	——	
	29. 7¾	38½	——	
7	29. 6	40	Z. t. O.	betrokken; 's morgens en 's avonds regen.
	29. 6¼	46½	Z.	
	29 6½	48	Z. t. W.	
8	29 8½	47½	Z.	betrokken; 's morgens dampig: in den namiddag tusschenbeide regen; 's avonds bewolkt.
	29. 8¾	52½	Z. Z. W.	
	30. 0	50	W. Z. W.	

DRUKFEILEN.

Bladz. 386. regel 24 staat: *mancipari*, lees: *mancipavi*.
—— 388. —— 40 —— *een gezant*, —— *den gezant*.
—— — —— 43 —— *stroomen*, —— *stroom*.
—— 389. —— 29 —— *et Recherches* —— *en Recherches*.
—— 390. —— 6 —— FILLIARD, —— TILLIARD.
—— 409. —— 17 —— FILLIARD, —— TILLIARD.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 58. *Vrijdag den 18den December.*

BERIGTEN.

Parys. De Heer Gail Lid van de Koninklijke Fransche Akademie voor de Opschriften en Fraaije Letteren, Opzigter der Grieksche en Latijnsche Handschriften bij de Koninklijke Fransche Bibliotheek te Parijs, Uitgever van *Anacreon*, *Theocritus*, *Lucianus* en vooral van *Thucydides* en *Xenophon* en van een' Atlas voor de Oude Aardrijks- en Geschiedkunde enz. kondigt thans, bij een breed *prospectus*, een nieuw Tijdschrift, of Verzameling van Letterkundige Verhandelingen en Opmerkingen aan: *Le Philologue, ou Recherches Historiques, Militaires, Géographiques, Grammaticales, Lexocologiques &c. spécialement d'après Herodote Thucydide, Xenophon, avec Atlas, pour servir à l'étude de l'Histoire ancienne, à Paris, chez* Treuttel et Wurtz, waarvan Jaarlijks vier stukjes, elk van omtrent 240 bladz. zullen uitkomen en voor 21 Francs franco geleverd worden. Hij verzoekt aan alle Letterkundige Tijdschriften, zijn Berigt overtenemen, doch, daar het te lang en te Grieksch is, vertrouwen wij door deze vermelding genoegzaam aan zijn oog-

werk te voldoen, en zeggen 'er nog flechts bij, dat hij tegelijk fchijnt te wenfchen, dat men twee deelen van Letterkundige Verhandelingen, welke hij in 1814 en 1817 heeft uitgegeven, *Recherches Historiques, Militaires, Geographiques* als twee vroegere deelen van dit zelfde werk befchouwe, en zoo veel mogelijk, zich ook aanfchaffe. De blakende ijver van den Heer GAIL voor de Griekfche Letterkunde, ondanks de weinige aanmoediging, welke hij in Frankrijk vindt, verdient zeker de achting en onderfteuning van de Nederlandfche Geleerden.

PARYS *den* 23 *November*. Sedert vijf jaren had de Eerw. LÉO de twee Protestantfche Kerkeraden met de door zijnen ijver daar geftelde *Stereotypifche* Tafelen van het N. T. begiftigd, en dezelve hebben reeds tot vele duizenden afdrukken gediend. Maar wij hadden hier nog geen eigenlijk gezegd *Protestantsch Bijbelgenootfchap*. Eindelijk is dat nu tot ftand gekomen. Verlof tot aanleg daarvan is aan het Staatsbewind verzocht geworden. De aanzienlijkfte Protestanten, (als daar zijn, benevens de drie Hervormde en de twee Lutherfche Predikanten, de Marquis DE JAUCOURT en de Graaf BOISSY D'ANGLAS beide Pairs van Frankrijk, enz.) hadden het Verzoekfchrift geteekend, en het is door den Minister der *Policie* op de gunftigfte wijze beantwoord geworden. Het antwoord gaat hier nevens. (*) Men is dan nu be-

(*) Copie

Paris le 9 Octobre 1818.

A Monfieur MARRON Prefident du Confiftoire Protestant de Paris.

Monfieur!

J'ai recu la demande que vous m'avéz adresfée pour obtenir l'autorifation de former fous le nom de Société Biblique Protestante une réunion dont le but fera de repandre parmi vos co-religionaires le texte des Livres Saints dans les verfions Protestantes. L'objet de cette réunion n'a rien qui ne foit parfaitement en rapport avec le lois de l'Etat et

bezig met de regelmatige inrigting der zake, en gister over acht dagen heeft de Eerw. MARRON in de Protestantsche Hoofdkerk (*l'Oratoire*) de inhuldiging van het Fransch Protestantsch Bijbelgenootschap, met eene plegtige Leerrede over Ps. CXIX, vs. 105, gedaan. De Eerw OWEN, Secretaris van het Engelsch Bijbelgenootschap, predikte dien eigen Zondag, in dezelfde Kerk, in het Engelsch.

Laatstleden vrijdag was een merkwaardige dag voor de Fransche Protestanten. Verscheiden Protestanten, die op den laatstverleden Heiligen Sakramentsdag hunne huizen, langs den weg van de *Processie*, hadden geweigerd te behangen, waren daarvoor, door het Geregtshof van *Police correctionelle*, in de boete geslagen. Het appel is eindelijk tot voor het Hof van *Cassatie* gekomen Hetzelve had verleden jaar soortgelijke vonnissen bekrachtigd. Het heeft, dezen keer, de groote grondbeginselen van gewetensvrijheid betere hulde gedaan, en de verklaagde vonnissen te niet gedaan. Zulks was, niet alleen om het vorig gewijsde, maar ook om zekeren Bevelbrief van den Minister der Binnenlandsche Zaken, weinig te hopen, en de behaalde overwinning is dus te grooter.

De Graaf BOISSY D'ANGLAS heeft dezer dagen een uitnemend Boek uitgegeven, ten titel voerende: *Essai sur la vie, les opinions et les écrits de* M. DE MALESHERBES; Paris, chez TREUTTEL *et* WURTZ, 2 Vol. in 8°. Geen waardiger menschenvriend kon zijn

et avec les intentions du Gouvernement. Le nom des membres qui la composent en font l'éloge et ajoutent à la garantie qui se trouve dans le plan que s'est prescrit la Société, conformément à l'article de la loi citée dans la lettre que vous m'avez adressée. —— J'ai donc prévenu, Monsieur, les autorités compétentes de l'existence de cette Société, et des réunions habituelles qu'elle doit former pour l'objet de son institution.

Recevez, Monsieur, l'assurance de ma haute considération.

Le Ministre Secretaire d'État au Depmt. de la Police Générale.

Le Cte. DE CAZE.

zijns gelijken met meerdere bevoegdheid beoordeelen.

'Er is onlangs alhier een ongemeene prachtige druk van het beroemd Portugeesch Heldendicht, de *Lusiade* van CAMOËNS, in het oorspronkelijke, uitgekomen, ter perse van FIRMIN DIDOT, en onder toevoorzigt, benevens ten koste, van den Hr. DE SOUZA; gewezen Portugeesch Gezant alhier. De Eerw. MARRON heeft, bij deze gelegenheid, het volgend Latijnsch Gedichtje aan den Hr. DE SOUZA gezonden.

SOUZAE, VIRO NOBILISSIMO, SPLENDIDO
CAMOËNI LUSIADIS EDITORI

Ille tuos inter primus, Lusitania, vates,
Nobile non meritæ qui tibi scripsit epos,
Artifici magnus spirat Camoënus in ære.
O! patriæ quantus pectore vixit amor!
Intrepidum exustas Afrorum hic duxit in oras,
Quæque tuis, Ganges, rura rigantur aquis:
Ingenium sancto Musarum hic perculit oestro,
Et Clariæ aptavit grandia vela rati:
Divite nec cessit venâ, nec paupere quæstu,
Ille tibi, aeternæ conditor Iliados.
Digna immortali quærens monumenta poëtâ,
Proh dolor! ingemuit nulla reperta sibi:
Civis, Souza, pius; mox carmine struxit ab ipso,
Adsociat coeptis teque, Didote, suis.
Aemula Apelleæ accedunt miracula dextrae,
Sculptoris fuerint ni superata manu.
Elysiâ jam valle novis adplaude triumphis,
Sequana concelebrat quos, Camoëne, tibi;
Deque tuâ lauru, Phoebei insigne favoris,
Souziacas ornet texta corona comas.

Ipsis Kal. Nov. 1818.

'S GRAVENHAGE *den 8sten December.* Heden overleed alhier de Wel Edelgeb. Heer P. DE WACKER VAN ZON, Secretaris van den Hoogen Raad van Adel. On-

Onder de letters B. D. of onder den naam van *Bruno Daalberg*, of nameloos, heeft hij onderscheiden Romans geschreven en in het licht gegeven, die, gelijk alle uitkomende geschriften, aan zeer onderscheidene oordeelvellingen ten doel ftonden, maar aan welke door niemand de verdienste van geestigheid, en als blijken dragende van eene zeer uitgebreide lectuur en kennis der hedendaagsche Letterkunde, ontzegd is. Men telt daaronder *Willem Hups*, *de Twee-en-dertig Woorden*, *de Steenbergsche Familie*, *Jan Perfect* enz. Ook werd hij algemeen gehouden voor den Redacteur van een Weekblad, waarvan onder den titel van *de Prullemand* en *Apollo* eenige N°. het licht zagen.

AMSTERDAM *den 6den December*. Op heden overleed hier in den ouderdom van 51 jaren de Hr. ALBERTUS KONING, die, gedurende zijn werkzaam leven, vele blijken van kunstbekwaamheid in zijn moeijelijk vak, de Plaatdrukkunst, gegeven heeft. Behalve ontelbare Platen in Boekwerken, zijn van zijne hand vele afdrukken van groote Kunstplaten en Prentwerken, van tijd tot tijd, in het licht gekomen, die zijn talent tot eere verstrekken. Het is voor de beoefenaren en beminnaren der Graveerkunst hoogst wenschelijk, dat zijn oudste zoon deszelfs voetspoor zal drukken, en door gelijken ijver en kunstvlijt de nagedachtenis van zijnen Vader vereeren.

AMSTERDAM. Men verneemt, dat Z. M. de volgende keuzen van het Koninklijk Nederlandsche Instituut bekrachtigd heeft tot Lid der Vierde Klasse van den Ridder J. W. PIENEMAN; tot Lid der Tweede Klasse van den Grave G. K. VAN HOGENDORP, en tot Buitenlandsche Geassocieerden, van de Heeren J. F. BOUTERWECK te Gottingen, F. ADELUNG te Petersburg en J. J. ESCHENBURG te Brunswijk. Ook bevestigde Z. M. de benoeming van den Hr. J. M. C. VAN UTENHOVE als gewoon Lid van de Koninkl. Akademie der Wetenschappen te Brussel.

BERIGT

OMTRENT DE

VERKOOPING DER OUDHEDEN ENZ.

NAGELATEN DOOR DEN GRAVE

DE CHOISEUL-GOUFFIER;

ONLANGS TE PARYS GEHOUDEN;

VOORAFGEGAAN VAN EENE KORTE LEVENSSCHETS VAN DEN VERZAMELAAR.

Medegedeeld door Jonkheer W. H. J. VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT *te 's Gravenhage.*

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 427.)

GRIEKSCHE OPSCHRIFTEN.

N°.		Fr.	Ct.
180.	Opschrift op wit marmer, betrekkelijk tot het Finantiewezen der Atheners, en behelzende den staat der sommen, gedurende één jaar, door de Thesauriers van eene bijzondere kasse gestort. Uitgegeven en opgehelderd door Barthelemy in de *Memoires de Litterature tirés des Régistres de l'Académie des Inscriptions et belles Lettres* T. 48 p. 357 — 386 en sedert bekend onder den naam van Marmer van Choiseul. hoog 5 vt. 9 lijnen lang 2 vt. 3 lijnen. Gezonden van Athene door den Vice Consul Gaspari in 1788. F. M.	6,000	
184.	Opschrift, op wit marmer, van 47 regelen in Dorisch Dialect, aangaande het instellen van een Jaarlijksch feest enz. hoog 21 lang 15 dm. Gezonden van het eiland Egina, door den Hr. Fauvel. F. M. . .	300	
188.	Een ander, op wit marmer, bijzonder belangrijk, als een Gedenkstuk van den eerdienst der Egyptische Goden, naar Griekenland overgebragt, weleer onnaauwkeu-		

rig

N°. Fr. Ct.

rig uitgegeven door **Pococke** *Inscr.* p. 30 N°. 18 en **Muratori** T. 1 p. 75, doch getrouwer door **Jacobs** *Annalecta* T. 12 p. 298 T. 13 p. 798 en *App. Anthol. Palat.* T. 2 p. 846. hoog 15 lang 21 dm. F. M. . . 501

192. Een opschrift van 22 regels, behelzende eene naamlijst van Atheensche Magistraatspersonen. hoog 2 vt. 10 dm. lang 1 voet 4 duim. F. M. 261

196. Een ander op een pilaar van wit marmer, insgelijks bevattende eene lijst van Atheensche Regeringsleden. hoog 2 vt. 8½ dm. diameter 1½ vt. Gevonden in het Piraeus eene der aloude havens van Athene, door den Hr. **Fauvel**. F. M. . . . 200

197. Een ander mede op een Fragment van een pilaar van wit marmer betrekking hebbende tot de herbouwing van een galerij, door zekere daarin vermelde personen. hoog 3 vt. 9½ dm. diameter 1 vt. 7 dm. Gevonden met het Standbeeld N°. 41, in de overblijfselen van zulk een gebouw, mogelijk het bedoelde, op het eiland Santorini. F. M. 240

208. Een opschrift van 30 regels, op wit marmer, behelzende eene lijst der Epheben te Athene, onder den Archont **Eponymus**. Uitgeven door **Chandler** *Inscr.* p. 64 N°. 58. hoog 1 voet 6½ duim lang 1 voet 11½ duim. F. M. 240

233. Een vierkante Marmersteen, hebbende aan de eene zijde een Opschrift, op den last van den Areopagus en andere Magistraten van Athene vervaardigd, en aan de andere zijde eene Inscriptie ter eere van **Dexippus**, een Atheensch Historieschrijver en Krijgsman, van de 3de Eeuw. Beide uitgegeven door **Chandler** p. 55 en 56. hoog 1 vt. 6½ duim, lang 2 vt. 2 duim. Gevonden door den Hr. **Fauvel** in de omstreken van Athene. F. M. . . 120

238. Het eenige bekende Handschrift op pergament der Werken van **Lydus**, die onder de regering van Keizer **Justinianus** leefde; behelzende 2 bladen van zijn werk over de Maanden; 61 van zijne Verhandeling over de Romeinsche Magistraten, in 1813, door de zorgen van den Hr. **Fuss** in druk verschenen; en 37 van een geschrift over de Wigchelarijen. Zijnde dus

N°.		Fr.	Ct.
	het 1ste en 3de gedeelte van dit Manuscript, 't geen geschat wordt tot de 10de Eeuw te klimmen, en 't welk, herkomstig uit de Verzameling van den Prins Nic Maurocordato, Hospodar van Walachie te Bucharest, door den Prins Const. Moroufi, aan den Grave de Choiseul werd geschonken, nog onuitgegeven. Hetzelve is gekocht door de Koninkl. Bibliotheek te Parijs, voor	975	

AFGIETSELS of KOPIJEN van GRIEKSCHE en ROMEINSCHE OUDHEDEN.

N°.		Fr.	Ct.
243.	Het beeld der Overwinning, in brons af gegoten, en staande op een altaar van wit marmer, met bloemkransen enz. hoog 2 vt. 7 dm. F. M.	331	
246.	Verkleinde kopijen, in wit marmer, der Antieken Vazen, gezegd van Medicis en Borgheze op voetstukken van *Verdo antico*. hoog 2½ vt. Gekocht door de Hertogin van Berry voor . . .	2,000	
248.	Verkleinde kopijen in *Giallo antico* der Scheepskolom van Duillius, op een voetstuk. hoog 2 vt. 4 dm. 10 lijnen .	948	
251.	Verkleinde kopij, in geel marmer, van Sienna, van het graf van Agrippa, op een voetstuk van Porphijr. hoog 1 vt. 9½ dm. lang 21 dm. 9 lijnen . . .	1,600	
253.	Borstbeeld gezegd van Seneça, in brons afgegoten. hoog 1 vt. 7 duim. . .	371	
254.	Verkleinde kopij, in *Giallo antico*, der kolom nabij Alexandrie, te onregt bekend onder den naam van kolom van Pompejus. (*) Geplaatst op een voetstuk met trappen. hoog 6 vt. 2 dm. breed aan het voetstuk 19 dm. 3 lijnen. . . .		
256.	Kopij, in grijzen serpentijnsteen, van eene Fontein in de Villa Albani te Rome. hoog		

(*) In der daad is deze pilaar blijkens het Opschrift door zekeren Publius of Pomponius Prefect van Egypte onder de regering van Keizer Diocletiaan opgerigt. Zie Chateaubriant *Itineraire de Paris à Jerusalem* T. 3 p. 370—375.

N°.		Fr.	Ct.
	3½ vt. breed 2 vt. Gekocht door de Hertogin de Berry voor . . .	810	
257.	Verkleinde kopij, in wit marmer, van eenen antieken Zegewagen in het Vatikaansch Museum berustende en uitgegeven in het *Museo Pio-Clementino* T. 5 pl. 44, met paarden van brons bespannen, en staande op een marmer voetstuk, hoog 2 voet lang 3 vt. 2½ dm. Gekocht door voornoemde Hertogin voor	521	
309.	Vormen en Afgietsels, in pleister, van 21 basreliefs uitmakende een gedeelte van de de Fries der *Cella* van het Parthenon te Athene. F. M.	3,000	

TEEKENINGEN, KAARTEN enz.

N°.		Fr.	Ct.
366.	Geteekende en onuitgegeven Kaart van den Bosphorus van Thracie, thans genoemd Kanaal der Zwarte-zee, door Kouffer. hoog 2 vt. 5 dm. breed 6 vt. . .	1,001	

ALOUDE KOLOMMEN enz. VAN ONGEMEENE MARMERSOORTEN.

N°.		Fr.	Ct.
457.	Eene Antieke kolom van rood Orientaalsch Porphyr. hoog 9 voet 7 duim, diameter 2 voet. F. M.	3,600	
463.	Eene ander van *Verdo antico*, van Athene, door den Hr. Fauvel gevonden, hoog 8 vt. 10 dm. diameter 1 vt. . . .	1,800	

In alles heeft deze schoone Verzameling ruim 153,000 Franken opgeleverd. Het blijkt uit de bovenstaande opgave, dat de meeste der voorname stukken, door het Fransch of Britsch Museum zijn gekocht. — De Mededeeler van dit Berigt heeft niet kunnen ontwaren, dat buiten sommige door hem gedane koopen (onder welke zich behalve het reeds vermelde beeld N°. 17; ook alle de kleine Egyptische Beeldwerken van brons en geëmailleerde aarde bevinden) eenige andere voorwerpen in Vaderlandsche Verzamelingen zijn overgebragt. Hij besluit dit Verslag met den wensch, dat deze bijdrage, hoe gering

 ook,

ook, moge medewerken, om bij den toenemenden bloei der kunsten en wetenschappen in Nederland, ook de verflaauwde zucht voor de Oudheidkennis optewekken, bijzonder in een' tijd, daar het oprigten van eenen openlijken leerstoel in dit vak van geleerdheid, aan de eerste Hoogeschool van het Rijk, derzelver nuttigheid zoo voldingend betoogt, en vele in de gelegenheid stelt, om zich in deze wetenschap te oefenen.

K U N S T E N.

Amsterdam. Volgens Programma, uitgeschreven den 19 Januarij 1818, waren bij het Departement Teekenkunde der Maatschappij *Felix Meritis*, ter dinging naar de Eereprijzen, ingekomen:

1. Een Schilderstuk, voorstellende: *eene jeugdige Vestaalsche Maagd, wierook uitstortende op het altaar van Vesta*, bij lamplicht, in antieken stijl geteekend en gedrapeerd, naar het leven bestudeerd, halverlijf en levensgroot.
2. Zeven Schilderijen wegens het onderwerp *een Nederlandsch boomrijk Landschap, bij opgaande zon, in den zomer*, behoorlijk gestoffeerd.
3. Twintig geschilderde Akademie-beelden door vijf Leden.
4. Vijf-en-dertig geteekende dito, door zeven Leden.

En zijn den 7 December 1818 de Beoordeelings-biljetten over dezelve, in eene Algemeene Vergadering der Leden van de Maatschappij geopend en voorgelezen, en is gebleken:

1. Dat Beoordeeelaars op het Historieel vak geen' prijs hebben toegewezen; den vervaardiger van het enkel ingekomen stuk evenwel aanmoedigende tot eene volgende mededinging.
2. Dat de drie Beoordeelaars den gouden Eerpenning onderscheiden toekenden, als:

Een aan de Schilderij, geteekend met de spreuk:

Kunst wordt door arbeid verkregen.

Een aan hetgeen ten spreuke had:

Een vrolijke morgen
Verdrijft vele zorgen.

Een aan het Schilderstuk, waaraan de spreuk:

Het

Het doel der Kunsten in 't algemeen,
Is schoone eenvoudigheid alleen.

en dat ten opzigt van den dubbelden zilveren Eerpenning, twee der Beoordeelaars denzelven toekenden aan het stuk, ten spreuke hebbende:

Een vrolijke morgen
Verdrijft vele zorgen.

en een Beoordeelaar dien toewees aan het stuk, met de spreuk:

Kunst wordt door arbeid verkregen.

door Decisseurs vervolgens uitspraak gedaan zijnde, is de gouden Eerpenning toegekend aan den maker van het stuk, ten Zinspreuk hebbende: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, waardoor de dubbelde zilveren of het acessit toekwam aan den vervaardiger van de Schilderij, onder de zinspreuk; *Een vrolijke morgen verdrijft vele zorgen*, als hebbende voor zich twee stemmen: Decisseurs beoordeelden voorts, dat de Tentoonstelling in het gebouw der Maatschappij moest verzocht worden aan den Schilder van het stuk, met de zinspreuk; *Het doel der Kunsten in het algemeen, is schoone eenvoudigheid alleen.*

Het biljet, met de zinspreuk: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, geopend zijnde, bleek, dat de gouden Eereprijs behaald was door den Heer PIETER GEORGE WESTENBERG, Lid der Maatschappij.

3. Dat met unanieme stem de prijs op het schilderen naar het levend model behaald was door den Heere DANIEL BATAVUS VOORMAN.

4. Dat insgelijks eenparig door Beoordeelaars de prijs op het teekenen naar het levend model toegewezen is op het werk van denzelfden Heere DANIEL BATAVUS VOORMAN.

De vervaardigers der stukken, tot Zinspreuk hebbende;

1. *Een vrolijke morgen verdrijft vele zorgen*; 2. *Aldoende leert men, ja men leert, zoo lang de lust ons maar beheert*; en

1. *Het doel der kunsten in 't algemeen, is schoone eenvoudigheid alleen*; 2. *Het werk prijst den Meester*, worden uitgenoodigd hunne toestemming te geven tot het openen hunner naam-biljetten en de Tentoonstelling hunner stukken, waardoor aan den eerstgenoemden de dubbelde zilveren Eerepenning zal kunnen uitgereikt worden.

Zulks niet verkiezende, worden dezelve, benevens de onbekroonden, verzocht hunne stukken, zoo spoedig mogelijk, te laten afhalen aan het gebouw der Maatschappij, op elken dag der weke, tusschen 12 en 2 ure, uitgenomen op eenen Vrijdag en ook uitgenomen Woensdag 30 December 1818, dewijl op dien dag de uitreiking der Eereprijzen geschieden zal.

BE-

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

Clementis Alexandrini liber, quis dives salutem consequi possit, perpetuo commentario illustratus a Car. Segaar — *Traj. ad Rh.* 1816.

De Hoogleeraar Segaar, in December 1803 overleden, had dit werk, geheel voltooid, zelfs met de voorrede, nagelaten. De ongenoemde uitgevers hebben ons door deze uitgave een zeer aangenaam geschenk gedaan, en voor de geleerdheid en vlijt, gelijk voor het vroom en christelijk gemoed van den Schrijver een schoon gedenkteeken gesticht. Het is te wenschen, dat dit boek onder ons veel bekend worde: de rijke Commentarius is onontbeerlijk voor den geleerden uitlegger der Grieksche Kerkvaders; en andere, welke zonder genoegzame bekwaamheid zich aan het uitgeven dezer Schrijvers begeven (en het schijnt, als of deze in Duitschland bijkans alleen in de handen van zulk slag van lieden moeten vervallen) mogen zich door zijne overgroote vlijt laten afschrikken, of, wanneer zij van beteren aard *zijn*, laten opwekken, om 'er een voorbeeld aan te nemen.

Het geschrift van Clemens is door den Schrijver met oordeel gekozen; het behoefde tevens en *verdiende* zeer zijne hulp. Het gaat over de plaats *Marc.* X: 17 en volgg. Clemens acht, dat de woorden des Zaligmakers niet naar de letter kunnen genomen worden; alzoo de *rijkdom* een bloot werktuig zij, hetgeen men ten *goeden en ten kwaden* aanwenden kan, en hetwelk, goed gebruikt, groote waarde kan hebben, terwijl het bloote wegwerpen derzelven, hoogmoed zij en denzelven voede en naderhand pijnlijk gemis en verlangen verwekke. Hij wil dan door Rijken, die niet in het rijk van God kunnen komen, Rijken aan gebreken en driften verstaan hebben; als mede zulke, welke aardsche goederen, als zoodanig, begeeren en zich daarmede streelen; zulke, eindelijk, als deze gewoonlijk zijn, hoovaardigen en geweldadigen. Voorts beschrijft Clemens de Christelijke vroomheid in het algemeen; en hoe men Gode kan behagen en wederom tot zijne gunst geraken. Alles menschelijk en schoon. Verscheiden plaatsen zijn ook van gewigt voor de geschiedenis der Christelijke Leerstellingen en in den Commentarius goed behandeld.

Bij den rijkdom in dezen Commentarius heeft de Rec. niet

niet zoo vele overtolligheden en bijgehaalde aanmerkingen, als wel eens anders bij Hollandsche Geleerden gevonden. De verklaring en de kritiek van den tekst zijn met de uiterste opmerkzaamheid en overleg, met een beschaafd en rustig verstand, vervaardigd; en kan, als reeds gezegd is, voor onze zich in redeneringen en gissingen toegevende Letterkundigen tot een goed model strekken. Daarbij is de Schrijver zoo bescheiden, dat hij, ook, alwaar hij geheel zeker kon zijn, echter niet terstond zijne verbeteringen in den tekst plaatst: ook eene goede eigenschap der Hollandsche School; maar men vindt in dezen Commentarius ook vele algemeen bruikbare kritische opmerkingen. —— Den Latijnschen stijl willen wij niet berispen, hoezeer die iets ongewoons heeft; maar de uitgevers verdienen berisping, dat, daar zij zoo weinig moeite aan dit werk behoefden te besteden, zij niet voor betere correctie, vooral van het Grieksch, zelfs op den titel, gezorgd hebben.

Jen. Allg. Liter. Zeit. 1818. *May.* N°. 83. *S.* 205—208.

E. A. Borger, *de constanti et aequabili Jesu Christi indole, doctrina ac docendi ratione; etc.* Pars I. Lugd. Bat. ap. Luchtmans et Hagæ com. ap. Allart. 1816.

Joannes schreef, gelijk thans wel algemeen erkend, en ook door dezen Schrijver bij deze en gene plaatsen met nieuwe gronden scherpzinnig gestaafd wordt, zijn Evangelie geheel onafhankelijk van de drie andere Evangelisten: maar nogtans ontwikkelt zich in de verhalen van Joannes, ondanks derzelver verschillenden inhoud, eene denk-, handel- en leerwijze van Jezus, welke zeer overeenkomt met die, welke uit de verhalen der drie eerste Evangelisten afgeleid wordt. Het doel van dit werk is, deze overeenstemming aantewijzen; in welke de Schrijver te gelijk een zeer krachtig bewijs vindt voor de waarheid der Evangelische geschiedenis. Om alle tegenwerpingen aftesnijden, zijn nog die plaatsen van de vergelijking uitgesloten, welke wegens eenige gelijkvormigheid met de andere Evangelisten, den schijn konden hebben, van uit dezelve genomen te zijn. Dit werk verdient ook in Duitschland bekend en gebruikt te worden, zoo wel wegens de treffende aanmerkingen, welke men bij de verklaring van bijzondere plaatsen vindt en welke blijken dragen van uitlegkunde, geleerdheid en ongedwongene, dikwijls gelukkige, *combinatie*; als wegens de voorbeeldige wijze der geheele behandeling. Wij moeten echter

aan-

aanmerken, dat vele gewoonten van JEZUS, welke de Schrijver als denzelven bijzonder kenmerkend beschouwt, even zeer tot het algemeen Oostersch karakter behooren, en derhalve door geschiedkundige ophelderingen uit hetzelve hadden moeten afgeleid worden, enz. [Het overige der Recensie bestaat in bloot uittreksel.]

Allg. Liter. Zeit. May 1818. Erg. Bl. N°. 53.

OUDHEDEN.

Met een ander mans pooten de Kastanjes uit het vier halen.

Wat waren dit voor pooten? —— De in het jaar 1566 te Antwerpen bij C. PLANTYN gedrukte overzetting van *d'Emblemata* J. SAMBRICI leert het in deze regelen:

Te Bergen op 't Zoom dede onlancs geleden
Een simme dees cluchte om belacchen weert,
De welcke hebbende gesien na d' oude seden,
Castanien om braeyen ligghen in den heert,
Heeft begonnen d' asschen te reuren al verveert,
Vreesende dat se haer verbarren sou schiere
Dus greeptse den poot, synde in looskeyt expeert,
Van eenen hont, die lach en sliep aen den viere,
En langde se daerme wt met vremden bestiere.

G. v. H.

Vuur-Pylen.

Volgens de Stads Rekening van Arnhem over 1478, werden in dat jaar *tot Vuyr-Pyll te maken gehaelt petrolium ende terpentyn voir* IIII *stuver ende* I *quart gebrants wyns voir* IIII *stuv.*

G. v. H.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, BUITEN HAARLEM.

1818 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 04 30. 03 30. 03	46 51½ 42	W. t. Z. W. W. t. N.	bewolkt; omtrent betrokken; dampig; tusschenb. een weinig regen.

1818 Dec.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND STREEK.	LUCHTS-GESTELD-HEID
10	30. 0¼	44	N. N. O.	bewolkt; 's namiddags
	30. 0¼	47½	N. N. W.	buijig met wind.
	30 0	41	N.	
11	30. 0¼	35	N. O.	omtrent helder.
	30 1	38½	N. O. t. O.	
	30. 1¼	30	N. O.	
12	30. 1	33	Z. Z. O.	meest betrokken; tusschenb.
	30. 0¼	37½	Z. t. W.	iets sneeuw- en regenachtig.
	30. 1	32½	Z. Z. W.	
13	30. 1¼	26	N. O.	voormiddag helder;
	30. 0¼	38	O. N. O.	verder bewolkt.
	30. 1¼	32	O. t. N.	
14	30. 2	31	O.	voormiddag betrokken;
	30. 2	32½	—	verder bewolkt dampig.
	30. 2	25	—	
15	30. 2	26½	O. Z. O.	bewolkt; meest omtrent helder.
	30. 1¼	29	O.	
	30. 0¼	24½	—	

BEKENDMAKINGEN.

*** De TWEEDE merkelijk vermeerderde DRUK der *Bijbelsche Geschiedenis* door A. YPEY, *Prof. te Groningen*, ziet thans het licht. Dit uitmuntend *Leerboek*, verdeeld in 32 Lessen, niet minder dan 552 Bladzijden beslaande, is echter niet hooger dan 28 st. gesteld. Eenige op *Allerbest Schrijfpapier* tot *Presenten*, voor 36 stuiv. Bij de Catechisatien over *van den Berg*, *Brink*, *van Hemert's* en andere Leerboeken, is dit werk van YPEY onmisbaar. Het is gedrukt te Utrecht bij *O. J. van Paddenburg*, en mede te bekomen, te Amsterdam bij *J. Aarinksen* en *W. Brave*, en voorts alom bij ieder Boekverkooper.

*** *Joh. van der Hey*, te Amsterdam, geeft *heden* uit en verzendt alom:

I. J. H. VAN DER PALM, *Verhandelingen*, *Redevoeringen* en *losse Geschriften*, 2de deel.
II. DE ILIAS VAN HOMERUS, *uit het Grieksch in Nederd. Verzen*, door Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, 2de deel.
III. Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, *het Verbond der Edelen*, *Treurspel*.
IV. J. L. EWALD, *Christelijke Overdenkingen op alle Avonden des Jaars*, tweede en laatste deel.

V. J.

V. J. CLARISSE, *Zestal Redevoeringen voor Jongelingen bijzonderlijk uit de beschaafde standen.*

VI. W. MUNSCHER, *Leerboek der Christelijke Kerkgeschiedenis*, door J. CLARISSE, één deel.

VII. F. STRAUSS, *Kerkklokstoonen, tweede en laatste stuk.*

VIII. J. W. STATIUS MULLER, *Handboek voor alle Leeftijden*, een Nieuwjaarsgeschenk *voor alle vrienden van waarheid en deugd.*

H. Gartman en *J. van der Hey*, te Amsterdam, geven *heden* uit:

Mr. S. J. WISELIUS, *Mengel- en Tooneelpoezij, tweede deel*, groot 8vo. met gegraveerde titel en vignet.

Joh. van der Hey en *Joh. Aarinksen*, te Amsterdam. geven *heden* uit:

J. HERINGA, *Elisasz.*, *Tiental Bijbeloefeningen in Leerredenen*, één deel, groot 8vo.

*** Bij de WED. A. LOOSJES Pz., te Haarlem, worden uitgegeven de twee onderstaande nieuwe belangrijke Artikelen, en zijn bij hare Korrespondenten alom te bekomen:

I. ELPHINSTONE, *Gezantschaps-Reize naar en Beschrijving van het Koningrijk* Kabul *en naburige Landen en Volken*, naar het Engelsch, Eerste Deel, in gr. 8vo. met gegraveerde Titel en Vignet, à *f* 3 : -

Met nog een Deel zal deze Reisbeschrijving kompleet zijn, hetzelve is op de Pers.

II. SAVIGNY en CORRÉARD, *Schipbreuk van het* Fregat Medusa, op deszelfs togt naar de *Senegal*, in het jaar 1816. Met eene Afbeelding van het Vlot, in groot 8vo. à *f* 1 : 16 : -

Op dit Vlot meenden 150 menschen redding te vinden, doch na 13daags lijden ontkwamen 'er slechts vijftien.

Nog in den loop dezer Maand verschijnt bij haar het

Tweede Deel van de *Gedenkstukken uit het Leven en de Schriften* van den Eerw. Heer CLAUDIUS BUCHANAN, Uit het Engelsch vertaald door Ds. J. WERNINCK.

en

DE BUITENMAN,
N°. II.
uitgegeven door *J. F. SERRURIER.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1818.

N°. 59. *Vrijdag den 25sten December.*

BERIGTEN.

STOKHOLM. De Zweedsche Akademie, die tot hiertoe haren Jaarlijkschen prijs aan de beste Lofrede op Helden en Staatslieden aanbood, zal dit jaar denzelven uitloven, voor eene Lofrede op LINNAEUS. In plaats van den overleden Graaf VAN OXENSTIERNA is de met roem bekende Zweedsche Dichter Prof. TEGNER te Lund tot een der achttien Leden dezer Akademie benoemd.

LONDEN. Kapitein KING, door ons Gouvernement belast met de opneming van de Noordwestkust van Nieuw-Holland, is den Franschen Kapitein FREYCINET in eene der ontdekkingen, welke deze dacht te doen, voorgekomen. Tot achter de eilanden van Rosemary doorgedrongen, waar DAMPIER reeds meende, dat eene baai of groote rivier bestond, onderzocht hij de overige punten dezer uitgestrekte kust, maar vond geene opening, dan enkele kleine baaijen, reeds op de oude Hollandsche Kaarten aangewezen. Aan de baai van van Diemen ten noorden van Nieuw-

Holland gekomen, ontdekte hij eerst eenen grooten vloed, die aan deszelfs mond eenen aanmerkelijken driehoek vormde. Hij voer denzelven met de Schooner, the Mermaid, zestig mijlen op, zijnde daar nog vierhonderd voeten breed. Kapitein KING, die Kapitein FREYCINET nog niet ontmoet had, vertrouwt, dat hem deze ontdekking een nieuw middel zal verschaffen, om tot het binnenste van Nieuw-Holland door te dringen.

PARYS. Aan Z. M. werd onlangs een Handschrift van Tasso aangeboden, welks echtheid door den Heer FOSSOMBRONI te Florence en den Heer VAN PRAET alhier, ontwijfelbaar bevestigd is. Het beslaat ruim 50 bladzijden, is met de eigen hand des Dichters geschreven en bevat gedichten, gerigt aan de aanzienlijken van zijnen leeftijd, aan beroemde Schrijvers, Kardinalen, Vrouwen en Vrienden. Naar men verneemt, heeft de Boekhandelaar PICHARD het voor 4000 Francs gekocht voor Z. K. H. den Groot Hertog van Toskanen.

PARYS. Naar men verzekert, heeft Z. Exc. de Minister van Binnenlandsche Zaken, in een *bijzonder* gehoor aan eene Commissie uit onze Letterkundigen en Schrijvers, de verzekering gegeven, dat hunne familien voortaan hunne werken *zullen erven*, zonder, zoo als de wet nu bepaalt, na verloop van tien jaren in het bezit daarvan gestoord te worden, en dat dus het Letterkundig eigendom weldra weder geheel onvervreemdbaar worden zal. (*)

BRUSSEL *den* 11 *December*. De Heer LESBROUSSART *Pere*, Hoogleeraar in de Redeneerkunde aan ons Athenaeum, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Akademie der Wetenschappen en Fraaije Letteren alhier, overleed gisteren avond aan de gevolgen eener langdurige en smartelijke ziekte.

Veer-

(*) Wenschelijk ware het, dat ook in het Koningrijk der Nederlanden dit grondbeginsel werd aangenomen.

Red.

Veertig jaren geleden werd deze geleerde, in de ommestreken van Beauvais in Picardye geboren, onder de regering van Keizerin MARIA THERESIA, naar de Nederlanden beroepen, en eerst als Hoogleeraar bij het Kollegie te Gent, en naderhand bij het Theresiaansch Kollegie alhier aangesteld. Onder het bestuur der Fransche Republiek werd hij bij de Centrale School, onder dat van BUONAPARTE bij het Lyceum in die hoedanigheid geplaatst; zoo was zijne geheele loopbaan aan het openbaar onderwijs toegewijd. Als braaf huisvader, teeder echtgenoot, en vriend zijner talrijke kweekelingen, die aan hem hunne vorming verschuldigd zijn, wordt zijn verlies levendig gevoeld door alle, die hem kenden en zijne bekwaamheden wisten op prijs te stellen. Men verzekert, dat zijn zoon zijn opvolger bij het Athenaeum zal zijn.

MIDDELBURG *den* 14 *December*. Heden overleed alhier in den ouderdom van bijna 43 jaren, de Wel Edele zeer geleerde Heer BOUDEWYN DOBBELAER DE WIND, *Med. Doct. Anat et Chir. Lector* en Vroedmeester, President der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt van Zeeland en van de Stedelijke te Middelburg, Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen; Corresponderend Lid van de Eerste Klasse van het Koninklijk Instituut te Amsterdam, van het Instituut der Koepokinenting te Rotterdam, enz.

UTRECHT *den* 16 *December*. Heden verkreeg de Heer ROELANDUS SCHEERS VAN HARENCARSPEL, van Nymegen, de waardigheid van *Philos. Theoret. Magister et Liter. Human. Doct.*, na eene schoone openbare verdediging van zijn *Specimen Politico-Historicum, de propria reipublicae Romanae conditione, in Tribunorum plebis institutione observanda.*

AMSTERDAM. Op den 5 December vierde het Letteroefend Genootschap onder de zinspreuk: *Tot Nut en Beschaving* alhier, deszelfs elfde verjaring aller plegtigst. De luister dezer Feestviering werd voor dezen keer verhoogd door eene gebeurtenis van aanbelang, die in het afgeloopen jaar plaats had, te weten, dat uit den schoot des Genootschaps eene Subcommissie van de

Maatſchappij van Weldadigheid onder dezelfde zinſpreuk geboren werd.

Bezendingen uit het Koninklijke Nederlandsch Inſtituut en van het Wiskundig Gezelſchap *Matheſis Artium Genetrix*, alsmede onderſcheidene perſonen van distinctie vereerden het Feest met hunne tegenwoordigheid. Op het gewone uur opende de Wel Ed. Geſtr. Heer. Mr. D. S. BOAS Voorzitter des Genootſchaps, en tevens van de Subcommisſie voornoemd, de Vergadering met eene ſierlijke Redevoering over de *Weldadigheid.* Deze ſtoffe werd door den Redenaar dienstbaar gemaakt ter betooging van het groote nut, dat reeds voorloopig door de loffelijke Maatſchappij van Weldadigheid geſticht is, en in het verſchiet 'er van verwacht moet worden. De Redevoering werd bij afwisſeling doorvlochten, met keurige verzen van onzen Puikdichter BILDERDIJK en van den Hr. IMMERZEEL. Na den ſtaat des Genootſchaps in het geëindigd jaar afgeſchetst en den ijver geprezen te hebben, van alle de gene, welke de werkzaamheden zoo krachtig hebben bevorderd, ſloot de Voorzitter de Vergadering, welke door niemand der aanwezigen verlaten werd, dan met het innerlijk genoegen van deze jeugdige ſpruit, reeds in zoo kort eenen tijd zoo weelderig te hebben zien opſchieten, en hare takken tot wezenlijk nut verſpreiden.

De plegtigheid werd beſloten met een hartelijk vriendenmaal, waarbij gulle vreugde en gepaste zedigheid den toon gaven.

BRIEF WEGENS BRAZILIE

AAN DEN UITGEVER VAN EEN DUITSCH TIJDSCHRIFT.

Jiguiriça bij Bahia den 20ſten Januarij 1818.

Waarſchijnlijk zult gij van mij eer eenen Brief uit eene der ſchoone valleijen van Zwitſerland verwachten, dan

dan uit Brazilië. Maar vooreerst waren de mij daar aangebodene voordeelen niet naar mijnen zin en dan schenen mijne voorstellen het gezelschap niet te behagen, zoodat toen de lievelingsdroom mijner jeugd wederom wakker werd, om naar dit land mij te begeven. Mijne heenreize was over gelukkig vooral het laatste gedeelte van Noord-Amerika hiernaar toe, welke ik in 26 dagen heb afgelegd. Die weg bedraagt ruim 5000 zeemijlen. Met west-noordwesten wind verlaat de schipper de Amerikaansche havens en stuurt zuid-oostwaarts in de streek der Canarische eilanden en als het mogelijk is, tot aan den 27° westerlengte van Greenwich. Daar omstreeks den 20 — 22°. N. B. treft hij noordoosten winden aan, van September tot Maart toe, welke hem door eene stille zee aan de kusten van Brazilie brengen.

In den Gulph Stream, wiens werking men op eenen afstand van 100 zeemijlen van New York bespeurt, is de zee tamelijk onrustig, en de temperatuur van het water in het midden van den stroom overtreft zeer dikwijls die van den omgevenden dampkring. De hoogste temperatuur van het water, welke ik waargenomen heb, was + 19° Reaum., en van den dampkring in de schaduw + 18° R. de laagste daarentegen van het water 12°, 2 en van den dampkring 11°,5 onder den 39°. breedte. Onder de keerkringen, bijzonder van 23 — 10°. N B. bewonderde ik de schoonheid en majesteit der ondergaande zon en de oneindige kleurverwisseling der wolken. Van 10′ N. tot 11′ Z. br. is de horizon bestendig met zwarte onweêrswolken bedekt, die zich hier opeenpakken en in geweldige regens nederstorten. De noordoosten winden drijven deze dampen van de Afrikaansche kust hierheen. Na eene vaart van 24 dagen waren wij op de hoogte van Fernambucco. Het land is fraai gegroepeerd, maar Bahia vertoont zich nog veel schooner, de baai moet eene der beste van de wereld zijn. De stad is op eenen heuvel gebouwd, koetsen kan men dus niet wel gebruiken Daarentegen ziet men 'er gebruik gemaakt van cadeiras of palankijns die door slaven gedragen worden. Onze Aardrijkskundigen in Europa begroot de bevolking van Bahia slechts op 25,000, dat is geheel verkeerd. De stad zelve telt 75—80,000, en met de naastomliggen-

de streken of derzelver grondgebied wel 150,000. Ik reken wel 15 Zwarten tegen een' Blanken. Alle lasten worden van slaven gedragen. Elke armzalige Portugesche familie koopt 'er eenige, om van hunnen arbeid te leven. Een slaaf kost hier omstreeks 150,000 Rees. Ieder hunner moet dagelijks 180 de vrouwen 120 Rees of daaromtrent te huis brengen; wat zij meer verdienen dan deze som, hoort hun zelven toe, komen zij met minder te huis, dan krijgen zij slagen. Welk een onderscheid tusschen dit land en de Vereenigde Staten, daar ziet men met genoegen den staat van den landman, en 'er heerscht eene groote zindelijkheid en reinheid overal, ieder landman leeft daar beter dan hier de eerste staatsdienaar. Daar kent men de leer: Bid en werk; hier vegeteert de mensch slechts in ruwheid en domheid en sterft bijna van honger in het rijkste land der wereld. De majesteit der Plantenwereld gaat hier in 't ongeloofelijke en de vegetatie is ontzettend, en evenwel ontbreekt het dezen menschen nog dikwijls aan het noodige Maniocmeel tot hun onderhoud. Voor 't overige leven zij als Diogenes, zij hebben in hunne hutten niets ter veraangenaming des levens en bij lieden van hoogere klasse vindt men soms noch lepel, noch *vork*, noch mes, men eet met de handen. Alles is hier 'erbarmelijk, en ik vergroot het niet, wanneer ik deze natie, met andere vergeleken, nog wel 2 a 3 eeuwen achteruit rekene. De bevolking van Brazilie zal omstreeks de 5 millioenen zijn De jaarlijksche opbrengst der Katoen, word op 400,000 balen ieder a 150 pond gerekend, Tabak omtrent 60 – 70,000 rollen, ieder rol a 250 pond, Suiker 50,000 kisten, de kist van 14 a 1800 pond.

Ik leef hier tegenwoordig in gezelschap van mijne twee Natuuronderzoekende vrienden de Heeren Freireis en Sellow, die reeds sedert vijf jaren dit land doorkruisen. Zij werken onvermoeid en zullen meer leveren, dan nog ooit iemand van hier gedaan heeft. Zij hebben reeds bij de 1000 nieuwe planten en omtrent 500 nieuwe vogelsoorten ontdekt. Men leeft hier als in eene wildernis, dat is, onder menschen die niets hebben. Wij eten Apen, Hagedissen en Slangen, en de Hagedissen, houd ik voor eene lekkernij.

Met

Met het begin van Maart ga ik onder den 18° Z. B. aan de rivier Mucan, en zal daar den eersten grond leggen tot eene Duitsche Kolonie in Brazilie. Thans ben ik bezig aan een opstel, dat den Koning zal voorgelegd worden, en hetgeen de gronden bepalen moet, naar welke men de menschen hiernaar toe zal doen komen. Ik hoop ten minste vrije heenreize, voorts zal ieder familie, naar mate derzelver talrijkheid, 50 à 100 morgen lands krijgen. De stad zal ter eere der Oostenrijksche Prinses *Leopoldinia* heeten. De Staats Minister Graaf dos Arcos is zeer voor de zaak ingenomen, en zal ons naar vermogen ondersteunen. Zoodra het alles beraamd is, zal ik het door den Prins van Nieuwied in Duitschland bekend laten maken. Legt een pachter of boer zich bijvoorb. maar eens alleen toe op de aanplanting van den Kokospalm en hij kweekt 'er 300 groot van, dan kan hem deze planting alleen jaarlijks 1500 guldens opbrengen.

BOEKERIJEN

IN DE

OOSTENRIJKSCHE STATEN.

Volgens de opgave van een der Duitsche Tijdschriften, heeft men de volgende voorname Boekerijen in de Staten van Oostenrijk:

1°. De Keizerlijke Hofboekerij te Weenen, bevattende 360,000 Boekdeelen gedrukte Werken, 12,000, Boekdeelen Handschriften, 6000 Boekdeelen uit de 15de eeuw en eene Verzameling van 300,000 in het koper gegraveerde platen.

2°. De Universiteits Boekerij te Weenen, behelzende meer dan 110,000 Boekdeelen, die te Pesth tellende 50,000, die te Gratz tellende 100,000 Boekdeelen, terwijl die der Ollmutser Universiteit reeds in 1785 uit 36,000 Boekdeelen bestond en sedert door de Werken van 36 Boekerijen van afgeschafte Kloosters in Moravie vermeerderd werd.

3°. De Bibliotheek der Thereſiaanſche Ridder-Akademie tellende 50,000 en de Keizerlijke Bibliotheek te Praag tellende 120 000 Boekdeelen, zoo gedrukte Werken als Handſchriften.

4. Aanzienlijke bijzondere Boekerijen, waaronder uitmunten, behalve des Keizers Handboekerij, die van den Hertog Albert van Sakſen Teſchen, beſtaande in 60,000 Boekdeelen, 80,000 Platen, en 4000 Teekeningen; die van den Prins van Lichtenſtein van 30,000 Boekdeelen, die van de Prinſen Esterhazy en Schwartſenberg en de Graven Harrach, Teleky, Fries en Appony.

5°. De aanzienlijke Boekerijen der Benedictynen en Dominikanen; de Stiftsbibliotheek te Klooster Neuburg, bevattende 25 000 Boekdeelen en vele Handſchriften uit de 13de Eeuw; die van Kremsmunſter van Molk, en andere nog aanwezig zijnde Kloosterboekerijen, die aanzienlijke Boekſchatten, vooral oude Handſchriften, behelzen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

GEDICHTEN. Vaderlandsch Gevoel bij de Beſchouwing der *Tentoonſtelling van Schilderijen* van nog in leven zijnde Nederlandſche Meesters in den jare 1818, door HENDRIK MEIJER JUNIOR, voorgedragen in het Departement Letterkunde van het Gezelſchap: *Oefening in Weteníchappen te Haarlem.* Te Haarlem bij de WED. A. LOOSJES Pz., MDCCCXVIII. gr. 8vo. 29 bl.

Aangenaam was het ons uit het voor ons liggend Dichtſtuk te zien, hoe de eene Kunst ſteeds gereed ſtaat, om aan de andere hulde toetebrengen, en dubbel aangenaam, dat dit op eene waardige wijze geſchied is. Inderdaad, deze taak was lastiger, dan men zich zou voorſtellen, daar aan de eene zijde de uitkeuze der ſtukken moeijelijk is,

is, en aan de andere de verscheidenheid der uitgekozene bezwaarlijk eenige eenheid veroorlooft te bewaren, welke toch in een Dichtstuk, als dat van den Heer MEIJER, een vereischte blijft. Wij zouden den Dichter ongelijk doen, indien wij niet erkenden, dat hij in deze poging gelukkig geslaagd is en met veel oordeel die stukken gekozen heeft, welke voor zijn oogmerk, om zijn *Vaderlandsch Gevoel* uittedrukken, het meest dienstig waren. Wij zouden alleen aanmerken, dat de Dichter, naar onze gedachten, in evenredigheid te lang bij de voortbrengsels van Mevrouw DE LA TOUR vertoeft; maar hij is in het Voorberigt ons voorgekomen en heeft dit, naar het ons toescheen, zelf gevoeld. Wij willen dus liever onze Lezers met fraaije gedeelten van dit Dichtstuk bekend maken, en enkele bedenkingen daaronder mengen. De Hr. MEIJER begint met het *Doodbed van Willem den Eersten* van MOL te beschouwen en brengt dat in een gelukkig verband met het Gedenkteeken voor denzelfden Vorst in de kerk te Delft door JELGERHUYS; daarop beschouwt hij PIENEMANS Stuk en weidt in deszelfs lof en bovenal dien van den Hoofdpersoon in de Schilderij naar waarde uit. De vergelijking van 's Prinsen paard met het span voor FREDRIK HENDRIKS Zegekar, in het tafereel van JORDAENS, op de Oranjezaal in het Paleis in het Bosch, kwam ons regt eigenaardig en fraai gekozen voor: maar niet minder beviel ons die uit de Grieksche Historie ontleend, om welke medetedeelen wij deze twee kouplatten uitschrijven:

Uw onnavolgbaar kunstvermogen,
  O PIENEMAN! verheft mijn' geest;
De erkentnis zal die kunst verhoogen,
  En 't dankbaar volk beloont u 't meest.
ORANJE, aan 't hoofd der zegestanders
Van onverwonnen Nederlanders,
  Herkent elk aan 't gelijkend beeld.
Daar ziet men Nederlands verwachting,
En aller liefde en aller achting
  Wijdt ieders hart hem onverdeeld.

Zoo stond aan 't spits der Grieksche helden,
  In Poecilé, zijn deugd ten loon,
De schrik der Marathonsche velden,
  In 't Kunsttafreel, voor 't volk ten toon. —

Elk burger rept de vlugge voeten,
Elk wil MILTIADES begroeten,
Hem 't dankbaar hart ten offer biên;
Elk kent hem — ziet zijn oorlogszege: —
En, weêrgekeerd, klinkt allerwege;
Ik heb MILTIADES gezien! —

Deze vergelijking komt ons voor zoo juist aangebragt als wel verwerkt. Na aan den Algierschen Zeestrijd en deszelfs Schilder BAUR hulde bewezen te hebben, komt de Episode van Mevrouw DE LA TOUR, welke veelligt wat hoog gestemd is, wanneer men de Stukken als Kunstregter beoordeelt, maar in het dichtstuk, als zoodanig, vrij wel voldoet. Wij vinden alleen de herhaling minder gelukkig op bl. 21 en 22, waar op de eerste reeds gezegd wordt, dat de *Vrouw onder Phoebus uitverkoren zijn' lauwerkrans draagt*, en op de laatste gevraagd wordt:

Wie twijfelt, of zij van de Goden,
Niet een der hooge dischgenoodden,
En PHOEBUS gunstling wezen zou?

Ook willen wij niet ontkennen, dat dit hier ons heidensch genoeg is. Dan ieder zijn smaak. Beter beviel ons de beschouwing van KNIPS en KRUSEMANS tafereelen, en vooral dat van VAN DER KOOI, waarvan de Dichter zegt;

Wie schuldlooze eenvoud moog' misprijzen,
Mijn Vaderland! gij roemt 'er op.
Voorvaderlijke zeên en wijzen
Voert hier de schoone kunst in top.
Durve een verfranschte vrouw het wagen,
't Kind, eenmaal onder 't hart gedragen,
Te werpen in een' vreemden schoot;
(Geen tijgerin was ooit verwoeder!)
Schouw hier, ontaarde! (*) op deze Moeder
En leer uw' pligt, van schaamte rood.

De

(*) Niet op die moeders, welke de natuur zelve belet hare pligten te vervullen, maar op dezulke, wie vreemde zeden en eene laakbare zinnelijkheid zulks verbieden, past deze uitdrukking.

De voortbrengselen van de beide DE LELIE's, BRONNGEEST, HULSWIT en OMMEGANCK, worden in het volgend couplet vermeld en voorts de vruchten en bloemen van EELKAMA en BRANDT niet vergeten. Daarop komt de Dichter tot VAN OS, en bezingt deszelfs stukken op deze bevallige wijze:

O zoet herdenken van 't genoegen,
Dat eens een blijde jeugd mij bood,
Toen 'k all' wat mijn begeerten vroegen,
Natuur! in uw gebied genoot! ——
Ja, 't vol genot van al die weelde,
Die me op uw' grond, o Veldzigt! streelde
In 't zoo bekoorlijk 's Graveland;
Roept uw penseel mij in 't geheugen,
Biedt nog, door kunst, met volle teugen,
VAN OS! me uw meesterlijke hand

Nog smaakt de melk mij, daar gedronken,
In 't land, bij 't rijzend morgenrood,
Als mij, in 't klaver neêrgezonken,
De melkster in een nap die bood.
'k Zag menig koetje 'er van ontlasten;
'k Mogt menigmaal me 'er aan vergasten,
Zoo, zoo ter uring uitgedrukt.
En nu, in mannelijke jaren,
Op die tooneelen nog te staren,
Zie daar, VAN OS, wat mij verrukt.

Dit geeft hem ook gelegenheid, om aan SCHELFHOUTS Jaargetijden in een waarlijk fraai couplet te gedenken en hij besluit zijn Dichtstuk, na ook GABRIËLS kunstvermogen te hebben verheven, met eenen algemeenen kunstlof op ons Vaderland. Het is jammer, dat, bij zooveel fraais, als hier dadelijk gevonden wordt, de Dichter niet geheel vrij is van dat valsche gezwollene, hetwelk, in navolging van de gebreken van sommige Puikdichters, het schier algemeen kenmerkende van ons dichterlijk tijdperk dreigt te worden. Het lust ons geene voorbeelden aantehalen, anders ware misschien de aanhef dezes dichtstuks daarvoor geschikt; wij wenschen tot slot, dat de Heer MEIJER, wiens gelukkig talent ons ook in zachte schilderingen bleek, en allen, die hiertoe eenige overhelling hebben, meer en meer mogen ge-

voe-

voelen, hoe ware verhevenheid zeer wel met eenvoudigheid kan gepaard gaan en dat die zelfs vreemd is aan allen ijdelen klank van woorden, hoe brommend die wezen mogen.

S.

Beoordeelingen van Vaderlandsche Werken in Buitenlandsche Geleerde Tijdschriften.

In N°. 306 van de *Leipziger Literatur-Zeitung* was reeds een loffelijk verslag geleverd van de *Annales Academiæ Lugduno-Batavæ Rectore* J. van Voorst; in N°. 16 van dit Jaar 1818 wordt nog op eene heusche wijze vermeld, welke aldaar overgeslagen was, J. Bake, *Oratio de principum Tragicorum meritis præsertim Euripidis*, en verder bijzonder en gunstig opgegeven de rectorale Oratie van den Hoogleeraar J. van Voorst, *de commodis atque emolumentis &c.* In N°. 10 van dit Jaar wordt de thans te Leyden *Prof. extraord. Ling. Orient.* H. A. Hamaker en deszelfs in 1815 te Franeker gehoudene inwijdings-redevoering, *de Græcis Latinisque Historicis Medii ævi ex Orientalium fontibus illustrandis*, bijzonder geroemd; in N°. 6. een kort, maar zeer gunstig verslag gedaan van H. Collot d'Escury van Heinenoord, *Carminum Fasciculus, Hagæ Com.* 1817. Breeder wordt in N°. 10. gerecenseerd en aan de Duitschers aangeprezen N. G. van Kampen, *Staat- en Aardrijkskundige Beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden*; doch met aanwijzing van eenige geringe misslagen. Maar vooral merkwaardig is N°. 17 van dit Jaar, hetwelk geheel bestaat uit een fraai en naar verdiensten vereerend verslag, met ingewevene vertaalde schoone brokken, van van der Palm's meesterlijk *Gedenkschrift van Nederlands Herstelling*; terwijl in eene korte inleiding de gelukkige toestand der Hollandsche Dichtkunst, derzelver thans tweede klassieke tijdperk erkend, en Bilderdyk en Feith, Helmers, Tollens, Spandaw en Loots elk in het bijzonder met korte trekken, doch zeer juist, gekenschetst worden. Dan volgt 'er: „ Maar ook het Proza heeft bij dezen nieuwen „ bloei der Hollandsche Poezij in de laatste jaren veel ge- „ wonnen. Nog nimmer had de Kansel-welsprekendheid „ zulk eene hoogte in Holland bereikt, als thans, nadat zij „ van den ouden wansmaak geheel gezuiverd is. De Leer- „ redenen van eenen van der Palm, Borger, Claris- „ se, van der Roest, Stuart, van Teutem, en „ meer anderen, kunnen dit bewijzen. Het krachtigste en

„ schoon-

„ schoonste prozaschrift heeft Holland onlangs ontvangen
„ in het bekroonde werk des eerstgenoemden Geleerden,
„ enz."

KUNSTEN.

Amsterdam. Op de uitnoodiging van het Departement der Teekenkunde van de Maatschappij: *Felix Meritis* heeft zich als vervaardiger der Schilderij, aan welke de dubbelde zilveren Medaille is toegekend, onder de spreuk:

Een vrolijke morgen verdrijft vele zorgen,

bekend gemaakt de Heer Jan van Ravenswaay te Hilversum, en van het stuk ter spreuk voerende:

Het doel der Kunsten in 't algemeen,
Is schoone eenvoudigheid alleen.

hetwelk der Tentoonstelling bij de Maatschappij was waardig geoordeeld, de Heer Adrianus van der Koogh te Dordrecht, zoodat nu de Schilderstukken dezer twee Heeren benevens het bekroonde van den Hr. Westenberg in een der vertrekken van die Maatschappij voor derzelver Leden en Kunstliefhebbers ten toon hangen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAAR TOE BETREKKING HEEFT.

Brussel. Z. M. de Zuidelijke Provincien en ook het Groot-Hertogdom Luxemburg de voordeelen, die men in de Noordelijke Provincien dezes Rijks trekt van de Inrigting der Commissien van Landbouw, ook willende doen genieten, heeft tot Leden dier Commissien daar aangesteld:

Voor Zuid-Braband. De Burggraaf *van der Fosse*, de Heer *Wellens*, de Baron *van Voldem de Lombeeck*, de Heeren *M. Mary*, *A. de Kin*, *G. J. Marcq*, *Pollart de Canivris* en *J. de Snellinck*.

Voor Limburg. De Heeren *van der Schoor*, de Baron *de Liedel de Well*, *de Schiervel* de zoon, *Schoenmaekers*, *T. van der Straten* en *P. van der Vrecken* de zoon.

Voor Luik. De Heeren *Fabry-Longrée*, *de Diest*, *Renard*,

hard, de Baron *de Chestret*, *H. Barrett*, *F. Simonis* en *Dandrimont*.

Voor Oost-Vlaanderen. De Graaf *de Lichtervelde*, de Heeren *de Grave*, *van Hoorebeke*, *de Vos*, *Militau*, *Fonson*, de Graaf *de Kerckhove d'Exaerde* en *Rooman de Bloek*.

Voor West-Vlaanderen. De Heeren *B van Severen*, *L. van den Boyaerde*, *A. Wieland*, de Baron *de Serret*, *de Croeser van Calsen*, *L. de la Veleye*, *Bataille* en *H. Legillon*

Voor Henegouwen. De Heeren *P. Derbaix*, *L. Baël*, *P. Everard* de vader, *J. B. Braconnier*, *P. Mondez*, *F. Bughin*; *E. Bouvez* en *Clement*.

Voor Namen. De Heeren *J. C. A. Delmarmol de St. Marc*; *H. A. J.* Baron *de Wal de Baronville*, *A. J.* Baron *Jacquier de Rosée*, *C. A. Dermanet de Biesme*, *P. J. Maekers* en *J. P. J. Anciaux*.

Voor Antwerpen. De Heeren *Kannekens*, *Stien d'Aertselaer*, *Swartenbroeck*, *C. Dutrieu*, *J. B. van den Putte*, *P. J. J de Bosschaert de Bouwel*, *P. F. Jans* en *L. Bousfart*.

Voor Luxemburg. De Heeren *A. de Feller*, *H. F* Baron *d'Anethan* de vader, *Grunenwald*, *L. le Jeune*, *N. Wellenstein* en *E. J. A. Servais*.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

MARSEILLE. De Heer Pons, Adjunct Sterrekundige bij het Koninklijk Observatorium alhier, heeft den 26sten November in het Sterrenbeeld van *Pegasus* eene nieuwe Komeet ontdekt. Volgens gedane waarnemingen had dezelve den 27sten November ten 8 ure 46′ middelbaren tijd 332° 22′ regte opklimming en 8° 2′ noorder afwijking. Des anderen daags den 28sten ten 8 ure 0′ middelbare tijd zag deze Sterrekundige de Komeet met 332° 2′ regte opklimming en 7° 48 noordelijke afwijking. Deze Star is zeer zwak en voor het bloote oog niet zigtbaar; met een' verrekijker wordt men eene zwakke kern gewaar, omgeven van een bleek en wijd uitgebreid licht. — Eenige dagen later ontdekte hij nog eene Komeet, welke door een' nachtkijker zeer gemakkelijk waargenomen wordt; haar nevelachtig voorkomen schijnt witachtig, vrij rond en omtrent vijf of zes minuten omtrek te hebben; de kern van deze kan men moeijelijk zien. De afwijkende beweging haar noordwaarts voerende, vermoedt men, dat zij binnen weinige dagen zich grooter zal vertoonen en misschien voor het bloote oog zigtbaar worden.

STOK-

STOKHOLM *den 17den November.* Wij behonden tot nog toe ongemeen warm en zacht weder en hebben tuingewassen in overvloed, die de zomerdroogte ons onthield. In November hier in de kamers niet te zien stoken en in plaats van met sneeuw de velden nog met frisch groen bedekt te aanschouwen, behoort onder de zeldzame verschijnselen.

KOPENHAGEN *den 5den December.* In de maand November hebben wij hier nog den ongewonen warmtegraad van $9\frac{1}{10}$ ° Reaumur gehad; beloopende gedurende die maand de gevallen regen 277 kubiekduimen op den quadraatvoet. Uit Laland verneemt men, dat daar nog geheele zwermen muggen zich in den zonneschijn vertoonen en dat de musschen op nieuw hare nesten bouwen.

ST. OMER. In de Gemeente van Volekerenbove, twee uren van hier, aanschouwt men een voorbeeld van ongemeene vruchtbaarheid van dit jaargetijde. Het bestaat in een' Appelboom, die, hoewel aan den noordenwind geheel blootgesteld, ter zelfder tijd rijpe en groene vruchten en bloesem, zoo versch als in de maand Mei, draagt. Gedurende den zomer was die boom van bladeren beroofd geweest.

ARNHEM. In deze omstreek op een veld bij Sonsbeek, heeft men het volgend blijk van het voorbeeldeloos zacht en groeizaam Herfstweder waargenomen. Men vond daar eenige planten van Groote Boonen in vollen bloei, welker bloemen en bladeren even welriekend en welig waren, als in het midden van den zomer.

HAARLEM. Tot eene bijdrage van den zeldzaam zachten Herfst, welken wij dit jaar beleefd hebben, strekt, dat op Zaturdag den 12 December op het open veld bij deze stad geplukt is eene Trosnarcis *van Sion* in vollen bloei, met schoone bloemen, die nog den 16den daaraan in vollen luister stond te prijken.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN,

BUITEN HAARLEM.

1818 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0 30. 0 30. 0½	27 30 29½	N. N. O. N. O. N.	bewolkt; dampig; 's avonds mist.

1818 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
17	30. 0¾ 30. 0¾ 30 0	24¾ 30 26½*	z. z. t. w. z.	mist.
18	29 8¾ 29. 7¾ 29. 8	23 31 31½†	z. t. o. —— ——	mist: 's avonds iets regen; 's nachts regen.
19	30. 1 30. 2 30. 2¾	32 43 36	N. W. W. N. W. W. t. N.	bewolkt.
20	30. 2 30. 1¾ 30. 0¾	37 39 35	z. t. w. z. w. z. z. w.	betrokken; 's avonds zeer windrig.
21	30. 0 30. 0¾ 30. 3¾	36¾ 44¾ 40	z. W. N. W. N. W.	's morg. betr.; windrig; een weinig ſtofregen; verder bewolkt; omtr. betrokken; 's avonds helder.
22	30 4 30. 5 30. 5¾	35 42 31	W. N. W. W. —	bewolkt; meest omtrent helder; 's avonds extra zware mist.

* 's nachts 20 graden.
† 's nachts 39 graden.

GEBOORTE, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

ENGELAND. Te Portſea is dezer dagen [illegible] Koopman in Hout en Steenkolen in het klein, THOMAS BOLWELL geheeten overleden in den ouderdom van 113 jaren. Zijn geheugen behield hij volkomen en herinnerde zich nog den Zoneclips van 22 April 1715. Zijne vrouw, met welke hij 80 jaren in den echt verbonden leefde, overleed in den ouderdom van 101 jaren.

BEKENDMAKINGEN.

*** ALMANAK VOOR REIZIGERS *in het Koningrijk der Nederlanden*, voor den Jare 1819, (Eerſte Jaargang) verſierd met drie Afbeeldingen van de ſtad *Amſterdam aan het Y*, *Rotterdam aan de Maas*, en het dorp *Boskoop*, alsmede *een Reiskaart* en *zes Plattegronden* van Steden, zeer zindelijk op postpapier gedrukt, is van de pers gekomen en alom verzonden door de Boekverkoopers Mortier Covens en zoon op de Vijgendam, en ten Brink en de Vries in de Warmoesſtraat te Amſterdam, de prijs is *f* 1 : 16 -

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

TWEEDE DEELS

EERSTE REGISTER

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Julij — December 1818.

A.

B.

C.

H.

Hualan

I.

J.

K.

L.

M.

Bladz.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

Z.

VOOR DEN BINDER.

De Plaat, zijnde de Afbeelding van een Rolblok, te plaatsen tegen over bladz. 316.